ทยฺยรฏฺฐสฺส เตปิฏกำ

๒๕๔๙ พุทฺธวสฺเส

สุตฺตนฺตปิฏเก องฺคุตฺตรนิกายสฺส
ทสกนิปาต – เอกาทสกนิปาตปาลิ
ปาลิวิโสธกตฺเถเรหิ วิโสธิตา

ภูมิพลสฺส ปรมินฺทมหาราชวรสฺส
ปริปุณฺณสฏฺฐิวสฺเส สิริรชฺชมงฺคลมหกมฺมกาเล
ทยฺยสงฺฆมหาเถรสมาคเมน มุทฺทาปิตา

๒๔

ที่ระลึกในโอกาสพิธีรายสมบัติครบ ๖๐ ปี พุทธศักราช ๒๕๔๙

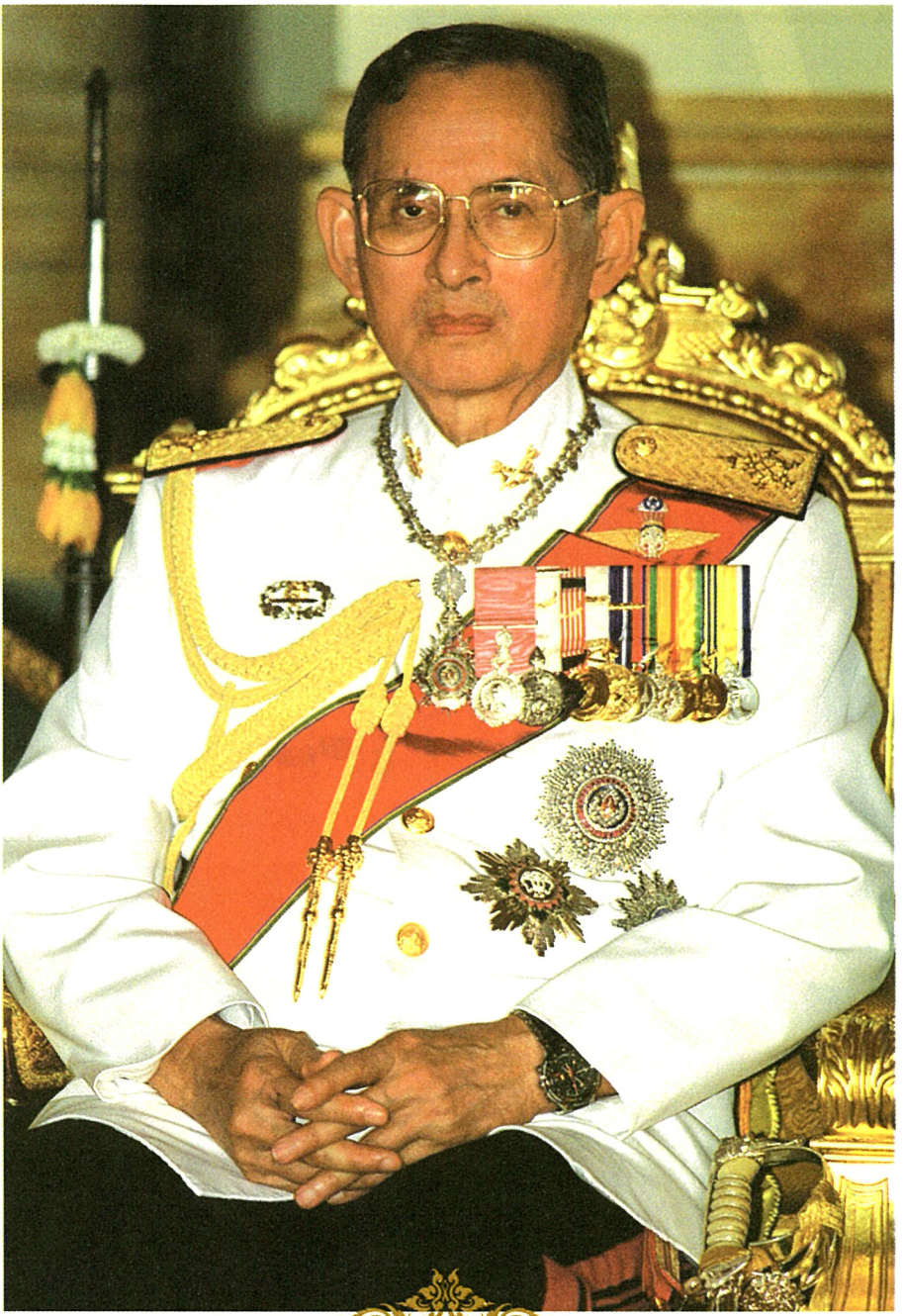

คำนำ

มหาเถรสมาคม ได้ปรารภการจัดกิจกรรมร่วมงานฉลองสิริราชสมบัติ ครบ ๖๐ ปี ในปีพุทธศักราช ๒๕๔๙ แล้วมีมติให้จัดพิมพ์พระไตรปิฎกทั้งภาษาบาลีและภาษาไทย เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงได้แต่งตั้งคณะกรรมการผู้มีความรู้และทรงธรรมวินัยพิจารณาตรวจสอบแก้ไขต้นฉบับให้ถูกต้อง โดยใช้พระไตรปิฎกฉบับสังคายนา ในพระบรมราชูปถัมภ์ ปีพุทธศักราช ๒๕๓๐ เป็นต้นฉบับ เพราะได้ตระหนักถึงความสำคัญของพระไตรปิฎกในฐานะเป็นพระบรมศาสดาแทนองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งพระมหากษัตริย์ไทยและประชาชนชาวไทยได้นับถือพระพุทธศาสนาในฐานะเป็นศาสนาประจำชาติไทย และพระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์ทรงเป็นพุทธมามกะและเป็นเอกอัครศาสนูปถัมภกมาโดยตลอด ดังที่ปรากฏเป็นหลักฐาน เช่น

ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง หลักที่ ๑ ด้าน ๒ *"คนเมืองสุโขทัยนี้มักทาน มักทรงศีล มักโอยทาน พ่อขุนรามคำแหงเจ้าเมืองสุโขทัยนี้ ทั้งชาวแม่ชาวเจ้า ท่วยปั่ว ท่วยนาง ลูกเจ้าขุน ทั้งสิ้นทั้งหลาย ทั้งผู้ชาย ทั้งผู้หญิง ฝูงท่วย มีศรัทธาใน***พระพุทธศาสนา** *ทรงศีลเมื่อพรรษาทุกคน เมื่อออกพรรษากรานกฐินเดือนหนึ่งจึงแล้ว..."*

พระบรมสัตยาธิฏฐานของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ที่ตรัสประกาศแก่เทพยดาทั้งปวงว่า *"ให้บังเกิดมาในประยูรมหาเศวตฉัตร จะให้บำรุง***พระพุทธศาสนา** *ไฉนจึงมิช่วยให้สว่างแลเห็นข้าศึกเล่า"* พอตกพระโอษฐ์ลง *พระพายก็พัดควันอันเป็นหมอกมืดนั้นสว่างไป...*

น้ำพระราชหฤทัยและพระราชดำรัสของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช *"พระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ จะให้เราเข้ารีตดังนั้นหรือ เรื่องนี้เป็นเรื่องใหญ่มาก เพราะในราชวงศ์ของเราก็นับถือ***พระพุทธศาสนา***มาช้านานแล้ว จะให้เปลี่ยน*

ศาสนา อย่างนี้เป็นการยากอยู่ และถ้าพระเจ้าผู้สร้างฟ้าสร้างดินจะต้องการให้คนทั่วโลกได้นับถือศาสนาอันเดียวกันแล้ว พระเจ้ามิจัดการให้เป็นเช่นนั้นเสียแล้วหรือ?" "จริงอยู่ เมื่อฟอลคอนในเวลาหมอบอยู่ข้างพระบาทเจ้ากรุงสยามได้แปลคำชักชวนที่พระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ได้รับสั่งมากับราชทูตนั้น ฟอลคอนก็กลัวจนตัวสั่น และสมเด็จพระนารายณ์ทรงพระกรุณาโปรดให้อภัยแก่ฟอลคอน แต่ก็ได้รับสั่งว่า **ได้ทรงนับถือศาสนาอันได้นับถือต่อ ๆ กันมาถึง ๒,๒๒๙ ปีแล้ว เพราะฉะนั้น ที่จะให้พระองค์เปลี่ยนศาสนาเสียนั้นเป็นการที่พระองค์จะทำไม่ได้"**

พระราชปณิธานของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช

"อันตัวพ่อ ชื่อว่า พระยาตาก
ทนทุกข์ยาก กู้ชาติ พระศาสนา
ถวายแผ่นดิน ให้เป็น พุทธบูชา
แด่พระศาสนา สมณะ พระพุทธโคดม
ให้ยืนยง คงถ้วน ห้าพันปี
สมณะพราหมณ์ชี ปฏิบัติ ให้พอสม
เจริญสมถะ วิปัสสนา พ่อชื่นชม
ถวายบังคม รอยบาท พระศาสดา
คิดถึงพ่อ พ่ออยู่ คู่กับเจ้า
ชาติของเรา คงอยู่ คู่พระศาสนา
พุทธศาสนา อยู่ยง คู่องค์กษัตรา
พระศาสดา ฝากไว้ ให้คู่กัน"

พระราชปณิธานของพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช

*"ตั้งใจจะอุปถัมภก ยอยก**พระพุทธศาสนา***
ป้องกันขอบขัณฑสีมา รักษาประชาชนและมนตรี"

พระราชศรัทธาของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย *"ศุภมัสดุ ๑๑๗๙ ศก... พระบาทสมเด็จบรมธรรมิกมหาราชารามาธิราช บรมนารถบรมบพิตร พระพุทธเจ้าอยู่หัว...* **ทรงพระราชศรัทธาจะยกรื้อวิสาขบูชามหายัญพิธี** *อันขาดประเพณีมานั้นให้กลับคืนเจียรฐิติกาล ปรากฏสำหรับแผ่นดินสืบไป จะให้เป็นอัตตัตถประโยชน์และปรัตถประโยชน์ ทรงพระราชศรัทธาจะให้สัตว์โลก ข้าขอบขัณฑเสมาทั้งปวงจำเริญอายุและอยู่เย็นเป็นสุขปราศจากทุกข์ภัยในชั่วนี้แลชั่วหน้า..."*

น้ำพระราชหฤทัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว *"ด้วยกำลังทรงพระมหากรุณาเมตตากับไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินเป็นอันมาก ทรงพระกรุณาดำรัสให้จดหมาย (คือ จด) กระแสพระราชโองการปฏิญาณยกพระนาม* **พระรัตนตรัยสรณาคมน์อันอุดมเป็นประธานพยานอันยิ่ง** *ให้เห็นความจริงในพระบรมหฤทัย แล้วทรงพระราชดำรัสยอมอนุญาตให้เจ้าพระยาพระคลังว่าที่สมุหพระกลาโหม พระยาศรีพัฒน์รัตนราชโกษา พระยาราชสุภาวดีกับขุนนางผู้น้อยทั้งปวง จงมีความสโมสรสามัคคีรสปรึกษาพร้อมกัน เมื่อเห็นว่าพระบรมวงศานุวงศ์พระองค์ใดที่มีวัยวุฒิปรีชารอบรู้ราชานุวัตร* **จะเป็นศาสนูปถัมภกยกพระบวรพุทธศาสนา** *แลจะปกป้องไพร่ฟ้าอาณาประชาราษฎร์รักษาแผ่นดินให้เป็นสุขสวัสดิ์โดยยิ่ง เป็นที่ยินดีแก่มหาชนทั้งปวงได้ก็สุดแท้แต่จะเห็นดีประนีประนอมพร้อมใจกัน ยกพระบรมวงศานุวงศ์พระองค์นั้นขึ้นเสวยมไหสวรรยาธิปัตย์ราชสืบสันตติวงศ์ดำรงราชประเพณีต่อไปเถิด อย่าได้กริ่งเกรงพระราชอัธยาศัยเลย เอาแต่ให้ได้เป็นสุขทั่วหน้า อย่าให้เกิดการรบราฆ่าฟันกันให้ได้ความทุกข์ร้อนแก่ราษฎร..."*

พระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ทรงประกาศพระราชทานส่วนพระราชกุศลในการที่ทรงบริจาคเพชรใหญ่ประดับพระอุณาโลมพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร *"การพระราชบริจาคอันนี้ทรงพระราชดำริ เห็นว่าไม่ขัดขวางเป็นเหตุให้ท่านผู้ใดขุ่นเคืองขัดใจเลย* **พระนครนี้เป็น**

ถิ่นที่ของคนนับถือพระพุทธศาสนามาแต่เดิม ไม่ใช่แผ่นดินของศาสนาอื่น *คนที่ถือศาสนาอื่นมาแต่อื่นก็ดี อยู่ในเมืองนี้ก็ดี จะโทมนัสน้อยใจด้วยริษยาแก่พระพุทธศาสนาเพราะบูชาอันนี้ไม่ได้ ด้วยไม่ใช่เมืองของศาสนาตัวเลย ถ้าโทมนัสก็ชื่อว่าโลภล่วงเกินไป...”*

พระราชปฏิญาณและพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระปิยมหาราช *“ข้าพเจ้าจะไม่มีจิตยินดีน้อมไปในศาสดาอื่นนอกจาก***สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และพระธรรมอันพระองค์ได้ตรัสรู้ชอบดีแล้ว กับทั้งพระสงฆ์หมู่ใหญ่** *อันได้ประพฤติตามคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้นเลยเป็นอันขาด จนตราบกว่าสิ้นชีวิต...”*

พระราชนิพนธ์และพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว “พระพุทธศาสนา*เป็นศาสนาสำหรับชาติเรา เราจำเป็นต้องถือด้วยความกตัญญูต่อบิดา มารดา และต้นโคตรวงศ์ของเรา... เมื่อรู้สึกแน่นอนแล้วว่า ศาสนาในสมัยนี้เป็นของที่แยกจากชาติไม่ได้... ถ้าข้าพเจ้าจะขอแก่ท่านทั้งหลายว่า* **พุทธศาสนาเป็นของไทย** เรามาชวนกันนับถือ**พระพุทธศาสนา***เถิด...* **ผู้ที่แปลงศาสนา คนเขาดูถูกยิ่งเสียกว่าผู้ที่แปลงชาติ...** *เพราะเหตุฉะนั้น เป็นความจำเป็นที่เราทั้งหลายผู้เป็นไทย จะต้องมั่นอยู่ในศาสนาพระพุทธซึ่งเป็นศาสนาสำหรับชาติเรา...”* และพระองค์ได้พระราชทานความหมายแห่งไตรรงค์ไว้ดังนี้

“ขอร่ำรำพรรณบรรยาย ความคิดเครื่องหมาย
แห่งสีทั้งสามงามถนัด
ขาวคือบริสุทธิ์ศรีสวัสดิ์ หมายพระไตรรัตน์
และธรรมะคุ้มจิตไทย...”

พระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว *“แต่บ้านเมืองในลานนาถึงกาลวิบัติ* **พระพุทธศาสนา***ก็เศร้าหมองจนสงฆมณฑล*

*เสื่อมทรามระส่ำระสายมาช้านาน... มาจนถึงรัชกาลสมเด็จพระปิยมหาราช พระบรมชนกนาถของเราจึงได้เริ่มทรงจัดการฟื้น***พระพุทธศาสนาในมณฑลนี้***มา โดยทรงพระราชดำริจะให้พุทธจักรและอาณาจักรเจริญรุ่งเรืองสมกับสมัย เป็นต้นว่า ในการสั่งสอนประชาชนทั้งหลายให้รัฐบาลเอาเป็นธุระสั่งสอนส่วนคดีโลก ให้พระสงฆ์รับภาระการสั่งสอนส่วนคดีธรรมเป็นอุปการะแก่กัน ดังนี้ สมเด็จพระบรมเชษฐาธิราชของเราก็ได้โปรดให้จัดการสืบมาโดยทางนั้น"*

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช รัชกาลปัจจุบัน ได้ตรัสพระปฐมบรมราชโองการซึ่งเป็นพระราชปณิธานแก่ปวงชนชาวไทยในพระราชพิธีพระบรมราชาภิเษก เมื่อวันที่ ๕ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๔๙๓ ณ พระที่นั่งไพศาลทักษิณ ในพระบรมมหาราชวัง ว่า **"เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม"** ได้มีพระราชดำรัสตรัสลาผนวชต่อพระบรมวงศานุวงศ์ คณะองคมนตรี คณะรัฐมนตรี คณะทูตานุทูต สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และข้าราชการ ณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย เมื่อวันที่ ๑๘ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๔๙๙ ว่า "โดยที่**พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติของเรา** *ทั้งตามความศรัทธาเชื่อมั่นของข้าพเจ้าก็เห็นเป็นศาสนาที่ดีศาสนาหนึ่ง เนื่องในบรรดาสัจธรรมคำสั่งสอนอันชอบด้วยเหตุผล จึงเคยคิดอยู่ว่า ถ้าโอกาสอำนวย ข้าพเจ้าควรจักได้บวชสักเวลาหนึ่งตามราชประเพณี ซึ่งจักเป็นทางสนองพระคุณบุรพการีตามคตินิยมด้วย..."* และได้มีพระราชดำรัสในโอกาสพระสันตะปาปา จอห์น พอล ที่ ๒ เข้าเฝ้า ณ พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท เมื่อวันที่ ๑๐ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๒๗ ว่า **"คนไทยเป็นศาสนิกที่ดีทั่วกัน ส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา อันเป็นศาสนาประจำชาติ"**

การดำเนินงานตรวจชำระสอบทานต้นฉบับพระไตรปิฎกให้คงความบริสุทธิ์แห่งพระบาลีพุทธพจน์ซึ่งเป็นหลักวิชาการทางพระพุทธศาสนาจำเป็นต้องอาศัยความสุขุมคัมภีรภาพด้านความรู้ความชำนาญในภาษาบาลีของพระเถรานุเถระและศาสนบัณฑิตทั้งหลาย จึงนับว่าเป็นงานที่มี

ความสำคัญอย่างยิ่งและเป็นกุศลกิจอันยิ่งใหญ่ที่กระทำได้ยาก ดังนั้น การที่พระเถรานุเถระและศาสนบัณฑิตทั้งหลายมีอิทธิบาทธรรมร่วมกันตรวจชำระสอบทานต้นฉบับพระไตรปิฎกจนสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี จึงควรแก่การอนุโมทนาสาธุการของบรรดาพุทธบริษัททั้งหลาย เพราะตราบใดที่พระไตรปิฎกยังคงความบริสุทธิ์อยู่ ย่อมเป็นที่มั่นใจได้ว่า ปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธก็ดำรงอยู่ ก่อให้เกิดสันติสุขแก่มวลมนุษยชาติตราบนั้น

ในนามของมหาเถรสมาคม ขอแสดงความชื่นชมยินดีต่อคณะกรรมการ คณะอนุกรรมการ และคณะทำงานพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกที่ได้ดำเนินการจนสำเร็จลุล่วงไปด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์ นับเป็นการเฉลิมพระเกียรติและถวายเป็นพระราชกุศลแด่ สมเด็จบรมบพิตร พระราชสมภารเจ้า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ เนื่องในวโรกาสที่ทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี ดังกล่าว

ขออานุภาพแห่งมหากุศลอันยิ่งใหญ่ที่เกิดจากการร่วมแรงร่วมใจของพระเถรานุเถระและศาสนบัณฑิตทั้งหลายที่ได้ร่วมกันพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกทั้งภาษาบาลีและภาษาไทยซึ่งถือว่าเป็นพระบรมศาสดาแทนองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในครั้งนี้ ได้โปรดอภิบาลคุ้มครองรักษาสมเด็จบรมบพิตร พระราชสมภารเจ้า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ตลอดถึงพระบรมวงศานุวงศ์ทุกพระองค์ ให้ทรงพระเกษมสำราญ มีพระชนมายุยิ่งยืนนาน สถิตมั่นเป็นมิ่งขวัญร่มเกล้าของเหล่าพสกนิกรชาวไทยสืบไปตลอดจิรัฐิติกาล เทอญ

สมเด็จพระพุฒาจารย์

(สมเด็จพระพุฒาจารย์)

ประธานคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช

คำปรารภ

ศาสนธรรมคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เดิมทีนั้น เรียกว่า **พระธรรมวินัย** *พระธรรม* ได้แก่คำสั่งสอนที่แสดงหลักความจริงที่ควรรู้และแนะนำหลักความดีที่ควรประพฤติ *พระวินัย* ได้แก่ข้อบัญญัติที่ทรงวางไว้เป็นหลักกำกับความประพฤติให้เป็นระเบียบเรียบร้อยเสมอกัน กาลต่อมาเมื่อพระพุทธองค์เสด็จดับขันธปรินิพพาน พระธรรมวินัยที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ทรงบัญญัติไว้ในกาลโอกาสต่าง ๆ มีความสำคัญยิ่งในฐานะเป็นพระบรมศาสดาแทนพระพุทธองค์ โดยมีหลักฐานปรากฏในมหาปรินิพพานสูตร (ที.ม. ๑๐/๒๑๖) ว่า ขณะที่ทรงพระประชวรจวนจะเสด็จดับขันธปรินิพพาน พระพุทธองค์หาได้ทรงตั้งพระสาวกรูปใดรูปหนึ่งไว้ในตำแหน่งพระบรมศาสดาไม่ หากแต่ตรัสกะท่านพระอานนท์พุทธอุปัฏฐากว่า

โย โว อานนฺท มยา ธมฺโม จ วินโย จ เทสิโต ปญฺญตฺโต, โส โว มมจฺจเยน สตฺถา.

แปลความว่า *"ดูก่อนอานนท์ ธรรมและวินัยอันใดที่เราแสดงแล้วบัญญัติแล้วแก่พวกเธอ ธรรมและวินัยอันนั้นจักเป็นศาสดาของพวกเธอโดยกาลล่วงไปแห่งเรา"*

จากพระพุทธพจน์นี้เป็นหลักฐานยืนยันถึงความสำคัญของพระธรรมวินัย ซึ่งได้รับการสังคายนารวบรวมประมวลเป็นบทสวดสำหรับสอบทานความถูกต้องมิให้คลาดเคลื่อนไปจากที่พระพุทธองค์ตรัสสั่งสอนจริงด้วยสังฆานุมัติพร้อมกันครั้งแรกโดยพระอรหันตเถระ ๕๐๐ รูป ภายหลังพุทธปรินิพพานได้ ๓ เดือน การสังคายนาพระธรรมวินัยในครั้งแรกนั้นได้ยกเอาพระพุทธพจน์ที่ทรงแสดงโปรดเวไนยสัตว์ตลอดระยะเวลา ๔๕ พรรษา ขึ้นสู่การพิจารณาสอบทานรับรองความบริสุทธิ์ถูกต้องในท่ามกลางสงฆ์ แล้วประมวลจัด

เป็นหมวด ไว้ ๓ หมวดใหญ่ เรียกว่า **พระไตรปิฎก** อันประกอบด้วย *พระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก* และ*พระอภิธรรมปิฎก*

พระวินัยปิฎก *หมวดพระวินัย* ว่าด้วยพระพุทธบัญญัติที่ทรงวางหลักความประพฤติและมารยาทอันเป็นแบบอย่างเยี่ยงอารยชนของผู้เข้ามาบวชประพฤติพรหมจรรย์ชั้นสูงในพระพุทธศาสนา เป็นประมวลพระพุทธดำรัสตรัสสั่งสอนเกี่ยวกับศีลหรือสิกขาบทตลอดจนพิธีกรรมและขนบธรรมเนียมของพระสงฆ์ อันเป็นกฎระเบียบที่พระภิกษุและพระภิกษุณีต้องปฏิบัติโดยเคร่งครัด นอกจากนี้ยังได้ประมวลเหตุการณ์พุทธประวัติที่สำคัญๆ นับตั้งแต่แรกตรัสรู้เสวยวิมุตติสุขเป็นต้นไปพร้อมทั้งประวัติการทำสังคายนาไว้ด้วย มี ๒๑,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ แบ่งออกเป็น ๕ คัมภีร์ คือ *มหาวิภังค์ ภิกขุนีวิภังค์ มหาวรรค จุลลวรรค* และ*ปริวาร* โดยพระไตรปิฎกของไทยเราจัดพิมพ์เป็น ๘ เล่มหนังสือ ในจำนวน ๔๕ เล่ม ได้แก่พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑ ถึงเล่มที่ ๘

พระสุตตันตปิฎก *หมวดพระสูตร* ว่าด้วยประมวลพระธรรมเทศนาตรัสบรรยายธรรมของพระพุทธองค์ที่ตรัสให้เหมาะแก่บุคคลและโอกาส เป็นประมวลหลักพุทธธรรมที่ทรงแสดงโดยบุคลาธิษฐานหรือทรงใช้สมมติโวหารตลอดจนบทคาถาประพันธ์ เรื่องเล่า และเรื่องราวชั้นเดิมที่แสดงถึงประวัติของพระพุทธองค์และพระอรหันตสาวกทั้งหลาย มี ๒๑,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ แบ่งออกเป็น ๕ คัมภีร์ เรียกว่า *นิกาย ๕* คือ *ทีฆนิกาย มัชฌิมนิกาย สังยุตตนิกาย อังคุตตรนิกาย* และ*ขุททกนิกาย* โดยพระไตรปิฎกของไทยเราจัดพิมพ์เป็น ๒๕ เล่มหนังสือ ในจำนวน ๔๕ เล่ม ได้แก่พระไตรปิฎกเล่มที่ ๙ ถึงเล่มที่ ๓๓

พระอภิธรรมปิฎก *หมวดพระอภิธรรม* ว่าด้วยประมวลพระพุทธพจน์อันเกี่ยวกับหลักปรมัตถธรรมที่เป็นความหมายที่แท้จริงของสรรพสิ่ง เป็นประมวลคำอธิบายหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาล้วน ๆ โดยธรรมาธิษฐาน

คือไม่ยกบุคคล สถานที่ หรือเหตุการณ์ต่าง ๆ อันเป็นสมมติบัญญัติเข้ามาประกอบความ มี ๔๒,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ แบ่งออกเป็น ๗ คัมภีร์ คือ *ธัมมสังคณี วิภังค์ ธาตุกถา ปุคคลบัญญัติ กถาวัตถุ ยมก* และ*ปัฏฐาน* โดยพระไตรปิฎกของไทยเราจัดพิมพ์เป็น ๑๒ เล่มหนังสือ ในจำนวน ๔๕ เล่ม ได้แก่พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๔ ถึงเล่มที่ ๔๕

พระไตรปิฎก จัดเป็นหนึ่งในพระสัทธรรม ๓ คือปริยัตติสัทธรรมที่ประมวลไว้ซึ่งนวังคสัตถุศาสน์ทั้งหมด เป็นปทัฏฐานให้เกิดปฏิปัตติสัทธรรม คือศีล สมาธิ ปัญญา และนำไปสู่การบรรลุปฏิเวธสัทธรรม คือมรรค ผล นิพพานในที่สุด ดังนั้น จึงถือว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งในทางพระพุทธศาสนา ดังพระปรารภของสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (วาสน์ วาสโน) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ในคราวจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฉบับสังคายนา ในพระบรมราชูปถัมภ์ พุทธศักราช ๒๕๓๐ ความว่า

> *“พระไตรปิฎกเป็นพระคัมภีร์ที่รวบรวมคำสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่พระอรหันตสาวกได้รับภารธุระสั่งสอนสืบต่อกันมา เป็นพระคัมภีร์สำคัญทางพระพุทธศาสนา เท่ากับเป็นสัญลักษณ์ของพระบรมศาสดา พระภิกษุสามเณรและพุทธศาสนิกชนผู้สนใจพระพุทธศาสนามีความจำเป็นต้องศึกษาหาความรู้จากพระไตรปิฎก เพราะฉะนั้น คัมภีร์พระไตรปิฎกนี้พระเถรานุเถระแต่ปางก่อนจึงได้ช่วยกันรักษาสืบต่อกันมา ในการสร้างวัดวาอารามสมัยก่อนนั้น จะต้องสร้างหอไตรประจำวัด ซึ่งเป็นที่เก็บรักษาพระไตรปิฎกอันประกอบด้วยคัมภีร์ใบลาน พระภิกษุสามเณรผู้บวชในพระพุทธศาสนาจะเป็นศาสนทายาท ก็จำเป็นต้องศึกษาภาษาบาลีอันเป็นภาษาที่จารึกในคัมภีร์พระไตรปิฎก พร้อมทั้งอรรถกถา ฎีกา โยชนา สัททาวิเสส อันเป็นคัมภีร์ประกอบเพื่อให้เข้าใจเนื้อความพระไตรปิฎกนั้น พระมหากษัตริย์ทรงนับถือพระพุทธศาสนาในปางก่อน`

จึงได้ให้พระภิกษุสามเณรได้ศึกษาเล่าเรียนหาความรู้ในพระไตรปิฎกนั้นๆ ให้แตกฉาน เพื่อนำเอาความรู้มาสั่งสอนแก่พุทธศาสนิกชน สำหรับในประเทศไทย พระมหากษัตริย์ทรงเป็นพุทธมามกะมาตลอดสาย และได้ทรงให้พระภิกษุสงฆ์ได้ศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมคือพระไตรปิฎกนี้สืบต่อกันมา ทรงถือเป็นพระราชกิจสำคัญ มีการสอบพระปริยัติธรรมเพื่อให้พระภิกษุสามเณรได้แสดงความรู้ที่ได้ศึกษาพระไตรปิฎกนั้นๆ และทรงปูนบำเหน็จความสามารถแก่พระภิกษุสามเณรผู้สอบไล่ได้พระปริยัติธรรม ซึ่งทุกวันนี้ได้ขยายวงกว้างออกมาเป็นการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม แผนกบาลีสนามหลวง ตลอดจนพระราชทานพระบรมราชูปถัมภ์ให้พระภิกษุสามเณรผู้ทรงความรู้ทำการสังคายนาพระไตรปิฎก ถือเป็นการทรงบำเพ็ญพระราชกุศลอันยิ่งใหญ่..."

พระไตรปิฎกของพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทได้รับการนำสืบๆ กันมาด้วย*ภาษามคธ* หรือ*ภาษาบาลี* อันหมายถึงภาษาที่รักษาไว้ซึ่งพระพุทธพจน์โดยวิธีมุขปาฐะหรือมุขบาฐ คือวิธีทรงจำนำสืบต่อ ๆ กันด้วยการสาธยายท่องจำกัน สั่งสอนกันจากปากสู่ปาก หรือวิธีบอกเล่ากล่าวสอนจากอาจารย์สู่ศิษย์โดยโวหารต่างๆ เป็นเวลาถึง ๔ พุทธศตวรรษ จึงได้รับการจารึกเป็นลายลักษณ์อักษรลงในใบลานในคราวสังคายนาครั้งที่ ๕ ในประเทศศรีลังกา เมื่อพุทธศักราช ๔๓๓ ตลอดระยะเวลาดังกล่าวนี้ ถ้าในสมัยใดมีความฟั่นเฝือเลอะเลือนจำกันมาผิด มีข้อบกพร่องผิดพลาดอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือมีคำสอนของลัทธิอื่นเข้ามาปะปนในพระไตรปิฎก อันเป็นเหตุให้พระสงฆ์ประพฤติผิดหลักพระธรรมวินัย บรรดาพระอรหันต์หรือพระมหาเถระในยุคสมัยนั้นๆ ก็จะถือเอาเป็นภารธุระดำเนินการประชุมพระสงฆ์ทำสังคายนาเพื่อสอบทานสวดรับรองความถูกต้องพร้อมกันเป็นครั้ง ๆ โดยประวัติการทำสังคายนานั้น สามครั้งแรกทำในประเทศอินเดีย ครั้งที่ ๔ และครั้งที่ ๕

ทำในประเทศศรีลังกา ซึ่งในการทำสังคายนาครั้งที่ ๕ นี้เอง พระเถระสังคีติกาจารย์ทั้งหลายได้คำนึงถึงว่า *"ในอนาคต กุลบุตรคงมีศรัทธาน้อยลง และปัญญาที่จะทรงจำพระธรรมวินัยสืบอายุพระพุทธศาสนาคงน้อยลงด้วย ควรที่คณะสงฆ์จะสังคายนาพระธรรมวินัยแล้วลงบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร"* เพราะประจักษ์ที่พวกทมิฬไม่นับถือพระพุทธศาสนา ซึ่งปกครองประเทศศรีลังกาแล้วทำให้เกิดภัยพิบัติอย่างใหญ่หลวงต่อพระพุทธศาสนา เป็นเหตุให้พระภิกษุสาวกทั้งหลายต่างพากันปลีกตนไปอยู่ตามป่าเขาอย่างลำเค็ญ มีความฝืดเคืองด้วยภิกษาหาร ต้องอดทนอยู่อย่างลำบากถึง ๑๒ ปี แต่ท่านเหล่านั้นหาคำนึงถึงความลำบากทางกายของตนไม่ ต่างช่วยกันทรงจำพระไตรปิฎกท่านละหนึ่งนิกายบ้าง สองนิกายบ้าง ถึงแม้ไม่มีอะไรจะฉันเป็นภัตตาหาร ก็ฉันใบไม้แทน เพื่อให้ร่างกายมีกำลังทรงอยู่เพียงเพื่อสาธยายท่องบ่นทบทวนพระไตรปิฎกที่ทรงจำไว้นั้น ทั้งนี้เพื่อมิให้พระไตรปิฎกที่ทรงจำไว้นั้นสูญไปพร้อมกับชีวิตของท่าน เพราะขณะนั้นพระภิกษุสาวกที่ทรงจำพระไตรปิฎกได้มีจำนวนน้อยเต็มที บางท่านเกิดเตโชธาตุในท้องกำเริบก็ต้องนอนเอาทรายกลบท้อง เพื่อให้ดูดความร้อนจากร่างกายแล้วสาธยายทบทวนพระไตรปิฎกนั้นมิให้ลืมเลือนสูญหายไป เมื่อได้ประจักษ์ชัดถึงการทรงจำพระไตรปิฎกด้วยวิธีมุขปาฐะว่าไม่อาจจะรักษาพระไตรปิฎกไว้ได้ต่อไป จึงได้มีมติจารึกพระไตรปิฎกลงในใบลานเป็นลายลักษณ์อักษรด้วยภาษามคธ พร้อมทั้งจารึกอรรถกถา (คัมภีร์อธิบายความแห่งพระไตรปิฎก) ด้วยภาษาสิงหล แล้วนำสืบเผยแผ่ไปยังประเทศต่างๆ ที่นับถือพระพุทธศาสนา และต่อมาเมื่อวิทยาการด้านการพิมพ์เจริญขึ้น ได้มีการพิมพ์พระไตรปิฎกเป็นรูปเล่มหนังสือ โดยใช้อักษรของประเทศนั้น ๆ จึงปรากฏเป็นพระไตรปิฎกฉบับอักษรสิงหล ฉบับอักษรเทวนาครี ฉบับอักษรพม่า ฉบับอักษรขอม ฉบับอักษรไทย ฉบับอักษรโรมัน ฉบับอักษรมอญ เป็นต้น และเมื่อจะจัด

พิมพ์หรือจัดสร้างซ้ำแต่ละครั้งเนื่องในวโรกาสสำคัญๆ ก็จะมีการสังคายนาตรวจชำระสอบทานเพื่อคงความบริสุทธิ์บริบูรณ์โดยการนำคัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับอักษรต่าง ๆ มาเทียบเคียงกัน ตรวจสอบให้ลงกันสมกันเป็นสำคัญ โดยมีการจัดทำเครื่องหมายวรรคตอน จัดทำเชิงอรรถแสดงปาฐะที่ต่างกัน พร้อมทั้งจัดทำดัชนีคือปทานุกรม นามานุกรม คาถานุกรม และธัมมประเภทแสดงลำดับหมวดธรรม เพื่อสะดวกในการสืบค้นดังที่ปรากฏในปัจจุบัน

สำหรับประเทศไทย ได้นำพระไตรปิฎกจากประเทศศรีลังกามาสืบทอดศึกษาเล่าเรียนกันโดยลำดับ โดยในส่วนที่เกี่ยวกับการสังคายนาตรวจชำระสอบทานพระไตรปิฎกในประเทศไทย มีประวัติการดำเนินงานในแต่ละยุคสมัยที่พระบุรพมหากษัตริย์ไทยผู้ทรงเป็นเอกอัครศาสนูปถัมภกและทรงเป็นพุทธมามกะ ทรงโปรดฯ รับไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์ ดังปรากฏตามหลักฐานที่บันทึกไว้ ดังนี้

ในรัชสมัยของพระเจ้าติโลกราชแห่งเชียงใหม่ ได้มีการสังคายนาพระไตรปิฎกจารึกลงในใบลานด้วยอักษรธรรมล้านนาขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อพุทธศักราช ๒๐๒๐ ต่อมา ในสมัยกรุงธนบุรีเป็นราชธานี สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ภายหลังจากที่ทรงกู้อิสรภาพจัดการบ้านเมืองไทยเสร็จแล้ว ทรงใฝ่พระทัยในการพระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง ทรงปรารภว่าพระไตรปิฎกกระจัดกระจายเสียหายไปมาก จึงทรงโปรดฯ ให้อัญเชิญพระไตรปิฎกจากเมืองนครศรีธรรมราชซึ่งมีความสมบูรณ์มารวบรวมไว้ที่กรุงธนบุรี เมื่อพุทธศักราช ๒๓๑๓

ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์เป็นราชธานี เมื่อพุทธศักราช ๒๓๓๑ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ ๑ ทรงโปรดฯ ให้รวบรวมคัมภีร์พระไตรปิฎกในส่วนที่กระจัดกระจายให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นแล้วทรงอาราธนาพระเถรานุเถระและเชิญราชบัณฑิตผู้ทรงความรู้ ให้ทำการสังคายนาตรวจ

ชำระพระไตรปิฎก แล้วทรงโปรดฯ ให้ช่างคัดลอกจำลองพระไตรปิฎกพร้อมทั้งอรรถกถาและฎีกาจารึกด้วยอักษรขอมลงในใบลาน จำนวน ๓,๗๘๖ ผูก พร้อมทั้งปิดทองหีบ ปกหน้า ปกหลัง และกรอบ เรียกว่า *พระไตรปิฎกฉบับทอง* ต่อมา พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ ๒ ทรงโปรดฯ ให้มีการซ่อมส่วนคัมภีร์พระไตรปิฎกที่ชำรุดให้สมบูรณ์ และทรงโปรดฯ ให้สร้างฉบับใหม่ขึ้นมาอีก เรียกว่า *ฉบับรดน้ำแดง* แม้ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ ก็ทรงโปรดฯ ให้สร้างคัมภีร์พระไตรปิฎก ๕ ฉบับ มี*ฉบับรดน้ำเอก ฉบับเทพชุมนุม* เป็นต้น พร้อมทั้งทรงโปรดฯ ให้อาราธนาพระมหาเถระเข้าไปถวายพระธรรมเทศนาในพระบรมมหาราชวัง โดยให้เรียบเรียงพระไตรปิฎก อรรถกถา และฎีกา เป็นสำนวนพระธรรมเทศนา และในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ก็ทรงโปรดฯ ให้สร้างคัมภีร์พระไตรปิฎกที่ขาดหายไปให้ครบสมบูรณ์ พร้อมทั้งทรงโปรดฯ ให้สร้างฉบับใหม่ขึ้นมาอีก เรียกว่า *ฉบับล่องชาด*

พระไตรปิฎกทั้ง ๔ รัชสมัยแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ดังกล่าวมานี้ยังเป็นภาษาบาลีอักษรขอม ดังนั้น ในปีพุทธศักราช ๒๔๓๑ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ จึงทรงโปรดฯ ให้มีการสังคายนาชำระพระไตรปิฎกและปริวรรตบาลีอักษรขอมเป็นบาลีอักษรไทย และทรงโปรดฯ ให้จัดพิมพ์เป็นเล่มหนังสือขึ้นเป็นครั้งแรก จำนวน ๓๙ เล่ม รวม ๑,๐๐๐ ชุด เพื่อฉลองในวโรกาสที่ทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๒๕ ปี

ต่อมา พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ ทรงมีพระราชประสงค์อุทิศพระราชกุศลถวายแด่พระบรมเชษฐาธิราช พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ จึงทรงโปรดฯ ให้มีการตรวจชำระต้นฉบับที่ขาดหายไปเพิ่มอีกจากที่มีอยู่ ๓๙ เล่ม และจัดพิมพ์เป็น ๔๕ เล่ม จบบริบูรณ์ เพื่อให้เท่ากับจำนวนพรรษาที่พระพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญ

พุทธกิจ การตรวจชำระพระไตรปิฎกครั้งนี้คณะสงฆ์กระทำอย่างโอฬารยิ่ง โดยปรับปรุงแก้ไขเครื่องหมายวรรคตอน ใช้เครื่องหมายพินทุแทนยามักการ เริ่มจัดทำตั้งแต่ปีพุทธศักราช ๒๔๖๘ จนถึงปีพุทธศักราช ๒๔๗๓ จึงแล้วเสร็จ และเรียกชื่อพระไตรปิฎกฉบับนี้ว่า **สฺยามรฏฺฐสฺส เตปิฏกำ** : *พระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ* พิมพ์จำนวน ๑,๕๐๐ ชุด ซึ่งนับเป็นครั้งแรกที่ได้มีการจัดพิมพ์คัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับอักษรไทยครบสมบูรณ์ และพระไตรปิฎกบาลีฉบับสยามรัฐนี้ได้มีการพิมพ์ซ้ำสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน

อย่างไรก็ตาม พระไตรปิฎกที่ได้รับการตรวจชำระและจัดพิมพ์ทั้งหมด นับแต่สมัยโบราณมาจนถึงสมัยรัชกาลที่ ๗ เป็นภาษาบาลีหรือภาษามคธ แม้จะได้มีการแปลเป็นภาษาไทยมาช้านานแล้วตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา แต่ก็ยังมิได้มีการแปลอย่างเป็นทางการในนามของคณะสงฆ์ จึงต่อมา ในปีพุทธศักราช ๒๔๘๓ คณะสงฆ์โดยได้รับพระบรมราชูปถัมภ์จากพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล รัชกาลที่ ๘ ได้ประชุมกันดำเนินการแปลพระไตรปิฎกภาษาบาลีเป็นภาษาไทยบริบูรณ์และจัดพิมพ์เป็นครั้งแรก เรียกว่า **พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง** โดยแปลตามความในพระไตรปิฎกภาษาบาลี แล้วพิมพ์เป็นเล่ม ๒,๕๐๐ ชุด ชุดละ ๘๐ เล่ม เพื่อให้เท่ากับจำนวนพระชนมายุของพระพุทธเจ้าส่วนหนึ่ง อีกส่วนหนึ่งแปลเป็นสำนวนเทศนา โดยถือเอาพระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับสยามรัฐเป็นต้นฉบับ พิมพ์ลงในใบลาน ๑,๒๕๐ กัณฑ์ เพื่อให้เท่ากับจำนวนพระอรหันตสาวกในครั้งพุทธกาลที่มาเฝ้าพระพุทธเจ้าโดยมินัดหมายเพื่อประชุมฟังพระโอวาทปาติโมกข์ในคราวจาตุรงคสันนิบาต ดิถีเพ็ญแห่งมาฆมาส อนึ่ง การแปลและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกครั้งนี้กระทำเพื่อเป็นการเฉลิมฉลองในโอกาสที่พระพุทธศาสนาได้ดำรงมั่นมาครบ ๒๕ พุทธศตวรรษ อีกส่วนหนึ่งด้วย

พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวงนี้ คณะสงฆ์ได้ดำเนินการตรวจชำระจัดพิมพ์สืบต่อมาเนื่องในวโรกาสสำคัญอีก ๓ วาระ รวมเป็น ๔ วาระด้วยกัน

กล่าวคือ วาระที่ ๒ พิมพ์ในปีพุทธศักราช ๒๕๑๔ เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช เนื่องในมหามงคลวโรกาสที่ทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๒๕ ปี จำนวน ๒,๐๐๐ ชุด ชุดละ ๔๕ เล่ม วาระที่ ๓ พิมพ์ในปีพุทธศักราช ๒๕๒๑ จำนวน ๒,๐๐๐ ชุด และวาระที่ ๔ พิมพ์ในปีพุทธศักราช ๒๕๒๕ จำนวน ๓,๐๐๐ ชุด เนื่องในวโรกาสสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ครบ ๒๐๐ ปี

ปีพุทธศักราช ๒๕๒๘ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ทรงมีพระราชดำริว่า *พระพุทธวจนะอันเรียกว่าพระไตรปิฎกย่อมเป็นหนังสือที่ประมวลพระธรรมวินัยของสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า ซึ่งยังบริบูรณ์และตั้งมั่นอยู่ตราบใด ก็ย่อมเป็นหลักของพุทธบริษัทที่จะปฏิบัติให้เป็นสัมมาปฏิบัติ ถึงความงอกงามรุ่งเรืองอยู่ตราบนั้น* จึงทรงมีพระราชศรัทธาเลื่อมใสพระราชทานพระบรมราชูปถัมภ์ในการสังคายนาพระไตรปิฎกถวายตามที่สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (วาสน์ วาสโน) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ถวายพระพร เนื่องในมงคลดิถีที่มีพระชนมพรรษาจะบรรจบ ๕ รอบนักษัตร ในวันที่ ๕ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๓๐ และมีพระบรมราชโองการประกาศขออาราธนาสมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก สมเด็จพระราชาคณะ พระราชาคณะ พระสงฆ์เปรียญธรรมพร้อมด้วยศาสนบัณฑิต เป็นภารธุระดำเนินการสังคายนาพระธรรมวินัยตรวจชำระพระไตรปิฎกให้สำเร็จลุล่วงด้วยดี เพื่อความเจริญรุ่งเรืองสถาพรแห่งพระบวรพุทธศาสนาสืบไป

การสังคายนาพระธรรมวินัยตรวจชำระพระไตรปิฎกเนื่องในมหามงคลวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเจริญพระชนมพรรษา ๕ รอบนักษัตร ในปีพุทธศักราช ๒๕๓๐ นี้ คณะสงฆ์ได้มอบให้กระทรวงศึกษาธิการโดยกรมการศาสนา ซึ่งเป็นหน่วยงานที่รับสนองงานคณะสงฆ์ขณะนั้นเป็นผู้รับผิดชอบโครงการ โดยรัฐบาลซึ่งมี พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็น

นายกรัฐมนตรีขณะนั้นได้จัดสรรงบประมาณอุดหนุน และได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ประกอบพระราชพิธีพระฤกษ์ ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม แล้วได้ดำเนินการสังคายนาตรวจชำระในรูปของคณะกรรมการ ประกอบด้วย คณะกรรมการสังคีติการกสงฆ์ คณะกรรมการปาลิวิโสธกะ คณะกรรมาธิการแห่งสังคีติการกสงฆ์ คณะกรรมการศาสนบัณฑิต ทั้งฝ่ายบรรพชิตและฝ่ายคฤหัสถ์ และคณะกรรมการดำเนินการและประสานงาน และมีสังฆานุมัติให้ใช้ตำหนักสมเด็จ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ เป็นสถานที่ตรวจชำระ โดยนำพระไตรปิฎกที่ได้ดำเนินการจัดพิมพ์เป็นฉบับหลวงแล้วนั้นมาตรวจสอบให้มีความถูกต้องทั้งฉบับภาษาบาลีและฉบับภาษาไทย กล่าวคือ ในส่วนของฉบับภาษาบาลี ได้ใช้ **พระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับสยามรัฐ** เป็นต้นฉบับสอบเทียบกับพระไตรปิฎกฉบับอื่นๆ โดยได้ตั้งข้อ ย่อหน้า ยกหัวข้อสูตรหรือมาติกาให้เห็นชัดเจน และได้อ้างหน้าคัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ ฉบับฉัฏฐสังคีติ (อักษรพม่า) ฉบับอักษรเทวนาครี และฉบับอักษรโรมัน ในบรรทัดแรกของหน้านั้นๆ เพื่อสะดวกต่อการค้นคว้าของนักศึกษา รวมทั้งบอกเลขบรรทัดแต่ละหน้าของพระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลีนี้ไว้ด้วย สำหรับฉบับภาษาไทย ได้นำ **พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง** มาเป็นต้นฉบับในการตรวจสอบพิจารณาสำนวนแปล

การดำเนินการสังคายนาพระธรรมวินัยตรวจชำระพระไตรปิฎกตามที่กล่าวมานี้ได้แล้วเสร็จทันพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ รอบนักษัตร และเรียกชื่อพระไตรปิฎกฉบับนี้ว่า **ทยฺยรฏฺฐสฺส สงฺคีติเตปิฎกำ ๒๕๓๐ พุทฺธวสฺเส** : *พระไตรปิฎกฉบับสังคายนา ในพระบรมราชูปถัมภ์ พุทธศักราช ๒๕๓๐* โดยจัดพิมพ์ฉบับภาษาบาลีจำนวน ๑,๐๐๐ ชุด และจัดพิมพ์ฉบับภาษาไทย จำนวน ๓,๐๐๐ ชุด

ต่อมา พระไตรปิฎกฉบับสังคายนา ในพระบรมราชูปถัมภ์ พุทธศักราช ๒๕๓๐ ทั้งภาษาบาลีและภาษาไทยดังกล่าวนี้ได้มีพุทธศาสนิกชนผู้มีจิตศรัทธา

สร้างถวายวัดจนหมดลง โดยเหตุที่พระไตรปิฎกนั้นเป็นพระคัมภีร์ที่มีความสำคัญ **คณะสงฆ์โดยมหาเถรสมาคม**จึงเตรียมการที่จะจัดพิมพ์ซ้ำ แต่เพื่อให้เป็นไปตามประเพณีที่ทำกันมา คือก่อนจะจัดพิมพ์พระไตรปิฎกแต่ละครั้งต้องมีการประชุมสงฆ์ผู้ทรงความรู้และศาสนบัณฑิตตรวจชำระสอบทานความถูกต้องในเบื้องต้น กอปรกับได้พิจารณาเห็นว่าพระไตรปิฎกฉบับสังคายนาฯ ในส่วนภาษาบาลีนั้น แม้จะดำเนินการตรวจชำระจากคณะกรรมการสังคีติการกสงฆ์ในครั้งนั้นมาแล้ว แต่ก็ยังมีปาฐะที่บกพร่องผิดพลาดอยู่บ้างในบางเล่ม บางสูตร บางข้อ ทั้งนี้เพราะมีข้อจำกัดด้านเวลาและขั้นตอนการจัดพิมพ์เป็นสำคัญ แม้ในส่วนฉบับภาษาไทยก็ปรากฏว่าสูตรเดียวกันซึ่งมีบทพระบาลีเหมือนกัน หรือข้อความพระบาลีอย่างเดียวกันแต่ปรากฏต่างที่กันกลับมีข้อความสำนวนแปลที่ไม่ลงกันสมกัน เป็นต้น ทั้งนี้เพราะเกิดจากคณะกรรมการแปลมีหลายชุดจึงแปลสำนวนต่างกัน แต่เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปว่า พระไตรปิฎกนั้นเป็นพระคัมภีร์สำคัญในพระพุทธศาสนาสำหรับศึกษาค้นคว้าอ้างอิงของพุทธบริษัท หาใช่เป็นหนังสืออ่านทั่วไปไม่ แม้จะเป็นฉบับภาษาไทยก็ควรที่จะมีเอกภาพในด้านสำนวนคำแปลที่เป็นแบบอย่างและมีมาตรฐานเป็นที่ยอมรับของบัณฑิตชน ดังนั้น เพื่อให้การจัดพิมพ์พระไตรปิฎกเผยแพร่ในปัจจุบันมีข้อบกพร่องผิดพลาดน้อยที่สุด คณะสงฆ์โดยมหาเถรสมาคมจึงแต่งตั้งคณะกรรมการสอบทานต้นฉบับพระไตรปิฎกฉบับสังคายนา ซึ่งคณะกรรมการดังกล่าวนี้ได้มีฉันทานุมัติชำระสอบทานต้นฉบับพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับสังคายนา ทั้ง ๔๕ เล่ม เป็นอันดับแรก โดยกำหนดแนวทาง คือ ให้สอบทานคำแปลของพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับสังคายนาให้ถูกต้องสมบูรณ์ มิให้ตกหล่นคลาดเคลื่อนจากบทปาฐะในพระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับสังคายนา หากพบว่าตกหล่น ก็แปลเพิ่มให้สมบูรณ์ หากพบว่าคลาดเคลื่อน ก็แปลให้ถูกต้องตามนัยอรรถกถา และหากพบว่าสำนวนคำแปลของสูตรใด หรือข้อใดที่ปรากฏหลายที่ทั้งในเล่มเดียวกันหรือ

ต่างเล่มไม่ตรงกัน ซึ่งเมื่อเทียบเคียงกับฉบับภาษาบาลีแล้วปรากฏว่ามีข้อความพระบาลีอย่างเดียวกัน ก็ปรับแก้สำนวนให้ตรงกัน เป็นต้น

คณะกรรมการดังกล่าวนี้ได้เพียรพยายามดำเนินการตรวจสอบต้นฉบับพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับสังคายนาสำเร็จเพียงขั้นตอนการสอบทานคำแปลมิให้ตกหล่นจากต้นฉบับภาษาบาลี โดยมิได้ปรับแก้สำนวนคำแปลที่ลักลั่นกันในบางสูตรให้ลงกันสมกัน จึงต่อมา คณะสงฆ์โดยมหาเถรสมาคมได้มีมติให้ พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ. ๙, ราชบัณฑิต) วัดราชโอรสาราม รับเป็นภารธุระดำเนินการสานต่อในขั้นตอนที่เหลือให้สำเร็จเรียบร้อย ซึ่งในเบื้องต้น พระธรรมกิตติวงศ์ ได้นำต้นฉบับพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับสังคายนา ที่คณะกรรมการดังกล่าวได้สอบทานคำแปลกับฉบับภาษาบาลีไว้แล้วนั้นมาให้คณะศิษย์ดำเนินการบันทึกข้อมูลลงในคอมพิวเตอร์เพื่อให้เกิดความสะดวกในการปรับแก้สำนวนและการเชื่อมโยงข้อมูลแล้วได้ศึกษาการใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์เพื่อที่จะได้ดำเนินการปรับแก้สำนวนคำแปลในเครื่องคอมพิวเตอร์ด้วยตนเอง อันเป็นการลัดขั้นตอนที่ไม่ต้องพิมพ์ข้อมูลออกมาเป็นปรู๊ฟเพื่อตรวจและสั่งแก้ ซึ่งช่วยประหยัดทั้งด้านเวลาและวัสดุประกอบการพิมพ์ พร้อมทั้งได้เตรียมรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพระไตรปิฎกภาษาไทยจากแหล่งต่างๆ ที่พระโบราณาจารย์ได้แปลไว้ เช่น พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวงและฉบับอื่นๆ เพื่อจัดหามาเป็นอุปการะสอบทานเทียบเคียงประกอบการปรับแก้สำนวนคำแปล และที่สำคัญ ได้นำคัมภีร์อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่นายพร รัตนสุวรรณ ได้ประชุมศาสนบัณฑิตตรวจชำระและจัดพิมพ์อย่างครบบริบูรณ์มาเป็นอุปกรณ์ประกอบการปรับแก้สำนวนคำแปลให้ถูกต้องตามพุทธาธิบาย นอกจากนี้ยังได้จัดหาซีดีรอมพระไตรปิฎกฉบับคอมพิวเตอร์ที่มหาวิทยาลัยมหิดลจัดทำไว้มาสืบค้นข้อความพระบาลีที่ซ้ำกันเพื่อจะได้ปรับสำนวนคำแปลให้เป็นเอกภาพกันอีกด้วย เมื่อเสร็จขั้นตอนการบันทึกข้อมูลดังกล่าวแล้ว จึงได้ดำเนินการ

ปรับแก้ข้อมูลสำนวนคำแปลพระไตรปิฎกภาษาไทยในเครื่องคอมพิวเตอร์ไปตามลำดับเล่ม จนแล้วเสร็จทั้ง ๔๕ เล่ม พร้อมที่จะให้พิสูจน์อักษรก่อนเสนออนุมัติจัดพิมพ์ แต่ได้พิจารณาเห็นว่า พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวงและฉบับสังคายนาที่พระโบราณาจารย์ได้แปลและจัดทำไว้นั้น มิได้ทำเชิงอรรถคือคำอธิบายศัพท์หรือข้อความที่ยากต่อความเข้าใจไว้ ดังนั้น เพื่อเอื้อประโยชน์ ในการอ่านพระไตรปิฎกให้เข้าใจสำหรับประชาชนทั่วไปและสามารถเป็นแหล่งค้นคว้าอ้างอิงที่ถูกต้องอันเหมาะแก่ยุคสมัยปัจจุบันที่เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ จึงได้เพิ่มขั้นตอนการจัดทำเชิงอรรถขึ้นโดยกำหนดแนวทางในการจัดทำ คือทำคำอธิบายเฉพาะคำศัพท์วิชาการทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในพระไตรปิฎกซึ่งแปลทับศัพท์ไว้หรือข้อความที่ยากต่อความเข้าใจ โดยตรวจดูคำอธิบายจากคัมภีร์อรรถกถาภาษาบาลีฉบับมหาจุฬาฯ ที่อธิบายหรือแยกประเภทศัพท์หรือข้อความแห่งพระบาลีนั้นๆ เป็นเบื้องต้นแล้วแปลสรุปความเป็นภาษาไทยที่กะทัดรัด พร้อมทั้งอ้างอิงคัมภีร์อรรถกถาเป็นอักษรย่อและบอกเล่มหรือหน้าไว้ในวงเล็บเพื่อประโยชน์ในการสืบค้นอ้างอิงของผู้ต้องการหลักฐานอ้างอิงหรือต้องการศึกษาพระพุทธศาสนาชั้นสูง ในกรณีคำแปลภาษาไทยที่ไม่นิยมใช้ซึ่งเกรงว่าคนทั่วไปอ่านแล้วไม่เข้าใจและต้องเสียเวลาเปิดดูความหมายในพจนานุกรม โดยที่คัมภีร์อรรถกถาก็ไม่ได้ให้คำอธิบายไว้ เช่น คำว่า *ทิม* ซึ่งหมายถึงศาลาแถวหรือห้องแถวสำหรับเป็นที่พักหรือเก็บของ ก็ได้ทำเชิงอรรถไว้โดยอ้างที่มาจากพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน หรืออธิบายเพิ่มเติมตามสมควร พร้อมทั้งบอกหน้ากำกับไว้เพื่อการสืบค้น เป็นต้น ซึ่งขั้นตอนการจัดทำเชิงอรรถพร้อมทั้งจัดหน้าวรรคตอนนี้ได้อาศัยความละเอียดและใช้เวลาในการจัดทำเป็นอย่างมาก

การจัดทำต้นฉบับพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับสังคายนาฯ เพื่อเสนอจัดพิมพ์ดังกล่าวนี้ ได้ใช้เวลาในการดำเนินการจัดทำเป็นเวลานาน จึงแล้วเสร็จเป็นข้อมูลต้นฉบับอยู่ในคอมพิวเตอร์ ในส่วนของการจัดทำต้นฉบับ

พระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับสังคายนาฯ นั้นยังมิได้มีการตรวจชำระสอบทานแต่อย่างใด จนถึงปีพุทธศักราช ๒๕๔๘ **คณะสงฆ์โดยมหาเถรสมาคม** ปรารภเหตุที่พระมหากษัตริย์ไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันทรงดำรงอยู่ในฐานะองค์เอกอัครศาสนูปถัมภกและทรงเป็นพุทธมามกะ พระราชกรณียกิจของพระมหากษัตริย์แต่ละพระองค์อันเกี่ยวเนื่องกับการพระพุทธศาสนานอกจากจะทรงอุปถัมภ์พระสงฆ์ให้สามารถบริหารงานปกครอง งานการศาสนศึกษา งานเผยแผ่ งานสาธารณูปการ งานสาธารณสงเคราะห์ และงานการศึกษาสงเคราะห์อย่างมีประสิทธิภาพแล้ว พระราชกรณียกิจอันเกี่ยวเนื่องกับการอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาอีกส่วนหนึ่ง ก็คือทรงโปรดฯ ให้มีการตรวจชำระจัดพิมพ์พระไตรปิฎก ซึ่งพระราชกรณียกิจส่วนนี้ได้อำนวยผลให้พระสงฆ์และประชาชนมีหลักในการศึกษา ปฏิบัติ และเผยแผ่พระพุทธศาสนาอันก่อให้เกิดความดำรงมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนาคู่กับชาติไทยตราบเท่าทุกวันนี้ ดังนั้น ในมหามงคลโรกาสที่ **พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลาธิเบศรรามาธิบดี จักรีนฤบดินทร สยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร ได้เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติเป็นพระมหากษัตริย์แห่งราชอาณาจักรไทย ตั้งแต่วันที่ ๙ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๔๘๙ นับเวลาถึงปัจจุบัน เป็นปีที่ ๖๐** สมเด็จพระบรมบพิตรพระราชสมภารพระองค์ได้เสด็จดำรงสยามรัฐสีมาราชอาณาจักร ทรงประพฤติปฏิบัติพระองค์มั่นคงอยู่ในทศพิธราชธรรมและจักรวรรดิวัตร ประสิทธิ์ประสาทความไพบูลย์รุ่งเรืองวัฒนาสถาพร ทรงพระมหากรุณาแก่พสกนิกรถ้วนหน้า คณะสงฆ์โดยมหาเถรสมาคม สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณที่มีต่อพสกนิกร ประเทศชาติและพระพุทธศาสนา จึงมีมติให้จัดพิมพ์พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลีและฉบับภาษาไทย เพื่อเป็นการเฉลิมพระบุญญาธิการและเฉลิมพระเกียรติคุณพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และเพื่อเป็นการสืบสานพระไตรปิฎกให้เป็น

หลักสำคัญของพระพุทธศาสนาในการศึกษาสัมมาปฏิบัติของพุทธบริษัท ซึ่งกิจกรรมส่วนนี้นับเป็นหนึ่งในแปดกิจกรรมเฉลิมพระเกียรติ ในวโรกาสมหามงคลสมัยที่ทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี ในปีพุทธศักราช ๒๕๔๙

ในการประชุมมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๒๗/๒๕๔๘ เมื่อวันที่ ๒๑ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๔๘ มหาเถรสมาคมได้มีมติเห็นชอบแต่งตั้งคณะกรรมการพิจารณาต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลีและฉบับภาษาไทยเฉลิมพระเกียรติฯ ประกอบด้วยบรรพชิต ๔๑ รูป คฤหัสถ์ ๔ คน รวม ๔๕ รูป/คน โดยมี สมเด็จพระพุฒาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ ป.ธ. ๙) วัดสระเกศ ประธานคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช เป็นประธานกรรมการ พระพรหมมุนี (จุนท์ พุรหฺมคุตฺโต ป.ธ. ๙) วัดบวรนิเวศวิหาร พระพรหมเวที (สนิท ชวนปญฺโญ ป.ธ. ๙) วัดไตรมิตรวิทยาราม เป็นรองประธานกรรมการ และพระราชสุธี (โสภณ โสภณจิตฺโต ป.ธ. ๙) วัดเทวราชกุญชร เป็นเลขานุการ ซึ่งต่อมา เมื่อวันที่ ๘ สิงหาคม ๒๕๔๙ คณะกรรมการ ฯ นี้ได้ประชุมพิจารณาแนวทางในการดำเนินงานจัดพิมพ์พระไตรปิฎกภาษาบาลีและภาษาไทยเฉลิมพระเกียรติฯ และได้ข้อสรุปเป็นแนวปฏิบัติว่า ในการดำเนินงานตรวจชำระพระไตรปิฎกภาษาบาลี ให้นำพระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับสังคายนา พุทธศักราช ๒๕๓๐ เป็นต้นฉบับในการตรวจชำระ และให้นำพระไตรปิฎกฉบับอื่นๆ มาเทียบเคียงโดยให้ทำเชิงอรรถในปาฐะที่ต่างกันไว้ ส่วนการตรวจชำระพระไตรปิฎกภาษาไทย ให้นำต้นฉบับพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับสังคายนาฯ ที่พระธรรมกิตติวงศ์และคณะได้จัดทำไว้แล้วตามมติมหาเถรสมาคม มาตรวจสอบคำแปลและจัดทำหัวข้อให้ตรงกันกับพระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับสังคายนาฯ ที่คณะกรรมการตรวจชำระแล้ว ทั้งนี้ประธานคณะกรรมการฯ ได้มีคำสั่งแต่งตั้งคณะทำงานกองงานพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฯ เป็น ๓ กอง คือ

๑. คณะทำงานกองงานพระวินัยปิฎก จำนวน ๒๕ รูป/คน มี พระธรรมคุณาภรณ์ (เอื้อน หาสธมฺโม ป.ธ. ๙, Ph.D.) วัดสามพระยา เป็น ประธาน

๒. คณะทำงานกองงานพระสุตตันตปิฎก จำนวน ๑๙ รูป มี พระวิสุทธิวงศาจารย์ (วิเชียร อโนมคุโณ ป.ธ. ๙, พธ.ด. กิตติมศักดิ์) วัด ปากน้ำ เป็นประธาน

๓. คณะทำงานกองงานพระอภิธรรมปิฎก จำนวน ๒๑ รูป/คน มี พระพรหมโมลี (สมศักดิ์ อุปสโม ป.ธ. ๙, Ph.D.) วัดพิชยญาติการาม เป็น ประธาน

ในการพิจารณาตรวจต้นฉบับพระไตรปิฎกภาษาบาลีนั้น ได้นำ พระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับอื่นๆ ทั้งในและต่างประเทศมาเทียบเคียง ตรวจสอบทำเชิงอรรถในปาฐะที่ต่างกัน จำนวน ๗ ฉบับ ประกอบด้วย พระไตรปิฎกบาลี อักษรไทย ๓ ฉบับ คือ (๑) ทยฺยรฏฺฐสฺส สงฺคีติเตปิฏกำ (๒๕๓๐ พุทฺธวสฺเส) (๒) สฺยามรฏฺฐสฺส เตปิฏกำ (๒๕๒๕ พุทฺธวสฺเส) (๓) มหาจุฬาเตปิฏกำ (อนุสฺสรณียำ ๒๕๐๐ พุทฺธวสฺเส) และพระไตรปิฎก บาลีอักษรต่างประเทศ ๔ ฉบับ คือ (๑) ฉฏฺฐสงฺคีติเตปิฏกำ (พระไตรปิฎก บาลีอักษรพม่า ฉบับฉัฏฐสังคายนา พิมพ์ พ.ศ. ๒๕๓๘) (๒) อิงฺคลิสเตปิฏกำ (พระไตรปิฎกบาลีอักษรโรมัน ฉบับสมาคมบาลีปกรณ์) (๓) สีหฬเตปิฏกำ (พระไตรปิฎกบาลีอักษรสิงหล) (๔) นาลนฺทาเทวนาครีปาลิเตปิฏกำ (พระ ไตรปิฎกบาลีอักษรเทวนาครี ฉบับมหาวิทยาลัยนาลันทา)

คณะทำงานแต่ละกองงานได้เพียรพยายามพิจารณาตรวจต้นฉบับ พระไตรปิฎกทั้งภาษาบาลีและภาษาไทยตามที่ได้รับมอบหมายอย่างเต็ม กำลังความสามารถ เริ่มตั้งแต่เดือนกันยายน พุทธศักราช ๒๕๔๙ เป็นต้นมา จึงทำให้การพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี และฉบับภาษาไทยเฉลิมพระเกียรติฯ สำเร็จลุล่วงด้วยดี

บัดนี้ การพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกภาษาบาลีและภาษาไทยเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในมหามงคลสมัยที่ทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี ได้บรรลุผลเสร็จสิ้นแล้ว นับว่าสำเร็จได้โดยอาศัยพระบารมีพระบรมเดชานุภาพแห่งองค์พระมหากษัตริยาธิราช กอปรด้วยความวิริยะอุตสาหะอุทิศเวลาเป็นพุทธบูชาของคณะกรรมการพระเถรานุเถระและศาสนบัณฑิตผู้ดำเนินการพิจารณาตรวจต้นฉบับและความร่วมมือร่วมใจจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ขออานุภาพแห่งคุณพระศรีรัตนตรัยและอานุภาพแห่งกุศลเจตนาในการพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลีและฉบับภาษาไทยเฉลิมพระเกียรติฯ ครั้งนี้ จงเป็นพลวปัจจัยดลบันดาลให้พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชสมเด็จพระบรมบพิตร พระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระราชโอรส พระราชธิดา พร้อมทั้งพระบรมวงศานุวงศ์ ทรงเจริญพระชนมายุยิ่งยืนนาน สถิตในไอศวรรยราชสมบัติ ทั้งสุขโสมนัสสวัสดีจงเกิดมีในที่ทุกสถาน ขอให้รัฐบาลในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจงประสบความสำเร็จในการบริหารราชการแผ่นดิน ขออาณาประชาราษฎร์และสรรพสัตว์ทุกหมู่เหล่าจงอยู่เย็นเป็นสุขภายใต้พระบรมโพธิสมภาร เจริญงอกงามในธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตลอดจิรัฐิติกาล เทอญ

สทา ทิปฺปตุ สทฺธมฺโม ตถาคตปฺปเวทิโต
ทสฺเสนฺโต สพฺพโลกสฺส อุชุมคฺคํ วิสุทฺธิยา.

ขอพระสัทธรรมที่พระตถาคตเจ้าทรงประกาศไว้ แสดงทางตรงเพื่อความบริสุทธิ์แก่โลกทั้งปวง จงรุ่งเรืองทุกเมื่อ เทอญ.

มหาเถรสมาคม

THE PAḶĪ ALPHABET
IN THAI AND ROMAN CHARACTERS

VOWELS

อ = a -า = ā ◌ิ = i ◌ี = ī ◌ุ = u ◌ู = ū เ- = e โ- = o

CONSONANTS WITH VOWEL "A"

ก = ka	ข = kha	ค = ga	ฆ = gha	ง = ṅa
จ = ca	ฉ = cha	ช = ja	ฌ = jha	ญ = ña
ฏ = ṭa	ฐ = ṭha	ฑ = ḍa	ฒ = ḍha	ณ = ṇa
ต = ta	ถ = tha	ท = da	ธ = dha	น = na
ป = pa	ผ = pha	พ = ba	ภ = bha	ม = ma

ย = ya ร = ra ล = la ว = va ส = sa ห = ha ฬ = ḷa ◌ = ṃ

VOWELS IN COMBINATION

ก = ka	กา = kā	กิ = ki	กี = kī	กุ = ku	กู = kū	เก = ke	โก = ko
ข = kha	ขา = khā	ขิ = khi	ขี = khī	ขุ = khu	ขู = khū	เข = khe	โข = kho

FIGURES

๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๐
1	2	3	4	5	6	7	8	9	0

ทยฺยรฏฺฐสฺส เตปิฏเก
สงฺเกตวิญฺญาปนำ

อิ.	=	อิงฺคลิสเตปิฏกำ
ฉ.	=	ฉฏฺฐสงฺคีติเตปิฏกำ
ทยฺ.	=	ทยฺยรฏฺฐสฺส สงฺคีติเตปิฏกำ (๒๕๓๐ พุทฺธวสฺเส)
เท.	=	นาลนฺทาเทวนาคริปาลิเตปิฏกำ
โป.	=	โปราณเตปิฏกำ
มหา.	=	มหาจุฬาเตปิฏกำ (อนุสฺสรณีย์ ๒๕๐๐ พุทฺธวสฺเส)
สี.	=	สีหฬเตปิฏกำ
สฺยา.	=	สฺยามรฏฺฐสฺส เตปิฏกำ (๒๕๒๕ พุทฺธวสฺเส)

สุตฺตนฺตปิฏเก องฺคุตฺตรนิกายสฺส
ทสกนิปาตปาลิยา
กิตฺตนปตฺตํ

มาติกา **องฺเก**

๑. ปฐมปณฺณาสโก

๑. อานิสํสวคฺโค

๑. กิมตฺถิยสุตฺตํ ๑
๒. เจตนากรณียสุตฺตํ ๓
๓. ปฐมอุปนิสสุตฺตํ ๔
๔. ทุติยอุปนิสสุตฺตํ ๖
๕. ตติยอุปนิสสุตฺตํ ๗
๖. สมาธิสุตฺตํ ๙
๗. สารีปุตฺตสุตฺตํ ๑๐
๘. ฌานสุตฺตํ ๑๒
๙. สนฺตวิโมกฺขสุตฺตํ ๑๓
๑๐. วิชฺชาสุตฺตํ ๑๕

๒. นาถกรณวคฺโค

๑. เสนาสนสุตฺตํ ๑๗
๒. ปญฺจงฺคสุตฺตํ ๑๘

มาติกา **องฺเก**

๓. สโยชนสุตฺตํ ๑๙
๔. เจโตขิลสุตฺตํ ๒๐
๕. อปฺปมาทสุตฺตํ ๒๔
๖. อาหุเนยฺยสุตฺตํ ๒๖
๗. ปฐมนาถสุตฺตํ ๒๖
๘. ทุติยนาถสุตฺตํ ๒๘
๙. ปฐมอริยาวาสสุตฺตํ ๓๒
๑๐. ทุติยอริยาวาสสุตฺตํ ๓๓

๓. มหาวคฺโค

๑. สีหนาทสุตฺตํ ๓๗
๒. อธิมุตฺติปทสุตฺตํ ๔๑
๓. กายสุตฺตํ ๔๓
๔. มหาจุนฺทสุตฺตํ ๔๗
๕. กสิณสุตฺตํ ๕๒
๖. กาลีสุตฺตํ ๕๒
๗. ปฐมมหาปญฺหาสุตฺตํ ๕๔
๘. ทุติยมหาปญฺหาสุตฺตํ ๖๑
๙. ปฐมโกสลสุตฺตํ ๖๖
๑๐. ทุติยโกสลสุตฺตํ ๗๒

๔. อุปาลิวคฺโค

๑. อุปาลิสุตฺตํ ๗๙
๒. ปาติโมกฺขฏฺฐปนาสุตฺตํ ๗๙

มาติกา **องฺเก**

๓. อุพฺพาหิกาสุตฺตํ ๘๐
๔. อุปสมฺปทาสุตฺตํ ๘๑
๕. นิสฺสยสุตฺตํ ๘๒
๖. สามเณรสุตฺตํ ๘๒
๗. สงฺฆเภทสุตฺตํ ๘๓
๘. สงฺฆสามคฺคีสุตฺตํ ๘๔
๙. ปฐมอานนฺทสุตฺตํ ๘๔
๑๐. ทุติยอานนฺทสุตฺตํ ๘๕

๕. อกฺโกสวคฺโค

๑. วิวาทสุตฺตํ ๘๗
๒. ปฐมวิวาทมูลสุตฺตํ ๘๗
๓. ทุติยวิวาทมูลสุตฺตํ ๘๘
๔. กุสินารสุตฺตํ ๘๘
๕. ราชนฺเตปุรปฺปเวสนสุตฺตํ ๙๑
๖. สกฺกสุตฺตํ ๙๓
๗. มหาลิสุตฺตํ ๙๗
๘. ปพฺพชิตอภิณฺหสุตฺตํ ๙๘
๙. สรีรฏฺฐธมฺมสุตฺตํ ๙๙
๑๐. ภณฺฑนสุตฺตํ ๑๐๐

มาติกา **องฺเก**

๒. ทุติยปณฺณาสโก

๑. สจิตฺตวคฺโค

๑. สจิตฺตสุตฺตํ ๑๐๔
๒. สารีปุตฺตสุตฺตํ ๑๐๖
๓. จิติสุตฺตํ ๑๐๘
๔. สมถสุตฺตํ ๑๑๑
๕. ปริหานสุตฺตํ ๑๑๕
๖. ปฐมสญฺญาสุตฺตํ ๑๑๙
๗. ทุติยสญฺญาสุตฺตํ ๑๑๙
๘. มูลกสุตฺตํ ๑๒๐
๙. ปพฺพชฺชาสุตฺตํ ๑๒๑
๑๐. คิริมานนฺทสุตฺตํ ๑๒๒

๒. ยมกวคฺโค

๑. อวิชฺชาสุตฺตํ ๑๒๘
๒. ตณฺหาสุตฺตํ ๑๓๒
๓. นิฏฺฐงฺคตสุตฺตํ ๑๓๖
๔. อเวจฺจปฺปสนฺนสุตฺตํ ๑๓๖
๕. ปฐมสุขสุตฺตํ ๑๓๗
๖. ทุติยสุขสุตฺตํ ๑๓๘
๗. ปฐมนพกปานสุตฺตํ ๑๓๘
๘. ทุติยนพกปานสุตฺตํ ๑๔๒
๙. ปฐมกถาวตฺถุสุตฺตํ ๑๔๕

มาติกา **องฺเก**

๑๐. ทุติยกถาวตฺถุสุตฺตํ ๑๔๗

๓. อากงฺขวคฺโค

๑. อากงฺขสุตฺตํ ๑๕๐
๒. กณฺฏกสุตฺตํ ๑๕๒
๓. อิฏฺฐธมฺมสุตฺตํ ๑๕๔
๔. วฑฺฒิสุตฺตํ ๑๕๖
๕. มิคสาลาสุตฺตํ ๑๕๗
๖. ตโยธมฺมสุตฺตํ ๑๖๓
๗. กากสุตฺตํ ๑๖๙
๘. นิคณฺฐสุตฺตํ ๑๗๐
๙. อาฆาตวตฺถุสุตฺตํ ๑๗๐
๑๐. อาฆาตปฏิวินยสุตฺตํ ๑๗๑

๔. เถรวคฺโค

๑. วาหุนสุตฺตํ ๑๗๒
๒. อานนฺทสุตฺตํ ๑๗๓
๓. ปุณฺณิยสุตฺตํ ๑๗๕
๔. พฺยากรณสุตฺตํ ๑๗๗
๕. กตฺถีสุตฺตํ ๑๗๙
๖. อธิมานสุตฺตํ ๑๘๔
๗. อธิกรณสุตฺตํ ๑๘๘

มาติกา **องฺเก**

๘. อกฺโกสกสุตฺตํ ๑๙๓
๙. โกกาลิกสุตฺตํ ๑๙๔
๑๐. ขีณาสวพลสุตฺตํ ๑๙๙

๕. อุปาสกวคฺโค

๑. กามโภคีสุตฺตํ ๒๐๒
๒. ภยสุตฺตํ ๒๐๘
๓. กึทิฏฺฐิกสุตฺตํ ๒๑๑
๔. วชฺชิยมาหิตสุตฺตํ ๒๑๗
๕. อุตฺติยสุตฺตํ ๒๒๑
๖. โกกนุทสุตฺตํ ๒๒๔
๗. อาหุเนยฺยสุตฺตํ ๒๒๘
๘. เถรสุตฺตํ ๒๓๐
๙. อุปาลิสุตฺตํ ๒๓๑
๑๐. อภพฺพสุตฺตํ ๒๔๑

๓. ตติยปณฺณาสโก

๑. สมณสญฺญาวคฺโค

๑. สมณสญฺญาสุตฺตํ ๒๔๒
๒. โพชฺฌงฺคสุตฺตํ ๒๔๒
๓. มิจฺฉตฺตสุตฺตํ ๒๔๓
๔. พีชสุตฺตํ ๒๔๔
๕. วิชฺชาสุตฺตํ ๒๔๖

มาติกา **องฺเก**

๖. นิชฺชรสุตฺตํ ๒๔๗
๗. โธวนสุตฺตํ ๒๔๙
๘. ติกิจฺฉกสุตฺตํ ๒๕๑
๙. วมนสุตฺตํ ๒๕๒
๑๐. นิทฺธมนิยสุตฺตํ ๒๕๔
๑๑. ปฐมอเสขสุตฺตํ ๒๕๕
๑๒. ทุติยอเสขสุตฺตํ ๒๕๖

๒. ปจฺโจโรหณิวคฺโค

๑. ปฐมอธมฺมสุตฺตํ ๒๕๗
๒. ทุติยอธมฺมสุตฺตํ ๒๕๘
๓. ตติยอธมฺมสุตฺตํ ๒๖๐
๔. อชิตสุตฺตํ ๒๖๖
๕. สคารวสุตฺตํ ๒๖๘
๖. โอริมตีรสุตฺตํ ๒๗๐
๗. ปฐมปจฺโจโรหณีสุตฺตํ ๒๗๑
๘. ทุติยปจฺโจโรหณีสุตฺตํ ๒๗๔
๙. ปุพฺพงฺคมสุตฺตํ ๒๗๔
๑๐. อาสวกฺขยสุตฺตํ ๒๗๕

๓. ปาริสุทฺธิวคฺโค

๑. ปฐมสุตฺตํ ๒๗๖

มาติกา **องฺเก**

๒. ทุติยสุตฺตํ ๒๗๖
๓. ตติยสุตฺตํ ๒๗๖
๔. จตุตฺถสุตฺตํ ๒๗๗
๕. ปญฺจมสุตฺตํ ๒๗๗
๖. ฉฏฺฐสุตฺตํ ๒๗๗
๗. สตฺตมสุตฺตํ ๒๗๘
๘. อฏฺฐมสุตฺตํ ๒๗๘
๙. นวมสุตฺตํ ๒๗๘
๑๐. ทสมสุตฺตํ ๒๗๙
๑๑. เอกาทสมสุตฺตํ ๒๗๙

๔. สาธุวคฺโค

๑. สาธุสุตฺตํ ๒๘๐
๒. อริยธมฺมสุตฺตํ ๒๘๐
๓. กุสลสุตฺตํ ๒๘๑
๔. อตฺถสุตฺตํ ๒๘๑
๕. ธมฺมสุตฺตํ ๒๘๑
๖. สาสวสุตฺตํ ๒๘๒
๗. สาวชฺชสุตฺตํ ๒๘๒
๘. ตปนียสุตฺตํ ๒๘๓
๙. อาจยคามิสุตฺตํ ๒๘๓
๑๐. ทุกฺขุทฺรยสุตฺตํ ๒๘๓
๑๑. ทุกฺขวิปากสุตฺตํ ๒๘๔

มาติกา **องฺเก**

๕. อริยมคฺควคฺโค

๑.	อริยมคฺคสุตฺตํ	๒๘๕
๒.	กณฺหมคฺคสุตฺตํ	๒๘๕
๓.	สทฺธมฺมสุตฺตํ	๒๘๖
๔.	สปฺปุริสธมฺมสุตฺตํ	๒๘๖
๕.	อุปฺปาเทตพฺพสุตฺตํ	๒๘๖
๖.	อาเสวิตพฺพสุตฺตํ	๒๘๗
๗.	ภาเวตพฺพสุตฺตํ	๒๘๗
๘.	พหุลีกาตพฺพสุตฺตํ	๒๘๘
๙.	อนุสฺสริตพฺพสุตฺตํ	๒๘๘
๑๐.	สจฺฉิกาตพฺพสุตฺตํ	๒๘๘

๔. จตุตฺถปณฺณาสโก

๑. ปุคฺคลวคฺโค

๑.	เสวิตพฺพสุตฺตํ	๒๙๐
๒ - ๑๒.	ภชิตพฺพาทิสุตฺตํ	๒๙๐

๒. ชาณุสฺโสณิวคฺโค

๑.	พฺราหฺมณปจฺโจโรหณีสุตฺตํ	๒๙๒
๒.	อริยปจฺโจโรหณีสุตฺตํ	๒๙๕

มาติกา **องฺเก**

๓. สคารวสุตฺตํ ๒๙๖
๔. โอริมสุตฺตํ ๒๙๘
๕. ปฐมอธมฺมสุตฺตํ ๒๙๙
๖. ทุติยอธมฺมสุตฺตํ ๓๐๐
๗. ตติยอธมฺมสุตฺตํ ๓๐๗
๘. กมฺมนิทานสุตฺตํ ๓๐๘
๙. ปริกฺกมนสุตฺตํ ๓๐๙
๑๐. จุนฺทสุตฺตํ ๓๑๐
๑๑. ชาณุสฺโสณิสุตฺตํ ๓๑๘

๓. สุนฺทรวคฺโค

๑. สาธุสุตฺตํ ๓๒๔
๒. อริยธมฺมสุตฺตํ ๓๒๔
๓. กุสลสุตฺตํ ๓๒๕
๔. อตฺถสุตฺตํ ๓๒๕
๕. ธมฺมสุตฺตํ ๓๒๖
๖. อาสวสุตฺตํ ๓๒๖
๗. วชฺชสุตฺตํ ๓๒๖
๘. ตปนิยสุตฺตํ ๓๒๗
๙. อาจยคามิสุตฺตํ ๓๒๗
๑๐. ทุกฺขุทฺรยสุตฺตํ ๓๒๘
๑๑. วิปากสุตฺตํ ๓๒๘

มาติกา **องฺเก**

๔. เสฏฺฐวคฺโค

๑. อริยมคฺคสุตฺตํ ๓๒๙
๒. กณฺหมคฺคสุตฺตํ ๓๒๙
๓. สทฺธมฺมสุตฺตํ ๓๒๙
๔. สปฺปุริสธมฺมสุตฺตํ ๓๓๐
๕. อุปฺปาเทตพฺพธมฺมสุตฺตํ ๓๓๐
๖. อาเสวิตพฺพธมฺมสุตฺตํ ๓๓๑
๗. ภาเวตพฺพธมฺมสุตฺตํ ๓๓๑
๘. พหุลีกาตพฺพสุตฺตํ ๓๓๑
๙. อนุสฺสริตพฺพสุตฺตํ ๓๓๒
๑๐. สจฺฉิกาตพฺพสุตฺตํ ๓๓๒

๕. เสวิตพฺพาเสวิตพฺพวคฺโค

๑. นเสวิตพฺพาทิสุตฺตํ ๓๓๓

๕. ปญฺจมปณฺณาสโก

๑. ปฐมวคฺโค

๑. ปฐมนิรยสคฺคสุตฺตํ ๓๓๕
๒. ทุติยนิรยสคฺคสุตฺตํ ๓๓๙
๓. มาตุคามสุตฺตํ ๓๔๐
๔. อุปาสิกาสุตฺตํ ๓๔๐

๕. วิสารทสุตฺตำ ๓๔๑
๖. สำสปฺปติปริยายสุตฺตำ ๓๔๑
๗. ปฐมสญฺเจตนิกสุตฺตำ ๓๔๕
๘. ทุติยสญฺเจตนิกสุตฺตำ ๓๕๑
๙. กรชกายสุตฺตำ ๓๕๓
๑๐. อธมฺมจริยสุตฺตำ ๓๕๖

๒. สามญฺญวคฺโค ๓๕๙

(๒๓) ราคเปยฺยาโล ๓๖๖

สุตฺตนฺตปิฏเก องฺคุตฺตรนิกายสฺส
เอกาทสกนิปาตปาลิยา
กิตฺตนปตฺตํ

มาติกา		องฺเก
	๑. นิสฺสายวคฺโค	
๑.	กิมตฺถิยสุตฺตํ	๓๖๘
๒.	เจตนากรณียสุตฺตํ	๓๗๐
๓.	ปฐมอุปนิสาสุตฺตํ	๓๗๒
๔.	ทุติยอุปนิสาสุตฺตํ	๓๗๓
๕.	ตติยอุปนิสาสุตฺตํ	๓๗๕
๖.	พฺยสนสุตฺตํ	๓๗๗
๗.	สญฺญาสุตฺตํ	๓๗๘
๘.	มนสิการสุตฺตํ	๓๘๑
๙.	สนฺธสุตฺตํ	๓๘๓
๑๐.	โมรนิวาปสุตฺตํ	๓๘๘
	๒. อนุสฺสติวคฺโค	
๑.	ปฐมมหานามสุตฺตํ	๓๙๐
๒.	ทุติยมหานามสุตฺตํ	๓๙๕
๓.	นนฺทิยสุตฺตํ	๓๙๗
๔.	สุภูติสุตฺตํ	๔๐๐

มาติกา **องฺเก**

๕. เมตฺตาสุตฺตํ ๔๐๖
๖. อฏฺฐกนาครสุตฺตํ ๔๐๖
๗. โคปาลสุตฺตํ ๔๑๒
๘. ปฐมสมาธิสุตฺตํ ๔๒๐
๙. ทุติยสมาธิสุตฺตํ ๔๒๑
๑๐. ตติยสมาธิสุตฺตํ ๔๒๓
๑๑. จตุตฺถสมาธิสุตฺตํ ๔๒๕

๓. สามญฺญวคฺโค ๔๒๘

๔. ราคเปยฺยาโล ๔๓๐

ปทานุกฺกโม ๔๓๓
อสาธารณนามานิ ๔๔๙
ธมฺมปฺปเภโท ๔๕๑

สุตฺตนฺตปิฏกเ องฺคุตฺตรนิกายสฺส

ทสกนิปาตปาลิ

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส.

๑. ปฐมปณฺณาสโก

๑. อานิสංสวคฺโค

๑. กิมตฺถิยสุตฺตं

[๑] เอวมฺเม สุตं:- เอกं สมยं ภควา สาวตฺถิยं วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม. อถ โข อายสฺมา อานนฺโท, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตं อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตं นิสีทิ; เอกมนฺตं นิสินฺโน โข อายสฺมา อานนฺโท ภควนฺตं เอตทโวจ

"กิมตฺถิยานิ ภนฺเต กุสลานิ สีลานิ กิมานิสංสานีติ. อวิปฺปฏิสารตฺถานิ โข อานนฺท กุสลานิ สีลานิ อวิปฺปฏิสารานิสංสานิ.[๑]

"อวิปฺปฏิสาโร ปน ภนฺเต กิมตฺถิโย กิมานิสංโสติ. อวิปฺปฏิสาโร โข อานนฺท ปามุชฺชตฺโถ[๒] ปามุชฺชานิสංส.[๑]

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อิติสทฺโท ทิสฺสติ. [๒] ฉ.,เท. ปาโมชฺชตฺโถ, เอวมุปริปิ.

"ปามุชฺชํ[๑] ปน ภนฺเต กิมตฺถิยํ กิมานิสํสนฺติ. ปามุชฺชํ โข อานนฺท ปีตตฺถํ ปีตานิสํสํ.[๒] "ปีติ ปน ภนฺเต กิมตฺถิยา กิมานิสํสาติ. ปีติ โข อานนฺท ปสฺสทฺธตฺถา ปสฺสทฺธานิสํสา.[๒]

"ปสฺสทฺธิ ปน ภนฺเต กิมตฺถิยา กิมานิสํสาติ. ปสฺสทฺธิ โข อานนฺท สุขตฺถา สุขานิสํสา.[๒]

"สุขํ ปน ภนฺเต กิมตฺถิยํ กิมานิสํสนฺติ. สุขํ โข อานนฺท สมาธตฺถํ สมาธานิสํสํ.

"สมาธิ ปน ภนฺเต กิมตฺถิโย กิมานิสํโสติ. สมาธิ โข อานนฺท ยถาภูตญาณทสฺสนตฺโถ ยถาภูตญาณทสฺสนานิสํโส.[๒]

"ยถาภูตญาณทสฺสนํ ปน ภนฺเต กิมตฺถิยํ กิมานิสํสนฺติ. ยถาภูตญาณทสฺสนํ โข อานนฺท นิพฺพิทาวิราคตฺถํ นิพฺพิทาวิราคานิสํสํ.[๒]

"นิพฺพิทาวิราโค ปน ภนฺเต กิมตฺถิโย กิมานิสํโสติ. นิพฺพิทาวิราโค โข อานนฺท วิมุตฺติญาณทสฺสนตฺโถ วิมุตฺติญาณทสฺสนานิสํโส.[๒]

"อิติ โข อานนฺท กุสลานิ สีลานิ อวิปฺปฏิสารตฺถานิ อวิปฺปฏิสารานิสํสานิ; อวิปฺปฏิสาโร ปามุชฺชตฺโถ ปามุชฺชานิสํโส; ปามุชฺชํ ปีตตฺถํ ปีตานิสํสํ; ปีติ ปสฺสทฺธตฺถา ปสฺสทฺธานิสํสา; ปสฺสทฺธิ สุขตฺถา สุขานิสํสา; สุขํ สมาธตฺถํ สมาธานิสํสํ; สมาธิ ยถาภูตญาณทสฺสนตฺโถ ยถาภูตญาณทสฺสนานิสํโส; ยถาภูตญาณทสฺสนํ นิพฺพิทาวิราคตฺถํ นิพฺพิทาวิราคานิสํสํ; นิพฺพิทาวิราโค วิมุตฺติญาณทสฺสนตฺโถ วิมุตฺติญาณทสฺสนานิสํโส. อิติ โข อานนฺท กุสลานิ สีลานิ อนุปุพฺเพน อรหตฺตาย[๓] ปูเรนฺตีติ.[๔] ปฐมํ.

---

[๑] ฉ.,เท. ปาโมชฺชํ, เอวมุปริปิ. [๒] ฉ.,เท.,อิ. อิติสทฺโท ทิสฺสติ.
[๓] ฉ.,เท. อคฺคาย [๔] ฉ.,เท.,อิ. ปเรนฺติ

๒. เจตนากรณียสุตฺตํ

[๒] "สีลวโต ภิกฺขเว สีลสมฺปนฺนสฺส น เจตนาย กรณียํ 'อวิปฺปฏิสาโร เม อุปฺปชฺชตูติ. ธมฺมตา เอสา ภิกฺขเว, ยํ สีลวโต สีลสมฺปนฺนสฺส อวิปฺปฏิสาโร อุปฺปชฺชติ. อวิปฺปฏิสาริสฺส[๑] ภิกฺขเว น เจตนาย กรณียํ 'ปามุชฺชํ เม อุปฺปชฺชตูติ. ธมฺมตา เอสา ภิกฺขเว, ยํ อวิปฺปฏิสาริสฺส ปามุชฺชํ อุปฺปชฺชติ.[๒] ปมุทิตสฺส ภิกฺขเว น เจตนาย กรณียํ 'ปีติ เม อุปฺปชฺชตูติ. ธมฺมตา เอสา ภิกฺขเว, ยํ ปมุทิตสฺส ปีติ อุปฺปชฺชติ. ปีติมนสฺส ภิกฺขเว น เจตนาย กรณียํ 'กาโย เม ปสฺสมฺภตูติ. ธมฺมตา เอสา ภิกฺขเว, ยํ ปีติมนสฺส กาโย ปสฺสมฺภติ. ปสฺสทฺธกายสฺส ภิกฺขเว น เจตนาย กรณียํ 'สุขํ เวทิยามีติ. ธมฺมตา เอสา ภิกฺขเว, ยํ ปสฺสทฺธกาโย สุขํ เวทิยติ. สุขิโน ภิกฺขเว น เจตนาย กรณียํ 'จิตฺตํ เม สมาธิยตูติ. ธมฺมตา เอสา ภิกฺขเว, ยํ สุขิโน จิตฺตํ สมาธิยติ. สมาหิตสฺส ภิกฺขเว น เจตนาย กรณียํ 'ยถาภูตํ ชานามิ ปสฺสามีติ. ธมฺมตา เอสา ภิกฺขเว, ยํ สมาหิโต ยถาภูตํ ชานาติ ปสฺสติ. ยถาภูตํ ภิกฺขเว ชานโต ปสฺสโต น เจตนาย กรณียํ 'นิพฺพินฺทามิ วิรชฺชามีติ ธมฺมตา เอสา ภิกฺขเว, ยํ ยถาภูตํ ชานํ ปสฺสํ นิพฺพินฺทติ วิรชฺชติ. นิพฺพินฺนสฺส[๓] ภิกฺขเว 'วิรตฺตสฺส น เจตนาย กรณียํ วิมุตฺติญาณทสฺสนํ สจฺฉิกโรมีติ. ธมฺมตา เอสา ภิกฺขเว, ยํ นิพฺพินฺโน[๔] วิรตฺโต วิมุตฺติญาณทสฺสนํ สจฺฉิกโรติ.

---

[๑] ฉ. อวิปฺปฏิสารสฺส, เอวมุปริปิ.　[๒] ฉ.,เท. ชายติ.
[๓] อิ. นิพฺพินฺทสฺส　[๔] สี.,อิ. นิพฺพินฺโท

อิติ โข ภิกฺขเว นิพฺพิทาวิราโค วิมุตฺติญาณทสฺสนตฺโถ วิมุตฺติญาณทสฺสนานิสํโส; ยถาภูตญาณทสฺสนํ นิพฺพิทาวิราคตฺถํ นิพฺพิทาวิราคานิสํสํ; สมาธิ ยถาภูตญาณทสฺสนตฺโถ ยถาภูตญาณทสฺสนานิสํโส; สุขํ สมาธตฺถํ สมาธานิสํสํ; ปสฺสทฺธิ สุขตฺถา สุขานิสํสา; ปีติ ปสฺสทฺธตฺถา ปสฺสทฺธานิสํสา; ปามุชฺชํ ปีตตฺถํ ปีตานิสํสํ; อวิปฺปฏิสาโร ปามุชฺชตฺโถ ปามุชฺชานิสํโส; กุสลานิ สีลานิ อวิปฺปฏิสารตฺถานิ อวิปฺปฏิสารานิสํสานิ. อิติ โข ภิกฺขเว ธมฺมา[๑] ธมฺเม อภิสนฺเทนฺติ, ธมฺมา[๑] ธมฺเม ปริปูเรนฺติ อปารา ปารํ คมนายาติ. ทุติยํ.

๓. ปฐมอุปนิสสุตฺตํ

[๓] "ทุสฺสีลสฺส ภิกฺขเว สีลวิปนฺนสฺส หตูปนิโส โหติ อวิปฺปฏิสาโร; อวิปฺปฏิสาเร อสติ, อวิปฺปฏิสารวิปนฺนสฺส หตูปนิสํ โหติ ปามุชฺชํ; ปามุชฺเช อสติ, ปามุชฺชวิปนฺนสฺส หตูปนิสา โหติ ปีติ; ปีติยา อสติ, ปีติวิปนฺนสฺส หตูปนิสา โหติ ปสฺสทฺธิ; ปสฺสทฺธิยา อสติ, ปสฺสทฺธิวิปนฺนสฺส หตูปนิสํ โหติ สุขํ; สุเข อสติ, สุขวิปนฺนสฺส หตูปนิโส โหติ สมฺมาสมาธิ; สมฺมาสมาธิมฺหิ อสติ, สมฺมาสมาธิวิปนฺนสฺส หตูปนิสํ โหติ ยถาภูตญาณทสฺสนํ; ยถาภูตญาณทสฺสเน อสติ, ยถาภูตญาณทสฺสนวิปนฺนสฺส หตูปนิโส โหติ นิพฺพิทาวิราโค; นิพฺพิทาวิราเค อสติ, นิพฺพิทาวิราควิปนฺนสฺส หตูปนิสํ โหติ วิมุตฺติญาณทสฺสนํ. เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว รุกฺโข สาขาปลาสวิปนฺโน. ตสฺส ปปฺปฏิกาปิ น ปาริปูรึ คจฺฉติ, ตโจปิ ฯเปฯ

---

[๑] อิ. ธมฺมา ว

เผคฺคุปิ ฯเปฯ สาโรปิ น ปาริปูรึ คจฺฉติ; เอวเมว โข ภิกฺขเว ทุสฺสีลสฺส สีลวิปนฺนสฺส หตูปนิโส โหติ อวิปฺปฏิสาโร; อวิปฺปฏิสาเร อสติ, อวิปฺปฏิสารวิปนฺนสฺส หตูปนิสํ โหติ ปามุชฺชํ ฯเปฯ วิมุตฺติญาณทสฺสนํ.

สีลวโต ภิกฺขเว สีลสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺโน โหติ อวิปฺปฏิสาโร; อวิปฺปฏิสาเร สติ, อวิปฺปฏิสารสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺนํ โหติ ปามุชฺชํ; ปามุชฺเช สติ, ปามุชฺชสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺนา โหติ ปีติ; ปีติยา สติ, ปีติสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺนา โหติ ปสฺสทฺธิ; ปสฺสทฺธิยา สติ, ปสฺสทฺธิสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺนํ โหติ สุขํ; สุเข สติ, สุขสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺโน โหติ สมฺมาสมาธิ; สมฺมาสมาธิมฺหิ สติ, สมฺมาสมาธิสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺนํ โหติ ยถาภูตญาณทสฺสนํ; ยถาภูตญาณทสฺสเน สติ, ยถาภูตญาณทสฺสนสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺโน โหติ นิพฺพิทาวิราโค; นิพฺพิทาวิราเค สติ, นิพฺพิทาวิราคสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺนํ โหติ วิมุตฺติญาณทสฺสนํ. เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว รุกฺโข สาขาปลาสสมฺปนฺโน. ตสฺส ปปฺปฏิกาปิ[๑] ปาริปูรึ คจฺฉติ, ตโจปิ ฯเปฯ เผคฺคุปิ ฯเปฯ สาโรปิ ปาริปูรึ คจฺฉติ; เอวเมว โข ภิกฺขเว สีลวโต สีลสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺโน โหติ อวิปฺปฏิสาโร; อวิปฺปฏิสาเร สติ, อวิปฺปฏิสาร-สมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺนํ โหติ ปามุชฺชํ ฯเปฯ วิมุตฺติญาณ-ทสฺสนนฺติ. ตติยं.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ปปฏิกาปิ

๔. ทุติยอุปนิสสุตฺตं

[๔] ตตฺร โข อายสฺมา สารีปุตฺโต ภิกฺขู อามนฺเตสิ “ทุสฺสีลสฺส อาวุโส สีลวิปนฺนสฺส หตูปนิโส โหติ อวิปฺปฏิสาโร; อวิปฺปฏิสาเร อสติ, อวิปฺปฏิสารวิปนฺนสฺส หตูปนิสं โหติ ปามุชฺชं; ปามุชฺเช อสติ, ปามุชฺชวิปนฺนสฺส หตูปนิสา โหติ ปีติ; ปีติยา อสติ, ปีติวิปนฺนสฺส หตูปนิสา โหติ ปสฺสทฺธิ; ปสฺสทฺธิยา อสติ, ปสฺสทฺธิวิปนฺนสฺส หตูปนิสं โหติ สุขं; สุเข อสติ, สุขวิปนฺนสฺส หตูปนิโส โหติ สมฺมาสมาธิ; สมฺมาสมาธิมฺหิ อสติ, สมฺมาสมาธิ-วิปนฺนสฺส หตูปนิสं โหติ ยถาภูตญาณทสฺสนं; ยถาภูตญาณทสฺสเน อสติ, ยถาภูตญาณทสฺสนวิปนฺนสฺส หตูปนิโส โหติ นิพฺพิทาวิราโค; นิพฺพิทาวิราเค อสติ, นิพฺพิทาวิราควิปนฺนสฺส หตูปนิสं โหติ วิมุตฺติญาณทสฺสนं. เสยฺยถาปิ อาวุโส รุกฺโข สาขาปลาสวิปนฺโน. ตสฺส ปปฺปฏิกาปิ น ปาริปูรึ คจฺฉติ, ตโจปิ ฯเปฯ เผคฺคุปิ ฯเปฯ สาโรปิ น ปาริปูรึ คจฺฉติ; เอวเมว โข อาวุโส ทุสฺสีลสฺส สีลวิปนฺนสฺส หตูปนิโส โหติ อวิปฺปฏิสาโร; อวิปฺปฏิสาเร อสติ, อวิปฺปฏิสารวิปนฺนสฺส หตูปนิสं โหติ ปามุชฺชं ฯเปฯ วิมุตฺติญาณทสฺสนं.

สีลวโต อาวุโส สีลสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺโน โหติ อวิปฺปฏิสาโร; อวิปฺปฏิสาเร สติ, อวิปฺปฏิสารสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺนं โหติ ปามุชฺชं; ปามุชฺเช สติ, ปามุชฺชสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺนา โหติ ปีติ; ปีติยา สติ, ปีติสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺนา โหติ ปสฺสทฺธิ; ปสฺสทฺธิยา สติ, ปสฺสทฺธิสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺนं โหติ สุขं; สุเข สติ, สุขสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺโน

โหติ สมฺมาสมาธิ; สมฺมาสมาธิมฺหิ สติ; สมฺมาสมาธิสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺนํ โหติ ยถาภูตญาณทสฺสนํ; ยถาภูตญาณทสฺสเน สติ, ยถาภูตญาณทสฺสนสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺโน โหติ นิพฺพิทาวิราโค; นิพฺพิทาวิราเค สติ, นิพฺพิทาวิราคสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺนํ โหติ วิมุตฺติญาณทสฺสนํ. เสยฺยถาปิ อาวุโส รุกฺโข สาขาปลาสสมฺปนฺโน. ตสฺส ปปฺปฏิกาปิ ปาริปูรึ คจฺฉติ, ตโจปิ ฯเปฯ เผคฺคุปิ ฯเปฯ สาโรปิ ปาริปูรึ คจฺฉติ; เอวเมว โข อาวุโส สีลวโต สีลสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺโน โหติ อวิปฺปฏิสาโร; อวิปฺปฏิสาเร สติ, อวิปฺปฏิสารสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺนํ โหติ ปามุชฺชํ ฯเปฯ วิมุตฺติญาณทสฺสนนฺติ. จตุตฺถํ.

๕. ตติยอุปนิสสุตฺตํ

[๕] ตตฺร โข อายสฺมา อานนฺโท ภิกฺขู อามนฺเตสิ “ทุสฺสีลสฺส อาวุโส สีลวิปนฺนสฺส หตูปนิโส โหติ อวิปฺปฏิสาโร; อวิปฺปฏิสาเร อสติ, อวิปฺปฏิสารวิปนฺนสฺส หตูปนิสํ โหติ ปามุชฺชํ; ปามุชฺเช อสติ, ปามุชฺชวิปนฺนสฺส หตูปนิสา โหติ ปีติ; ปีติยา อสติ, ปีติวิปนฺนสฺส หตูปนิสา โหติ ปสฺสทฺธิ; ปสฺสทฺธิยา อสติ, ปสฺสทฺธิวิปนฺนสฺส หตูปนิสํ โหติ สุขํ; สุเข อสติ, สุขวิปนฺนสฺส หตูปนิโส โหติ สมฺมาสมาธิ; สมฺมาสมาธิมฺหิ อสติ, สมฺมาสมาธิวิปนฺนสฺส หตูปนิสํ โหติ ยถาภูตญาณทสฺสนํ; ยถาภูต-ญาณทสฺสเน อสติ, ยถาภูตญาณทสฺสนวิปนฺนสฺส หตูปนิโส โหติ นิพฺพิทาวิราโค; นิพฺพิทาวิราเค อสติ, นิพฺพิทาวิราควิปนฺนสฺส หตูปนิสํ โหติ วิมุตฺติญาณทสฺสนํ. เสยฺยถาปิ อาวุโส รุกฺโข

สาขาปลาสวิปนฺโน. ตสฺส ปปฺปฏิกาปิ น ปาริปูรึ คจฺฉติ, ตโจปิ ฯเปฯ เผคฺคุปิ สาโรปิ น ปาริปูรึ คจฺฉติ; เอวเมว โข อาวุโส ทุสฺสีลสฺส สีลวิปนฺนสฺส หตูปนิโส โหติ อวิปฺปฏิสาโร; อวิปฺปฏิสาเร อสติ, อวิปฺปฏิสารวิปนฺนสฺส หตูปนิสํ โหติ ปามุชฺชํ ฯเปฯ วิมุตฺติญาณทสฺสนํ.

สีลวโต อาวุโส สีลสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺโน โหติ อวิปฺปฏิสาโร; อวิปฺปฏิสาเร สติ, อวิปฺปฏิสารสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺนํ โหติ ปามุชฺชํ; ปามุชฺเช สติ, ปามุชฺชสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺนา โหติ ปีติ; ปีติยา สติ, ปีติสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺนา โหติ ปสฺสทฺธิ; ปสฺสทฺธิยา สติ, ปสฺสทฺธิสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺนํ โหติ สุขํ; สุเข สติ, สุขสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺโน โหติ สมฺมาสมาธิ; สมฺมาสมาธิมฺหิ สติ, สมฺมาสมาธิสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺนํ โหติ ยถาภูตญาณทสฺสนํ; ยถาภูตญาณทสฺสเน สติ, ยถาภูตญาณทสฺสนสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺโน โหติ นิพฺพิทาวิราโค; นิพฺพิทาวิราเค สติ, นิพฺพิทาวิราคสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺนํ โหติ วิมุตฺติญาณทสฺสนํ. เสยฺยถาปิ อาวุโส รุกฺโข สาขาปลาสสมฺปนฺโน. ตสฺส ปปฺปฏิกาปิ ปาริปูรึ คจฺฉติ, ตโจปิ ฯเปฯ เผคฺคุปิ ฯเปฯ สาโรปิ ปาริปูรึ คจฺฉติ; เอวเมว โข อาวุโส สีลวโต สีลสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺโน โหติ อวิปฺปฏิสาโร; อวิปฺปฏิสาเร สติ, อวิปฺปฏิสาร-สมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺนํ โหติ ปามุชฺชํ ฯเปฯ วิมุตฺติญาณทสฺสนนฺติ. ปญฺจมํ.

๖. สมาธิสุตฺตํ

[๖] อถ โข อายสฺมา อานนฺโท, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ; เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา อานนฺโท ภควนฺตํ เอตทโวจ "สิยา นุ โข ภนฺเต ภิกฺขุโน ตถารูโป สมาธิปฏิลาโภ, ยถา เนว ปฐวิยํ ปฐวีสญฺญี อสฺส, น อาปสฺมึ อาโปสญฺญี อสฺส, น เตชสฺมึ เตโชสญฺญี อสฺส, น วายสฺมึ วาโยสญฺญี อสฺส, น อากาสานญฺจายตเน อากาสานญฺจายตนสญฺญี อสฺส, น วิญฺญาณญฺจายตเน วิญฺญาณญฺจายตนสญฺญี อสฺส, น อากิญฺจญฺญายตเน อากิญฺจญฺญายตนสญฺญี อสฺส, น เนวสญฺญานาสญฺญายตเน เนวสญฺญานาสญฺญายตนสญฺญี อสฺส, น อิธโลเก อิธโลกสญฺญี อสฺส, น ปรโลเก ปรโลกสญฺญี อสฺส; สญฺญี จ ปน อสฺสาติ.

"สิยา อานนฺท ภิกฺขุโน ตถารูโป สมาธิปฏิลาโภ, ยถา เนว ปฐวิยํ ปฐวีสญฺญี อสฺส น อาปสฺมึ อาโปสญฺญี อสฺส, น เตชสฺมึ เตโชสญฺญี อสฺส, น วายสฺมึ วาโยสญฺญี อสฺส, น อากาสานญฺจายตเน อากาสานญฺจายตนสญฺญี อสฺส, น วิญฺญาณญฺจายตเน วิญฺญาณญฺจายตนสญฺญี อสฺส, น อากิญฺจญฺญายตเน อากิญฺจญฺญายตนสญฺญี อสฺส, น เนวสญฺญานาสญฺญายตเน เนวสญฺญานาสญฺญายตนสญฺญี อสฺส, น อิธโลเก อิธโลกสญฺญี อสฺส, น ปรโลเก ปรโลกสญฺญี อสฺส; สญฺญี จ ปน อสฺสาติ.

"ยถากถํ ปน ภนฺเต สิยา ภิกฺขุโน ตถารูโป สมาธิ-ปฏิลาโภ, ยถา เนว ปฐวิยํ ปฐวีสญฺญี อสฺส, น อาปสฺมึ

อาโปสญฺญี อสฺส, น เตชสฺมึ เตโชสญฺญี อสฺส, น วายสฺมึ วาโยสญฺญี อสฺส, น อากาสานญฺจายตเน อากาสานญฺจายตนสญฺญี อสฺส, น วิญฺญาณญฺจายตเน วิญฺญาณญฺจายตนสญฺญี อสฺส, น อากิญฺจญฺญายตเน อากิญฺจญฺญายตนสญฺญี อสฺส, น เนวสญฺญานาสญฺญายตเน เนวสญฺญานาสญฺญายตนสญฺญี อสฺส, น อิธโลเก อิธโลกสญฺญี อสฺส, น ปรโลเก ปรโลกสญฺญี อสฺส; สญฺญี จ ปน อสฺสาติ.

"อิธานนฺท ภิกฺขุ เอวํสญฺญี โหติ 'เอตํ สนฺตํ, 'เอตํ ปณีตํ, ยทิทํ สพฺพสงฺขารสมโถ สพฺพูปธิปฏินิสฺสคฺโค ตณฺหกฺขโย วิราโค นิโรโธ นิพฺพานนฺติ. เอวํ โข อานนฺท สิยา ภิกฺขุโน ตถารูโป สมาธิปฏิลาโภ, ยถา เนว ปฐวิยํ ปฐวีสญฺญี อสฺส, น อาปสฺมึ อาโปสญฺญี อสฺส, น เตชสฺมึ เตโชสญฺญี อสฺส, น วายสฺมึ วาโยสญฺญี อสฺส, น อากาสานญฺจายตเน อากาสานญฺจายตนสญฺญี อสฺส, น วิญฺญาณญฺจายตเน วิญฺญาณญฺจายตนสญฺญี อสฺส, น อากิญฺจญฺญายตเน อากิญฺจญฺญายตนสญฺญี อสฺส, น เนวสญฺญานาสญฺญายตเน เนวสญฺญานาสญฺญายตนสญฺญี อสฺส, น อิธโลเก อิธโลกสญฺญี อสฺส, น ปรโลเก ปรโลกสญฺญี อสฺส; สญฺญี จ ปน อสฺสาติ. ฉฏฺฐํ.

๗. สารีปุตฺตสุตฺตํ

[๗] อถ โข อายสฺมา อานนฺโท, เยนายสฺมา สารีปุตฺโต, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมตา สารีปุตฺเตน สทฺธึ สมฺโมทิ; สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ; เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา อานนฺโท อายสฺมนฺตํ สารีปุตฺตํ เอตทโวจ

"สิยา นุ โข อาวุโส สารีปุตฺต ภิกฺขุโน ตถารูโป สมาธิปฏิลาโภ, ยถา เนว ปจฺวิยํ ปจฺวีสญฺญี อสฺส, น อาปสฺมึ อาโปสญฺญี อสฺส, น เตชสฺมึ เตโชสญฺญี อสฺส, น วายสฺมึ วาโยสญฺญี อสฺส, น อากาสานญฺจายตเน อากาสานญฺจายตนสญฺญี อสฺส, น วิญฺญาณญฺจายตเน วิญฺญาณญฺจายตนสญฺญี อสฺส, น อากิญฺจญฺญายตเน อากิญฺจญฺญายตนสญฺญี อสฺส, น เนวสญฺญานาสญฺญายตเน เนวสญฺญานาสญฺญายตนสญฺญี อสฺส, น อิธโลเก อิธโลกสญฺญี อสฺส น ปรโลเก ปรโลกสญฺญี อสฺส; สญฺญี จ ปน อสฺสาติ.

"สิยา อาวุโส อานนฺท ภิกฺขุโน ตถารูโป สมาธิปฏิลาโภ, ยถา เนว ปจฺวิยํ ปจฺวีสญฺญี อสฺส ฯเปฯ น ปรโลเก ปรโลกสญฺญี อสฺส; สญฺญี จ ปน อสฺสาติ.

"ยถากถํ ปนาวุโส สารีปุตฺต สิยา ภิกฺขุโน ตถารูโป สมาธิปฏิลาโภ, ยถา เนว ปจฺวิยํ ปจฺวีสญฺญี อสฺส ฯเปฯ น ปรโลเก ปรโลกสญฺญี อสฺส; สญฺญี จ ปน อสฺสาติ. "เอกมิทาหํ อาวุโส อานนฺท สมยํ อิเธว สาวตฺถิยํ วิหรามิ อนฺธวนสฺมึ. ตตฺถาหํ ตถารูปึ สมาธึ สมาปชฺชึ, ยถา เนว ปจฺวิยํ ปจฺวีสญฺญี อโหสึ, น อาปสฺมึ อาโปสญฺญี อโหสึ, น เตชสฺมึ เตโชสญฺญี อโหสึ, น วายสฺมึ วาโยสญฺญี อโหสึ, น อากาสานญฺจายตเน อากาสานญฺจายตนสญฺญี อโหสึ, น วิญฺญาณญฺจายตเน วิญฺญาณญฺจายตนสญฺญี อโหสึ, น อากิญฺจญฺญายตเน อากิญฺจญฺญายตนสญฺญี อโหสึ, น เนวสญฺญานาสญฺญายตเน เนวสญฺญานาสญฺญายตนสญฺญี อโหสึ, น อิธโลเก อิธโลกสญฺญี อโหสึ, น ปรโลเก ปรโลกสญฺญี อโหสึ; สญฺญี จ ปน อโหสินฺติ.

"กึสญฺญี ปนายสฺมา สารีปุตฺโต ตสฺมึ สมเย อโหสีติ. "ภวนิโรโธ นิพฺพานํ ภวนิโรโธ นิพฺพานนฺติ โข เม อาวุโส อญฺญา ว สญฺญา อุปฺปชฺชติ, อญฺญา ว สญฺญา นิรุชฺฌติ. เสยฺยถาปิ อาวุโส สกลิกคฺคิสฺส ฌายมานสฺส อญฺญา ว อจฺจิ อุปฺปชฺชติ, อญฺญา ว อจฺจิ นิรุชฺฌติ; เอวเมว โข เม อาวุโส 'ภวนิโรโธ นิพฺพานํ, ภวนิโรโธ นิพฺพานนฺติ อญฺญา ว สญฺญา อุปฺปชฺชติ, อญฺญา ว สญฺญา นิรุชฺฌติ. 'ภวนิโรโธ นิพฺพานนฺติ[๑] สญฺญี จ ปนาหํ อาวุโส ตสฺมึ สมเย อโหสินฺติ. สตฺตมํ.

๘. ฌานสุตฺตํ

[๘] "สทฺโธ[๒] ภิกฺขเว ภิกฺขุ โหติ, โน จ สีลวา; เอวํ โส เตนงฺเคน อปริปูโร โหติ. เตน ตํ องฺคํ ปริปูเรตพฺพํ 'กินฺตาหํ สทฺโธ[๒] อสฺสํ สีลวา จาติ. ยโต จ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ สทฺโธ จ โหติ สีลวา จ, เอวํ โส เตนงฺเคน ปริปูโร โหติ.

'สทฺโธ จ ภิกฺขเว ภิกฺขุ โหติ สีลวา จ, โน จ พหุสฺสุโต ฯเปฯ พหุสฺสุโต จ โน จ ธมฺมกถิโก, ธมฺมกถิโก จ, โน จ ปริสาวจโร ฯเปฯ ปริสาวจโร จ, โน จ วิสารโท ปริสาย ธมฺมํ เทเสติ ฯเปฯ วิสารโท จ ปริสาย ธมฺมํ เทเสติ, โน จ วินยธโร ฯเปฯ วินยธโร จ, โน จ อารญฺญโก ปนฺตเสนาสโน ฯเปฯ อารญฺญโก จ ปนฺตเสนาสโน, โน จ จตุนฺนํ ฌานานํ อาภิเจตสิกานํ ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหารานํ นิกามลาภี โหติ อกิจฺฉลาภี อกสิรลาภี ฯเปฯ จตุนฺนญฺจ ฌานานํ อาภิเจตสิกานํ ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหารานํ นิกามลาภี โหติ อกิจฺฉลาภี อกสิรลาภี,

---

[๑] อิ. อิติสทฺโท น ทิสฺสติ. [๒] ฉ.,ท.,อิ. จ

โน จ อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิฏฺเจ ว ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรติ. เอวํ โส เตนงฺเคน อปริปูโร โหติ. เตน ตํ องฺคํ ปริปูเรตพฺพํ 'กินฺตาหํ สทฺโธ จ อสฺสํ, สีลวา จ, พหุสฺสุโต จ, ธมฺมกถิโก จ, ปริสาวจโร จ, วิสารโท จ ปริสาย ธมฺมํ เทเสยฺยํ, วินยธโร จ, อารญฺญโก จ ปนฺตเสนาสโน, จตุนฺนญฺจ ฌานานํ อาภิเจตสิกานํ ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหารานํ นิกามลาภี อสฺสํ อกิจฺฉลาภี อกสิรลาภี, อาสวานญฺจ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิฏฺเจ ว ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺยนฺติ.

"ยโต จ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ สทฺโธ จ, โหติ สีลวา จ พหุสฺสุโต จ ธมฺมกถิโก จ ปริสาวจโร จ, วิสารโท จ ปริสาย ธมฺมํ เทเสติ, วินยธโร จ อารญฺญโก จ ปนฺตเสนาสโน, จตุนฺนญฺจ ฌานานํ อาภิเจตสิกานํ ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหารานํ นิกามลาภี โหติ อกิจฺฉลาภี อกสิรลาภี, อาสวานญฺจ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิฏฺเจ ว ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรติ. เอวํ โส เตนงฺเคน ปริปูโร โหติ. อิเมหิ โข ภิกฺขเว ทสหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ สมนฺตปาสาทิโก จ โหติ สพฺพาการปริปูโร จาติ. อฏฺฐมํ.

๙. สนฺตวิโมกฺขสุตฺตํ

[๙] "สทฺโธ [๑] ภิกฺขเว ภิกฺขุ โหติ, โน จ สีลวา [๒] สีลวา จ, โน จ พหุสฺสุโต ฯเปฯ พหุสฺสุโต จ, โน จ ธมฺมกถิโก ฯเปฯ ธมฺมกถิโก จ, โน จ ปริสาวจโร ฯเปฯ

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ.　　[๒] ฉ.,เท.,อิ. เปยฺยาโล ทิสฺสติ.

ปริสาวจโร จ, โน จ วิสารโท ปริสาย ธมฺมํ เทเสติ ฯเปฯ วิสารโท จ ปริสาย ธมฺมํ เทเสติ โน จ วินยธโร ฯเปฯ วินยธโร จ, โน จ อารญฺญโก ปนฺตเสนาสโน ฯเปฯ อารญฺญโก จ ปนฺตเสนาสโน, โน จ เย เต สนฺตา วิโมกฺขา อติกฺกมฺม รูเป อารุปฺปา, เต กาเยน ผุสิตฺวา วิหรติ. เย เต สนฺตา วิโมกฺขา อติกฺกมฺม รูเป อารุปฺปา, เต จ กาเยน ผุสิตฺวา วิหรติ, โน จ อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิฏฺเเ ว ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรติ. เอวํ โส เตนงฺเคน อปริปูโร โหติ. เตน ตํ องฺคํ ปริปูเรตพฺพํ 'กินฺตาหํ สทฺโธ จ อสฺสํ, สีลวา จ, พหุสฺสุโต จ, ธมฺมกถิโก จ, ปริสาวจโร จ, วิสารโท จ ปริสาย ธมฺมํ เทเสยฺยํ, วินยธโร จ, อารญฺญโก จ ปนฺตเสนาสโน, เย เต สนฺตา วิโมกฺขา อติกฺกมฺม รูเป อารุปฺปา, เต จ กาเยน ผุสิตฺวา วิหเรยฺยํ, อาสวานญฺจ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิฏฺเเ ว ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺยนฺติ.

"ยโต จ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ สทฺโธ จ โหติ สีลวา จ, พหุสฺสุโต จ ธมฺมกถิโก จ ปริสาวจโร จ, วิสารโท จ ปริสาย ธมฺมํ เทเสติ, วินยธโร จ, อารญฺญโก จ ปนฺตเสนาสโน, เย เต สนฺตา วิโมกฺขา อติกฺกมฺม รูเป อารุปฺปา, เต จ กาเยน ผุสิตฺวา วิหรติ, อาสวานญฺจ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิฏฺเเ ว ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรติ. เอวํ โส เตนงฺเคน ปริปูโร โหติ. อิเมหิ โข ภิกฺขเว ทสหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ สมนฺตปาสาทิโก จ โหติ สพฺพาการปริปูโร จาติ. นวมํ.

๑๐. วิชฺชาสุตฺตํ

[๑๐] "สทฺโธ [๑] ภิกฺขเว ภิกฺขุ โหติ, โน จ สีลวา. เอวํ โส เตนงฺเคน อปริปูโร โหติ. เตน ตํ องฺคํ ปริปูเรตพฺพํ 'กินฺตาหํ สทฺโธ จ อสฺสํ สีลวา จาติ. ยโต จ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ สทฺโธ จ โหติ สีลวา จ. เอวํ โส เตนงฺเคน ปริปูโร โหติ.

สทฺโธ จ ภิกฺขเว ภิกฺขุ โหติ สีลวา จ, โน จ พหุสฺสุโต ฯเปฯ พหุสฺสุโต จ, โน จ ธมฺมกถิโก ฯเปฯ ธมฺมกถิโก จ ฯเปฯ โน จ ปริสาวจโร ฯเปฯ ปริสาวจโร จ ฯเปฯ โน จ วิสารโท ปริสาย ธมฺมํ เทเสติ, วิสารโท จ ปริสาย ธมฺมํ เทเสติ, โน จ วินยธโร, วินยธโร จ, โน จ อเนกวิหิตํ ปุพฺเพนิวาสํ อนุสฺสรติ. เสยฺยถีทํ. เอกมฺปิ ชาตึ เทฺวปิ ชาติโย ฯเปฯ อิติ สาการํ สอุทฺเทสํ อเนกวิหิตํ ปุพฺเพนิวาสํ อนุสฺสรติ. อเนกวิหิตญฺจ ปุพฺเพนิวาสํ อนุสฺสรติ. เสยฺยถีทํ. เอกมฺปิ ชาตึ เทฺวปิ ชาติโย ฯเปฯ อิติ สาการํ สอุทฺเทสํ อเนกวิหิตํ ปุพฺเพนิวาสํ อนุสฺสรติ, โน จ ทิพฺเพน จกฺขุนา วิสุทฺเธน อติกฺกนฺตมานุสเกน ฯเปฯ ยถากมฺมูปเค สตฺเต ปชานาติ, ทิพฺเพน จ จกฺขุนา วิสุทฺเธน อติกฺกนฺตมานุสเกน ฯเปฯ ยถากมฺมูปเค สตฺเต ปชานาติ, โน จ อาสวานํ ขยา ฯเปฯ สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรติ. เอวํ โส เตนงฺเคน อปริปูโร โหติ. เตน ตํ องฺคํ ปริปูเรตพฺพํ 'กินฺตาหํ สทฺโธ จ อสฺสํ, สีลวา จ, พหุสฺสุโต จ, ธมฺมกถิโก จ, ปริสาวจโร จ, วิสารโท จ ปริสาย ธมฺมํ เทเสยฺยํ, วินยธโร จ, อเนกวิหิตญฺจ ปุพฺเพนิวาสํ อนุสฺสเรยฺยํ. เสยฺยถีทํ. เอกมฺปิ ชาตึ เทฺวปิ ชาติโย ฯเปฯ อิติ สาการํ สอุทฺเทสํ อเนกวิหิตํ ปุพฺเพนิวาสํ อนุสฺสเรยฺยํ,

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. จ

ทิพฺเพน จ จกฺขุนา วิสุทฺเธน อติกฺกนฺตมานุสเกน ฯเปฯ ยถากมฺมูปเค สตฺเต ปชาเนยฺยํ, อาสวานญฺจ ขยา ฯเปฯ สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺยนฺติ.

"ยโต จ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ สทฺโธ จ โหติ สีลวา จ, พหุสฺสุโต จ ธมฺมกถิโก จ ปริสาวจโร จ, วิสารโท จ ปริสาย ธมฺมํ เทเสติ, วินยธโร จ, อเนกวิหิตญฺจ ปุพฺเพนิวาสํ อนุสฺสรติ. เสยฺยถีทํ. เอกมฺปิ ชาตึ เทฺวปิ ชาติโย ฯเปฯ อิติ สาการํ สอุทฺเทสํ อเนกวิหิตํ ปุพฺเพนิวาสํ อนุสฺสรติ, ทิพฺเพน จ จกฺขุนา วิสุทฺเธน อติกฺกนฺตมานุสเกน ฯเปฯ ยถากมฺมูปเค สตฺเต ปชานาติ, อาสวานญฺจ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิฏฺเจ ว ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรติ. เอวํ โส เตนงฺเคน ปริปูโร โหติ. อิเมหิ โข ภิกฺขเว ทสหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ สมนฺตปาสาทิโก จ โหติ สพฺพาการปริปูโร จาติ. ทสมํ.

ปฐโม อานิสํสวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานํ

กิมตฺถิยํ[๑] เจตนา สีลํ อุปนิสา อานนฺทปญฺจมํ
สมาธิ สารีปุตฺโต จ สทฺโธ สนฺเตน วิชฺชยาติ.[๑]

[๑-๑] ฉ.,เท. กิมตฺถิยํ เจตนา จ ตโย อุปนิสาปิ จ
สมาธิ สารีปุตฺโต จ ฌานํ สนฺเตน วิชฺชยาติ.

๒. นาถกรณวคฺโค[๑]

๑. เสนาสนสุตฺตํ

[๑๑] "ปญฺจงฺคสมนฺนาคโต ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปญฺจงฺคสมนฺนาคตํ เสนาสนํ เสวมาโน ภชมาโน นจิรสฺเสว อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิฏฺเจ ว ธมฺเม สยं อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺย.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปญฺจงฺคสมนฺนาคโต โหติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สทฺโธ โหติ, สทฺทหติ ตถาคตสฺส โพธึ 'อิติปิ โส ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน สุคโต โลกวิทู อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาติ, อปฺปาพาโธ โหติ อปฺปาตงฺโก สมเวปากินิยา คหณิยา สมนฺนาคโต นาติสีตาย นาจุณฺหาย มชฺฌิมาย ปธานกฺขมาย, อสโฐ โหติ อมายาวี ยถาภูตं อตฺตานํ อาวิกตฺตา สตฺถริ วา วิญฺญูสุ วา สพฺรหฺมจารีสุ, อารทฺธวีริโย วิหรติ อกุสลานं ธมฺมานं ปหานาย กุสลานं ธมฺมานं อุปสมฺปทาย, ถามวา ทฬฺหปรกฺกโม อนิกฺขิตฺตธุโร กุสเลสุ ธมฺเมสุ, ปญฺญวา โหติ อุทยตฺถคามินิยา ปญฺญาย สมนฺนาคโต อริยาย นิพฺเพธิกาย สมฺมาทุกฺขกฺขยคามินิยา. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปญฺจงฺคสมนฺนาคโต โหติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว เสนาสนํ ปญฺจงฺคสมนฺนาคตं โหติ. อิธ ภิกฺขเว เสนาสนํ นาติทูรं โหติ นาจฺจาสนฺนํ คมนาคมนสมฺปนฺนํ ทิวา อปฺปกิณฺณ[๒] รตฺตึ อปฺปสทฺทं อปฺปนิคฺโฆสं อปฺปฑังสมกสวาตาตปสิรึสปสมฺผสฺสं, ตสฺมึ โข ปน เสนาสเน วิหรนฺตสฺส

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. นาควคฺค [๒] ฉ.,เท. อปฺปากิณฺณ

อปฺปกสิเรเนว[๑] อุปฺปชฺชนฺติ จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจย-เภสชฺชปริกฺขารา, ตสฺมึ โข ปน เสนาสเน เถรา ภิกฺขู วิหรนฺติ พหุสฺสุตา อาคตาคมา ธมฺมธรา วินยธรา มาติกาธรา, เต กาเลน กาลํ อุปสงฺกมิตฺวา ปริปุจฺฉติ ปริปญฺหติ 'อิทํ ภนฺเต กถํ, อิมสฺส โก อตฺโถติ. ตสฺส เต อายสฺมนฺโต อวิวฏญฺเจว วิวรนฺติ, อนุตฺตานีกตญฺจ อุตฺตานีกโรนฺติ, อเนกวิหิเตสุ จ กงฺขฏฺฐานิเยสุ[๒] ธมฺเมสุ กงฺขํ ปฏิวิโนเทนฺติ. เอวํ โข ภิกฺขเว เสนาสนํ ปญฺจงฺคสมนฺนาคตํ โหติ. ปญฺจงฺคสมนฺนาคโต โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปญฺจงฺคสมนฺนาคตํ เสนาสนํ เสวมาโน ภชมาโน นจิรสฺเสว อาสวานํ ขยา ฯเปฯ สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺยาติ. ปฐมํ.

๒. ปญฺจงฺคสุตฺตํ

[๑๒] "ปญฺจงฺควิปฺปหีโน ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปญฺจงฺคสมนฺนาคโต อิมสฺมึ ธมฺมวินเย 'เกวลี วุสิตวา อุตฺตมปุริโสติ วุจฺจติ. กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปญฺจงฺควิปฺปหีโน โหติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน กามจฺฉนฺโท ปหีโน โหติ, พฺยาปาโท ปหีโน โหติ, ถีนมิทฺธํ ปหีนํ โหติ, อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจํ ปหีนํ โหติ, วิจิกิจฺฉา ปหีนา โหติ. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปญฺจงฺควิปฺปหีโน โหติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปญฺจงฺคสมนฺนาคโต โหติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อเสเขน สีลกฺขนฺเธน สมนฺนาคโต โหติ, อเสเขน สมาธิกฺขนฺเธน สมนฺนาคโต โหติ, อเสเขน ปญฺญากฺขนฺเธน สมนฺนาคโต โหติ, อเสเขน วิมุตฺติกฺขนฺเธน สมนฺนาคโต โหติ,

---

[๑] ฉ.,เท. อปฺปกสิเรน. [๒] ฉ.,เท. กงฺขาฐานิเยสุ, อิ. กงฺขาฏฺฐานิเยสุ.

อเสเขน วิมุตฺติญาณทสฺสนกฺขนฺเธน สมนฺนาคโต โหติ, เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปญฺจงฺคสมนฺนาคโต โหติ.

ปญฺจงฺควิปฺปหีโน โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปญฺจงฺคสมนฺนาคโต อิมสฺมึ ธมฺมวินเย 'เกวลี วุสิตวา อุตฺตมปุริโสติ วุจฺจตีติ.[๑]

กามจฺฉนฺโท จ พฺยาปาโท, ถีนมิทฺธญฺจ ภิกฺขุโน
อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจา จ, สพฺพโส ว น วิชฺชติ.
อเสเขน จ สีเลน, อเสเขน สมาธินา,
วิมุตฺติยา จ สมฺปนฺโน, ญาเณน จ ตถาวิโธ.
ส เว ปญฺจงฺคสมฺปนฺโน, ปญฺจงฺคานิ[๒] วิวชฺชยํ
ส[๓] เว[๓] อิมสฺมึ ธมฺมวินเย, เกวลี อิติ วุจฺจตีติ. ทุติยํ.

๓. สโยชนสุตฺตํ

[๑๓] "ทสยิมานิ ภิกฺขเว สโยชนานิ. กตมานิ ทส. ปญฺโจรมฺภาคิยานิ สโยชนานิ ปญฺจุทฺธมฺภาคิยานิ สโยชนานิ. กตมานิ ปญฺโจรมฺภาคิยานิ สโยชนานิ. สกฺกายทิฏฺฐิ วิจิกิจฺฉา สีลพฺพตปรามาโส กามจฺฉนฺโท พฺยาปาโท. อิมานิ ปญฺโจรมฺภาคิยานิ สโยชนานิ.

กตมานิ ปญฺจุทฺธมฺภาคิยานิ สโยชนานิ. รูปราโค อรูปราโค มาโน อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจา. อิมานิ ปญฺจุทฺธมฺภาคิยานิ สโยชนานิ. อิมานิ โข ภิกฺขเว ทส สโยชนานีติ. ตติยํ.

---

[๑] ฉ.,เท. อิติสทฺโท น ทิสฺสติ.　　[๒] ฉ.,เท. ปญฺจ องฺเค.
[๓] ฉ.,เท.,อิ. อิเม ปาฐา น ทิสฺสนฺติ.

๔. เจโตขิลสุตฺตํ

[๑๔] "ยสฺส กสฺสจิ ภิกฺขเว ภิกฺขุสฺส วา ภิกฺขุนิยา วา ปญฺจ เจโตขิลา[๑] อปฺปหีนา, ปญฺจ เจตโส วินิพนฺธา อสมุจฺฉินฺนา, ตสฺส ยา รตฺติ วา ทิวโส วา อาคจฺฉติ, หานิเยว ปาฏิกงฺขา กุสเลสุ ธมฺเมสุ, โน วุฑฺฒิ.[๒]

กตมสฺส ปญฺจ เจโตขิลา อปฺปหีนา โหนฺติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สตฺถริ กงฺขติ วิจิกิจฺฉติ นาธิมุจฺจติ น สมฺปสีทติ, โย โส ภิกฺขเว ภิกฺขุ สตฺถริ กงฺขติ วิจิกิจฺฉติ นาธิมุจฺจติ น สมฺปสีทติ, ตสฺส จิตฺตํ น นมติ อาตปฺปาย อนุโยคาย สาตจฺจาย ปธานาย, ยสฺส จิตฺตํ น นมติ อาตปฺปาย อนุโยคาย สาตจฺจาย ปธานาย. เอวมสฺสายํ ปฐโม เจโตขิโล อปฺปหีโน โหติ.

ปุน จปรํ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ธมฺเม กงฺขติ ฯเปฯ สงฺเฆ กงฺขติ. สิกฺขาย กงฺขติ ฯเปฯ สพฺรหฺมจารีสุ กุปิโต โหติ อนตฺตมโน อาหตจิตฺโต ขิลชาโต. โย โส ภิกฺขเว ภิกฺขุ สพฺรหฺมจารีสุ กุปิโต โหติ อนตฺตมโน อาหตจิตฺโต ขิลชาโต, ตสฺส จิตฺตํ น นมติ อาตปฺปาย อนุโยคาย สาตจฺจาย ปธานาย. ยสฺส จิตฺตํ น นมติ อาตปฺปาย อนุโยคาย สาตจฺจาย ปธานาย, เอวมสฺสายํ ปญฺจโม เจโตขิโล อปฺปหีโน โหติ. อิมสฺส ปญฺจ เจโตขิลา อปฺปหีนา โหนฺติ.

กตมสฺส ปญฺจ เจตโส วินิพนฺธา อสมุจฺฉินฺนา โหนฺติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ กาเมสุ อวีตราโค โหติ อวิคตฉนฺโท อวิคตเปโม อวิคตปิปาโส อวิคตปริฬาโห อวิคตตณฺโห. โย โส ภิกฺขเว ภิกฺขุ

---

[๑] ฉ.,เท. เจโตขีลา, เอวมุปริปิ. [๒] เท. วุฑฺธิ, เอวมุปริปิ.

กาเมสุ อวีตราโค โหติ อวิคตจฺฉนฺโท อวิคตเปโม อวิคตปิปาโส อวิคตปริฬาโห อวิคตตณฺโห, ตสฺส จิตฺตํ น นมติ อาตปฺปาย อนุโยคาย สาตจฺจาย ปธานาย. ยสฺส จิตฺตํ น นมติ อาตปฺปาย อนุโยคาย สาตจฺจาย ปธานาย, เอวมสฺสายํ ปจฺโม เจตโส วินิพนฺโธ อสมุจฺฉินฺโน โหติ.

ปุน จปรํ ภิกฺขเว ภิกฺขุ กาเย อวีตราโค โหติ ฯเปฯ รูเป อวีตราโค โหติ ฯเปฯ ยาวทตฺถํ อุทราวเทหกํ ภุญฺชิตฺวา เสยฺยสุขํ ปสฺสสุขํ มิทฺธสุขํ อนุยุตฺโต วิหรติ ฯเปฯ อญฺญตรํ เทวนิกายํ ปณิธาย พฺรหฺมจริยํ จรติ 'อิมินาหํ สีเลน วา วเตน วา ตเปน วา พฺรหฺมจริเยน วา เทโว วา ภวิสฺสามิ เทวญฺญตโร วาติ. โย โส ภิกฺขเว ภิกฺขุ อญฺญตรํ เทวนิกายํ ปณิธาย พฺรหฺมจริยํ จรติ 'อิมินาหํ สีเลน วา วเตน วา ตเปน วา พฺรหฺมจริเยน วา เทโว วา ภวิสฺสามิ เทวญฺญตโร วาติ, ตสฺส จิตฺตํ น นมติ อาตปฺปาย อนุโยคาย สาตจฺจาย ปธานาย. ยสฺส จิตฺตํ น นมติ อาตปฺปาย อนุโยคาย สาตจฺจาย ปธานาย, เอวมสฺสายํ ปญฺจโม เจตโส วินิพนฺโธ อสมุจฺฉินฺโน โหติ. อิมสฺส ปญฺจ เจตโส วินิพนฺธา อสมุจฺฉินฺนา โหนฺติ.

ยสฺส กสฺสจิ ภิกฺขเว ภิกฺขุสฺส วา ภิกฺขุนิยา วา อิเม ปญฺจ เจโตขิลา อปฺปหีนา, อิเม ปญฺจ เจตโส วินิพนฺธา อสมุจฺฉินฺนา, ตสฺส ยา รตฺติ วา ทิวโส วา อาคจฺฉติ, หานิเยว ปาฏิกงฺขา กุสเลสุ ธมฺเมสุ, โน วุฑฺฒิ.

เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว กาฬปกฺเข จนฺทสฺส ยา รตฺติ วา ทิวโส วา อาคจฺฉติ, หายเตว วณฺเณน, หายติ มณฺฑเลน, หายติ อาภาย, หายติ อาโรหปริณาเหน; เอวเมว โข ภิกฺขเว

ยสฺส กสฺสจิ ภิกฺขุสฺส วา ภิกฺขุนิยา วา อิเม ปญฺจ เจโตขิลา อปฺปหีนา, อิเม ปญฺจ เจตโส วินิพนฺธา อสมุจฺฉินฺนา, ตสฺส ยา รตฺติ วา ทิวโส วา อาคจฺฉติ, หานิเยว ปาฏิกงฺขา กุสเลสุ ธมฺเมสุ, โน วุฑฺฒิ.

ยสฺส กสฺสจิ ภิกฺขเว ภิกฺขุสฺส วา ภิกฺขุนิยา วา ปญฺจ เจโตขิลา ปหีนา ปญฺจ เจตโส วินิพนฺธา สมุจฺฉินฺนา, ตสฺส ยา รตฺติ วา ทิวโส วา อาคจฺฉติ, วุฑฺฒิเยว ปาฏิกงฺขา กุสเลสุ ธมฺเมสุ, โน ปริหานิ.

กตมสฺส ปญฺจ เจโตขิลา ปหีนา โหนฺติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สตฺถริ น กงฺขติ น วิจิกิจฺฉติ อธิมุจฺจติ สมฺปสีทติ. โย โส ภิกฺขเว ภิกฺขุ สตฺถริ น กงฺขติ น วิจิกิจฺฉติ อธิมุจฺจติ สมฺปสีทติ, ตสฺส จิตฺตํ นมติ อาตปฺปาย อนุโยคาย สาตจฺจาย ปธานาย. ยสฺส จิตฺตํ นมติ อาตปฺปาย อนุโยคาย สาตจฺจาย ปธานาย, เอวมสฺสายํ ปฐโม เจโตขิโล ปหีโน โหติ.

ปุน จปรํ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ธมฺเม น กงฺขติ ฯเปฯ สงฺเฆ น กงฺขติ ฯเปฯ สิกฺขาย น กงฺขติ ฯเปฯ สพฺรหฺมจารีสุ น กุปิโต โหติ อตฺตมโน น อาหตจิตฺโต น ขิลชาโต. โย โส ภิกฺขเว ภิกฺขุ สพฺรหฺมจารีสุ น กุปิโต โหติ อตฺตมโน น อาหตจิตฺโต น ขิลชาโต, ตสฺส จิตฺตํ นมติ อาตปฺปาย อนุโยคาย สาตจฺจาย ปธานาย. ยสฺส จิตฺตํ นมติ อาตปฺปาย อนุโยคาย สาตจฺจาย ปธานาย, เอวมสฺสายํ ปญฺจโม เจโตขิโล ปหีโน โหติ. อิมสฺส ปญฺจ เจโตขิลา ปหีนา โหนฺติ.

กตมสฺส ปญฺจ เจตโส วินิพนฺธา สุสมุจฺฉินฺนา โหนฺติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ, กาเมสุ วีตราโค โหติ วิคตจฺฉนฺโท วิคตเปโม วิคตปิปาโส วิคตปริฬาโห วิคตตณฺโห. โย โส ภิกฺขเว ภิกฺขุ กาเมสุ วีตราโค โหติ วิคตจฺฉนฺโท วิคตเปโม วิคตปิปาโส วิคตปริฬาโห วิคตตณฺโห, ตสฺส จิตฺตํ นมติ อาตปฺปาย อนุโยคาย สาตจฺจาย ปธานาย. ยสฺส จิตฺตํ นมติ อาตปฺปาย อนุโยคาย สาตจฺจาย ปธานาย, เอวมสฺสายํ ปฐโม เจตโส วินิพนฺโธ สุสมุจฺฉินฺโน โหติ.

ปุน จปรํ ภิกฺขเว ภิกฺขุ กาเย วีตราโค โหติ ฯ เป ฯ รูเป วีตราโค โหติ ฯเปฯ น ยาวทตฺถํ อุทราวเทหกํ ภุญฺชิตฺวา เสยฺยสุขํ ปสฺสสุขํ มิทฺธสุขํ อนุยุตฺโต วิหรติ, น อญฺญตรํ เทวนิกายํ ปณิธาย พฺรหฺมจริยํ จรติ "อิมินาหํ สีเลน วา วเตน วา ตเปน วา พฺรหฺมจริเยน วา เทโว วา ภวิสฺสามิ เทวญฺญตโร วาติ โย โส ภิกฺขเว ภิกฺขุ น อญฺญตรํ เทวนิกายํ ปณิธาย พฺรหฺมจริยํ จรติ "อิมินาหํ สีเลน วา วเตน วา ตเปน วา พฺรหฺมจริเยน วา เทโว วา ภวิสฺสามิ เทวญฺญตโร วาติ, ตสฺส จิตฺตํ นมติ อาตปฺปาย อนุโยคาย สาตจฺจาย ปธานาย. ยสฺส จิตฺตํ นมติ อาตปฺปาย อนุโยคาย สาตจฺจาย ปธานาย, เอวมสฺสายํ ปญฺจโม เจตโส วินิพนฺโธ สุสมุจฺฉินฺโน โหติ. อิมสฺส ปญฺจ เจตโส วินิพนฺธา สุสมุจฺฉินฺนา โหนฺติ.

ยสฺส กสฺสจิ ภิกฺขเว ภิกฺขุสฺส วา ภิกฺขุนิยา วา อิเม ปญฺจ เจโตขิลา ปหีนา อิเม ปญฺจ เจตโส วินิพนฺธา สุสมุจฺฉินฺนา, ตสฺส ยา รตฺติ วา ทิวโส วา อาคจฺฉติ, วุฑฺฒิเยว ปาฏิกงฺขา กุสเลสุ ธมฺเมสุ โน, ปริหานิ.

เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว ชุณฺหปกฺเข จนฺทสฺส ยา รตฺติ วา ทิวโส วา อาคจฺฉติ, วฑฺเฒเตว วณฺเณน, วฑฺเฒติ มณฺฑเลน, วฑฺเฒติ อาภาย, วฑฺเฒติ อาโรหปริณาเหน; เอวเมว โข ภิกฺขเว ยสฺส กสฺสจิ ภิกฺขุสฺส วา ภิกฺขุนิยา วา อิเม ปญฺจ เจโตขิลา ปหีนา อิเม ปญฺจ เจตโส วินิพนฺธา สุสมุจฺฉินฺนา, ตสฺส ยา รตฺติ วา ทิวโส วา อาคจฺฉติ, วุฑฺฒิเยว ปาฏิกงฺขา กุสเลสุ ธมฺเมสุ โน ปริหานีติ. จตุตฺถํ.

๕. อปฺปมาทสุตฺตํ

[๑๕] "ยาวตา ภิกฺข เว สตฺตา อปทา วา ทฺวิปทา วา จตุปฺปทา วา พหุปฺปทา วา รูปิโน วา อรูปิโน วา สญฺญิโน วา อสญฺญิโน วา เนวสญฺญินาสญฺญิโน วา, ตถาคโต เตสं อคฺคมกฺขายติ อรหं สมฺมาสมฺพุทฺโธ; เอวเมว โข ภิกฺขเว เยเกจิ กุสลา ธมฺมา, สพฺเพ เต อปฺปมาทมูลกา อปฺปมาทสโมสรณา, อปฺปมาโท เตสं [๑] อคฺคมกฺขายติ.

เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว ยานิ กานิจิ ชงฺคลานํ[๒] ปาณานํ ปทชาตานิ, สพฺพานิ ตานิ หตฺถิปเท สโมธานํ คจฺฉนฺติ, หตฺถิปทं เตสं อคฺคมกฺขาติ, ยทิทं มหนฺตตฺเตน; เอวเมว โข ภิกฺขเว เย เกจิ กุสลา ธมฺมา, สพฺเพ เต อปฺปมาทมูลกา อปฺปมาทสโมสรณา, อปฺปมาโท เตสं อคฺคมกฺขายติ.

เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว กูฏาคารสฺส ยา กาจิ โคปานสิโย, สพฺพา ตา กูฏงฺคมา กูฏนินฺนา กูฏสโมสรณา, กูฏํ[๓] ตาสं อคฺคมกฺขายติ; เอวเมว โข ภิกฺขเว เย เกจิ กุสลา ธมฺมา, สพฺเพ เต อปฺปมาทมูลกา อปฺปมาทสโมสรณา, อปฺปมาโท เตสं อคฺคมกฺขายติ.

---

[๑] สี.,อิ. ธมฺมานํ, เอวมุปริปิ. [๒] สี. ชงฺคมานํ

[๓] ฉ.,เท. กูโฏ

เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว เย เกจิ มูลคนฺธา, กาฬานุสาริยํ เตสํ อคฺคมกฺขายติ; เอวเมว โข ภิกฺขเว ฯเปฯ

เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว เย เกจิ สารคนฺธา, โลหิตจนฺทนํ เตสํ อคฺคมกฺขายติ; เอวเมว โข ภิกฺขเว ฯเปฯ

เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว เย เกจิ ปุปฺผคนฺธา, วสฺสิกา เตสํ อคฺคมกฺขายติ; เอวเมว โข ภิกฺขเว ฯเปฯ

เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว เย เกจิ กุฑฺฑราชาโน,[๑] สพฺเพ เต รญฺโญ จกฺกวตฺติสฺส อนุยนฺตา วตฺตนฺติ,[๒] ราชา เตสํ จกฺกวตฺติ อคฺคมกฺขายติ; เอวเมว โข ภิกฺขเว ฯเปฯ

เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว ยา กาจิ ตารกรูปานํ ปภา, สพฺพา ตา จนฺทปฺปภาย กลํ นาคฺฆนฺติ โสฬสึ, จนฺทปฺปภา ตาสํ อคฺคมกฺขายติ; เอวเมว โข ภิกฺขเว ฯเปฯ

เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว สรทสมเย วิทฺเธ วิคตวลาหเก เทเว อาทิจฺโจ นภํ อพฺภุสฺสกฺกมาโน[๓] สพฺพํ อากาสคตํ ตมคตํ อภิวิหจฺจ ภาสเต จ ตปเต จ วิโรจติ จ; เอวเมว โข ภิกฺขเว ฯเปฯ

เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว ยา กาจิ มหานทิโย, เสยฺยถีทํ. คงฺคา ยมุนา อจิรวตี สรภู มหี, สพฺพา ตา สมุทฺทงฺคมา สมุทฺทนินฺนา สมุทฺทโปณา สมุทฺทปพฺภารา, มหาสมุทฺโท ตาสํ อคฺคมกฺขายติ; เอวเมว โข ภิกฺขเว เย เกจิ กุสลา ธมฺมา, สพฺเพ เต อปฺปมาทมูลกา อปฺปมาทสโมสรณา, อปฺปมาโท เตสํ อคฺคมกฺขายตีติ. ปญฺจมํ.

---

[๑] ฉ.,ท. ขุทฺทราชาโน　　[๒] ฉ.,เท.,อิ. ภวนฺติ
[๒] สี.,อิ. อพฺภุสฺสุกฺกมาโน

๖. อาหุเนยฺยสุตฺตํ

[๑๖] "ทสยิเม ภิกฺขเว ปุคฺคลา อาหุเนยฺยา ปาหุเนยฺยา ทกฺขิเณยฺยา อญฺชลิกรณียา อนุตฺตรํ ปุญฺญกฺเขตฺตํ โลกสฺส. กตเม ทส. ตถาคโต อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ อุภโตภาควิมุตฺโต ปญฺญาวิมุตฺโต กายสกฺขิ ทิฏฺฐิปฺปตฺโต สทฺธาวิมุตฺโต ธมฺมานุสารี สทฺธานุสารี โคตฺรภู. อิเม โข ภิกฺขเว ทส ปุคฺคลา อาหุเนยฺยา ฯเปฯ อนุตฺตรํ ปุญฺญกฺเขตฺตํ โลกสฺสาติ. ฉฏฺฐํ.

๗. ปฐมนาถสุตฺตํ

[๑๗] "สนาถา ภิกฺขเว วิหรถ, มา อนาถา, ทุกฺขํ ภิกฺขเว อนาโถ วิหรติ. ทสยิเม ภิกฺขเว นาถกรณา ธมฺมา. กตเม ทส. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สีลวา โหติ, ปาติโมกฺขสํวรสํวุโต วิหรติ อาจารโคจรสมฺปนฺโน, อณุมตฺเตสุ วชฺเชสุ ภยทสฺสาวี สมาทาย สิกฺขติ สิกฺขาปเทสุ. ยมฺปิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สีลวา โหติ ฯเปฯ สมาทาย สิกฺขติ สิกฺขาปเทสุ; อยมฺปิ ธมฺโม นาถกรโณ.

ปุน จปรํ ภิกฺขเว ภิกฺขุ พหุสฺสุโต โหติ สุตธโร สุตสนฺนิจโย, เย เต ธมฺมา อาทิกลฺยาณา มชฺเฌกลฺยาณา ปริโยสานกลฺยาณา สาตฺถํ สพฺยญฺชนํ เกวลปริปุณฺณํ ปริสุทฺธํ พฺรหฺมจริยํ อภิวทนฺติ, ตถารูปาสฺส ธมฺมา พหุสฺสุตา โหนฺติ ธตา[๑] วจสา ปริจิตา มนสานุเปกฺขิตา ทิฏฺฐิยา สุปฺปฏิวิทฺธา. ยมฺปิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ พหุสฺสุโต โหติ ฯเปฯ ทิฏฺฐิยา สุปฺปฏิวิทฺธา; อยมฺปิ ธมฺโม นาถกรโณ.

---

[๑] ฉ.,เท. ธาตา, เอวมุปริปิ.

ปุน จปรํ ภิกฺขเว ภิกฺขุ กลฺยาณมิตฺโต โหติ กลฺยาณ-สหาโย กลฺยาณสมฺปวงฺโก. ยมฺปิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ กลฺยาณมิตฺโต โหติ กลฺยาณสหาโย กลฺยาณสมฺปวงฺโก; อยมฺปิ ธมฺโม นาถกรโณ.

ปุน จปรํ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สุวโจ โหติ โสวจสฺสกรเณหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต, ขโม ปทกฺขิณคฺคาหี อนุสาสนึ. ยมฺปิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สุวโจ โหติ โสวจสฺสกรเณหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ขโม ปทกฺขิณคฺคาหี อนุสาสนึ; อยมฺปิ ธมฺโม นาถกรโณ.

ปุน จปรํ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ยานิ ตานิ สพฺรหฺมจารีนํ อุจฺจาวจานิ กึกรณียานิ, ตตฺถ ทกฺโข โหติ อนลโส, ตตฺรุปายาย วีมํสาย สมนฺนาคโต, อลํ กาตุํ อลํ สංวิธาตุํ. ยมฺปิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ, ยานิ ตานิ สพฺรหฺมจารีนํ อุจฺจาวจานิ กึกรณียานิ ฯเปฯ อลํ กาตุํ อลํ สංวิธาตุํ; อยมฺปิ ธมฺโม นาถกรโณ.

ปุน จปรํ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ธมฺมกาโม โหติ ปิยสมุทาหาโร, อภิธมฺเม อภิวินเย อุฬารปามุชฺโช.[๑] ยมฺปิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ธมฺมกาโม โหติ ปิยสมุทาหาโร อภิธมฺเม อภิวินเย อุฬารปามุชฺโช; อยมฺปิ ธมฺโม นาถกรโณ.

ปุน จปรํ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อารทฺธวีริโย วิหรติ อกุสลานํ ธมฺมานํ ปหานาย, กุสลานฺ ธมฺมานํ อุปสมฺปทาย, ถามวา ทฬฺหปรกฺกโม อนิกฺขิตฺตธุโร กุสเลสุ ธมฺเมสุ. ยมฺปิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อารทฺธวีริโย วิหรติ อกุสลานํ ธมฺมานํ ปหานาย, กุสลานํ ธมฺมานํ อุปสมฺปทาย, ถามวา ทฬฺหปรกฺกโม อนิกฺขิตฺตธุโร กุสเลสุ ธมฺเมสุ; อยมฺปิ ธมฺโม นาถกรโณ.

---

[๑] ฉ.,เท. อุฬารปาโมชฺโช, เอวมุปริปิ.

ปุน จปรํ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สนฺตุฏฺโฐ โหติ อิตรีตร-จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขาเรน. ยมฺปิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สนฺตุฏฺโฐ โหติ อิตรีตรจีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจย-เภสชฺชปริกฺขาเรน; อยมฺปิ ธมฺโม นาถกรโณ.

ปุน จปรํ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สติมา โหติ ปรเมน สติเนปกฺเกน สมนฺนาคโต, จิรกตมฺปิ จิรภาสิตมฺปิ สริตา อนุสฺสริตา. ยมฺปิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สติมา โหติ ปรเมน สติเนปกฺเกน สมนฺนาคโต, จิรกตมฺปิ จิรภาสิตมฺปิ สริตา อนุสฺสริตา; อยมฺปิ ธมฺโม นาถกรโณ.

ปุน จปรํ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปญฺญวา โหติ อุทยตฺถคามินิยา ปญฺญาย สมนฺนาคโต อริยาย นิพฺเพธิกาย สมฺมาทุกฺขกฺขย-คามินิยา. ยมฺปิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปญฺญวา โหติ อุทยตฺถคามินิยา ปญฺญาย สมนฺนาคโต อริยาย นิพฺเพธิกาย สมฺมาทุกฺขกฺขยคามินิยา; อยมฺปิ ธมฺโม นาถกรโณ.

สนาถา ภิกฺขเว วิหรถ, มา อนาถา, ทุกฺขํ ภิกฺขเว อนาโถ วิหรติ. อิเม โข ภิกฺขเว ทส นาถกรณา ธมฺมาติ. สตฺตมํ.

๘. ทุติยนาถสุตฺตํ

[๑๘] [๑] "สนาถา ภิกฺขเว วิหรถ, มา อนาถา, ทุกฺขํ ภิกฺขเว อนาโถ วิหรติ. ทสยิเม ภิกฺขเว นาถกรณา ธมฺมา. กตเม ทส. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สีลวา โหติ ฯเปฯ สมาทาย

---

[๑] ฉ.,เท. เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม. ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ "ภิกฺขโวติ. "ภทนฺเตติ เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจสฺโสสุํ. ภควา เอตทโวจ

สิกฺขติ สิกฺขาปเทสุ. ‘สีลวา วตายํ ภิกฺขุ ปาติโมกฺขสංวรสංวุโต วิหรติ อาจารโคจรสมฺปนฺโน, อณุมตฺเตสุ วชฺเชสุ ภยทสฺสาวี สมาทาย สิกฺขติ สิกฺขาปเทสูติ เถราปิ นํ ภิกฺขู วตฺตพฺพํ อนุสาสิตพฺพํ มญฺญนฺติ, มชฺฌิมาปิ ภิกฺขู ฯเปฯ นวาปิ ภิกฺขู วตฺตพฺพํ อนุสาสิตพฺพํ มญฺญนฺติ. ตสฺส เถรานุกมฺปิตสฺส มชฺฌิมานุกมฺปิตสฺส นวานุกมฺปิตสฺส วุฑฺฒิเยว ปาฏิกงฺขา กุสเลสุ ธมฺเมสุ, โน ปริหานิ; อยมฺปิ ธมฺโม นาถกรโณ.

ปุน จปรํ ภิกฺขเว ภิกฺขุ พหุสฺสุโต โหติ ฯเปฯ ทิฏฺฐิยา สุปฺปฏิวิทฺธา. ‘พหุสฺสุโต วตายํ ภิกฺขุ สุตธโร สุตสนฺนิจโย, เย เต ธมฺมา อาทิกลฺยาณา มชฺเฌกลฺยาณา ปริโยสานกลฺยาณา สาตฺถं สพฺยญฺชนं เกวลปริปุณฺณं ปริสุทฺธं พฺรหฺมจริยं อภิวทนฺติ, ตถารูปาสฺส ธมฺมา พหุสฺสุตา โหนฺติ ธตา วจสา ปริจิตา มนสานุเปกฺขิตา ทิฏฺฐิยา สุปฺปฏิวิทฺธาติ เถราปิ นํ ภิกฺขู วตฺตพฺพํ อนุสาสิตพฺพํ มญฺญนฺติ, มชฺฌิมาปิ ภิกฺขู ฯเปฯ นวาปิ ภิกฺขู วตฺตพฺพํ อนุสาสิตพฺพํ มญฺญนฺติ. ตสฺส เถรานุกมฺปิตสฺส มชฺฌิมานุกมฺปิตสฺส นวานุกมฺปิตสฺส วุฑฺฒิเยว ปาฏิกงฺขา กุสเลสุ ธมฺเมสุ, โน ปริหานิ; อยมฺปิ ธมฺโม นาถกรโณ.

ปุน จปรํ ภิกฺขเว ภิกฺขุ กลฺยาณมิตฺโต โหติ กลฺยาณ-สหาโย กลฺยาณสมฺปวงฺโก. ‘กลฺยาณมิตฺโต วตายํ ภิกฺขุ กลฺยาณ-สหาโย กลฺยาณสมฺปวงฺโกติ เถราปิ นํ ภิกฺขู วตฺตพฺพํ อนุสาสิตพฺพํ มญฺญนฺติ, มชฺฌิมาปิ ภิกฺขู ฯเปฯ นวาปิ ภิกฺขู วตฺตพฺพํ อนุสาสิตพฺพํ มญฺญนฺติ. ตสฺส เถรานุกมฺปิตสฺส มชฺฌิมานุกมฺปิตสฺส นวานุกมฺปิตสฺส วุฑฺฒิเยว ปาฏิกงฺขา กุสเลสุ ธมฺเมสุ, โน ปริหานิ; อยมฺปิ ธมฺโม นาถกรโณ.

ปุน จปรํ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สุวโจ โหติ โสวจสฺสกรเณหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ขโม ปทกฺขิณคฺคาหี อนุสาสนึ. ‘สุวโจ วตายํ ภิกฺขุ โสวจสฺสกรเณหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ขโม ปทกฺขิณคฺคาหี อนุสาสนินฺติ เถราปิ นํ ภิกฺขู วตฺตพฺพํ อนุสาสิตพฺพํ มญฺญนฺติ, มชฺฌิมาปิ ภิกฺขู ฯเปฯ นวาปิ ภิกฺขู วตฺตพฺพํ อนุสาสิตพฺพํ มญฺญนฺติ. ตสฺส เถรานุกมฺปิตสฺส มชฺฌิมานุกมฺปิตสฺส นวานุกมฺปิตสฺส วุฑฺฒิเยว ปาฏิกงฺขา กุสเลสุ ธมฺเมสุ, โน ปริหานิ; อยมฺปิ ธมฺโม นาถกรโณ.

ปุน จปรํ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ยานิ ตานิ สพฺรหฺมจารีนํ อุจฺจาวจานิ กึกรณียานิ, ตตฺถ ทกฺโข โหติ อนลโส ตตฺรุปายาย วีมํสาย สมนฺนาคโต, อลํ กาตุํ อลํ สංวิธาตุํ. ‘ยานิ ตานิ สพฺรหฺมจารีนํ อุจฺจาวจานิ กึกรณียานิ, ตตฺถ ทกฺโข วตายํ ภิกฺขุ อนลโส ตตฺรุปายาย วีมํสาย สมนฺนาคโต, อลํ กาตุํ อลํ สංวิธาตุนฺติ เถราปิ นํ ภิกฺขู วตฺตพฺพํ อนุสาสิตพฺพํ มญฺญนฺติ, มชฺฌิมาปิ ภิกฺขู ฯเปฯ นวาปิ ภิกฺขู วตฺตพฺพํ อนุสาสิตพฺพํ มญฺญนฺติ. ตสฺส เถรานุกมฺปิตสฺส มชฺฌิมานุกมฺปิตสฺส นวานุกมฺปิตสฺส วุฑฺฒิเยว ปาฏิกงฺขา กุสเลสุ ธมฺเมสุ, โน ปริหานิ; อยมฺปิ ธมฺโม นาถกรโณ.

ปุน จปรํ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ธมฺมกาโม โหติ ปิยสมุทาหาโร, อภิธมฺเม อภิวินเย อุฬารปามุชฺโช. ‘ธมฺมกาโม วตายํ ภิกฺขุ ปิยสมุทาหาโร, อภิธมฺเม อภิวินเย อุฬารปามุชฺโชติ เถราปิ นํ ภิกฺขู วตฺตพฺพํ อนุสาสิตพฺพํ มญฺญนฺติ, มชฺฌิมาปิ ภิกฺขู ฯเปฯ นวาปิ ภิกฺขู วตฺตพฺพํ อนุสาสิตพฺพํ มญฺญนฺติ. ตสฺส เถรานุกมฺปิตสฺส มชฺฌิมานุกมฺปิตสฺส นวานุกมฺปิตสฺส วุฑฺฒิเยว ปาฏิกงฺขา กุสเลสุ ธมฺเมสุ, โน ปริหานิ; อยมฺปิ ธมฺโม นาถกรโณ.

ปุน จปรํ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อารทฺธวิริโย วิหรติ อกุสลานํ ธมฺมานํ ปหานาย, กุสลานํ ธมฺมานํ อุปสมฺปทาย, ถามวา ทฬฺหปรกฺกโม อนิกฺขิตฺตธุโร กุสเลสุ ธมฺเมสุ. 'อารทฺธวิริโย วตายํ ภิกฺขุ วิหรติ อกุสลานํ ธมฺมานํ ปหานาย; กุสลานํ ธมฺมานํ อุปสมฺปทาย, ถามวา ทฬฺหปรกฺกโม อนิกฺขิตฺตธุโร กุสเลสุ ธมฺเมสูติ เถราปิ นํ ภิกฺขู วตฺตพฺพํ อนุสาสิตพฺพํ มญฺญนฺติ, มชฺฌิมาปิ ภิกฺขู ฯเปฯ นวาปิ ภิกฺขู วตฺตพฺพํ อนุสาสิตพฺพํ มญฺญนฺติ. ตสฺส เถรานุกมฺปิตสฺส มชฺฌิมานุกมฺปิตสฺส นวานุกมฺปิตสฺส วุฑฺฒิเยว ปาฏิกงฺขา กุสเลสุ ธมฺเมสุ, โน ปริหานิ; อยมฺปิ ธมฺโม นาถกรโณ.

ปุน จปรํ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สนฺตุฏฺโฐ โหติ อิตรีตรจีวร-ปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขาเรน. 'สนฺตุฏฺโฐ วตายํ ภิกฺขุ อิตรีตรจีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขาเรนาติ เถราปิ นํ ภิกฺขู วตฺตพฺพํ อนุสาสิตพฺพํ มญฺญนฺติ, มชฺฌิมาปิ ภิกฺขู ฯเปฯ นวาปิ ภิกฺขู วตฺตพฺพํ อนุสาสิตพฺพํ มญฺญนฺติ. ตสฺส เถรานุกมฺปิตสฺส มชฺฌิมานุกมฺปิตสฺส นวานุกมฺปิตสฺส วุฑฺฒิเยว ปาฏิกงฺขา กุสเลสุ ธมฺเมสุ, โน ปริหานิ; อยมฺปิ ธมฺโม นาถกรโณ.

ปุน จปรํ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สติมา โหติ ปรเมน สติเนปกฺเกน สมนฺนาคโต, จิรกตมฺปิ จิรภาสิตมฺปิ สริตา อนุสฺสริตา. 'สติมา วตายํ ภิกฺขุ ปรเมน สติเนปกฺเกน สมนฺนาคโต, จิรกตมฺปิ จิรภาสิตมฺปิ สริตา อนุสฺสริตาติ เถราปิ นํ ภิกฺขู วตฺตพฺพํ อนุสาสิตพฺพํ มญฺญนฺติ, มชฺฌิมาปิ ภิกฺขู ฯเปฯ นวาปิ ภิกฺขู วตฺตพฺพํ อนุสาสิตพฺพํ มญฺญนฺติ. ตสฺส เถรานุกมฺปิตสฺส มชฺฌิมานุกมฺปิตสฺส นวานุกมฺปิตสฺส วุฑฺฒิเยว ปาฏิกงฺขา กุสเลสุ ธมฺเมสุ, โน ปริหานิ; อยมฺปิ ธมฺโม นาถกรโณ.

ปุน จปรํ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปญฺญวา โหติ อุทยตฺถคามินิยา ปญฺญาย สมนฺนาคโต อริยาย นิพฺเพธิกาย สมฺมาทุกฺขกฺขยคามินิยา. ‘ปญฺญวา วตายํ ภิกฺขุ อุทยตฺถคามินิยา ปญฺญาย สมนฺนาคโต อริยาย นิพฺเพธิกาย สมฺมาทุกฺขกฺขยคามินิยาติ เตราปิ นํ ภิกฺขู วตฺตพฺพํ อนุสาสิตพฺพํ มญฺญนฺติ, มชฺฌิมาปิ ภิกฺขู ฯเปฯ นวาปิ ภิกฺขู วตฺตพฺพํ อนุสาสิตพฺพํ มญฺญนฺติ. ตสฺส เถรานุกมฺปิตสฺส มชฺฌิมานุกมฺปิตสฺส นวานุกมฺปิตสฺส วุฑฺฒิเยว ปาฏิกงฺขา กุสเลสุ ธมฺเมสุ, โน ปริหานิ; อยมฺปิ ธมฺโม นาถกรโณ.

สนาถา ภิกฺขเว วิหรถ, มา อนาถา, ทุกฺขํ ภิกฺขเว อนาโถ วิหรติ. อิเม โข ภิกฺขเว ทส นาถกรณา ธมฺมาติ. [๑] อฏฺฐมํ.

๙. ปฐมอริยาวาสสุตฺตํ

[๑๙] “ทสยิเม ภิกฺขเว อริยวาสา, เย อริยา อาวสึสุ วา อาวสนฺติ วา อาวสิสฺสนฺติ วา. กตเม ทส. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปญฺจงฺควิปฺปหีโน โหติ ฉฬงฺคสมนฺนาคโต เอการกฺโข จตุราปสฺเสโน ปนุณฺณปจฺเจกสจฺโจ สมวยสฏฺเจสโน อนาวิลสงฺกปฺโป ปสฺสทฺธกายสงฺขาโร สุวิมุตฺตจิตฺโต สุวิมุตฺตปญฺโญ. อิเม โข ภิกฺขเว ทส อริยวาสา เย อริยา อาวสึสุ วา อาวสนฺติ วา อาวสิสฺสนฺติ วาติ. นวมํ.

---

[๑] ฉ.,เท. อิทมโวจ ภควา, อตฺตมนา เต ภิกฺขู ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทุนฺติ.

๑๐. ทุติยอริยาวาสสุตฺตํ

[๒๐] เอกํ สมยํ ภควา กุรูสุ วิหรติ กมฺมาสธมฺมํ นาม กุรูนํ นิคโม. ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ ฯเปฯ ภควา เอตทโวจ

"ทสยิเม ภิกฺขเว อริยวาสา,[๑] เย อริยา อาวสึสุ วา อาวสนฺติ วา อาวสิสฺสนฺติ วา. กตเม ทส. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปญฺจงฺควิปฺปหีโน โหติ ฉฬงฺคสมนฺนาคโต เอการกฺโข จตุราปสฺเสโน ปนุณฺณปจฺเจกสจฺโจ สมวยสฏฺเจสโน อนาวิลสงฺกปฺโป ปสฺสทฺธ-กายสงฺขาโร สุวิมุตฺตจิตฺโต สุวิมุตฺตปญฺโญ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปญฺจงฺควิปฺปหีโน โหติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน กามจฺฉนฺโท ปหีโน โหติ, พฺยาปาโท ปหีโน โหติ, ถีนมิทฺธํ ปหีนํ โหติ, อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจํ ปหีนํ โหติ, วิจิกิจฺฉา ปหีนา โหติ. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปญฺจงฺควิปฺปหีโน โหติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ฉฬงฺคสมนฺนาคโต โหติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ จกฺขุนา รูปึ ทิสฺวา เนว สุมโน โหติ, น ทุมฺมโน, อุเปกฺขโก วิหรติ สโต สมฺปชาโน. โสเตน สทฺทํ สุตฺวา ฯเปฯ ฆาเนน คนฺธํ ฆายิตฺวา ฯเปฯ ชิวฺหาย รสํ สายิตฺวา ฯเปฯ กาเยน โผฏฺฐพฺพํ ผุสิตฺวา ฯเปฯ มนสา ธมฺมํ วิญฺญาย เนว สุมโน โหติ, น ทุมฺมโน, อุเปกฺขโก วิหรติ สโต สมฺปชาโน. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ ฉฬงฺคสมนฺนาคโต โหติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ เอการกฺโข โหติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สตารกฺเขน เจตสา สมนฺนาคโต โหติ. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ เอการกฺโข โหติ.

---

[๑] ฉ.,เท. อริยาวาสา, เอวมุปริปิ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ จตุราปสฺเสโน โหติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สงฺฆาเยกํ ปฏิเสวติ, สงฺฆาเยกํ อธิวาเสติ, สงฺฆาเยกํ ปริวชฺเชติ, สงฺฆาเยกํ วิโนเทติ. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ จตุราปสฺเสโน โหติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปนุณฺณปจฺเจกสจฺโจ โหติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ยานิ ตานิ ปุถุสมณพฺราหฺมณานํ ปุถุปจฺเจกสจฺจานิ, เสยฺยถีทำ. 'สสฺสโต โลโกติ วา, 'อสสฺสโต โลโกติ วา, 'อนฺตวา โลโกติ วา, 'อนนฺตวา โลโกติ วา, 'ตำ ชีวำ ตำ สรีรนฺติ วา, 'อญฺญำ ชีวำ อญฺญำ สรีรนฺติ วา, 'โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณาติ วา, 'น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณาติ วา, 'โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณาติ วา, 'เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณาติ วา, สพฺพานิ ตานิ นุณฺณานิ โหนฺติ ปนุณฺณานิ จตฺตานิ วนฺตานิ มุตฺตานิ ปหีนานิ ปฏินิสฺสฏฺฐานิ. เอวำ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปนุณฺณปจฺเจกสจฺโจ โหติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมวยสฏฺเจสโน โหติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน กาเมสนา ปหีนา โหติ, ภเวสนา ปหีนา โหติ, พฺรหฺมจริเยสนา ปฏิปฺปสฺสทฺธา. เอวำ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมวยสฏฺเจสโน โหติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อนาวิลสงฺกปฺโป โหติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน กามสงฺกปฺโป ปหีโน โหติ, พฺยาปาทสงฺกปฺโป ปหีโน โหติ, วิหึสาสงฺกปฺโป ปหีโน โหติ. เอวำ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ อนาวิลสงฺกปฺโป โหติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปสฺสทฺธกายสงฺขาโร โหติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สุขสฺส จ ปหานา ทุกฺขสฺส จ ปหานา ปุพฺเพ ว โสมนสฺสโทมนสฺสานํ อตฺถงฺคมา อทุกฺขมสุขํ อุเปกฺขาสติปาริสุทฺธึ จตุตฺถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปสฺสทฺธกายสงฺขาโร โหติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สุวิมุตฺตจิตฺโต โหติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ราคา จิตฺตํ วิมุตฺตํ โหติ, โทสา จิตฺตํ วิมุตฺตํ โหติ, โมหา จิตฺตํ วิมุตฺตํ โหติ. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ สุวิมุตฺตจิตฺโต โหติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สุวิมุตฺตปญฺโญ โหติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ 'ราโค เม ปหีโน อุจฺฉินฺนมูโล ตาลาวตฺถุกโต อนภาวํ คโต อายตึอนุปฺปาทธมฺโมติ ปชานาติ, 'โทโส เม ปหีโน ฯเปฯ 'โมโห เม ปหีโน อุจฺฉินฺนมูโล ตาลาวตฺถุกโต อนภาวํ คโต อายตึอนุปฺปาทธมฺโมติ ปชานาติ. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ สุวิมุตฺตปญฺโญ โหติ.

เย หิ เกจิ ภิกฺขเว อตีตมทฺธานํ อริยา อริยวาเส อาวสึสุ, สพฺเพ เต อิเมว ทส อริยวาเส อาวสึสุ; เย หิ เกจิ ภิกฺขเว อนาคตมทฺธานํ อริยา อริยวาเส อาวสิสฺสนฺติ, สพฺเพ เต อิเมว ทส อริยวาเส อาวสิสฺสนฺติ; เย หิ เกจิ ภิกฺขเว เอตรหิ อริยา อริยวาเส อาวสนฺติ, สพฺเพ เต อิเมว ทส อริยวาเส อาวสนฺติ. อิเม โข ภิกฺขเว ทส อริยวาสา, เย อริยา อาวสึสุ วา อาวสนฺติ วา อาวสิสฺสนฺติ วาติ. ทสมํ.

ทุติโย นาถกรณวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานํ

"เสนาสนา จ องฺคา[๑] จ[๒] สโยชนขิเลน จ
อปฺปมาโท อาหุเนยฺโย เทฺว นาถา เทฺววเสน[๓] จาติ.

---

[๑] ฉ.,เท. เสนาสนํ จ ปญฺจงฺคํ [๒] ฉ.,เท. จสทฺโท น ทิสฺสติ.
[๓] ฉ.,เท. อริยวาสาติ อิ. อริยวาเสน.

๓. มหาวคฺโค

๑. สีหนาทสุตฺตํ

[๒๑] "สีโห ภิกฺขเว มิคราชา สายณฺหสมยํ อาสยา นิกฺขมติ อาสยา นิกฺขมิตฺวา วิชมฺภติ, วิชมฺภิตฺวา สมนฺตา จตุทฺทิสา[๑] อนุวิโลเกติ, สมนฺตา จตุทฺทิสา อนุวิโลเกตฺวา ติกฺขตฺตุํ สีหนาทํ นทติ, ติกฺขตฺตุํ สีหนาทํ นทิตฺวา โคจราย ปกฺกมติ. ตํ กิสฺส เหตุ. 'มาหํ ขุทฺทเก ปาเณ วิสมคเต สงฺฆาตํ อาปาเทสินฺติ.

'สีโหติ โข ภิกฺขเว ตถาคตสฺเสตํ อธิวจนํ อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส. ยํ โข ภิกฺขเว ตถาคโต ปริสาย ธมฺมํ เทเสติ, อิทมสฺส โหติ สีหนาทสฺมึ.

ทสยิมานิ ภิกฺขเว ตถาคตสฺส ตถาคตพลานิ, เยหิ พเลหิ สมนฺนาคโต ตถาคโต อาสภณฺฐานํ ปฏิชานาติ, ปริสาสุ สีหนาทํ นทติ, พฺรหฺมจกฺกํ ปวตฺเตติ. กตมานิ ทส. อิธ ภิกฺขเว ตถาคโต ฐานญฺจ ฐานโต อฏฺฐานญฺจ อฏฺฐานโต ยถาภูตํ ปชานาติ. ยมฺปิ ภิกฺขเว ตถาคโต ฐานญฺจ ฐานโต อฏฺฐานญฺจ อฏฺฐานโต ยถาภูตํ ปชานาติ, อิทมฺปิ ภิกฺขเว ตถาคตสฺส ตถาคตพลํ โหติ, ยํ พลํ อาคมฺม ตถาคโต อาสภณฺฐานํ ปฏิชานาติ, ปริสาสุ สีหนาทํ นทติ, พฺรหฺมจกฺกํ ปวตฺเตติ.

ปุน จปรํ ภิกฺขเว ตถาคโต อตีตานาคตปจฺจุปฺปนฺนานํ กมฺมสมาทานานํ ฐานโส เหตุโส วิปากํ ยถาภูตํ ปชานาติ. ยมฺปิ ภิกฺขเว ตถาคโต อตีตานาคตปจฺจุปฺปนฺนานํ กมฺมสมาทานานํ ฐานโส

---

[๑] ฉ.,เท. จตุทฺทิสํ, เอวมุปริปิ.

เหตุโส วิปากํ ยถาภูตํ ปชานาติ, อิทมฺปิ ภิกฺขเว ตถาคตสฺส ตถาคตพลํ โหติ, ยํ พลํ อาคมฺม ตถาคโต อาสภณฺฐานํ ปฏิชานาติ, ปริสาสุ สีหนาทํ นทติ, พฺรหฺมจกฺกํ ปวตฺเตติ.

ปุน จปรํ ภิกฺขเว ตถาคโต สพฺพตฺถคามินึ ปฏิปทำ ยถาภูตํ ปชานาติ. ยมฺปิ ภิกฺขเว ตถาคโต สพฺพตฺถคามินึ ปฏิปทำ ยถาภูตํ ปชานาติ, อิทมฺปิ ภิกฺขเว ตถาคตสฺส ตถาคตพลํ โหติ, ยํ พลํ อาคมฺม ตถาคโต อาสภณฺฐานำ ปฏิชานาติ, ปริสาสุ สีหนาทำ นทติ, พฺรหฺมจกฺกำ ปวตฺเตติ.

ปุน จปรำ ภิกฺขเว ตถาคโต อเนกธาตุำ นานาธาตุำ โลกำ ยถาภูตำ ปชานาติ. ยมฺปิ ภิกฺขเว ตถาคโต อเนกธาตุำ นานาธาตุำ โลกำ ยถาภูตำ ปชานาติ, อิทมฺปิ ภิกฺขเว ตถาคตสฺส ตถาคตพลำ โหติ, ยำ พลำ อาคมฺม ตถาคโต อาสภณฺฐานำ ปฏิชานาติ, ปริสาสุ สีหนาทำ นทติ, พฺรหฺมจกฺกำ ปวตฺเตติ.

ปุน จปรำ ภิกฺขเว ตถาคโต สตฺตานำ นานาธิมุตฺติกตำ ยถาภูตำ ปชานาติ. ยมฺปิ ภิกฺขเว ตถาคโต สตฺตานำ นานาธิมุตฺติกตำ ยถาภูตำ ปชานาติ, อิทมฺปิ ภิกฺขเว ตถาคตสฺส ตถาคตพลำ โหติ, ยำ พลำ อาคมฺม ตถาคโต อาสภณฺฐานำ ปฏิชานาติ, ปริสาสุ สีหนาทำ นทติ พฺรหฺมจกฺกำ ปวตฺเตติ.

ปุน จปรำ ภิกฺขเว ตถาคโต ปรสตฺตานำ ปรปุคฺคลานำ อินฺทฺริยปโรปริยตฺตำ ยถาภูตำ ปชานาติ. ยมฺปิ ภิกฺขเว ตถาคโต ปรสตฺตานำ ปรปุคฺคลานำ อินฺทฺริยปโรปริยตฺตำ ยถาภูตำ ปชานาติ, อิทมฺปิ ภิกฺขเว ตถาคตสฺส ตถาคตพลำ โหติ, ยำ พลำ อาคมฺม ตถาคโต อาสภณฺฐานำ ปฏิชานาติ ปริสาสุ สีหนาทำ นทติ, พฺรหฺมจกฺกำ ปวตฺเตติ.

ปุน จปรํ ภิกฺขเว ตถาคโต ฌานวิโมกฺขสมาธิสมาปตฺตีนํ สงฺกิเลสํ โวทานํ วุฏฺฐานํ ยถาภูตํ ปชานาติ. ยมฺปิ ภิกฺขเว ตถาคโต ฌานวิโมกฺขสมาธิสมาปตฺตีนํ สงฺกิเลสํ โวทานํ วุฏฺฐานํ ยถาภูตํ ปชานาติ, อิทมฺปิ ภิกฺขเว ตถาคตสฺส ตถาคตพลํ โหติ ยํ พลํ อาคมฺม ตถาคโต อาสภณฺฐานํ ปฏิชานาติ, ปริสาสุ สีหนาทํ นทติ, พฺรหฺมจกฺกํ ปวตฺเตติ.

ปุน จปรํ ภิกฺขเว ตถาคโต อเนกวิหิตํ ปุพฺเพนิวาสํ อนุสฺสรติ. เสยฺยถีทํ. เอกมฺปิ ชาตึ เทฺวปิ ชาติโย ติสฺโสปิ ชาติโย จตสฺโสปิ ชาติโย ปญฺจปิ ชาติโย ทสปิ ชาติโย วีสมฺปิ ชาติโย ตึสมฺปิ ชาติโย จตฺตาฬีสมฺปิ ชาติโย ปญฺญาสมฺปิ ชาติโย ชาติสตมฺปิ ชาติสหสฺสมฺปิ ชาติสตสหสฺสมฺปิ อเนกปิ สวฏฺฏกปฺเป อเนกปิ วิวฏฺฏกปฺเป อเนกปิ สวฏฺฏวิวฏฺฏกปฺเป, อมุตฺราสึ เอวนฺนาโม เอวโคตฺโต เอววณฺโณ เอวมาหาโร เอวสุขทุกฺขปฏิสංเวที เอวมายุปริยนฺโต, โส ตโต จุโต อมุตฺร อุทปาทึ; ตตฺราปาสึ ‘เอวนฺนาโม เอวโคตฺโต เอววณฺโณ เอวมาหาโร เอวสุขทุกฺขปฏิสංเวที เอวมายุปริยนฺโต, โส ตโต จุโต อิธุปปนฺโนติ อิติ สาการं สอุทฺเทสं อเนกวิหิตํ ปุพฺเพนิวาสं อนุสฺสรติ. ยมฺปิ ภิกฺขเว ตถาคโต อเนกวิหิตํ ปุพฺเพนิวาสं อนุสฺสรติ. เสยฺยถีทํ. เอกมฺปิ ชาตึ เทฺวปิ ชาติโย ฯเปฯ อิติ สาการं สอุทฺเทสं อเนกวิหิตํ ปุพฺเพนิวาสं อนุสฺสรติ. อิทมฺปิ ภิกฺขเว ตถาคตสฺส ตถาคตพลํ โหติ, ยํ พลํ อาคมฺม ตถาคโต อาสภณฺฐานํ ปฏิชานาติ, ปริสาสุ สีหนาทํ นทติ, พฺรหฺมจกฺกํ ปวตฺเตติ.

ปุน จปรํ ภิกฺขเว ตถาคโต ทิพฺเพน จกฺขุนา วิสุทฺเธน อติกฺกนฺตมานุสเกน สตฺเต ปสฺสติ จวมาเน อุปปชฺชมาเน หีเน ปณีเต สุวณฺเณ ทุพฺพณฺเณ สุคเต ทุคฺคเต ยถากมฺมูปเค สตฺเต ปชานาติ ‘อิเม วต โภนฺโต สตฺตา กายทุจฺจริเตน สมนฺนาคตา วจีทุจฺจริเตน

สมนฺนาคตา มโนทุจฺจริเตน สมนฺนาคตา อริยานํ อุปวาทกา มิจฺฉาทิฏฺฐิกา มิจฺฉาทิฏฺฐิกมฺมสมาทานา, เต กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปนฺนา, อิเม วา ปน โภนฺโต สตฺตา กายสุจริเตน สมนฺนาคตา วจีสุจริเตน สมนฺนาคตา มโนสุจริเตน สมนฺนาคตา อริยานํ อนุปวาทกา สมฺมาทิฏฺฐิกา สมฺมาทิฏฺฐิกมฺมสมาทานา, เต กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปนฺนาติ. อิติ ทิพฺเพน จกฺขุนา วิสุทฺเธน อติกฺกนฺตมานุสเกน สตฺเต ปสฺสติ จวมาเน อุปปชฺชมาเน หีเน ปณีเต สุวณฺเณ ทุพฺพณฺเณ สุคเต ทุคฺคเต, ยถากมฺมูปเค สตฺเต ปชานาติ. ยมฺปิ ภิกฺขเว ตถาคโต ทิพฺเพน จกฺขุนา วิสุทฺเธน อติกฺกนฺตมานุสเกน ฯเปฯ ยถากมฺมูปเค สตฺเต ปชานาติ, อิทมฺปิ ภิกฺขเว ตถาคตสฺส ตถาคตพลํ โหติ, ยํ พลํ อาคมฺม ตถาคโต อาสภณฺฐานํ ปฏิชานาติ, ปริสาสุ สีหนาทํ นทติ, พฺรหฺมจกฺกํ ปวตฺเตติ.

ปุน จปรํ ภิกฺขเว ตถาคโต อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิฏฺเฐ ว ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรติ. ยมฺปิ ภิกฺขเว ตถาคโต อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิฏฺเฐ ว ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรติ, อิทมฺปิ ภิกฺขเว ตถาคตสฺส ตถาคตพลํ โหติ, ยํ พลํ อาคมฺม ตถาคโต อาสภณฺฐานํ ปฏิชานาติ, ปริสาสุ สีหนาทํ นทติ, พฺรหฺมจกฺกํ ปวตฺเตติ.

อิมานิ โข ภิกฺขเว [๑] ตถาคตสฺส ตถาคตพลานิ, เยหิ พเลหิ สมนฺนาคโต ตถาคโต อาสภณฺฐานํ ปฏิชานาติ, ปริสาสุ สีหนาทํ นทติ, พฺรหฺมจกฺกํ ปวตฺเตตีติ. ปฐมํ.

---

[๑] ฉ.,เท. ทส

๒. อธิมุตฺติปทสุตฺตํ[๑]

[๒๒] อถ โข อายสฺมา อานนฺโท, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ; เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ ภควา เอตทโวจ;

เย เต อานนฺท ธมฺมา เตสํ เตสं อธิมุตฺติปทานำ[๒] อภิญฺญาสจฺฉิกิริยาย สංวตฺตนฺติ, วิสารโท อหำ อานนฺท ตตฺถ ปฏิชานามิ เตสं เตสं ตถา ตถา ธมฺมं เทเสตุ, ยถา ยถา ปฏิปนฺโน สนฺตं วา 'อตฺถีติ ญสฺสติ, อสนฺตं วา 'นตฺถีติ ญสฺสติ, หีนำ วา 'หีนนฺติ ญสฺสติ, ปณีตำ วา 'ปณีตนฺติ ญสฺสติ, สอุตฺตรำ วา 'สอุตฺตรนฺติ ญสฺสติ, อนุตฺตรำ วา 'อนุตฺตรนฺติ ญสฺสติ; ยถา ยถา วา ปน ตं ญาตยฺยำ[๓] วา ทฏฺฐยฺยำ วา สจฺฉิกตยฺยำ วา, ตถา ตถา ญสฺสติ วา ทกฺขติ วา สจฺฉิ[๔] วา กริสฺสตีติ ฐานเมตं วิชฺชติ. เอตทานุตฺตริยำ อานนฺท ญาณานำ, ยทิทำ ตตฺถ ตตฺถ ยถาภูตญาณำ. เอตสฺมา จาหำ อานนฺท 'ญาณา อญฺญำ ญาณำ อุตฺตริตรำ วา ปณีตตรำ วา นตฺถีติ วทามิ.

ทสยิมานิ อานนฺท ตถาคตสฺส ตถาคตพลานิ, เยหิ พเลหิ สมนฺนาคโต ตถาคโต อาสภณฺฐานำ ปฏิชานาติ, ปริสาสุ สีหนาทำ นทติ, พฺรหฺมจกฺกำ ปวตฺเตติ. กตมานิ ทส. อิธานนฺท ตถาคโต ฐานญฺจ ฐานโต อฏฺฐานญฺจ อฏฺฐานโต ยถาภูตำ ปชานาติ. ยมฺปานนฺท ตถาคโต ฐานญฺจ ฐานโต อฏฺฐานญฺจ อฏฺฐานโต ยถาภูตำ ปชานาติ, อิทมฺปานนฺท ตถาคตสฺส ตถาคตพลำ โหติ,

---

[๑] ฉ.,เท. อธิวุตฺติปาทสุตฺตำ.　[๒] ฉ.,เท. อธิวุตฺติปาทานำ, เอวมุปริปิ.
[๓] ฉ.,เท. ญาเตยฺยำ วา ทฏฺเฐยฺยำ วา สจฺฉิกเรยฺยำ วา.　[๔] ฉ.,เท.,อิ. สจฺฉิกริสฺสติ วาติ.

ยํ พลํ อาคมฺม ตถาคโต อาสภณฺฐานํ ปฏิชานาติ, ปริสาสุ สีหนาทํ นทติ, พฺรหฺมจกฺกํ ปวตฺเตติ.

ปุน จปรํ อานนฺท ตถาคโต อตีตานาคตปจฺจุปฺปนฺนานํ กมฺมสมาทานานํ ฐานโส เหตุโส วิปากํ ยถาภูตํ ปชานาติ. ยมฺปานนฺท ฯเปฯ อิทมฺปานนฺท ฯเปฯ

ปุน จปรํ อานนฺท ตถาคโต สพฺพตฺถคามินึ ปฏิปทํ ยถาภูตํ ปชานาติ. ยมฺปานนฺท ฯเปฯ อิทมฺปานนฺท ฯเปฯ

ปุน จปรํ อานนฺท ตถาคโต อเนกธาตุๆ นานาธาตุๆ โลกๆ ยถาภูตํ ปชานาติ. ยมฺปานนฺท ฯเปฯ อิทมฺปานนฺท ฯเปฯ

ปุน จปรํ อานนฺท ตถาคโต สตฺตานๆ นานาธิมุตฺติกตๆ ยถาภูตํ ปชานาติ. ยมฺปานนฺท ฯเปฯ อิทมฺปานนฺท ฯเปฯ

ปุน จปรํ อานนฺท ตถาคโต ปรสตฺตานๆ ปรปุคฺคลานๆ อินฺทฺริยปโรปริยตฺตๆ ยถาภูตๆ ปชานาติ. ยมฺปานนฺท ฯเปฯ อิทมฺปานนฺท ฯเปฯ

ปุน จปรํ อานนฺท ตถาคโต ฌานวิโมกฺขสมาธิสมาปตฺตีนๆ สงฺกิเลสๆ โวทานๆ วุฏฺฐานๆ ยถาภูตๆ ปชานาติ. ยมฺปานนฺท ฯเปฯ อิทมฺปานนฺท ฯเปฯ

ปุน จปรํ อานนฺท ตถาคโต อเนกวิหิตๆ ปุพฺเพนิวาสๆ อนุสฺสรติ เสยฺยถีทๆ. เอกมฺปิ ชาตึ เทฺวปิ ชาติโย ฯเปฯ อิติ สาการๆ สอุทฺเทสๆ อเนกวิหิตๆ ปุพฺเพนิวาสๆ อนุสฺสรติ. ยมฺปานนฺท ฯเปฯ อิทมฺปานนฺท ฯเปฯ

ปุน จปรํ อานนฺท ตถาคโต ทิพฺเพน จกฺขุนา วิสุทฺเธน อติกฺกนฺตมานุสเกน ฯเปฯ ยถากมฺมูปเค สตฺเต ปชานาติ. ยมฺปานนฺท ฯเปฯ อิทมฺปานนฺท ฯเปฯ

ปุน จปรํ อานนฺท ตถาคโต อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิฏฺเเ ว ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรติ. ยมฺปานนฺท ตถาคโต อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิฏฺเเ ว ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรติ. อิทมฺปานนฺท ตถาคตสฺส ตถาคตพลํ โหติ, ยํ พลํ อาคมฺม ตถาคโต อาสภณฺฐานํ ปฏิชานาติ, ปริสาสุ สีหนาทํ นทติ, พฺรหฺมจกฺกํ ปวตฺเตติ.

อิมานิ โข อานนฺท ทส ตถาคตสฺส ตถาคตพลานิ, เยหิ พเลหิ สมนฺนาคโต ตถาคโต อาสภณฺฐานํ ปฏิชานาติ, ปริสาสุ สีหนาทํ นทติ, พฺรหฺมจกฺกํ ปวตฺเตตีติ. ทุติยํ.

๓. กายสุตฺตํ

[๒๓] "อตฺถิ ภิกฺขเว ธมฺมา กาเยน ปหาตพฺพา, โน วาจาย, อตฺถิ ภิกฺขเว ธมฺมา วาจาย ปหาตพฺพา, โน กาเยน, อตฺถิ ภิกฺขเว ธมฺมา เนว กาเยน ปหาตพฺพา โน วาจาย, ปญฺญาย ทิสฺวา ทิสฺวา[๑] ปหาตพฺพา.

กตเม จ ภิกฺขเว ธมฺมา กาเยน ปหาตพฺพา, โน วาจาย. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อกุสลํ อาปนฺโน โหติ กญฺจิเทว[๒] เทสํ กาเยน. ตเมนํ อนุวิจฺจ วิญฺญู สพฺรหฺมจารี เอวมาหํสุ

[๑] ฉ.,เท. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.　[๒] ฉ.,เท. กิญฺจิ, เอวมุปริปิ.

‘อายสฺมา โข อกุสลํ อาปนฺโน กญฺจิเทว เทสํ กาเยน. สาธุ วตายสฺมา กายทุจฺจริตํ ปหาย กายสุจริตํ ภาเวตูติ. โส อนุวิจฺจ วิญฺญูหิ สพฺรหฺมจารีหิ วุจฺจมาโน กายทุจฺจริตํ ปหาย กายสุจริตํ ภาเวติ. อิเม วุจฺจนฺติ ภิกฺขเว ธมฺมา กาเยน ปหาตพฺพา โน วาจาย.

กตเม จ ภิกฺขเว ธมฺมา วาจาย ปหาตพฺพา โน กาเยน. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อกุสลํ อาปนฺโน โหติ กญฺจิเทว เทสํ วาจาย. ตเมนํ อนุวิจฺจ วิญฺญู สพฺรหฺมจารี เอวมาหํสุ ‘อายสฺมา โข อกุสลํ อาปนฺโน กญฺจิเทว เทสํ วาจาย. สาธุ วตายสฺมา วจีทุจฺจริตํ ปหาย วจีสุจริตํ ภาเวตูติ. โส อนุวิจฺจ วิญฺญูหิ สพฺรหฺมจารีหิ วุจฺจมาโน วจีทุจฺจริตํ ปหาย วจีสุจริตํ ภาเวติ. อิเม วุจฺจนฺติ ภิกฺขเว ธมฺมา วาจาย ปหาตพฺพา, โน กาเยน.

กตเม จ ภิกฺขเว ธมฺมา เนว กาเยน ปหาตพฺพา, โน วาจาย, ปญฺญาย ทิสฺวา ทิสฺวา ปหาตพฺพา. โลโภ ภิกฺขเว เนว กาเยน ปหาตพฺโพ, โน วาจาย, ปญฺญาย ทิสฺวา ทิสฺวา ปหาตพฺโพ. โทโส ภิกฺขเว ฯเปฯ โมโห ภิกฺขเว ฯเปฯ โกโธ ภิกฺขเว ฯเปฯ อุปนาโห ภิกฺขเว ฯเปฯ มกฺโข ภิกฺขเว ฯเปฯ ปฬาโส ภิกฺขเว ฯเปฯ มจฺฉริยํ ภิกฺขเว ฯเปฯ เนว กาเยน ปหาตพฺพํ โน วาจาย, ปญฺญาย ทิสฺวา ทิสฺวา ปหาตพฺพํ.

ปาปิกา ภิกฺขเว อิสฺสา เนว กาเยน ปหาตพฺพา, โน วาจาย, ปญฺญาย ทิสฺวา ทิสฺวา ปหาตพฺพา. กตมา จ ภิกฺขเว ปาปิกา อิสฺสา. อิธ ภิกฺขเว อิชฺฌติ คหปติสฺส วา คหปติปุตฺตสฺส วา ธเนน วา ธญฺเญน วา รชเตน วา ชาตรูเปน วา.

ตตฺรญฺญตรสฺส ทาสสฺส วา อุปวาสสฺส วา เอวํ โหติ ‘อโห วติมสฺส คหปติสฺส วา คหปติปุตฺตสฺส วา น อิชฺเฌยฺย ธเนน วา ธญฺเญน วา รชเตน วา ชาตรูเปน วาติ. สมโณ วา ปน พฺราหฺมโณ วา ลาภี โหติ จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจย-เภสชฺชปริกฺขารานํ. ตตฺรญฺญตรสฺส สมณสฺส วา พฺราหฺมณสฺส วา เอวํ โหติ ‘อโห วต อยมายสฺมา น ลาภี อสฺส จีวรปิณฺฑปาต-เสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารานนฺติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ปาปิกา อิสฺสา. ปาปิกา[๑] ภิกฺขเว อิสฺสา เนว กาเยน ปหาตพฺพา, โน วาจาย, ปญฺญาย ทิสฺวา ทิสฺวา ปหาตพฺพา.[๑]

ปาปิกา ภิกฺขเว อิจฺฉา เนว กาเยน ปหาตพฺพา, โน วาจาย, ปญฺญาย ทิสฺวา ทิสฺวา ปหาตพฺพา. กตมา จ ภิกฺขเว ปาปิกา อิจฺฉา. อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ อสฺสทฺโธ สมาโน “สทฺโธติ มํ ชาเนยฺยุนฺติ อิจฺฉติ; ทุสฺสีโล สมาโน “สีลวาติ มํ ชาเนยฺยุนฺติ อิจฺฉติ; อปฺปสฺสุโต สมาโน “พหุสฺสุโตติ มํ ชาเนยฺยุนฺติ อิจฺฉติ; สงฺคณิการาโม สมาโน “ปวิวิตฺโตติ มํ ชาเนยฺยุนฺติ อิจฺฉติ; กุสีโต สมาโน “อารทฺธวีริโยติ มํ ชาเนยฺยุนฺติ อิจฺฉติ; มุฏฺฐสฺสติ สมาโน “อุปฏฺฐิตสฺสตีติ มํ ชาเนยฺยุนฺติ อิจฺฉติ; อสมาหิโต สมาโน “สมาหิโตติ มํ ชาเนยฺยุนฺติ อิจฺฉติ; ทุปฺปญฺโญ สมาโน “ปญฺญวาติ มํ ชาเนยฺยุนฺติ อิจฺฉติ; อขีณาสโว สมาโน “ขีณาสโวติ มํ ชาเนยฺยุนฺติ อิจฺฉติ; อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ปาปิกา อิจฺฉา, [๒] ปาปิกา ภิกฺขเว อิจฺฉา เนว กาเยน ปหาตพฺพา โน วาจาย, ปญฺญาย ทิสฺวา ทิสฺวา ปหาตพฺพา.

[๑-๑] ฉ.,เท. อิเม ปาฐา น ทิสฺสนฺติ. [๒] ฉ.,เท. อิเม วุจฺจนฺติ ภิกฺขเว ธมฺมา เนว กาเยน ปหาตพฺพา โน วาจาย, ปญฺญาย ทิสฺวา ปหาตพฺพา

ตญฺเจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ โลโภ อภิภุยฺย อิริยติ, โทโส ฯเปฯ โมโห ฯเปฯ โกโธ ฯเปฯ อุปนาโห ฯเปฯ มกฺโข ฯเปฯ ปฬาโส ฯเปฯ มจฺฉริยํ ฯเปฯ ปาปิกา อิสฺสา ฯเปฯ ปาปิกา อิจฺฉา อภิภุยฺย อิริยติ. โส เอวมสฺส เวทิตพฺโพ "น อยมายสฺมา ตถา ปชานาติ ยถา ปชานโต โลโภ น โหติ, ตถาหีมํ[๑] อายสฺมนฺตํ โลโภ อภิภุยฺย อิริยติ; น อยมายสฺมา ตถา ปชานาติ ยถา ปชานโต โทโส น โหติ ฯเปฯ โมโห ฯเปฯ โกโธ ฯเปฯ อุปนาโห ฯเปฯ มกฺโข ฯเปฯ ปฬาโส ฯเปฯ มจฺฉริยํ ฯเปฯ ปาปิกา อิสฺสา ฯเปฯ ปาปิกา อิจฺฉา น โหติ, ตถาหีมํ อายสฺมนฺตํ ปาปิกา อิจฺฉา อภิภุยฺย อิริยติ.

"ตญฺเจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ โลโภ นาภิภุยฺย อิริยติ, โทโส ฯเปฯ โมโห ฯเปฯ โกโธ ฯเปฯ อุปนาโห ฯเปฯ มกฺโข ฯเปฯ ปฬาโส ฯเปฯ มจฺฉริยํ ฯเปฯ ปาปิกา อิสฺสา ฯเปฯ ปาปิกา อิจฺฉา นาภิภุยฺย อิริยติ, โส เอวมสฺส เวทิตพฺโพ 'ตถา อยมายสฺมา ปชานาติ ยถา ปชานโต โลโภ น โหติ, ตถาหีมํ อายสฺมนฺตํ โลโภ นาภิภุยฺย อิริยติ; ตถา อยมายสฺมา ปชานาติ ยถา ปชานโต โทโส น โหติ ฯเปฯ โมโห ฯเปฯ โกโธ ฯเปฯ อุปนาโห ฯเปฯ มกฺโข ฯเปฯ ปฬาโส ฯเปฯ มจฺฉริยํ ฯเปฯ ปาปิกา อิสฺสา ฯเปฯ ปาปิกา อิจฺฉา น โหติ ตถาหีมํ อายสฺมนฺตํ ปาปิกา อิจฺฉา นาภิภุยฺย อิริยตีติ. ตติยํ.

---

[๑] ฉ.,เท. ตถาหิมํ, เอวมุปริปิ.

๔. มหาจุนฺทสุตฺตํ

[๒๔] เอกํ สมยํ อายสฺมา มหาจุนฺโท เจตีสุ วิหรติ สหชาติยํ. ตตฺร โข อายสฺมา มหาจุนฺโท ภิกฺขู อามนฺเตสิ "อาวุโส ภิกฺขโวติ. "อาวุโสติ โข [๑] ภิกฺขู อายสฺมโต มหาจุนฺทสฺส ปจฺจสฺโสสุํ. อายสฺมา มหาจุนฺโท เอตทโวจ

"ญาณวาทํ อาวุโส ภิกฺขุ วทมาโน 'ชานามีมํ[๒] ธมฺมํ, ปสฺสามีมํ ธมฺมนฺติ. ตญฺเจ อาวุโส ภิกฺขุ โลโภ อภิภุยฺย ติฏฺฐติ, โทโส ฯเปฯ โมโห ฯเปฯ โกโธ ฯเปฯ อุปนาโห ฯเปฯ มกฺโข ฯเปฯ ปฬาโส ฯเปฯ มจฺฉริยํ ฯเปฯ ปาปิกา อิสฺสา ฯเปฯ ปาปิกา อิจฺฉา อภิภุยฺย ติฏฺฐติ, โส เอวมสฺส เวทิตพฺโพ 'น อยมายสฺมา ตถา ปชานาติ, ยถา ปชานโต โลโภ น โหติ, ตถาหีมํ อายสฺมนฺตํ โลโภ อภิภุยฺย ติฏฺฐติ; น อยมายสฺมา ตถา ปชานาติ, ยถา ปชานโต โทโส น โหติ ฯเปฯ โมโห ฯเปฯ โกโธ ฯเปฯ อุปนาโห ฯเปฯ มกฺโข ฯเปฯ ปฬาโส ฯเปฯ มจฺฉริยํ ฯเปฯ ปาปิกา อิสฺสา ฯเปฯ ปาปิกา อิจฺฉา น โหติ, ตถาหีมํ อายสฺมนฺตํ ปาปิกา อิจฺฉา อภิภุยฺย ติฏฺฐติ.[๓]

ภาวนาวาทํ อาวุโส ภิกฺขุ วทมาโน 'ภาวิตกาโยมฺหิ ภาวิตสีโล ภาวิตจิตฺโต ภาวิตปญฺโญติ. ตญฺเจ อาวุโส ภิกฺขุํ โลโภ อภิภุยฺย ติฏฺฐติ, โทโส ฯเปฯ โมโห ฯเปฯ โกโธ ฯเปฯ อุปนาโห ฯเปฯ มกฺโข ฯเปฯ ปฬาโส ฯเปฯ มจฺฉริยํ ฯเปฯ ปาปิกา อิสฺสา ฯเปฯ ปาปิกา อิจฺฉา อภิภุยฺย ติฏฺฐติ,

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. เต
[๒] ฉ.,เท.,อิ. ชานามิมํ, เอวมุปริปิ.
[๓] ฉ.,เท. ติฏฺฐตีติ, เอวมุปริปิ.

โส เอวมสฺส เวทิตพฺโพ ‘น อยมายสฺมา ตถา ปชานาติ, ยถา ปชานโต โลโภ น โหติ, ตถาหีมํ อายสฺมนฺตํ โลโภ อภิภุยฺย ติฏฺฐติ; น อยมายสฺมา ตถา ปชานาติ, ยถา ปชานโต โทโส น โหติ ฯเปฯ โมโห ฯเปฯ โกโธ ฯเปฯ อุปนาโห ฯเปฯ มกฺโข ฯเปฯ ปฬาโส ฯเปฯ มจฺฉริยํ ฯเปฯ ปาปิกา อิสฺสา ฯเปฯ ปาปิกา อิจฺฉา น โหติ, ตถาหีมํ อายสฺมนฺตํ ปาปิกา อิจฺฉา อภิภุยฺย ติฏฺฐติ.

ญาณวาทญฺจ อาวุโส ภิกฺขุ วทมาโน ภาวนาวาทญฺจ ‘ชานามีมํ ธมฺมํ, ปสฺสามีมํ ธมฺมํ, ภาวิตกาโยมฺหิ ภาวิตสีโล ภาวิตจิตฺโต ภาวิตปญฺโญติ. ตญฺเจ อาวุโส ภิกฺขุํ โลโภ อภิภุยฺย ติฏฺฐติ, โทโส ฯเปฯ โมโห ฯเปฯ โกโธ ฯเปฯ อุปนาโห ฯเปฯ มกฺโข ฯเปฯ ปฬาโส ฯเปฯ มจฺฉริยํ ฯเปฯ ปาปิกา อิสฺสา ฯเปฯ ปาปิกา อิจฺฉา อภิภุยฺย ติฏฺฐติ, โส เอวมสฺส เวทิตพฺโพ ‘น อยมายสฺมา ตถา ปชานาติ, ตถา ปชานโต โลโภ น โหติ, ตถาหีมํ อายสฺมนฺตํ โลโภ อภิภุยฺย ติฏฺฐติ; น อยมายสฺมา ตถา ปชานาติ, ยถา ปชานโต โทโส น โหติ, โมโห ฯเปฯ โกโธ ฯเปฯ อุปนาโห ฯเปฯ มกฺโข ฯเปฯ ปฬาโส ฯเปฯ มจฺฉริยํ ฯเปฯ ปาปิกา อิสฺสา ฯเปฯ ปาปิกา อิจฺฉา น โหติ, ตถาหีมํ อายสฺมนฺตํ ปาปิกา อิจฺฉา อภิภุยฺย ติฏฺฐติ.

เสยฺยถาปิ อาวุโส ปุริโส ทลิทฺโทว[๑] สมาโน อฑฺฒวาทํ วเทยฺย, อธโนว สมาโน ธนวาทึ[๒] วเทยฺย อโภควาว[๓] สมาโน

---

[๑] สฺยา. ทพฺพิทฺโท, เอวมุปริปิ. [๒] ฉ.,เท. ธนวาวาทึ, เอวมุปริปิ.
[๓] ฉ.,เท. อโภโค, เอวมุปริปิ.

โภควาทึ วเทยฺย. โส กิสฺมิญฺจิเทว ธนกรณีเย สมุปฺปนฺเน น สกฺกุเณยฺย อุปนีหาตุํ ธนํ วา ธญฺญํ วา รชตํ วา ชาตรูปึ วา. ตเมนํ เอวํ ชาเนยฺยุ ‘ทลิทฺโทว อยมายสฺมา สมาโน อฑฺฒวาทึ วเทติ, อธโนว อยมายสฺมา สมาโน ธนวาทึ วเทติ, อโภควาว อยมายสฺมา สมาโน โภควาทึ[๑] วเทติ. ตํ กิสฺส เหตุ. ตถา หิ อยมายสฺมา กิสฺมิญฺจิเทว ธนกรณีเย สมุปฺปนฺเน น สกฺโกติ อุปนีหาตุํ ธนํ วา ธญฺญํ วา รชตํ วา ชาตรูปึ วาติ.

เอวเมว โข อาวุโส ญาณวาทญฺจ ภิกฺขุ วทมาโน ภาวนาวาทญฺจ ‘ชานามีมํ ธมฺมํ, ปสฺสามีมํ ธมฺมํ, ภาวิตกาโยมฺหิ ภาวิตสีโล ภาวิตจิตฺโต ภาวิตปญฺโญติ. ตญฺเจ อาวุโส ภิกฺขุ โลโภ อภิภุยฺย ติฏฺฐติ, โทโส ฯเปฯ โมโห ฯเปฯ โกโธ ฯเปฯ อุปนาโห ฯเปฯ มกฺโข ฯเปฯ ปฬาโส ฯเปฯ มจฺฉริยํ ฯเปฯ ปาปิกา อิสฺสา ฯเปฯ ปาปิกา อิจฺฉา อภิภุยฺย ติฏฺฐติ. โส เอวมสฺส เวทิตพฺโพ ‘น อยมายสฺมา ตถา ปชานาติ, ยถา ปชานโต โลโภ น โหติ, ตถาหีมํ อายสฺมนฺตํ โลโภ อภิภุยฺย ติฏฺฐติ; น อยมายสฺมา ตถา ปชานาติ, ยถา ปชานโต โทโส น โหติ ฯเปฯ โมโห ฯเปฯ โกโธ ฯเปฯ อุปนาโห ฯเปฯ มกฺโข ฯเปฯ ปฬาโส ฯเปฯ มจฺฉริยํ ฯเปฯ ปาปิกา อิสฺสา ฯเปฯ ปาปิกา อิจฺฉา น โหติ, ตถาหีมํ อายสฺมนฺตํ ปาปิกา อิจฺฉา อภิภุยฺย ติฏฺฐติ.

ญาณวาทึ อาวุโส ภิกฺขุ วทมาโน ‘ชานามีมํ ธมฺมํ, ปสฺสามีมํ ธมฺมนฺติ. ตญฺเจ อาวุโส ภิกฺขุ โลโภ นาภิภุยฺย ติฏฺฐติ,

---

[๑] ฉ.,เท. โภควาวาทึ

โทโส ฯเปฯ โมโห ฯเปฯ โกโธ ฯเปฯ อุปนาโห ฯเปฯ มกฺโข ฯเปฯ ปฬาโส ฯเปฯ มจฺฉริยํ ฯเปฯ ปาปิกา อิสฺสา ฯเปฯ ปาปิกา อิจฺฉา นาภิภุยฺย ติฏฺฐติ. โส เอวมสฺส เวทิตพฺโพ 'ตถา อยมายสฺมา ปชานาติ, ยถา ปชานโต โลโภ น โหติ, ตถาหีมสฺ อายสฺมนฺตสฺ โลโภ นาภิภุยฺย ติฏฺฐติ; ตถา อยมายสฺมา ปชานาติ, ยถา ปชานโต โทโส น โหติ ฯเปฯ โมโห ฯเปฯ โกโธ ฯเปฯ อุปนาโห ฯเปฯ มกฺโข ฯเปฯ ปฬาโส ฯเปฯ มจฺฉริยํ ฯเปฯ ปาปิกา อิสฺสา ฯเปฯ ปาปิกา อิจฺฉา น โหติ, ตถาหีมสฺ อายสฺมนฺตสฺ ปาปิกา อิจฺฉา นาภิภุยฺย ติฏฺฐติ.

ภาวนาวาทสฺ อาวุโส ภิกฺขุ วทมาโน 'ภาวิตกาโยมฺหิ ภาวิตสีโล ภาวิตจิตฺโต ภาวิตปญฺโญติ. ตญฺเจ อาวุโส ภิกฺขุสฺ โลโภ นาภิภุยฺย ติฏฺฐติ, โทโส ฯเปฯ โมโห ฯเปฯ โกโธ ฯเปฯ อุปนาโห ฯเปฯ มกฺโข ฯเปฯ ปฬาโส ฯเปฯ มจฺฉริยํ ฯเปฯ ปาปิกา อิสฺสา ฯเปฯ ปาปิกา อิจฺฉา นาภิภุยฺย ติฏฺฐติ, โส เอวมสฺส เวทิตพฺโพ 'ตถา อยมายสฺมา ปชานาติ, ยถา ปชานโต โลโภ น โหติ, ตถาหีมสฺ อายสฺมนฺตสฺ โลโภ นาภิภุยฺย ติฏฺฐติ; ตถา อยมายสฺมา ปชานาติ, ยถา ปชานโต โทโส น โหติ ฯเปฯ โมโห ฯเปฯ โกโธ ฯเปฯ อุปนาโห ฯเปฯ มกฺโข ฯเปฯ ปฬาโส ฯเปฯ มจฺฉริยํ ฯเปฯ ปาปิกา อิสฺสา ฯเปฯ ปาปิกา อิจฺฉา น โหติ, ตถาหีมสฺ อายสฺมนฺตสฺ ปาปิกา อิจฺฉา นาภิภุยฺย ติฏฺฐติ.

ญาณวาทญฺจ อาวุโส ภิกฺขุ วทมาโน ภาวนาวาทญฺจ 'ชานามีมสฺ ธมฺมสฺ, ปสฺสามีมสฺ ธมฺมสฺ, ภาวิตกาโยมฺหิ ภาวิตสีโล ภาวิตจิตฺโต ภาวิตปญฺโญติ. ตญฺเจ อาวุโส ภิกฺขุสฺ โลโภ

นาภิภุยฺย ติฏฺฐติ, โทโส ฯเปฯ โมโห ฯเปฯ โกโธ ฯเปฯ อุปนาโห ฯเปฯ มกฺโข ฯเปฯ ปฬาโส ฯเปฯ มจฺฉริยํ ฯเปฯ ปาปิกา อิสฺสา ฯเปฯ ปาปิกา อิจฺฉา นาภิภุยฺย ติฏฺฐติ. โส เอวมสฺส เวทิตพฺโพ 'ตถา อยมายสฺมา ปชานาติ, ยถา ปชานโต โลโภ น โหติ, ตถาหีมํ อายสฺมนฺตํ โลโภ นาภิภุยฺย ติฏฺฐติ; ตถา อยมายสฺมา ปชานาติ, ยถา ปชานโต โทโส น โหติ ฯเปฯ โมโห ฯเปฯ โกโธ ฯเปฯ อุปนาโห ฯเปฯ มกฺโข ฯเปฯ ปฬาโส ฯเปฯ มจฺฉริยํ ฯเปฯ ปาปิกา อิสฺสา ฯเปฯ ปาปิกา อิจฺฉา น โหติ, ตถาหีมํ อายสฺมนฺตํ ปาปิกา อิจฺฉา นาภิภุยฺย ติฏฺฐติ.

เสยฺยถาปิ อาวุโส ปุริโส อฑฺโฒว สมาโน อฑฺฒวาทํ วเทยฺย, ธนวาว สมาโน ธนวาทํ วเทยฺย, โภควาว สมาโน โภควาทํ วเทยฺย. โส กิสฺมิญฺจิเทว ธนกรณีเย สมุปฺปนฺเน สกฺกุเณยฺย อุปนีหาตุํ ธนํ วา ธญฺญํ วา รชตํ วา ชาตรูปํ วา. ตเมนํ เอวํ ชาเนยฺยุํ 'อฑฺโฒว อยมายสฺมา สมาโน อฑฺฒวาทํ วเทติ, ธนวาว อยมายสฺมา สมาโน ธนวาทํ วเทติ, โภควาว อยมายสฺมา สมาโน โภควาทํ วเทติ. ตํ กิสฺส เหตุ. ตถา หิ อยมายสฺมา กิสฺมิญฺจิเทว ธนกรณีเย สมุปฺปนฺเน สกฺโกติ อุปนีหาตุํ ธนํ วา ธญฺญํ วา รชตํ วา ชาตรูปํ วาติ; เอวเมว โข อาวุโส ญาณวาทญฺจ ภิกฺขุ วทมาโน ภาวนาวาทญฺจ 'ชานามีมํ ธมฺมํ, ปสฺสามีมํ ธมฺมํ, ภาวิตกาโยมฺหิ ภาวิตสีโล ภาวิตจิตฺโต ภาวิตปญฺโญติ ตญฺเจ อาวุโส ภิกฺขุํ โลโภ นาภิภุยฺย ติฏฺฐติ, โทโส ฯเปฯ โมโห ฯเปฯ โกโธ ฯเปฯ อุปนาโห ฯเปฯ มกฺโข ฯเปฯ ปฬาโส ฯเปฯ มจฺฉริยํ ฯเปฯ ปาปิกา อิสฺสา ฯเปฯ

ปาปิกา อิจฺฉา นาภิภุยฺย ติฏฺฐติ, โส เอวมสฺส เวทิตพฺโพ ‘ตถา อยมายสฺมา ปชานาติ ยถา ปชานโต, โลโภ น โหติ, ตถาหีมํ อายสฺมนฺตํ โลโภ นาภิภุยฺย ติฏฺฐติ; ตถา อยมายสฺมา ปชานาติ, ยถา ปชานโต โทโส น โหติ ฯเปฯ โมโห ฯเปฯ โกโธ ฯเปฯ อุปนาโห ฯเปฯ มกฺโข ฯเปฯ ปฬาโส ฯเปฯ มจฺฉริยํ ฯเปฯ ปาปิกา อิสฺสา ฯเปฯ ปาปิกา อิจฺฉา น โหติ, ตถาหีมํ อายสฺมนฺตํ ปาปิกา อิจฺฉา นาภิภุยฺย ติฏฺฐตีติ. จตุตฺถํ.

๕. กสิณสุตฺตํ

[๒๕] “ทสยิมานิ ภิกฺขเว กสิณายตนานิ. กตมานิ ทส. ปฐวีกสิณเมโก สญฺชานาติ อุทฺธํ อโธ ติริยํ อทฺวยํ อปฺปมาณํ; อาโปกสิณเมโก สญฺชานาติ ฯเปฯ เตโชกสิณเมโก สญฺชานาติ ฯเปฯ วาโยกสิณเมโก สญฺชานาติ ฯเปฯ นีลกสิณเมโก สญฺชานาติ ฯเปฯ ปีตกสิณเมโก สญฺชานาติ ฯเปฯ โลหิตกสิณเมโก สญฺชานาติ ฯเปฯ โอทาตกสิณเมโก สญฺชานาติ ฯเปฯ อากาสกสิณเมโก สญฺชานาติ ฯเปฯ วิญฺญาณกสิณเมโก สญฺชานาติ อุทฺธํ อโธ ติริยํ อทฺวยं อปฺปมาณํ, อิมานิ โข ภิกฺขเว ทส กสิณายตนานีติ. ปญฺจมं.

๖. กาลีสุตฺตं[๑]

[๒๖] เอกं สมยं อายสฺมา มหากจฺจาโน อวนฺตีสุ วิหรติ กุรรฆเร[๒] ปวตฺเต ปพฺพเต. อถ โข กาลี[๓] อุปาสิกา กุรรฆริกา,[๔] เยนายสฺมา มหากจฺจาโน, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ

---

[๑] ฉ.,เท. กาฬีสุตฺตํ [๒] ฉ.,เท. กุลฆเร
[๓] ฉ.,เท. กาฬี, เอวมุปริปิ. [๔] ฉ.,เท. กุลฆริกา, เอวมุปริปิ.

มหากจฺจานํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ; เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข กาลี อุปาสิกา กุรรฆริกา อายสฺมนฺตํ มหากจฺจานํ เอตทโวจ "วุตฺตมิทํ ภนฺเต ภควตา กุมารีปญฺเหสุ

"อตฺถสฺส ปตฺติ[๑] หทยสฺส สนฺติ,[๒]
เชตฺวาน เสนํ ปิยสาตรูปี.
เอโกห[๓] ฌายี[๔] สุขมานุโพธี,
ตสฺมา ชเนน น กโรมิ สกฺขึ.[๕]
สกฺขี[๖] น สมฺปชฺชติ เกนจิ เมติ.

อิมสฺส นุ[๗] โข ภนฺเต ภควตา สงฺขิตฺเตน ภาสิตสฺส กถํ วิตฺถาเรน อตฺโถ ทฏฺฐพฺโพติ.

"ปจฺจวีกสิณสมาปตฺติปรมา โข ภคินิ เอเก สมณพฺราหฺมณา อตฺถาภินิพฺพตฺเตสุ.[๘] ยาวตา โข ภคินิ ปจฺจวีกสิณสมาปตฺติปรมตา, ตทภิญฺญาสิ ภควา. ตทภิญฺญาย ภควา อาทิมฺหสฺ[๙] ฯเปฯ อาทีนวมฺหสฺ ฯเปฯ นิสฺสรณมฺหสฺ ฯเปฯ มคฺคามคฺคญาณทสฺสนมฺหสฺ. ตสฺส อาทิหสฺสนเหตุ[๑๐] อาทีนวหสฺสนเหตุ นิสฺสรณหสฺสนเหตุ มคฺคามคฺคญาณหสฺสนเหตุ อตฺถสฺส ปตฺติ หทยสฺส สนฺติ วิทิตา โหติ.

อาโปกสิณสมาปตฺติปรมา โข ภคินิ ฯเปฯ เตโชกสิณสมาปตฺติปรมา โข ภคินิ ฯเปฯ วาโยกสิณสมาปตฺติปรมา โข

---

[๑] ฉ.,เท. ปตฺตี, เอวมุปริปิ.
[๒] ฉ.,เท. สนฺตี, เอวมุปริปิ.
[๓] สี. เอกาหํ ฉ.,เท.,อิ. เอโกหํ
[๔] สี. ฌานํ ฉ.,เท. ฌายึ, เอวมุปริปิ.
[๕] ฉ.,เท. สขี, เอวมุปริปิ.
[๖] ฉ.,เท. สขี, เอวมุปริปิ.
[๗] ฉ.,เท. นุสทฺโท น ทิสฺสติ.
[๘] ฉ.,เท. อตฺโถติ อภินิพฺพตฺเตสุ, เอวมุปริปิ.
[๙] ฉ.,เท. อสฺสาทมฺหสฺส, เอวมุปริปิ.
[๑๐] ฉ.,เท. อสฺสาทหสฺสนเหตุ

ภคินิ ฯเปฯ นีลกสิณสมาปตฺติปรมา โข ภคินิ ฯเปฯ ปีตกสิณสมาปตฺติปรมา โข ภคินิ ฯเปฯ โลหิตกสิณสมาปตฺติปรมา โข ภคินิ ฯเปฯ โอทาตกสิณสมาปตฺติปรมา โข ภคินิ ฯเปฯ อากาสกสิณสมาปตฺติปรมา โข ภคินิ ฯเปฯ วิญฺญาณกสิณสมาปตฺติปรมา โข ภคินิ เอเก สมณพฺราหฺมณา อตฺถาภินิพฺพตฺเตสุ. ยาวตา โข ภคินิ วิญฺญาณกสิณสมาปตฺติปรมตา, ตทภิญฺญาสิ ภควา. ตทภิญฺญาย ภควา อาทิมฺหสฺส อาทีนวมฺหสฺส นิสฺสรณมฺหสฺส มคฺคามคฺคญาณทสฺสนมฺหสฺส ตสฺส อาทิหสฺสนเหตุ อาทีนวหสฺสนเหตุ นิสฺสรณหสฺสนเหตุ มคฺคามคฺคญาณหสฺสนเหตุ อตฺถสฺส ปตฺติ หทยสฺส สนฺติ วิทิตา โหติ. อิติ โข ภคินิ ยนฺตं วุตฺตं ภควตา กุมารีปญฺเหสุ

"อตฺถสฺส ปตฺติ หทยสฺส สนฺติ,
เชตฺวาน เสนं ปิยสาตรูปํ.
เอโกห ฌายี สุขมานุโพธึ,
ตสฺมา ชเนน น กโรมิ สกฺขึ.
สกฺขี น สมฺปชฺชติ เกนจิ เมติ.

อิมสฺส โข ภคินิ ภควตา สงฺขิตฺเตน ภาสิตสฺส เอวं วิตฺถาเรน อตฺโถ ทฏฺฐพฺโพติ. ฉฏฺฐं.

๗. ปฐมมหาปญฺหาสุตฺตं

[๒๗] เอกं สมยं ภควา สาวตฺถิยं วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม. อถ โข สมฺพหุลา ภิกฺขู ปุพฺพณฺหสมยं นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย สาวตฺถิยं[๑] ปิณฺฑาย ปวิสึสุ.[๒] อถ โข เตสं

---

[๑] ฉ.,เท. สาวตฺถึ [๒] อิ. ปาวิสึสุ

ภิกฺขูนํ เอตทโหสิ “อติปฺปโค โข ตาว สาวตฺถิยํ ปิณฺฑาย จริตุํ; ยนฺนูน มยํ, เยน อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ อาราโม, เตนุปสงฺกเมยฺยามาติ.

อถ โข เต ภิกฺขู, เยน อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ อาราโม, เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา เตหิ อญฺญติตฺถิเยหิ ปริพฺพาชเกหิ สทฺธึ สมฺโมทึสุ; สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียं[๑] วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุ; เอกมนฺตํ นิสินฺเน โข เต ภิกฺขู เต อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา เอตทโวจุ

“สมโณ อาวุโส โคตโม สาวกานํ เอวํ ธมฺมํ เทเสติ ‘เอถ ตุมฺเห ภิกฺขเว สพฺพํ ธมฺมํ อภิชานาถ, สพฺพํ ธมฺมํ อภิญฺญาย[๒] อภิญฺญาย วิหรถาติ. มยมฺปิ โข อาวุโส สาวกานํ เอวํ ธมฺมํ เทเสม ‘เอถ ตุมฺเห อาวุโส สพฺพํ ธมฺมํ อภิชานาถ, สพฺพํ ธมฺมํ อภิญฺญาย อภิญฺญาย วิหรถาติ; อิธ โน อาวุโส โก วิเสโส โก อธิปฺปายโส[๓] กึนานากรณํ สมณสฺส วา โคตมสฺส อมฺหากํ วา, ยทิทं ธมฺมเทสนาย วา ธมฺมเทสนํ อนุสาสนิยา วา อนุสาสนินฺติ.

อถ โข เต ภิกฺขู เตสं อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ ภาสิตํ เนว อภินนฺทึสุ นปฺปฏิกฺโกสึสุ, อนภินนฺทิตฺวา อปฺปฏิกฺโกสิตฺวา อุฏฺฐายาสนา ปกฺกมึสุ “ภควโต สนฺติเก เอตสฺส ภาสิตสฺส อตฺถํ อาชานิสฺสามาติ.

อถ โข เต ภิกฺขู สาวตฺถิยํ ปิณฺฑาย จริตฺวา ปจฺฉาภตฺตํ ปิณฺฑปาตปฏิกฺกนฺตา, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา

---

[๑] สี.,ฉ.,เท.,อิ.,ทย. สารณียํ, เอวมุปริปิ. [๒] ฉ.,เท. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ, เอวมุปริปิ.
[๓] ฉ.,เท. อธิปฺปยาโส อิ. อธิปฺปายโส, เอวมุปริปิ.

ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุ; เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข เต ภิกฺขู ภควนฺตํ เอตทโวจุ

"อิธ มยํ ภนฺเต ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย สาวตฺถิยํ[๑] ปิณฺฑาย ปวิสิมฺหา,[๒] เตสํ โน ภนฺเต อมฺหากํ เอตทโหสิ 'อติปฺปโค โข ตาว สาวตฺถิยํ ปิณฺฑาย จริตุํ; ยนฺนูน มยํ, เยน อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ อาราโม, เตนุปสงฺกเมยฺยามาติ. อถ โข มยํ ภนฺเต, เยน อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ อาราโม, เตนุปสงฺกมิมฺหา;[๓] อุปสงฺกมิตฺวา เตหิ อญฺญติตฺถิเยหิ ปริพฺพาชเกหิ สทฺธึ สมฺโมทิมฺหา;[๔] สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิมฺหา;[๕] เอกมนฺตํ นิสินฺเน โข ภนฺเต อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา อมฺเห เอตทโวจุ

"สมโณ อาวุโส โคตโม สาวกานํ เอวํ ธมฺมํ เทเสติ, 'เอถ ตุมฺเห ภิกฺขเว สพฺพํ ธมฺมํ อภิชานาถ, สพฺพํ ธมฺมํ อภิญฺญาย อภิญฺญาย วิหรถาติ; มยมฺปิ โข อาวุโส สาวกานํ เอวํ ธมฺมํ เทเสม, 'เอถ ตุมฺเห อาวุโส สพฺพํ ธมฺมํ อภิชานาถ, สพฺพํ ธมฺมํ อภิญฺญาย อภิญฺญาย วิหรถาติ. อิธ โน อาวุโส โก วิเสโส โก อธิปฺปายโส กึ นานากรณํ สมณสฺส วา โคตมสฺส อมฺหากํ วา, ยทิทํ ธมฺมเทสนาย วา ธมฺมเทสนํ อนุสาสนิยา วา อนุสาสนินฺติ.

อถ โข มยํ ภนฺเต เตสํ อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ ภาสิตํ เนว อภินนฺทิมฺหา นปฺปฏิกฺโกสิมฺหา;[๖] อนภินนฺทิตฺวา

---

[๑] ฉ.,เท. สาวตฺถึ
[๒] อิ. ปาวิสิมฺห
[๓] อิ. เตนุปสงฺกมิมฺห
[๔] อิ. สมฺโมทิมฺห
[๕] อิ. นิสีทิมฺห
[๖] อิ. อภินนฺทิมฺห นปฺปฏิกฺโกสิมฺห

อปฺปฏิกฺโกสิตฺวา อุฏฺฐายาสนา ปกฺกมิมฺหา,[๑] ภควโต สนฺติเก เอตสฺส ภาสิตสฺส อตฺถํ อาชานิสฺสามาติ.

"เอวํวาทิโน ภิกฺขเว อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา เอวมสฺสุ วจนียา 'เอโก อาวุโส ปญฺโห เอโก อุทฺเทโส เอกํ เวยฺยากรณํ, เทฺว ปญฺหา เทฺว อุทฺเทสา เทฺว เวยฺยากรณานิ, ตโย ปญฺหา ตโย อุทฺเทสา ตีณิ เวยฺยากรณานิ, จตฺตาโร ปญฺหา จตฺตาโร อุทฺเทสา จตฺตาริ เวยฺยากรณานิ, ปญฺจ ปญฺหา ปญฺจ อุทฺเทสา ปญฺจ เวยฺยากรณานิ, ฉ ปญฺหา ฉ อุทฺเทสา ฉ เวยฺยากรณานิ, สตฺต ปญฺหา สตฺต อุทฺเทสา สตฺต เวยฺยากรณานิ, อฏฺฐ ปญฺหา อฏฺฐ อุทฺเทสา อฏฺฐ เวยฺยากรณานิ, นว ปญฺหา นว อุทฺเทสา นว เวยฺยากรณานิ, ทส ปญฺหา ทส อุทฺเทสา ทส เวยฺยากรณานีติ. เอวํ ปุฏฺฐา ภิกฺขเว อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา เนว[๒] สมฺปาทยิสฺสนฺติ, อุตฺตรึปิ[๓] วิฆาตํ อาปชฺชิสฺสนฺติ. ตํ กิสฺส เหตุ. ยถาตํ ภิกฺขเว อวิสยสฺมึ. นาหนฺตํ ภิกฺขเว ปสฺสามิ สเทวเก โลเก สมารเก สพฺรหฺมเก สสฺสมณพฺราหฺมณิยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย โย อิเมสํ ปญฺหานํ เวยฺยากรเณน จิตฺตํ อาราเธยฺย, อญฺญตฺร ตถาคเตน วา ตถาคตสาวเกน วา อิโต วา ปน สุตฺวา.

"เอโก ปญฺโห เอโก อุทฺเทโส เอกํ เวยฺยากรณนฺติ, อิติ โข ปเนตํ วุตฺตํ. กิญฺเจตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ. เอกธมฺเม ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺมานิพฺพินฺทมาโน สมฺมาวิรชฺชมาโน สมฺมาวิมุจฺจมาโน สมฺมา-ปริยนฺตทสฺสาวี สมฺมตฺถาภิสเมจฺจ[๔] ทิฏฺเฐ ว ธมฺเม ทุกฺขสฺสนฺตกโร โหติ. กตมสฺมึ เอกธมฺเม. สพฺเพ สตฺตา อาหารฏฺฐิติกา. อิมสฺมึ โข

---

[๑] อิ. ปกฺกมิมฺห
[๒] ฉ.,เท.,อิ. นเจว
[๓] ฉ.,เท. อุตฺตริ จ
[๔] ฉ.,เท. สมฺมทตฺถํ อภิสเมจฺจ

ภิกฺขเว เอกธมฺเม ภิกฺขุ สมฺมานิพฺพินฺทมาโน สมฺมาวิรชฺชมาโน สมฺมาวิมุจฺจมาโน สมฺมาปริยนฺตทสฺสาวี สมฺมตฺถาภิสเมจฺจ ทิฏฺเจ ว ธมฺเม ทุกฺขสฺสนฺตกโร โหติ. “เอโก ปญฺโห เอโก อุทฺเทโส เอกํ เวยฺยากรณนฺติ, อิติ ยนฺตํ วุตฺตํ, อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ.

“เทฺว ปญฺหา เทฺว อุทฺเทสา เทฺว เวยฺยากรณานีติ, อิติ โข ปเนตํ วุตฺตํ. กิญฺเจตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ. ทฺวีสุ ภิกฺขเว ธมฺเมสุ [๑] สมฺมานิพฺพินฺทมาโน สมฺมาวิรชฺชมาโน สมฺมาวิมุจฺจมาโน สมฺมาปริยนฺตทสฺสาวี สมฺมตฺถาภิสเมจฺจ ทิฏฺเจ ว ธมฺเม ทุกฺขสฺสนฺตกโร โหติ. กตเมสุ ทฺวีสุ. นาเม จ รูเป จ; อิเมสุ โข ภิกฺขเว ทฺวีสุ ธมฺเมสุ ภิกฺขุ สมฺมานิพฺพินฺทมาโน สมฺมาวิรชฺชมาโน สมฺมาวิมุจฺจมาโน สมฺมาปริยนฺตทสฺสาวี สมฺมตฺถาภิสเมจฺจ ทิฏฺเจ ว ธมฺเม ทุกฺขสฺสนฺตกโร โหติ “เทฺว ปญฺหา เทฺว อุทฺเทสา เทฺว เวยฺยากรณานีติ, อิติ ยนฺตํ วุตฺตํ, อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ.

“ตโย ปญฺหา ตโย อุทฺเทสา ตีณิ เวยฺยากรณานีติ, อิติ โข ปเนตํ วุตฺตํ. กิญฺเจตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ. ตีสุ ภิกฺขเว ธมฺเมสุ ภิกฺขุ สมฺมานิพฺพินฺทมาโน สมฺมาวิรชฺชมาโน สมฺมาวิมุจฺจมาโน สมฺมาปริยนฺตทสฺสาวี สมฺมตฺถาภิสเมจฺจ ทิฏฺเจ ว ธมฺเม ทุกฺขสฺสนฺตกโร โหติ. กตเมสุ ตีสุ. ตีสุ เวทนาสุ; อิเมสุ โข ภิกฺขเว ตีสุ ธมฺเมสุ ภิกฺขุ สมฺมานิพฺพินฺทมาโน สมฺมาวิรชฺชมาโน สมฺมาวิมุจฺจมาโน สมฺมาปริยนฺตทสฺสาวี สมฺมตฺถาภิสเมจฺจ ทิฏฺเจ ว ธมฺเม ทุกฺขสฺสนฺตกโร โหติ. “ตโย ปญฺหา ตโย อุทฺเทสา ตีณิ เวยฺยากรณานีติ, อิติ ยนฺตํ วุตฺตํ, อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ภิกฺขุ

"จตฺตาโร ปญฺหา จตฺตาโร อุทฺเทสา จตฺตาริ เวยฺยากรณานีติ, อิติ โข ปเนตํ วุตฺตํ. กิญฺเจตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ. จตูสุ ภิกฺขเว ธมฺเมสุ ภิกฺขุ สมฺมานิพฺพินฺทมาโน สมฺมาวิรชฺชมาโน สมฺมาวิมุจฺจมาโน สมฺมาปริยนฺตทสฺสาวี สมฺมตฺถาภิสเมจฺจ ทิฏฺเฐ ว ธมฺเม ทุกฺขสฺสนฺตกโร โหติ. กตเมสุ จตูสุ. จตูสุ อาหาเรสุ; อิเมสุ โข ภิกฺขเว จตูสุ ธมฺเมสุ ภิกฺขุ สมฺมานิพฺพินฺทมาโน สมฺมาวิรชฺชมาโน สมฺมาวิมุจฺจมาโน สมฺมาปริยนฺตทสฺสาวี สมฺมตฺถาภิสเมจฺจ ทิฏฺเฐ ว ธมฺเม ทุกฺขสฺสนฺตกโร โหติ. "จตฺตาโร ปญฺหา จตฺตาโร อุทฺเทสา จตฺตาริ เวยฺยากรณานีติ, อิติ ยนฺตํ วุตฺตํ, อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ.

"ปญฺจ ปญฺหา ปญฺจ อุทฺเทสา ปญฺจ เวยฺยากรณานีติ, อิติ โข ปเนตํ วุตฺตํ. กิญฺเจตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ. ปญฺจสุ ภิกฺขเว ธมฺเมสุ ภิกฺขุ สมฺมานิพฺพินฺทมาโน สมฺมาวิรชฺชมาโน สมฺมาวิมุจฺจมาโน สมฺมาปริยนฺตทสฺสาวี สมฺมตฺถาภิสเมจฺจ ทิฏฺเฐ ว ธมฺเม ทุกฺขสฺสนฺตกโร โหติ. กตเมสุ ปญฺจสุ. ปญฺจสุ อุปาทานกฺขนฺเธสุ; อิเมสุ โข ภิกฺขเว ปญฺจสุ ธมฺเมสุ ภิกฺขุ สมฺมานิพฺพินฺทมาโน สมฺมาวิรชฺชมาโน สมฺมาวิมุจฺจมาโน สมฺมาปริยนฺตทสฺสาวี สมฺมตฺถาภิสเมจฺจ ทิฏฺเฐ ว ธมฺเม ทุกฺขสฺสนฺตกโร โหติ. "ปญฺจ ปญฺหา ปญฺจ อุทฺเทสา ปญฺจ เวยฺยากรณานีติ, อิติ ยนฺตํ วุตฺตํ, อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ.

"ฉ ปญฺหา ฉ อุทฺเทสา ฉ เวยฺยากรณานีติ, อิติ โข ปเนตํ วุตฺตํ. กิญฺเจตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ. ฉสุ ภิกฺขเว ธมฺเมสุ ภิกฺขุ สมฺมานิพฺพินฺทมาโน สมฺมาวิรชฺชมาโน สมฺมาวิมุจฺจมาโน สมฺมา-ปริยนฺตทสฺสาวี สมฺมตฺถาภิสเมจฺจ ทิฏฺเฐ ว ธมฺเม ทุกฺขสฺสนฺตกโร โหติ. กตเมสุ ฉสุ. ฉสุ อชฺฌตฺติเกสุ อายตเนสุ; อิเมสุ โข ภิกฺขเว

ฉสุ ธมฺเมสุ ภิกฺขุ สมฺมานิพฺพินฺทมาโน สมฺมาวิรชฺชมาโน สมฺมาวิมุจฺจมาโน สมฺมาปริยนฺตทสฺสาวี สมฺมตฺถาภิสเมจฺจ ทิฏฺเฐ ว ธมฺเม ทุกฺขสฺสนฺตกโร โหติ. “ฉ ปญฺหา ฉ อุทฺเทสา ฉ เวยฺยากรณานีติ. อิติ ยนฺตํ วุตฺตํ, อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ.

“สตฺต ปญฺหา สตฺต อุทฺเทสา สตฺต เวยฺยากรณานีติ, อิติ โข ปเนตํ วุตฺตํ. กิญฺเจตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ. สตฺตสุ ภิกฺขเว ธมฺเมสุ ภิกฺขุ สมฺมานิพฺพินฺทมาโน สมฺมาวิรชฺชมาโน สมฺมาวิมุจฺจมาโน สมฺมา-ปริยนฺตทสฺสาวี สมฺมตฺถาภิสเมจฺจ ทิฏฺเฐ ว ธมฺเม ทุกฺขสฺสนฺตกโร โหติ. กตเมสุ สตฺตสุ. สตฺตสุ วิญฺญาณฏฺฐิตีสุ; อิเมสุ โข ภิกฺขเว สตฺตสุ ธมฺเมสุ ภิกฺขุ สมฺมานิพฺพินฺทมาโน สมฺมาวิรชฺชมาโน สมฺมาวิมุจฺจมาโน สมฺมาปริยนฺตทสฺสาวี สมฺมตฺถาภิสเมจฺจ ทิฏฺเฐ ว ธมฺเม ทุกฺขสฺสนฺตกโร โหติ. “สตฺต ปญฺหา สตฺต อุทฺเทสา สตฺต เวยฺยากรณานีติ, อิติ ยนฺตํ วุตฺตํ, อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ.

“อฏฺฐ ปญฺหา อฏฺฐ อุทฺเทสา อฏฺฐ เวยฺยากรณานีติ อิติ โข ปเนตํ วุตฺตํ. กิญฺเจตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ. อฏฺฐสุ ภิกฺขเว ธมฺเมสุ ภิกฺขุ สมฺมานิพฺพินฺทมาโน สมฺมาวิรชฺชมาโน สมฺมาวิมุจฺจมาโน สมฺมาปริยนฺตทสฺสาวี สมฺมตฺถาภิสเมจฺจ ทิฏฺเฐ ว ธมฺเม ทุกฺขสฺสนฺต-กโร โหติ. กตเมสุ อฏฺฐสุ. อฏฺฐสุ โลกธมฺเมสุ; อิเมสุ โข ภิกฺขเว อฏฺฐสุ ธมฺเมสุ ภิกฺขุ สมฺมานิพฺพินฺทมาโน สมฺมาวิรชฺชมาโน สมฺมาวิมุจฺจมาโน สมฺมาปริยนฺตทสฺสาวี สมฺมตฺถาภิสเมจฺจ ทิฏฺเฐ ว ธมฺเม ทุกฺขสฺสนฺตกโร โหติ. “อฏฺฐ ปญฺหา อฏฺฐ อุทฺเทสา อฏฺฐ เวยฺยากรณานีติ อิติ ยนฺตํ วุตฺตํ, อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ.

“นว ปญฺหา นว อุทฺเทสา นว เวยฺยากรณานีติ อิติ โข ปเนตํ วุตฺตํ. กิญฺเจตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ. นวสุ ภิกฺขเว ธมฺเมสุ ภิกฺขุ

สมฺมานิพฺพินฺทมาโน สมฺมาวิรชฺชมาโน สมฺมาวิมุจฺจมาโน สมฺมา-ปริยนฺตทสฺสาวี สมฺมตฺถาภิสเมจฺจ ทิฏฺเฐ ว ธมฺเม ทุกฺขสฺสนฺตกโร โหติ. กตเมสุ นวสุ. นวสุ สตฺตาวาเสสุ; อิเมสุ โข ภิกฺขเว นวสุ ธมฺเมสุ ภิกฺขุ สมฺมานิพฺพินฺทมาโน สมฺมาวิรชฺชมาโน สมฺมาวิมุจฺจมาโน สมฺมาปริยนฺตทสฺสาวี สมฺมตฺถาภิสเมจฺจ ทิฏฺเฐ ว ธมฺเม ทุกฺขสฺสนฺตกโร โหติ. "นว ปญฺหา นว อุทฺเทสา นว เวยฺยากรณานีติ, อิติ ยนฺตํ วุตฺตํ, อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ.

"ทส ปญฺหา ทส อุทฺเทสา ทส เวยฺยากรณานีติ อิติ โข ปเนตํ วุตฺตํ. กิญฺเจตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ. ทสสุ ภิกฺขเว ธมฺเมสุ ภิกฺขุ สมฺมานิพฺพินฺทมาโน สมฺมาวิรชฺชมาโน สมฺมาวิมุจฺจมาโน สมฺมา-ปริยนฺตทสฺสาวี สมฺมตฺถาภิสเมจฺจ ทิฏฺเฐ ว ธมฺเม ทุกฺขสฺสนฺตกโร โหติ. กตเมสุ ทสสุ. ทสสุ อกุสลกมฺมปเถสุ; อิเมสุ โข ภิกฺขเว ทสสุ ธมฺเมสุ ภิกฺขุ สมฺมานิพฺพินฺทมาโน สมฺมาวิรชฺชมาโน สมฺมาวิมุจฺจมาโน สมฺมาปริยนฺตทสฺสาวี สมฺมตฺถาภิสเมจฺจ ทิฏฺเฐ ว ธมฺเม ทุกฺขสฺสนฺตกโร โหติ. "ทส ปญฺหา ทส อุทฺเทสา ทส เวยฺยากรณานีติ, อิติ ยนฺตํ วุตฺตํ, อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺตนฺติ. สตฺตมํ.

๘. ทุติยมหาปญฺหาสุตฺตํ

[๒๘] เอกํ สมยํ ภควา กชงฺคลายํ วิหรติ เวฬุวเน. อถ โข สมฺพหุลา กชงฺคลา[๑] อุปาสกา, เยน กชงฺคลา[๒] ภิกฺขุนี, เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา กชงฺคลํ ภิกฺขุนึ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุ; เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข กชงฺคลา อุปาสกา กชงฺคลํ ภิกฺขุนึ เอตทโวจุ

---

[๑] ฉ.,เท. กชงฺคลกา, เอวมุปริปิ.　[๒] ฉ.,เท. กชงฺคลิกา, เอวมุปริปิ.

"วุตฺตมิทำ อยฺเย ภควตา มหาปญฺเหสุ 'เอโก ปญฺโห เอโก อุทฺเทโส เอกำ เวยฺยากรณำ, เทฺว ปญฺหา เทฺว อุทฺเทสา เทฺว เวยฺยากรณานิ, ตโย ปญฺหา ตโย อุทฺเทสา ตีณิ เวยฺยากรณานิ, จตฺตาโร ปญฺหา จตฺตโร อุทฺเทสา จตฺตาริ เวยฺยากรณานิ, ปญฺจ ปญฺหา ปญฺจ อุทฺเทสา ปญฺจ เวยฺยากรณานิ, ฉ ปญฺหา ฉ อุทฺเทสา ฉ เวยฺยากรณานิ, สตฺต ปญฺหา สตฺต อุทฺเทสา สตฺต เวยฺยากรณานิ, อฏฺ ปญฺหา อฏฺ อุทฺเทสา อฏฺ เวยฺยากรณานิ, นว ปญฺหา นว อุทฺเทสา นว เวยฺยากรณานิ, ทส ปญฺหา ทส อุทฺเทสา ทส เวยฺยากรณานีติ. อิมสฺส นุ โข อยฺเย ภควตา สงฺขิตฺเตน ภาสิตสฺส กถำ วิตฺถาเรน อตฺโถ ทฏฺพฺโพติ.

"น โข ปเนตำ อาวุโส ภควโต สมฺมุขา สุตำ สมฺมุขา ปฏิคฺคหิตำ, นปิ มโนภาวนียานำ ภิกฺขูนำ สมฺมุขา สุตำ สมฺมุขา ปฏิคฺคหิตำ; อปิจ ยถาเมตฺถ ขายติ, ตำ สุณาถ, สาธุกำ มนสิกโรถ, ภาสิสฺสามีติ. "เอวำ อยฺเยติ โข กชงฺคลา อุปาสกา กชงฺคลาย ภิกฺขุนิยา ปจฺจสฺโสสุำ. กชงฺคลา ภิกฺขุนี เอตทโวจ

"เอโก ปญฺโห เอโก อุทฺเทโส เอกำ เวยฺยากรณนฺติ, อิติ โข ปเนตำ วุตฺตำ ภควตา. กิญฺเจตำ ปฏิจฺจ วุตฺตำ. เอกธมฺเม อาวุโส ภิกฺขุ สมฺมานิพฺพินฺทมาโน สมฺมาวิรชฺชมาโน สมฺมาวิมุจฺจมาโน สมฺมาปริยนฺตทสฺสาวี สมฺมตฺถาภิสเมจฺจ ทิฏฺเจ ว ธมฺเม ทุกฺขสฺสนฺตกโร โหติ. กตมสฺมึ เอกธมฺเม. สพฺเพ สตฺตา อาหารฏฺฐิติกา; อิมสฺมึ โข อาวุโส เอกธมฺเม ภิกฺขุ สมฺมา-นิพฺพินฺทมาโน สมฺมาวิรชฺชมาโน สมฺมาวิมุจฺจมาโน สมฺมาปริยนฺต-ทสฺสาวี สมฺมตฺถาภิสเมจฺจ ทิฏฺเจ ว ธมฺเม ทุกฺขสฺสนฺตกโร โหติ.

'เอโก ปญฺโห เอโก อุทฺเทโส เอกํ เวยฺยากรณนฺติ, อิติ ยนฺตํ วุตฺตํ ภควตา. อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ.

"เทฺว ปญฺหา เทฺว อุทฺเทสา เทฺว เวยฺยากรณานีติ อิติ โข ปเนตํ วุตฺตํ ภควตา. กิญฺเจตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ. ทฺวีสุ อาวุโส ธมฺเมสุ ภิกฺขุ สมฺมานิพฺพินฺทมาโน สมฺมาวิรชฺชมาโน สมฺมาวิมุจฺจมาโน สมฺมาปริยนฺตทสฺสาวี สมฺมตฺถาภิสเมจฺจ ทิฏฺเฐ ว ธมฺเม ทุกฺขสฺสนฺตกโร โหติ. กตเมสุ ทฺวีสุ. นาเม จ รูเป จ; อิเมสุ โข อาวุโส ทฺวีสุ ธมฺเมสุ ภิกฺขุ สมฺมานิพฺพินฺทมาโน สมฺมาวิรชฺชมาโน สมฺมาวิมุจฺจมาโน สมฺมาปริยนฺตทสฺสาวี สมฺมตฺถาภิสเมจฺจ ทิฏฺเฐ ว ธมฺเม ทุกฺขสฺสนฺตกโร โหติ. "เทฺว ปญฺหา เทฺว อุทฺเทสา เทฺว เวยฺยากรณานีติ, อิติ ยนฺตํ วุตฺตํ ภควตา, อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ.

"ตโย ปญฺหา ตโย อุทฺเทสา ตีณิ เวยฺยากรณานีติ โข ปเนตํ วุตฺตํ ภควตา. กิญฺเจตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ. ตีสุ อาวุโส ธมฺเมสุ ภิกฺขุ สมฺมานิพฺพินฺทมาโน สมฺมาวิรชฺชมาโน สมฺมาวิมุจฺจมาโน สมฺมาปริยนฺตทสฺสาวี สมฺมตฺถาภิสเมจฺจ ทิฏฺเฐ ว ธมฺเม ทุกฺขสฺสนฺตกโร โหติ. กตเมสุ ตีสุ. ตีสุ เวทนาสุ; อิเมสุ โข อาวุโส ตีสุ ธมฺเมสุ ภิกฺขุ สมฺมานิพฺพินฺทมาโน สมฺมาวิรชฺชมาโน สมฺมาวิมุจฺจมาโน สมฺมาปริยนฺตทสฺสาวี สมฺมตฺถาภิสเมจฺจ ทิฏฺเฐ ว ธมฺเม ทุกฺขสฺสนฺตกโร โหติ. "ตโย ปญฺหา ตโย อุทฺเทสา ตีณิ เวยฺยากรณานีติ, อิติ ยนฺตํ วุตฺตํ ภควตา, อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ.

"จตฺตาโร ปญฺหา จตฺตาโร อุทฺเทสา จตฺตาริ เวยฺยากรณานีติ อิติ โข ปเนตํ วุตฺตํ ภควตา. กิญฺเจตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ. จตูสุ อาวุโส ธมฺเมสุ ภิกฺขุ สมฺมาสุภาวิตจิตฺโต สมฺมาปริยนฺตทสฺสาวี สมฺมตฺถาภิสเมจฺจ ทิฏฺเฐ ว ธมฺเม ทุกฺขสฺสนฺตกโร โหติ. กตเมสุ จตูสุ.

จตูสุ สติปฏฺฐาเนสุ; อิเมสุ โข อาวุโส จตูสุ ธมฺเมสุ ภิกฺขุ สมฺมาสุภาวิตจิตฺโต สมฺมาปริยนฺตทสฺสาวี สมฺมตฺถาภิสเมจฺจ ทิฏฺเธ ว ธมฺเม ทุกฺขสฺสนฺตกโร โหติ. "จตฺตาโร ปญฺหา จตฺตาโร อุทฺเทสา จตฺตาริ เวยฺยากรณานีติ, อิติ ยนฺตํ วุตฺตํ ภควตา, อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ.

"ปญฺจ ปญฺหา ปญฺจ อุทฺเทสา ปญฺจ เวยฺยากรณานีติ, อิติ โข ปเนตํ วุตฺตํ ภควตา. กิญฺเจตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ. ปญฺจสุ อาวุโส ธมฺเมสุ ภิกฺขุ สมฺมาสุภาวิตจิตฺโต สมฺมาปริยนฺตทสฺสาวี สมฺมตฺถาภิสเมจฺจ ทิฏฺเธ ว ธมฺเม ทุกฺขสฺสนฺตกโร โหติ. กตเมสุ ปญฺจสุ. ปญฺจสุ อินฺทฺริเยสุ ฯเปฯ กตเมสุ ฉสุ. ฉสุ นิสฺสรณียาสุ ธาตูสุ ฯเปฯ กตเมสุ สตฺตสุ. สตฺตสุ โพชฺฌงฺเคสุ ฯเปฯ กตเมสุ อฏฺฐสุ. อฏฺฐสุ[๑] อริเยสุ อฏฺฐงฺคิเกสุ มคฺเคสุ.[๑] อิเมสุ โข อาวุโส อฏฺฐสุ ธมฺเมสุ ภิกฺขุ สมฺมาสุภาวิตจิตฺโต สมฺมาปริยนฺตทสฺสาวี สมฺมตฺถาภิสเมจฺจ ทิฏฺเธ ว ธมฺเม ทุกฺขสฺสนฺตกโร โหติ. "อฏฺฐ ปญฺหา อฏฺฐ อุทฺเทสา อฏฺฐ เวยฺยากรณานีติ อิติ ยนฺตํ วุตฺตํ ภควตา, อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ.

"นว ปญฺหา นว อุทฺเทสา นว เวยฺยากรณานีติ อิติ โข ปเนตํ วุตฺตํ ภควตา. กิญฺเจตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ. นวสุ อาวุโส ธมฺเมสุ ภิกฺขุ สมฺมานิพฺพินฺทมาโน สมฺมาวิรชฺชมาโน สมฺมาวิมุจฺจมาโน สมฺมาปริยนฺตทสฺสาวี สมฺมตฺถาภิสเมจฺจ ทิฏฺเธ ว ธมฺเม ทุกฺขสฺสนฺตกโร โหติ, กตเมสุ นวสุ. นวสุ สตฺตาวาเสสุ; อิเมสุ โข อาวุโส นวสุ ธมฺเมสุ ภิกฺขุ สมฺมานิพฺพินฺทมาโน สมฺมาวิรชฺชมาโน สมฺมาวิมุจฺจมาโน สมฺมาปริยนฺตทสฺสาวี

๑-๑ ฉ.,เท. อฏฺฐสุ อริยอฏฺฐงฺคิกมคฺเคสุ

สมฺมตฺถาภิสเมจฺจ ทิฏฺเฐ ว ธมฺเม ทุกฺขสฺสนฺตกโร โหติ. "นว ปญฺหา นว อุทฺเทสา นว เวยฺยากรณานีติ อิติ ยนฺตํ วุตฺตํ ภควตา, อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ.

"ทส ปญฺหา ทส อุทฺเทสา ทส เวยฺยากรณานีติ อิติ โข ปเนตํ วุตฺตํ ภควตา. กิญฺเจตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ. ทสสุ อาวุโส ธมฺเมสุ ภิกฺขุ สมฺมาสุภาวิตจิตฺโต สมฺมาปริยนฺตทสฺสาวี สมฺมตฺถาภิสเมจฺจ ทิฏฺเฐ ว ธมฺเม ทุกฺขสฺสนฺตกโร โหติ. กตเมสุ ทสสุ. ทสสุ กุสลกมฺมปเถสุ; อิเมสุ โข อาวุโส ทสสุ ธมฺเมสุ สมฺมาสุภาวิตจิตฺโต สมฺมาปริยนฺตทสฺสาวี สมฺมตฺถาภิสเมจฺจ ทิฏฺเฐ ว ธมฺเม ทุกฺขสฺสนฺตกโร โหติ. "ทส ปญฺหา ทส อุทฺเทสา ทส เวยฺยากรณานีติ อิติ ยนฺตํ วุตฺตํ ภควตา, อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ.

"อิติ โข อาวุโส ยนฺตํ วุตฺตํ ภควตา [๑] มหาปญฺเหสุ: "เอโก ปญฺโห เอโก อุทฺเทโส เอกํ เวยฺยากรณํ ฯ เป ฯ ทส ปญฺหา ทส อุทฺเทสา ทส เวยฺยากรณานีติ อิติ[๒] อิมสฺส โข อหํ อาวุโส ภควตา สงฺขิตฺเตน ภาสิตสฺส เอวํ วิตฺถาเรน อตฺถํ อาชานามิ. อากงฺขมานา จ ปน ตุมฺเห อาวุโส ภควนฺตญฺเญว อุปสงฺกมิตฺวา เอตมตฺถํ ปริปุจฺเฉยฺยาถ.[๓] ยถา โน [๔] ภควา พฺยากโรติ ตถา นํ ธาเรยฺยาถาติ "เอวํ อยฺเยติ โข กชงฺคลา อุปาสกา กชงฺคลาย [๕] ภิกฺขุนิยา ภาสิตํ อภินนฺทิตฺวา อนุโมทิตฺวา อุฏฺฐายาสนา กชงฺคลํ ภิกฺขุนึ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา

---

[๑] ฉ.,เท. สงฺขิตฺเตน ภาสิตาสุ มหาปญฺหาสุ　[๒] ฉ.,เท.,อิ. อิติสทฺโท น ทิสฺสติ.
[๓] ฉ.,เท.,อิ. ปฏิปุจฺเจยฺยาถา, เอวมุปริปิ.　[๔] ฉ.,เท. นํ
[๕] ฉ.,เท. โข

ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุ; เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข กชงฺคลา อุปาสกา, ยาวตโก อโหสิ กชงฺคลาย ภิกฺขุนิยา สทฺธึ กถาสลฺลาโป, ตํ สพฺพํ ภควโต อาโรเจสุํ.

"สาธุ สาธุ คหปตโย, ปณฺฑิตา คหปตโย, กชงฺคลา ภิกฺขุนี. มหาปญฺญา คหปตโย, กชงฺคลา ภิกฺขุนี. สเจปิ[๑] ตุมฺเห คหปตโย มํ[๒] อุปสงฺกมิตฺวา เอตมตฺถํ ปุจฺเฉยฺยาถ, อหมฺปิเจตํ เอวเมว พฺยากเรยฺยํ. ยถาตํ กชงฺคลาย ภิกฺขุนิยา พฺยากตํ เอโส เจว ตสฺส อตฺโถ. เอวญฺจ นํ ธาเรยฺยาถาติ. อฏฺฐมํ.

๙. ปฐมโกสลสุตฺตํ

[๒๙] "ยาวตา ภิกฺขเว กาสิโกสลา, ยาวตา รญฺโญ ปเสนทิสฺส โกสลสฺส วิชิตํ,[๓] ราชา ตตฺถ ปเสนทิ โกสโล อคฺคมกฺขายติ. รญฺโญปิ โข ภิกฺขเว ปเสนทิสฺส โกสลสฺส อตฺเถว อญฺญถตฺตํ, อตฺถิ วิปริณาโม. เอวํ ปสฺสํ ภิกฺขเว สุตวา อริยสาวโก ตสฺมึปิ นิพฺพินฺทติ. ตสฺมึ นิพฺพินฺทนฺโต อคฺเค วิรชฺชติ, ปเคว หีนสฺมึ.

ยาวตา ภิกฺขเว จนฺทิมสุริยา ปริหรนฺติ, ทิสา ภนฺติ วิโรจมานา,[๔] ตาว สหสฺสธาโลโก. ตสฺมึ สหสฺสธาโลเก สหสฺสํ จนฺทานํ, สหสฺสํ สุริยานํ, สหสฺสํ สิเนรุปพฺพตราชานํ, สหสฺสํ ชมฺพูทีปานํ, สหสฺสํ อมรโคยานานํ, สหสฺสํ อุตฺตรกุรูนํ, สหสฺสํ ปุพฺพวิเทหานํ, จตฺตาริ มหาสมุทฺทสหสฺสานิ, จตฺตาริ มหาราช-สหสฺสานิ, สหสฺสํ จาตุมฺมหาราชิกานํ, สหสฺสํ ตาวตึสานํ,

---

[๑] ฉ.,เท. มญฺเจปิ
[๒] ฉ.,เท. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.
[๓] สี. วิชิเต
[๔] สี. วิโรจนา

สหสฺสํ ยามานํ, สหสฺสํ ตุสิตานํ [๑] สหสฺสํ พฺรหฺมโลกานํ. ยาวตา ภิกฺขเว สหสฺสโลกธาตุ,[๒] มหาพฺรหฺมา ตตฺถ อคฺคมกฺขายติ. มหาพฺรหฺมุโนปิ โข ภิกฺขเว อตฺเถว อญฺญถตฺตํ อตฺถิ วิปริณาโม. เอวํ ปสฺสํ ภิกฺขเว สุตวา อริยสาวโก ตสฺมึปิ นิพฺพินฺทติ, ตสฺมึ นิพฺพินฺทนฺโต อคฺเค วิรชฺชติ, ปเคว หีนสฺมึ.

โหติ โส ภิกฺขเว สมโย, ยํ อยํ โลโก สංวฏฺฏติ. สංวฏฺฏมาเน ภิกฺขเว โลเก เยภุยฺเยน สตฺตา อาภสฺสรวตฺตนิกา[๓] ภวนฺติ. เต ตตฺถ โหนฺติ มโนมยา ปีติภกฺขา สยංปภา อนฺตลิกฺเข จรา สุภฏฺฐายิโน จิรं ทีฆมทฺธานं ติฏฺฐนฺติ. สංวฏฺฏมาเน ภิกฺขเว โลเก อาภสฺสรา เทวา อคฺคมกฺขายติ. อาภสฺสรานมฺปิ โข ภิกฺขเว เทวานं อตฺเถว อญฺญถตฺตํ, อตฺถิ วิปริณาโม. เอวํ ปสฺสं ภิกฺขเว สุตวา อริยสาวโก ตสฺมึปิ นิพฺพินฺทติ. ตสฺมึ นิพฺพินฺทนฺโต อคฺเค วิรชฺชติ, ปเคว หีนสฺมินฺติ.[๔]

"ทสยิมานิ ภิกฺขเว กสิณายตนานิ. กตมานิ ทส. ปจฺจีกสิณเมโก สญฺชานาติ อุทฺธं อโธ ติริยं อทฺวยं อปฺปมาณํ: อาโปกสิณเมโก สญฺชานาติ ฯเปฯ เตโชกสิณเมโก สญฺชานาติ ฯเปฯ วาโยกสิณเมโก สญฺชานาติ ฯเปฯ นีลกสิณเมโก สญฺชานาติ ฯเปฯ ปีตกสิณเมโก สญฺชานาติ ฯเปฯ โลหิตกสิณเมโก สญฺชานาติ ฯเปฯ โอทาตกสิณเมโก สญฺชานาติ ฯเปฯ อากาสกสิณเมโก สญฺชานาติ ฯเปฯ วิญฺญาณกสิณเมโก สญฺชานาติ อุทฺธं อโธ ติริยं อทฺวยं อปฺปมาณํ. อิมานิ โข ภิกฺขเว ทส กสิณายตนานิ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. สหสฺสสฺสं นิมฺมานรตีนं สหสฺสสฺสं ปรินิมฺมิตวสวตฺตีนं [๒] ฉ.,เท. สหสฺสีโลกธาตุ
[๓] ฉ.,เท. อาภสฺสรสංวตฺตนิกา. [๔] ฉ.,เท.,อิ. อิติสทฺโท น ทิสฺสติ.

เอตทคฺคํ ภิกฺขเว อิเมสํ ทสนฺนํ กสิณายตนานํ, ยทิทํ วิญฺญาณกสิณเมโก สญฺชานาติ อุทฺธํ อโธ ติริยํ อทฺวยํ อปฺปมาณนฺ. เอวํสญฺญิโนปิ โข ภิกฺขเว สนฺติ สตฺตา. เอวํสญฺญีนมฺปิ โข ภิกฺขเว สตฺตานํ อตฺเถว อญฺญถตฺตนฺ, อตฺถิ วิปริณาโม. เอวํ ปสฺสํ ภิกฺขเว สุตวา อริยสาวโก ตสฺมึปิ นิพฺพินฺทติ. ตสฺมึ นิพฺพินฺทนฺโต อคฺเค วิรชฺชติ, ปเคว หีนสฺมึ.

อฏฺจิมานิ ภิกฺขเว อภิภายตนานิ. กตมานิ อฏฺ. อชฺฌตฺตํ รูปสญฺญี เอโก พหิทฺธา รูปานิ ปสฺสติ ปริตฺตานิ สุวณฺณทุพฺพณฺณานิ; ตานิ อภิภุยฺย 'ชานามิ ปสฺสามีติ, เอวํสญฺญี โหติ. อิทํ ปฐมํ อภิภายตนนฺ.

อชฺฌตฺตํ รูปสญฺญี เอโก พหิทฺธา รูปานิ ปสฺสติ อปฺปมาณานิ สุวณฺณทุพฺพณฺณานิ; ตานิ อภิภุยฺย 'ชานามิ ปสฺสามีติ, เอวํสญฺญี โหติ. อิทํ ทุติยํ อภิภายตนนฺ.

อชฺฌตฺตํ อรูปสญฺญี เอโก พหิทฺธา รูปานิ ปสฺสติ ปริตฺตานิ สุวณฺณทุพฺพณฺณานิ; ตานิ อภิภุยฺย 'ชานามิ ปสฺสามีติ, เอวํสญฺญี โหติ. อิทํ ตติยํ อภิภายตนนฺ.

อชฺฌตฺตํ อรูปสญฺญี เอโก พหิทฺธา รูปานิ ปสฺสติ อปฺปมาณานิ สุวณฺณทุพฺพณฺณานิ; ตานิ อภิภุยฺย 'ชานามิ ปสฺสามีติ, เอวํสญฺญี โหติ. อิทํ จตุตฺถํ อภิภายตนนฺ.

อชฺฌตฺตํ อรูปสญฺญี เอโก พหิทฺธา รูปานิ ปสฺสติ นีลานิ นีลวณฺณานิ นีลนิทสฺสนานิ นีลนิภาสานิ. เสยฺยถาปิ นาม

อุมฺมารปุปฺผํ[๑] นีลํ นีลวณฺณํ นีลนิทสฺสนํ นีลนิภาสํ, เสยฺยถาปิ[๒] วา ปน ตํ วตฺถํ พาราณเสยฺยกํ อุภโตภาควิมฏฺฐํ นีลํ นีลวณฺณํ นีลนิทสฺสนํ นีลนิภาสํ; เอวเมวํ[๓] อชฺฌตฺตํ อรูปสญฺญี เอโก พหิทฺธา รูปานิ ปสฺสติ นีลานิ นีลวณฺณานิ นีลนิทสฺสนานิ นีลนิภาสานิ; ตานิ อภิภุยฺย 'ชานามิ ปสฺสามีติ, เอวํสญฺญี โหติ. อิทํ ปญฺจมํ อภิภายตนํ.

อชฺฌตฺตํ อรูปสญฺญี เอโก พหิทฺธา รูปานิ ปสฺสติ ปีตานิ ปีตวณฺณานิ ปีตนิทสฺสนานิ ปีตนิภาสานิ. เสยฺยถาปิ นาม กณฺณิการปุปฺผํ ปีตํ ปีตวณฺณํ ปีตนิทสฺสนํ ปีตนิภาสํ, เสยฺยถา วา ปน ตํ วตฺถํ พาราณเสยฺยกํ อุภโตภาควิมฏฺฐํ ปีตํ ปีตวณฺณํ ปีตนิทสฺสนํ ปีตนิภาสํ; เอวเมวํ อชฺฌตฺตํ อรูปสญฺญี เอโก พหิทฺธา รูปานิ ปสฺสติ ปีตานิ ปีตวณฺณานิ ปีตนิทสฺสนานิ ปีตนิภาสานิ; ตานิ อภิภุยฺย 'ชานามิ ปสฺสามีติ, เอวํสญฺญี โหติ. อิทํ ฉฏฺฐํ อภิภายตนํ.

อชฺฌตฺตํ อรูปสญฺญี เอโก พหิทฺธา รูปานิ ปสฺสติ โลหิตกานิ โลหิตกวณฺณานิ โลหิตกนิทสฺสนานิ โลหิตกนิภาสานิ. เสยฺยถาปิ นาม พนฺธชีวกปุปฺผํ[๔] โลหิตกํ โลหิตกวณฺณํ โลหิตกนิทสฺสนํ โลหิตกนิภาสํ, เสยฺยถา วา ปน ตํ วตฺถํ พาราณเสยฺยกํ อุภโตภาควิมฏฺฐํ โลหิตกํ โลหิตกวณฺณํ โลหิตกนิทสฺสนํ โลหิตกนิภาสํ; เอวเมวํ อชฺฌตฺตํ อรูปสญฺญี เอโก พหิทฺธา รูปานิ ปสฺสติ โลหิตกานิ โลหิตกวณฺณานิ โลหิตกนิทสฺสนานิ โลหิตกนิภาสานิ; ตานิ อภิภุยฺย 'ชานามิ ปสฺสามีติ, เอวํสญฺญี โหติ. อิทํ สตฺตมํ อภิภายตนํ.

---

[๑] ฉ.,เท. อุปาปุปฺผํ อิ. อุมฺมาปุปฺผํ　[๒] ฉ.,เท.,อิ. ปิสทฺโท น ทิสฺสติ.
[๓] ฉ.,เท. เอวเมว　[๔] ฉ.,เท.,อิ. พนฺธุชีวกปุปฺผํ

อชฺฌตฺตํ อรูปสญฺญี เอโก พหิทฺธา รูปานิ ปสฺสติ โอทาตานิ โอทาตวณฺณานิ โอทาตนิทสฺสนานิ โอทาตนิภาสานิ. เสยฺยถาปิ นาม โอสธิตารกา โอทาตา โอทาตวณฺณา โอทาตนิทสฺสนา โอทาตนิภาสา, เสยฺยถา วา ปน ตํ วตฺถํ พาราณเสยฺยกํ อุภโตภาควิมฏฺฐํ โอทาตํ โอทาตวณฺณํ โอทาตนิทสฺสนํ โอทาตนิภาสํ; เอวเมวํ อชฺฌตฺตํ อรูปสญฺญี เอโก พหิทฺธา รูปานิ ปสฺสติ โอทาตานิ โอทาตวณฺณานิ โอทาตนิทสฺสนานิ โอทาตนิภาสานิ; ตานิ อภิภุยฺย ‘ชานามิ ปสฺสามีติ, เอวํสญฺญี โหติ. อิทํ อฏฺฐมํ อภิภายตนํ. อิมานิ โข ภิกฺขเว อฏฺฐ อภิภายตนานิ.

เอตทคฺคํ ภิกฺขเว อิเมสํ อฏฺฐนฺนํ อภิภายตนานํ, ยทิทํ อชฺฌตฺตํ อรูปสญฺญี เอโก พหิทฺธา รูปานิ ปสฺสติ โอทาตานิ โอทาตวณฺณานิ โอทาตนิทสฺสนานิ โอทาตนิภาสานิ; ตานิ อภิภุยฺย ‘ชานามิ ปสฺสามีติ, เอวํสญฺญี โหติ. เอวํสญฺญิโนปิ โข ภิกฺขเว สนฺติ สตฺตา. เอวํสญฺญีนมฺปิ โข ภิกฺขเว สตฺตานํ อตฺเถว อญฺญถตฺตํ, อตฺถิ วิปริณาโม. เอวํ ปสฺสํ ภิกฺขเว สุตวา อริยสาวโก ตสฺมึปิ นิพฺพินฺทติ, ตสฺมึ นิพฺพินฺทนฺโต อคฺเค วิรชฺชติ, ปเคว หีนสฺมึ.

จตสฺโส อิมา ภิกฺขเว ปฏิปทา. กตมา จตสฺโส. ทุกฺขา ปฏิปทา ทนฺธาภิญฺญา, ทุกฺขา ปฏิปทา ขิปฺปาภิญฺญา, สุขา ปฏิปทา ทนฺธาภิญฺญา, สุขา ปฏิปทา ขิปฺปาภิญฺญา. อิมา โข ภิกฺขเว จตสฺโส ปฏิปทา.

เอตทคฺคํ ภิกฺขเว อิมาสํ จตุนฺนํ ปฏิปทานํ, ยทิทํ สุขา ปฏิปทา ขิปฺปาภิญฺญา. เอวํปฏิปนฺนาปิ โข ภิกฺขเว สนฺติ สตฺตา.

เอวํปฏิปนฺนานมฺปิ โข ภิกฺขเว สตฺตานํ อตฺเถว อญฺญถตฺตํ, อตฺถิ วิปริณาโม. เอวํ ปสฺสํ ภิกฺขเว สุตวา อริยสาวโก ตสฺมึปิ นิพฺพินฺทติ, ตสฺมึ นิพฺพินฺทนฺโต อคฺเค วิรชฺชติ, ปเคว หีนสฺมึ.

จตสฺโส อิมา ภิกฺขเว สญฺญา. กตมา จตสฺโส. ปริตฺตเมโก สญฺชานาติ, มหคฺคตเมโก สญฺชานาติ, อปฺปมาณเมโก สญฺชานาติ, 'นตฺถิ กิญฺจีติ อากิญฺจญฺญายตนเมโก สญฺชานาติ. อิมา โข ภิกฺขเว จตสฺโส สญฺญา.

เอตทคฺคํ ภิกฺขเว อิมาสํ จตุนฺนํ สญฺญานํ, ยทิทํ 'นตฺถิ กิญฺจีติ อากิญฺจญฺญายตนเมโก สญฺชานาติ. เอวํสญฺญิโนปิ โข ภิกฺขเว สนฺติ สตฺตา. เอวํสญฺญีนมฺปิ โข ภิกฺขเว สตฺตานํ อตฺเถว อญฺญถตฺตํ, อตฺถิ วิปริณาโม. เอวํ ปสฺสํ ภิกฺขเว สุตวา อริยสาวโก ตสฺมึปิ นิพฺพินฺทติ, ตสฺมึ นิพฺพินฺทนฺโต อคฺเค วิรชฺชติ, ปเคว หีนสฺมึ.

เอตทคฺคํ ภิกฺขเว พาหิรกานํ ทิฏฺฐิคตานํ, ยทิทํ 'โน จสฺสํ, โน จ เม สิยา น ภวิสฺสามิ น เม ภวิสฺสตีติ. เอวํทิฏฺฐิโน ภิกฺขเว เอตํ ปาฏิกงฺขํ 'ยา จายํ ตสฺส[๑] ภเว อปฺปฏิกุลฺยตา, สา จสฺส น ภวิสฺสติ; ยา จายํ ตสฺส ภวนิโรเธ ปฏิกุลฺยตา, สา จสฺส น ภวิสฺสตีติ. เอวํทิฏฺฐิโนปิ โข ภิกฺขเว สนฺติ สตฺตา. เอวํ ทิฏฺฐีนมฺปิ โข ภิกฺขเว สตฺตานํ อตฺเถว อญฺญถตฺตํ, อตฺถิ วิปริณาโม. เอวํ ปสฺสํ ภิกฺขเว สุตวา อริยสาวโก ตสฺมึปิ นิพฺพินฺทติ, ตสฺมึ นิพฺพินฺทนฺโต อคฺเค วิรชฺชติ, ปเคว หีนสฺมึ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.

สนฺติ ภิกฺขเว เอเก สมณพฺราหฺมณา ปรมยกฺขวิสุทฺธึ[๑] ปญฺญเปนฺติ.[๑] เอตทคฺคํ ภิกฺขเว ปรมยกฺขวิสุทฺธึ ปญฺญเปนฺตานํ, ยทิทํ สพฺพโส อากิญฺจญฺญายตนํ สมติกฺกมฺม เนวสญฺญานาสญฺญายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ. เต ตทภิญฺญาย ตสฺส สจฺฉิกิริยาย ธมฺมํ เทเสนฺติ. เอวํวาทิโนปิ โข ภิกฺขเว สนฺติ สตฺตา. เอวํวาทีนํปิ โข ภิกฺขเว สตฺตานํ อตฺเถว อญฺญถตฺตํ อตฺถิ วิปริณาโม. เอวํ ปสฺสํ ภิกฺขเว สุตวา อริยสาวโก ตสฺมึปิ นิพฺพินฺทติ, ตสฺมึ นิพฺพินฺทนฺโต อคฺเค วิรชฺชติ, ปเคว หีนสฺมึ.

สนฺติ ภิกฺขเว เอเก สมณพฺราหฺมณา ปรมทิฏฺฐธมฺมนิพฺพานํ ปญฺญเปนฺติ. เอตทคฺคํ ภิกฺขเว ปรมทิฏฺฐธมฺมนิพฺพานํ ปญฺญเปนฺตานํ, ยทิทํ ฉนฺนํ ผสฺสายตนานํ สมุทยญฺจ อฏฺฐงฺคมญฺจ อสฺสาทญฺจ อาทีนวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ วิทิตฺวา อนุปาทา วิโมกฺโข. เอวํวาที โข มํ ภิกฺขเว เอวมกฺขายี เอเก สมณพฺราหฺมณา อสตา ตุจฺฉา มุสา อภูเตน อพฺภาจิกฺขนฺติ 'น สมโณ โคตโม กามานํ ปริญฺญํ ปญฺญเปติ,[๒] น รูปานํ ปริญฺญํ ปญฺญเปติ, น เวทนานํ ปริญฺญํ ปญฺญเปตีติ. กามานญฺจาหํ ภิกฺขเว ปริญฺญํ ปญฺญเปมิ, รูปานญฺจ ปริญฺญํ ปญฺญเปมิ, เวทนานญฺจ ปริญฺญํ ปญฺญเปมิ, ทิฏฺเจ ว ธมฺเม นิจฺฉาโต นิพฺพุโต สีติภูโต อนุปาทา ปรินิพฺพานํ ปญฺญเปมีติ. นวมํ.

๑๐. ทุติยโกสลสุตฺตํ

[๓๐] เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม. เตน โข ปน สมเยน ราชา ปเสนทิ

[๑-๑] ฉ.,เท.,อิ. ปรมตฺถวิสุทฺธึ ปญฺญาเปนฺติ, เอวมุปริปิ. [๒] ฉ.,เท.,อิ. ปญฺญาเปติ, เอวมุปริปิ.

โกสโล อุยฺโยธิกาย นิวตฺโต โหติ ชิตสงฺคาโม[๑] ลทฺธาธิปฺปาโย. อถ โข ราชา ปเสนทิ โกสโล, เยนาราโม, เตน ปายาสิ; ยาวติกา ยานสฺส ภูมิ, ยาเนน คนฺตฺวา ยานา ปจฺโจโรหิตฺวา ปตฺติโกว อารามํ ปาวิสิ. เตน โข ปน สมเยน สมฺพหุลา ภิกฺขู อพฺโภกาเส จงฺกมนฺติ. อถ โข ราชา ปเสนทิ โกสโล, เยน เต ภิกฺขู, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา เต ภิกฺขู เอตทโวจ "กหํ นุ โข ภนฺเต ภควา เอตรหิ วิหรติ อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ, ทสฺสนกามา หิ มยํ ภนฺเต [๒] ภควนฺตํ อรหนฺตํ สมฺมาสมฺพุทฺธนฺติ. "เอโส มหาราช วิหาโร สํวุตทฺวาโร, เตน อปฺปสทฺโท อุปสงฺกมิตฺวา อตรมาโน อาพินฺทํ[๓] ปวิสิตฺวา อุกฺกาสิตฺวา อคฺคฬํ อาโกเฏหิ, วิวริสฺสติ เต ภควา ทฺวารนฺติ.

อถ โข ราชา ปเสนทิ โกสโล, เยน โส วิหาโร สํวุต-ทฺวาโร, เตน อปฺปสทฺโท, อุปสงฺกมิตฺวา อตรมาโน อาพินฺทํ ปวิสิตฺวา อุกฺกาสิตฺวา อคฺคฬํ อาโกเฏสิ. วิวริ ภควา ทฺวารํ. อถ โข ราชา ปเสนทิ โกสโล วิหารํ ปวิสิตฺวา ภควโต ปาเทสุ สิรสา นิปติตฺวา ภควโต ปาทานิ มุเขน จ ปริจุมฺพติ ปาณีหิ จ ปริสมฺพาหติ, นามญฺจ สาเวติ "ราชาหํ ภนฺเต ปเสนทิ โกสโล; ราชาหํ ภนฺเต ปเสนทิ โกสโลติ.

"กมฺปน ตฺวํ มหาราช อตฺถวสํ สมฺปสฺสมาโน อิมสฺมึ สรีเร เอวรูปึ ปรมนิปจฺจการํ[๔] กโรสิ, เมตฺตูปหารํ อุปทสฺเสสีติ.

"กตญฺญุตํ โข อหํ ภนฺเต กตเวทิตํ สมฺปสฺสมาโน ภควติ เอวรูปึ ปรมนิปจฺจการํ กโรมิ, เมตฺตูปหารํ อุปทสฺเสมิ. ภควา หิ

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. วิชิตสงฺคาโม
[๒] ฉ.,เท.,อิ. ตํ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. อาลินฺทํ, เอวมุปริปิ.
[๔] สี.,อิ. ปรมนิปจฺจาการํ, เอวมุปริปิ.

ภนฺเต พหุชนหิตาย ปฏิปนฺโน พหุชนสุขาย[๑] พหุชนหิตาย อริยญาเย[๑] ปติฏฺฐาปิตา, ยทิทำ กลฺยาณธมฺมตาย กุสลธมฺมตาย. ยมฺปิ ภนฺเต ภควา พหุชนหิตาย ปฏิปนฺโน พหุชนสุขาย พหุชนหิตาย อริยญาเย ปติฏฺฐาปิตา, ยทิทำ กลฺยาณธมฺมตาย กุสลธมฺมตาย. อิทมฺปิ[๒] โข อหำ ภนฺเต อตฺถวสำ สมฺปสฺสมาโน ภควติ เอวรูปำ ปรมนิปจฺจการำ กโรมิ, เมตฺตูปหารำ อุปทำเสมิ.

ปุน จปรำ ภนฺเต ภควา สีลวา พุทฺธสีโล[๓] อริยสีโล กุสลสีโล กุสลสีเลน สมนฺนาคโต. ยมฺปิ ภนฺเต ภควา สีลวา พุทฺธสีโล อริยสีโล กุสลสีโล กุสลสีเลน สมนฺนาคโต, อิทมฺปิ โข อหำ ภนฺเต อตฺถวสำ สมฺปสฺสมาโน ภควติ เอวรูปำ ปรมนิปจฺจการำ กโรมิ, เมตฺตูปหารำ อุปทำเสมิ.

ปุน จปรำ ภนฺเต ภควา ทีฆรตฺตำ อารญฺญโก, อรญฺญวนปตฺถานิ ปนฺตานิ เสนาสนานิ ปฏิเสวติ. ยมฺปิ ภนฺเต ภควา ทีฆรตฺตำ อารญฺญโก, อรญฺญวนปตฺถานิ ปนฺตานิ เสนาสนานิ ปฏิเสวติ, อิทมฺปิ โข อหำ ภนฺเต อตฺถวสำ สมฺปสฺสมาโน ภควติ เอวรูปำ ปรมนิปจฺจการำ กโรมิ, เมตฺตูปหารำ อุปทำเสมิ.

ปุน จปรำ ภนฺเต ภควา สนฺตุฏฺโฐ อิตรีตรจีวรปิณฺฑปาต-เสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขาเรน. ยมฺปิ ภนฺเต ภควา สนฺตุฏฺโฐ อิตรีตรจีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขาเรน, อิทมฺปิ โข อหำ ภนฺเต อตฺถวสำ สมฺปสฺสมาโน ภควติ เอวรูปำ ปรมนิปจฺจการำ กโรมิ, เมตฺตูปหารำ อุปทำเสมิ.

[๑-๑] ฉ.,เท.,อิ. พหุโน ชนสฺส อริเย ญาเย, เอวมุปริปิ. [๒] อิ. อิมำ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. วุทฺธสีโล, เอวมุปริปิ.

ปุน จปรํ ภนฺเต ภควา อาหุเนยฺโย ปาหุเนยฺโย ทกฺขิเณยฺโย อญฺชลิกรณีโย อนุตฺตรํ ปุญฺญกฺเขตฺตํ โลกสฺส. ยมฺปิ ภนฺเต ภควา อาหุเนยฺโย ปาหุเนยฺโย ทกฺขิเณยฺโย อญฺชลิกรณีโย อนุตฺตรํ ปุญฺญกฺเขตฺตํ โลกสฺส, อิทมฺปิ โข อหํ ภนฺเต อตฺถวสํ สมฺปสฺสมาโน ภควติ เอวรูปึ ปรมนิปจฺจการํ กโรมิ, เมตฺตูปหารํ อุปทฺเสมิ.

ปุน จปรํ ภนฺเต ภควา ยายํ กถา อภิสลฺเลขิกา เจโตวิวรณสปฺปายา. เสยฺยถีทํ. อปฺปิจฺฉกถา สนฺตุฏฺฐิกถา ปวิเวกกถา อสฺสคฺคกถา วีริยารมฺภกถา สีลกถา สมาธิกถา ปญฺญากถา วิมุตฺติกถา วิมุตฺติญาณทสฺสนกถา, เอวรูปาย[๑] กถาย นิกามลาภี อกิจฺฉลาภี อกสิรลาภี. ยมฺปิ ภนฺเต ภควา, ยายํ กถา อภิสลฺเลขิกา เจโตวิวรณสปฺปายา, เสยฺยถีทํ. อปฺปิจฺฉกถา ฯเปฯ วิมุตฺติญาณทสฺสนกถา, เอวรูปาย กถาย นิกามลาภี อกิจฺฉลาภี อกสิรลาภี, อิทมฺปิ โข อหํ ภนฺเต อตฺถวสํ สมฺปสฺสมาโน ภควติ เอวรูปึ ปรมนิปจฺจการํ กโรมิ, เมตฺตูปหารํ อุปทฺเสมิ.

ปุน จปรํ ภนฺเต ภควา จตุนฺนํ ฌานานํ อาภิเจตสิกานํ[๒] ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหารานํ นิกามลาภี อกิจฺฉลาภี อกสิรลาภี. ยมฺปิ ภนฺเต ภควา จตุนฺนํ ฌานานํ อาภิเจตสิกานํ ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหารานํ นิกามลาภี อกิจฺฉลาภี อกสิรลาภี, อิทมฺปิ โข อหํ ภนฺเต อตฺถวสํ สมฺปสฺสมาโน ภควติ เอวรูปึ ปรมนิปจฺจการํ กโรมิ, เมตฺตูปหารํ อุปทฺเสมิ.

ปุน จปรํ ภนฺเต ภควา อเนกวิหิตํ ปุพฺเพนิวาสํ อนุสฺสรติ. เสยฺยถีทํ. เอกมฺปิ ชาตึ เทฺวปิ ชาติโย ติสฺโสปิ ชาติโย จตสฺโสปิ

---

[๑] สี.,อิ. เอวรูปิยา, เอวมุปริปิ. [๒] อิ. อภิเจตสิกานํ, เอวมุปริปิ.

ชาติโย ปญฺจปิ ชาติโย ทสปิ ชาติโย วีสมฺปิ ชาติโย ตึสมฺปิ ชาติโย จตฺตาฬีสมฺปิ ชาติโย ปญฺญาสมฺปิ ชาติโย ชาติสตมฺปิ ชาติสหสฺสมฺปิ ชาติสตสหสฺสมฺปิ อเนเกปิ สංวฏฺฏกปฺเป อเนเกปิ วิวฏฺฏกปฺเป อเนเกปิ สංวฏฺฏวิวฏฺฏกปฺเป ‘อมุตฺราสึ เอวංนาโม เอวංโคตฺโต เอวංวณฺโณ เอวมาหาโร เอวංสุขทุกฺขปฏิสංเวที เอวมายุปริยนฺโต, โส ตโต จุโต อมุตฺร อุทปาทึ; ตตฺราปาสึ เอวංนาโม เอวංโคตฺโต เอวංวณฺโณ เอวมาหาโร เอวංสุขทุกฺขปฏิสංเวที เอวมายุปริยนฺโต โส ตโต จุโต อิธุปฺปนฺโนติ อิติ สาการං สอุทฺเทสං อเนกวิหิตං ปุพฺเพนิวาสං อนุสฺสรติ. ยมฺปิ ภนฺเต ภควา อเนกวิหิตං ปุพฺเพนิวาสං อนุสฺสรติ, เสยฺยถีทං. เอกมฺปิ ชาตึ เทฺวปิ ชาติโย ฯเปฯ อิติ สาการං สอุทฺเทสං อเนกวิหิตං ปุพฺเพนิวาสං อนุสฺสรติ, อิทมฺปิ โข อหං ภนฺเต อตฺถวสං สมฺปสฺสมาโน ภควติ เอวรูปึ ปรมนิปจฺจการං กโรมิ, เมตฺตูปหารං อุปทฺเสมิ.

ปุน จปรං ภนฺเต ภควา ทิพฺเพน จกฺขุนา วิสุทฺเธน อติกฺกนฺตมานุสเกน สตฺเต ปสฺสติ จวมาเน อุปปชฺชมาเน หีเน ปณีเต สุวณฺเณ ทุพฺพณฺเณ, สุคเต ทุคฺคเต ยถากมฺมูปเค สตฺเต ปชานาติ ‘อิเม วต โภนฺโต สตฺตา กายทุจฺจริเตน สมนฺนาคตา วจีทุจฺจริเตน สมนฺนาคตา มโนทุจฺจริเตน สมนฺนาคตา อริยานං อุปวาทกา. มิจฺฉาทิฏฺฐิกา มิจฺฉาทิฏฺฐิกมฺมสมาทานา, เต กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา อปายං ทุคฺคตึ วินิปาตං นิรยං อุปปนฺนา; อิเม วา ปน โภนฺโต สตฺตา กายสุจริเตน สมนฺนาคตา วจีสุจริเตน สมนฺนาคตา มโนสุจริเตน สมนฺนาคตา อริยานං อนุปวาทกา สมฺมาทิฏฺฐิกา สมฺมาทิฏฺฐิกมฺมสมาทานา, เต กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา

สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปนฺนาติ อิติ ทิพฺเพน จกฺขุนา วิสุทฺเธน อติกฺกนฺตมานุสเกน สตฺเต ปสฺสติ[๑] จวมาเน อุปปชฺชมาเน หีเน ปณีเต สุวณฺเณ ทุพฺพณฺเณ สุคเต ทุคฺคเต[๑] ยถากมฺมูปเค สตฺเต ปชานาติ, ยมฺปิ ภนฺเต ภควา ทิพฺเพน จกฺขุนา วิสุทฺเธน อติกฺกนฺตมานุสเกน ฯเปฯ ยถากมฺมูปเค สตฺเต ปชานาติ, อิทมฺปิ โข อหํ ภนฺเต อตฺถวสํ สมฺปสฺสมาโน ภควติ เอวรูปึ ปรมนิปจฺจการํ กโรมิ, เมตฺตูปหารํ อุปทหามิ.

ปุน จปรํ ภนฺเต ภควา อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิฏฺเเ ว ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรติ. ยมฺปิ ภนฺเต ภควา อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ฯเปฯ สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรติ, อิทมฺปิ โข อหํ ภนฺเต อตฺถวสํ สมฺปสฺสมาโน ภควติ เอวรูปึ ปรมนิปจฺจการํ กโรมิ เมตฺตูปหารํ อุปทหามิ. หนฺททานิ[๒] มยํ ภนฺเต คจฺฉาม, พหุกิจฺจา มยํ พหุกรณียาติ. "ยสฺสทานิ ตฺวํ มหาราช กาลํ มญฺญสีติ. อถ โข ราชา ปเสนทิ โกสโล อุฏฺจายาสนา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ปกฺกามีติ.

ตติโย มหาวคฺโค.

[๑-๑] ฉ.,เท.,อิ. ฯเปฯ [๒] ฉ.,เท.,อิ. หนฺท จ ทานิ

ตสฺสุทฺทานํ

สีหาธิมุตฺติกาเยน จุนฺโท[๑] กสิเณน จ
กาลี[๒] เทฺว มหาปญฺหา โกสเลหิ อปเร เทฺวติ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. จุนฺเทน [๒] ฉ.,เท. กาฬี

๔. อุปาลิวคฺโค

๑. อุปาลิสุตฺตํ

[๓๑] อถ โข อายสฺมา อุปาลิ, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ; เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา อุปาลิ ภควนฺตํ เอตทโวจ "กติ นุ โข ภนฺเต อตฺถวเส ปฏิจฺจ ตถาคเตน สาวกานํ สิกฺขาปทํ ปญฺญตฺตํ, ปาติโมกฺขํ อุทฺทิฏฺฐนฺติ.

"ทส โข อุปาลิ อตฺถวเส ปฏิจฺจ ตถาคเตน สาวกานํ สิกฺขาปทํ ปญฺญตฺตํ, ปาติโมกฺขํ อุทฺทิฏฺฐํ. กตเม ทส. สงฺฆสุฏฺฐุตาย, สงฺฆผาสุตาย, ทุมฺมงฺกูนํ ปุคฺคลานํ นิคฺคหาย, เปสลานํ ภิกฺขูนํ ผาสุวิหาราย, ทิฏฺฐธมฺมิกานํ อาสวานํ สංวราย, สมฺปรายิกานํ อาสวานํ ปฏิฆาตาย, อปฺปสนฺนานํ ปสาทาย, ปสนฺนานํ ภิยฺโยภาวาย, สทฺธมฺมฏฺฐิติยา, วินยานุคฺคหาย, อิเม โข อุปาลิ ทส อตฺถวเส ปฏิจฺจ ตถาคเตน สาวกานํ สิกฺขาปทํ ปญฺญตฺตํ, ปาติโมกฺขํ อุทฺทิฏฺฐนฺติ. ปฐมं.

๒. ปาติโมกฺขฏฺฐปนาสุตฺตํ

[๓๒] "กติ นุ โข ภนฺเต ปาติโมกฺขฏฺฐปนาติ.

"ทส โข อุปาลิ ปาติโมกฺขฏฺฐปนา. กตเม ทส. ปาราชิโก ตสฺสํ ปริสายं นิสินฺโน โหติ, ปาราชิกกถา วิปฺปกตา[๑] โหติ, อนุปสมฺปนฺโน ตสฺสํ ปริสายं นิสินฺโน โหติ, อนุปสมฺปนฺนกถา

---

[๑] สี. วิปฺปกถา, เอวมุปริปิ.

วิปฺปกตา โหติ, สิกฺขํ ปจฺจกฺขาตโก ตสฺสํ ปริสายํ นิสินฺโน โหติ, สิกฺขํ ปจฺจกฺขาตกกถา วิปฺปกตา โหติ, ปณฺฑโก ตสฺสํ ปริสายํ นิสินฺโน โหติ, ปณฺฑกกถา วิปฺปกตา โหติ, ภิกฺขุนีทูสโก ตสฺสํ ปริสายํ นิสินฺโน โหติ, ภิกฺขุนีทูสกกถา วิปฺปกตา โหติ, อิเม โข อุปาลิ ทส ปาติโมกฺขฏฺฐปนาติ. ทุติยํ.

๓. อุพฺพาหิกาสุตฺตํ

[๓๓] "กติหิ นุ โข ภนฺเต ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อุพฺพาหิกาย สมฺมนฺนิตพฺโพติ.

"ทสหิ โข อุปาลิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อุพฺพาหิกาย สมฺมนฺนิตพฺโพ. กตเมหิ ทสหิ. อิธุปาลิ ภิกฺขุ สีลวา โหติ; ปาติโมกฺขสංวรสංวุโต วิหรติ อาจารโคจรสมฺปนฺโน อณุมตฺเตสุ วชฺเชสุ ภยทสฺสาวี, สมาทาย สิกฺขติ สิกฺขาปเทสุ. พหุสฺสุโต โหติ สุตธโร สุตสนฺนิจโย, เย เต ธมฺมา อาทิกลฺยาณา มชฺเฌกลฺยาณา ปริโยสานกลฺยาณา สาตฺถํ สพฺยญฺชนํ เกวลปริปุณฺณํ ปริสุทฺธํ พฺรหฺมจริยํ อภิวทนฺติ, ตถารูปาสฺส ธมฺมา พหุสฺสุตา โหนฺติ ธตา[๑] วจสา ปริจิตา มนสานุเปกฺขิตา ทิฏฺฐิยา สุปฺปฏิวิทฺธา. อุภยานิ โข ปนสฺส ปาติโมกฺขานิ วิตฺถาเรน สฺวาคตานิ โหนฺติ สุวิภตฺตานิ สุปฺปวตฺตานิ[๒] สุวินิจฺฉิตานิ สุตฺตโส อนุพฺยญฺชนโส; วินเย โข ปน จิโต โหติ อสංหิโร; ปฏิพโล โหติ อุโภ อตฺถปจฺจตฺถิเก[๓] สญฺญาเปตุं [๔] นิชฺฌาเปตุं เปกฺขาตุं[๕] ปสาเทตุं;

---

[๑] ฉ.,เท. ธาตา, เอวมุปริปิ.
[๒] ฉ.,เท.,อิ. สุปฺปวตฺตีนิ, เอวมุปริปิ.
[๓] ฉ.,เท.,อิ. อตฺถปจฺจตฺถิเก
[๔] ฉ.,เท.,อิ. ปญฺญาเปตุं
[๕] อิ. เปกฺเขตุं

อธิกรณสมุปฺปาทวูปสมกุสโล โหติ, อธิกรณํ ชานาติ; อธิกรณสมุทยํ ชานาติ; อธิกรณนิโรธํ ชานาติ; อธิกรณนิโรธคามินีปฏิปทำ ชานาติ. อิเมหิ โข อุปาลิ ทสหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อุพฺพาหิกาย สมฺมนฺนิตพฺโพติ. ตติยं.

๔. อุปสมฺปทาสุตฺตํ

[๓๔] "กติหิ นุ โข ภนฺเต ธมฺเมหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา อุปสมฺปาเทตพฺพนฺติ.

"ทสหิ โข อุปาลิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา อุปสมฺปาเทตพฺพं. กตเมหิ ทสหิ. อิธุปาลิ ภิกฺขุ สีลวา โหติ, ปาติโมกฺขสำวรสำวุโต วิหรติ อาจารโคจรสมฺปนฺโน อณุมตฺเตสุ วชฺเชสุ ภยทสฺสาวี, สมาทาย สิกฺขติ สิกฺขาปเทสุ; พหุสฺสุโต โหติ สุตธโร สุตสนฺนิจโย, เย เต ธมฺมา อาทิกลฺยาณา มชฺเฌกลฺยาณา ปริโยสานกลฺยาณา สาตฺถं สพฺยญฺชนำ เกวลปริปุณฺณำ ปริสุทฺธำ พฺรหฺมจริยำ อภิวทนฺติ, ตถารูปาสฺส ธมฺมา พหุสฺสุตา โหนฺติ ธตา วจสา ปริจิตา มนสานุเปกฺขิตา ทิฏฺฐิยา สุปฺปฏิวิทฺธา; ปาติโมกฺขำ โข ปนสฺส วิตฺถาเรน สฺวาคตำ โหติ สุวิภตฺตำ สุปฺปวตฺตำ สุวินิจฺฉิตำ สุตฺตโส อนุพฺยญฺชนโส; ปฏิพโล โหติ คิลานำ อุปฏฺฐาตุๆ วา อุปฏฺฐาเปตุๆ วา; ปฏิพโล โหติ อนภิรตึ วูปกาเสตุๆ วา วูปกาสาเปตุๆ วา; ปฏิพโล โหติ อุปฺปนฺนำ กุกฺกุจฺจำ ธมฺมโต วิโนเทตุๆ; ปฏิพโล โหติ อุปฺปนฺนำ ทิฏฺฐิคตำ ธมฺมโต วิเวเจตุๆ; ปฏิพโล โหติ อธิสีเล สมาทเปตุๆ; ปฏิพโล โหติ อธิจิตฺเต สมาทเปตุๆ; ปฏิพโล โหติ อธิปญฺญาย สมาทเปตุๆ. อิเมหิ โข อุปาลิ ทสหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา อุปสมฺปาเทตพฺพนฺติ. จตุตฺถं.

๕. นิสฺสยสุตฺตํ

[๓๕] “กติหิ นุ โข ภนฺเต ธมฺเมหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา นิสฺสโย ทาตพฺโพติ. “ทสหิ โข อุปาลิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา นิสฺสโย ทาตพฺโพ. กตเมหิ ทสหิ. อิธุปาลิ ภิกฺขุ สีลวา โหติ ฯเปฯ สมาทาย สิกฺขติ สิกฺขาปเทสุ; พหุสฺสุโต โหติ ฯเปฯ ทิฏฺฐิยา สุปฺปฏิวิทฺธา. ปาติโมกฺขํ โข ปนสฺส วิตฺถาเรน สฺวาคตํ โหติ สุวิภตฺตํ สุปฺปวตฺตํ สุวินิจฺฉิตํ สุตฺตโส อนุพฺยญฺชนโส; ปฏิพโล โหติ คิลานํ อุปฏฺฐาตุ๎ วา อุปฏฺฐาเปตุ๎ วา; ปฏิพโล โหติ อนภิรตึ วูปกาเสตุ๎ วา วูปกาสาเปตุ๎ วา; ปฏิพโล โหติ อุปฺปนฺนํ กุกฺกุจฺจํ ธมฺมโต วิโนเทตุ๎; ปฏิพโล โหติ อุปฺปนฺนํ ทิฏฺฐิคตํ ธมฺมโต วิเวเจตุ๎; ปฏิพโล โหติ อธิสีเล สมาทเปตุ๎; ปฏิพโล โหติ อธิจิตฺเต สมาทเปตุ๎; ปฏิพโล โหติ อธิปญฺญาย สมาทเปตุ๎. อิเมหิ โข อุปาลิ ทสหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา นิสฺสโย ทาตพฺโพติ. ปญฺจมํ.

๖. สามเณรสุตฺตํ

[๓๖] “กติหิ นุ โข ภนฺเต ธมฺเมหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา สามเณโร อุปฏฺฐาเปตพฺโพติ. “ทสหิ โข อุปาลิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา สามเณโร อุปฏฺฐาเปตพฺโพ. กตเมหิ ทสหิ. อิธุปาลิ ภิกฺขุ สีลวา โหติ ฯเปฯ สมาทาย สิกฺขติ สิกฺขาปเทสุ; พหุสฺสุโต โหติ ฯเปฯ ทิฏฺฐิยา สุปฺปฏิวิทฺธา. ปาติโมกฺขํ โข ปนสฺส วิตฺถาเรน สฺวาคตํ โหติ สุวิภตฺตํ สุปฺปวตฺตํ สุวินิจฺฉิตํ

สุตฺตโส อนุพฺยญฺชนโส; ปฏิพโล โหติ คิลานํ อุปฏฺฐาตุํ วา อุปฏฺฐาเปตุํ วา; ปฏิพโล โหติ อนภิรตึ วูปกาเสตุ วา วูปกาสาเปตุ วา; ปฏิพโล โหติ อุปฺปนฺนํ กุกฺกุจฺจํ ธมฺมโต วิโนเทตุ; ปฏิพโล โหติ อุปฺปนฺนํ ทิฏฺฐิคตํ ธมฺมโต วิเวเจตุ; ปฏิพโล โหติ อธิสีเล สมาทเปตุ; ปฏิพโล โหติ อธิจิตฺเต สมาทเปตุ; ปฏิพโล โหติ อธิปญฺญาย สมาทเปตุ. อิเมหิ โข อุปาลิ ทสหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา สามเณโร อุปฏฺฐาเปตพฺโพติ. ฉฏฺฐํ.

๗. สงฺฆเภทสุตฺตํ

[๓๗] "สงฺฆเภโท สงฺฆเภโทติ ภนฺเต วุจฺจติ. กิตฺตาวตา นุ โข ภนฺเต สงฺโฆ ภินฺโน โหตีติ. "อิธุปาลิ ภิกฺขู อธมฺมํ 'ธมฺโมติ ทีเปนฺติ, ธมฺมํ 'อธมฺโมติ ทีเปนฺติ, อวินยं 'วินโยติ ทีเปนฺติ, วินยं 'อวินโยติ ทีเปนฺติ, อภาสิตं อลปิตं ตถาคเตน 'ภาสิตं ลปิตं ตถาคเตนาติ ทีเปนฺติ, ภาสิตं ลปิตं ตถาคเตน 'อภาสิตं อลปิตं ตถาคเตนาติ ทีเปนฺติ, อนาจิณฺณํ ตถาคเตน 'อาจิณฺณํ ตถาคเตนาติ ทีเปนฺติ, 'อาจิณฺณํ ตถาคเตน 'อนาจิณฺณํ ตถาคเตนาติ ทีเปนฺติ, 'อปฺปญฺญตฺตं ตถาคเตน 'ปญฺญตฺตं ตถาคเตนาติ ทีเปนฺติ, ปญฺญตฺตं ตถาคเตน 'อปฺปญฺญตฺตं ตถาคเตนาติ ทีเปนฺติ, เต อิเมหิ ทสหิ วตฺถูหิ อวกสฺสนฺติ ปวกสฺสนฺติ,[๑] อาเวนิกกมฺมานิ[๒] กโรนฺติ อาเวนิกปาติโมกฺขํ[๓] อุทฺทิสฺสนฺติ. เอตฺตาวตา โข อุปาลิ สงฺโฆ ภินฺโน โหตีติ. สตฺตมํ.

---

[๑] ฉ.,เท. อปกสฺสนฺติ อิ. อวกสฺสนฺติ　[๒] ฉ.,เท.,อิ. อาเวนิ กมฺมานิ
[๓] ฉ.,เท. อาเวนิ ปาติโมกฺขํ

๘. สงฺฆสามคฺคีสุตฺตํ

[๓๘] “สงฺฆสามคฺคี สงฺฆสามคฺคีติ ภนฺเต วุจฺจติ. กิตฺตาวตา นุ โข ภนฺเต สงฺโฆ สมคฺโค โหตีติ.

“อิธุปาลิ ภิกฺขู อธมฺมํ ‘อธมฺโมติ ทีเปนฺติ, ธมฺมํ ‘ธมฺโมติ ทีเปนฺติ, อวินยं ‘อวินโยติ ทีเปนฺติ, วินยं ‘วินโยติ ทีเปนฺติ, อภาสิตํ อลปิตํ ตถาคเตน ‘อภาสิตํ อลปิตํ ตถาคเตนาติ ทีเปนฺติ, ภาสิตํ ลปิตํ ตถาคเตน ‘ภาสิตํ ลปิตํ ตถาคเตนาติ ทีเปนฺติ, อนาจิณฺณํ ตถาคเตน ‘อนาจิณฺณํ ตถาคเตนาติ ทีเปนฺติ, อาจิณฺณํ ตถาคเตน ‘อาจิณฺณํ ตถาคเตนาติ ทีเปนฺติ, อปฺปญฺญตฺตํ ตถาคเตน ‘อปฺปญฺญตฺตํ ตถาคเตนาติ ทีเปนฺติ, ปญฺญตฺตํ ตถาคเตน ‘ปญฺญตฺตํ ตถาคเตนาติ ทีเปนฺติ. เต อิเมหิ ทสหิ วตฺถูหิ น อวกสฺสนฺติ น ปวกสฺสนฺติ, น อาเวนิกกมฺมานิ กโรนฺติ น อาเวนิกปาติโมกฺขํ อุทฺทิสฺสนฺติ. เอตฺตาวตา โข อุปาลิ สงฺโฆ สมคฺโค โหตีติ. อฏฺฐมํ.

๙. ปฐมอานนฺทสุตฺตํ

[๓๙] อถ โข อายสฺมา อานนฺโท, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ; เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา อานนฺโท ภควนฺตํ เอตทโวจ “สงฺฆเภโท สงฺฆเภโทติ ภนฺเต วุจฺจติ. กิตฺตาวตา นุ โข ภนฺเต สงฺโฆ ภินฺโน โหตีติ. “อิธานนฺท ภิกฺขู อธมฺมํ ‘ธมฺโมติ ทีเปนฺติ, ธมฺมํ ‘อธมฺโมติ ทีเปนฺติ, อวินยं ‘วินโยติ ทีเปนฺติ, วินยं ‘อวินโยติ

ทีเปนฺติ, อภาสิตํ[๑] อลปิตํ ตถาคเตน 'ภาสิตํ ลปิตํ ตถาคเตนาติ ทีเปนฺติ, ภาสิตํ ลปิตํ ตถาคเตน· 'อภาสิตํ อลปิตํ ตถาคเตนาติ ทีเปนฺติ, อนาจิณฺณํ ตถาคเตน 'อาจิณฺณํ ตถาคเตนาติ ทีเปนฺติ, อาจิณฺณํ ตถาคเตน 'อนาจิณฺณํ ตถาคเตนาติ ทีเปนฺติ, อปฺปญฺญตฺตํ ตถาคเตน 'ปญฺญตฺตํ ตถาคเตนาติ ทีเปนฺติ,[๑] ปญฺญตฺตํ ตถาคเตน 'อปฺปญฺญตฺตํ ตถาคเตนาติ ทีเปนฺติ. เต อิเมหิ ทสหิ วตฺถูหิ อวกสฺสนฺติ ปวกสฺสนฺติ, อาเวนิกกมฺมานิ กโรนฺติ อาเวนิกปาติโมกฺขํ อุทฺทิสฺสนฺติ. เอตฺตาวตา โข อานนฺท สงฺโฆ ภินฺโน โหตีติ.

"สมคฺคํ ปน ภนฺเต สงฺฆํ เภตฺวา[๒] กึ โส ปสวตีติ. "กปฺปฏฺฐิยํ[๓] อานนฺท กิพฺพิสํ ปสวตีติ.

"กึ ปน ภนฺเต กปฺปฏฺฐิยํ กิพฺพิสนฺติ. "กปฺปึ อานนฺท นิรยมฺหิ ปจฺจตีติ.

'อาปายิโก เนรยิโก, กปฺปฏฺโฐ สงฺฆเภทโก
วคฺครโต อธมฺมฏฺโฐ, โยคกฺเขมโต[๔] ธํสติ.
สงฺฆํ สมคฺคํ เภตฺวาน,[๕] กปฺปึ นิรยมฺหิ ปจฺจตีติ. นวมํ.

๑๐. ทุติยอานนฺทสุตฺตํ

[๔๐] 'สงฺฆสามคฺคี สงฺฆสามคฺคีติ ภนฺเต วุจฺจติ. กิตฺตาวตา นุ โข ภนฺเต สงฺโฆ สมคฺโค โหตีติ.

"อิธานนฺท ภิกฺขู อธมฺมํ 'อธมฺโมติ ทีเปนฺติ, ธมฺมํ 'ธมฺโมติ ทีเปนฺติ, อวินยं 'อวินโยติ ทีเปนฺติ, วินยं 'วินโยติ ทีเปนฺติ,

---

[๑-๑] ฉ.,เท. ฯเปฯ
[๒] ฉ.,เท. ภินฺทิตฺวา
[๓] ฉ.,เท. กปฺปฏฺฐิกึ, เอวมุปริปิ.
[๔] ฉ.,เท. โยคกฺเขมา
[๕] ฉ.,เท. ภินฺทิตฺวา

อภาสิตํ อลปิตํ ตถาคเตน ‘อภาสิตํ อลปิตํ ตถาคเตนาติ ทีเปนฺติ, ภาสิตํ ลปิตํ ตถาคเตน ‘ภาสิตํ ลปิตํ ตถาคเตนาติ ทีเปนฺติ, อนาจิณฺณํ ตถาคเตน ‘อนาจิณฺณํ ตถาคเตนาติ ทีเปนฺติ, อาจิณฺณํ ตถาคเตน ‘อาจิณฺณํ ตถาคเตนาติ ทีเปนฺติ, อปฺปฏิฺญตฺตํ ตถาคเตน “อปฺปฏิฺญตฺตํ ตถาคเตนาติ ทีเปนฺติ, ปฏิฺญตฺตํ ตถาคเตน “ปฏิฺญตฺตํ ตถาคเตนาติ ทีเปนฺติ. เต อิเมหิ ทสหิ วตฺถูหิ น อวกสฺสนฺติ น ปวกสฺสนฺติ, น อาเวนิกกมฺมานิ กโรนฺติ น อาเวนิกปาติโมกฺขํ อุทฺทิสฺสนฺติ. เอตฺตาวตา โข อานนฺท สงฺโฆ สมคฺโค โหตีติ.

“ภินฺนํ ปน ภนฺเต สงฺฆํ สมคฺคํ กตฺวา กึ โส ปสวตีติ.
“พฺรหฺมํ อานนฺท ปฺุญฺญํ ปสวตีติ.
“กึ ปน ภนฺเต พฺรหฺมา ปฺุญฺญนฺติ.
“กปฺปึ อานนฺท สคฺคมฺหิ โมทตีติ.

“สุขา สงฺฆสฺส สามคฺคี, สมคฺคานฺจนุคฺคโห.[๑]
สมคฺครโต ธมฺมฏฺโฐ, โยคกฺเขมา น ธํสติ.
สงฺฆํ สมคฺคํ กตฺวาน, กปฺปึ สคฺคมฺหิ โมทตีติ. ทสมํ.

จตุตฺโถ อุปาลิวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานํ

อุปาลี ปน[๒] อุพฺพาโห อุปสมฺปทนิสฺสเยน[๓] จ
สามเณโร จ เทฺว เภทา, อานนฺเทหิ อปเร เทฺว.[๔]

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. สมคฺคานฺจ อนุคฺคโห [๒] ฉ.,เท. อุปาลิรปนา อิ. อุปาลิฏฺรปนา
[๓] ฉ.,เท. อุปสมฺปทนิสฺสยา [๔] ฉ.,เท. ทฺเวติ.

๕. อกฺโกสวคฺโค

๑. วิวาทสุตฺตํ

[๔๑] อถ โข อายสฺมา อุปาลิ, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ; เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา อุปาลิ ภควนฺตํ เอตทโวจ "โก นุ โข ภนฺเต เหตุ โก ปจฺจโย, เยน สงฺเฆ ภณฺฑนกลหวิคฺคหวิวาทา อุปฺปชฺชนฺติ, ภิกฺขู [๑] น ผาสุ วิหรนฺตีติ. "อิธุปาลิ ภิกฺขู อธมฺมํ "ธมฺโมติ ทีเปนฺติ, ธมฺมํ "อธมฺโมติ ทีเปนฺติ, อวินยํ "วินโยติ ทีเปนฺติ, วินยํ "อวินโยติ ทีเปนฺติ, อภาสิตํ อลปิตํ ตถาคเตน "ภาสิตํ ลปิตํ ตถาคเตนาติ ทีเปนฺติ, ภาสิตํ ลปิตํ ตถาคเตน "อภาสิตํ อลปิตํ ตถาคเตนาติ ทีเปนฺติ, อนาจิณฺณํ ตถาคเตน "อาจิณฺณํ ตถาคเตนาติ ทีเปนฺติ, อาจิณฺณํ ตถาคเตน "อนาจิณฺณํ ตถาคเตนาติ ทีเปนฺติ, อปฺปญฺญตฺตํ ตถาคเตน "ปญฺญตฺตํ ตถาคเตนาติ ทีเปนฺติ, ปญฺญตฺตํ ตถาคเตน "อปฺปญฺญตฺตํ ตถาคเตนาติ ทีเปนฺติ. อยํ โข อุปาลิ เหตุ อยํ ปจฺจโย, เยน สงฺเฆ ภณฺฑนกลหวิคฺคหวิวาทา อุปฺปชฺชนฺติ, ภิกฺขู น ผาสุ วิหรนฺตีติ. ปฐมํ.

๒. ปฐมวิวาทมูลสุตฺตํ

[๔๒] "กติ นุ โข ภนฺเต วิวาทมูลานีติ. "ทส โข อุปาลิ วิวาทมูลานิ. กตมานิ ทส. อิธุปาลิ ภิกฺขู อธมฺมํ "ธมฺโมติ

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. จ, เอวมุปริปิ.

ทีเปนฺติ, ธมฺมํ “อธมฺโมติ ทีเปนฺติ, อวินยं “วินโยติ ทีเปนฺติ, วินยं “อวินโยติ ทีเปนฺติ, อภาสิตं อลปิตं ตถาคเตน “ภาสิตं ลปิตं ตถาคเตนาติ ทีเปนฺติ, “ภาสิตं ลปิตं ตถาคเตน “อภาสิตं อลปิตं ตถาคเตนาติ ทีเปนฺติ, อนาจิณฺณํ ตถาคเตน “อาจิณฺณํ ตถาคเตนาติ ทีเปนฺติ, อาจิณฺณํ ตถาคเตน “อนาจิณฺณํ ตถาคเตนาติ ทีเปนฺติ, อปฺปญฺญตฺตํ ตถาคเตน “ปญฺญตฺตํ ตถาคเตนาติ ทีเปนฺติ, ปญฺญตฺตํ ตถาคเตน “อปฺปญฺญตฺตํ ตถาคเตนาติ ทีเปนฺติ. อิมานิ โข อุปาลิ ทส วิวาทมูลานีติ. ทุติยं.

๓. ทุติยวิวาทมูลสุตฺตํ

[๔๓] “กติ นุ โข ภนฺเต วิวาทมูลานีติ. ทส โข อุปาลิ วิวาทมูลานิ. กตมานิ ทส. อิธุปาลิ ภิกฺขู อนาปตฺตึ “อาปตฺตีติ ทีเปนฺติ, อาปตฺตึ “อนาปตฺตีติ ทีเปนฺติ, ลหุกํ อาปตฺตึ “ครุกาปตฺตีติ ทีเปนฺติ, ครุกํ อาปตฺตึ “ลหุกาปตฺตีติ ทีเปนฺติ, ทุฏฺฐุลฺลํ อาปตฺตึ “อทุฏฺฐุลฺลาปตฺตีติ ทีเปนฺติ, อทุฏฺฐุลฺลํ อาปตฺตึ “ทุฏฺฐุลฺลาปตฺตีติ ทีเปนฺติ, สาวเสสํ อาปตฺตึ “อวเสสา อาปตฺตีติ ทีเปนฺติ, อนวเสสํ อาปตฺตึ “สาวเสสาปตฺตีติ ทีเปนฺติ, สปฺปฏิกมฺมํ อาปตฺตึ “อปฺปฏิกมฺมาปตฺตีติ ทีเปนฺติ, อปฺปฏิกมฺมํ อาปตฺตึ “สปฺปฏิกมฺมาปตฺตีติ ทีเปนฺติ. อิมานิ โข อุปาลิ ทส วิวาทมูลานีติ. ตติยं.

๔. กุสินารสุตฺตํ

[๔๔] เอกํ สมยं ภควา กุสินารายं วิหรติ พลิหรเณ วนสณฺเฑ. ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ “ภิกฺขโวติ. “ภทนฺเตติ เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจสฺโสสุํ. ภควา เอตทโวจ

"โจทเกน ภิกฺขเว ภิกฺขุนา ปรํ โจเทตุกาเมน ปญฺจ ธมฺเม อชฺฌตฺตํ ปจฺจเวกฺขิตฺวา ปญฺจ ธมฺเม อชฺฌตฺตํ อุปฏฺฐาเปตฺวา ปโร โจเทตพฺโพ. กตเม ปญฺจ ธมฺมา อชฺฌตฺตํ ปจฺจเวกฺขิตพฺพา. โจทเกน ภิกฺขเว ภิกฺขุนา ปรํ โจเทตุกาเมน เอวํ ปจฺจเวกฺขิตพฺพํ "ปริสุทฺธกายสมาจาโร นุ โขมฺหิ, ปริสุทฺเธนมฺหิ กายสมาจาเรน สมนฺนาคโต อจฺฉิทฺเทน อปฺปฏิมํเสน. สํวิชฺชติ นุ โข เม เอโส ธมฺโม อุทาหุ โนติ. โน เจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปริสุทฺธกายสมาจาโร โหติ ปริสุทฺเธน กายสมาจาเรน สมนฺนาคโต อจฺฉิทฺเทน อปฺปฏิมํเสน, ตสฺส ภวนฺติ วตฺตาโร "อิงฺฆ ตาว อายสฺมา กายิกํ สิกฺขสฺสูติ, อิติสฺส ภวนฺติ วตฺตาโร.

ปุน จปรํ ภิกฺขเว โจทเกน ภิกฺขุนา ปรํ โจเทตุกาเมน เอวํ ปจฺจเวกฺขิตพฺพํ "ปริสุทฺธวจีสมาจาโร นุ โขมฺหิ, ปริสุทฺเธนมฺหิ วจีสมาจาเรน สมนฺนาคโต อจฺฉิทฺเทน อปฺปฏิมํเสน. สํวิชฺชติ นุ โข เม เอโส ธมฺโม อุทาหุ โนติ. โน เจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปริสุทฺธวจีสมาจาโร โหติ ปริสุทฺเธน วจีสมาจาเรน สมนฺนาคโต อจฺฉิทฺเทน อปฺปฏิมํเสน, ตสฺส ภวนฺติ วตฺตาโร "อิงฺฆ ตาว อายสฺมา วาจสิกํ สิกฺขสฺสูติ, อิติสฺส ภวนฺติ วตฺตาโร.

ปุน จปรํ ภิกฺขเว โจทเกน ภิกฺขุนา ปรํ โจเทตุกาเมน เอวํ ปจฺจเวกฺขิตพฺพํ "เมตฺตํ นุ โข จิตฺตํ ปจฺจุปฏฺฐิตํ สพฺรหฺมจารีสุ อนาฆาตํ. สํวิชฺชติ นุ โข เม เอโส ธมฺโม อุทาหุ โนติ. โน เจ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน เมตฺตจิตฺตํ ปจฺจุปฏฺฐิตํ โหติ สพฺรหฺมจารีสุ อนาฆาตํ, ตสฺส ภวนฺติ วตฺตาโร "อิงฺฆ [๑] อายสฺมา สพฺรหฺมจารีสุ เมตฺตจิตฺตํ อุปฏฺฐเปหีติ. อิติสฺส ภวนฺติ วตฺตาโร.

---

๑ ฉ.,เท.,อิ. ตาว

ปุน จปรํ ภิกฺขเว โจทเกน ภิกฺขุนา ปรํ โจเทตุกาเมน เอวํ ปจฺจเวกฺขิตพฺพํ "พหุสฺสุโต นุ โขมฺหิ สุตธโร สุตสนฺนิจโย, เย เต ธมฺมา อาทิกลฺยาณา มชฺเฌกลฺยาณา ปริโยสานกลฺยาณา สาตฺถํ สพฺยญฺชนํ เกวลปริปุณฺณํ ปริสุทฺธํ พฺรหฺมจริยํ อภิวทนฺติ, ตถารูปาสฺส[๑] เม ธมฺมา พหุสฺสุตา โหนฺติ ธตา วจสา ปริจิตา มนสานุเปกฺขิตา ทิฏฺฐิยา สุปฺปฏิวิทฺธา. สํวิชฺชติ นุ โข เม เอโส ธมฺโม อุทาหุ โนติ. โน เจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ พหุสฺสุโต โหติ สุตธโร สุตสนฺนิจโย, เย เต ธมฺมา อาทิกลฺยาณา มชฺเฌกลฺยาณา ปริโยสานกลฺยาณา สาตฺถํ สพฺยญฺชนํ เกวลปริปุณฺณํ ปริสุทฺธํ พฺรหฺมจริยํ อภิวทนฺติ, ตถารูปาสฺส ธมฺมา พหุสฺสุตา โหนฺติ ธตา วจสา ปริจิตา มนสานุเปกฺขิตา ทิฏฺฐิยา สุปฺปฏิวิทฺธา, ตสฺส ภวนฺติ วตฺตาโร "อิงฺฆ ตาว อายสฺมา อาคมํ ปริยาปุณสฺสูติ, อิติสฺส ภวนฺติ วตฺตาโร.

ปุน จปรํ ภิกฺขเว โจทเกน ภิกฺขุนา ปรํ โจเทตุกาเมน เอวํ ปจฺจเวกฺขิตพฺพํ "อุภยานิ โข [๒] เม ปาติโมกฺขานิ วิตฺถาเรน สฺวาคตานิ โหนฺติ สุวิภตฺตานิ สุปฺปวตฺตานิ สุวินิจฺฉิตานิ สุตฺตโส อนุพฺยญฺชนโส, สํวิชฺชติ นุ โข เม เอโส ธมฺโม อุทาหุ โนติ. โน เจ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อุภยานิ ปาติโมกฺขานิ วิตฺถาเรน สฺวาคตานิ โหนฺติ สุวิภตฺตานิ สุปฺปวตฺตานิ สุวินิจฺฉิตานิ สุตฺตโส อนุพฺยญฺชนโส, "อิทมฺปนายสฺมา กตฺถ วุตฺตํ ภควตาติ, อิติ ปุฏฺโฐ น สมฺปายติ,[๓] ตสฺส ภวนฺติ วตฺตาโร "อิงฺฆ ตาว อายสฺมา วินยํ สิกฺขสฺสูติ, อิติสฺส ภวนฺติ วตฺตาโร. อิเม ปญฺจ ธมฺมา อชฺฌตฺตํ ปจฺจเวกฺขิตพฺพา.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ตถารูปา
[๒] ฉ.,เท. ปน อิ. นุ โข
[๓] ฉ.,เท. สมฺปายิสฺสติ

กตเม ปญฺจ ธมฺมา อชฺฌตฺตํ อุปฏฺฐาเปตพฺพา. "กาเลน วกฺขามิ, โน อกาเลน; ภูเตน วกฺขามิ, โน อภูเตน; สณฺเหน วกฺขามิ, โน ผรุเสน; อตฺถสญฺหิเตน วกฺขามิ, โน อนตฺถสญฺหิเตน; เมตฺตจิตฺโต วกฺขามิ, โน โทสนฺตโรติ. อิเม ปญฺจ ธมฺมา อชฺฌตฺตํ อุปฏฺฐาเปตพฺพา. โจทเกน ภิกฺขเว ภิกฺขุนา ปรํ โจเทตุกาเมน อิเม ปญฺจ ธมฺเม อชฺฌตฺตํ ปจฺจเวกฺขิตฺวา อิเม ปญฺจ ธมฺเม อชฺฌตฺตํ อุปฏฺฐาเปตฺวา ปโร โจเทตพฺโพติ. จตุตฺถํ.

๕. ราชนฺเตปุรปฺปเวสนสุตฺตํ

[๔๕] "ทสยิเม ภิกฺขเว อาทีนวา ราชนฺเตปุรปฺปเวสเน. กตเม ทส. อิธ ภิกฺขเว ราชา มเหสิยา สทฺธึ นิสินฺโน โหติ, ตตฺร ภิกฺขุ ปวิสติ, มเหสี ตํ[๑] ภิกฺขุ๋ ทิสฺวา สิตํ ปาตุกโรติ, ภิกฺขุ วา มเหสึ ทิสฺวา สิตํ ปาตุกโรติ. ตตฺถ รญฺโญ เอวํ โหติ "อทฺธา อิเมสํ กตํ วา กริสฺสนฺติ วาติ. อยํ ภิกฺขเว ปฐโม อาทีนโว ราชนฺเตปุรปฺปเวสเน.

ปุน จปรํ ภิกฺขเว ราชา พหุกิจฺโจ พหุกรณีโย อญฺญตรํ อิตฺถึ คนฺตฺวา น สรติ "สา เตน คพฺภํ คณฺหาติ. ตตฺถ รญฺโญ เอวํ โหติ "น โข อิธ อญฺโญ โกจิ ปวิสติ อญฺญตฺร ปพฺพชิเตน. สิยา นุ โข ปพฺพชิตสฺส กมฺมนฺติ. อยํ ภิกฺขเว ทุติโย อาทีนโว ราชนฺเตปุรปฺปเวสเน.

ปุน จปรํ ภิกฺขเว รญฺโญ อนฺเตปุเร อญฺญตรํ รตนํ นสฺสติ. ตตฺถ รญฺโญ เอวํ โหติ "น โข อิธ อญฺโญ โกจิ ปวิสติ, อญฺญตฺร ปพฺพชิเตน, สิยา นุ โข ปพฺพชิตสฺส กมฺมนฺติ. อยํ ภิกฺขเว ตติโย อาทีนโว ราชนฺเตปุรปฺปเวสเน.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. วา

ปุน จปรํ ภิกฺขเว รญฺโญ อนฺเตปุเร อพฺภนฺตรา คุยฺหมนฺตา พหิทฺธา สมฺเภทํ คจฺฉนฺติ. ตตฺถ รญฺโญ เอวํ โหติ “น โข อิธ รญฺโญ โกจิ ปวิสติ อญฺญตฺร ปพฺพชิเตน, สิยา นุ โข ปพฺพชิตสฺส กมฺมนฺติ. อยํ ภิกฺขเว จตุตฺโถ อาทีนโว ราชนฺเตปุรปฺปเวสเน.

ปุน จปรํ ภิกฺขเว รญฺโญ อนฺเตปุเร ปิตา วา ปุตฺตํ ปตฺเถติ, ปุตฺโต วา ปิตรํ ปตฺเถติ. เตสํ เอวํ โหติ “น โข อิธ อญฺโญ โกจิ ปวิสติ, อญฺญตฺร ปพฺพชิเตน, สิยา นุ โข ปพฺพชิตสฺส กมฺมนฺติ. อยํ โข ภิกฺขเว ปญฺจโม อาทีนโว ราชนฺเตปุรปฺปเวสเน.

ปุน จปรํ ภิกฺขเว ราชา นีจฏฺฐานิยํ[๑] อุจฺเจ ฐาเน ฐเปติ. เยสนฺตํ อมนาปา เตสํ เอวํ โหติ “ราชา โข ปพฺพชิเตน สํสฏฺโฐ, สิยา นุ โข ปพฺพชิตสฺส กมฺมนฺติ. อยํ ภิกฺขเว ฉฏฺโฐ อาทีนโว ราชนฺเตปุรปฺปเวสเน.

ปุน จปรํ ภิกฺขเว ราชา อุจฺจฏฺฐานิยํ นีเจ ฐาเน ฐเปติ. เยสนฺตํ อมนาปา เตสํ เอวํ โหติ “ราชา โข ปพฺพชิเตน สํสฏฺโฐ, สิยา นุ โข ปพฺพชิตสฺส กมฺมนฺติ. อยํ โข ภิกฺขเว สตฺตโม อาทีนโว ราชนฺเตปุรปฺปเวสเน.

ปุน จปรํ ภิกฺขเว ราชา อกาเล เสนํ อุยฺโยเชติ. เยสนฺตํ อมนาปา, เตสํ เอวํ โหติ “ราชา โข ปพฺพชิเตน สํสฏฺโฐ, สิยา นุ โข ปพฺพชิตสฺส กมฺมนฺติ. อยํ ภิกฺขเว อฏฺฐโม อาทีนโว ราชนฺเตปุรปฺปเวสเน.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. นิจฺจฏฺฐานิยํ, เอวมุปริปิ.

ปุน จปรํ ภิกฺขเว ราชา กาเล เสนํ อุยฺโยเชตฺวา อนฺตรามคฺคโต นิวตฺตาเปสิ.[๑] เยสนฺตํ อมนาปํ, เตสํ เอวํ โหติ "ราชา โข ปพฺพชิเตน สํสฏฺโฐ, สิยา นุ โข ปพฺพชิตสฺส กมฺมนฺติ. อยํ ภิกฺขเว นวโม อาทีนโว ราชนฺเตปุรปฺปเวสเน.

ปุน จปรํ ภิกฺขเว รญฺโญ อนฺเตปุรํ หตฺถิสมฺพาธํ[๒] อสฺสสมฺพาธํ รถสมฺพาธํ รชนียานิ รูปสทฺทคนฺธรสโผฏฺฐพฺพานิ, ยานิ น ปพฺพชิตสารุปฺปานิ. อยํ ภิกฺขเว ทสโม อาทีนโว ราชนฺเตปุรปฺปเวสเน. อิเม โข ภิกฺขเว ทส อาทีนวา ราชนฺเตปุรปฺปเวสเนติ. ปญฺจมํ.

๖. สกฺกสุตฺตํ

[๔๖] เอกํ สมยํ ภควา สกฺเกสุ วิหรติ กปิลวตฺถุสฺมึ นิโคฺรธาราเม. อถ โข สมฺพหุลา สกฺกา อุปาสกา ตทหุโปสเถ, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุ; เอกมนฺตํ นิสินฺเน โข สกฺเก อุปาสเก ภควา เอตทโวจ "อปิ นุ ตุมฺเห สกฺกา อฏฺฐงฺคสมนฺนาคตํ อุโปสถํ อุปวสถาติ. "อปฺเปกทา มยํ ภนฺเต อฏฺฐงฺคสมนฺนาคตํ อุโปสถํ อุปวสาม, อปฺเปกทา น อุปวสามาติ. เตสํ โว สกฺกา อลาภา เตสํ ทุลฺลทฺธํ, เย ตุมฺเห เอวํ โสกสภเย ชีวิเต มรณสภเย ชีวิเต อปฺเปกทา อฏฺฐงฺคสมนฺนาคตํ อุโปสถํ อุปวสถ อปฺเปกทา น อุปวสถ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. นิวตฺตาเปติ　　[๒] ฉ.,เท.,อิ. หตฺถิสมฺมทฺทํ อสฺสสมฺมทฺทํ รถสมฺมทฺทํ

"ตํ กึ มญฺญถ สกฺกา อิธ ปุริโส เยน [๑] กมฺมฏฺฐาเนน อนาปชฺช อกุสลํ ทิวสํ อฑฺฒกหาปณํ นิพฺพิเสยฺย, ทกฺโข ปุริโส อุฏฺฐานสมฺปนฺโนติ อลํ วจนายาติ. เอวํ ภนฺเต.

"ตํ กึ มญฺญถ สกฺกา อิธ ปุริโส เยน กมฺมฏฺฐาเนน อนาปชฺช อกุสลํ ทิวสํ กหาปณํ นิพฺพิเสยฺย, 'ทกฺโข ปุริโส อุฏฺฐานสมฺปนฺโนติ อลํ วจนายาติ. เอวํ ภนฺเต.

ตํ กึ มญฺญถ สกฺกา อิธ ปุริโส เยน กมฺมฏฺฐาเนน อนาปชฺช อกุสลํ ทิวสํ เทฺว กหาปเณ นิพฺพิเสยฺย ฯเปฯ ตโย กหาปเณ นิพฺพิเสยฺย ฯเปฯ จตฺตาโร กหาปเณ นิพฺพิเสยฺย ฯเปฯ ปญฺจ กหาปเณ นิพฺพิเสยฺย ฯเปฯ ฉ กหาปเณ นิพฺพิเสยฺย ฯเปฯ สตฺต กหาปเณ นิพฺพิเสยฺย ฯเปฯ อฏฺฐ กหาปเณ นิพฺพิเสยฺย ฯเปฯ นว กหาปเณ นิพฺพิเสยฺย ฯเปฯ ทส กหาปเณ นิพฺพิเสยฺย ฯเปฯ วีสํ[๒] กหาปเณ นิพฺพิเสยฺย ฯเปฯ ตึสํ[๓] กหาปเณ นิพฺพิเสยฺย ฯเปฯ จตฺตาฬีสํ[๔] กหาปเณ นิพฺพิเสยฺย ฯเปฯ ปญฺญาสํ กหาปเณ นิพฺพิเสยฺย ฯเปฯ กหาปณสตํ นิพฺพิเสยฺย, 'ทกฺโข ปุริโส อุฏฺฐานสมฺปนฺโนติ อลํ วจนายาติ. เอวํ ภนฺเต.

"ตํ กึ มญฺญถ สกฺกา อปิ นุ โข โส ปุริโส ทิวเส[๕] กหาปณสตํ กหาปณสหสฺสํ นิพฺพิสมาโน ลทฺธํ ลทฺธํ นิกฺขิปนฺโต [๖] วสฺสสตชีวี มหนฺตํ โภคกฺขนฺธํ อธิคจฺเฉยฺยาติ. เอวํ ภนฺเต.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. เกนจิ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. วีส
[๓] ฉ.,เท.,อิ. ติส
[๔] ฉ.,เท. จตฺตารีสํ
[๕] ฉ.,เท.,อิ. อาเมณฺฑิตํ
[๖] ฉ.,เท.,อิ. วสฺสสตายุโก

ตํ กึ มญฺญถ สกฺกา อปิ นุ โข โส ปุริโส โภคเหตุกํ[๑] โภคนิทานํ โภคาธิกรณํ เอกํ วา รตฺตึ เอกํ วา ทิวสํ [๒] อุปฑฺฒํ วา ทิวสํ เอกนฺตสุขปฏิสํเวที วิหเรยฺยาติ.

โน เหตํ ภนฺเต. ตํ กิสฺส เหตุ. กามา หิ ภนฺเต อนิจฺจา ตุจฺฉา มุสา โมสธมฺมาติ.

อิธ ปน โว สกฺกา มม สาวโก ทส วสฺสานิ อปฺปมตฺโต อาตาปี ปหิตตฺโต วิหรนฺโต ยถา มยานุสิฏฺจ, ตถา ปฏิปชฺชมาโน สตมฺปิ วสฺสานิ สตมฺปิ วสฺสสตานิ สตมฺปิ วสฺสสหสฺสานิ เอกนฺตสุขปฏิสํเวที วิหเรยฺย. โส จ ขฺวสฺส สกทาคามี วา อนาคามี วา อปณฺณกํ วา โสตาปนฺโน. ติฏฺจนฺตุ สกฺกา ทส วสฺสานิ.

อิธ มม สาวโก นว วสฺสานิ ฯเปฯ อฏฺจ วสฺสานิ ฯเปฯ สตฺต วสฺสานิ ฯเปฯ ฉ วสฺสานิ ฯเปฯ ปญฺจ วสฺสานิ ฯเปฯ จตฺตาริ วสฺสานิ ฯเปฯ ตีณิ วสฺสานิ ฯเปฯ เทฺว วสฺสานิ ฯเปฯ เอกํ วสฺสํ อปฺปมตฺโต อาตาปี ปหิตตฺโต วิหรนฺโต ยถา มยานุสิฏฺจ, ตถา ปฏิปชฺชมาโน สตมฺปิ วสฺสานิ สตมฺปิ วสฺสสตานิ สตมฺปิ วสฺสสหสฺสานิ เอกนฺตสุขปฏิสํเวที วิหเรยฺย, โส จ ขฺวสฺส สกทาคามี วา อนาคามี วา อปณฺณกํ วา โสตาปนฺโน. ติฏฺจตุ สกฺกา เอกํ วสฺสํ.

อิธ มม สาวโก ทส มาเส อปฺปมตฺโต อาตาปี ปหิตตฺโต วิหรนฺโต ยถา มยานุสิฏฺจ, ตถา ปฏิปชฺชมาโน สตมฺปิ วสฺสานิ สตมฺปิ วสฺสสตานิ สตมฺปิ วสฺสสหสฺสานิ เอกนฺตสุขปฏิสํเวที วิหเรยฺย,

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. โภคเหตุ　　[๒] อิ. อุปฑฺฒํ วา รตฺตึ

โส จ ขฺวสฺส สกทาคามี วา อนาคามี วา อปณฺณกำ วา โสตาปนฺโน. ติฏฺฐนฺตุ สกฺกา ทส มาสา.

อิธ มม สาวโก นว มาเส ฯเปฯ อฏฺฐ มาเส ฯเปฯ สตฺต มาเส ฯเปฯ ฉ มาเส ฯเปฯ ปญฺจ มาเส ฯเปฯ จตฺตาโร มาเส ฯเปฯ ตโย มาเส ฯเปฯ เทฺว มาเส ฯเปฯ เอกมาสำ ฯเปฯ อฑฺฒมาสำ อปฺปมตฺโต อาตาปี ปหิตตฺโต วิหรนฺโต ยถา มยานุสิฏฺฐจ, ตถา ปฏิปชฺชมาโน สตำปิ วสฺสานิ สตำปิ วสฺสสตานิ สตำปิ วสฺสสหสฺสานิ เอกนฺตสุขปฏิสำเวที วิหเรยฺย. โส จ ขฺวสฺส สกทาคามี วา อนาคามี วา อปณฺณกำ วา โสตาปนฺโน. ติฏฺฐตุ สกฺกา อฑฺฒมาโส.

อิธ มม สาวโก ทส รตฺตินฺทิเว อปฺปมตฺโต อาตาปี ปหิตตฺโต วิหรนฺโต ยถา มยานุสิฏฺฐจ, ตถา ปฏิปชฺชมาโน สตำปิ วสฺสานิ สตำปิ วสฺสสตานิ สตำปิ วสฺสสหสฺสานิ เอกนฺตสุขปฏิสำเวที วิหเรยฺย, โส จ ขฺวสฺส สกทาคามี วา อนาคามี วา อปณฺณกำ วา โสตาปนฺโน. ติฏฺฐนฺตุ สกฺกา ทส รตฺตินฺทิวา.

อิธ มม สาวโก นว รตฺตินฺทิเว ฯเปฯ อฏฺฐ รตฺตินฺทิเว ฯเปฯ สตฺต รตฺตินฺทิเว ฯเปฯ ฉ รตฺตินฺทิเว ฯเปฯ ปญฺจ รตฺตินฺทิเว ฯเปฯ จตฺตาโร รตฺตินฺทิเว ฯเปฯ ตโย รตฺตินฺทิเว ฯเปฯ เทฺว รตฺตินฺทิเว ฯเปฯ เอกรตฺตินฺทิวำ อปฺปมตฺโต อาตาปี ปหิตตฺโต วิหรนฺโต ยถา มยานุสิฏฺฐจ, ตถา ปฏิปชฺชมาโน สตำปิ วสฺสานิ สตำปิ วสฺสสตานิ สตำปิ วสฺสสหสฺสานิ เอกนฺตสุขปฏิสำเวที วิหเรยฺย, โส จ ขฺวสฺส สกทาคามี วา อนาคามี วา อปณฺณกำ วา โสตาปนฺโน. เตสำ โว สกฺกา อลาภา เตสำ ทุลฺลทฺธำ, เย ตุมฺเห เอวำ

โสกสภเย ชีวิเต มรณสภเย ชีวิเต อปฺเปกทา อฏฺจงฺคสมนฺนาคตํ อุโปสถํ อุปวสถ, อปฺเปกทา น อุปวสถาติ. "เอเต มยํ ภนฺเต อชฺชตคฺเค อฏฺจงฺคสมนฺนาคตํ อุโปสถํ อุปวสิสฺสามาติ. ฉฏฺฐํ.

๗. มหาลิสุตฺตํ

[๔๗] เอกํ สมยํ ภควา เวสาลิยํ วิหรติ มหาวเน กูฏาคารสาลายํ. อถ โข มหาลิ ลิจฺฉวี,[๑] เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ; เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข มหาลิ ลิจฺฉวี ภควนฺตํ เอตทโวจ

"โก นุ โข ภนฺเต เหตุ, โก ปจฺจโย ปาปสฺส กมฺมสฺส กิริยาย ปาปสฺส กมฺมสฺส ปวตฺติยาติ. "โลโภ โข มหาลิ เหตุ, โลโภ ปจฺจโย ปาปสฺส กมฺมสฺส กิริยาย ปาปสฺส กมฺมสฺส ปวตฺติยา, โทโส โข มหาลิ เหตุ, โทโส ปจฺจโย ปาปสฺส กมฺมสฺส กิริยาย ปาปสฺส กมฺมสฺส ปวตฺติยา, โมโห โข มหาลิ เหตุ, โมโห ปจฺจโย ปาปสฺส กมฺมสฺส กิริยาย ปาปสฺส กมฺมสฺส ปวตฺติยา, อโยนิโส มนสิกาโร โข มหาลิ เหตุ, อโยนิโส มนสิกาโร ปจฺจโย ปาปสฺส กมฺมสฺส กิริยาย ปาปสฺส กมฺมสฺส ปวตฺติยา. มิจฺฉาปณิหิตํ โข มหาลิ จิตฺตํ เหตุ, มิจฺฉาปณิหิตํ จิตฺตํ ปจฺจโย ปาปสฺส กมฺมสฺส กิริยาย ปาปสฺส กมฺมสฺส ปวตฺติยา.[๒] อยํ โข มหาลิ เหตุ, อยํ ปจฺจโย ปาปสฺส กมฺมสฺส กิริยาย ปาปสฺส กมฺมสฺส ปวตฺติยาติ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ลิจฺฉวิ　　[๒] ฉ.,เท. อิติสทฺโท ทิสฺสติ.

"โก ปน ภนฺเต เหตุ, โก ปจฺจโย กลฺยาณสฺส กมฺมสฺส กิริยาย กลฺยาณสฺส กมฺมสฺส ปวตฺติยาติ. "อโลโภ โข มหาลิ เหตุ, อโลโภ ปจฺจโย กลฺยาณสฺส กมฺมสฺส กิริยาย กลฺยาณสฺส กมฺมสฺส ปวตฺติยา, อโทโส โข มหาลิ เหตุ, อโทโส ปจฺจโย กลฺยาณสฺส กมฺมสฺส กิริยาย กลฺยาณสฺส กมฺมสฺส ปวตฺติยา, อโมโห โข มหาลิ เหตุ อโมโห ปจฺจโย กลฺยาณสฺส กมฺมสฺส กิริยาย กลฺยาณสฺส กมฺมสฺส ปวตฺติยา, โยนิโส มนสิกาโร โข มหาลิ เหตุ โยนิโส มนสิกาโร ปจฺจโย กลฺยาณสฺส กมฺมสฺส กิริยาย กลฺยาณสฺส กมฺมสฺส ปวตฺติยา, สมฺมาปณิหิตํ โข มหาลิ จิตฺตํ เหตุ, สมฺมาปณิหิตํ จิตฺตํ ปจฺจโย กลฺยาณสฺส กมฺมสฺส กิริยาย กลฺยาณสฺส กมฺมสฺส ปวตฺติยา, อยํ โข มหาลิ เหตุ, อยํ ปจฺจโย กลฺยาณสฺส กมฺมสฺส กิริยาย กลฺยาณสฺส กมฺมสฺส ปวตฺติยาติ.[๑] อิเม [๒] โข[๓] มหาลิ ทส ธมฺมา โลเก น สํวิชฺเชยฺยุ, นยิธ ปญฺญาเยถ "อธมฺมจริยวิสมจริยาติ วา "ธมฺมจริยสมจริยาติ วา. ยสฺมา จ โข มหาลิ อิเม ทส ธมฺมา โลเก สํวิชฺชนฺติ, ตสฺมา ปญฺญายติ "อธมฺมจริยวิสมจริยาติ วา "ธมฺมจริยสมจริยาติ วาติ. สตฺตมํ.

๘. ปพฺพชิตอภิณฺหสุตฺตํ

[๔๘] "ทสยิเม ภิกฺขเว ธมฺมา ปพฺพชิเตน อภิณฺหํ ปจฺจเวกฺขิตพฺพา. กตเม ทส. "เววณฺณิยมฺหิ อชฺฌุปคโตติ ปพฺพชิเตน อภิณฺหํ ปจฺจเวกฺขิตพฺพํ; "ปรปฏิพทฺธา เม ชีวิกาติ ปพฺพชิเตน

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อิติสทฺโท น ทิสฺสติ.
[๒] ฉ.,เท.,อิ. จสทฺโท ทิสฺสติ.
[๓] ฉ.,เท.,อิ. โขสทฺโท น ทิสฺสติ.

อภิณฺหํ ปจฺจเวกฺขิตพฺพํ; "อญฺโญ เม อากปฺโป กรณีโยติ ปพฺพชิเตน อภิณฺหํ ปจฺจเวกฺขิตพฺพํ; "กจฺจิ นุ โข เม อตฺตา สีลโต น อุปวทตีติ ปพฺพชิเตน อภิณฺหํ ปจฺจเวกฺขิตพฺพํ; "กจฺจิ นุ โข มํ อนุวิจฺจ วิญฺญู สพฺรหฺมจารี สีลโต น อุปวทนฺตีติ ปพฺพชิเตน อภิณฺหํ ปจฺจเวกฺขิตพฺพํ; "สพฺเพหิ เม ปิเยหิ มนาเปหิ นานาภาโว วินาภาโวติ ปพฺพชิเตน อภิณฺหํ ปจฺจเวกฺขิตพฺพํ; "กมฺมสฺสโกมฺหิ กมฺมทายาโท กมฺมโยนิ กมฺมพนฺธุ กมฺมปฏิสรโณ, ยํ กมฺมํ กริสฺสามิ กลฺยาณํ วา ปาปกํ วา, ตสฺส ทายาโท ภวิสฺสามีติ ปพฺพชิเตน อภิณฺหํ ปจฺจเวกฺขิตพฺพํ; "กถมฺภูตสฺส เม รตฺตินฺทิวา วีติปตนฺตีติ[๑] ปพฺพชิเตน อภิณฺหํ ปจฺจเวกฺขิตพฺพํ; "กจฺจิ นุ โขหํ สุญฺญาคาเร อภิรมามีติ ปพฺพชิเตน อภิณฺหํ ปจฺจเวกฺขิตพฺพํ; "อตฺถิ นุ โข เม อุตฺตริมนุสฺสธมฺมา[๒] อลมริยญาณทสฺสนวิเสโส อธิคโต, โสหํ[๓] ปจฺฉิเม กาเล สพฺรหฺมจารีหิ ปุฏฺโฐ น มงฺกุ ภวิสฺสามีติ ปพฺพชิเตน อภิณฺหํ ปจฺจเวกฺขิตพฺพํ. อิเม โข ภิกฺขเว ทส ธมฺมา ปพฺพชิเตน อภิณฺหํ ปจฺจเวกฺขิตพฺพาติ. อฏฺฐมํ.

๙. สรีรฏฺฐธมฺมสุตฺตํ

[๔๙] "ทสยิเม ภิกฺขเว ธมฺมา สรีรฏฺฐา. ปพฺพชิเตน อภิณฺหํ ปจฺจเวกฺขิตพฺพา. กตเม ทส. สีตํ อุณฺหํ ชิฆจฺฉา ปิปาสา อุจฺจาโร ปสฺสาโว กายสංโร วจีสංโร อาชีวสංโร โปโนพฺภวิโก ภวสงฺขาโร. อิเม โข ภิกฺขเว ทส ธมฺมา สรีรฏฺฐาติ. นวมํ.

---

[๑] ฉ.,เท. วีติวตฺตนฺตีติ　　[๒] ฉ.,เท. อุตฺตริมนุสฺสธมฺโม
[๓] ฉ.,เท. โยหํ

๑๐. ภณฺฑนสุตฺตํ

[๕๐] เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม. เตน โข ปน สมเยน สมฺพหุลา ภิกฺขู ปจฺฉาภตฺตํ ปิณฺฑปาตปฏิกฺกนฺตา อุปฏฺฐานสาลายํ สนฺนิสินฺนา สนฺนิปติตา ภณฺฑนชาตา [๑] วิวาทาปนฺนา อญฺญมญฺญํ มุขสตฺตีหิ [๒] วิตุทนฺติ. อถ โข ภควา สายณฺหสมยํ ปฏิสลฺลานา วุฏฺฐิโต, เยน อุปฏฺฐานสาลา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺญตฺเต อาสเน นิสีทิ; นิสชฺช โข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ “กาย นุตฺถ ภิกฺขเว เอตรหิ กถาย สนฺนิสินฺนา [๓] กา จ ปน โว อนฺตรากถา วิปฺปกตาติ.

“อิธ มยํ ภนฺเต ปจฺฉาภตฺตํ ปิณฺฑปาตปฏิกฺกนฺตา อุปฏฺฐานสาลายํ สนฺนิสินฺนา สนฺนิปติตา ภณฺฑนชาตา กลหชาตา วิวาทาปนฺนา อญฺญมญฺญํ มุขสตฺตีหิ วิตุทนฺตา วิหรามาติ. “น โข ปเนตํ ภิกฺขเว ตุมฺหากํ ปฏิรูปํ กุลปุตฺตานํ สทฺธา อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิตานํ, ยํ ตุมฺเห ภณฺฑนชาตา กลหชาตา วิวาทาปนฺนา อญฺญมญฺญํ มุขสตฺตีหิ วิตุทนฺตา วิหเรยฺยาถ.

ทสยิเม ภิกฺขเว ธมฺมา สาราณียา ปิยกรณา ครุกรณา สงฺคหาย อวิวาทาย สามคฺคิยา เอกีภาวาย สංวตฺตนฺติ. กตเม ทส. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สีลวา โหติ, ปาติโมกฺขสංวรสංวุโต วิหรติ อาจารโคจรสมฺปนฺโน, อณุมตฺเตสุ วชฺเชสุ ภยทสฺสาวี, สมาทาย สิกฺขติ สิกฺขาปเทสุ. ยมฺปิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สีลวา โหติ ฯเปฯ

---

[๑] ฉ.,เท. กลหชาตา
[๒] ฉ.,เท.,อิ. วิตุทนฺตา วิหรนฺติ
[๓] ฉ.,เท. สนฺนิปติตา

สมาทาย สิกฺขติ สิกฺขาปเทสุ, อยมฺปิ ธมฺโม สาราณีโย ปิยกรโณ ครุกรโณ สงฺคหาย อวิวาทาย สามคฺคิยา เอกีภาวาย สํวตฺตติ.

ปุน จปรํ ภิกฺขเว ภิกฺขุ พหุสฺสุโต โหติ สุตธโร สุตสนฺนิจโย, เย เต ธมฺมา อาทิกลฺยาณา มชฺเฌกลฺยาณา ปริโยสานกลฺยาณา สาตฺถํ สพฺยญฺชนํ เกวลปริปุณฺณํ ปริสุทฺธํ พฺรหฺมจริยํ อภิวทนฺติ, ตถารูปาสฺส ธมฺมา พหุสฺสุตา โหนฺติ ธตา[๑] วจสา ปริจิตา มนสานุเปกฺขิตา ทิฏฺฐิยา สุปฺปฏิวิทฺธา. ยมฺปิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ พหุสฺสุโต โหติ ฯเปฯ ทิฏฺฐิยา สุปฺปฏิวิทฺธา, อยมฺปิ ธมฺโม สาราณีโย ปิยกรโณ ครุกรโณ สงฺคหาย อวิวาทาย สามคฺคิยา เอกีภาวาย สํวตฺตติ.

ปุน จปรํ ภิกฺขเว ภิกฺขุ กลฺยาณมิตฺโต โหติ กลฺยาณ-สหาโย กลฺยาณสมฺปวงฺโก. ยมฺปิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ กลฺยาณมิตฺโต [๒] กลฺยาณสหาโย กลฺยาณสมฺปวงฺโก, อยมฺปิ ธมฺโม สาราณีโย ปิยกรโณ ครุกรโณ สงฺคหาย อวิวาทาย สามคฺคิยา เอกีภาวาย สํวตฺตติ.

ปุน จปรํ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สุวโจ โหติ โสวจสฺสกรเณหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ขโม ปทกฺขิณคฺคาหี อนุสาสนึ. ยมฺปิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สุวโจ โหติ โสวจสฺสกรเณหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ขโม ปทกฺขิณคฺคาหี อนุสาสนึ. อยมฺปิ ธมฺโม สาราณีโย ปิยกรโณ ครุกรโณ สงฺคหาย อวิวาทาย สามคฺคิยา เอกีภาวาย สํวตฺตติ.

ปุน จปรํ ภิกฺขเว ภิกฺขุ, ยานิ ตานิ สพฺรหฺมจารีนํ อุจฺจาวจานิ กึกรณียานิ; ตตฺถ ทกฺโข โหติ อนลโส, ตตฺรุปายาย

---

[๑] ฉ.,เท. ธาตา, เอวมุปริปิ.　　[๒] ฉ.,เท.,อิ. โหติ

วีมสาย สมนฺนาคโต อลํ กาตุ อลํ สวิธาตุ. ยมฺปิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ, ยานิ ตานิ สพฺรหฺมจารี อุจฺจาวจานิ กึกรณียานิ: ตตฺถ ทกฺโข โหติ อนลโส ตตฺรุปายาย วีมสาย สมนฺนาคโต อลํ กาตุ อลํ สวิธาตุ, อยมฺปิ ธมฺโม สาราณีโย ปิยกรโณ ครุกรโณ สงฺคหาย อวิวาทาย สามคฺคิยา เอกีภาวาย สวตฺตติ.

ปุน จปรๆ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ธมฺมกาโม โหติ ปิยสมุทาหาโร, อภิธมฺเม อภิวินเย อุพารปามุชฺโช.[๑] ยมฺปิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ธมฺมกาโม โหติ ปิยสมุทาหาโร, อภิธมฺเม อภิวินเย อุพารปามุชฺโช, อยมฺปิ ธมฺโม สาราณีโย ปิยกรโณ ครุกรโณ สงฺคหาย อวิวาทาย สามคฺคิยา เอกีภาวาย สวตฺตติ.

ปุน จปรๆ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อารทฺธวิริโย วิหรติ อกุสลานๆ ธมฺมานๆ ปหานาย กุสลานๆ ธมฺมานๆ อุปสมฺปทาย ถามวา ทพฺหปรกฺกโม อนิกฺขิตฺตธุโร กุสเลสุ ธมฺเมสุ. ยมฺปิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อารทฺธวิริโย วิหรติ อกุสลานๆ ธมฺมานๆ ปหานาย กุสลานๆ ธมฺมานๆ อุปสมฺปทาย, ถามวา ทพฺหปรกฺกโม อนิกฺขิตฺตธุโร กุสเลสุ ธมฺเมสุ, อยมฺปิ ธมฺโม สาราณีโย ปิยกรโณ ครุกรโณ สงฺคหาย อวิวาทาย สามคฺคิยา เอกีภาวาย สวตฺตติ.

ปุน จปรๆ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สนฺตุฏฺโ โหติ อิตรีตรจีวร-ปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขาเรน. ยมฺปิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สนฺตุฏฺโ โหติ อิตรีตร จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจย-เภสชฺชปริกฺขาเรน, อยมฺปิ ธมฺโม สาราณีโย ปิยกรโณ ครุกรโณ สงฺคหาย อวิวาทาย สามคฺคิยา เอกีภาวาย สวตฺตติ.

---

[๑] ฉ.,เท. ปาโมชฺโช, เอวมุปริปิ.

ปุน จปรํ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สติมา โหติ, ปรเมน สติเนปกฺเกน สมนฺนาคโต, จิรกตมฺปิ จิรภาสิตมฺปิ สริตา อนุสฺสริตา. ยมฺปิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สติมา โหติ, ปรเมน สติเนปกฺเกน สมนฺนาคโต, จิรกตมฺปิ จิรภาสิตมฺปิ สริตา อนุสฺสริตา, อยมฺปิ ธมฺโม สาราณีโย ปิยกรโณ ครุกรโณ สงฺคหาย อวิวาทาย สามคฺคิยา เอกีภาวาย สํวตฺตติ.

ปุน จปรํ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปญฺญวา โหติ อุทยตฺถคามินิยา ปญฺญาย สมนฺนาคโต อริยาย นิพฺเพธิกาย สมฺมาทุกฺขกฺขยคามินิยา. ยมฺปิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปญฺญวา โหติ, อุทยตฺถคามินิยา ปญฺญาย สมนฺนาคโต อริยาย นิพฺเพธิกาย สมฺมาทุกฺขกฺขยคามินิยา, อยมฺปิ ธมฺโม สาราณีโย ปิยกรโณ ครุกรโณ สงฺคหาย อวิวาทาย สามคฺคิยา เอกีภาวาย สํวตฺตติ.

อิเม โข ภิกฺขเว ทส ธมฺมา สาราณียา ปิยกรณา ครุกรณา สงฺคหาย อวิวาทาย สามคฺคิยา เอกีภาวาย สํวตฺตนฺตีติ. ทสมํ.

ปญฺจโม อกฺโกสวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานํ

วิวาทา เทฺว [๑] มูลานิ กุสินารา ปเวสเน,[๒]
สกฺกา[๓] มหาลิ ธมฺมา จ[๓] สรีรฏฺฐา จ ภณฺฑนาติ.

ปฐโม อานิสํสปณฺณาสโก.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. จ
[๒] ฉ.,เท. กุสินารปเวสเน
[๓-๓] ฉ.,เท. สกฺโก มหาลิ อภิณฺหํ

๒. ทุติยปณฺณาสโก

๑. สจิตฺตวคฺโค

๑. สจิตฺตสุตฺตํ

[๕๑] เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิรหติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม. ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ "ภิกฺขโวติ. "ภทนฺเตติ เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจสฺโสสุํ. ภควา เอตทโวจ

"โน เจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปรจิตฺตปริยายกุสโล โหติ, อถ "สจิตฺตปริยายกุสลา[๑] ภวิสฺสามาติ[๑] เอวญฺหิ โว ภิกฺขเว สิกฺขิตพฺพํ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สจิตฺตปริยายกุสโล โหติ. เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว อิตฺถี วา ปุริโส วา ทหโร ยุวา มณฺฑนกชาติโก อาทาเส วา ปริสุทฺเธ ปริโยทาเต อจฺเฉ วา อุทกปตฺเต สกํ มุขนิมิตฺตํ ปจฺจเวกฺขมาโน, สเจ ตตฺถ ปสฺสติ รชํ วา องฺคณํ วา, ตสฺเสว รชสฺส วา องฺคณสฺส วา ปหานาย วายมติ. โน จ ตตฺถ ปสฺสติ รชํ วา องฺคณํ วา, เตเนวตฺตมโน โหติ ปริปุณฺณสงฺกปฺโป "ลาภา วต เม, ปริสุทฺธํ วต เมติ; เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ปจฺจเวกฺขณา พหุการา โหติ กุสเลสุ ธมฺเมสุ "อภิชฺฌาลุ นุ โข พหุลํ วิหรามิ, อนภิชฺฌาลุ นุ โข พหุลํ วิหรามิ, พฺยาปนฺนจิตฺโต นุ โข พหุลํ วิหรามิ, อพฺยาปนฺนจิตฺโต นุ โข พหุลํ วิหรามิ, ถีนมิทฺธปริยุฏฺฐิโต นุ โข

[๑-๑] ฉ.,เท.,อิ. สจิตฺตปริยายกุสโล ภวิสฺสามีติ, เอวมุปริปิ.

พหุลํ วิหรามิ, วิคตถีนมิทฺโธ นุ โข พหุลं วิหรามิ, อุทฺธโต นุ โข พหุลं วิหรามิ, อนุทฺธโต นุ โข พหุลं วิหรามิ, วิจิกิจฺโฉ นุ โข พหุลं วิหรามิ, ติณฺณวิจิกิจฺโฉ นุ โข พหุลं วิหรามิ, โกธโน นุ โข พหุลं วิหรามิ, อกฺโกธโน นุ โข พหุลं วิหรามิ, สงฺกิลิฏฺฐจิตฺโต นุ โข พหุลं วิหรามิ, อสงฺกิลิฏฺฐจิตฺโต นุ โข พหุลं วิหรามิ, สารทฺธกาโย นุ โข พหุลं วิหรามิ, อสารทฺธกาโย นุ โข พหุลं วิหรามิ, กุสีโต นุ โข พหุลं วิหรามิ, อารทฺธวิริโย นุ โข พหุลं วิหรามิ, อสมาหิโต นุ โข พหุลं วิหรามิ, สมาหิโต นุ โข พหุลं วิหรามีติ.

สเจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปจฺจเวกฺขมาโน เอวं ชานาติ "อภิชฺฌาลุ พหุลं วิหรามิ, พฺยาปนฺนจิตฺโต พหุลं วิหรามิ, ถีนมิทฺธปริยุฏฺฐิโต พหุลं วิหรามิ, อุทฺธโต พหุลं วิหรามิ, วิจิกิจฺโฉ พหุลं วิหรามิ, โกธโน พหุลं วิหรามิ, สงฺกิลิฏฺฐจิตฺโต พหุลं วิหรามิ, สารทฺธกาโย พหุลं วิหรามิ, กุสีโต พหุลं วิหรามิ, อสมาหิโต พหุลं วิหรามีติ, เตน ภิกฺขเว ภิกฺขุนา เตสํเยว ปาปกานं อกุสลานं ธมฺมานं ปหานาย อธิมตฺโต ฉนฺโท จ วายาโม จ อุสฺสาโห จ อุสฺโสฬฺหี[๑] จ อปฺปฏิวานี จ สติ จ สมฺปชญฺญญฺจ กรณียํ. เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว อาทิตฺตเจโล วา อาทิตฺตสีโส วา, ตสฺเสว เจลสฺส วา สีสสฺส วา นิพฺพาปนาย อธิมตฺตํ ฉนฺทญฺจ วายามญฺจ อุสฺสาหญฺจ อุสฺโสฬฺหิญฺจ อปฺปฏิวานิญฺจ สติญฺจ สมฺปชญฺญญฺจ กเรยฺย; เอวเมว โข ภิกฺขเว เตน [๒] ภิกฺขุนา เตสํเยว ปาปกานं อกุสลานं ธมฺมานं ปหานาย อธิมตฺโต ฉนฺโท จ วายาโม จ อุสฺสาโห จ อุสฺโสฬฺหิ จ อปฺปฏิวานี จ สติ จ สมฺปชญฺญญฺจ กรณียํ.

---

[๑] ฉ.,เท. อุสฺโสฬฺหี, เอวมุปริปิ. [๒] ฉ.,เท.,อิ. ภิกฺขเว

สเจ ปน ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปจฺจเวกฺขมาโน เอวํ ชานาติ "อนภิชฺฌาลุ พหุลํ วิหรามิ, อพฺยาปนฺนจิตฺโต พหุลํ วิหรามิ, วิคตถีนมิทฺโธ พหุลํ วิหรามิ, อนุทฺธโต พหุลํ วิหรามิ, ติณฺณวิจิกิจฺโฉ พหุลํ วิหรามิ, อกฺโกธโน พหุลํ วิหรามิ, อสงฺกิลิฏฺจจิตฺโต พหุลํ วิหรามิ, อสารทฺธกาโย พหุลํ วิหรามิ, อารทฺธวิริโย พหุลํ วิหรามิ, สมาหิโต พหุลํ วิหรามีติ; เตน ภิกฺขเว ภิกฺขุนา เตสุเยว กุสเลสุ ธมฺเมสุ ปติฏฺจาย อุตฺตรึ[๑] อาสวานํ ขยาย โยโค กรณีโยติ. ปจมํ.

๒. สารีปุตฺตสุตฺตํ

[๕๒] ตตฺร โข อายสฺมา สารีปุตฺโต ภิกฺขู อามนฺเตสิ "อาวุโส ภิกฺขโวติ.[๒] "อาวุโสติ โข เต ภิกฺขู อายสฺมโต สารีปุตฺตสฺส ปจฺจสฺโสสุํ. อายสฺมา สารีปุตฺโต เอตทโวจ

"โน เจ อาวุโส ภิกฺขุ ปรจิตฺตปริยายกุสโล โหติ, อถ "สจิตฺตปริยายกุสลา ภวิสฺสามาติ เอวญหิ โว อาวุโส สิกฺขิตพฺพํ.

กถญจาวุโส ภิกฺขุ สจิตฺตปริยายกุสโล โหติ. เสยฺยถาปิ อาวุโส อิตฺถี วา ปุริโส วา ทหโร ยุวา มณฺฑนกชาติโก อาทาเส วา ปริสุทฺเธ ปริโยทาเต อจฺเฉ วา อุทกปตฺเต[๓] สกํ มุขนิมิตฺตํ ปจฺจเวกฺขมาโน. สเจ ตตฺถ ปสฺสติ รชํ วา องฺคณํ วา, ตสฺเสว รชสฺส วา องฺคณสฺส วา ปหานาย วายมติ. โน เจ ตตฺถ ปสฺสติ รชํ วา องฺคณํ วา, เตเนวตฺตมโน โหติ ปริปุณฺณสงฺกปฺโป "ลาภา วต เม, ปริสุทฺธํ วต เมติ;

---

[๑] ฉ.,เท. อุตฺตริ
[๒] ฉ.,เท. ภิกฺขเวติ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. อุทปตฺเต

เอวเมว โข อาวุโส ภิกฺขุโน ปจฺจเวกฺขณา พหุการา โหติ กุสเลสุ ธมฺเมสุ ‘อภิชฺฌาลุ นุ โข พหุลํ วิหรามิ, อนภิชฺฌาลุ นุ โข พหุลํ วิหรามิ, พฺยาปนฺนจิตฺโต นุ โข พหุลํ วิหรามิ, อพฺยาปนฺนจิตฺโต นุ โข พหุลํ วิหรามิ ถีนมิทฺธปริยุฏฺฐิโต นุ โข พหุลํ วิหรามิ, วิคตถีนมิทฺโธ นุ โข พหุลํ วิหรามิ, อุทฺธโต นุ โข พหุลํ วิหรามิ, อนุทฺธโต นุ โข พหุลํ วิหรามิ, วิจิกิจฺโฉ นุ โข พหุลํ วิหรามิ, ติณฺณวิจิกิจฺโฉ นุ โข พหุลํ วิหรามิ, โกธโน นุ โข พหุลํ วิหรามิ, อกฺโกธโน นุ โข พหุลํ วิหรามิ, สงฺกิกิฏฺฐจิตฺโต นุ โข พหุลํ วิหรามิ, อสงฺกิลิฏฺฐจิตฺโต นุ โข พหุลํ วิหรามิ, สารทฺธกาโย นุ โข พหุลํ วิหรามิ, อสารทฺธกาโย นุ โข พหุลํ วิหรามิ, กุสีโต นุ โข พหุลํ วิหรามิ, อารทฺธวิริโย นุ โข พหุลํ วิหรามิ, อสมาหิโต นุ โข พหุลํ วิหรามิ, สมาหิโต นุ โข พหุลํ วิหรามีติ.

สเจ อาวุโส ภิกฺขุ ปจฺจเวกฺขมาโน เอวํ ชานาติ ‘อภิชฺฌาลุ พหุลํ วิหรามิ ฯเปฯ อสมาหิโต พหุลํ วิหรามีติ, เตนาวุโส ภิกฺขุนา เตสํเยว ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ ปหานาย อธิมตฺโต ฉนฺโท จ วายาโม จ อุสฺสาโห จ อุสฺโสฬฺหิ จ อปฺปฏิวานี จ สติ จ สมฺปชญฺญญฺจ กรณียํ. เสยฺยถาปิ อาวุโส อาทิตฺตเจโล วา อาทิตฺตสีโส วา, ตสฺเสว เจลสฺส วา สีสสฺส วา นิพฺพาปนาย อธิมตฺตํ ฉนฺทญฺจ วายามญฺจ อุสฺสาหญฺจ อุสฺโสฬฺหิญฺจ อปฺปฏิวานิญฺจ สติญฺจ สมฺปชญฺญญฺจ กเรยฺย; เอวเมว โข อาวุโส เตน ภิกฺขุนา เตสํเยว ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ ปหานาย อธิมตฺโต ฉนฺโท จ วายาโม จ อุสฺสาโห จ อุสฺโสฬฺหิ จ อปฺปฏิวานี จ สติ จ สมฺปชญฺญญฺจ กรณียํ.

สเจ ปนาวุโส ภิกฺขุ ปจฺจเวกฺขมาโน เอวํ ชานาติ 'อนภิชฺฌาลุ พหุลํ วิหรามิ ฯเปฯ สมาหิโต พหุลํ วิหรามีติ, เตนาวุโส ภิกฺขุนา เตสุเยว กุสเลสุ ธมฺเมสุ ปติฏฺฐาย อุตฺตริ อาสวานํ ขยาย โยโค กรณีโยติ. ทุติยํ.

๓. จิติสุตฺตํ

[๕๓] "จิติมฺปหํ[๑] ภิกฺขเว น วณฺเณมิ[๒] กุสเลสุ ธมฺเมสุ, ปเคว ปาริหานึ. วุฑฺฒิญฺจ โข อหํ ภิกฺขเว วณฺเณมิ[๒] กุสเลสุ ธมฺเมสุ, โน จิตึ โน หานึ.

กถญฺจ ภิกฺขเว หานิ โหติ กุสเลสุ ธมฺเมสุ, โน จิติ โน วุฑฺฒิ.[๓] อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ยตฺตโก โหติ สทฺธาย สีเลน สุเตน จาเคน ปญฺญาย ปฏิภาเณน, ตสฺส เต ธมฺมา เนว ติฏฺฐนฺติ โน วฑฺฒนฺติ. หานิเมตํ ภิกฺขเว วทามิ กุสเลสุ ธมฺเมสุ, โน จิตึ โน วุฑฺฒึ. เอวํ โข ภิกฺขเว หานิ โหติ กุสเลสุ ธมฺเมสุ, โน จิติ โน วุฑฺฒิ.

กถญฺจ ภิกฺขเว จิติ โหติ กุสเลสุ ธมฺเมสุ, โน หานิ โน วุฑฺฒิ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ยตฺตโก โหติ สทฺธาย สีเลน สุเตน จาเคน ปญฺญาย ปฏิภาเณน, ตสฺส เต ธมฺมา เนว หายนฺติ, โน วฑฺฒนฺติ. จิติเมตํ ภิกฺขเว วทามิ กุสเลสุ ธมฺเมสุ, โน หานึ โน วุฑฺฒึ. เอวํ โข ภิกฺขเว จิติ โหติ กุสเลสุ ธมฺเมสุ, โน[๔] หานิ โน วุฑฺฒิ.[๔]

---

[๑] ฉ.,เท. จิติมฺปาหํ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. วณฺณยามิ
[๓] อิ. วุฑฺธิ, เอวมุปริปิ.
[๔-๔] ฉ.,เท. โน วุฑฺฒิ โน หานิ

กถญฺจ ภิกฺขเว วุฑฺฒิ โหติ กุสเลสุ ธมฺเมสุ, โน จิติ โน หานิ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ยตฺตโก โหติ สทฺธาย สีเลน สุเตน จาเคน ปญฺญาย ปฏิภาเณน, ตสฺส เต ธมฺมา เนว ติฏฺฐนฺติ โน หายนฺติ. วุฑฺฒิเมตํ ภิกฺขเว วทามิ กุสเลสุ ธมฺเมสุ, โน จิตี โน หานี. เอวํ โข ภิกฺขเว วุฑฺฒิ โหติ กุสเลสุ ธมฺเมสุ, โน จิติ โน หานิ.

โน เจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปรจิตฺตปริยายกุสโล โหติ, อถ 'สจิตฺตปริยายกุสลา[๑] ภวิสฺสามาติ[๑] เอวญฺหิ โว ภิกฺขเว สิกฺขิตพฺพํ.

กถญฺจ ภิกฺขเว สจิตฺตปริยายกุสโล โหติ. เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว อิตฺถี วา ปุริโส วา ทหโร ยุวา มณฺฑนกชาติโก[๒] อาทาเส วา ปริสุทฺเธ ปริโยทาเต อจฺเฉ วา อุทกปตฺเต สกํ มุขนิมิตฺตํ ปจฺจเวกฺขมาโน สเจ ตตฺถ ปสฺสติ รชํ วา องฺคณํ วา, ตสฺเสว รชสฺส วา องฺคณสฺส วา ปหานาย วายมติ. โน เจ ตตฺถ ปสฺสติ รชํ วา องฺคณํ วา, เตเนวตฺตมโน โหติ ปริปุณฺณสงฺกปฺโป 'ลาภา วต เม, ปริสุทฺธํ วต เมติ; เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ปจฺจเวกฺขณา พหุการา โหติ กุสเลสุ ธมฺเมสุ 'อภิชฺฌาลุ นุ โข พหุลํ วิหรามิ, อนภิชฺฌาลุ นุ โข พหุลํ วิหรามิ, พฺยาปนฺนจิตฺโต นุ โข พหุลํ วิหรามิ, อพฺยาปนฺนจิตฺโต นุ โข พหุลํ วิหรามิ, ถีนมิทฺธปริยุฏฺฐิโต นุ โข พหุลํ วิหรามิ, วิคตถีนมิทฺโธ นุ โข พหุลํ วิหรามิ, อุทฺธโต นุ โข พหุลํ วิหรามิ, อนุทฺธโต นุ โข พหุลํ วิหรามิ, วิจิกิจฺโฉ นุ โข พหุลํ วิหรามิ, ติณฺณวิจิกิจฺโฉ นุ โข พหุลํ วิหรามิ, โกธโน นุ โข

[๑-๑] ฉ.,เท.,อิ. สจิตฺตปริยายกุสโล ภวิสฺสามีติ, เอวมุปริปิ. [๒] อิ. มณฺฑนกชาติโย, เอวมุปริปิ.

พหุลํ วิหรามิ, อกฺโกธโน นุ โข พหุลํ วิหรามิ, สงฺกิลิฏฺฐจิตฺโต นุ โข พหุลํ วิหรามิ, อสงฺกิลิฏฺฐจิตฺโต นุ โข พหุลํ วิหรามิ, สารทฺธกาโย นุ โข พหุลํ วิหรามิ, อสารทฺธกาโย นุ โข พหุลํ วิหรามิ, กุสีโต นุ โข พหุลํ วิหรามิ, อารทฺธวิริโย นุ โข พหุลํ วิหรามิ, อสมาหิโต[๑] นุ โข พหุลํ วิหรามิ, สมาหิโต[๑] นุ โข พหุลํ วิหรามีติ.

สเจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปจฺจเวกฺขมาโน เอวํ ชานาติ 'อภิชฺฌาลุ พหุลํ วิหรามิ, พฺยาปนฺนจิตฺโต พหุลํ วิหรามิ, ถีนมิทฺธปริยุฏฺฐิโต พหุลํ วิหรามิ, อุทฺธโต พหุลํ วิหรามิ, วิจิกิจฺโฉ พหุลํ วิหรามิ, โกธโน พหุลํ วิหรามิ, สงฺกิลิฏฺฐจิตฺโต พหุลํ วิหรามิ, สารทฺธกาโย พหุลํ วิหรามิ, กุสีโต พหุลํ วิหรามิ, อสมาหิโต พหุลํ วิหรามีติ, เตน ภิกฺขเว ภิกฺขุนา เตสํเยว ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ ปหานาย อธิมตฺโต ฉนฺโท จ วายาโม จ อุสฺสาโห จ อุสฺโสฬฺหิ จ อปฺปฏิวานี จ สติ จ สมฺปชญฺญญฺจ กรณียํ. เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว อาทิตฺตเจโล วา อาทิตฺตสีโส วา, ตสฺเสว เจลสฺส วา สีสสฺส วา นิพฺพาปนาย อธิมตฺตํ ฉนฺทญฺจ วายามญฺจ อุสฺสาหญฺจ อุสฺโสฬฺหิญฺจ อปฺปฏิวานิญฺจ สติญฺจ สมฺปชญฺญญฺจ กเรยฺย; เอวเมว โข ภิกฺขเว เตน ภิกฺขุนา เตสํเยว ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ ปหานาย อธิมตฺโต ฉนฺโท จ วายาโม จ อุสฺสาโห จ อุสฺโสฬฺหิ จ อปฺปฏิวานี จ สติ จ สมฺปชญฺญญฺจ กรณียํ.

สเจ ปน ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปจฺจเวกฺขมาโน เอวํ ชานาติ 'อนภิชฺฌาลุ พหุลํ วิหรามิ, อพฺยาปนฺนจิตฺโต พหุลํ วิหรามิ, วิคตถีนมิทฺโธ พหุลํ วิหรามิ, [๒] ติณฺณวิจิกิจฺโฉ พหุลํ วิหรามิ,

---

[๑-๑] ฉ.,เท. สมาหิโต ฯเปฯ อสมาหิโต [๒] ฉ.,เท. อนุทฺธโต พหุลํ วิหรามิ

อกฺโกธโน พหุลํ วิหรามิ, อสงฺกิลิฏฺฐจิตฺโต พหุลํ วิหรามิ, อสารทฺธกาโย พหุลํ วิหรามิ, อารทฺธวิริโย พหุลํ วิหรามิ, สมาหิโต พหุลํ วิหรามีติ, เตน ภิกฺขเว ภิกฺขุนา เตสุเยว กุสเลสุ ธมฺเมสุ ปติฏฺฐาย อุตฺตรึ อาสวานํ ขยาย โยโค กรณีโยติ. ตติยं.

๔. สมถสุตฺตํ

[๕๔] "โน เจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปรจิตฺตปริยายกุสโล โหติ, อถ 'สจิตฺตปริยายกุสลา ภวิสฺสามาติ: เอวญฺหิ โว ภิกฺขเว สิกฺขิตพฺพํ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สจิตฺตปริยายกุสโล โหติ. เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว อิตฺถี วา ปุริโส วา ทหโร ยุวา มณฺฑนกชาติโก อาทาเส วา ปริสุทฺเธ ปริโยทาเต อจฺเฉ วา อุทกปตฺเต สกํ มุขนิมิตฺตํ ปจฺจเวกฺขมาโน สเจ ตตฺถ ปสฺสติ รชํ วา องฺคณํ วา, ตสฺเสว รชสฺส วา องฺคณสฺส วา ปหานาย วายมติ. โน เจ ตสฺส ปสฺสติ รชํ วา องฺคณํ วา, เตเนวตฺตมโน โหติ ปริปุณฺณสงฺกปฺโป 'ลาภา วต เม, ปริสุทฺธํ วต เมติ; เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ปจฺจเวกฺขณา พหุการา โหติ กุสเลสุ ธมฺเมสุ: 'ลาภี นุ โขมฺหิ อชฺฌตฺตํ เจโตสมถสฺส, น นุ โขมฺหิ ลาภี อชฺฌตฺตํ เจโตสมถสฺส, ลาภี นุ โขมฺหิ อธิปญฺญาธมฺมวิปสฺสนาย, น นุ โขมฺหิ ลาภี อธิปญฺญาธมฺมวิปสฺสนายาติ.

สเจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปจฺจเวกฺขมาโน เอวํ ชานาติ 'ลาภิมฺหิ อชฺฌตฺตํ เจโตสมถสฺส, น ลาภี อธิปญฺญาธมฺมวิปสฺสนายาติ เตน [๑] ภิกฺขุนา อชฺฌตฺตํ เจโตสมเถ ปติฏฺฐาย อธิปญฺญาธมฺมวิปสฺสนาย

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ภิกฺขเว

โยโค กรณีโย. โส อปเรน สมเยน ลาภี เจว โหติ อชฺฌตฺตํ เจโตสมถสฺส ลาภี จ อธิปญฺญาธมฺมวิปสฺสนาย.

สเจ ปน ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปจฺจเวกฺขมาโน เอวํ ชานาติ 'ลาภิมฺหิ อธิปญฺญาธมฺมวิปสฺสนาย, น ลาภี อชฺฌตฺตํ เจโตสมถสฺสาติ, เตน ภิกฺขเว ภิกฺขุนา อธิปญฺญาธมฺมวิปสฺสนาย ปติฏฺฐาย อชฺฌตฺตํ เจโตสมเถ โยโค กรณีโย. โส อปเรน สมเยน ลาภี เจว โหติ อธิปญฺญาธมฺมวิปสฺสนาย ลาภี จ อชฺฌตฺตํ เจโตสมถสฺส.

สเจ ปน ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปจฺจเวกฺขมาโน เอวํ ชานาติ 'น ลาภี อชฺฌตฺตํ เจโตสมถสฺส น ลาภี อธิปญฺญาธมฺมวิปสฺสนายาติ, เตน ภิกฺขเว ภิกฺขุนา เตสํเยว กุสลานํ ธมฺมานํ ปฏิลาภาย อธิมตฺโต ฉนฺโท จ วายาโม จ อุสฺสาโห จ อุสฺโสฬฺหิ จ อปฺปฏิวานี จ สติ จ สมฺปชญฺญญฺจ กรณียํ, เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว อาทิตฺตเจโล วา อาทิตฺตสีโส วา, ตสฺเสว เจลสฺส วา สีสสฺส วา นิพฺพาปนาย อธิมตฺตํ ฉนฺทญฺจ วายามญฺจ อุสฺสาหญฺจ อุสฺโสฬฺหิญฺจ อปฺปฏิวานิญฺจ สติญฺจ สมฺปชญฺญญฺจ กเรยฺย; เอวเมว โข ภิกฺขเว เตน ภิกฺขุนา เตสํเยว กุสลานํ ธมฺมานํ ปฏิลาภาย อธิมตฺโต ฉนฺโท จ วายาโม จ อุสฺสาโห จ อุสฺโสฬฺหิ จ อปฺปฏิวานี จ สติ จ สมฺปชญฺญญฺจ กรณียํ. โส อปเรน สมเยน ลาภี เจว โหติ อชฺฌตฺตํ เจโตสมถสฺส ลาภี จ อธิปญฺญาธมฺมวิปสฺสนาย.

สเจ ปน ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปจฺจเวกฺขมาโน เอวํ ชานาติ 'ลาภิมฺหิ อชฺฌตฺตํ เจโตสมถสฺส ลาภี อธิปญฺญาธมฺมวิปสฺสนายาติ,

เตน ภิกฺขเว ภิกฺขุนา เตสุเยว กุสเลสุ ธมฺเมสุ ปติฏฺฐาย อุตฺตรึ อาสวานํ ขยาย โยโค กรณีโย.

จีวรมฺปหํ[๑] ภิกฺขเว ทุวิเธน วทามิ เสวิตพฺพมฺปิ อเสวิตพฺพมฺปิ. ปิณฺฑปาตมฺปหํ ภิกฺขเว ทุวิเธน วทามิ เสวิตพฺพมฺปิ อเสวิตพฺพมฺปิ. เสนาสนมฺปหํ ภิกฺขเว ทุวิเธน วทามิ เสวิตพฺพมฺปิ อเสวิตพฺพมฺปิ. คามนิคมมฺปหํ ภิกฺขเว ทุวิเธน วทามิ เสวิตพฺพมฺปิ อเสวิตพฺพมฺปิ. ชนปทปเทสมฺปหํ ภิกฺขเว ทุวิเธน วทามิ เสวิตพฺพมฺปิ อเสวิตพฺพมฺปิ. ปุคฺคลมฺปหํ ภิกฺขเว ทุวิเธน วทามิ เสวิตพฺพมฺปิ อเสวิตพฺพมฺปิ.

'จีวรมฺปหํ ภิกฺขเว ทุวิเธน วทามิ เสวิตพฺพมฺปิ อเสวิตพฺพมฺปีติ, อิติ โข ปเนตํ วุตฺตํ กิญฺเจตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ. ตตฺถ ยํ ชญฺญา จีวรํ; 'อิทํ โข เม จีวรํ เสวโต อกุสลา ธมฺมา อภิวฑฺฒนฺติ กุสลา ธมฺมา ปริหายนฺตีติ เอวรูปํ จีวรํ น เสวิตพฺพํ. ตตฺถ ยํ ชญฺญา จีวรํ; 'อิทํ โข เม จีวรํ เสวโต อกุสลา ธมฺมา ปริหายนฺติ กุสลา ธมฺมา อภิวฑฺฒนฺตีติ เอวรูปํ จีวรํ เสวิตพฺพํ. 'จีวรมฺปหํ ภิกฺขเว ทุวิเธน วทามิ เสวิตพฺพมฺปิ อเสวิตพฺพมฺปีติ อิติ ยนฺตं วุตฺตํ, อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ.

'ปิณฺฑปาตมฺปหํ ภิกฺขเว ทุวิเธน วทามิ เสวิตพฺพมฺปิ อเสวิตพฺพมฺปีติ, อิติ โข ปเนตํ วุตฺตํ, กิญฺเจตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ. ตตฺถ ยํ ชญฺญา ปิณฺฑปาตํ; 'อิทำ[๒] โข เม ปิณฺฑปาตํ เสวโต อกุสลา ธมฺมา อภิวฑฺฒนฺติ, กุสลา ธมฺมา ปริหายนฺตีติ, เอวรูโป ปิณฺฑปาโต น เสวิตพฺโพ. ตตฺถ ยํ ชญฺญา ปิณฺฑปาตํ; 'อิทำ โข เม ปิณฺฑปาตํ เสวโต อกุสลา ธมฺมา ปริหายนฺติ, กุสลา ธมฺมา

---

[๑] ฉ.,เท. จีวรมฺปหำ, เอวมุปริปิ.　[๒] ฉ.,เท.,อิ. อิมำ, เอวมุปริปิ.

อภิวฑฺฒนฺตีติ, เอวรูโป ปิณฺฑปาโต เสวิตพฺโพ. ‘ปิณฺฑปาตมฺปหํ ภิกฺขเว ทุวิเธน วทามิ เสวิตพฺพมฺปิ อเสวิตพฺพมฺปีติ, อิติ ยนฺตํ วุตฺตํ, อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ.

‘เสนาสนมฺปหํ ภิกฺขเว ทุวิเธน วทามิ เสวิตพฺพมฺปิ อเสวิตพฺพมฺปีติ, อิติ โข ปเนตํ วุตฺตํ, กิญฺเจตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ. ตตฺถ ยํ ชญฺญา เสนาสนํ; ‘อิทํ โข เม เสนาสนํ เสวโต อกุสลา ธมฺมา อภิวฑฺฒนฺติ, กุสลา ธมฺมา ปริหายนฺตีติ, เอวรูปํ เสนาสนํ น เสวิตพฺพํ. ตตฺถ ยํ ชญฺญา เสนาสนํ; ‘อิทํ โข เม เสนาสนํ เสวโต อกุสลา ธมฺมา ปริหายนฺติ, กุสลา ธมฺมา อภิวฑฺฒนฺตีติ, เอวรูปํ เสนาสนํ เสวิตพฺพํ. ‘เสนาสนมฺปหํ ภิกฺขเว ทุวิเธน วทามิ เสวิตพฺพมฺปิ อเสวิตพฺพมฺปีติ, อิติ ยนฺตํ วุตฺตํ, อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ.

‘คามนิคมมฺปหํ ภิกฺขเว ทุวิเธน วทามิ เสวิตพฺพมฺปิ อเสวิตพฺพมฺปีติ, อิติ โข ปเนตํ วุตฺตํ, กิญฺเจตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ. ตตฺถ ยํ ชญฺญา คามนิคมํ; ‘อิทํ โข เม คามนิคมํ เสวโต อกุสลา ธมฺมา อภิวฑฺฒนฺติ, กุสลา ธมฺมา ปริหายนฺตีติ, เอวรูโป คามนิคโม น เสวิตพฺโพ. ตตฺถ ยํ ชญฺญา คามนิคมํ; ‘อิทํ โข เม คามนิคมํ เสวโต อกุสลา ธมฺมา ปริหายนฺติ, กุสลา ธมฺมา อภิวฑฺฒนฺตีติ, เอวรูโป คามนิคโม เสวิตพฺโพ. ‘คามนิคมมฺปหํ ภิกฺขเว ทุวิเธน วทามิ เสวิตพฺพมฺปิ อเสวิตพฺพมฺปีติ, อิติ ยนฺตํ วุตฺตํ, อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ.

‘ชนปทปเทสมฺปหํ ภิกฺขเว ทุวิเธน วทามิ เสวิตพฺพมฺปิ อเสวิตพฺพมฺปีติ, อิติ โข ปเนตํ วุตฺตํ, กิญฺเจตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ. ตตฺถ ยํ ชญฺญา ชนปทปเทสํ; ‘อิทํ โข เม ชนปทปเทสํ เสวโต อกุสลา ธมฺมา อภิวฑฺฒนฺติ, กุสลา ธมฺมา ปริหายนฺตีติ, เอวรูโป

ชนปทปเทโส น เสวิตพฺโพ. ตตฺถ ยํ ชญฺญา ชนปทปเทสํ; 'อิทํ โข เม ชนปทปเทสํ เสวโต อกุสลา ธมฺมา ปริหายนฺติ, กุสลา ธมฺมา อภิวฑฺฒนฺตีติ, เอวรูโป ชนปทปเทโส เสวิตพฺโพ. 'ชนปทปเทสมฺปหํ ภิกฺขเว ทฺวิเธน วทามิ เสวิตพฺพมฺปิ อเสวิตพฺพมฺปีติ, อิติ ยนฺตํ วุตฺตํ, อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ.

'ปุคฺคลมฺปหํ ภิกฺขเว ทฺวิเธน วทามิ เสวิตพฺพมฺปิ อเสวิตพฺพมฺปีติ, อิติ โข ปเนตํ วุตฺตํ, กิญฺเจตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ. ตตฺถ ยํ ชญฺญา ปุคฺคลํ; 'อิทํ โข เม ปุคฺคลํ เสวโต อกุสลา ธมฺมา อภิวฑฺฒนฺติ, กุสลา ธมฺมา ปริหายนฺตีติ, เอวรูโป ปุคฺคโล น เสวิตพฺโพ. ตตฺถ ยํ ชญฺญา ปุคฺคลํ; 'อิทํ โข เม ปุคฺคลํ เสวโต อกุสลา ธมฺมา ปริหายนฺติ, กุสลา ธมฺมา อภิวฑฺฒนฺตีติ, เอวรูโป ปุคฺคโล เสวิตพฺโพ. 'ปุคฺคลมฺปหํ ภิกฺขเว ทฺวิเธน วทามิ เสวิตพฺพมฺปิ อเสวิตพฺพมฺปีติ, อิติ ยนฺตํ วุตฺตํ, อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺตนฺติ. จตุตฺถํ.

๕. ปริหานสุตฺตํ

[๔๕] ตตฺร โข อายสฺมา สารีปุตฺโต ภิกฺขู อามนฺเตสิ "อาวุโส ภิกฺขโวติ.[๑] "อาวุโสติ โข เต ภิกฺขู อายสฺมโต สารีปุตฺตสฺส ปจฺจสฺโสสุํ. อายสฺมา สารีปุตฺโต เอตทโวจ

"ปริหานธมฺโม ปุคฺคโล, ปริหานธมฺโม ปุคฺคโลติ, อาวุโส วุจฺจติ [๒] "กิตฺตาวตา นุ โข อาวุโส ปริหานธมฺโม ปุคฺคโล วุตฺโต ภควตา, กิตฺตาวตา จ ปน อปริหานธมฺโม ปุคฺคโล วุตฺโต ภควตาติ. "ทูรโตปิ โข มยํ อาวุโส อาคจฺเฉยฺยาม[๓] อายสฺมโต

---

[๑] ฉ.,เท. ภิกฺขเว [๒] ฉ.,เท. อปริหานธมฺโม ปุคฺคโล อปริหานธมฺโม ปุคฺคโล อาวุโส วุจฺจติ
[๓] ฉ.,เท. อาคจฺฉาม

สารีปุตฺตสฺส สนฺติเก เอตสฺส ภาสิตสฺส อตฺถมญฺญาตุํ. สาธุ วตายสฺมนฺตํเยว สารีปุตฺตํ ปฏิภาตุ เอตสฺส ภาสิตสฺส อตฺโถ, อายสฺมโต สารีปุตฺตสฺส สุตฺวา ภิกฺขู ธาเรสฺสนฺตีติ.

"เตนหาวุโส สุณาถ สาธุกํ มนสิกโรถ; ภาสิสฺสามีติ. "เอวมาวุโสติ โข เต ภิกฺขู อายสฺมโต สารีปุตฺตสฺส ปจฺจสฺโสสุํ. อายสฺมา สารีปุตฺโต เอตทโวจ

"กิตฺตาวตา นุ โข อาวุโส ปริหานธมฺโม ปุคฺคโล วุตฺโต ภควตา. อิธาวุโส ภิกฺขุ อสฺสุตญฺเจว ธมฺมํ น สุณาติ, สุตา จสฺส ธมฺมา สมฺโมหํ[๑] คจฺฉนฺติ, เย จสฺส ธมฺมา ปุพฺเพ เจตโส สมฺผุฏฺฐปุพฺพา,[๒] เต จสฺส[๓] น สมุทาจรนฺติ, อวิญฺญาตญฺจ[๔] น วิชานาติ. เอตฺตาวตา โข อาวุโส ปริหานธมฺโม ปุคฺคโล วุตฺโต ภควตา.

"กิตฺตาวตา จ ปนาวุโส อปริหานธมฺโม ปุคฺคโล วุตฺโต ภควตา. อิธาวุโส ภิกฺขุ อสฺสุตญฺเจว ธมฺมํ สุณาติ, สุตา จสฺส ธมฺมา น สมฺโมหํ คจฺฉนฺติ, เย จสฺส ธมฺมา ปุพฺเพ เจตโส สมฺผุฏฺฐปุพฺพา เต จสฺส สมุทาจรนฺติ, อวิญฺญาตญฺจ วิชานาติ. เอตฺตาวตา โข อาวุโส อปริหานธมฺโม ปุคฺคโล วุตฺโต ภควตา.

"โน เจ อาวุโส ภิกฺขุ ปรจิตฺตปริยายกุสโล โหติ, อถ 'สจิตฺตปริยายกุสลา ภวิสฺสามาติ: เอวญฺหิ โว อาวุโส สิกฺขิตพฺพํ.

"กถญฺจาวุโส ภิกฺขุ สจิตฺตปริยายกุสโล โหติ. เสยฺยถาปิ อาวุโส อิตฺถี วา ปุริโส วา ทหโร ยุวา มณฺฑนกชาติโก อาทาเส วา ปริสุทฺเธ ปริโยทาเต อจฺเฉ วา อุทกปตฺเต สกํ

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. สมฺโมสํ, เอวมุปริปิ.
[๒] ฉ.,เท. อสมฺผุฏฺฐปุพฺพา, เอวมุปริปิ.
[๓] อิ. จ
[๔] ฉ.,เท. อวิญฺญาตญฺเจว, เอวมุปริปิ.

มุขนิมิตฺตํ ปจฺจเวกฺขมาโน สเจ ตตฺถ ปสฺสติ รชํ วา องฺคณํ วา, ตสฺเสว รชสฺส วา องฺคณสฺส วา ปหานาย วายมติ. โน เจ ตตฺถ ปสฺสติ รชํ วา องฺคณํ วา, เตเนวตฺตมโน โหติ ปริปุณฺณสงฺกปฺโป: "ลาภา วต เม, ปริสุทฺธํ วต เมติ; เอวเมว โข อาวุโส ภิกฺขุโน ปจฺจเวกฺขณา พหุการา โหติ กุสเลสุ ธมฺเมสุ "อนภิชฺฌาลุ นุ โข พหุลํ วิหรามิ, สวิชฺชติ นุ โข เม เอโส ธมฺโม อุทาหุ โนติ[๑] อพฺยาปนฺนจิตฺโต นุ โข พหุลํ วิหรามิ, สวิชฺชติ นุ โข เม เอโส ธมฺโม อุทาหุ โนติ, วิคตถีนมิทฺโธ นุ โข พหุลํ วิหรามิ, สวิชฺชติ นุ โข เม เอโส ธมฺโม อุทาหุ โนติ, อนุทฺธโต นุ โข พหุลํ วิหรามิ, สวิชฺชติ นุ โข เม เอโส ธมฺโม อุทาหุ โนติ, ติณฺณวิจิกิจฺโฉ นุ โข พหุลํ วิหรามิ, สวิชฺชติ นุ โข เม เอโส ธมฺโม อุทาหุ โนติ, อกฺโกธโน นุ โข พหุลํ วิหรามิ, สวิชฺชติ นุ โข เม เอโส ธมฺโม อุทาหุ โนติ, อสงฺกิลิฏฺจิตฺโต นุ โข พหุลํ วิหรามิ, สวิชฺชติ นุ โข เม เอโส ธมฺโม อุทาหุ โนติ, ลาภี นุ โขมฺหิ อชฺฌตฺตํ ธมฺมปามุชฺชสฺส,[๒] สวิชฺชติ นุ โข เม เอโส ธมฺโม อุทาหุ โนติ, ลาภี นุ โขมฺหิ อชฺฌตฺตํ เจโตสมถสฺส, สวิชฺชติ นุ โข เม เอโส ธมฺโม อุทาหุ โนติ, ลาภี นุ โขมฺหิ อธิปญฺญาธมฺมวิปสฺสนาย, สวิชฺชติ นุ โข เม เอโส ธมฺโม อุทาหุ โนติ.

"สเจ ปนาวุโส[๓] ภิกฺขุ ปจฺจเวกฺขมาโน สพฺเพปีเม กุสเล ธมฺเม อตฺตนิ น สมนุปสฺสติ, เตนาวุโส ภิกฺขุนา สพฺเพสํเยว อิเมสํ

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อิติสทฺโท นตฺถิ, เอวมุปริปิ
[๒] ฉ.,เท. ธมฺมปาโมชฺชสฺส
[๓] ฉ.,เท. สเจ ปน อาวุโส อิ. ปนสทฺโท น ทิสฺสติ.

กุสลานำ ธมฺมานำ ปฏิลาภาย อธิมตฺโต ฉนฺโท จ วายาโม จ อุสฺสาโห อุสฺโสฬฺหิ จ อปฺปฏิวานี จ สติ จ สมฺปชญฺญญฺจ กรณียำ. เสยฺยถาปิ อาวุโส อาทิตฺตเจโล วา อาทิตฺตสีโส วา ตสฺเสว เจลสฺส วา สีสสฺส วา นิพฺพาปนาย อธิมตฺตำ ฉนฺทญฺจ วายามญฺจ อุสฺสาหญฺจ อุสฺโสฬฺหิญฺจ อปฺปฏิวานิญฺจ สติญฺจ สมฺปชญฺญญฺจ กเรยฺย; เอวเมว โข อาวุโส เตน ภิกฺขุนา สพฺเพสำเยว อิเมสำ กุสลานำ ธมฺมานำ ปฏิลาภาย อธิมตฺโต ฉนฺโท จ วายาโม จ อุสฺสาโห จ อุสฺโสฬฺหิ จ อปฺปฏิวานี จ สติ จ สมฺปชญฺญญฺจ กรณียำ.

"สเจ ปนาวุโส ภิกฺขุ ปจฺจเวกฺขมาโน เอกจฺเจ กุสเล ธมฺเม อตฺตนิ สมนุปสฺสติ, เอกจฺเจ กุสเล ธมฺเม อตฺตนิ น สมนุปสฺสติ, เตนาวุโส ภิกฺขุนา เย กุสเล ธมฺเม อตฺตนิ สมนุปสฺสติ เตสุ กุสเลสุ ธมฺเมสุ ปติฏฺฐาย, เย กุสเล ธมฺเม อตฺตนิ น สมนุปสฺสติ เตสำ กุสลานำ ธมฺมานำ ปฏิลาภาย อธิมตฺโต ฉนฺโท จ วายาโม จ อุสฺสาโห จ อุสฺโสฬฺหิ จ อปฺปฏิวานี จ สติ จ สมฺปชญฺญญฺจ กรณียำ, เสยฺยถาปิ อาวุโส อาทิตฺตเจโล วา อาทิตฺตสีโส วา, ตสฺเสว เจลสฺส วา สีสสฺส วา นิพฺพาปนาย อธิมตฺตำ ฉนฺทญฺจ วายามญฺจ อุสฺสาหญฺจ อุสฺโสฬฺหิญฺจ อปฺปฏิวานิญฺจ สติญฺจ สมฺปชญฺญญฺจ กเรยฺย; เอวเมว โข อาวุโส เตน ภิกฺขุนา เย กุสเล ธมฺเม อตฺตนิ สมนุปสฺสติ เตสุ กุสเลสุ ธมฺเมสุ ปติฏฺฐาย, เย กุสเล ธมฺเม อตฺตนิ น สมนุปสฺสติ เตสำ กุสลานำ ธมฺมานำ ปฏิลาภาย อธิมตฺโต ฉนฺโท จ วายาโม จ อุสฺสาโห จ อุสฺโสฬฺหิ จ อปฺปฏิวานี จ สติ จ สมฺปชญฺญญฺจ กรณียำ.

"สเจ ปนาวุโส ภิกฺขุ ปจฺจเวกฺขมาโน สพฺเพปีเม กุสเล ธมฺเม อตฺตนิ สมนุปสฺสติ, เตนาวุโส ภิกฺขุนา สพฺเพเสฺวว[๑] อิเมสุ กุสเลสุ ธมฺเมสุ ปติฏฺฐาย, อุตฺตรึ อาสวานํ ขยาย โยโค กรณีโยติ. ปญฺจมํ.

๖. ปฐมสญฺญาสุตฺตํ

[๕๖] "ทสยิมา ภิกฺขเว สญฺญา ภาวิตา พหุลีกตา มหปฺผลา โหนฺติ มหานิสํสา อมโตคธา อมตปริโยสานา. กตมา ทส. อสุภสญฺญา, มรณสญฺญา, อาหาเร ปฏิกฺกูลสญฺญา, สพฺพโลเก อนภิรตสญฺญา, อนิจฺจสญฺญา, อนิจฺเจ ทุกฺขสญฺญา, ทุกฺเข อนตฺตสญฺญา, ปหานสญฺญา, วิราคสญฺญา, นิโรธสญฺญา: อิมา โข ภิกฺขเว ทส สญฺญา ภาวิตา พหุลีกตา มหปฺผลา โหนฺติ มหานิสํสา อมโตคธา อมตปริโยสานาติ. ฉฏฺฐํ.

๗. ทุติยสญฺญาสุตฺตํ

[๕๗] "ทสยิมา ภิกฺขเว สญฺญา ภาวิตา พหุลีกตา มหปฺผลา โหนฺติ มหานิสํสา อมโตคธา อมตปริโยสานา. กตมา ทส. อนิจฺจสญฺญา, อนตฺตสญฺญา, มรณสญฺญา, อาหาเร ปฏิกฺกูลสญฺญา, สพฺพโลเก อนภิรตสญฺญา, อฏฺฐิกสญฺญา, ปุพฺพกสญฺญา,[๒] วินีลกสญฺญา, วิจฺฉิทฺทกสญฺญา, อุทฺธุมาตกสญฺญา: อิมา โข ภิกฺขเว ทส สญฺญา ภาวิตา พหุลีกตา มหปฺผลา โหนฺติ มหานิสํสา อมโตคธา อมตปริโยสานาติ.

---

[๑] อิ. สพฺเพสุเยว [๒] อิ. ปุพวกสญฺญา

๘. มูลกสุตฺตํ

[๕๘] “สเจ ภิกฺขเว อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา เอวํ ปุจฺเฉยฺยุ: ‘กึมูลกา อาวุโส สพฺเพ ธมฺมา, กึสมฺภวา สพฺเพ ธมฺมา, กึสมุทยา สพฺเพ ธมฺมา, กึสโมสรณา สพฺเพ ธมฺมา, กึปมุขา สพฺเพ ธมฺมา, กึอธิปเตยฺยา สพฺเพ ธมฺมา, กึอุตฺตรา สพฺเพ ธมฺมา, กึสารา สพฺเพ ธมฺมา, กึโอคธา สพฺเพ ธมฺมา, กึปริโยสานา สพฺเพ ธมฺมาติ, เอวํ ปุฏฺจา ตุมฺเห ภิกฺขเว เตสํ อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ ‘กินฺติ พฺยากเรยฺยาถาติ.

“ภควมูลกา โน ภนฺเต ธมฺมา ภควเนตฺติกา ภควปฏิสรณา. สาธุ วต ภนฺเต ภควนฺตเยว ปฏิภาตุ เอตสฺส ภาสิตสฺส อตฺโถ. ภควโต สุตฺวา ภิกฺขู ธาเรสฺสนฺตีติ.

“เตนหิ ภิกฺขเว สุณาถ สาธุกํ มนสิกโรถ; ภาสิสฺสามีติ. “เอวํ ภนฺเตติ โข เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจสฺโสสุ. ภควา เอตทโวจ

“สเจ ภิกฺขเว อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา เอวํ ปุจฺเฉยฺยุ: ‘กึมูลกา อาวุโส สพฺเพ ธมฺมา, กึสมฺภวา สพฺเพ ธมฺมา, กึสมุทยา สพฺเพ ธมฺมา, กึสโมสรณา สพฺเพ ธมฺมา, กึปมุขา สพฺเพ ธมฺมา, กึอธิปเตยฺยา สพฺเพ ธมฺมา, กึอุตฺตรา สพฺเพ ธมฺมา, กึสารา สพฺเพ ธมฺมา, กึโอคธา สพฺเพ ธมฺมา, กึปริโยสานา สพฺเพ ธมฺมาติ; เอวํ ปุฏฺจา ตุมฺเห ภิกฺขเว เตสํ อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ เอวํ พฺยากเรยฺยาถ ‘ฉนฺทมูลกา อาวุโส สพฺเพ ธมฺมา, มนสิการสมฺภวา สพฺเพ ธมฺมา, ผสฺสสมุทยา สพฺเพ ธมฺมา, เวทนาสโมสรณา สพฺเพ ธมฺมา, สมาธิปมุขา สพฺเพ ธมฺมา, สตาธิปเตยฺยา สพฺเพ ธมฺมา, ปญฺญุตฺตรา สพฺเพ ธมฺมา,

วิมุตฺติสารา สพฺเพ ธมฺมา, อมโตคธา สพฺเพ ธมฺมา, นิพฺพานปริโยสานา สพฺเพ ธมฺมาติ. เอวํ ปุฏฺฐา ตุมฺเห ภิกฺขเว เตสํ อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ เอวํ พฺยากเรยฺยาถาติ. อฏฺฐมํ.

๙. ปพฺพชฺชาสุตฺตํ

[๔๙] "ตสฺมาติห ภิกฺขเว เอวํ สิกฺขิตพฺพํ "ยถาปพฺพชฺชา-ปริจิตญฺจ โน จิตฺตํ ภวิสฺสติ, น จ อุปฺปนฺนา ปาปกา อกุสลา ธมฺมา จิตฺตํ ปริยาทาย ฐสฺสนฺติ; อนิจฺจสญฺญาปริจิตญฺจ โน จิตฺตํ ภวิสฺสติ, อนตฺตสญฺญาปริจิตญฺจ โน จิตฺตํ ภวิสฺสติ, อสุภสญฺญา-ปริจิตญฺจ โน จิตฺตํ ภวิสฺสติ, อาทีนวสญฺญาปริจิตญฺจ โน จิตฺตํ ภวิสฺสติ, โลกสฺส สมญฺจ วิสมญฺจ ญตฺวา ตํ สญฺญาปริจิตญฺจ โน จิตฺตํ ภวิสฺสติ, โลกสฺส สมฺภวญฺจ[๑] วิภวญฺจ ญตฺวา ตํ สญฺญาปริจิตญฺจ โน จิตฺตํ ภวิสฺสติ, โลกสฺส สมุทยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ ญตฺวา ตํ สญฺญาปริจิตญฺจ โน จิตฺตํ ภวิสฺสติ, ปหานสญฺญา-ปริจิตญฺจ โน จิตฺตํ ภวิสฺสติ, วิราคสญฺญาปริจิตญฺจ โน จิตฺตํ ภวิสฺสติ, นิโรธสญฺญาปริจิตญฺจ โน จิตฺตํ ภวิสฺสตีติ: เอวญฺหิ โว ภิกฺขเว สิกฺขิตพฺพํ.

"ยโต โข ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ยถาปพฺพชฺชาปริจิตญฺจ จิตฺตํ โหติ, น จ อุปฺปนฺนา ปาปกา อกุสลา ธมฺมา จิตฺตํ ปริยาทาย ติฏฺฐนฺติ, อนิจฺจสญฺญาปริจิตญฺจ จิตฺตํ โหติ, อนตฺตสญฺญาปริจิตญฺจ จิตฺตํ โหติ, อสุภสญฺญาปริจิตญฺจ จิตฺตํ โหติ, อาทีนวสญฺญาปริจิตญฺจ จิตฺตํ โหติ, โลกสฺส สมญฺจ วิสมญฺจ ญตฺวา ตํ สญฺญาปริจิตญฺจ จิตฺตํ โหติ, โลกสฺส สมฺภวญฺจ วิภวญฺจ ตํ สญฺญาปริจิตญฺจ จิตฺตํ

---

[๑] ฉ.,เท. ภวญฺจ

โหติ, โลกสฺส สมุทยญฺจ อฏฺฐงฺคมญฺจ ญตฺวา ตํ สญฺญาปริจิตญฺจ จิตฺตํ โหติ, ปหานสญฺญาปริจิตญฺจ จิตฺตํ โหติ, วิราคสญฺญาปริจิตญฺจ จิตฺตํ โหติ, นิโรธสญฺญาปริจิตญฺจ จิตฺตํ โหติ, ตสฺส ทฺวินฺนํ ผลานํ อญฺญตรํ ผลํ ปาฏิกงฺขํ: ทิฏฺเฐ ว ธมฺเม อญฺญา สติ วา อุปาทิเสเส อนาคามิตาติ. นวมํ.

๑๐. คิริมานนฺทสุตฺตํ

[๖๐] เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม. เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา คิริมานนฺโท อาพาธิโก โหติ ทุกฺขิโต พาฬฺหคิลาโน. อถ โข อายสฺมา อานนฺโท, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ; เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา อานนฺโท ภควนฺตํ เอตทโวจ

"อายสฺมา ภนฺเต คิริมานนฺโท อาพาธิโก โหติ ทุกฺขิโต พาฬฺหคิลาโน. สาธุ ภนฺเต ภควา, เยนายสฺมา คิริมานนฺโท, เตนุปสงฺกมตุ อนุกมฺปํ อุปาทายาติ. "สเจ โข ตฺวํ อานนฺท คิริมานนฺทสฺส ภิกฺขุโน อุปสงฺกมิตฺวา[๑] ทส สญฺญา ภาเสยฺยาสิ, ฐานํ โข ปเนตํ วิชฺชติ, ยํ คิริมานนฺทสฺส ภิกฺขุโน ทส สญฺญา สุตฺวา โส อาพาโธ ฐานโส ปฏิปสฺสมฺเภยฺย.

กตมา ทส. อนิจฺจสญฺญา, อนตฺตสญฺญา, อสุภสญฺญา, อาทีนวสญฺญา, ปหานสญฺญา, วิราคสญฺญา, นิโรธสญฺญา, สพฺพโลเก อนภิรตสญฺญา,[๒] สพฺพสงฺขาเรสุ อนิจฺจสญฺญา,[๓] อานาปานสติ.

---

[๑] ฉ.,เท. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ. [๒] ฉ.,เท. อนภิรติสญฺญา, เอวมุปริปิ.
[๓] ฉ.,เท. อนิจฺฉาสญฺญา, เอวมุปริปิ.

"กตมา จานนฺท อนิจฺจสญฺญา. อิธานนฺท ภิกฺขุ อรญฺญคโต วา รุกฺขมูลคโต วา สุญฺญาคารคโต วา อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ 'รูปํ อนิจฺจํ, เวทนา อนิจฺจา, สญฺญา อนิจฺจา, สงฺขารา อนิจฺจา, วิญฺญาณํ อนิจฺจนฺติ. อิติ อิเมสุ ปญฺจสุ อุปาทานกฺขนฺเธสุ อนิจฺจานุปสฺสี วิหรติ. อยํ วุจฺจตานนฺท อนิจฺจสญฺญา. (๑)

"กตมา จานนฺท อนตฺตสญฺญา. อิธานนฺท ภิกฺขุ อรญฺญคโต วา รุกฺขมูลคโต วา สุญฺญาคารคโต วา อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ 'จกฺขุ[๑] อนตฺตา, รูปา[๒] อนตฺตา, โสตํ อนตฺตา, สทฺทา อนตฺตา, ฆานํ อนตฺตา, คนฺธา อนตฺตา, ชิวฺหา อนตฺตา, รสา อนตฺตา, กาโย[๓] อนตฺตา, โผฏฺฐพฺพา อนตฺตา, มโน อนตฺตา, ธมฺมา อนตฺตาติ. อิติ อิเมสุ ฉสุ อชฺฌตฺติกพาหิเรสุ อายตเนสุ อนตฺตานุปสฺสี วิหรติ. อยํ วุจฺจตานนฺท อนตฺตสญฺญา. (๒)

"กตมา จานนฺท อสุภสญฺญา. อิธานนฺท ภิกฺขุ อิมเมว กายํ อุทฺธํปาทตลา อโธเกสมตฺถกา ตจปริยนฺตํ ปูรนฺนานปฺปการสฺส[๔] อสุจิโน ปจฺจเวกฺขติ "อตฺถิ อิมสฺมึ กาเย เกสา โลมา นขา ทนฺตา ตโจ มํสํ นฺหารู[๕] อฏฺฐี[๕] อฏฺฐิมิญฺชํ วกฺกํ หทยํ ยกนํ กิโลมกํ ปิหกํ ปปฺผาสํ อนฺตํ อนฺตคุณํ อุทริยํ กรีสํ ปิตฺตํ เสมฺหํ ปุพฺโพ โลหิตํ เสโท เมโท อสฺสุ วสา เขโฬ สิงฺฆาณิกา ลสิกา มุตฺตนฺติ. อิติ อิมสฺมึ กาเย อสุภานุปสฺสี วิหรติ. อยํ วุจฺจตานนฺท อสุภสญฺญา. (๓)

---

[๑] ฉ.,เท. จกฺขุ
[๒] ฉ.,เท. รูปา
[๓] ฉ.,เท. กายา
[๔] ฉ.,เท.,อิ. ปูรํ นานาปฺปการสฺส อิ. รูปี นานปฺปการสฺส
[๕-๕] ฉ.,เท. นฺหารุ อฏฺฐิ

"กตมา จานนฺท อาทีนวสญฺญา. อิธานนฺท ภิกฺขุ อรญฺญคโต วา รุกฺขมูลคโต วา สุญฺญาคารคโต วา อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ 'พหุทุกฺโข โข อยํ กาโย พหุอาทีนโวติ,[๑] อิติ อิมสฺมึ กาเย วิวิธา อาพาธา อุปฺปชฺชนฺติ, เสยฺยถีทํ: จกฺขุโรโค โสตโรโค ฆานโรโค ชิวฺหาโรโค กายโรโค สีสโรโค กณฺณโรโค มุขโรโค ทนฺตโรโค [๒] กาโส สาโส ปินาโส ฑโห[๓] ชโร กุจฺฉิโรโค มุจฺฉา ปกฺขนฺทิกา สุลา[๔] วิสูจิกา กุฏฺฐํ คณฺโฑ กิลาโส โสโส อปมาโร ททฺทุ กณฺฑุ กจฺฉุ รขสา[๕] วิตจฺฉิกา โลหิตํ ปิตฺตํ[๖] มธุเมโห อํสา ปิฬกา ภคนฺทลา ปิตฺตสมุฏฺฐานา อาพาธา เสมฺหสมุฏฺฐานา อาพาธา วาตสมุฏฺฐานา อาพาธา สนฺนิปาติกา อาพาธา อุตุปริณามชา อาพาธา วิสมปริหารชา อาพาธา โอปกฺกมิกา อาพาธา กมฺมวิปากชา อาพาธา สีตํ อุณฺหํ ชิฆจฺฉา ปิปาสา อุจฺจาโร ปสฺสาโวติ. อิติ อิมสฺมึ กาเย อาทีนวานุปสฺสี วิหรติ. อยํ วุจฺจตานนฺท อาทีนวสญฺญา. (๔)

"กตมา จานนฺท ปหานสญฺญา. อิธานนฺท ภิกฺขุ อุปฺปนฺนํ กามวิตกฺกํ นาธิวาเสติ, ปชหติ วิโนเทติ พฺยนฺตีกโรติ อนภาวํ คเมติ, อุปฺปนฺนํ พฺยาปาทวิตกฺกํ นาธิวาเสติ, ปชหติ วิโนเทติ พฺยนฺตีกโรติ อนภาวํ คเมติ, อุปฺปนฺนํ วิหึสาวิตกฺกํ นาธิวาเสติ, ปชหติ วิโนเทติ พฺยนฺตีกโรติ อนภาวํ คเมติ, อุปฺปนฺนุปฺปนฺเน ปาปเก อกุสเล ธมฺเม นาธิวาเสติ, ปชหติ วิโนเทติ พฺยนฺตีกโรติ อนภาวํ คเมติ. อยํ วุจฺจตานนฺท ปหานสญฺญา. (๕)

---

[๑] ฉ.,เท. อิติสทฺโท น ทิสฺสติ.
[๒] ฉ.,เท. โอฏฺฐโรโค
[๓] ฉ.,เท. ฑาโห
[๔] ฉ.,เท.,อิ. สูลา
[๕] ฉ.,เท. นขสา
[๖] อิ. โลหิตปิตฺตํ

"กตมา จานนฺท วิราคสญฺญา. อิธานนฺท ภิกฺขุ อรญฺญคโต วา รุกฺขมูลคโต วา สุญฺญาคารคโต วา อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ 'เอตํ สนฺตํ, เอตํ ปณีตํ, ยทิทํ สพฺพสงฺขารสมโถ สพฺพูปธิปฏินิสฺสคฺโค ตณฺหกฺขโย[๑] วิราโค นิพฺพานนฺติ. อยํ วุจฺจตานนฺท วิราคสญฺญา. (๖)

"กตมา จานนฺท นิโรธสญฺญา. อิธานนฺท ภิกฺขุ อรญฺญคโต วา รุกฺขมูลคโต วา สุญฺญาคารคโต วา อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ 'เอตํ สนฺตํ, เอตํ ปณีตํ, ยทิทํ สพฺพสงฺขารสมโถ สพฺพูปธิปฏินิสฺสคฺโค ตณฺหกฺขโย นิโรโธ นิพฺพานนฺติ. อยํ วุจฺจตานนฺท นิโรธสญฺญา. (๗)

"กตมา จานนฺท สพฺพโลเก อนภิรตสญฺญา. อิธานนฺท ภิกฺขุ เย โลเก อุปายุปาทานา[๒] เจตโส อธิฏฺฐานาภินิเวสานุสยา, เต ปชหนฺโต วิรมติ[๓] น อุปาทิยนฺโต.[๓] อยํ วุจฺจตานนฺท สพฺพโลเก อนภิรตสญฺญา. (๘)

"กตมา จานนฺท สพฺพสงฺขาเรสุ อนิจฺจสญฺญา. อิธานนฺท ภิกฺขุ สพฺพสงฺขาเรหิ[๔] อฏฺฏิยติ หรายติ ชิคุจฺฉติ. อยํ วุจฺจตานนฺท สพฺพสงฺขาเรสุ อนิจฺจสญฺญา. (๙)

"กตมา จานนฺท อานาปานสติ. อิธานนฺท ภิกฺขุ อรญฺญคโต วา รุกฺขมูลคโต วา สุญฺญาคารคโต วา นิสีทติ ปลฺลงฺกํ อาภุชิตฺวา อุชุ๋ กายํ ปณิธาย ปริมุขํ สตึ อุปฏฺฐเปตฺวา, โส สโต ว อสฺสสติ, สโต[๕] ปสฺสสติ. ทีฆํ วา อสฺสสนฺโต "ทีฆํ อสฺสสามีติ ปชานาติ, ทีฆํ วา ปสฺสสนฺโต "ทีฆํ ปสฺสสามีติ ปชานาติ, รสฺสํ วา

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ตณฺหากฺขโย, เอวมุปริปิ.　[๒] ฉ.,เท. อุปาทานา
[๓-๓] ฉ.,เท. วิหรติ อนุปาทิยนฺโต　[๔] ฉ.,เท.,อิ. สพฺพสงฺขาเรสุ
[๕] ฉ.,เท.,อิ. สโตว

อสฺสสนฺโต “รสฺสํ อสฺสสามีติ ปชานาติ, รสฺสํ วา ปสฺสสนฺโต “รสฺสํ ปสฺสสามีติ ปชานาติ, “สพฺพกายปฏิสํเวที อสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติ, “สพฺพกายปฏิสํเวที ปสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติ, “ปสฺสมฺภยํ กายสงฺขารํ อสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติ, “ปสฺสมฺภยํ กายสงฺขารํ ปสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติ, “ปีติปฏิสํเวที อสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติ, “ปีติปฏิสํเวที ปสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติ, “สุขปฏิสํเวที อสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติ, “สุขปฏิสํเวที ปสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติ, “จิตฺตสงฺขารปฏิสํเวที อสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติ, “จิตฺตสงฺขารปฏิสํเวที ปสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติ, “ปสฺสมฺภยํ จิตฺตสงฺขารํ อสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติ, “ปสฺสมฺภยํ จิตฺตสงฺขารํ ปสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติ, “จิตฺตปฏิสํเวที อสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติ, “จิตฺตปฏิสํเวที ปสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติ, อภิปฺปโมทยं จิตฺตํ ฯเปฯ สมาทหं จิตฺตํ ฯเปฯ วิโมจยं จิตฺตํ ฯเปฯ อนิจฺจานุปสฺสี ฯเปฯ วิราคานุปสฺสี ฯเปฯ นิโรธานุปสฺสี ฯเปฯ “ปฏินิสฺสคฺคานุปสฺสี อสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติ, “ปฏินิสฺสคฺคานุปสฺสี ปสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติ. อยํ วุจฺจตานนฺท อานาปานสติ. (๑๐)

“สเจ โข ตฺวं อานนฺท คิริมานนฺทสฺส ภิกฺขุโน อุปสงฺกมิตฺวา อิมา ทส สญฺญา ภาเสยฺยาสิ, ฐานํ โข ปเนตं วิชฺชติ, ยं คิริมานนฺทสฺส ภิกฺขุโน อิมา ทส สญฺญา สุตฺวา โส อาพาโธ ฐานโส ปฏิปสฺสมฺเภยฺยาติ.

อถ โข อายสฺมา อานนฺโท ภควโต สนฺติเก อิมา ทส สญฺญา อุคฺคเหตฺวา, เยนายสฺมา คิริมานนฺโท, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมโต คิริมานนฺทสฺส อิมา ทส สญฺญา อภาสิ. อถ โข อายสฺมโต คิริมานนฺทสฺส อิมา ทส สญฺญา

สุตฺวา โส อาพาโธ ฐานโส ปฏิปสฺสมฺภิ. วุฏฺฐหิ[๑] จายสฺมา คิริมานนฺโท ตมฺหา อาพาธา, ตถา ปหีโน จ ปนายสฺมโต คิริมานนฺทสฺส โส อาพาโธ อโหสีติ. ทสมํ.

ปฐโม สจิตฺตวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานํ

สจิตฺตสารีปุตฺตา[๒] จ　　จิติ จ สมเถน จ
ปริหานา[๓] เทฺว สญฺญา[๓] มูลา ปพฺพชิตาพโธ.[๔]

---

[๑] อิ. อุฏฺฐหิ
[๒] ฉ.,เท. สจิตฺตญฺจ สารีปุตฺต
[๓-๓] ฉ.,เท. ปริหาโน จ เทฺวสญฺญา
[๔] ฉ.,เท. ปพฺพชิตํ คิรีติ อิ. ปพฺพชิตาคิรีติ

๒. ยมกวคฺโค

๑. อวิชฺชาสุตฺตํ

[๖๑] "ปุริมา ภิกฺขเว โกฏิ น ปญฺญายติ อวิชฺชาย, อิโต ปุพฺเพ อวิชฺชา นาโหสิ, อถ ปจฺฉา สมฺภวีติ,[๑] เอวญฺเจตํ ภิกฺขเว วุจฺจติ, อถ จ ปน ปญฺญายติ 'อิทปฺปจฺจยา อวิชฺชาติ.

อวิชฺชมฺปหํ ภิกฺขเว สาหารํ วทามิ, โน อนาหารํ. โก จาหาโร อวิชฺชาย. 'ปญฺจ นีวรณาติสฺส วจนียํ. ปญฺจปหํ ภิกฺขเว นีวรเณ สาหาเร วทามิ, โน อนาหาเร. โก จาหาโร ปญฺจนฺนํ นีวรณานํ. 'ตีณิ ทุจฺจริตานีติสฺส วจนียํ. ตีณิปหํ ภิกฺขเว ทุจฺจริตานิ สาหารานิ วทามิ, โน อนาหารานิ. โก จาหาโร ติณฺณํ ทุจฺจริตานํ. 'อินฺทฺริยาสංวโรติสฺส[๒] วจนียํ. อินฺทฺริยาสංวรมฺปหํ ภิกฺขเว สาหารํ วทามิ, โน อนาหารํ. โก จาหาโร อินฺทฺริยาสංวรสฺส. 'อสตาสมฺปชญฺญนฺติสฺส วจนียํ. อสตาสมฺปชญฺญมฺปหํ ภิกฺขเว สาหารํ วทามิ, โน อนาหารํ. โก จาหาโร อสตาสมฺปชญฺญสฺส. 'อโยนิโส มนสิกาโรติสฺส วจนียํ. อโยนิโส มนสิการมฺปหํ ภิกฺขเว สาหารํ วทามิ, โน อนาหารํ. โก จาหาโร อโยนิโส มนสิการสฺส. 'อสฺสทฺธิยนฺติสฺส วจนียํ. อสฺสทฺธิยมฺปหํ ภิกฺขเว สาหารํ วทามิ, โน อนาหารํ. โก จาหาโร อสฺสทฺธิยสฺส. 'อสฺสทฺธมฺมสฺสวนนฺติสฺส วจนียํ. อสฺสทฺธมฺมสฺสวนมฺปหํ ภิกฺขเว สาหารํ วทามิ, โน อนาหารํ. โก จาหาโร อสฺสทฺธมฺมสฺสวนสฺส. 'อสปฺปุริสสංเสโวติสฺส วจนียํ.

---

[๑] ฉ.,เท. สมฺภวีติ, เอวมุปริปิ. [๒] ฉ.,เท. อินฺทฺริยอสංวโรติสฺส

อิติ โข ภิกฺขเว อสปฺปุริสสํเสโว ปริปูโร อสฺสทฺธมฺมสฺสวนํ ปริปูเรติ, อสฺสทฺธมฺมสฺสวนํ ปริปูรํ อสฺสทฺธิยํ ปริปูเรติ, อสฺสทฺธิยํ ปริปูรํ อโยนิโส มนสิการํ ปริปูเรติ, อโยนิโส มนสิกาโร ปริปูโร อสตาสมฺปชญฺญํ ปริปูเรติ, อสตาสมฺปชญฺญํ ปริปูรํ อินฺทฺริยาสංวรํ ปริปูเรติ, อินฺทฺริยาสංวโร ปริปูโร ตีณิ ทุจฺจริตานิ ปริปูเรติ, ตีณิ ทุจฺจริตานิ ปริปูรานิ ปญฺจ นีวรเณ ปริปูเรนฺติ, ปญฺจ นีวรณา ปริปูรา อวิชฺชํ ปริปูเรนฺติ, เอวเมติสฺสา อวิชฺชาย อาหาโร โหติ, เอวญฺจ ปาริปูริ.

เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว อุปริปพฺพเต ถุลฺลผุสิตเก เทเว วสฺสนฺเต เทเว[๑] คพฺคคายนฺเต[๑] ตํ อุทกं ยถานินฺนํ ปวตฺตมานํ ปพฺพตกนฺทรปทรสาขา ปริปูเรติ, ปพฺพตกนฺทรปทรสาขา ปริปูรา กุสุพฺเภ[๒] ปริปูเรนฺติ, กุสุพฺภา ปริปูรา มหาโสพฺเภ ปริปูเรนฺติ, มหาโสพฺภา ปริปูรา กุนฺนทิโย ปริปูเรนฺติ, กุนฺนทิโย ปริปูรา มหานทิโย ปริปูเรนฺติ, มหานทิโย ปริปูรา มหาสมุทฺทํ สาครं ปริปูเรนฺติ, เอวเมตสฺส มหาสมุทฺทสฺส สาครสฺส อาหาโร โหติ, เอวญฺจ ปาริปูริ;

เอวเมว โข ภิกฺขเว อสปฺปุริสสํเสโว ปริปูโร อสฺสทฺธมฺมสฺสวนํ ปริปูเรติ, อสฺสทฺธมฺมสฺสวนํ ปริปูรํ อสฺสทฺธิยํ ปริปูเรติ, อสฺสทฺธิยํ ปริปูรํ อโยนิโส มนสิการํ ปริปูเรติ, อโยนิโส มนสิกาโร ปริปูโร อสตาสมฺปชญฺญํ ปริปูเรติ, อสตาสมฺปชญฺญํ ปริปูรํ อินฺทฺริยาสංวรํ ปริปูเรติ, อินฺทฺริยาสංวโร ปริปูโร ตีณิ

[๑-๑] ฉ. อิเม ปาฐา น ทิสฺสนฺติ อิ. คลคลายนฺเต

[๒] ฉ. กุโสมฺเภ เท. กุโสพฺเภ, เอวมุปริปิ.

ทุจฺจริตานิ ปริปูเรติ, ตีณิ ทุจฺจริตานิ ปริปูรานิ ปญฺจ นีวรเณ ปริปูเรนฺติ, ปญฺจ นีวรณา ปริปูรา อวิชฺชํ ปริปูเรนฺติ; เอวเมติสฺสา อวิชฺชาย อาหาโร โหติ, เอวญฺจ ปาริปูริ.

วิชฺชาวิมุตฺติมฺปหํ ภิกฺขเว สาหารํ วทามิ, โน อนาหารํ. โก จาหาโร วิชฺชาวิมุตฺติยา. ‘สตฺต โพชฺฌงฺคาติสฺส วจนียํ. สตฺตปหํ ภิกฺขเว โพชฺฌงฺเค สาหาเร วทามิ, โน อนาหาเร. โก จาหาโร สตฺตนฺนํ โพชฺฌงฺคานํ. ‘จตฺตาโร สติปฏฺฐานาติสฺส วจนียํ. จตฺตาโรปหํ ภิกฺขเว สติปฏฺฐาเน สาหาเร วทามิ, โน อนาหาเร. โก จาหาโร จตุนฺนํ สติปฏฺฐานานํ. ‘ตีณิ สุจริตานีติสฺส วจนียํ. ตีณิปหํ ภิกฺขเว สุจริตานิ สาหารานิ วทามิ, โน อนาหารานิ. โก จาหาโร ติณฺณํ สุจริตานํ. ‘อินฺทฺริยสංวโรติสฺส วจนียํ. อินฺทฺริย-สංวรมฺปหํ ภิกฺขเว สาหารํ วทามิ, โน อนาหารํ. โก จาหาโร อินฺทฺริยสංวรสฺส. ‘สติสมฺปชญฺญนฺติสฺส วจนียํ. สติสมฺปชญฺญมฺปหํ ภิกฺขเว สาหารํ วทามิ, โน อนาหารํ. โก จาหาโร สติสมฺปชญฺญสฺส. ‘โยนิโส มนสิกาโรติสฺส วจนียํ. โยนิโส มนสิการมฺปหํ ภิกฺขเว สาหารํ วทามิ, โน อนาหารํ. โก จาหาโร โยนิโส มนสิการสฺส. ‘สทฺธาติสฺส วจนียํ. สทฺธมฺปหํ ภิกฺขเว สาหารํ วทามิ, โน อนาหารํ. โก จาหาโร สทฺธาย. ‘สทฺธมฺมสฺสวนนฺติสฺส วจนียํ. สทฺธมฺมสฺสวนมฺปหํ ภิกฺขเว สาหารํ วทามิ, โน อนาหารํ. โก จาหาโร สทฺธมฺมสฺสวนสฺส. ‘สปฺปุริสสංเสโวติสฺส วจนียํ.

อิติ โข ภิกฺขเว สปฺปุริสสංเสโว ปริปูโร สทฺธมฺมสฺสวนํ ปริปูเรติ, สทฺธมฺมสฺสวนํ ปริปูรํ สทฺธํ ปริปูเรติ, สทฺธา ปริปูรา โยนิโส มนสิการํ ปริปูเรติ, โยนิโส มนสิกาโร ปริปูโร

สติสมฺปชญฺญํ ปริปูเรติ, สติสมฺปชญฺญํ ปริปูรํ อินฺทฺริยสංวรํ ปริปูเรติ, อินฺทฺริยสංวโร ปริปูโร ตีณิ สุจริตานิ ปริปูเรติ, ตีณิ สุจริตานิ ปริปูรานิ จตฺตาโร สติปฏฺฐาเน ปริปูเรนฺติ, จตฺตาโร สติปฏฺฐานา ปริปูรา สตฺต โพชฺฌงฺเค ปริปูเรนฺติ, สตฺต โพชฺฌงฺคา ปริปูรา วิชฺชาวิมุตฺตึ ปริปูเรนฺติ; เอวเมติสฺสา วิชฺชาวิมุตฺติยา อาหาโร โหติ, เอวญฺจ ปาริปูริ.

เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว อุปริปพฺพเต ถุลฺลผุสิตเก เทเว วสฺสนฺเต เทเว คพฺคพายนฺเต ตํ อุทกํ ยถานินฺนํ ปวตฺตมานํ ปพฺพต-กนฺทรปทรสาขา ปริปูเรติ, ปพฺพตกนฺทรปทรสาขา ปริปูรา กุสุพฺเภ ปริปูเรนฺติ, กุสุพฺภา ปริปูรา มหาโสพฺเภ ปริปูเรนฺติ, มหาโสพฺภา ปริปูรา กุนฺนทิโย ปริปูเรนฺติ, กุนฺนทิโย ปริปูรา มหานทิโย ปริปูเรนฺติ, มหานทิโย ปริปูรา มหาสมุทฺทํ สาครํ ปริปูเรนฺติ, เอวเมตสฺส มหาสมุทฺทสฺส สาครสฺส อาหาโร[๑] โหติ, เอวญฺจ ปาริปูริ;

เอวเมว โข ภิกฺขเว สปฺปุริสสංเสโว ปริปูโร สทฺธมฺมสฺสวนํ ปริปูเรติ, สทฺธมฺมสฺสวนํ ปริปูรํ สทฺธํ ปริปูเรติ, สทฺธา ปริปูรา โยนิโส มนสิการํ ปริปูเรติ, โยนิโส มนสิกาโร ปริปูโร สติสมฺปชญฺญํ ปริปูเรติ, สติสมฺปชญฺญํ ปริปูรํ อินฺทฺริยสංวรํ ปริปูเรติ, อินฺทฺริยสංวโร ปริปูโร ตีณิ สุจริตานิ ปริปูเรติ, ตีณิ สุจริตานิ ปริปูรานิ จตฺตาโร สติปฏฺฐาเน ปริปูเรนฺติ, จตฺตาโร สติปฏฺฐานา ปริปูรา สตฺต โพชฺฌงฺเค ปริปูเรนฺติ, สตฺต โพชฺฌงฺคา ปริปูรา วิชฺชาวิมุตฺตึ ปริปูเรนฺติ; เอวเมติสฺสา วิชฺชาวิมุตฺติยา อาหาโร โหติ, เอวญฺจ ปาริปูรีติ. ปฐมं.

---

[๑] ฉ. สาหาโร

๒. ตณฺหาสุตฺตํ

[๖๒] "ปุริมา ภิกฺขเว โกฏิ น ปญฺญายติ ภวตณฺหาย อิโต ปุพฺเพ ภวตณฺหา นาโหสิ, อถ ปจฺฉา สมฺภวีติ. เอวญฺเจตํ ภิกฺขเว วุจฺจติ, อถ จ ปน ปญฺญายติ 'อิทปฺปจฺจยา ภวตณฺหาติ ภวตณฺหมฺปหํ[๑] ภิกฺขเว สาหารํ วทามิ, โน อนาหารํ. โก จาหาโร ภวตณฺหาย. 'อวิชฺชาติสฺส วจนียํ. อวิชฺชมฺปหํ ภิกฺขเว สาหารํ วทามิ, โน อนาหารํ. โก จาหาโร อวิชฺชาย. 'ปญฺจ นีวรณาติสฺส วจนียํ. ปญฺจ[๒] นีวรเณปหํ ภิกฺขเว[๒] สาหาเร วทามิ, โน อนาหาเร. โก จาหาโร ปญฺจนฺนํ นีวรณานํ. 'ตีณิ ทุจฺจริตานีติสฺส วจนียํ. ตีณิปหํ ภิกฺขเว ทุจฺจริตานิ สาหารานิ วทามิ, โน อนาหารานิ. โก จาหาโร ติณฺณํ ทุจฺจริตานํ. 'อินฺทฺริยาสංวโรติสฺส วจนียํ. อินฺทฺริยาสංวรมฺปหํ ภิกฺขเว สาหารํ วทามิ, โน อนาหารํ. โก จาหาโร อินฺทฺริยาสංวรสฺส. 'อสตาสมฺปชญฺญนฺติสฺส วจนียํ. อสตาสมฺปชญฺญมฺปหํ ภิกฺขเว สาหารํ วทามิ, โน อนาหารํ. โก จาหาโร อสตาสมฺปชญฺญสฺส. 'อโยนิโส มนสิกาโรติสฺส วจนียํ. อโยนิโส มนสิการมฺปหํ ภิกฺขเว สาหารํ วทามิ, โน อนาหารํ. โก จาหาโร อโยนิโส มนสิการสฺส. 'อสฺสทฺธิยนฺติสฺส วจนียํ. อสฺสทฺธิยมฺปหํ ภิกฺขเว สาหารํ วทามิ, โน อนาหารํ. โก จาหาโร อสฺสทฺธิยสฺส. 'อสฺสทฺธมฺมสฺสวนนฺติสฺส วจนียํ. อสฺสทฺธมฺมสฺสวนมฺปหํ ภิกฺขเว สาหารํ วทามิ, โน อนาหารํ. โก จาหาโร อสฺสทฺธมฺมสฺสวนสฺส. 'อสปฺปุริสสංเสโวติสฺส วจนียํ.

---

[๑] ฉ.,เท. ภวตณฺหามฺปาหํ, เอวมุปริปิ. [๒-๒] อิ. ปญฺจปหํ ภิกฺขเว นีวรเณ

อิติ โข ภิกฺขเว อสปฺปุริสสํเสโว ปริปูโร อสฺสทฺธมฺมสฺสวนํ ปริปูเรติ, อสฺสทฺธมฺมสฺสวนํ ปริปูรํ อสฺสทฺธิยํ ปริปูเรติ, อสฺสทฺธิยํ ปริปูรํ อโยนิโส มนสิการํ ปริปูเรติ, อโยนิโส มนสิกาโร ปริปูโร อสตาสมฺปชญฺญํ ปริปูเรติ, อสตาสมฺปชญฺญํ ปริปูรํ อินฺทฺริยาสංวรํ ปริปูเรติ, อินฺทฺริยาสංวโร ปริปูโร ตีณิ ทุจฺจริตานิ ปริปูเรติ, ตีณิ ทุจฺจริตานิ ปริปูรานิ ปญฺจ นีวรเณ ปริปูเรนฺติ, ปญฺจ นีวรณา ปริปูรา อวิชฺชํ ปริปูเรนฺติ, อวิชฺชา ปริปูรา ภวตณฺหํ ปริปูเรติ; เอวเมติสฺสา ภวตณฺหาย อาหาโร โหติ, เอวญฺจ ปาริปูริ.

เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว อุปริปพฺพเต ถุลฺลผุสิตเก เทเว วสฺสนฺเต เทเว คพฺคพายนฺเต ตํ อุทกं ยถานินฺนํ ปวตฺตมานํ ปพฺพตกนฺทร-ปทรสาขา ปริปูเรติ, ปพฺพตกนฺทรปทรสาขา ปริปูรา กุสุพฺเภ ปริปูเรนฺติ, กุสุพฺภา ปริปูรา มหากุสุพฺเภ[๑] ปริปูเรนฺติ, มหากุสุพฺภา ปริปูรา กุนฺนทิโย ปริปูเรนฺติ, กุนฺนทิโย ปริปูรา มหานทิโย ปริปูเรนฺติ, มหานทิโย ปริปูรา มหาสมุทฺทํ สาครं ปริปูเรนฺติ; เอวเมตสฺส มหาสมุทฺทสฺส สาครสฺส อาหาโร โหติ, เอวญฺจ ปาริปูริ;

เอวเมว โข ภิกฺขเว อสปฺปุริสสํเสโว ปริปูโร อสฺสทฺธมฺมสฺสวนํ ปริปูเรติ, อสฺสทฺธมฺมสฺสวนํ ปริปูรํ อสฺสทฺธิยํ ปริปูเรติ, อสฺสทฺธิยํ ปริปูรํ อโยนิโส มนสิการํ ปริปูเรติ, อโยนิโส มนสิกาโร ปริปูโร อสตาสมฺปชญฺญํ ปริปูเรติ, อสตาสมฺปชญฺญํ ปริปูรํ อินฺทฺริยาสංวรํ ปริปูเรติ, อินฺทฺริยาสංวโร ปริปูโร ตีณิ ทุจฺจริตานิ ปริปูเรติ, ตีณิ ทุจฺจริตานิ ปริปูรานิ ปญฺจ นีวรเณ ปริปูเรนฺติ, ปญฺจ นีวรณา ปริปูรา อวิชฺชํ ปริปูเรนฺติ, อวิชฺชา ปริปูรา ภวตณฺหํ ปริปูเรติ; เอวเมติสฺสา ภวตณฺหาย อาหาโร โหติ, เอวญฺจ ปาริปูริ.

---

[๑] อิ. มหาโสพฺเภ

วิชฺชาวิมุตฺติมฺปหํ ภิกฺขเว สาหารํ วทามิ, โน อนาหารํ. โก จาหาโร วิชฺชาวิมุตฺติยา. ‘สตฺต โพชฺฌงฺคาติสฺส วจนียํ. สตฺตปหํ ภิกฺขเว โพชฺฌงฺเค สาหาเร วทามิ, โน อนาหาเร. โก จาหาโร สตฺตนฺนํ โพชฺฌงฺคานํ. ‘จตฺตาโร สติปฏฺฐานาติสฺส วจนียํ. จตฺตาโรปหํ ภิกฺขเว สติปฏฺฐาเน สาหาเร วทามิ, โน อนาหาเร. โก จาหาโร จตุนฺนํ สติปฏฺฐานานํ. ‘ตีณิ สุจริตานีติสฺส วจนียํ. ตีณิปหํ ภิกฺขเว สุจริตานิ สาหารานิ วทามิ, โน อนาหารานิ. โก จาหาโร ติณฺณํ สุจริตานํ. ‘อินฺทฺริยสํวโรติสฺส วจนียํ. อินฺทฺริย-สํวรมฺปหํ ภิกฺขเว สาหารํ วทามิ, โน อนาหารํ. โก จาหาโร อินฺทฺริยสํวรสฺส. ‘สติสมฺปชญฺญนฺติสฺส วจนียํ. สติสมฺปชญฺญมฺปหํ ภิกฺขเว สาหารํ วทามิ, โน อนาหารํ. โก จาหาโร สติสมฺปชญฺญสฺส. ‘โยนิโส มนสิกาโรติสฺส วจนียํ. โยนิโส มนสิการมฺปหํ ภิกฺขเว สาหารํ วทามิ, โน อนาหารํ. โก จาหาโร โยนิโส มนสิการสฺส. ‘สทฺธาติสฺส วจนียํ. สทฺธมฺปหํ ภิกฺขเว สาหารํ วทามิ, โน อนาหารํ. โก จาหาโร สทฺธาย. ‘สทฺธมฺมสฺสวนนฺติสฺส วจนียํ. สทฺธมฺมสฺสวนมฺปหํ ภิกฺขเว สาหารํ วทามิ, โน อนาหารํ. โก จาหาโร สทฺธมฺมสฺสวนสฺส. ‘สปฺปุริสสํเสโวติสฺส วจนียํ.

อิติ โข ภิกฺขเว สปฺปุริสสํเสโว ปริปูโร สทฺธมฺมสฺสวนํ ปริปูเรติ, สทฺธมฺมสฺสวนํ ปริปูรํ สทฺธํ ปริปูเรติ, สทฺธา ปริปูรา โยนิโส มนสิการํ ปริปูเรติ, โยนิโส มนสิกาโร ปริปูโร สติสมฺปชญฺญํ ปริปูเรติ, สติสมฺปชญฺญํ ปริปูรํ อินฺทฺริยสํวรํ ปริปูเรติ, อินฺทฺริยสํวโร ปริปูโร ตีณิ สุจริตานิ ปริปูเรติ, ตีณิ สุจริตานิ ปริปูรานิ จตฺตาโร สติปฏฺฐาเน ปริปูเรนฺติ, จตฺตาโร สติปฏฺฐานา

ปริปูรา สตฺต โพชฺฌงฺเค ปริปูเรนฺติ, สตฺต โพชฺฌงฺคา ปริปูรา วิชฺชาวิมุตฺตึ ปริปูเรนฺติ; เอวเมติสฺสา วิชฺชาวิมุตฺติยา อาหาโร โหติ, เอวญฺจ ปาริปูริ.

เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว อุปริปพฺพเต ถุลฺลผุสิตเก เทเว วสฺสนฺเต เทเว[๑] คพฺคปายนฺเต[๑] ตํ อุทกํ ยถานินฺนํ ปวตฺตมานํ ปพฺพตกนฺทรปทรสาขา ปริปูเรติ, ปพฺพตกนฺทรปทรสาขา ปริปูรา กุสุพฺเภ ปริปูเรนฺติ, กุสุพฺภา ปริปูรา มหากุสุพฺเภ ปริปูเรนฺติ, มหากุสุพฺภา ปริปูรา กุนฺนทิโย ปริปูเรนฺติ, กุนฺนทิโย ปริปูรา มหานทิโย ปริปูเรนฺติ, มหานทิโย ปริปูรา มหาสมุทฺทํ สาครํ ปริปูเรนฺติ, เอวเมตสฺส มหาสมุทฺทสฺส สาครสฺส อาหาโร โหติ, เอวญฺจ ปาริปูริ;

เอวเมว โข ภิกฺขเว สปฺปุริสสํเสโว ปริปูโร สทฺธมฺมสฺสวนํ ปริปูเรติ, สทฺธมฺมสฺสวนํ ปริปูรํ สทฺธํ ปริปูเรติ, สทฺธา ปริปูรา โยนิโส มนสิการํ ปริปูเรติ, โยนิโส มนสิกาโร ปริปูโร สติสมฺปชญฺญํ ปริปูเรติ, สติสมฺปชญฺญํ ปริปูรํ อินฺทฺริยสංวรํ ปริปูเรติ, อินฺทฺริยสංวโร ปริปูโร ตีณิ สุจริตานิ ปริปูเรติ, ตีณิ สุจริตานิ ปริปูรานิ จตฺตาโร สติปฏฺฐาเน ปริปูเรนฺติ, จตฺตาโร สติปฏฺฐานา ปริปูรา สตฺต โพชฺฌงฺเค ปริปูเรนฺติ, สตฺต โพชฺฌงฺคา ปริปูรา วิชฺชาวิมุตฺตึ ปริปูเรนฺติ; เอวเมติสฺสา วิชฺชาวิมุตฺติยา อาหาโร โหติ, เอวญฺจ ปาริปูรีติ. ทุติยं.

[๑-๑] ฉ. อิเม ปาฐา น ทิสฺสนฺติ.

๓. นิฏฺฐงฺคตสุตฺตํ

[๖๓] "เย เกจิ ภิกฺขเว มยิ นิฏฺฐงฺคตา, สพฺเพ เต ทิฏฺจิสมฺปนฺนา. [๑] ปญฺจนฺนํ อิธ นิฏฺจา, ปญฺจนฺนํ อิธ วิหาย นิฏฺจา. กตเมสํ ปญฺจนฺนํ อิธ นิฏฺจา. สตฺตกฺขตฺตุปรมสฺส,[๒] โกลังโกลสฺส, เอกพีชิสฺส, สกทาคามิสฺส, โย จ ทิฏฺเจ ว ธมฺเม อรหา; อิเมสํ ปญฺจนฺนํ อิธ นิฏฺจา. กตเมสํ ปญฺจนฺนํ อิธ วิหาย นิฏฺจา. อนฺตราปรินิพฺพายิสฺส, อุปหจฺจปรินิพฺพายิสฺส, อสงฺขารปรินิพฺพายิสฺส, สสงฺขารปรินิพฺพายิสฺส, อุทฺธโสตสฺส อกนิฏฺจคามิโน; อิเมสํ ปญฺจนฺนํ อิธ วิหาย นิฏฺจา. เย เกจิ ภิกฺขเว มยิ นิฏฺฐงฺคตา, สพฺเพ เต ทิฏฺจิสมฺปนฺนา. เตสํ ทิฏฺจิสมฺปนฺนานํ อิเมสํ ปญฺจนฺนํ อิธ นิฏฺจา, อิเมสํ ปญฺจนฺนํ อิธ วิหาย นิฏฺจาติ. ตติยं.

๔. อเวจฺจปฺปสนฺนสุตฺตํ

[๖๔] "เย เกจิ ภิกฺขเว มยิ อเวจฺจปฺปสนฺนา, สพฺเพ เต โสตาปนฺนา. เตสํ โสตาปนฺนานํ ปญฺจนฺนํ อิธ นิฏฺจา, ปญฺจนฺนํ อิธ วิหาย นิฏฺจา. กตเมสํ ปญฺจนฺนํ อิธ นิฏฺจา. สตฺตกฺขตฺตุปรมสฺส, โกลงฺโกลสฺส, เอกพีชิสฺส, สกทาคามิสฺส, โย จ ทิฏฺเจ ว ธมฺเม อรหา; อิเมสํ ปญฺจนฺนํ อิธ นิฏฺจา. กตเมสํ ปญฺจนฺนํ อิธ วิหาย นิฏฺจา. อนฺตราปรินิพฺพายิสฺส, อุปหจฺจปรินิพฺพายิสฺส, อสงฺขาร-ปรินิพฺพายิสฺส, สสงฺขารปรินิพฺพายิสฺส, อุทฺธโสตสฺส อกนิฏฺจคามิโน; อิเมสํ ปญฺจนฺนํ อิธ วิหาย นิฏฺจา. เย เกจิ ภิกฺขเว มยิ

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. เตสํ ทิฏฺจิสมฺปนฺนานํ [๒] ฉ.,เท.,อิ. สตฺตกฺขตฺตุปรมสฺส, เอวมุปริปิ.

อเวจฺจปฺปสนฺนา, สพฺเพ เต โสตาปนฺนา. เตสํ โสตาปนฺนานํ อิเมสํ ปญฺจนฺนํ อิธ นิฏฺฐา, อิเมสํ ปญฺจนฺนํ อิธ วิหาย นิฏฺฐาติ. จตุตฺถํ.

๕. ปฐมสุขสุตฺตํ

[๖๕] เอกํ สมยํ อายสฺมา สารีปุตฺโต มคเธสุ วิหรติ นาลกคามเก. อถ โข สามณฺฑกานิ ปริพฺพาชโก, เยนายสฺมา สารีปุตฺโต, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมตา สารีปุตฺเตน สทฺธึ สมฺโมทิ, สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ, เอกมนฺตं นิสินฺโน โข สามณฺฑกานิ ปริพฺพาชโก อายสฺมนฺตं สารีปุตฺตํ เอตทโวจ

"กินฺนุ โข อาวุโส สารีปุตฺต สุขํ, กึ ทุกฺขนฺติ. "อภินิพฺพตฺติ โข อาวุโส ทุกฺขา, อนภินิพฺพตฺติ สุขา, อภินิพฺพตฺติยา อาวุโส สติ อิทं ทุกฺขं ปาฏิกงฺขं: สีตं อุณฺหं ชิฆจฺฉา ปิปาสา อุจฺจาโร ปสฺสาโว อคฺคิสมฺผสฺโส ทณฺฑสมฺผสฺโส สตฺถสมฺผสฺโส ฌาตีปิ นं[๑] มิตฺตาปิ สงฺคมฺม สมาคมฺม โรเสนฺติ. อภินิพฺพตฺติยา อาวุโส สติ อิทं ทุกฺขं ปาฏิกงฺขं. อนภินิพฺพตฺติยา อาวุโส สติ อิทं สุขं ปาฏิกงฺขं; น สีตं น อุณฺหं น ชิฆจฺฉา น ปิปาสา น อุจฺจาโร น ปสฺสาโว น อคฺคิสมฺผสฺโส น ทณฺฑสมฺผสฺโส น สตฺถสมฺผสฺโส ฌาตีปิ นं[๑] มิตฺตาปิ สงฺคมฺม สมาคมฺม น โรเสนฺติ. อนภินิพฺพตฺติยา อาวุโส สติ อิทं สุขं ปาฏิกงฺขนฺติ. ปญฺจมं.

---

[๑] ฉ.,เท. อยं ปาโจ น ทิสฺสติ.

๖. ทุติยสุขสุตฺตํ

[๖๖] เอกํ สมยํ อายสฺมา สารีปุตฺโต มคเธสุ วิหรติ นาลกคามเก. อถ โข สามณฺฑกานิ ปริพฺพาชโก, เยนายสฺมา สารีปุตฺโต, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมตา สารีปุตฺเตน สทฺธึ สมฺโมทิ, สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ, เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข สามณฺฑกานิ ปริพฺพาชโก อายสฺมนฺตํ สารีปุตฺตํ เอตทโวจ

“กินฺนุ โข อาวุโส สารีปุตฺต อิมสฺมึ ธมฺมวินเย สุขํ, กึ ทุกฺขนฺติ. “อนภิรติ โข อาวุโส อิมสฺมึ ธมฺมวินเย ทุกฺขา. อภิรติ สุขา, อนภิรติยา อาวุโส สติ อิทํ ทุกฺขํ ปาฏิกงฺขํ; คจฺฉนฺโตปิ สุขํ สาตํ นาธิคจฺฉติ, จิโตปิ ฯเปฯ นิสินฺโนปิ ฯเปฯ สยาโนปิ ฯเปฯ คามคโตปิ ฯเปฯ อรญฺญคโตปิ ฯเปฯ รุกฺขมูลคโตปิ ฯเปฯ สุญฺญาคารคโตปิ ฯเปฯ อพฺโภกาสคโตปิ ฯเปฯ ภิกฺขุมชฺฌคโตปิ สุขํ สาตํ นาธิคจฺฉติ. อนภิรติยา อาวุโส สติ อิทํ ทุกฺขํ ปาฏิกงฺขํ. อภิรติยา อาวุโส สติ อิทํ สุขํ ปาฏิกงฺขํ; คจฺฉนฺโตปิ สุขํ สาตํ อธิคจฺฉติ, จิโตปิ ฯเปฯ นิสินฺโนปิ ฯเปฯ สยาโนปิ ฯเปฯ คามคโตปิ ฯเปฯ อรญฺญคโตปิ ฯเปฯ รุกฺขมูลคโตปิ ฯเปฯ สุญฺญาคารคโตปิ ฯเปฯ อพฺโภกาสคโตปิ ฯเปฯ ภิกฺขุมชฺฌคโตปิ สุขํ สาตํ อธิคจฺฉติ. อภิรติยา อาวุโส สติ อิทํ สุขํ ปาฏิกงฺขนฺติ. ฉฏฺฐํ.

๗. ปฐมนพกปานสุตฺตํ

[๖๗] เอกํ สมยํ ภควา โกสเลสุ จาริกญฺจรมาโน มหตา ภิกฺขุสงฺเฆน สทฺธึ, เยน นพกปานํ นาม โกสลานํ นิคโม,

ตทวสริ. ตตฺร สุทํ ภควา นพกปาเน วิหรติ ปลาสวเน. เตน โข ปน สมเยน ภควา ตทหุโปสเถ ภิกฺขุสงฺฆปริวุโต นิสินฺโน โหติ. อถ โข ภควา พหุเทว รตฺตึ ภิกฺขู[๑] ธมฺมิยา กถาย สนฺทสฺเสตฺวา สมาทเปตฺวา สมุตฺเตเชตฺวา สมฺปหํเสตฺวา ตุณฺหีภูตํ ตุณฺหีภูตํ ภิกฺขุสงฺฆํ อนุวิโลเกตฺวา อายสฺมนฺตํ สารีปุตฺตํ อามนฺเตสิ

"วิคตถีนมิทฺโธ โข สารีปุตฺต ภิกฺขุสงฺโฆ, ปฏิภาตุ ตํ สารีปุตฺต ภิกฺขูนํ ธมฺมี กถา, ปีฏฺจิ เม อาคิลายติ, ตมหํ อายมิสฺสามีติ. "เอวํ ภนฺเตติ โข อายสฺมา สารีปุตฺโต ภควโต ปจฺจสฺโสสิ.

อถ โข ภควา จตุคฺคุณํ สงฺฆาฏึ ปญฺญาเปตฺวา ทกฺขิเณน ปสฺเสน สีหเสยฺยํ กปฺเปสิ ปาเท ปาทํ อจฺจาธาย สโต สมฺปชาโน อุฏฺฐานสญฺญํ มนสิกริตฺวา. ตตฺร โข อายสฺมา สารีปุตฺโต ภิกฺขู อามนฺเตสิ "อาวุโส ภิกฺขโวติ. "อาวุโสติ โข เต ภิกฺขู อายสฺมโต สารีปุตฺตสฺส ปจฺจสฺโสสุํ. อายสฺมา สารีปุตฺโต เอตทโวจ

"ยสฺส กสฺสจิ อาวุโส สทฺธา นตฺถิ กุสเลสุ ธมฺเมสุ, หิริ นตฺถิ ฯเปฯ โอตฺตปฺปี นตฺถิ ฯเปฯ วิริยํ นตฺถิ ฯเปฯ ปญฺญา นตฺถิ กุสเลสุ ธมฺเมสุ, ตสฺส ยา รตฺติ วา ทิวโส วา อาคจฺฉติ, ปาริหานิเยว[๒] ปาฏิกงฺขา กุสเลสุ ธมฺเมสุ โน วุฑฺฒิ. เสยฺยถาปิ อาวุโส กาพปกฺเข จนฺทสฺส ยา รตฺติ วา ทิวโส วา อาคจฺฉติ, หายเตว วณฺเณน หายติ มณฺฑเลน หายติ อาภาย หายติ อาโรหปริณาเหน; เอวเมว โข อาวุโส ยสฺส กสฺสจิ สทฺธา นตฺถิ กุสเลสุ ธมฺเมส หิริ นตฺถิ ฯเปฯ โอตฺตปฺปี นตฺถิ ฯเปฯ วิริยํ นตฺถิ ฯเปฯ ปญฺญา นตฺถิ กุสเลสุ ธมฺเมสุ, ตสฺส ยา รตฺติ วา

---

[๑] ฉ.,เท. ภิกฺขูนํ, เอวมุปริปิ.　[๒] ฉ.,เท.,อิ. หานิเยว, เอวมุปริปิ

ทิวโส วา อาคจฺฉติ, ปาริหานิเยว ปาฏิกงฺขา กุสเลสุ ธมฺเมสุ, โน วุฑฺฒิ.

'อสฺสทฺโธ ปุริสปุคฺคโลติ อาวุโส ปริหานเมตํ; 'อหิริโก ปุริสปุคฺคโลติ อาวุโส ปริหานเมตํ; 'อโนตฺตปฺปี ปุริสปุคฺคโลติ อาวุโส ปริหานเมตํ; 'กุสีโต ปุริสปุคฺคโลติ อาวุโส ปริหานเมตํ; 'ทุปฺปญฺโญ ปุริสปุคฺคโลติ อาวุโส ปริหานเมตํ; 'โกธโน ปุริสปุคฺคโลติ อาวุโส ปริหานเมตํ; 'อุปนาหี ปุริสปุคฺคโลติ อาวุโส ปริหานเมตํ; 'ปาปิจฺโฉ ปุริสปุคฺคโลติ อาวุโส ปริหานเมตํ; 'ปาปมิตฺโต ปุริสปุคฺคโลติ อาวุโส ปริหานเมตํ; 'มิจฺฉาทิฏฺฐิโก ปุริสปุคฺคโลติ อาวุโส ปริหานเมตํ.

ยสฺส กสฺสจิ อาวุโส สทฺธา อตฺถิ กุสเลสุ ธมฺเมสุ, หิริ อตฺถิ ฯเปฯ โอตฺตปฺปี อตฺถิ ฯเปฯ วิริยํ อตฺถิ ฯเปฯ ปญฺญา อตฺถิ กุสเลสุ ธมฺเมสุ, ตสฺส ยา รตฺติ วา ทิวโส วา อาคจฺฉติ, วุฑฺฒิเยว ปาฏิกงฺขา กุสเลสุ ธมฺเมสุ, โน ปาริหานิ. เสยฺยถาปิ อาวุโส ชุณฺหปกฺเข จนฺทสฺส ยา รตฺติ วา ทิวโส วา อาคจฺฉติ, วฑฺฒเตว วณฺเณน วฑฺฒติ มณฺฑเลน วฑฺฒติ อาภาย วฑฺฒติ อาโรหปริณาเหน; เอวเมว โข อาวุโส ยสฺส กสฺสจิ สทฺธา อตฺถิ กุสเลสุ ธมฺเมสุ, หิริ อตฺถิ ฯเปฯ โอตฺตปฺปี อตฺถิ ฯเปฯ วิริยํ อตฺถิ ฯเปฯ ปญฺญา อตฺถิ กุสเลสุ ธมฺเมสุ, ตสฺส ยา รตฺติ วา ทิวโส วา อาคจฺฉติ, วุฑฺฒิเยว ปาฏิกงฺขา กุสเลสุ ธมฺเมสุ, โน ปาริหานิ.

'สทฺโธ ปุริสปุคฺคโลติ อาวุโส อปริหานเมตํ; 'หิริมา ปุริสปุคฺคโลติ อาวุโส อปริหานเมตํ; 'โอตฺตปฺปี ปุริสปุคฺคโลติ อาวุโส อปริหานเมตํ; 'อารทฺธวิริโย ปุริสปุคฺคโลติ อาวุโส อปริหานเมตํ;

'ปญฺญวา ปุริสปุคฺคโลติ อาวุโส อปริหานเมตํ; 'อกฺโกธโน ปุริสปุคฺคโลติ อาวุโส อปริหานเมตํ; 'อนุปนาหี ปุริสปุคฺคโลติ อาวุโส อปริหานเมตํ; 'อปฺปิจฺโฉ ปุริสปุคฺคโลติ อาวุโส อปริหานเมตํ; 'กลฺยาณมิตฺโต ปุริสปุคฺคโลติ อาวุโส อปริหานเมตํ; 'สมฺมาทิฏฺฐิโก ปุริสปุคฺคโลติ อาวุโส อปริหานเมตํ.[๑]

อถ โข ภควา ปจฺจุฏฺฐาย อายสฺมนฺตํ สารีปุตฺตํ อามนฺเตสิ "สาธุ สาธุ สารีปุตฺต, ยสฺส กสฺสจิ สารีปุตฺต สทฺธา นตฺถิ กุสเลสุ ธมฺเมสุ, หิริ นตฺถิ ฯเปฯ โอตฺตปฺปี นตฺถิ ฯเปฯ วิริยํ นตฺถิ ฯเปฯ ปญฺญา นตฺถิ กุสเลสุ ธมฺเมสุ, ตสฺส ยา รตฺติ วา ทิวโส วา อาคจฺฉติ, หานิเยว ปาฏิกงฺขา กุสเลสุ ธมฺเมสุ, โน วุฑฺฒิ. เสยฺยถาปิ สารีปุตฺต กาฬปกฺเข จนฺทสฺส ยา รตฺติ วา ทิวโส วา อาคจฺฉติ, หายเตว วณฺเณน หายติ มณฺฑเลน หายติ อาภาย หายติ อาโรหปริณาเหน; เอวเมว โข สารีปุตฺต ยสฺส กสฺสจิ สทฺธา นตฺถิ กุสเลสุ ธมฺเมสุ ฯเปฯ ปญฺญา นตฺถิ กุสเลสุ ธมฺเมสุ, ตสฺส ยา รตฺติ วา ทิวโส ฯเปฯ โน วุฑฺฒิ.

'อสฺสทฺโธ ปุริสปุคฺคโลติ สารีปุตฺต ปริหานเมตํ; อหิริโก ฯเปฯ อโนตฺตปฺปี กุสีโต ฯเปฯ ทุปฺปญฺโญ ฯเปฯ โกธโน ฯเปฯ อุปนาหี ฯเปฯ ปาปิจฺโฉ ฯเปฯ ปาปมิตฺโต ฯเปฯ 'มิจฺฉาทิฏฺฐิโก ปุริสปุคฺคโลติ สารีปุตฺต ปริหานเมตํ.

ยสฺส กสฺสจิ สารีปุตฺต สทฺธา อตฺถิ กุสเลสุ ธมฺเมสุ, หิริ อตฺถิ ฯเปฯ โอตฺตปฺปี อตฺถิ ฯเปฯ วิริยํ อตฺถิ ฯเปฯ ปญฺญา อตฺถิ กุสเลสุ ธมฺเมสุ, ตสฺส ยา รตฺติ วา ทิวโส วา อาคจฺฉติ,

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อิติสทฺโท ทิสฺสติ.

วุฑฺฒิเยว ปาฏิกงฺขา กุสเลสุ ธมฺเมสุ, โน ปาริหานิ. เสยฺยถาปิ สารีปุตฺต ชุณฺหปกฺเข จนฺทสฺส ยา รตฺติ วา ทิวโส วา อาคจฺฉติ, วฑฺฒเตว วณฺเณน วฑฺฒติ มณฺฑเลน วฑฺฒติ อาภาย วฑฺฒติ อาโรหปริณาเหน; เอวเมว โข สารีปุตฺต ยสฺส กสฺสจิ สทฺธา อตฺถิ กุสเลสุ ธมฺเมสุ, หิริ อตฺถิ ฯเปฯ โอตฺตปฺปี อตฺถิ ฯเปฯ วิริยํ อตฺถิ ฯเปฯ ปญฺญา อตฺถิ กุสเลสุ ธมฺเมสุ, ตสฺส ยา รตฺติ วา ทิวโส วา อาคจฺฉติ, วุฑฺฒิเยว ปาฏิกงฺขา กุสเลสุ ธมฺเมสุ, โน ปาริหานิ.

'สทฺโธ ปุริสปุคฺคโลติ สารีปุตฺต อปริหานเมตํ; หิริมา ฯเปฯ โอตฺตปฺปี ฯเปฯ อารทฺธวิริโย ฯเปฯ ปญฺญวา ฯเปฯ อกฺโกธโน ฯเปฯ อนุปนาหี ฯเปฯ อปฺปิจฺโฉ ฯเปฯ กลฺยาณมิตฺโต ฯเปฯ 'สมฺมาทิฏฺฐิโก ปุริสปุคฺคโลติ สารีปุตฺต อปริหานเมตนฺติ. สตฺตมํ.

๘. ทุติยนพกปานสุตฺตํ

[๖๘] เอกํ สมยํ ภควา นพกปาเน วิหรติ ปลาสวเน. เตน โข ปน สมเยน ภควา ตทหุโปสเถ ภิกฺขุสงฺฆปริวุโต นิสินฺโน โหติ. อถ โข ภควา พหุเทว รตฺตึ ภิกฺขู ธมฺมิยา กถาย สนฺทสฺเสตฺวา สมาทเปตฺวา สมุตฺเตเชตฺวา สมฺปหํเสตฺวา ตุณฺหีภูตํ ตุณฺหีภูตํ ภิกฺขุสงฺฆํ อนุวิโลเกตฺวา อายสฺมนฺตํ สารีปุตฺตํ อามนฺเตสิ

"วิคตถีนมิทฺโธ โข สารีปุตฺต ภิกฺขุสงฺโฆ, ปฏิภาตุ ตํ สารีปุตฺต ภิกฺขูนํ ธมฺมี กถา. ปิฏฺฐิ เม อาคิลายติ; ตมหํ อายมิสฺสามีติ. "เอวํ ภนฺเตติ โข อายสฺมา สารีปุตฺโต ภควโต ปจฺจสฺโสสิ.

อถ โข ภควา จตุคุณํ สงฺฆาฏึ ปญฺญาเปตฺวา ทกฺขิเณน ปสฺเสน สีหเสยฺยํ กปฺเปสิ ปาเท ปาทํ อจฺจาธาย สโต สมฺปชาโน อุฏฺฐานสญฺญํ มนสิกริตฺวา. ตตฺร โข อายสฺมา สารีปุตฺโต ภิกฺขู อามนฺเตสิ “อาวุโส ภิกฺขโวติ.[๑] “อาวุโสติ โข เต ภิกฺขู อายสฺมโต สารีปุตฺตสฺส ปจฺจสฺโสสุํ. อายสฺมา สารีปุตฺโต เอตทโวจ

“ยสฺส กสฺสจิ อาวุโส สทฺธา นตฺถิ กุสเลสุ ธมฺเมสุ, หิริ นตฺถิ ฯเปฯ โอตฺตปฺปี นตฺถิ ฯเปฯ วิริยํ นตฺถิ ฯเปฯ ปญฺญา นตฺถิ ฯเปฯ โสตาวธานํ นตฺถิ ฯเปฯ ธมฺมธารณา นตฺถิ ฯเปฯ อตฺถูปปริกฺขา นตฺถิ ฯเปฯ ธมฺมานุธมฺมปฏิปตฺติ นตฺถิ ฯเปฯ อปฺปมาโท นตฺถิ กุสเลสุ ธมฺเมสุ, ตสฺส ยา รตฺติ วา ทิวโส วา อาคจฺฉติ, หานิเยว ปาฏิกงฺขา กุสเลสุ ธมฺเมสุ, โน วุฑฺฒิ. เสยฺยถาปิ อาวุโส กาพปกฺเข จนฺทสฺส ยา รตฺติ วา ทิวโส วา อาคจฺฉติ, หายเตว วณฺเณน หายติ มณฺฑเลน หายติ อาภาย หายติ อาโรหปริณาเหน; เอวเมว โข อาวุโส ยสฺส กสฺสจิ สทฺธา นตฺถิ กุสเลสุ ธมฺเมสุ, หิริ นตฺถิ ฯเปฯ โอตฺตปฺปี นตฺถิ ฯเปฯ วิริยํ นตฺถิ ฯเปฯ ปญฺญา นตฺถิ ฯเปฯ โสตาวธานํ นตฺถิ ฯเปฯ ธมฺมธารณา นตฺถิ ฯเปฯ อตฺถูปปริกฺขา นตฺถิ ฯเปฯ ธมฺมานุธมฺมปฏิปตฺติ นตฺถิ ฯเปฯ อปฺปมาโท นตฺถิ กุสเลสุ ธมฺเมสุ, ตสฺส ยา รตฺติ วา ทิวโส วา อาคจฺฉติ, หานิเยว ปาฏิกงฺขา กุสเลสุ ธมฺเมสุ, โน วุฑฺฒิ.

ยสฺส กสฺสจิ อาวุโส สทฺธา อตฺถิ กุสเลสุ ธมฺเมสุ, หิริ อตฺถิ ฯเปฯ โอตฺตปฺปี อตฺถิ ฯเปฯ วิริยํ อตฺถิ ฯเปฯ ปญฺญา

---

[๑] ฉ.,เท. ภิกฺขเวติ

อตฺถิ ฯเปฯ โสตาวธานํ อตฺถิ ฯเปฯ ธมฺมธารณา อตฺถิ ฯเปฯ อตฺถูปปริกฺขา อตฺถิ ฯเปฯ ธมฺมานุธมฺมปฏิปตฺติ อตฺถิ ฯเปฯ อปฺปมาโท อตฺถิ กุสเลสุ ธมฺเมสุ, ตสฺส ยา รตฺติ วา ทิวโส วา อาคจฺฉติ, วุฑฺฒิเยว ปาฏิกงฺขา กุสเลสุ ธมฺเมสุ, โน ปาริหานิ. เสยฺยถาปิ อาวุโส ชุณฺหปกฺเข จนฺทสฺส ยา รตฺติ วา ทิวโส วา อาคจฺฉติ, วฑฺฒเตว วณฺเณน วฑฺฒติ มณฺฑเลน วฑฺฒติ อาภาย วฑฺฒติ อาโรหปริณาเหน; เอวเมว โข อาวุโส ยสฺส กสฺสจิ สทฺธา อตฺถิ กุสเลสุ ธมฺเมสุ, หิริ อตฺถิ ฯเปฯ โอตฺตปฺปี อตฺถิ ฯเปฯ วิริยํ อตฺถิ ฯเปฯ ปญฺญา อตฺถิ ฯเปฯ โสตาวธานํ อตฺถิ ฯเปฯ ธมฺมธารณา อตฺถิ ฯเปฯ อตฺถูปปริกฺขา อตฺถิ ฯเปฯ ธมฺมานุธมฺมปฏิปตฺติ อตฺถิ ฯเปฯ อปฺปมาโท อตฺถิ กุสเลสุ ธมฺเมสุ, ตสฺส ยา รตฺติ วา ทิวโส วา อาคจฺฉติ, วุฑฺฒิเยว ปาฏิกงฺขา กุสเลสุ ธมฺเมสุ, โน ปาริหานีติ.

อถ โข ภควา ปจฺจุฏฺฐาย อายสฺมนฺตํ สารีปุตฺตํ อามนฺเตสิ “สาธุ สาธุ สารีปุตฺต, ยสฺส กสฺสจิ สารีปุตฺต สทฺธา นตฺถิ กุสเลสุ ธมฺเมสุ, หิริ นตฺถิ ฯเปฯ โอตฺตปฺปี นตฺถิ ฯเปฯ วิริยํ นตฺถิ ฯเปฯ ปญฺญา นตฺถิ ฯเปฯ โสตาวธานํ นตฺถิ ฯเปฯ ธมฺมธารณา นตฺถิ ฯเปฯ อตฺถูปปริกฺขา นตฺถิ ฯเปฯ ธมฺมานุธมฺมปฏิปตฺติ นตฺถิ ฯเปฯ อปฺปมาโท นตฺถิ กุสเลสุ ธมฺเมสุ, ตสฺส ยา รตฺติ วา ทิวโส วา อาคจฺฉติ, หานิเยว ปาฏิกงฺขา กุสเลสุ ธมฺเมสุ, โน วุฑฺฒิ. เสยฺยถาปิ สารีปุตฺต กาฬปกฺเข จนฺทสฺส ยา รตฺติ วา ทิวโส วา อาคจฺฉติ, หายเตว วณฺเณน หายติ มณฺฑเลน หายติ อาภาย หายติ อาโรหปริณาเหน; เอวเมว โข สารีปุตฺต ยสฺส กสฺสจิ สทฺธา นตฺถิ กุสเลสุ ธมฺเมสุ

ฯเปฯ อปฺปมาโท นตฺถิ กุสเลสุ ธมฺเมสุ, ตสฺส ยา รตฺติ วา ทิวโส วา อาคจฺฉติ, หานิเยว ปาฏิกงฺขา กุสเลสุ ธมฺเมสุ, โน วุฑฺฒิ.

ยสฺส กสฺสจิ สารีปุตฺต สทฺธา อตฺถิ กุสเลสุ ธมฺเมสุ, หิริ อตฺถิ ฯเปฯ โอตฺตปฺปํ อตฺถิ ฯเปฯ วิริยํ อตฺถิ ฯเปฯ ปญฺญา อตฺถิ ฯเปฯ โสตาวธานํ อตฺถิ ฯเปฯ ธมฺมธารณา อตฺถิ ฯเปฯ อตฺถูปปริกฺขา อตฺถิ ฯเปฯ ธมฺมานุธมฺมปฏิปตฺติ อตฺถิ ฯเปฯ อปฺปมาโท อตฺถิ กุสเลสุ ธมฺเมสุ, ตสฺส ยา รตฺติ วา ทิวโส วา อาคจฺฉติ, วุฑฺฒิเยว ปาฏิกงฺขา กุสเลสุ ธมฺเมสุ, โน ปาริหานิ. เสยฺยถาปิ สารีปุตฺต ชุณฺหปกฺเข จนฺทสฺส ยา รตฺติ วา ทิวโส วา อาคจฺฉติ, วฑฺฒเตว วณฺเณน วฑฺฒติ มณฺฑเลน วฑฺฒติ อาภาย วฑฺฒติ อาโรหปริณาเหน; เอวเมว โข สารีปุตฺต ยสฺส กสฺสจิ สทฺธา อตฺถิ กุสเลสุ ธมฺเมสุ ฯเปฯ อปฺปมาโท อตฺถิ กุสเลสุ ธมฺเมสุ, ตสฺส ยา รตฺติ วา ทิวโส วา อาคจฺฉติ, วุฑฺฒิเยว ปาฏิกงฺขา กุสเลสุ ธมฺเมสุ, โน ปาริหานีติ. อฏฺฐมํ.

๙. ปฐมกถาวตฺถุสุตฺตํ

[๖๙] เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม. เตน โข ปน สมเยน สมฺพหุลา ภิกฺขู ปจฺฉาภตฺตํ ปิณฺฑปาตปฏิกฺกนฺตา อุปฏฺฐานสาลายํ สนฺนิสินฺนา สนฺนิปติตา อเนกวิหิตํ ติรจฺฉานกถํ อนุยุตฺตา วิหรนฺติ, เสยฺยถีทํ. ราชกถํ โจรกถํ มหามตฺตกถํ เสนากถํ ภยกถํ ยุทฺธกถํ อนฺนกถํ ปานกถํ วตฺถกถํ สยนกถํ มาลากถํ คนฺธกถํ ญาติกถํ ยานกถํ คามกถํ นิคมกถํ นครกถํ ชนปทกถํ อิตฺถีกถํ สูรกถํ วิสิขากถํ

กุมฺภฏฺฐานกถํ ปุพฺพเปตกถํ นานตฺตกถํ โลกกฺขายิกํ สมุทฺทกฺขายิกํ อิติ ภวาภวกถํ อิติ วาติ.

อถ โข ภควา สายณฺหสมยํ ปฏิสลฺลานา วุฏฺฐิโต, เยนุปฏฺฐานสาลา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺญตฺเต อาสเน นิสีทิ, นิสชฺช โข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ “กาย นุตฺถ ภิกฺขเว เอตรหิ กถาย สนฺนิสินฺนา, กา จ ปน โว อนฺตราकถา วิปฺปกตาติ.

“อิธ มยํ ภนฺเต ปจฺฉาภตฺตํ ปิณฺฑปาตปฏิกฺกนฺตา อุปฏฺฐานสาลายํ สนฺนิสินฺนา สนฺนิปติตา อเนกวิหิตํ ติรจฺฉานกถํ อนุยุตฺตา วิหราม, เสยฺยถีทํ. ราชกถํ โจรกถํ ฯ เป ฯ อิติ ภวาภวกถํ อิติ วาติ. “น โข ปเนตํ ภิกฺขเว ตุมฺหากं ปฏิรูปํ กุลปุตฺตานํ สทฺธา[๑] อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิตานํ, ยํ ตุมฺเห อเนกวิหิตํ ติรจฺฉานกถํ อนุยุตฺตา วิหเรยฺยาถ, เสยฺยถีทํ. ราชกถํ โจรกถํ มหามตฺตกถํ เสนากถํ ภยกถํ ยุทฺธกถํ อนฺนกถํ ปานกถํ วตฺถกถํ สยนกถํ มาลากถํ คนฺธกถํ ญาติกถํ ยานกถํ คามกถํ นิคมกถํ นครกถํ ชนปทกถํ อิตฺถีกถํ สูรกถํ วิสิขากถํ กุมฺภฏฺฐานกถํ ปุพฺพเปตกถํ นานตฺตกถํ โลกกฺขายิกํ สมุทฺทกฺขายิกํ อิติ ภวาภวกถํ อิติ วาติ.

“ทสยิมานิ ภิกฺขเว กถาวตฺถูนิ. กตมานิ ทส. อปฺปิจฺฉกถา สนฺตุฏฺฐิกถา ปวิเวกกถา อสํสคฺคกถา วิริยารมฺภกถา สีลกถา สมาธิกถา ปญฺญากถา วิมุตฺติกถา วิมุตฺติญาณทสฺสนกถา[๒] อิมานิ โข ภิกฺขเว ทส กถาวตฺถูนิ.

---

[๑] ฉ.,เท. สทฺธาย [๒] ฉ.,เท. วิมุตฺติญาณทสฺสนกถาติ

อิเมสํ เจ ตุมฺเห ภิกฺขเว ทสนฺนํ กถาวตฺถูนํ อุปาทายุปาทาย กถํ กเถยฺยาถ, อิเมสมฺปิ จนฺทิมสุริยานํ เอวํมหิทฺธิกานํ เอวํ-มหานุภาวานํ เตชสา เตชํ ปริยาทิเยยฺยาถ, โก ปน วาโท อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานนฺติ. นวมํ.

๑๐. ทุติยกถาวตฺถุสุตฺตํ

[๗๐] เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม. เตน โข ปน สมเยน สมฺพหุลา ภิกฺขู ปจฺฉาภตฺตํ ปิณฺฑปาตปฏิกฺกนฺตา อุปฏฺฐานสาลายํ สนฺนิสินฺนา สนฺนิปติตา อเนกวิหิตํ ติรจฺฉานกถํ อนุยุตฺตา วิหรนฺติ. เสยฺยถีทํ. ราชกถํ โจรกถํ มหามตฺตกถํ ฯเปฯ อิติ ภวาภวกถํ อิติ วาติ.

อถ[๑] โข ภควา สายณฺหสมยํ ปฏิสลฺลานา วุฏฺฐิโต, เยน อุปฏฺฐานสาลา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺญตฺเต อาสเน นิสีทิ, นิสชฺช โข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ "กาย นุตฺถ ภิกฺขเว เอตรหิ กถาย สนฺนิสินฺนา, กา จ ปน โว อนฺตรากถา วิปฺปกตาติ. "อิธ มยํ ภนฺเต ปจฺฉาภตฺตํ ปิณฺฑปาตปฏิกฺกนฺตา อุปฏฺฐานสาลายํ สนฺนิสินฺนา สนฺนิปติตา อเนกวิหิตํ ติรจฺฉานกถํ อนุยุตฺตา วิหราม. เสยฺยถีทํ. ราชกถํ โจรกถํ ฯเปฯ อิติ ภวาภวกถํ อิติ[๑] วาติ.

"น โข ปเนตํ ภิกฺขเว ตุมฺหากํ ปฏิรูปํ กุลปุตฺตานํ สทฺธา อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิตานํ, ยํ ตุมฺเห อเนกวิหิตํ ติรจฺฉานกถํ อนุยุตฺตา วิหราม. เสยฺยถีทํ. ราชกถํ ฯเปฯ อิติ ภวาภวกถํ อิติ วาติ.

[๑-๑] ฉ.,เท. อิเม ปาฐา น ทิสฺสนฺติ.

"ทสยิมานิ ภิกฺขเว ปาสังสานิ ฐานานิ. กตมานิ ทส. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อตฺตนา จ อปฺปิจฺโฉ โหติ, อปฺปิจฺฉกถญฺจ ภิกฺขูนํ กตฺตา โหติ. 'อปฺปิจฺโฉ จ[๑] ภิกฺขุ. อปฺปิจฺฉกถญฺจ ภิกฺขูนํ กตฺตาติ ปาสังสเมตํ ฐานํ.

อตฺตนา จ สนฺตุฏฺโฐ โหติ, สนฺตุฏฺฐิกถญฺจ ภิกฺขูนํ กตฺตา โหติ. 'สนฺตุฏฺโฐ ภิกฺขุ, สนฺตุฏฺฐิกถญฺจ ภิกฺขูนํ กตฺตาติ ปาสังสเมตํ ฐานํ.

อตฺตนา จ ปวิวิตฺโต โหติ, ปวิเวกกถญฺจ ภิกฺขูนํ กตฺตา โหติ. 'ปวิวิตฺโต ภิกฺขุ, ปวิเวกกถญฺจ ภิกฺขูนํ กตฺตาติ ปาสังสเมตํ ฐานํ.

อตฺตนา จ อสังสฏฺโฐ โหติ, อสังสฏฺฐกถญฺจ ภิกฺขูนํ กตฺตา โหติ. 'อสังสฏฺโฐ ภิกฺขุ, อสังสฏฺฐกถญฺจ ภิกฺขูนํ กตฺตาติ ปาสังสเมตํ ฐานํ.

อตฺตนา จ อารทฺธวิริโย โหติ, วิริยารมฺภกถญฺจ ภิกฺขูนํ กตฺตา โหติ. 'อารทฺธวิริโย ภิกฺขุ, วิริยารมฺภกถญฺจ ภิกฺขูนํ กตฺตาติ ปาสังสเมตํ ฐานํ.

อตฺตนา จ สีลสมฺปนฺโน โหติ, สีลสมฺปทากถญฺจ ภิกฺขูนํ กตฺตา โหติ. 'สีลสมฺปนฺโน ภิกฺขุ, สีลสมฺปทากถญฺจ ภิกฺขูนํ กตฺตาติ ปาสังสเมตํ ฐานํ.

อตฺตนา จ สมาธิสมฺปนฺโน โหติ, สมาธิสมฺปทากถญฺจ ภิกฺขูนํ กตฺตา โหติ. 'สมาธิสมฺปนฺโน ภิกฺขุ, สมาธิสมฺปทากถญฺจ ภิกฺขูนํ กตฺตาติ ปาสังสเมตํ ฐานํ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. จสทฺโท น ทิสฺสติ.

อตฺตนา จ ปญฺญาสมฺปนฺโน โหติ, ปญฺญาสมฺปทากถญฺจ ภิกฺขูนํ กตฺตา โหติ. ‘ปญฺญาสมฺปนฺโน ภิกฺขุ, ปญฺญาสมฺปทากถญฺจ ภิกฺขูนํ กตฺตาติ ปาสํสเมตํ ฐานํ.

อตฺตนา จ วิมุตฺติสมฺปนฺโน โหติ, วิมุตฺติสมฺปทากถญฺจ ภิกฺขูนํ กตฺตา โหติ. ‘วิมุตฺติสมฺปนฺโน ภิกฺขุ, วิมุตฺติสมฺปทากถญฺจ ภิกฺขูนํ กตฺตาติ ปาสํสเมตํ ฐานํ.

อตฺตนา จ วิมุตฺติญาณทสฺสนสมฺปนฺโน โหติ, วิมุตฺติญาณทสฺสนสมฺปทากถญฺจ ภิกฺขูนํ กตฺตา โหติ. ‘วิมุตฺติญาณทสฺสนสมฺปนฺโน ภิกฺขุ วิมุตฺติญาณทสฺสนสมฺปทากถญฺจ ภิกฺขูนํ กตฺตาติ ปาสํสเมตํ ฐานํ. อิมานิ โข ภิกฺขเว ทส ปาสํสานิ ฐานานีติ.

ทุติโย ยมกวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานํ[๑]

อวิชฺชาตณฺหานิฏฺฐา จ อเวจฺจ เทฺว สุขานิ จ
นพฺพกปาเนน เทฺว[๒] จ วตฺถุกถา อปเร เทฺว.[๓]

---

[๑] อิ. ตตฺรุทฺทานํ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. วุตฺตา
[๓] ฉ.,เท. กถาวตฺถูปเร ทฺเวติ อิ. กถาวตฺถุ

๓. อากงฺขวคฺโค

๑. อากงฺขสุตฺตํ

[๗๑] เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม. ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ "ภิกฺขโวติ. "ภทนฺเตติ เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจสฺโสสุํ. ภควา เอตทโวจ

"สมฺปนฺนสีลา ภิกฺขเว วิหรถ สมฺปนฺนปาติโมกฺขา, ปาติโมกฺข-สංวรสංวุตา วิหรถ อาจารโคจรสมฺปนฺนา, อณุมตฺเตสุ วชฺเชสุ ภยทสฺสาวิโน สมาทาย สิกฺขถ สิกฺขาปเทสุ.

อากงฺเขยฺย เจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ 'สพฺรหฺมจารีนํ ปิโย จสฺสं มนาโป จ ครุ จ ภาวนีโย จาติ, สีเลเสฺววสฺส ปริปูริการี อชฺฌตฺตं เจโตสมถมนุยุตฺโต อนิรากตชฺฌาโน วิปสฺสนาย สมนฺนาคโต พฺรูเหตา สุญฺญาคารานํ.

อากงฺเขยฺย เจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ 'ลาภี อสฺสं จีวรปิณฺฑปาต-เสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารานนฺติ, สีเลเสฺววสฺส ปริปูริการี อชฺฌตฺตं เจโตสมถมนุยุตฺโต อนิรากตชฺฌาโน วิปสฺสนาย สมนฺนาคโต พฺรูเหตา สุญฺญาคารานํ.

อากงฺเขยฺย เจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ 'เยสาหं ปริภุญฺชามิ จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารานํ, เตสนฺเต การา มหปฺผลา อสฺสุ มหานิสංสาติ, สีเลเสฺววสฺส ฯเปฯ พฺรูเหตา สุญฺญาคารานํ.

อากงฺเขยฺย เจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ เย[๑] เปตา ญาติสาโลหิตา กาลกตา[๒] ปสนฺนจิตฺตา อนุสฺสรนฺติ, เตสนฺตํ มหปฺผลํ อสฺส มหานิสํสนฺติ, สีเลเสฺววสฺส ฯเปฯ พฺรูเหตา สุญฺญาคารานํ.

อากงฺเขยฺย เจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ 'สนฺตุฏฺโฐ อสฺสํ อิตรีตรจีวร-ปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขาเรนาติ, สีเลเสฺววสฺส ฯเปฯ พฺรูเหตา สุญฺญาคารานํ.

อากงฺเขยฺย เจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ 'ขโม อสฺสํ สีตสฺส อุณฺหสฺส ชิฆจฺฉาย ปิปาสาย ฑํสมกสวาตาตปสิรึสปสมฺผสฺสานํ[๓] ทุรุตฺตานํ ทุราคตานํ วจนปถานํ, อุปฺปนฺนานํ สารีริกานํ เวทนานํ ทุกฺขานํ ติปฺปานํ[๔] [๕] กฏุกานํ อสาตานํ อมนาปานํ ปาณหรานํ อธิวาสกชาติโก อสฺสนฺติ, สีเลเสฺววสฺส ฯเปฯ พฺรูเหตา สุญฺญาคารานํ.

อากงฺเขยฺย เจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ 'อรติรติสโห อสฺสํ, น จ มํ อรติรติ สเหยฺย, อุปฺปนฺนํ อรติรตึ อภิภุยฺย[๖] วิหเรยฺยนฺติ, สีเลเสฺววสฺส ฯเปฯ พฺรูเหตา สุญฺญาคารานํ.

อากงฺเขยฺย เจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ 'ภยเภรวสโห อสฺสํ, น จ มํ ภยเภรโว สเหยฺย, อุปฺปนฺนํ ภยเภรวํ อภิภุยฺย[๖] วิหเรยฺยนฺติ, สีเลเสฺววสฺส ฯเปฯ พฺรูเหตา สุญฺญาคารานํ.

อากงฺเขยฺย เจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ 'จตุนฺนํ ฌานานํ อาภิเจตสิกานํ[๗] ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหารานํ นิกามลาภี อสฺสํ อกิจฺฉลาภี อกสิรลาภีติ, สีเลเสฺววสฺส ฯเปฯ พฺรูเหตา สุญฺญาคารานํ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. เยเม
[๒] ฉ.,เท. กาลงฺกตา
[๓] ฉ.,เท. ฑํสมกสวาตาตปสิรีสปสมฺผสฺสานํ
[๔] ฉ.,เท.,อิ. ติพฺพานํ
[๕] ฉ.,เท.,อิ. ขรานํ
[๖] ฉ.,เท.,อิ. อภิภุยฺย อภิภุยฺย
[๗] อิ. อภิเจตสิกานํ

อากงฺเขยฺย เจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ‘อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิฏฺเเ ว ธมฺเม สยं อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺยนฺติ, สีเลเสฺววสฺส ปริปูริการี อชฺฌตฺตं เจโตสมถมนุยุตฺโต อนิรากตชฺฌาโน วิปสฺสนาย สมนฺนาคโต พฺรูเหตา สุญฺญาคารานํ.

‘สมฺปนฺนสีลา ภิกฺขเว วิหรถ สมฺปนฺนปาติโมกฺขา, ปาติโมกฺขสංวรสංวุตา วิหรถ อาจารโคจรสมฺปนฺนา, อณุมตฺเตสุ วชฺเชสุ ภยทสฺสาวี สมาทาย สิกฺขถ สิกฺขาปเทสูติ อิติ ยนฺตं วุตฺตं, อิทเมตं ปฏิจฺจ วุตฺตนฺติ. ปฐมं.

๒. กณฺฏกสุตฺตं

[๗๒] เอกं สมยं ภควา เวสาลิยं วิหรติ มหาวเน กูฏาคารสาลายं สมฺพหุเลหิ อภิญฺญาเตหิ อภิญฺญาเตหิ เถเรหิ สาวเกหิ สทฺธึ อายสฺมตา จ ปาเลน[๑] อายสฺมตา จ อุปปาเลน[๒] อายสฺมตา จ กกฺกเฏน[๓] อายสฺมตา จ กพิมฺเภน อายสฺมตา จ นิกเฏน อายสฺมตา จ กฏิสฺสเหน; อญฺเญหิ จ อภิญฺญาเตหิ อภิญฺญาเตหิ เถเรหิ สาวเกหิ สทฺธึ.

เตน โข ปน สมเยน สมฺพหุลา อภิญฺญาตา อภิญฺญาตา ลิจฺฉวี ภทฺเรหิ ภทฺเรหิ ยาเนหิ ปรมฺปราย[๔] อุจฺจาสทฺทา มหาสทฺทา มหาวนํ อชฺโฌคาหนฺติ ภควนฺตं ทสฺสนาย. อถ โข [๕] อายสฺมนฺตานํ เอตทโหสิ “อิเม โข สมฺพหุลา อภิญฺญาตา

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. จาเลน
[๒] ฉ.,เท.,อิ. อุปจาเลน
[๓] ฉ.,เท. กุกฺกุเฏน
[๔] ฉ.,เท. ปรปุราย อิ. จรปุราย, เอวมุปริปิ.
[๕] ฉ.,เท.,อิ. เตสं

อภิญฺญาตา ลิจฺฉวี ภทฺเรหิ ภทฺเรหิ ยาเนหิ ปรมฺปราย อุจฺจาสทฺทา มหาสทฺทา มหาวนํ อชฺโฌคาหนฺติ ภควนฺตํ ทสฺสนาย. สทฺทกณฺฏกา โข ปน ฌานา วุตฺตา ภควตา, ยนฺนูน มยํ, เยน โคสิงฺคสาลวนทาโย, เตนุปสงฺกเมยฺยาม; ตตฺถ มยํ อปฺปสทฺทา อปฺปกิณฺณา[๑] ผาสุ[๑] วิหเรยฺยามาติ. อถ โข เต อายสฺมนฺโต, เยน โคสิงฺคสาลวนทาโย, เตนุปสงฺกมึสุ; ตตฺถ เต อายสฺมนฺโต อปฺปสทฺทา อปฺปกิณฺณา ผาสุ วิหรนฺติ.

อถ โข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ "กหํ นุ โข ภิกฺขเว ปาโล,[๒] กหํ อุปปาโล,[๓] กหํ กกุกโฏ, กหํ กพิมฺโภ, กหํ นิกโฏ, กหํ กฏิสฺสโห; กหํ นุ โข เต ภิกฺขเว เถรา สาวกา คตาติ.

"อิธ ภนฺเต เตสํ อายสฺมนฺตานํ เอตทโหสิ 'อิเม โข สมฺพหุลา อภิญฺญาตา อภิญฺญาตา ลิจฺฉวี ภทฺเรหิ ภทฺเรหิ ยาเนหิ ปรมฺปราย อุจฺจาสทฺทา มหาสทฺทา มหาวนํ อชฺโฌคาหนฺติ ภควนฺตํ ทสฺสนาย 'สทฺทกณฺฏกา โข [๔] ฌานา วุตฺตา ภควตา, ยนฺนูน มยํ, เยน โคสิงฺคสาลวนทาโย, เตนุปสงฺกเมยฺยาม; ตตฺถ มยํ อปฺปสทฺทา อปฺปกิณฺณา ผาสุ วิหเรยฺยามาติ. อถ โข เต ภนฺเต อายสฺมนฺโต, เยน โคสิงฺคสาลวนทาโย, เตนุปสงฺกมึสุ; ตตฺถ เต อายสฺมนฺโต อปฺปสทฺทา อปฺปกิณฺณา ผาสุ วิหรนฺตีติ.

"สาธุ สาธุ ภิกฺขเว, ยถา เต มหาสาวกา สมฺมา พฺยากรมานา พฺยากเรยฺยุ, สทฺทกณฺฏกา หิ ภิกฺขเว ฌานา วุตฺตา มยา.

[๑-๑] ฉ.,เท. อปฺปากิณฺณา ผาสุ, เอวมุปริปิ. [๒] ฉ.,เท.,อิ. จาโล
[๓] ฉ.,เท.,อิ. อุปจาโล [๔] ฉ.,เท.,อิ. ปน

ทสยิเม ภิกฺขเว กณฺฏกา. กตเม ทส. ปวิเวการามสฺส สงฺคณิการามตา กณฺฏโก, อสุภนิมิตฺตานุโยคํ อนุยุตฺตสฺส สุภนิมิตฺตานุโยโค กณฺฏโก, อินฺทฺริเยสุ คุตฺตทฺวารสฺส วิสูกทสฺสนํ กณฺฏโก พฺรหฺมจริยสฺส มาตุคามูปจาโร[๑] กณฺฏโก. ปฐมสฺส ฌานสฺส สทฺโท กณฺฏโก, ทุติยสฺส ฌานสฺส วิตกฺกวิจารา กณฺฏกา, ตติยสฺส ฌานสฺส ปีติ กณฺฏกา,[๒] จตุตฺถสฺส ฌานสฺส อสฺสาสปสฺสาสา[๓] กณฺฏกา,[๓] สญฺญาเวทยิตนิโรธสมาปตฺติยา สญฺญา จ เวทนา จ กณฺฏกา[๔] ราโค กณฺฏโก, โทโส กณฺฏโก [๕] อกณฺฏกา ภิกฺขเว วิหรถ [๖] อกณฺฏกา[๖] นิกณฺฏกา ภิกฺขเว วิหรถ, อกณฺฏกา ภิกฺขเว อรหนฺโต [๗] อกณฺฏกา[๗] นิกณฺฏกา ภิกฺขเว อรหนฺโตติ. ทุติยํ.

๓. อิฏฺฐธมฺมสุตฺตํ

[๗๓] ทสยิเม ภิกฺขเว ธมฺมา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ทุลฺลภา โลกสฺมึ. กตเม ทส. โภคา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ทุลฺลภา โลกสฺมึ; วณฺโณ อิฏฺโฐ กนฺโต มนาโป ทุลฺลโภ โลกสฺมึ; อาโรคฺยํ อิฏฺฐํ กนฺตํ มนาปํ ทุลฺลภํ โลกสฺมึ; สีลานิ[๘] อิฏฺฐานิ กนฺตานิ มนาปานิ ทุลฺลภานิ[๘] โลกสฺมึ; พฺรหฺมจริยํ อิฏฺฐํ กนฺตํ มนาปํ โลกสฺมึ; มิตฺตา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ทุลฺลภา โลกสฺมึ;

---

[๑] อิ. มาตุคาโมปริจาโร [๒] ฉ.,เท.,อิ. ปีติ กณฺฏโก
[๓-๓] ฉ.,เท. อสฺสาสปสฺสาโส กณฺฏโก อิ. อสฺสาสปสฺสาสา กณฺฏโก
[๔] ฉ.,เท.,อิ. กณฺฏโก [๕] ฉ.,เท.,อิ. โมโห กณฺฏโก
[๖-๖] ฉ.,เท.,อิ. นิกณฺฏกา ภิกฺขเว วิหรถ อกณฺฏกนิกณฺฏกา
[๗] ฉ.,เท.,อิ. นิกณฺฏกา ภิกฺขเว อรหนฺโต [๘] ฉ.,เท.,อิ. อกณฺฏกนิกณฺฏกา
[๘-๘] ฉ.,เท. สีลํ อิฏฺฐํ กนฺตํ มนาปํ ทุลฺลภํ

พาหุสจฺจํ อิฏฺฐํ กนฺตํ มนาปํ ทุลฺลภํ โลกสฺมึ; ปญฺญา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ทุลฺลภา โลกสฺมึ; ธมฺโม[๑] อิฏฺโฐ กนฺโต มนาโป ทุลฺลโภ[๑] โลกสฺมึ; สตฺตา[๒] อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ทุลฺลภา โลกสฺมึ; อิเม[๓] โข ภิกฺขเว ทส ธมฺมา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ทุลฺลภา โลกสฺมึ.[๓]

อิเมสํ โข ภิกฺขเว ทสนฺนํ ธมฺมานํ อิฏฺฐานํ กนฺตานํ มนาปานํ ทุลฺลภานํ โลกสฺมึ ทส ธมฺมา ปริปนฺถา: อาลสฺสํ อนุฏฺฐานํ โภคานํ ปริปนฺโถ, อมณฺฑนา อวิภูสนา วณฺณสฺส ปริปนฺโถ, อสปฺปายกิริยา อาโรคฺยสฺส ปริปนฺโถ, ปาปมิตฺตตา สีลานํ ปริปนฺโถ, อินฺทฺริยอสังวโร พฺรหฺมจริยสฺส ปริปนฺโถ, วิสังวาทนา มิตฺตานํ ปริปนฺโถ, อสชฺฌายกิริยา พาหุสจฺจสฺส ปริปนฺโถ, อสฺสุสฺสุสา[๔] อปริปุจฺฉา ปญฺญาย ปริปนฺโถ, อนนุโยโค อปจฺจเวกฺขณา ธมฺมานํ ปริปนฺโถ, มิจฺฉาปฏิปตฺติ สตฺตานํ[๕] ปริปนฺโถ.[๕] อิเมสํ โข ภิกฺขเว ทสนฺนํ ธมฺมานํ อิฏฺฐานํ กนฺตานํ มนาปานํ ทุลฺลภานํ โลกสฺมึ อิเม ทส ธมฺมา ปริปนฺถา.

อิเมสํ โข ภิกฺขเว ทสนฺนํ ธมฺมานํ อิฏฺฐานํ กนฺตานํ มนาปานํ ทุลฺลภานํ โลกสฺมึ ทส ธมฺมา อาหารา: อนาลสฺสํ[๖] อุฏฺฐานํ[๖] โภคานํ อาหาโร, มณฺฑนา วิภูสนา วณฺณสฺส อาหาโร, สปฺปายกิริยา อาโรคฺยสฺส อาหาโร, กลฺยาณมิตฺตตา สีลานํ อาหาโร, อินฺทฺริยสังวโร พฺรหฺมจริยสฺส อาหาโร, อวิสังวาทนา มิตฺตานํ อาหาโร, สชฺฌายกิริยา พาหุสจฺจสฺส อาหาโร, สุสฺสุสา[๗] ปริปุจฺฉา ปญฺญาย

[๑-๑] ฉ.,เท.,อิ. ธมฺมา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ทุลฺลภา
[๒] ฉ.,เท.,อิ. สคฺคา
[๓-๓] ฉ.,เท. อิเม ปาจา น ทิสฺสนฺติ.
[๔] ฉ.,เท. อสุสฺสูสา
[๕-๕] ฉ.,เท.,อิ. สคฺคานํ อสุสฺสูสา, เอวมุปริปิ.
[๖-๖] ฉ.,เท. อุฏฺฐานํ อนาลสฺยํ
[๗] ฉ.,เท. สุสฺสูสา

อาหาโร อนุโยโค ปจฺจเวกฺขณา ธมฺมานํ อาหาโร, สมฺมาปฏิปตฺติ สคฺคานํ[๑] อาหาโร. อิเมสํ โข ภิกฺขเว ทสนฺนํ ธมฺมานํ อิฏฺฐานํ กนฺตานํ มนาปานํ ทุลฺลภานํ โลกสฺมึ อิเม ทส ธมฺมา อาหาราติ. ตติยํ.

๔. วฑฺฒิสุตฺตํ

[๗๔] "ทสหิ ภิกฺขเว วฑฺฒีหิ วฑฺฒมาโน อริยสาวโก อริยาย วฑฺฒิยา วฑฺฒติ, สาราทายี จ โหติ วราทายี กายสฺส. กตเมหิ ทสหิ. เขตฺตวตฺถูหิ วฑฺฒติ, ธนธญฺเญน วฑฺฒติ, ปุตฺตทาเรหิ วฑฺฒติ, ทาสกมฺมกรโปริเสหิ วฑฺฒติ, จตุปฺปเทหิ วฑฺฒติ, สทฺธาย วฑฺฒติ, สีเลน วฑฺฒติ, สุเตน วฑฺฒติ, จาเคน วฑฺฒติ, ปญฺญาย วฑฺฒติ. อิเมหิ โข ภิกฺขเว ทสหิ วฑฺฒีหิ วฑฺฒมาโน อริยสาวโก อริยาย วฑฺฒิยา วฑฺฒติ, สาราทายี จ โหติ วราทายี กายสฺสาติ.

ธเนน ธญฺเญน จ โยธ วฑฺฒติ,
ปุตฺเตหิ ทาเรหิ จตุปฺปเทหิ จ
ส ภควา[๒] โหติ ยสสฺสิ ปูชิโต,
ญาตีหิ มิตฺเตหิ อโถปิ ราชุภิ.
สทฺธาย สีเลน จ โยธ วฑฺฒติ,
ปญฺญาย จาเคน สุเตน จูภยํ,
โส ตาทิโส สปฺปุริโส วิจกฺขโณ,
ทิฏฺเจ ว ธมฺเม อุภเยน วฑฺฒตีติ. จตุตฺถํ.

---

[๑] ทยฺ. สตฺตานํ [๒] ฉ.,เท.,อิ. โภควา

๕. มิคสาลาสุตฺตํ

[๗๕] เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม. อถ โข อายสฺมา อานนฺโท ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย, เยน มิคสาลาย อุปาสิกาย นิเวสนํ, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺญตฺเต อาสเน นิสีทิ. อถ โข มิคสาลา อุปาสิกา, เยนายสฺมา อานนฺโท, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ; เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข มิคสาลา อุปาสิกา อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ เอตทโวจ

"กถํกถา[๑] นามายํ ภนฺเต อานนฺท ภควตา ธมฺโม เทสิโต อญฺเญยฺโย, ยตฺร หิ นาม พฺรหฺมจารี จ อพฺรหฺมจารี จ อุโภ สมสมคติกา ภวิสฺสนฺติ อภิสมฺปรายํ. ปิตา เม ภนฺเต ปุราโณ พฺรหฺมจารี อโหสิ[๒] อาราจารี วิรโต เมถุนา คามธมฺมา. โส กาลกโต ภควตา พฺยากโต 'สกทาคามี สตฺโต[๓] ตุสิตํ กายํ อุปปนฺโนติ. ปิตุ ปิโย[๔] เม ภนฺเต อิสิทตฺโต อพฺรหฺมจารี อโหสิ สทารสนฺตุฏฺโฐ. โสปิ กาลกโต ภควตา พฺยากโต 'สกทาคามี สตฺโต ตุสิตํ กายํ อุปปนฺโนติ.

"กถํกถา นามายํ ภนฺเต อานนฺท ภควตา ธมฺโม เทสิโต อญฺเญยฺโย, ยตฺร หิ นาม พฺรหฺมจารี จ อพฺรหฺมจารี จ อุโภ สมสมคติกา ภวิสฺสนฺติ อภิสมฺปรายนฺติ.

"เอวเมว โข ปเนตํ ภคินิ ภควตา พฺยากตนฺติ.

---

[๑] ฉ.,เท. กถํ กถํ, เอวมุปริปิ.
[๒] ฉ.,เท. โหติ
[๓] ฉ.,เท. สกทาคามิปตฺโต, เอวมุปริปิ.
[๔] ฉ.,เท. ปิตามโห อิ. เปตฺตา ปิโย

อถ โข อายสฺมา อานนฺโท มิคสาลาย อุปาสิกาย นิเวสเน ปิณฺฑปาตํ คเหตฺวา อุฏฺฐายาสนา ปกฺกามิ. อถ โข อายสฺมา อานนฺโท ปจฺฉาภตฺตํ ปิณฺฑปาตปฏิกฺกนฺโต, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ; เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา อานนฺโท ภควนฺตํ เอตทโวจ

"อิธาหํ ภนฺเต ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย, เยน มิคสาลาย อุปาสิกาย นิเวสนํ, เตนุปสงฺกมึ;[๑] อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺญตฺเต อาสเน นิสีทึ. อถ โข ภนฺเต มิคสาลา อุปาสิกา, เยนาหํ, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา มํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ; เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข [๒] มิคสาลา อุปาสิกา มํ เอตทโวจ 'กถกถา นามายํ ภนฺเต อานนฺท ภควตา ธมฺโม เทสิโต อญฺเญยฺโย, ยตฺร หิ นาม พฺรหฺมจารี จ อพฺรหฺมจารี จ อุโภ สมสมคติกา ภวิสฺสนฺติ อภิสมฺปรายํ. ปิตา เม ภนฺเต ปุราโณ พฺรหฺมจารี อโหสิ อาราจารี วิรโต เมถุนา คามธมฺมา. โส กาลกโต ภควตา พฺยากโต 'สกทาคามี สตฺโต ตุสิตํ กายํ อุปปนฺโนติ ปิตุ ปิโย เม ภนฺเต อิสิทตฺโต อพฺรหฺมจารี อโหสิ สทารสนฺตุฏฺโฐ. โสปิ กาลกโต ภควตา พฺยากโต 'สกทาคามี สตฺโต ตุสิตํ กายํ อุปปนฺโนติ. กถกถา นามายํ ภนฺเต อานนฺท ภควตา ธมฺโม เทสิโต อญฺเญยฺโย, ยตฺร หิ นาม พฺรหฺมจารี จ อพฺรหฺมจารี จ อุโภ สมสมคติกา ภวิสฺสนฺติ อภิสมฺปรายนฺติ. เอวํ วุตฺเต, อหํ ภนฺเต มิคสาลํ อุปาสิกํ เอตทโวจํ 'เอวเมว[๓] โข ปเนตํ ภคินิ ภควตา พฺยากตนฺติ.

---

[๑] เท.,อิ. เตนุปสงฺกมิ [๒] ฉ.,เท.,อิ. ภนฺเต
[๓] ฉ.,เท.,อิ. เอวํ

"กา จานนฺท มิคสาลา อุปาสิกา พาลา อพฺยตฺตา อนฺธกา อนฺธกปญฺญา,[๑] เก จ ปุริสปุคฺคลา[๒] ปโรปริยญาเณ.[๒]

ทสยิเม อานนฺท ปุคฺคลา สนฺโต สำวิชฺชมานา โลกสฺมึ. กตเม ทส. อิธานนฺท เอกจฺโจ ปุคฺคโล[๓] ทุสฺสีโล โหติ. ตญฺจ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ, ยตฺถสฺส ตํ ทุสฺสีลฺยํ อปริเสสํ นิรุชฺฌติ. ตสฺส สวเนนปิ อกตํ โหติ, พาหุสจฺเจนปิ อกตํ โหติ, ทิฏฺจิยาปิ อปฺปฏิวิทฺธํ โหติ, สามายิกมฺปิ วิมุตฺตึ น ลภติ. โส กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา หานาย ปเรติ, โน วิเสสาย; หานคามีเยว โหติ, โน วิเสสคามี.

อิธ ปนานนฺท เอกจฺโจ ปุคฺคโล ทุสฺสีโล โหติ, ตญฺจ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ยถาภูตํ ปชานาติ, ยตฺถสฺส ตํ ทุสฺสีลฺยํ อปริเสสํ นิรุชฺฌติ. ตสฺส สวเนนปิ กตํ โหติ, พาหุสจฺเจนปิ กตํ โหติ, ทิฏฺจิยาปิ สุปฺปฏิวิทฺธํ[๔] โหติ, สามายิกมฺปิ วิมุตฺตึ ลภติ, โส กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา วิเสสาย ปเรติ, โน หานาย; วิเสสคามีเยว โหติ, โน หานคามี.

ตตฺรานนฺท ปมาณิกา ปมินนฺติ 'อิมสฺสาปิ เตว ธมฺมา, อปรสฺสาปิ เตว ธมฺมา. กสฺมา เนสํ เอโก หีโน เอโก ปณีโตติ. ตญฺหิ เตสํ อานนฺท โหติ ทีฆรตฺตํ อหิตาย ทุกฺขาย.

ตตฺรานนฺท ยฺวายํ ปุคฺคโล ทุสฺสีโล โหติ. ตญฺจ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ยถาภูตํ ปชานาติ, ยตฺถสฺส ตํ ทุสฺสีลฺยํ อปริเสสํ นิรุชฺฌติ. ตสฺส สวเนนปิ กตํ โหติ, พาหุสจฺเจนปิ กตํ โหติ,

---

[๑] ฉ.,เท. อมฺมกปญฺญา อิ. อมฺพกา อมฺพกปญฺญา
[๒-๒] ฉ.,เท.,อิ. ปุริสปุคฺคลปโรปริเย ญาเณ　[๓] ฉ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.
[๔] ฉ.,เท. ปฏิวิทฺธ, เอวมุปริปิ.

ทิฏฺฐิยาปิ สุปฺปฏิวิทฺธํ โหติ, สามายิกมฺปิ วิมุตฺตึ ลภติ. อยํ อานนฺท ปุคฺคโล อมุนา ปุริเมน ปุคฺคเลน อภิกฺกนฺตตโร จ ปณีตตโร จ. ตํ กิสฺส เหตุ. อิมญฺหิ[๑] อานนฺท[๑] ปุคฺคลํ ธมฺมโสโต นิพฺพหติ. ตทนนฺตรํ โก ชาเนยฺย, อญฺญตร ตถาคเตน ตสฺมาติหานนฺท มา ปุคฺคเลสุ ปมาณิกา อหุวตฺถ มา ปุคฺคเลสุ ปมาณํ คณฺหิตฺถ. มญฺญติ หานนฺท ปุคฺคโล ปุคฺคเลสุ ปมาณํ คณฺหนฺโต. อหญฺจานนฺท ปุคฺคเลสุ ปมาณํ คณฺเหยฺยํ โย วา ปนสฺส มาทิโส.

อิธ ปนานนฺท เอกจฺโจ ปุคฺคโล สีลวา โหติ. ตญฺจ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ, ยตฺถสฺส ตํ สีลํ อปริเสสํ นิรุชฺฌติ. ตสฺส สวเนนปิ อกตํ โหติ, พาหุสจฺเจนปิ อกตํ โหติ, ทิฏฺฐิยาปิ อปฺปฏิวิทฺธํ โหติ, สามายิกมฺปิ วิมุตฺตึ น ลภติ. โส กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา หานาย ปเรติ, โน วิเสสาย; หานคามีเยว โหติ, โน วิเสสคามี.

อิธานนฺท[๒] เอกจฺโจ ปุคฺคโล สีลวา โหติ. ตญฺจ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ยถาภูตํ ปชานาติ, ยตฺถสฺส ตํ สีลํ อปริเสสํ นิรุชฺฌติ. ตสฺส สวเนนปิ กตํ โหติ, พาหุสจฺเจนปิ กตํ โหติ, ทิฏฺฐิยาปิ สุปฺปฏิวิทฺธํ โหติ, สามายิกมฺปิ วิมุตฺตึ ลภติ. โส กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา วิเสสาย ปเรติ, โน หานาย; วิเสสคามีเยว โหติ, โน หานคามี.

ตตฺรานนฺท ปมาณิกา ปมินนฺติ ฯเปฯ อหญฺจานนฺท ปุคฺคเลสุ ปมาณํ คณฺเหยฺยํ โย วา ปนสฺส มาทิโส.

[๑-๑] ฉ.,เท. อิมํ หานนฺท [๒] ฉ.,เท.,อิ. อิธ ปนานนฺท

อิธ ปนานนฺท เอกจฺโจ ปุคฺคโล ติพฺพราโค โหติ. ตญฺจ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ, ยตฺถสฺส โส ราโค อปริเสโส นิรุชฺฌติ. ตสฺส สวเนนปิ อกตํ โหติ, พาหุสจฺเจนปิ อกตํ โหติ, ทิฏฺฐิยาปิ อปฺปฏิวิทฺธํ โหติ, สามายิกมฺปิ วิมุตฺตึ น ลภติ. โส กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา หานาย ปเรติ, โน วิเสสาย; หานคามีเยว โหติ, โน วิเสสคามี.

อิธ ปนานนฺท เอกจฺโจ ปุคฺคโล ติพฺพราโค โหติ. ตญฺจ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ยถาภูตํ ปชานาติ, ยตฺถสฺส โส ราโค อปริเสโส นิรุชฺฌติ. ตสฺส สวเนนปิ กตํ โหติ, พาหุสจฺเจนปิ กตํ โหติ, ทิฏฺฐิยาปิ สุปฺปฏิวิทฺธํ โหติ, สามายิกมฺปิ วิมุตฺตึ ลภติ. โส กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา วิเสสาย ปเรติ, โน หานาย; วิเสสคามีเยว โหติ, โน หานคามี.

ตตฺรานนฺท ฯเปฯ อหญฺจานนฺท ปุคฺคเลสุ ปมาณํ คณฺเหยฺยํ โย วา ปนสฺส มาทิโส.

อิธ ปนานนฺท เอกจฺโจ ปุคฺคโล โกธโน โหติ. ตญฺจ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ, ยตฺถสฺส โส โกโธ อปริเสโส นิรุชฺฌติ. ตสฺส สวเนนปิ อกตํ โหติ, พาหุสจฺเจนปิ อกตํ โหติ, ทิฏฺฐิยาปิ อปฺปฏิวิทฺธํ โหติ, สามายิกมฺปิ วิมุตฺตึ น ลภติ. โส กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา หานาย ปเรติ, โน วิเสสาย; หานคามีเยว โหติ, โน วิเสสคามี.

อิธ ปนานนฺท เอกจฺโจ ปุคฺคโล โกธโน โหติ. ตญฺจ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ยถาภูตํ ปชานาติ, ยตฺถสฺส โส โกโธ อปริเสโส นิรุชฺฌติ. ตสฺส สวเนนปิ กตํ โหติ, พาหุสจฺเจนปิ กตํ

โหติ, ทิฏฺจิยาปิ สุปฺปฏิวิทฺธํ โหติ, สามายิกมฺปิ วิมุตฺตึ ลภติ. โส กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา วิเสสาย ปเรติ, โน หานาย; วิเสสคามีเยว โหติ, โน หานคามี.

ตตฺรานนฺท ปมาณิกา ปมินนฺติ ฯเปฯ อหญฺจานนฺท ปุคฺคเลสุ ปมาณํ คณฺเหยฺยํ โย วา ปนสฺส มาทิโส.

อิธ ปนานนฺท เอกจฺโจ ปุคฺคโล อุทฺธโต โหติ. ตญฺจ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ, ยตฺถสฺส ตํ อุทฺธจฺจํ อปริเสสํ นิรุชฺฌติ. ตสฺส สวเนนปิ อกตํ โหติ, พาหุสจฺเจนปิ อกตํ โหติ, ทิฏฺจิยาปิ อปฺปฏิวิทฺธํ โหติ, สามายิกมฺปิ วิมุตฺตึ น ลภติ. โส กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา หานาย ปเรติ, โน วิเสสาย; หานคามีเยว โหติ, โน วิเสสคามี.

อิธ ปนานนฺท เอกจฺโจ ปุคฺคโล อุทฺธโต โหติ. ตญฺจ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ยถาภูตํ ปชานาติ, ยตฺถสฺส ตํ อุทฺธจฺจํ อปริเสสํ นิรุชฺฌติ. ตสฺส สวเนนปิ กตํ โหติ, พาหุสจฺเจนปิ กตํ โหติ, ทิฏฺจิยาปิ สุปฺปฏิวิทฺธํ โหติ, สามายิกมฺปิ วิมุตฺตึ ลภติ. โส กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา วิเสสาย ปเรติ, โน หานาย; วิเสสคามีเยว โหติ, โน หานคามี.

ตตฺรานนฺท ปมาณิกา ปมินนฺติ 'อิมสฺสาปิ เตว ธมฺมา, อปรสฺสาปิ เตว ธมฺมา. กสฺมา เนสํ เอโก หีโน เอโก ปณีโตติ. ตญฺหิ เตสํ อานนฺท โหติ ทีฆรตฺตํ อหิตาย ทุกฺขาย.

ตตฺรานนฺท ยฺวายํ ปุคฺคโล อุทฺธโต โหติ. ตญฺจ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ,[๑] ยตฺถสฺส ตํ อุทฺธจฺจํ

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ปชานาติ

อปริเสสํ นิรุชฺฌติ. ตสฺส สวเนนปิ กตํ โหติ, พาหุสจฺเจนปิ กตํ โหติ, ทิฏฺฐิยาปิ สุปฺปฏิวิทฺธํ โหติ, สามายิกมฺปิ วิมุตฺตึ ลภติ. อยํ อานนฺท ปุคฺคโล อมุนา ปุริเมน ปุคฺคเลน อภิกฺกนฺตตโร จ ปณีตตโร จ. ตํ กิสฺส เหตุ. อิมญฺหิ อานนฺท ปุคฺคลํ ธมฺมโสโต นิพฺพหติ. ตทนนฺตรํ โก ชาเนยฺย อญฺญตฺร ตถาคเตน. ตสฺมาติหานนฺท มา ปุคฺคเลสุ ปมาณิกา อหุวตฺถ; มา ปุคฺคเลสุ ปมาณํ คณฺหิตฺถ. มญฺญติ หานนฺท ปุคฺคโล ปุคฺคเลสุ ปมาณํ คณฺหนฺโต. อหญฺจานนฺท ปุคฺคเลสุ ปมาณํ คณฺเหยฺยํ โย วา ปนสฺส มาทิโส.

กา จานนฺท มิคสาลา อุปาสิกา พาลา อพฺยตฺตา อนฺธกา อนฺธกปญฺญา เก จ ปุริสปุคฺคลา ปโรปริยญาเณ. อิเม โข อานนฺท ทส ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมึ.

ยถารูเปน อานนฺท สีเลน ปุราโณ สมนฺนาคโต อโหสิ ตถารูเปน สีเลน อิสิทตฺโต สมนฺนาคโต อภวิสฺส, นยิธ ปุราโณ อิสิทตฺตสฺส คติปิ[๑] อญฺญสฺส. ยถารูปาย อานนฺท ปญฺญาย อิสิทตฺโต สมนฺนาคโต อโหสิ ตถารูปาย ปญฺญาย ปุราโณ สมนฺนาคโต อภวิสฺส, นยิธ อิสิทตฺโต ปุราณสฺส คติปิ อญฺญสฺส. อิติ โข อานนฺท อิเม ปุคฺคลา อุภโต เอกนฺตหีนาติ.[๒] ปญฺจมํ.

๖. ตโยธมฺมสุตฺตํ

[๗๖] "ตโยเม[๓] ภิกฺขเว ธมฺมา โลเก น สํวิชฺเชยฺยุ, น ตถาคโต โลเก อุปฺปชฺเชยฺย อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ,

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. คติมฺปิ, เอวมุปริปิ.　[๒] ฉ.,เท.,อิ. เอกงฺคหีนาติ
[๓] อิ. ตโย, เอวมุปริปิ.

น ตถาคตปฺปเวทิโต ธมฺมวินโย โลเก ทีเปยฺย.[๑] กตเม ตโย. ชาติ จ ชรา จ มรณญฺจ. อิเม โข ภิกฺขเว ตโย ธมฺมา โลเก น สณฺวิชฺเชยฺยุ, น ตถาคโต โลเก อุปฺปชฺเชยฺย อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ, น ตถาคตปฺปเวทิโต ธมฺมวินโย โลเก ทีเปยฺย. ยสฺมา จ โข ภิกฺขเว อิเม ตโย ธมฺมา โลเก สณฺวิชฺชนฺติ; ตสฺมา ตถาคโต โลเก อุปฺปชฺชติ อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ, ตสฺมา ตถาคตปฺปเวทิโต ธมฺมวินโย โลเก ทิปฺปติ.

ตโยเม ภิกฺขเว ธมฺเม อปฺปหาย อภพฺโพ ชาตึ ปหาตุํ ชรํ ปหาตุํ มรณํ ปหาตุํ. กตเม ตโย. ราคํ อปฺปหาย, โทสํ อปฺปหาย, โมหํ อปฺปหาย. อิเม โข ภิกฺขเว ตโย ธมฺเม อปฺปหาย อภพฺโพ ชาตึ ปหาตุํ ชรํ ปหาตุํ มรณํ ปหาตุํ.

ตโย ภิกฺขเว ธมฺเม อปฺปหาย อภพฺโพ ราคํ ปหาตุํ โทสํ ปหาตุํ โมหํ ปหาตุํ. กตเม ตโย. สกฺกายทิฏฺฐึ อปฺปหาย, วิจิกิจฺฉํ อปฺปหาย, สีลพฺพตปรามาสํ อปฺปหาย. อิเม โข ภิกฺขเว ตโย ธมฺเม อปฺปหาย อภพฺโพ ราคํ ปหาตุํ โทสํ ปหาตุํ โมหํ ปหาตุํ.

ตโย ภิกฺขเว ธมฺเม อปฺปหาย อภพฺโพ สกฺกายทิฏฺฐึ ปหาตุํ วิจิกิจฺฉํ ปหาตุํ สีลพฺพตปรามาสํ ปหาตุํ. กตเม ตโย. อโยนิโส มนสิการํ อปฺปหาย, กุมฺมคฺคเสวนํ อปฺปหาย, เจตโส ลีนตฺตํ อปฺปหาย. อิเม โข ภิกฺขเว ตโย ธมฺเม อปฺปหาย อภพฺโพ สกฺกายทิฏฺฐึ ปหาตุํ วิจิกิจฺฉํ ปหาตุํ สีลพฺพตปรามาสํ ปหาตุํ.

ตโยเม ภิกฺขเว ธมฺเม อปฺปหาย อภพฺโพ อโยนิโส มนสิการํ ปหาตุํ กุมฺมคฺคเสวนํ ปหาตุํ เจตโส ลีนตฺตํ ปหาตุํ.

---

[๑] สฺยา. ทิปฺเปยฺย, เอวมุปริปิ.

กตเม ตโย. มุฏฺฐสจฺจํ อปฺปหาย, อสมฺปชญฺญํ อปฺปหาย, เจตโส วิกฺเขปํ อปฺปหาย. อิเม โข ภิกฺขเว ตโย ธมฺเม อปฺปหาย อภพฺโพ อโยนิโส มนสิการํ ปหาตุํ กุมฺมคฺคเสวนํ ปหาตุํ เจตโส ลีนตฺตํ ปหาตุํ.

ตโยเม ภิกฺขเว ธมฺเม อปฺปหาย อภพฺโพ มุฏฺฐสจฺจํ ปหาตุํ อสมฺปชญฺญํ ปหาตุํ เจตโส วิกฺเขปํ ปหาตุํ. กตเม ตโย. อริยานํ อทสฺสนกมฺยตํ อปฺปหาย, อริยธมฺมํ[๑] อโสตุกมฺยตํ อปฺปหาย, อุปารมฺภจิตฺตตํ อปฺปหาย. อิเม โข ภิกฺขเว ตโย ธมฺเม อปฺปหาย อภพฺโพ มุฏฺฐสจฺจํ ปหาตุํ อสมฺปชญฺญํ ปหาตุํ เจตโส วิกฺเขปํ ปหาตุํ.

ตโยเม ภิกฺขเว ธมฺเม อปฺปหาย อภพฺโพ อริยานํ อทสฺสนกมฺยตํ ปหาตุํ อริยธมฺมํ อโสตุกมฺยตํ ปหาตุํ อุปารมฺภจิตฺตตํ ปหาตุํ. กตเม ตโย. อุทฺธจฺจํ อปฺปหาย, อสํวรํ อปฺปหาย, ทุสฺสีลฺยํ อปฺปหาย. อิเม โข ภิกฺขเว ตโย ธมฺเม อปฺปหาย อภพฺโพ อริยานํ อทสฺสนกมฺยตํ ปหาตุํ อริยธมฺมํ อโสตุกมฺยตํ ปหาตุํ อุปารมฺภจิตฺตตํ ปหาตุํ.

ตโยเม ภิกฺขเว ธมฺเม อปฺปหาย อภพฺโพ อุทฺธจฺจํ ปหาตุํ อสํวรํ ปหาตุํ ทุสฺสีลฺยํ ปหาตุํ. กตเม ตโย. อสฺสทฺธิยํ อปฺปหาย, อวทญฺญุตํ อปฺปหาย, โกสชฺชํ อปฺปหาย. อิเม โข ภิกฺขเว ตโย ธมฺเม อปฺปหาย อภพฺโพ อุทฺธจฺจํ ปหาตุํ อสํวรํ ปหาตุํ ทุสฺสีลฺยํ ปหาตุํ.

ตโยเม ภิกฺขเว ธมฺเม อปฺปหาย อภพฺโพ อสฺสทฺธิยํ ปหาตุํ อวทญฺญุตํ ปหาตุํ โกสชฺชํ ปหาตุํ. กตเม ตโย. อนาทริยํ

---

[๑] ฉ.,เท. อริยธมฺมสฺส, เอวมุปริปิ.

อปฺปหาย, โทวจสฺสตํ อปฺปหาย, ปาปมิตฺตตํ อปฺปหาย. อิเม โข ภิกฺขเว ตโย ธมฺเม อปฺปหาย อภพฺโพ อสฺสทฺธิยํ ปหาตุ๎ อวทญฺญุตํ ปหาตุ๎ โกสชฺชํ ปหาตุ๎.

ตโยเม ภิกฺขเว ธมฺเม อปฺปหาย อภพฺโพ อนาทริยํ ปหาตุ๎ โทวจสฺสตํ ปหาตุ๎ ปาปมิตฺตตํ ปหาตุ๎. กตเม ตโย. อหิริกํ อปฺปหาย, อโนตฺตปฺปี อปฺปหาย, ปมาทํ อปฺปหาย. อิเม โข ภิกฺขเว ตโย ธมฺเม อปฺปหาย อภพฺโพ อนาทริยํ ปหาตุ๎ โทวจสฺสตํ ปหาตุ๎ ปาปมิตฺตตํ ปหาตุ๎.

อหิริโกยํ ภิกฺขเว อโนตฺตปฺปี ปมตฺโต โหติ. โส ปมตฺโต สมาโน อภพฺโพ อนาทริยํ ปหาตุ๎ โทวจสฺสตํ ปหาตุ๎ ปาปมิตฺตตํ ปหาตุ๎. โส ปาปมิตฺโต สมาโน อภพฺโพ อสฺสทฺธิยํ ปหาตุ๎ อวทญฺญุตํ ปหาตุ๎ โกสชฺชํ ปหาตุ๎. โส กุสีโต สมาโน อภพฺโพ อุทฺธจฺจํ ปหาตุ๎ อสංวรๆ ปหาตุ๎ ทุสฺสีลฺยํ ปหาตุ๎. โส ทุสฺสีโล สมาโน อภพฺโพ อริยานำ อทสฺสนกมฺยตำ ปหาตุ๎ อริยธมฺมำ อโสตุกมฺยตำ ปหาตุ๎ อุปารมฺภจิตฺตตำ ปหาตุ๎. โส อุปารมฺภจิตฺโต สมาโน อภพฺโพ มุฏฺฐสจฺจำ ปหาตุ๎ อสมฺปชญฺญำ ปหาตุ๎ เจตโส วิกฺขิตฺตจิตฺตตำ[๑] ปหาตุ๎. โส วิกฺขิตฺตจิตฺโต สมาโน อภพฺโพ อโยนิโส มนสิการำ ปหาตุ๎ กุมฺมคฺคเสวนำ ปหาตุ๎ เจตโส ลีนตฺตำ ปหาตุ๎. โส ลีนจิตฺโต สมาโน อภพฺโพ สกฺกายทิฏฺฐึ ปหาตุ๎ วิจิกิจฺฉำ ปหาตุ๎ สีลพฺพตปรามาสำ ปหาตุ๎. โส เวจิกิจฺโฉ[๒] สมาโน อภพฺโพ ราคำ ปหาตุ๎ โทสำ ปหาตุ๎ โมหำ ปหาตุ๎ [๓] ราคำ อปฺปหาย โทสำ อปฺปหาย โมหำ อปฺปหาย อภพฺโพ ชาตึ ปหาตุ๎ ชรำ ปหาตุ๎ มรณำ ปหาตุ๎.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. วิกฺเขปำ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. วิจิกิจฺโฉ
[๓] ฉ.,เท. โส

ตโยเม ภิกฺขเว ธมฺเม ปหาย ภพฺโพ ชาตึ ปหาตุํ ชรํ ปหาตุํ มรณํ ปหาตุํ. กตเม ตโย. ราคํ ปหาย, โทสํ ปหาย, โมหํ ปหาย. อิเม โข ภิกฺขเว ตโย ธมฺเม ปหาย ภพฺโพ ชาตึ ปหาตุํ ชรํ ปหาตุํ มรณํ ปหาตุํ.

ตโยเม ภิกฺขเว ธมฺเม ปหาย ภพฺโพ ราคํ ปหาตุํ โทสํ ปหาตุํ โมหํ ปหาตุํ. กตเม ตโย. สกฺกายทิฏฺฐึ ปหาย, วิจิกิจฺฉํ ปหาย, สีลพฺพตปรามาสํ ปหาย. อิเม โข ภิกฺขเว ตโย ธมฺเม ปหาย ภพฺโพ ราคํ ปหาตุํ โทสํ ปหาตุํ โมหํ ปหาตุํ.

ตโยเม ภิกฺขเว ธมฺเม ปหาย ภพฺโพ สกฺกายทิฏฺฐึ ปหาตุํ วิจิกิจฺฉํ ปหาตุํ สีลพฺพตปรามาสํ ปหาตุํ. กตเม ตโย. อโยนิโส มนสิการํ ปหาย, กุมฺมคฺคเสวนํ ปหาย, เจตโส ลีนตฺตํ ปหาย. อิเม โข ภิกฺขเว ตโย ธมฺเม ปหาย ภพฺโพ สกฺกายทิฏฺฐึ ปหาตุํ วิจิกิจฺฉํ ปหาตุํ สีลพฺพตปรามาสํ ปหาตุํ.

ตโย ภิกฺขเว ธมฺเม ปหาย ภพฺโพ อโยนิโส มนสิการํ ปหาตุํ กุมฺมคฺคเสวนํ ปหาตุํ เจตโส ลีนตฺตํ ปหาตุํ. กตเม ตโย. มุฏฺฐสจฺจํ ปหาย, อสมฺปชญฺญํ ปหาย, เจตโส วิกฺเขปึ ปหาย. อิเม โข ภิกฺขเว ตโย ธมฺเม ปหาย ภพฺโพ อโยนิโส มนสิการํ ปหาตุํ กุมฺมคฺคเสวนํ ปหาตุํ เจตโส ลีนตฺตํ ปหาตุํ.

ตโยเม ภิกฺขเว ธมฺเม ปหาย ภพฺโพ มุฏฺฐสจฺจํ ปหาตุํ อสมฺปชญฺญํ ปหาตุํ เจตโส วิกฺเขปึ ปหาตุํ. กตเม ตโย. อริยานํ อทสฺสนกมฺยตํ ปหาย, อริยธมฺมํ อโสตุกมฺยตํ ปหาย, อุปารมฺภจิตฺตตํ ปหาย. อิเม โข ภิกฺขเว ตโย ธมฺเม ปหาย ภพฺโพ มุฏฺฐสจฺจํ ปหาตุํ อสมฺปชญฺญํ ปหาตุํ เจตโส วิกฺเขปึ ปหาตุํ.

ตโยเม ภิกฺขเว ธมฺเม ปหาย ภพฺโพ อริยานํ อทสฺสนกมฺยตํ ปหาตุํ อริยธมฺมํ อโสตุกมฺยตํ ปหาตุํ อุปารมฺภจิตฺตตํ ปหาตุํ. กตเม ตโย. อุทฺธจฺจํ ปหาย, อสังวรํ ปหาย, ทุสฺสีลฺยํ ปหาย, อิเม โข ภิกฺขเว ตโย ธมฺเม ปหาย ภพฺโพ อริยานํ อทสฺสนกมฺยตํ ปหาตุํ อริยธมฺมํ อโสตุกมฺยตํ ปหาตุํ อุปารมฺภจิตฺตตํ ปหาตุํ.

ตโยเม ภิกฺขเว ธมฺเม ปหาย ภพฺโพ อุทฺธจฺจํ ปหาตุํ อสังวรํ ปหาตุํ ทุสฺสีลฺยํ ปหาตุํ. กตเม ตโย. อสฺสทฺธิยํ ปหาย, อวทญฺญุตํ ปหาย, โกสชฺชํ ปหาย. อิเม โข ภิกฺขเว ตโย ธมฺเม ปหาย ภพฺโพ อุทฺธจฺจํ ปหาตุํ อสังวรํ ปหาตุํ ทุสฺสีลฺยํ ปหาตุํ.

ตโยเม ภิกฺขเว ธมฺเม ปหาย ภพฺโพ อสฺสทฺธิยํ ปหาตุํ อวทญฺญุตํ ปหาตุํ โกสชฺชํ ปหาตุํ. กตเม ตโย. อนาทริยํ ปหาย, โทวจสฺสตํ ปหาย, ปาปมิตฺตตํ ปหาย. อิเม โข ภิกฺขเว ตโย ธมฺเม ปหาย ภพฺโพ อสฺสทฺธิยํ ปหาตุํ อวทญฺญุตํ ปหาตุํ โกสชฺชํ ปหาตุํ.

ตโยเม ภิกฺขเว ธมฺเม ปหาย ภพฺโพ อนาทริยํ ปหาตุํ โทวจสฺสตํ ปหาตุํ ปาปมิตฺตตํ ปหาตุํ. กตเม ตโย. อหิริกํ ปหาย, อโนตฺตปฺปึ ปหาย, ปมาทํ ปหาย. อิเม โข ภิกฺขเว ตโย ธมฺเม ปหาย ภพฺโพ อนาทริยํ ปหาตุํ โทวจสฺสตํ ปหาตุํ ปาปมิตฺตตํ ปหาตุํ.

หิรีมายํ ภิกฺขเว โอตฺตปฺปี[๑] อปฺปมตฺโต โหติ. โส อปฺปมตฺโต สมาโน ภพฺโพ อนาทริยํ ปหาตุํ โทวจสฺสตํ ปหาตุํ ปาปมิตฺตตํ ปหาตุํ. โส กลฺยาณมิตฺโต สมาโน ภพฺโพ อสฺสทฺธิยํ

---

[๑] ฉ.,เท. โอตฺตาปี

ปหาตุํ อวทญฺญุตํ ปหาตุํ โกสชฺชํ ปหาตุํ. โส อารทฺธวีริโย สมาโน ภพฺโพ อุทฺธจฺจํ ปหาตุํ อสํวรํ ปหาตุํ ทุสฺสีลฺยํ ปหาตุํ. โส สีลวา สมาโน ภพฺโพ อริยานํ อทสฺสนกมฺยตํ ปหาตุํ อริยธมฺมํ อโสตุกมฺยตํ ปหาตุํ อุปารมฺภจิตฺตตํ ปหาตุํ. โส อนุปารมฺภจิตฺโต สมาโน ภพฺโพ มุฏฺฐสจฺจํ ปหาตุํ อสมฺปชญฺญํ ปหาตุํ เจตโส วิกฺเขปํ ปหาตุํ. โส อวิกฺขิตฺตจิตฺโต สมาโน ภพฺโพ อโยนิโส มนสิการํ ปหาตุํ กุมฺมคฺคเสวนํ ปหาตุํ เจตโส ลีนตฺตํ ปหาตุํ. โส อลีนจิตฺโต สมาโน ภพฺโพ สกฺกายทิฏฺฐึ ปหาตุํ วิจิกิจฺฉํ ปหาตุํ สีลพฺพตปรามาสํ ปหาตุํ. โส อวิจิกิจฺโฉ สมาโน ภพฺโพ ราคํ ปหาตุํ โทสํ ปหาตุํ โมหํ ปหาตุํ. โส ราคํ ปหาย โทสํ ปหาย โมหํ ปหาย ภพฺโพ ชาตึ ปหาตุํ ชรํ ปหาตุํ มรณํ ปหาตุนฺติ. ฉฏฺฐํ.

๗. กากสุตฺตํ

[๗๗] "ทสหิ ภิกฺขเว อสทฺธมฺเมหิ สมนฺนาคโต กาโก. กตเมหิ ทสหิ. ธัสี จ ปคพฺโภ จ ตินฺติโณ จ มหคฺฆโส จ ลุทฺโธ จ อการุณิโก จ ทุพฺพโล จ โอรวี[๑] จ มุฏฺฐสฺสติ จ เนจยิโก จ. อิเมหิ โข ภิกฺขเว ทสหิ อสทฺธมฺเมหิ สมนฺนาคโต กาโก. เอวเมว โข ภิกฺขเว ทสหิ อสทฺธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ปาปภิกฺขุ. กตเมหิ ทสหิ. ธัสี จ ปคพฺโภ จ ตินฺติโณ จ มหคฺฆโส จ ลุทฺโธ จ อการุณิโก จ ทุพฺพโล จ โอรวี จ มุฏฺฐสฺสติ จ เนจยิโก จ. อิเมหิ โข ภิกฺขเว ทสหิ อสทฺธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ปาปภิกฺขูติ. สตฺตมํ.

---

[๑] ฉ.,เท. โอรวิตา, เอวมุปริปิ.

๘. นิคณฺฐสุตฺตํ

[๗๘] “ทสหิ ภิกฺขเว อสทฺธมฺเมหิ สมนฺนาคตา นิคณฺฐา. กตเมหิ ทสหิ. อสฺสทฺธา ภิกฺขเว นิคณฺฐา; ทุสฺสีลา ภิกฺขเว นิคณฺฐา; อหิริกา ภิกฺขเว นิคณฺฐา; อโนตฺตปฺปิโน ภิกฺขเว นิคณฺฐา; อสปฺปุริสภตฺติโน ภิกฺขเว นิคณฺฐา; อตฺตุกฺกํสกปรวมฺภกา ภิกฺขเว นิคณฺฐา; สนฺทิฏฺฐิปรามาสิอธานคาหิทุปฺปฏินิสฺสคฺคิโน[๑] ภิกฺขเว นิคณฺฐา; กุหกา ภิกฺขเว นิคณฺฐา; ปาปิจฺฉา ภิกฺขเว นิคณฺฐา; มิจฺฉาทิฏฺฐิกา[๒] ภิกฺขเว นิคณฺฐา. อิเมหิ โข ภิกฺขเว ทสหิ อสทฺธมฺเมหิ สมนฺนาคตา นิคณฺฐาติ. อฏฺฐมํ.

๙. อาฆาตวตฺถุสุตฺตํ

[๗๙] “ทสยิมานิ ภิกฺขเว อาฆาตวตฺถูนิ. กตมานิ ทส. ‘อนตฺถํ เม อจรีติ อาฆาตํ พนฺธติ; ‘อนตฺถํ เม จรตีติ อาฆาตํ พนฺธติ; ‘อนตฺถํ เม จริสฺสตีติ อาฆาตํ พนฺธติ; ปิยสฺส เม มนาปสฺส อนตฺถํ อจรีติ ฯเปฯ ‘อนตฺถํ จรตีติ ฯเปฯ ‘อนตฺถํ จริสฺสตีติ อาฆาตํ พนฺธติ; ‘อปฺปิยสฺส เม อมนาปสฺส ‘อตฺถํ อจรีติ ฯเปฯ ‘อตฺถํ จรตีติ ฯเปฯ ‘อตฺถํ จริสฺสตีติ อาฆาตํ พนฺธติ; อฏฺฐาเน จ กุปฺปติ. อิมานิ โข ภิกฺขเว ทส อาฆาตวตฺถูนีติ. นวมํ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. สนฺทิฏฺฐิปรามาสา อาธานคฺคาหีทุปฺปฏินิสฺสคฺคิโน [๒] ฉ.,เท. ปาปมิตฺตา

๑๐. อาฆาตปฏิวินยสุตฺตํ

[๘๐] "ทสยิเม ภิกฺขเว อาฆาตปฏิวินยา. กตเม ทส. 'อนตฺถํ เม อจริ, ตํ กุเตตฺถ ลพฺภาติ อาฆาตํ ปฏิวิเนติ, 'อนตฺถํ เม จรติ, ตํ กุเตตฺถ ลพฺภาติ อาฆาตํ ปฏิวิเนติ, 'อนตฺถํ เม จริสฺสติ, ตํ กุเตตฺถ ลพฺภาติ อาฆาตํ ปฏิวิเนติ, 'ปิยสฺส เม มนาปสฺส อนตฺถํ อจริ ฯเปฯ อนตฺถํ จรติ ฯเปฯ อนตฺถํ จริสฺสติ, ตํ กุเตตฺถ ลพฺภาติ อาฆาตํ ปฏิวิเนติ, 'อปฺปิยสฺส เม อมนาปสฺส อตฺถํ อจริ ฯเปฯ อตฺถํ จรติ ฯเปฯ อตฺถํ จริสฺสติ, ตํ กุเตตฺถ ลพฺภาติ อาฆาตํ ปฏิวิเนติ, อฏฺฐาเน จ น กุปฺปติ. อิเม โข ภิกฺขเว ทส อาฆาตปฏิวินยาติ. ทสมํ.

ตติโย อากงฺขวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานํ

อากงฺโข กณฺฏโก อิฏฺฐา วฑฺฒี จ มิคสาลย[๑]
อภพฺโพเจว[๒] กาโก จ นิคนฺถา[๓] ทส วตฺถูนิ.[๓]

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. มิคสาลาย [๒] ฉ.,เท. ตโย ธมฺมา
[๓] ฉ.,เท. นิคนฺถา เทฺว จ อาฆาตาติ อิ. นิคนฺถา เทฺว วตฺถูนีติ

๔. เถรวคฺโค

๑. วาหุนสุตฺตํ[๑]

[๘๑] เอกํ สมยํ ภควา จมฺปายํ วิหรติ คคฺคราย โปกฺขรณิยา ตีเร. อถ โข อายสฺมา วาหุโน,[๒] เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ; เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา วาหุโน ภควนฺตํ เอตทโวจ

"กติหิ นุ โข ภนฺเต ธมฺเมหิ ตถาคโต นิสฺสโฏ วิสํยุตฺโต วิปฺปมุตฺโต วิมริยาทิกเตน เจตสา วิหรตีติ.

"ทสหิ โข วาหุน ธมฺเมหิ ตถาคโต นิสฺสโฏ วิสํยุตฺโต วิปฺปมุตฺโต วิมริยาทิกเตน เจตสา วิหรติ. กตเมหิ ทสหิ. รูเปน โข วาหุน ตถาคโต นิสฺสโฏ วิสํยุตฺโต วิปฺปมุตฺโต วิมริยาทิกเตน เจตสา วิหรติ. เวทนาย โข วาหุน ฯเปฯ สญฺญาย โข วาหุน ฯเปฯ สงฺขาเรหิ โข วาหุน ฯเปฯ วิญฺญาเณน โข วาหุน ฯเปฯ ชาติยา โข วาหุน ฯเปฯ ชราย โข วาหุน ฯเปฯ มรเณน โข วาหุน ฯเปฯ ทุกฺเขหิ โข วาหุน ฯเปฯ กิเลเสหิ โข วาหุน ตถาคโต นิสฺสโฏ วิสํยุตฺโต วิปฺปมุตฺโต วิมริยาทิกเตน เจตสา วิหรติ. เสยฺยถาปิ วาหุน อุปฺปลํ วา ปทุมํ วา ปุณฺฑรีกํ วา อุทเก ชาตํ อุทเก สංวฑฺฒํ อุทกา อจฺจุคฺคมฺม[๓] ติฏฺฐติ[๓] อนุปลิตฺตํ อุทเกน; เอวเมว โข วาหุน อิเมหิ ทสหิ ธมฺเมหิ ตถาคโต นิสฺสโฏ วิสํยุตฺโต วิปฺปมุตฺโต วิมริยาทิกเตน เจตสา วิหรตีติ. ปฐมํ.

---

[๑] ฉ.,เท. วาหนสุตฺตํ
[๒] ฉ.,เท. วาหโน อิ. พาหุโน, เอวมุปริปิ.
[๓-๓] ฉ.,เท. ปจฺจุคฺคมฺม จิตฺ

๒. อานนฺทสุตฺตํ

[๘๒] อถ โข อายสฺมา อานนฺโท, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ. เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ ภควา เอตทโวจ “โส วตานนฺท ภิกฺขุ อสฺสทฺโธ สมาโน อิมสฺมึ ธมฺมวินเย วุฑฺฒึ วิรูฬฺหึ เวปุลฺลํ อาปชฺชิสฺสตีติ เนตํ ฐานํ วิชฺชติ.

‘โส วตานนฺท ภิกฺขุ ทุสฺสีโล สมาโน อิมสฺมึ ธมฺมวินเย วุฑฺฒึ วิรูฬฺหึ เวปุลฺลํ อาปชฺชิสฺสตีติ เนตํ ฐานํ วิชฺชติ.

‘โส วตานนฺท ภิกฺขุ อปฺปสฺสุโต สมาโน อิมสฺมึ ธมฺมวินเย วุฑฺฒึ วิรูฬฺหึ เวปุลฺลํ อาปชฺชิสฺสตีติ เนตํ ฐานํ วิชฺชติ.

‘โส วตานนฺท ภิกฺขุ ทุพฺพโจ สมาโน อิมสฺมึ ธมฺมวินเย วุฑฺฒึ วิรูฬฺหึ เวปุลฺลํ อาปชฺชิสฺสตีติ เนตํ ฐานํ วิชฺชติ.

‘โส วตานนฺท ภิกฺขุ ปาปมิตฺโต สมาโน อิมสฺมึ ธมฺมวินเย วุฑฺฒึ วิรูฬฺหึ เวปุลฺลํ อาปชฺชิสฺสตีติ เนตํ ฐานํ วิชฺชติ.

‘โส วตานนฺท ภิกฺขุ กุสีโต สมาโน อิมสฺมึ ธมฺมวินเย วุฑฺฒึ วิรูฬฺหึ เวปุลฺลํ อาปชฺชิสฺสตีติ เนตํ ฐานํ วิชฺชติ.

‘โส วตานนฺท ภิกฺขุ มุฏฺฐสฺสติ สมาโน อิมสฺมึ ธมฺมวินเย วุฑฺฒึ วิรูฬฺหึ เวปุลฺลํ อาปชฺชิสฺสตีติ เนตํ ฐานํ วิชฺชติ.

‘โส วตานนฺท ภิกฺขุ อสนฺตุฏฺโฐ สมาโน อิมสฺมึ ธมฺมวินเย วุฑฺฒึ วิรูฬฺหึ เวปุลฺลํ อาปชฺชิสฺสตีติ เนตํ ฐานํ วิชฺชติ.

‘โส วตานนฺท ภิกฺขุ ปาปิจฺโฉ สมาโน อิมสฺมึ ธมฺมวินเย วุฑฺฒึ วิรูฬฺหึ เวปุลฺลํ อาปชฺชิสฺสตีติ เนตํ ฐานํ วิชฺชติ.

‘โส วตานนฺท ภิกฺขุ มิจฺฉาทิฏฺฐิโก สมาโน อิมสฺมึ ธมฺมวินเย วุฑฺฒึ วิรูฬฺหึ เวปุลฺลํ อาปชฺชิสฺสตีติ เนตํ ฐานํ วิชฺชติ.

‘โส วตานนฺท ภิกฺขุ อิเมหิ โข[๑] ทสหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต อิมสฺมึ ธมฺมวินเย วุฑฺฒึ วิรูฬฺหึ เวปุลฺลํ อาปชฺชิสฺสตีติ เนตํ ฐานํ วิชฺชติ.

‘โส วตานนฺท ภิกฺขุ สทฺโธ สมาโน อิมสฺมึ ธมฺมวินเย วุฑฺฒึ วิรูฬฺหึ เวปุลฺลํ อาปชฺชิสฺสตีติ ฐานเมตํ วิชฺชติ.

‘โส วตานนฺท ภิกฺขุ สีลวา สมาโน อิมสฺมึ ธมฺมวินเย วุฑฺฒึ วิรูฬฺหึ เวปุลฺลํ อาปชฺชิสฺสตีติ ฐานเมตํ วิชฺชติ.

‘โส วตานนฺท ภิกฺขุ พหุสฺสุโต สุตธโร สมาโน อิมสฺมึ ธมฺมวินเย วุฑฺฒึ วิรูฬฺหึ เวปุลฺลํ อาปชฺชิสฺสตีติ ฐานเมตํ วิชฺชติ.

‘โส วตานนฺท ภิกฺขุ สุวโจ สมาโน อิมสฺมึ ธมฺมวินเย วุฑฺฒึ วิรูฬฺหึ เวปุลฺลํ อาปชฺชิสฺสตีติ ฐานเมตํ วิชฺชติ.

‘โส วตานนฺท ภิกฺขุ กลฺยาณมิตฺโต สมาโน อิมสฺมึ ธมฺมวินเย วุฑฺฒึ วิรูฬฺหึ เวปุลฺลํ อาปชฺชิสฺสตีติ ฐานเมตํ วิชฺชติ.

‘โส วตานนฺท ภิกฺขุ อารทฺธวีริโย สมาโน อิมสฺมึ ธมฺมวินเย วุฑฺฒึ วิรูฬฺหึ เวปุลฺลํ อาปชฺชิสฺสตีติ ฐานเมตํ วิชฺชติ.

‘โส วตานนฺท ภิกฺขุ อุปฏฺฐิตสติ สมาโน อิมสฺมึ ธมฺมวินเย วุฑฺฒึ วิรูฬฺหึ เวปุลฺลํ อาปชฺชิสฺสตีติ ฐานเมตํ วิชฺชติ.

‘โส วตานนฺท ภิกฺขุ สนฺตุฏฺโฐ สมาโน อิมสฺมึ ธมฺมวินเย วุฑฺฒึ วิรูฬฺหึ เวปุลฺลํ อาปชฺชิสฺสตีติ ฐานเมตํ วิชฺชติ.

---

[๑] ฉ.,เท. โขสทฺโท น ทิสฺสติ.

'โส วตานนฺท ภิกฺขุ อปฺปิจฺโฉ สมาโน อิมสฺมึ ธมฺมวินเย วุฑฺฒึ วิรูฬฺหึ เวปุลฺลํ อาปชฺชิสฺสตีติ ฐานเมตं วิชฺชติ.

'โส วตานนฺท ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐิโก สมาโน อิมสฺมึ ธมฺมวินเย วุฑฺฒึ วิรูฬฺหึ เวปุลฺลํ อาปชฺชิสฺสตีติ ฐานเมตं วิชฺชติ.

'โส วตานนฺท ภิกฺขุ อิเมหิ โข[๑] ทสหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต อิมสฺมึ ธมฺมวินเย วุฑฺฒึ วิรูฬฺหึ เวปุลฺลํ อาปชฺชิสฺสตีติ ฐานเมตं วิชฺชติ. ทุติยं.

๓. ปุณฺณิยสุตฺตํ

[๘๓] อถ โข อายสฺมา ปุณฺณิโย, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตं อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตं นิสีทิ; เอกมนฺตं นิสินฺโน โข อายสฺมา ปุณฺณิโย ภควนฺตं เอตทโวจ "โก นุ โข ภนฺเต เหตุ โก ปจฺจโย, เยน อปฺเปกทา ตถาคตํ ธมฺมเทสนา ปฏิภาติ อปฺเปกทา น ปฏิภาตีติ.

"สทฺโธ จ ปุณฺณิย ภิกฺขุ โหติ, โน จ อุปสงฺกมิตา; เนว ตาว ตถาคตํ ธมฺมเทสนา ปฏิภาติ. ยโต จ โข ปุณฺณิย ภิกฺขุ สทฺโธ จ โหติ อุปสงฺกมิตา จ, เอวं ตถาคตํ ธมฺมเทสนา ปฏิภาติ.

สทฺโธ จ ปุณฺณิย ภิกฺขุ โหติ อุปสงฺกมิตา จ, โน จ ปยิรุปาสิตา ฯเปฯ ปยิรุปาสิตา จ, โน จ ปริปุจฺฉิตา ฯเปฯ ปริปุจฺฉิตา จ, โน จ โอหิตโสโต ธมฺมํ สุณาติ ฯเปฯ โอหิต-โสโต จ ธมฺมํ สุณาติ, โน จ สุตฺวา ธมฺมํ ธาเรติ ฯเปฯ สุตฺวา จ ธมฺมํ ธาเรติ, โน จ ธตานํ[๒] ธมฺมานํ อตฺถํ อุปปริกฺขติ ฯเปฯ

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. โขสทฺโท น ทิสฺสติ.　[๒] ฉ.,เท. ธาตานํ, เอวมุปริปิ.

ธตานญฺจ ธมฺมานำ อตฺถำ อุปปริกฺขติ, โน จ อตฺถมญฺญาย ธมฺมมญฺญาย ธมฺมานุธมฺมปฏิปนฺโน โหติ ฯเปฯ อตฺถมญฺญาย ธมฺมมญฺญาย ธมฺมานุธมฺมปฏิปนฺโน จ โหติ, โน จ กลฺยาณวาโจ โหติ กลฺยาณวากฺกรโณ โปริยา วาจาย สมนฺนาคโต วิสฺสฏฺฐาย อเนลคฬาย อตฺถสฺส วิญฺญาปนียา ฯเปฯ กลฺยาณวาโจ จ โหติ กลฺยาณวากฺกรโณ โปริยา วาจาย สมนฺนาคโต วิสฺสฏฺฐาย อเนลคฬาย อตฺถสฺส วิญฺญาปนียา, โน จ สนฺทสฺสโก โหติ สมาทปโก สมุตฺเตชโก สมฺปหำสโก สพฺรหฺมจารีนำ, เนว ตาว ตถาคตำ ธมฺมเทสนา ปฏิภาติ.

ยโต จ โข ปุณฺณิย ภิกฺขุ สทฺโธ จ โหติ. อุปสงฺกมิตา จ ปยิรุปาสิตา จ ปริปุจฺฉิตา จ โอหิตโสโต จ ธมฺมำ สุณาติ, สุตฺวา จ ธมฺมำ ธาเรติ, ธตานญฺจ ธมฺมานำ อตฺถำ อุปปริกฺขติ, อตฺถมญฺญาย ธมฺมมญฺญาย ธมฺมานุธมฺมปฏิปนฺโน จ โหติ กลฺยาณวาโจ จ โหติ กลฺยาณวากฺกรโณ โปริยา วาจาย สมนฺนาคโต วิสฺสฏฺฐาย อเนลคฬาย อตฺถสฺส วิญฺญาปนียา สนฺทสฺสโก จ โหติ สมาทปโก สมุตฺเตชโก สมฺปหำสโก สพฺรหฺมจารีนำ; เอวำ ตถาคตำ ธมฺมเทสนา ปฏิภาติ. อิเมหิ โข ปุณฺณิย ทสหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคตา เอกนฺตำ[๑] ตถาคตำ ธมฺมเทสนา ปฏิภาตีติ.[๒] ตติยำ.

[๑-๑] ฉ.,เท. เอกมนฺตปฏิภานา ตถาคตำ ธมฺมเทสนา ปฏิภาตีติ อิ. เอกนฺตำ ปฏิภานำ ตถาคตำ ธมฺมเทสนา โหตีติ

๔. พฺยากรณสุตฺตํ

[๘๔] ตตฺร โข อายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน ภิกฺขู อามนฺเตสิ "อาวุโส ภิกฺขโวติ.[๑] "อาวุโสติ โข เต ภิกฺขู อายสฺมโต มหาโมคฺคลฺลานสฺส ปจฺจสฺโสสุํ. อายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน เอตทโวจ

"อิธาวุโส ภิกฺขุ อญฺญํ พฺยากโรติ 'ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายาติ ปชานามีติ. ตเมนํ ตถาคโต วา ตถาคตสาวโก วา ฌายี สมาปตฺติกุสโล ปรจิตฺตกุสโล ปรจิตฺตปริยายกุสโล สมนุยุญฺชติ สมนุคฺคาหติ สมนุภาสติ. โส ตถาคเตน วา ตถาคตสาวเกน วา ฌายินา สมาปตฺติกุสเลน ปรจิตฺตกุสเลน ปรจิตฺตปริยายกุสเลน สมนุยุญฺชิยมาโน สมนุคฺคาหิยมาโน สมนุภาสิยมาโน อิรณํ[๒] อาปชฺชติ, วิจินํ อาปชฺชติ, อนยํ อาปชฺชติ, พฺยสนํ อาปชฺชติ, อนยพฺยสนํ อาปชฺชติ.

ตเมนํ ตถาคโต วา ตถาคตสาวโก วา ฌายี สมาปตฺติ-กุสโล ปรจิตฺตกุสโล ปรจิตฺตปริยายกุสโล เอวํ เจตสา เจโต ปริจฺจ มนสิกโรติ "กึ นุ โข อยมายสฺมา อญฺญํ พฺยากโรติ 'ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายาติ ปชานามีติ.

ตเมนํ ตถาคโต วา ตถาคตสาวโก วา ฌายี สมาปตฺติ-กุสโล ปรจิตฺตกุสโล ปรจิตฺตปริยายกุสโล เอวํ เจตสา เจโต ปริจฺจ ปชานาติ 'โกธโน โข ปน[๓] อยมายสฺมา; โกธปริยุฏฺฐิเตน

---

[๑] ฉ.,เท. ภิกฺขเว, เอวมุปริปิ.　[๒] ฉ.,เท. อิรีณํ
[๓] ฉ.,เท. ปนสทฺโท น ทิสฺสติ.

เจตสา พหุลํ วิหรติ. โกธปริยุฏฺฐานํ โข ปน ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย ปริหานเมตํ.

อุปนาหี โข ปน อยมายสฺมา; อุปนาหปริยุฏฺฐิเตน เจตสา พหุลํ วิหรติ. อุปนาหปริยุฏฺฐานํ โข ปน ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย ปริหานเมตํ.

มกฺขี โข ปน อยมายสฺมา; มกฺขปริยุฏฺฐิเตน เจตสา พหุลํ วิหรติ. มกฺขปริยุฏฺฐานํ โข ปน ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย ปริหานเมตํ.

ปฬาสี โข ปน อยมายสฺมา; ปฬาสปริยุฏฺฐิเตน เจตสา พหุลํ วิหรติ. ปฬาสปริยุฏฺฐานํ โข ปน ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย ปริหานเมตํ.

อิสฺสุกี โข ปน อยมายสฺมา; อิสฺสาปริยุฏฺฐิเตน เจตสา พหุลํ วิหรติ. อิสฺสาปริยุฏฺฐานํ โข ปน ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย ปริหานเมตํ.

มจฺฉรี โข ปน อยมายสฺมา; มจฺเฉรปริยุฏฺฐิเตน เจตสา พหุลํ วิหรติ. มจฺเฉรปริยุฏฺฐานํ โข ปน ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย ปริหานเมตํ.

สโฐ โข ปน อยมายสฺมา; สาเฐยฺยปริยุฏฺฐิเตน เจตสา พหุลํ วิหรติ. สาเฐยฺยปริยุฏฺฐานํ โข ปน ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย ปริหานเมตํ.

มายาวี โข ปน อยมายสฺมา; มายาปริยุฏฺฐิเตน เจตสา พหุลํ วิหรติ. มายาปริยุฏฺฐานํ โข ปน ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย ปริหานเมตํ.

ปาปิจฺโฉ โข ปน อยมายสฺมา; อิจฺฉาปริยุฏฺฐิเตน เจตสา พหุลํ วิหรติ, อิจฺฉาปริยุฏฺฐานํ โข ปน ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย ปริหานเมตํ.

มุฏฺฐสฺสติ[๑] โข ปน อยมายสฺมา; อุตฺตริกรณีเย โอรมตฺตเกน วิเสสาธิคเมน อนฺตราโวสานํ อาปนฺโน, อนฺตราโวสานคมนํ โข ปน ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย ปริหานเมตํ.

'โส วตาวุโส ภิกฺขุ อิเม ทส ธมฺเม อปฺปหาย อิมสฺมึ ธมฺมวินเย วุฑฺฒึ วิรูฬฺหึ เวปุลฺลํ อาปชฺชิสฺสตีติ เนตํ ฐานํ วิชฺชติ. 'โส วตาวุโส ภิกฺขุ อิเม ทส ธมฺเม ปหาย อิมสฺมึ ธมฺมวินเย วุฑฺฒึ วิรูฬฺหึ เวปุลฺลํ อาปชฺชิสฺสตีติ ฐานเมตํ วิชฺชตีติ. จตุตฺถํ.

๕. กฏฺฐีสุตฺตํ

[๘๕] เอกํ สมยํ อายสฺมา มหาจุนฺโท เจตีสุ วิหรติ สหชาติยํ. ตตฺร โข อายสฺมา มหาจุนฺโท ภิกฺขู อามนฺเตสิ "อาวุโส ภิกฺขโวติ. "อาวุโสติ โข เต ภิกฺขู อายสฺมโต มหาจุนฺทสฺส ปจฺจสฺโสสุํ. อายสฺมา มหาจุนฺโท เอตทโวจ

"อิธาวุโส ภิกฺขุ กฏฺฐี โหติ วิกฏฺฐี อธิคเมสุ 'อหํ ปฐมํ ฌานํ สมาปชฺชามิปิ วุฏฺฐหามิปิ, อหํ ทุติยํ ฌานํ สมาปชฺชามิปิ วุฏฺฐหามิปิ, อหํ ตติยํ ฌานํ สมาปชฺชามิปิ วุฏฺฐหามิปิ, อหํ จตุตฺถํ ฌานํ สมาปชฺชามิปิ วุฏฺฐหามิปิ, อหํ อากาสานญฺจายตนํ สมาปชฺชามิปิ วุฏฺฐหามิปิ, อหํ วิญฺญาณญฺจายตนํ สมาปชฺชามิปิ วุฏฺฐหามิปิ, อหํ อากิญฺจญฺญายตนํ สมาปชฺชามิปิ วุฏฺฐหามิปิ, อหํ เนวสญฺญานาสญฺญายตนํ สมาปชฺชามิปิ วุฏฺฐหามิปิ, อหํ สญฺญาเวทยิตนิโรธํ สมาปชฺชามิปิ วุฏฺฐหามิปีติ.

---

[๑] ฉ.,เท. สติ

ตเมนํ ตถาคโต วา ตถาคตสาวโก วา ฌายี สมาปตฺติกุสโล ปรจิตฺตกุสโล ปรจิตฺตปริยายกุสโล สมนุยุญฺชติ สมนุคฺคาหติ สมนุภาสติ. โส ตถาคเตน วา ตถาคตสาวเกน วา ฌายินา สมาปตฺติกุสเลน ปรจิตฺตกุสเลน ปรจิตฺตปริยายกุสเลน สมนุยุญฺชิยมาโน สมนุคฺคาหิยมาโน สมนุภาสิยมาโน อิรณํ อาปชฺชติ, วิจินํ อาปชฺชติ, อนยํ อาปชฺชติ พฺยสนํ อาปชฺชติ, อนยพฺยสนํ อาปชฺชติ.

ตเมนํ ตถาคโต วา ตถาคตสาวโก วา ฌายี สมาปตฺติกุสโล ปรจิตฺตกุสโล ปรจิตฺตปริยายกุสโล เอวํ เจตสา เจโต ปริจฺจ มนสิกโรติ 'กึ นุ โข อยมายสฺมา กตฺถี โหติ วิกตฺถี อธิคเมสุ 'อหํ ปฐมํ ฌานํ สมาปชฺชามิปิ วุฏฺฐหามิปิ ฯเปฯ อหํ สญฺญาเวทยิตนิโรธํ สมาปชฺชามิปิ วุฏฺฐหามิปีติ.

ตเมนํ ตถาคโต วา ตถาคตสาวโก วา ฌายี สมาปตฺติกุสโล ปรจิตฺตกุสโล ปรจิตฺตปริยายกุสโล เอวํ เจตสา เจโต ปริจฺจ ปชานาติ

'ทีฆรตฺตํ โข อยมายสฺมา ขณฺฑการี ฉิทฺทการี สพลการี กมฺมาสการี น สตตการี[๑] น สตตวุตฺตี[๑] สีเลสุ. ทุสฺสีโล [๒] อยมายสฺมา, ทุสฺสีลฺยํ โข ปน ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย ปริหานเมตํ.

อสฺสทฺโธ โข ปน อยมายสฺมา อนาจาโร;[๓] อสฺสทฺธิยํ โข ปน ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย ปริหานเมตํ.

[๑-๑] ฉ.,เท.,อิ. สนฺตตการี น สนฺตตวุตฺตี, เอวมุปริปิ. [๒] ฉ.,เท. โข
[๓] ฉ.,เท.,อิ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.

อปฺปสฺสุโต โข ปน อยมายสฺมา อนาจาโร; อปฺปสจฺจํ โข ปน ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย ปริหานเมตํ.

ทุพฺพโจ โข ปน อยมายสฺมา อนาจาโร; โทวจสฺสตา โข ปน ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย ปริหานเมตํ.

ปาปมิตฺโต โข ปน อยมายสฺมา; ปาปมิตฺตตา โข ปน ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย ปริหานเมตํ.

กุสีโต โข ปน อยมายสฺมา; โกสชฺชํ โข ปน ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย ปริหานเมตํ.

มุฏฺฐสฺสติ โข ปน อยมายสฺมา; มุฏฺฐสจฺจํ โข ปน ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย ปริหานเมตํ.

กุหโก โข ปน อยมายสฺมา; กุหนา[๑] โข ปน ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย ปริหานเมตํ.

ทุพฺภโร โข ปน อยมายสฺมา; ทุพฺภรตา โข ปน ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย ปริหานเมตํ.

ทุปฺปญฺโญ โข ปน อยมายสฺมา; ทุปฺปญฺญตา โข ปน ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย ปริหานเมตํ.

เสยฺยถาปิ อาวุโส สหายโก สหายกํ เอวํ วเทยฺย 'ยทา เต สมฺม ธเนน ธนกรณียํ อสฺส, ปเวเทยฺยาสิ[๒] มํ ธนํ, ทสฺสามิ เต ธนนฺติ โส. กิสฺมิญฺจิเทว ธนกรณีเย สมุปฺปนฺเน สหายโก สหายกํ เอวํ วเทยฺย 'อตฺโถ เม สมฺม ธเนน, เทหิ เม ธนนฺติ. โส เอวํ วเทยฺย 'เตนหิ สมฺม อิธ ขณาหีติ. โส ตตฺร ขณนฺโต

---

[๑] ฉ.,เท. โกหญฺญํ, เอวมุปริปิ.　[๒] ฉ.,เท. ยาเจยฺยาสิ อิ. ยาจิสฺสสิ

นาธิคจฺเฉยฺย. โส เอวํ วเทยฺย ‘อลิกํ มํ สมฺม อวจ; ตุจฺฉกํ มํ สมฺม อวจ ‘อิธ ขณาหีติ. โส เอวํ วเทยฺย ‘นาหนฺตํ สมฺม อลิกํ อวจํ, ตุจฺฉกํ อวจํ; เตนหิ สมฺม อิธ ขณาหีติ. โส ตตฺรปิ ขณนฺโต นาธิคจฺเฉยฺย. โส เอวํ วเทยฺย ‘อลิกํ มํ สมฺม อวจ, ตุจฺฉกํ มํ สมฺม อวจ ‘อิธ ขณาหีติ. โส เอวํ วเทยฺย ‘นาหนฺตํ สมฺม อลิกํ อวจํ, ตุจฺฉกํ อวจํ; เตนหิ สมฺม อิธ ขณาหีติ. โส ตตฺรปิ ขณนฺโต นาธิคจฺเฉยฺย. โส เอวํ วเทยฺย ‘อลิกํ มํ สมฺม อวจ, ตุจฺฉกํ มํ สมฺม อวจ ‘อิธ ขณาหีติ. โส เอวํ วเทยฺย ‘นาหนฺตํ สมฺม อลิกํ อวจํ, ตุจฺฉกํ อวจํ; อปิจ อหเมว อุมฺมาทา ปาปุณึ เจตโส วิปริยายนฺติ.

เอวเมว โข อาวุโส ภิกฺขุ กตฺถี โหติ วิกตฺถี อธิคเมสุ ‘อหํ ปฐมํ ฌานํ สมาปชฺชามิปิ วุฏฺฐหามิปิ, อหํ ทุติยํ ฌานํ สมาปชฺชามิปิ วุฏฺฐหามิปิ, อหํ ตติยํ ฌานํ สมาปชฺชามิปิ วุฏฺฐหามิปิ, อหํ จตุตฺถํ ฌานํ สมาปชฺชามิปิ วุฏฺฐหามิปิ, อหํ อากาสานญฺจายตนํ สมาปชฺชามิปิ วุฏฺฐหามิปิ, อหํ วิญฺญาณญฺจายตนํ สมาปชฺชามิปิ วุฏฺฐหามิปิ, อหํ อากิญฺจญฺญายตนํ สมาปชฺชามิปิ วุฏฺฐหามิปิ, อหํ เนวสญฺญานาสญฺญายตนํ สมาปชฺชามิปิ วุฏฺฐหามิปิ, อหํ สญฺญาเวทยิตนิโรธํ สมาปชฺชามิปิ วุฏฺฐหามิปีติ.

ตเมนํ ตถาคโต วา ตถาคตสาวโก วา ฌายี สมาปตฺติกุสโล ปรจิตฺตกุสโล ปรจิตฺตปริยายกุสโล สมนุยุญฺชติ สมนุคฺคาหติ สมนุภาสติ. โส ตถาคเตน วา ตถาคตสาวเกน วา ฌายินา สมาปตฺติกุสเลน ปรจิตฺตกุสเลน ปรจิตฺตปริยายกุสเลน สมนุยุญฺชิยมาโน สมนุคฺคาหิยมาโน สมนุภาสิยมาโน อิรณํ อาปชฺชติ,

วิจินํ อาปชฺชติ, อนยํ อาปชฺชติ, พฺยสนํ อาปชฺชติ, อนยพฺยสนํ อาปชฺชติ.

ตเมนํ ตถาคโต วา ตถาคตสาวโก วา ฌายี สมาปตฺติ-กุสโล ปรจิตฺตกุสโล ปรจิตฺตปริยายกุสโล เอวํ เจตสา เจโต ปริจฺจ มนสิกโรติ 'กึ นุ โข อยมายสฺมา กตฺถี โหติ วิกตฺถี อธิคเมสุ 'อหํ ปจมํ ฌานํ สมาปชฺชามิปิ วุฏฺจหามิปิ ฯ เป ฯ อหํ สญฺญาเวทยิตนิโรธํ สมาปชฺชามิปิ วุฏฺจหามิปีติ.

ตเมนํ ตถาคโต วา ตถาคตสาวโก วา ฌายี สมาปตฺติกุสโล ปรจิตฺตกุสโล ปรจิตฺตปริยายกุสโล เอวํ[๑] เจตสา เจโต ปริจฺจ ปชานาติ

'ทีฆรตฺตํ โข อยมายสฺมา ขณฺฑการี ฉิทฺทการี สพลการี กมฺมาสการี, น สตตการี น สตตวุตฺตี สีเลสุ. ทุสฺสีโล อยมายสฺมา, ทุสฺสีลฺยํ โข ปน ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย ปริหานเมตํ.

อสฺสทฺโธ โข ปน อยมายสฺมา; อสฺสทฺธิยํ โข ปน ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย ปริหานเมตํ.

อปฺปสฺสุโต โข ปน อยมายสฺมา อนาจาโร; อปฺปสจฺจํ โข ปน ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย ปริหานเมตํ.

ทุพฺพโจ โข ปน อยมายสฺมา; โทวจสฺสตา โข ปน ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย ปริหานเมตํ.

ปาปมิตฺโต โข ปน อยมายสฺมา; ปาปมิตฺตตา โข ปน ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย ปริหานเมตํ.

---

[๑] ฉ.,เท. เอวํสทฺโท น ทิสฺสติ.

กุสีโต โข ปน อยมายสฺมา; โกสชฺชํ โข ปน ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย ปริหานเมตํ.

มุฏฺฐสฺสติ โข ปน อยมายสฺมา; มุฏฺฐสจฺจํ โข ปน ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย ปริหานเมตํ.

กุหโก โข ปน อยมายสฺมา; กุหนา โข ปน ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย ปริหานเมตํ.

ทุพฺภโร โข ปน อยมายสฺมา; ทุพฺภรตา โข ปน ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย ปริหานเมตํ.

ทุปฺปญฺโญ โข ปน อยมายสฺมา; ทุปฺปญฺญตา โข ปน ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย ปริหานเมตํ.

'โส วตาวุโส ภิกฺขุ อิเม ทส ธมฺเม อปฺปหาย อิมสฺมึ ธมฺมวินเย วุฑฺฒึ วิรูฬฺหึ เวปุลฺลํ อาปชฺชิสฺสตีติ เนตํ ฐานํ วิชฺชติ. โส วตาวุโส ภิกฺขุ 'อิเม ทส ธมฺเม ปหาย อิมสฺมึ ธมฺมวินเย วุฑฺฒึ วิรูฬฺหึ เวปุลฺลํ อาปชฺชิสฺสตีติ ฐานเมตํ วิชฺชตีติ. ปญฺจมํ.

๖. อธิมานสุตฺตํ

[๘๖] เอกํ สมยํ อายสฺมา มหากสฺสโป ราชคเห วิหรติ เวฬุวเน กลนฺทกนิวาเป. ตตฺร โข อายสฺมา มหากสฺสโป ภิกฺขู อามนฺเตสิ "อาวุโส ภิกฺขโวติ. "อาวุโสติ โข เต ภิกฺขู อายสฺมโต มหากสฺสปสฺส ปจฺจสฺโสสุํ. อายสฺมา มหากสฺสโป เอตทโวจ

"อิธาวุโส ภิกฺขุ อญฺญํ พฺยากโรติ 'ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายาติ ปชานามีติ. ตเมนํ ตถาคโต วา ตถาคตสาวโก วา ญายี สมาปตฺติกุสโล ปรจิตฺตกุสโล

ปรจิตฺตปริยายกุสโล สมนุยุญฺชติ สมนุคฺคาหติ สมนุภาสติ. โส ตถาคเตน วา ตถาคตสาวเกน วา ฌายินา สมาปตฺติกุสเลน ปรจิตฺตกุสเลน ปรจิตฺตปริยายกุสเลน สมนุยุญฺชิยมาโน สมนุคฺคาหิยมาโน สมนุภาสิยมาโน อิรณํ อาปชฺชติ, วิจินํ อาปชฺชติ, อนยํ อาปชฺชติ, พฺยสนํ อาปชฺชติ, อนยพฺยสนํ อาปชฺชติ.

ตเมนํ ตถาคโต วา ตถาคตสาวโก วา ฌายี สมาปตฺติกุสโล ปรจิตฺตกุสโล ปรจิตฺตปริยายกุสโล เอวํ เจตสา เจโต ปริจฺจ มนสิกโรติ 'กึ นุ โข อยมายสฺมา อญฺญํ พฺยากโรติ 'ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายาติ ปชานามีติ.

ตเมนํ ตถาคโต วา ตถาคตสาวโก วา ฌายี สมาปตฺติ-กุสโล ปรจิตฺตกุสโล ปรจิตฺตปริยายกุสโล เอวํ เจตสา เจโต ปริจฺจ ปชานาติ 'อธิมานิโก โข ปน อยมายสฺมา อธิมานสจฺโจ, อปฺปตฺเต ปตฺตสญฺญี, อกเต กตสญฺญี, อนธิคเต อธิคตสญฺญี, อธิมาเนน อญฺญํ พฺยากโรติ 'ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายาติ ปชานามีติ.

ตเมนํ ตถาคโต วา ตถาคตสาวโก วา ฌายี สมาปตฺติ-กุสโล ปรจิตฺตกุสโล ปรจิตฺตปริยายกุสโล เอวํ เจตสา เจโต ปริจฺจ มนสิกโรติ 'กึ นุ โข อยมายสฺมา นิสฺสาย อธิมานิโก อธิมานสจฺโจ, อปฺปตฺเต ปตฺตสญฺญี, อกเต กตสญฺญี, อนธิคเต อธิคตสญฺญี. อธิมาเนน อญฺญํ พฺยากโรติ 'ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายาติ ปชานามีติ.

ตเมนํ ตถาคโต วา ตถาคตสาวโก วา ฌายี สมาปตฺติกุสโล ปรจิตฺตกุสโล ปรจิตฺตปริยายกุสโล เอวํ เจตสา เจโต ปริจฺจ ปชานาติ ‘พหุสฺสุโต โข ปน อยมายสฺมา สุตธโร สุตสนฺนิจโย, เย เต ธมฺมา อาทิกลฺยาณา มชฺเฌกลฺยาณา ปริโยสานกลฺยาณา สาตฺถํ สพฺยญฺชนํ เกวลปริปุณฺณํ ปริสุทฺธํ พฺรหฺมจริยํ อภิวทนฺติ, ตถารูปาสฺส ธมฺมา พหุสฺสุตา [๑] ธตา วจสา ปริจิตา มนสานุเปกฺขิตา ทิฏฺฐิยา สุปฺปฏิวิทฺธา. ตสฺมา อยมายสฺมา อธิมานิโก อธิมานสจฺโจ, อปฺปตฺเต ปตฺตสญฺญี, อกเต กตสญฺญี, อนธิคเต อธิคตสญฺญี. อธิมาเนน อญฺญํ พฺยากโรติ ‘ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายาติ ปชานามีติ.

ตเมนํ ตถาคโต วา ตถาคตสาวโก วา ฌายี สมาปตฺติกุสโล ปรจิตฺตกุสโล ปรจิตฺตปริยายกุสโล เอวํ เจตสา เจโต ปริจฺจ ปชานาติ ‘อภิชฺฌาลุ โข ปน อยมายสฺมา อภิชฺฌาปริยุฏฺฐิเตน เจตสา พหุลํ วิหรติ. อภิชฺฌาปริยุฏฺฐานํ โข ปน ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย ปริหานเมตํ.

พฺยาปนฺโน โข ปน อยมายสฺมา; พฺยาปาทปริยุฏฺฐิเตน เจตสา พหุลํ วิหรติ. พฺยาปาทปริยุฏฺฐานํ โข ปน ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย ปริหานเมตํ.

ถีนมิทฺธี[๒] โข ปน อยมายสฺมา; ถีนมิทฺธปริยุฏฺฐิเตน เจตสา พหุลํ วิหรติ. ถีนมิทฺธปริยุฏฺฐานํ โข ปน ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย ปริหานเมตํ.

---

[๑] ฉ.,เท. โหนฺติ

[๒] ฉ.,เท. ถีนมิทฺโธ อิ. ถินมิทฺโธ

อุทฺธโต โข ปน อยมายสฺมา; อุทฺธจฺจปริยุฏฺฐิเตน เจตสา พหุลํ วิหรติ. อุทฺธจฺจปริยุฏฺฐานํ โข ปน ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย ปริหานเมตํ.

วิจิกิจฺโฉ โข ปน อยมายสฺมา; วิจิกิจฺฉาปริยุฏฺฐิเตน เจตสา พหุลํ วิหรติ. วิจิกิจฺฉาปริยุฏฺฐานํ โข ปน ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย ปริหานเมตํ.

กมฺมาราโม โข ปน อยมายสฺมา กมฺมรโต กมฺมารามตํ อนุยุตฺโต. กมฺมารามตา โข ปน ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย ปริหานเมตํ.

ภสฺสาราโม โข ปน อยมายสฺมา ภสฺสรโต ภสฺสารามตํ อนุยุตฺโต. ภสฺสารามตา โข ปน ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย ปริหานเมตํ.

นิทฺทาราโม โข ปน อยมายสฺมา นิทฺทารโต นิทฺทารามตํ อนุยุตฺโต. นิทฺทารามตา โข ปน ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย ปริหานเมตํ.

สงฺคณิการาโม โข ปน อยมายสฺมา สงฺคณิการโต[๑] สงฺคณิการามตํ อนุยุตฺโต. สงฺคณิการามตา โข ปน ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย ปริหานเมตํ.

มุฏฺฐสฺสติ[๒] โข ปน อยมายสฺมา อุตฺตริกรณีเย โอรมตฺตเกน วิเสสาธิคเมน อนฺตราโวสานํ อาปนฺโน. อนฺตราโวสานคมนํ โข ปน ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย ปริหานเมตํ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. สงฺคณิกรโต　　[๒] ฉ.,เท. สติ

'โส วตาวุโส ภิกฺขุ อิเม ทส ธมฺเม อปฺปหาย อิมสฺมึ ธมฺมวินเย วุฑฺฒึ วิรูฬฺหึ เวปุลฺลํ อาปชฺชิสฺสตีติ เนตํ ฐานํ วิชฺชติ. 'โส วตาวุโส ภิกฺขุ อิเม ทส ธมฺเม ปหาย อิมสฺมึ ธมฺมวินเย วุฑฺฒึ วิรูฬฺหึ เวปุลฺลํ อาปชฺชิสฺสตีติ ฐานเมตํ วิชฺชตีติ. ฉฏฺฐํ.

๗. อธิกรณสุตฺตํ

[๘๗] ตตฺร โข ภควา กาพกภิกฺขุ[๑] อารพฺภ ภิกฺขู อามนฺเตสิ "ภิกฺขโวติ. "ภทนฺเตติ เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจสฺโสสุํ. ภควา เอตทโวจ

"อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อธิกรณิโก โหติ, อธิกรณสมถสฺส น วณฺณวาที. ยมฺปิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อธิกรณิโก โหติ อธิกรณสมถสฺส น วณฺณวาที, อยมฺปิ ธมฺโม น ปิยตาย น ครุตาย น ภาวนาย น สามญฺญาย น เอกีภาวาย สํวตฺตติ.

ปุน จปรํ ภิกฺขเว ภิกฺขุ น สิกฺขากาโม โหติ, สิกฺขาสมาทานสฺส[๒] น วณฺณวาที. ยมฺปิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ น สิกฺขากาโม โหติ สิกฺขาสมาทานสฺส น วณฺณวาที, อยมฺปิ ธมฺโม น ปิยตาย น ครุตาย น ภาวนาย น สามญฺญาย น เอกีภาวาย สํวตฺตติ.

ปุน จปรํ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปาปิจฺโฉ โหติ, อิจฺฉาวินยสฺส น วณฺณวาที. ยมฺปิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปาปิจฺโฉ โหติ อิจฺฉาวินยสฺส น วณฺณวาที, อยมฺปิ ธมฺโม น ปิยตาย น ครุตาย น ภาวนาย น สามญฺญาย น เอกีภาวาย สํวตฺตติ.

---

[๑] ฉ.,เท. กาลงฺกตํ ภิกฺขุ, อิ. กาลกิ ภิกฺขุ [๒] ฉ.,เท. สิกฺขากามสฺส, เอวมุปริปิ.

ปุน จปรํ ภิกฺขเว ภิกฺขุ โกธโน โหติ, โกธวินยสฺส น วณฺณวาที. ยมฺปิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ โกธโน โหติ โกธวินยสฺส น วณฺณวาที, อยมฺปิ ธมฺโม น ปิยตาย น ครุตาย น ภาวนาย น สามญฺญาย น เอกีภาวาย สํวตฺตติ.

ปุน จปรํ ภิกฺขเว ภิกฺขุ มกฺขี โหติ, มกฺขวินยสฺส น วณฺณวาที. ยมฺปิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ มกฺขี โหติ มกฺขวินยสฺส น วณฺณวาที, อยมฺปิ ธมฺโม น ปิยตาย น ครุตาย น ภาวนาย น สามญฺญาย น เอกีภาวาย สํวตฺตติ.

ปุน จปรํ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สโฐ โหติ, สาเฐยฺยวินยสฺส น วณฺณวาที. ยมฺปิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สโฐ โหติ สาเฐยฺยวินยสฺส น วณฺณวาที, อยมฺปิ ธมฺโม น ปิยตาย น ครุตาย น ภาวนาย น สามญฺญาย น เอกีภาวาย สํวตฺตติ.

ปุน จปรํ ภิกฺขเว ภิกฺขุ มายาวี โหติ, มายาวินยสฺส น วณฺณวาที. ยมฺปิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ มายาวี โหติ มายาวินยสฺส น วณฺณวาที. อยมฺปิ ธมฺโม น ปิยตาย น ครุตาย น ภาวนาย น สามญฺญาย น เอกีภาวาย สํวตฺตติ.

ปุน จปรํ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ธมฺมานํ น นิสามกชาติโก โหติ, ธมฺมนิสนฺติยา น วณฺณวาที. ยมฺปิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ธมฺมานํ น นิสามกชาติโก[๑] โหติ ธมฺมนิสนฺติยา น วณฺณวาที, อยมฺปิ ธมฺโม น ปิยตาย น ครุตาย น ภาวนาย น สามญฺญาย น เอกีภาวาย สํวตฺตติ.

---

[๑] อิ. นิสามกชาติโย, เอวมุปริปิ.

ปุน จปรํ ภิกฺขเว ภิกฺขุ น ปฏิสลฺลาโน โหติ, ปฏิสลฺลานสฺส น วณฺณวาที. ยมฺปิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ น ปฏิสลฺลาโน โหติ ปฏิสลฺลานสฺส น วณฺณวาที, อยมฺปิ ธมฺโม น ปิยตาย น ครุตาย น ภาวนาย น สามญฺญาย น เอกีภาวาย สํวตฺตติ.

ปุน จปรํ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สพฺรหฺมจารีนํ น ปฏิสนฺถารโก โหติ, ปฏิสนฺถารกสฺส น วณฺณวาที. ยมฺปิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สพฺรหฺมจารีนํ น ปฏิสนฺถารโก โหติ ปฏิสนฺถารกสฺส น วณฺณวาที, อยมฺปิ ธมฺโม น ปิยตาย น ครุตาย น ภาวนาย น สามญฺญาย น เอกีภาวาย สํวตฺตติ.

เอวรูปสฺส ภิกฺขเว ภิกฺขุโน กิญฺจาปิ เอวํ อิจฺฉา อุปฺปชฺเชยฺย 'อโห วต มํ สพฺรหฺมจารี สกฺกเรยฺยุ ครุกเรยฺยุ มาเนยฺยุ ปูเชยฺยุนฺติ. อถ โข นํ สพฺรหฺมจารี เนว สกฺกโรนฺติ น ครุกโรนฺติ น มาเนนฺติ น ปูเชนฺติ. ตํ กิสฺส เหตุ. ตถาหิสฺส ภิกฺขเว วิญฺญู สพฺรหฺมจารี เต ปาปเก อกุสเล ธมฺเม อปฺปหีเน สมนุปสฺสนฺติ.

เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว อสฺสมูพฺหกสฺส[๑] กิญฺจาปิ เอวํ อิจฺฉา อุปฺปชฺเชยฺย 'อโห วต มํ มนุสฺสา อาชานียฏฺฐาเน จ ฐเปยฺยุ, อาชานียโภชนญฺจ โภเชยฺยุ, อาชานียปริมชฺชนญฺจ ปริมชฺเชยฺยุนฺติ. อถ โข ตํ[๒] มนุสฺสา น เจว อาชานียฏฺฐาเน ฐเปนฺติ, น จ อาชานียโภชนํ โภเชนฺติ, น จ อาชานียปริมชฺชนํ ปริมชฺชนฺติ. ตํ กิสฺส เหตุ. ตถาหิสฺส ภิกฺขเว วิญฺญู มนุสฺสา ตานิ สาเจยฺยานิ กูเฏยฺยานิ ชิมฺเหยฺยานิ วงฺเกยฺยานิ อปฺปหีนานิ สมนุปสฺสนฺติ;

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อสฺส ขพุงฺกสฺส [๒] ฉ.,เท.,อิ. นํ

เอวเมว โข ภิกฺขเว เอวรูปสฺส ภิกฺขุโน กิญฺจาปิ เอวํ อิจฺฉา อุปฺปชฺเชยฺย 'อโห วต มํ สพฺรหฺมจารี สกฺกเรยฺยุ ครุกเรยฺยุ มาเนยฺยุ ปูเชยฺยุนฺติ, อถ โข นํ สพฺรหฺมจารี เนว สกฺกโรนฺติ น ครุกโรนฺติ น มาเนนฺติ น ปูเชนฺติ. ตํ กิสฺส เหตุ. ตถาหิสฺส ภิกฺขเว วิญฺญู สพฺรหฺมจารี เต ปาปเก อกุสเล ธมฺเม อปฺปหีเน สมนุปสฺสนฺติ.

อิธ ปน ภิกฺขเว ภิกฺขุ น อธิกรณิโก โหติ, อธิกรณสมถสฺส วณฺณวาที. ยมฺปิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ น อธิกรณิโก โหติ อธิกรณสมถสฺส วณฺณวาที, อยมฺปิ ธมฺโม ปิยตาย ครุตาย ภาวนาย สามญฺญาย เอกีภาวาย สํวตฺตติ.

ปุน จปรํ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สิกฺขากาโม โหติ, สิกฺขา-สมาทานสฺส วณฺณวาที. ยมฺปิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สิกฺขากาโม โหติ สิกฺขาสมาทานสฺส วณฺณวาที, อยมฺปิ ธมฺโม ปิยตาย ครุตาย ภาวนาย สามญฺญาย เอกีภาวาย สํวตฺตติ.

ปุน จปรํ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อปฺปิจฺโฉ โหติ, อิจฺฉาวินยสฺส วณฺณวาที. ยมฺปิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อปฺปิจฺโฉ โหติ อิจฺฉาวินยสฺส วณฺณวาที, อยมฺปิ ธมฺโม ฯเปฯ เอกีภาวาย สํวตฺตติ.

ปุน จปรํ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อกฺโกธโน โหติ, โกธวินยสฺส วณฺณวาที. ยมฺปิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อกฺโกธโน โหติ โกธวินยสฺส วณฺณวาที, อยมฺปิ ธมฺโม ฯเปฯ เอกีภาวาย สํวตฺตติ.

ปุน จปรํ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อมกฺขี โหติ, มกฺขวินยสฺส วณฺณวาที. ยมฺปิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อมกฺขี โหติ มกฺขวินยสฺส วณฺณวาที, อยมฺปิ ธมฺโม ฯเปฯ เอกีภาวาย สํวตฺตติ.

ปุน จปรํ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อสโจ โหติ, สาเจยฺยวินยสฺส วณฺณวาที. ยมฺปิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อสโจ โหติ สาเจยฺยวินยสฺส วณฺณวาที, อยมฺปิ ธมฺโม ฯเปฯ เอกีภาวาย สํวตฺตติ.

ปุน จปรํ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อมายาวี โหติ, มายาวินยสฺส วณฺณวาที. ยมฺปิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อมายาวี โหติ มายาวินยสฺส วณฺณวาที, อยมฺปิ ธมฺโม ฯเปฯ เอกีภาวาย สํวตฺตติ.

ปุน จปรํ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ธมฺมานํ นิสามกชาติโก โหติ, ธมฺมนิสนฺติยา วณฺณวาที. ยมฺปิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ธมฺมานํ นิสามกชาติโก โหติ ธมฺมนิสนฺติยา วณฺณวาที, อยมฺปิ ธมฺโม ฯเปฯ เอกีภาวาย สํวตฺตติ.

ปุน จปรํ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปฏิสลฺลาโน โหติ, ปฏิสลฺลานสฺส วณฺณวาที. ยมฺปิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปฏิสลฺลาโน โหติ ปฏิสลฺลานสฺส วณฺณวาที, อยมฺปิ ธมฺโม ฯเปฯ เอกีภาวาย สํวตฺตติ.

ปุน จปรํ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สพฺรหฺมจารีนํ ปฏิสนฺถารโก โหติ, ปฏิสนฺถารกสฺส วณฺณวาที. ยมฺปิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สพฺรหฺมจารีนํ ปฏิสนฺถารโก โหติ ปฏิสนฺถารกสฺส วณฺณวาที, อยมฺปิ ธมฺโม ปิยตาย ครุตาย ภาวนาย สามญฺญาย เอกีภาวาย สํวตฺตติ.

เอวรูปสฺส ภิกฺขเว ภิกฺขุโน กิญฺจาปิ น เอวํ อิจฺฉา อุปฺปชฺเชยฺย ‘อโห วต มํ สพฺรหฺมจารี สกฺกเรยฺยุ ครุกเรยฺยุ มาเนยฺยุ ปูเชยฺยุนฺติ. อถ โข นํ สพฺรหฺมจารี สกฺกโรนฺติ ครุกโรนฺติ มาเนนฺติ ปูเชนฺติ. ตํ กิสฺส เหตุ. ตถาหิสฺส ภิกฺขเว วิญฺญู สพฺรหฺมจารี เต ปาปเก อกุสเล ธมฺเม ปหีเน สมนุปสฺสนฺติ.

เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว ภทฺทสฺส อสฺสาชานียสฺส กิญฺจาปิ น เอวํ อิจฺฉา อุปฺปชฺเชยฺย 'อโห วต มํ มนุสฺสา อาชานียฏฺฐาเน จ จเปยฺยุ, อาชานียโภชนญฺจ โภเชยฺยุ, อาชานียปริมชฺชนญฺจ ปริมชฺเชยฺยุนฺติ. อถ โข นํ มนุสฺสา อาชานียฏฺฐาเน จ จเปนฺติ, อาชานียโภชนญฺจ โภเชนฺติ, อาชานียปริมชฺชนญฺจ ปริมชฺชนฺติ. ตํ กิสฺส เหตุ. ตถาหิสฺส ภิกฺขเว วิญฺญู มนุสฺสา ตานิ สาเจยฺยานิ กูเฏยฺยานิ ชิมฺเหยฺยานิ วงฺเกยฺยานิ ปหีนานิ สมนุปสฺสนฺติ;

เอวเมว โข ภิกฺขเว เอวรูปสฺส ภิกฺขุโน กิญฺจาปิ น เอวํ อิจฺฉา อุปฺปชฺเชยฺย 'อโห วต มํ สพฺรหฺมจารี สกฺกเรยฺยุ ครุกเรยฺยุ มาเนยฺยุ ปูเชยฺยุนฺติ. อถ โข นํ สพฺรหฺมจารี สกฺกโรนฺติ ครุกโรนฺติ มาเนนฺติ ปูเชนฺติ. ตํ กิสฺส เหตุ. ตถาหิสฺส ภิกฺขเว วิญฺญู สพฺรหฺมจารี เต ปาปเก อกุสเล ธมฺเม ปหีเน สมนุปสฺสนฺตีติ. สตฺตมํ.

๘. อกฺโกสกสุตฺตํ

[๘๘] "โย โส ภิกฺขเว ภิกฺขุ อกฺโกสกปริภาสโก อริยุปวาที สพฺรหฺมจารีนํ, อฏฺฐานเมตํ[๑] อนวกาโส,[๑] ยํ โส ทสนฺนํ พฺยสนานํ อญฺญตรญฺญตรํ[๒] พฺยสนํ น นิคจฺเฉยฺย.[๒] กตเมสํ ทสนฺนํ. อนธิคตํ นาธิคจฺฉติ, อธิคตา ปริหายติ, สทฺธมฺมสฺส น โวทายนฺติ, สทฺธมฺเมสุ วา อธิมานิโก โหติ, อนภิรโต วา พฺรหฺมจริยํ จรติ, อญฺญตรํ วา สงฺกิลิฏฺฐํ อาปตฺตึ อาปชฺชติ, คาฬฺหํ วา โรคาตกํ ผุสติ, อุมฺมาทํ วา ปาปุณาติ จิตฺตกฺเขปํ, สมฺมูฬฺโห กาลํ กโรติ,

---

[๑] ฉ.,เท. ฐานเมตํ อวกาโส, เอวมุปริปิ.

[๒] ฉ.,เท. อญฺญตรํ พฺยสนํ นิคจฺเฉยฺย อิ. อญฺญตรํ พฺยสนํ น นิคจฺเฉยฺย, เอวมุปริปิ

กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชติ. โย โส ภิกฺขเว ภิกฺขุ อกฺโกสกปริภาสโก อริยุปวาที สพฺรหฺมจารีนํ, อฏฺฐานเมตํ อนวกาโส, ยํ โส อิเมสํ ทสนฺนํ พฺยสนานํ อญฺญตรญฺญตรํ พฺยสนํ น นิคจฺเฉยฺยาติ. อฏฺฐมํ.

๙. โกกาลิกสุตฺตํ

[๘๙] อถ โข โกกาลิโก ภิกฺขุ, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ, เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข โกกาลิโก ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ

"ปาปิจฺฉา ภนฺเต สารีปุตฺตโมคฺคลฺลานา ปาปิกานํ อิจฺฉานํ วสงฺคตาติ. "มา เหวํ โกกาลิก, มา เหวํ โกกาลิก, ปสาเทหิ โกกาลิก สารีปุตฺตโมคฺคลฺลาเนสุ จิตฺตํ, เปสลา สารีปุตฺต-โมคฺคลฺลานาติ.

ทุติยมฺปิ โข โกกาลิโก ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ "กิญฺจาปิ เม ภนฺเต ภควา สทฺธายิโก ปจฺจยิโก, อถ โข ปาปิจฺฉา ว สารีปุตฺตโมคฺคลฺลานา, ปาปิกานํ อิจฺฉานํ วสงฺคตาติ.

"มา เหวํ โกกาลิก, มา เหวํ โกกาลิก, ปสาเทหิ โกกาลิก สารีปุตฺตโมคฺคลฺลาเนสุ จิตฺตํ, เปสลา สารีปุตฺตโมคฺคลฺลานาติ.

ตติยมฺปิ โข [๑] โกกาลิโก ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ "กิญฺจาปิ โข เม ภนฺเต ภควา สทฺธายิโก ปจฺจยิโก, อถ โข ปาปิจฺฉา ว สารีปุตฺตโมคฺคลฺลานา, ปาปิกานํ อิจฺฉานํ วสงฺคตาติ.

---

[๑] ฉ. ภิกฺขเว

"มา เหวํ โกกาลิก, มา เหวํ โกกาลิก, ปสาเทหิ โกกาลิก สารีปุตฺตโมคฺคลฺลาเนสุ จิตฺตํ, เปสลา สารีปุตฺต-โมคฺคลฺลานาติ.

อถ โข โกกาลิโก ภิกฺขุ อุฏฺฐายาสนา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ปกฺกามิ. อจิรปกฺกนฺตสฺส จ โกกาลิกสฺส ภิกฺขุโน สาสปมตฺตีหิ ปีฬกาหิ สพฺโพ กาโย ผุฏฺโ อโหสิ. สาสปมตฺติโย หุตฺวา มุคฺคมตฺติโย อเหสุ, มุคฺคมตฺติโย หุตฺวา กาพายมตฺติโย[๑] อเหสุ, กาพายมตฺติโย หุตฺวา โกลฏฺฐิมตฺติโย อเหสุ, โกลฏฺฐิมตฺติโย หุตฺวา โกลมตฺติโย อเหสุ, โกลมตฺติโย หุตฺวา อามลกมตฺติโย อเหสุ, อามลกมตฺติโย หุตฺวา [๒] เวลุวสลาฏุกมตฺติโย[๓] อเหสุ, เวลุวสลาฏุกมตฺติโย หุตฺวา วิลฺลมตฺติโย อเหสุ, วิลฺลมตฺติโย หุตฺวา ปภิชฺชึสุ, ปุพฺพญฺจ โลหิตญฺจ ปคฺฆริสุ, สฺวาสฺสุทํ กทฺทลิปตฺเตสุ เสติ มจฺโฉว วิสกลิกโต.[๔] อถ โข ตุทิปจฺเจกพฺรหฺมา,[๕] เยน โกกาลิโก ภิกฺขุ, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา เวหาเส ฐตฺวา โกกาลิกํ ภิกฺขุํ เอตทโวจ "ปสาเทหิ โกกาลิก สารีปุตฺตโมคฺคลฺลาเนสุ จิตฺตํ, เปสลา สารีปุตฺต-โมคฺคลฺลานาติ.

"โกสิ ตฺวํ อาวุโสติ.

"อหํ ตุทิปจฺเจกพฺรหฺมาติ.

"นนุ ตฺวํ อาวุโส ภควตา อนาคามี พฺยากโต, อถ กิญฺจรหิ อิธาคโต. ปสฺส ยาวญฺจ เต อิทํ อปรทฺธนฺติ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. กลายมตฺติโย　[๒] ฉ.,เท. ติณฺฑุกมตฺติโย อเหสุ ติณฺฑุกมตฺติโย หุตฺวา
[๓] ฉ.,เท.,อิ. เพพฺวสิลาฏกมตฺติโย　[๔] ฉ.,เท.,อิ. วิสคิลิโต
[๕] ฉ.,เท. ตุลุปจฺเจกพฺรหฺมา อิ. ตุทุปจฺเจกพฺรหฺมา

อถ โข ตุทิปจฺเจกพฺรหฺมา โกกาลิกํ ภิกฺขุ์ คาถาย[๑] อชฺฌภาสิ

"ปุริสสฺส หิ ชาตสฺส กุธารี ชายเต มุเข,
ยาย ฉินฺทติ อตฺตานํ พาโล ทุพฺภาสิตํ ภณํ.
โย นินฺทิยํ ปสํสติ ตํ วา นินฺทติ โย ปสํสิโย,
วิจินาติ มุเขน โส กลึ กลินา เตน สุขํ น วินฺทติ.
อปฺปมตฺโต อยํ กลิ โย อกฺเขสุ ธนปราชโย
(สพฺพสฺสาปิ สหาปิ อตฺตนา) อยเมว มหตฺตโร กลิ.
โย สุคเตสุ มนํ ปโทสเย[๒]
สตํ สหสฺสานํ นิรพฺพุทานํ,
ฉตฺตึสติ ปญฺจ จ อพฺพุทานิ,
ยมริยครหี นิรยํ อุเปติ,
วาจํ มนญฺจ ปณิธาย ปาปกนฺติ.

อถ โข โกกาลิโก ภิกฺขุ เตเนวาพาเธน กาลมกาสิ. กาลกโต จ โกกาลิโก ภิกฺขุ ปทุมนิรยํ อุปปชฺชติ สารีปุตฺต-โมคฺคลฺลาเนสุ จิตฺตํ อาฆาเฏตฺวา.

อถ โข พฺรหฺมา สหมฺปติ, อภิกฺกนฺตาย รตฺติยา, อภิกฺกนฺตวณฺโณ เกวลกปฺปํ เชตวนํ โอภาเสตฺวา, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิ, เอกมนฺตํ ฐิโต โข พฺรหฺมา สหมฺปติ ภควนฺตํ เอตทโวจ "โกกาลิโก ภนฺเต ภิกฺขุ กาลกโต. กาลกโต จ ภนฺเต โกกาลิโก ภิกฺขุ ปทุมนิรยํ อุปปนฺโน สารีปุตฺตโมคฺคลฺลาเนสุ จิตฺตํ

---

[๑] ฉ.,เท. คาถาหิ [๒] ฉ.,เท. ปทูสเย

อาฆาเฏตฺวาติ. อิทมโวจ พฺรหฺมา สหมฺปติ; อิทํ วตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ตตฺเถวนฺตรธายิ.

อถ โข ภควา ตสฺสา รตฺติยา อจฺจเยน ภิกฺขู อามนฺเตสิ "อิมํ ภิกฺขเว รตฺตึ พฺรหฺมา สหมฺปติ, อภิกฺกนฺตาย รตฺติยา, อภิกฺกนฺตวณฺโณ เกวลกปฺปํ เชตวนํ โอภาเสตฺวา, เยนาหํ เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา มํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิ, เอกมนฺตํ ฐิโต โข ภิกฺขเว พฺรหฺมา สหมฺปติ มํ เอตทโวจ 'โกกาลิโก ภนฺเต ภิกฺขุ กาลกโต; กาลกโต จ ภนฺเต โกกาลิโก ภิกฺขุ ปทุมนิรยํ อุปปนฺโน สารีปุตฺตโมคฺคลฺลาเนสุ จิตฺตํ อาฆาเฏตฺวาติ. อิทมโวจ ภิกฺขเว พฺรหฺมา สหมฺปติ; อิทํ วตฺวา มํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ตตฺเถวนฺตรธายีติ.

เอวํ วุตฺเต, อญฺญตโร ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ "กีวทีฆํ นุ โข ภนฺเต ปทุมนิรเย อายุปฺปมาณนฺติ.

"ทีฆํ โข ภิกฺขุ ปทุมนิรเย อายุปฺปมาณํ. ตํ น สุกรं สงฺขาตุํ 'เอตฺตกานิ วสฺสานีติ วา 'เอตฺตกานิ วสฺสสตานีติ วา 'เอตฺตกานิ วสฺสสหสฺสานีติ วา 'เอตฺตกานิ วสฺสสตสหสฺสานีติ วาติ.

"สกฺกา ปน ภนฺเต อุปมา[๑] กาตุนฺติ.

"สกฺกา ภิกฺขูติ ภควา อโวจ "เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว[๒] วีสติขาริโก โกสลโก ติลวาโห, ตโต ปุริโส วสฺสสตสหสฺสสฺส[๓] อจฺจเยน เอกเมกं ติลं อุทฺธเรยฺย, ขิปฺปตรํ โข โส ภิกฺขุ วีสติขาริโก โกสลโก ติลวาโห อิมินา อุปกฺกเมน ปริกฺขยं

---

[๑] ฉ.,เท. อุปมา　　[๒] ฉ.,เท.,อิ. ภิกฺขุ

[๓] ฉ.,เท. วสฺสสตสฺส วสฺสสตสฺส

ปริยาทานํ คจฺเฉยฺย, น เตฺวว เอโก อพฺพุโท นิรโย. เสยฺยถาปิ ภิกฺขุ วีสติ อพฺพุทา นิรยา; เอวเมโก นิรพฺพุโท นิรโย. เสยฺยถาปิ ภิกฺขุ วีสติ นิรพฺพุทา นิรยา; เอวเมโก อพพฺโพ[๑] นิรโย. เสยฺยถาปิ ภิกฺขุ วีสติ อพพฺพา นิรยา; เอวเมโก อหโห นิรโย. เสยฺยถาปิ ภิกฺขุ วีสติ อหหา นิรยา; เอวเมโก อฏโฏ นิรโย. เสยฺยถาปิ ภิกฺขุ วีสติ อฏฏา นิรยา; เอวเมโก กุมุโท นิรโย. เสยฺยถาปิ ภิกฺขุ วีสติ กุมุทา นิรยา; เอวเมโก โสคนฺธิโก นิรโย. เสยฺยถาปิ ภิกฺขุ วีสติ โสคนฺธิกา นิรยา; เอวเมโก อุปฺปโล[๒] นิรโย; เสยฺยถาปิ ภิกฺขุ อุปฺปลา นิรยา; เอวเมโก ปุณฺฑรีโก นิรโย. เสยฺยถาปิ ภิกฺขุ วีสติ ปุณฺฑรีกา นิรยา; เอวเมโก ปทุโม นิรโย. ปทุมํ โข ปน ภิกฺขุ นิรยํ โกกาลิโก ภิกฺขุ อุปปนฺโน สารีปุตฺตโมคฺคลฺลาเนสุ จิตฺตํ อาฆาเฏตฺวาติ.

อิทมโวจ ภควา; อิทํ วตฺวาน สุคโต อถาปรํ เอตทโวจ สตฺถา

"ปุริสสฺส หิ ชาตสฺส กุธารี ชายเต มุเข,
ยาย ฉินฺทติ อตฺตานํ พาโล ทุพฺภาสิตํ ภณํ.
โย นินฺทิยํ ปสํสติ ตํ วา นินฺทติ โย ปสํสิโย,
วิจินาติ มุเขน โส กลึ กลินา เตน สุขํ น วินฺทติ.
อปฺปมตฺโต[๓] อยํ กลิ โย อกฺเขสุ ธนปราชโย,
(สพฺพสฺสาปิ สหาปิ อตฺตนา) อยเมว มหตฺตโร กลิ,

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อพโพ, เอวมุปริปิ. [๒] ฉ.,เท.,อิ. อุปฺปลโก
[๓] ฉ.,เท. อปฺปมตฺตโก

โย สุคเตสุ มนํ ปโทสเย[๑]
สตํ สหสฺสานํ นิรพฺพุทานํ
ฉตฺตึสติ ปญฺจ จ อพฺพุทานิ
ยมริยครหี นิรยํ อุเปติ
วาจํ มนญฺจ ปณิธาย ปาปกนฺติ. นวมํ.

๑๐. ขีณาสวพลสุตฺตํ

[๙๐] อถ โข อายสฺมา สารีปุตฺโต, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ. เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข อายสฺมนฺตํ สารีปุตฺตํ ภควา เอตทโวจ "กติ นุ โข สารีปุตฺต ขีณาสวสฺส ภิกฺขุโน พลานิ, เยหิ พเลหิ สมนฺนาคโต ขีณาสโว ภิกฺขุ อาสวานํ ขยํ ปฏิชานาติ 'ขีณา เม อาสวาติ.

"ทส ภนฺเต ขีณาสวสฺส ภิกฺขุโน พลานิ, เยหิ พเลหิ สมนฺนาคโต ขีณาสโว ภิกฺขุ อาสวานํ ขยํ ปฏิชานาติ 'ขีณา เม อาสวาติ. กตมานิ ทส. อิธ ภนฺเต ขีณาสวสฺส ภิกฺขุโน อนิจฺจโต สพฺเพ สงฺขารา ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญาย สุทิฏฺฐา โหนฺติ. ยมฺปิ ภนฺเต ขีณาสวสฺส ภิกฺขุโน อนิจฺจโต สพฺเพ สงฺขารา ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญาย สุทิฏฺฐา โหนฺติ, อิทมฺปิ ภนฺเต ขีณาสวสฺส ภิกฺขุโน พลํ โหติ, ยํ พลํ อาคมฺม ขีณาสโว ภิกฺขุ อาสวานํ ขยํ ปฏิชานาติ 'ขีณา เม อาสวาติ.

ปุน จปรํ ภนฺเต ขีณาสวสฺส ภิกฺขุโน องฺคารกาสูปมา กามา ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญาย สุทิฏฺฐา โหนฺติ. ยมฺปิ ภนฺเต

---

[๑] ฉ.,เท. ปทูสเย

ขีณาสวสฺส ภิกฺขุโน องฺคารกาสูปมา กามา ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญาย สุทิฏฺฐา โหนฺติ, อิทมฺปิ ภนฺเต ขีณาสวสฺส ภิกฺขุโน พลํ โหติ, ยํ พลํ อาคมฺม ขีณาสโว ภิกฺขุ อาสวานํ ขยํ ปฏิชานาติ 'ขีณา เม อาสวาติ.

ปุน จปรํ ภนฺเต ขีณาสวสฺส ภิกฺขุโน วิเวกนินฺนํ จิตฺตํ โหติ วิเวกโปณํ วิเวกปพฺภารํ วิเวกฏฺฐํ เนกฺขมฺมาภิรตํ พฺยนฺตีภูตํ สพฺพโส อาสวฏฺฐานิเยหิ ธมฺเมหิ. ยมฺปิ ภนฺเต ขีณาสวสฺส ภิกฺขุโน วิเวกนินฺนํ จิตฺตํ โหติ วิเวกโปณํ วิเวกปพฺภารํ วิเวกฏฺฐํ เนกฺขมฺมาภิรตํ พฺยนฺตีภูตํ สพฺพโส อาสวฏฺฐานิเยหิ ธมฺเมหิ, อิทมฺปิ ภนฺเต ขีณาสวสฺส ภิกฺขุโน พลํ โหติ, ยํ พลํ อาคมฺม ขีณาสโว ภิกฺขุ อาสวานํ ขยํ ปฏิชานาติ 'ขีณา เม อาสวาติ.

ปุน จปรํ ภนฺเต ขีณาสวสฺส ภิกฺขุโน จตฺตาโร สติปฏฺฐานา ภาวิตา โหนฺติ สุภาวิตา. ยมฺปิ ภนฺเต ขีณาสวสฺส ภิกฺขุโน จตฺตาโร สติปฏฺฐานา ภาวิตา โหนฺติ สุภาวิตา, อิทมฺปิ ภนฺเต ขีณาสวสฺส ภิกฺขุโน พลํ โหติ, ยํ พลํ อาคมฺม ขีณาสโว ภิกฺขุ อาสวานํ ขยํ ปฏิชานาติ 'ขีณา เม อาสวาติ.

ปุน จปรํ ภนฺเต ขีณาสวสฺส ภิกฺขุโน จตฺตาโร สมฺมปฺปธานา ภาวิตา โหนฺติ สุภาวิตา ฯเปฯ จตฺตาโร อิทฺธิปาทา ภาวิตา โหนฺติ สุภาวิตา ฯเปฯ ปญฺจินฺทฺริยานิ ปญฺจ พลานิ ภาวิตานิ โหนฺติ สุภาวิตานิ ฯเปฯ สตฺต โพชฺฌงฺคา ภาวิตา โหนฺติ สุภาวิตา ฯเปฯ อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค ภาวิโต โหติ สุภาวิโต. ยมฺปิ ภนฺเต ขีณาสวสฺส ภิกฺขุโน อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค ภาวิโต โหติ สุภาวิโต, อิทมฺปิ ภนฺเต ขีณาสวสฺส ภิกฺขุโน พลํ โหติ, ยํ พลํ อาคมฺม ขีณาสโว ภิกฺขุ อาสวานํ ขยํ ปฏิชานาติ 'ขีณา เม อาสวาติ.

อิมานิ โข ภนฺเต ทส ขีณาสวสฺส ภิกฺขุโน พลานิ, เยหิ พเลหิ สมนฺนาคโต ขีณาสโว ภิกฺขุ อาสวานํ ขยํ ปฏิชานาติ 'ขีณา เม อาสวาติ. ทสมํ.

จตุตฺโถ เถรวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานํ

วาหุโน[๑] จานนฺโท จ ปุณฺณิโย จ พฺยากรณํ
กตฺถี อญฺญาธิกรณํ โกกาลิโก จ พลานิ จ.[๒]

---

[๑] ฉ.,เท. วาหนานนฺโท ปุณฺณิโย พฺยากรณํ กตฺถิ มานิโน
น ปิยกฺโก สโกกาลิ ขีณาสวพเลน จาติ.

[๒] อิ. จาติ

๕. อุปาสกวคฺโค[๑]

๑. กามโภคีสุตฺตํ

[๙๑] เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม. อถ โข อนาถปิณฺฑิโก คหปติ, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ. เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข อนาถปิณฺฑิกํ คหปตึ ภควา เอตทโวจ

"ทสยิเม คหปติ กามโภคิโน[๒] สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมึ. กตเม ทส. อิธ คหปติ เอกจฺโจ กามโภคี อธมฺเมน โภเค ปริเยสติ สาหเสน; อธมฺเมน โภเค ปริเยสิตฺวา สาหเสน น อตฺตานํ สุเขติ [๓] ปีเนติ น สํวิภชติ น ปุญฺญานิ กโรติ.

อิธ ปน คหปติ เอกจฺโจ กามโภคี อธมฺเมน โภเค ปริเยสติ สาหเสน; อธมฺเมน โภเค ปริเยสิตฺวา สาหเสน อตฺตานํ สุเขติ ปีเนติ น สํวิภชติ น ปุญฺญานิ กโรติ.

อิธ ปน คหปติ เอกจฺโจ กามโภคี อธมฺเมน โภเค ปริเยสติ สาหเสน; อธมฺเมน โภเค ปริเยสิตฺวา สาหเสน อตฺตานํ สุเขติ ปีเนติ สํวิภชติ ปุญฺญานิ กโรติ.

อิธ ปน คหปติ เอกจฺโจ กามโภคี ธมฺมาธมฺเมน โภเค ปริเยสติ สาหเสนปิ อสาหเสนปิ; ธมฺมาธมฺเมน โภเค ปริเยสิตฺวา สาหเสนปิ อสาหเสนปิ น อตฺตานํ สุเขติ [๓] ปีเนติ น สํวิภชติ น ปุญฺญานิ กโรติ.

---

[๑] ฉ. อุปาลิวคฺค [๒] ฉ.,เท.,อิ. กามโภคี
[๓] ฉ.,เท. น

อิธ ปน คหปติ เอกจฺโจ กามโภคี ธมฺมาธมฺเมน โภเค ปริเยสติ สาหเสนปิ อสาหเสนปิ; ธมฺมาธมฺเมน โภเค ปริเยสิตฺวา สาหเสนปิ อสาหเสนปิ อตฺตานํ สุเขติ ปิเนติ น สํวิภชติ น ปุญฺญานิ กโรติ.

อิธ ปน คหปติ เอกจฺโจ กามโภคี ธมฺมาธมฺเมน โภเค ปริเยสติ สาหเสนปิ อสาหเสนปิ; ธมฺมาธมฺเมน โภเค ปริเยสิตฺวา สาหเสนปิ อสาหเสนปิ อตฺตานํ สุเขติ ปิเนติ สํวิภชติ ปุญฺญานิ กโรติ.

อิธ ปน คหปติ เอกจฺโจ กามโภคี ธมฺเมน โภเค ปริเยสติ อสาหเสน; ธมฺเมน โภเค ปริเยสิตฺวา อสาหเสน น อตฺตานํ สุเขติ ปิเนติ น สํวิภชติ น ปุญฺญานิ กโรติ.

อิธ ปน คหปติ เอกจฺโจ กามโภคี ธมฺเมน โภเค ปริเยสติ อสาหเสน; ธมฺเมน โภเค ปริเยสิตฺวา อสาหเสน อตฺตานํ สุเขติ ปิเนติ น สํวิภชติ น ปุญฺญานิ กโรติ.

อิธ ปน คหปติ เอกจฺโจ กามโภคี ธมฺเมน โภเค ปริเยสติ อสาหเสน; ธมฺเมน โภเค ปริเยสิตฺวา อสาหเสน อตฺตานํ สุเขติ ปิเนติ สํวิภชติ ปุญฺญานิ กโรติ. เต จ โภเค คธิโต[๑] มุจฺฉิโต อชฺฌาปนฺโน[๒] อนาทีนวทสฺสาวี อนิสฺสรณปญฺโญ ปริภุญฺชติ.

อิธ ปน คหปติ เอกจฺโจ กามโภคี ธมฺเมน โภเค ปริเยสติ อสาหเสน; ธมฺเมน โภเค ปริเยสิตฺวา อสาหเสน อตฺตานํ สุเขติ ปิเนติ สํวิภชติ ปุญฺญานิ กโรติ. เต จ โภเค

---

[๑] สี. คถิโต [๒] ฉ.,เท. อชฺโฌปนฺโน, เอวมุปริปิ.

อคธิโต อมุจฺฉิโต อนชฺฌาปนฺโน อาทีนวทสฺสาวี นิสฺสรณปญฺโญ ปริภุญฺชติ.

ตตฺร คหปติ ยฺวายํ กามโภคี อธมฺเมน โภเค ปริเยสติ สาหเสน; อธมฺเมน โภเค ปริเยสิตฺวา สาหเสน น อตฺตานํ สุเขติ ปิเนติ น สมฺวิภชติ น ปุญฺญานิ กโรติ, อยํ คหปติ กามโภคี ตีหิ ฐาเนหิ คารยฺโห. 'อธมฺเมน โภเค ปริเยสติ สาหเสนาติ อิมินา ปฐเมน ฐาเนน คารยฺโห. 'น อตฺตานํ สุเขติ ปิเนตีติ อิมินา ทุติเยน ฐาเนน คารยฺโห. 'น สมฺวิภชติ น ปุญฺญานิ กโรตีติ อิมินา ตติเยน ฐาเนน คารยฺโห. อยํ คหปติ กามโภคี อิเมหิ ตีหิ ฐาเนหิ คารยฺโห.

ตตฺร คหปติ ยฺวายํ กามโภคี อธมฺเมน โภเค ปริเยสติ สาหเสน; อธมฺเมน โภเค ปริเยสิตฺวา สาหเสน อตฺตานํ สุเขติ ปิเนติ น สมฺวิภชติ น ปุญฺญานิ กโรติ, อยํ คหปติ กามโภคี ทฺวีหิ ฐาเนหิ คารยฺโห, เอเกน ฐาเนน ปาสโส. 'อธมฺเมน โภเค ปริเยสติ สาหเสนาติ อิมินา ปฐเมน ฐาเนน คารยฺโห, 'อตฺตานํ สุเขติ ปิเนตีติ อิมินา เอเกน ฐาเนน ปาสโส. 'น สมฺวิภชติ น ปุญฺญานิ กโรตีติ อิมินา ทุติเยน ฐาเนน คารยฺโห. อยํ คหปติ กามโภคี อิเมหิ ทฺวีหิ ฐาเนหิ คารยฺโห, อิมินา เอเกน ฐาเนน ปาสโส.

ตตฺร คหปติ ยฺวายํ กามโภคี อธมฺเมน โภเค ปริเยสติ สาหเสน; อธมฺเมน โภเค ปริเยสิตฺวา สาหเสน อตฺตานํ สุเขติ ปิเนติ สมฺวิภชติ ปุญฺญานิ กโรติ, อยํ คหปติ กามโภคี เอเกน ฐาเนน คารยฺโห, ทฺวีหิ ฐาเนหิ ปาสโส. 'อธมฺเมน โภเค ปริเยสติ สาหเสนาติ อิมินา เอเกน ฐาเนน คารยฺโห, 'อตฺตานํ

สุเขติ ปิเนตีติ อิมินา ปจเมน จาเนน ปาสโส. ‘สวิภชติ ปุญฺญานิ กโรตีติ อิมินา ทุติเยน จาเนน ปาสโส. อยํ คหปติ กามโภคี อิมินา เอเกน จาเนน คารยฺโห, อิเมหิ ทฺวีหิ จาเนหิ ปาสโส.

ตตฺร คหปติ ยฺวายํ กามโภคี ธมฺมาธมฺเมน โภเค ปริเยสติ สาหเสนปิ อสาหเสนปิ; ธมฺมาธมฺเมน โภเค ปริเยสิตฺวา สาหเสนปิ อสาหเสนปิ น อตฺตานํ สุเขติ ปิเนติ น สวิภชติ น ปุญฺญานิ กโรติ, อยํ คหปติ กามโภคี เอเกน จาเนน ปาสโส, ตีหิ จาเนหิ คารยฺโห. ‘ธมฺเมน โภเค ปริเยสติ อสาหเสนาติ อิมินา เอเกน จาเนน ปาสโส, ‘อธมฺเมน โภเค ปริเยสติ สาหเสนาติ อิมินา ปจเมน จาเน คารยฺโห. ‘น อตฺตานํ สุเขติ ปิเนตีติ อิมินา ทุติเยน จาเนน คารยฺโห. ‘น สวิภชติ น ปุญฺญานิ กโรตีติ อิมินา ตติเยน จาเนน คารยฺโห. อยํ คหปติ กามโภคี อิมินา ปจเมน[๑] จาเนน ปาสโส, อิเมหิ ตีหิ จาเนหิ คารยฺโห.

ตตฺร คหปติ ยฺวายํ กามโภคี ธมฺมาธมฺเมน โภเค ปริเยสติ สาหเสนปิ อสาหเสนปิ; ธมฺมาธมฺเมน โภเค ปริเยสิตฺวา สาหเสนปิ อสาหเสนปิ อตฺตานํ สุเขติ ปิเนติ น สวิภชติ น ปุญฺญานิ กโรติ, อยํ คหปติ กามโภคี ทฺวีหิ จาเนหิ ปาสโส, ทฺวีหิ จาเนหิ คารยฺโห. ‘ธมฺเมน โภเค ปริเยสติ อสาหเสนาติ อิมินา ปจเมน จาเนน ปาสโส, ‘อธมฺเมน โภเค สาหเสนาติ อิมินา ปจเมน จาเนน คารยฺโห. ‘อตฺตานํ สุเขติ ปิเนตีติ อิมินา ทุติเยน จาเนน ปาสโส, ‘น สวิภชติ น ปุญฺญานิ กโรตีติ อิมินา ทุติเยน จาเนน คารโยฺห. อยํ คหปติ กามโภคี อิเมหิ ทฺวีหิ จาเนหิ ปาสโส, อิเมหิ ทฺวีหิ จาเนหิ คารยฺโห.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. เอเกน

ตตฺร คหปติ ยฺวายํ กามโภคี ธมฺมาธมฺเมน โภเค ปริเยสติ สาหเสนปิ อสาหเสนปิ; ธมฺมาธมฺเมน โภเค ปริเยสิตฺวา สาหเสนปิ อสาหเสนปิ อตฺตานํ สุเขติ ปีเนติ สมฺวิภชติ ปุญฺญานิ กโรติ, อยํ คหปติ กามโภคี ตีหิ ฐาเนหิ ปาสโส, เอเกน ฐาเนน คารยฺโห. ‘ธมฺเมน โภเค ปริเยสติ อสาหเสนาติ อิมินา ปฐเมน ฐาเนน ปาสโส, ‘อธมฺเมน โภเค ปริเยสติ สาหเสนาติ อิมินา เอเกน ฐาเนน คารยฺโห. ‘อตฺตานํ สุเขติ ปีเนตีติ อิมินา ทุติเยน ฐาเนน ปาสโส. ‘สมฺวิภชติ ปุญฺญานิ กโรตีติ อิมินา ตติเยน ฐาเนน ปาสโส. อยํ คหปติ กามโภคี อิเมหิ ตีหิ ฐาเนหิ ปาสโส, อิมินา เอเกน ฐาเนน คารยฺโห.

ตตฺร คหปติ ยฺวายํ กามโภคี ธมฺเมน โภเค ปริเยสติ อสาหเสน; ธมฺเมน โภเค ปริเยสิตฺวา อสาหเสน น อตฺตานํ สุเขติ ปีเนติ น สมฺวิภชติ น ปุญฺญานิ กโรติ, อยํ คหปติ กามโภคี เอเกน ฐาเนน ปาสโส, ทฺวีหิ ฐาเนหิ คารยฺโห. ‘ธมฺเมน โภเค ปริเยสติ อสาหเสนาติ อิมินา เอเกน ฐาเนน ปาสโส, ‘น อตฺตานํ สุเขติ ปีเนตีติ อิมินา ปฐเมน ฐาเนน คารยฺโห. ‘น สมฺวิภชติ น ปุญฺญานิ กโรตีติ อิมินา ทุติเยน ฐาเนน คารยฺโห. อยํ คหปติ กามโภคี อิมินา เอเกน ฐาเนน ปาสโส, อิเมหิ ทฺวีหิ ฐาเนหิ คารยฺโห.

ตตฺร คหปติ ยฺวายํ กามโภคี ธมฺเมน โภเค ปริเยสติ อสาหเสน; ธมฺเมน โภเค ปริเยสิตฺวา อสาหเสน อตฺตานํ สุเขติ ปีเนติ น สมฺวิภชติ น ปุญฺญานิ กโรติ, อยํ คหปติ กามโภคี ทฺวีหิ ฐาเนหิ ปาสโส, เอเกน ฐาเนน คารยฺห. ‘ธมฺเมน โภเค ปริเยสติ อสาหเสนาติ อิมินา ปฐเมน ฐาเนน ปาสโส, ‘อตฺตานํ

สุเขติ ปิเนตีติ อิมินา ทุติเยน จาเนน ปาสโส, ‘น สโวิภชติ น ปุญฺญานิ กโรตีติ อิมินา เอเกน จาเนน คารยฺโห. อยํ คหปติ กามโภคี อิเมหิ ทฺวีหิ จาเนหิ ปาสโส, อิมินา เอเกน จาเนน คารยฺโห.

ตตฺร คหปติ ยฺวายํ กามโภคี ธมฺเมน โภเค ปริเยสติ อสาหเสน; ธมฺเมน โภเค ปริเยสิตฺวา อสาหเสน อตฺตานํ สุเขติ ปิเนติ สโวิภชติ ปุญฺญานิ กโรติ, เต จ โภเค คธิโต มุจฺฉิโต อชฺฌาปนฺโน อนาทีนวทสฺสาวี อนิสฺสรณปญฺโญ ปริภุญฺชติ, อยํ คหปติ กามโภคี ตีหิ จาเนหิ ปาสโส, เอเกน จาเนน คารยฺโห. ‘ธมฺเมน โภเค ปริเยสติ อสาหเสนาติ อิมินา ปจเมน จาเนน ปาสโส, ‘อตฺตานํ สุเขติ ปิเนตีติ อิมินา ทุติเยน จาเนน ปาสโส, ‘สโวิภชติ ปุญฺญานิ กโรตีติ อิมินา ตติเยน จาเนน ปาสโส, ‘เต จ โภเค คธิโต มุจฺฉิโต อชฺฌาปนฺโน อนาทีนวทสฺสาวี อนิสฺสรณปญฺโญ ปริภุญฺชตีติ อิมินา เอเกน จาเนน คารยฺโห. อยํ คหปติ กามโภคี อิเมหิ ตีหิ จาเนหิ ปาสโส, อิมินา เอเกน จาเนน คารยฺโห.

ตตฺร คหปติ ยฺวายํ กามโภคี ธมฺเมน โภเค ปริเยสติ อสาหเสน; ธมฺเมน โภเค ปริเยสิตฺวา อสาหเสน อตฺตานํ สุเขติ ปิเนติ สโวิภชติ ปุญฺญานิ กโรติ, เต จ โภเค อคธิโต อมุจฺฉิโต อนชฺฌาปนฺโน อาทีนวทสฺสาวี นิสฺสรณปญฺโญ ปริภุญฺชติ, อยํ คหปติ กามโภคี จตูหิ จาเนหิ ปาสโส. ‘ธมฺเมน โภเค ปริเยสติ อสาหเสนาติ อิมินา ปจเมน จาเนน ปาสโส. ‘อตฺตานํ สุเขติ ปิเนตีติ อิมินา ทุติเยน จาเนน ปาสโส. ‘สโวิภชติ ปุญฺญานิ กโรตีติ อิมินา ตติเยน จาเนน ปาสโส. ‘เต จ โภเค อคธิโต

อมุจฺฉิโต อนชฺฌาปนฺโน อาทีนวทสฺสาวี นิสฺสรณปญฺโญ ปริภุญฺชตีติ อิมินา จตุตฺเถน จาเนน ปาสโส. อยํ คหปติ กามโภคี อิเมหิ จตูหิ จาเนหิ ปาสโส.

อิเม โข คหปติ ทส กามโภคิโน[๑] สนฺโต สวิชฺชมานา โลกสฺมึ. อิเมสํ โข คหปติ ทสนฺนํ กามโภคีนํ ยฺวายํ กามโภคี ธมฺเมน โภเค ปริเยสติ อสาหเสน; ธมฺเมน โภเค ปริเยสิตฺวา อสาหเสน อตฺตานํ สุเขติ ปีเนติ สวิภชติ ปุญฺญานิ กโรติ, เต จ โภเค อคธิโต อมุจฺฉิโต อนชฺฌาปนฺโน อาทีนวทสฺสาวี นิสฺสรณปญฺโญ ปริภุญฺชติ, อยํ อิเมสํ ทสนฺนํ กามโภคีนํ อคฺโค จ เสฏฺโ จ ปาโมกฺโข จ อุตฺตโม จ ปวโร จ. เสยฺยถาปิ คหปติ ควา ขีรํ, ขีรมฺหา ทธิ, ทธิมฺหา นวนีตํ, นวนีตมฺหา สปฺปิ, สปฺปิมฺหา สปฺปิมณฺโฑ ตตฺถ อคฺคมกฺขายติ; เอวเมว โข คหปติ อิเมสํ ทสนฺนํ กามโภคีนํ ยฺวายํ กามโภคี ธมฺเมน โภเค ปริเยสติ อสาหเสน, ธมฺเมน โภเค ปริเยสิตฺวา อสาหเสน อตฺตานํ สุเขติ ปีเนติ สวิภชติ, ปุญฺญานิ กโรติ, เต จ โภเค อคธิโต อมุจฺฉิโต อนชฺฌาปนฺโน อาทีนวทสฺสาวี นิสฺสรณปญฺโญ ปริภุญฺชติ. อยํ อิเมสํ ทสนฺนํ กามโภคีนํ อคฺโค จ เสฏฺโ จ ปาโมกฺโข จ อุตฺตโม จ ปวโร จาติ. ปฐมํ.

๒. ภยสุตฺตํ

[๙๒] อถ โข อนาถปิณฺฑิโก คหปติ, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ. เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข อนาถปิณฺฑิกํ คหปตึ ภควา เอตทโวจ

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. กามโภคี

"ยโต โข คหปติ อริยสาวกสฺส ปญฺจ ภยานิ เวรานิ วูปสนฺตานิ โหนฺติ, จตูหิ [๑] โสตาปตฺติยงฺเคหิ สมนฺนาคโต โหติ, อริโย จสฺส ญาโย ปญฺญาย สุทิฏฺโฐ โหติ สุปฺปฏิวิทฺโธ, โส อากงฺขมาโน อตฺตนา ว อตฺตานํ พฺยากเรยฺย 'ขีณนิรโยมฺหิ ขีณติรจฺฉานโยนิ ขีณปิตฺติวิสโย ขีณาปายทุคฺคติวินิปาโต, โสตาปนฺโนหมสฺมิ อวินิปาตธมฺโม นิยโต สมฺโพธิปรายโนติ.

กตมานิ ปญฺจ ภยานิ เวรานิ วูปสนฺตานิ โหนฺติ. ยํ คหปติ ปาณาติปาตี ปาณาติปาตปจฺจยา ทิฏฺฐธมฺมิกมฺปิ ภยं เวรं ปสวติ, สมฺปรายิกมฺปิ ภยं เวรं ปสวติ, เจตสิกมฺปิ ทุกฺขํ โทมนสฺสं ปฏิสංเวเทติ, ปาณาติปาตา ปฏิวิรโต เนว ทิฏฺฐธมฺมิกं[๒] ภยं เวรं ปสวติ, น สมฺปรายิกं[๒] ภยं เวรं ปสวติ, น เจตสิกं[๒] ทุกฺขํ โทมนสฺสं ปฏิสංเวเทติ. ปาณาติปาตา ปฏิวิรตสฺส เอวนฺตं ภยं เวรं วูปสนฺตं โหติ.

ยํ คหปติ อทินฺนาทายี ฯเปฯ กาเมสุมิจฺฉาจารี ฯเปฯ มุสาวาที ฯเปฯ สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐายี สุราเมรย-มชฺชปมาทฏฺฐานปจฺจยา ทิฏฺฐธมฺมิกมฺปิ ภยं เวรं ปสวติ, สมฺปรายิกมฺปิ ภยं เวรं ปสวติ, เจตสิกมฺปิ ทุกฺขํ โทมนสฺสं ปฏิสංเวเทติ, สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา ปฏิวิรโต เนว ทิฏฺฐธมฺมิกं ภยं เวรं ปสวติ, น สมฺปรายิกं ภยं เวรं ปสวติ, น เจตสิกं ทุกฺขํ โทมนสฺสं ปฏิสංเวเทติ. สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา ปฏิวิรตสฺส เอวนฺตं ภยं เวรं วูปสนฺตं โหติ. อิมานิ ปญฺจ ภยานิ เวรานิ วูปสนฺตานิ โหนฺติ.

---

[๑] ฉ.,เท. จ

[๒] ฉ.,เท. ทิฏฺฐธมฺมิกมฺปิ ฯเปฯ สมฺปรายิกมฺปิ ฯเปฯ เจตสิกมฺปิ, เอวมุปริปิ.

กตเมหิ จตูหิ โสตาปตฺติยงฺเคหิ สมนฺนาคโต โหติ. อิธ คหปติ อริยสาวโก พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ ‘อิติปิ โส ภควา อรหๆ สมฺมาสมฺพุทฺโธ วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน สุคโต โลกวิทู อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิ สตฺถา เทวมนุสฺสานๆ พุทฺโธ ภควาติ, ธมฺเม อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ ‘สฺวากฺขาโต ภควตา ธมฺโม สนฺทิฏฺฐิโก อกาลิโก เอหิปสฺสิโก โอปนยิโก ปจฺจตฺตๆ เวทิตพฺโพ วิญฺญูหีติ; สงฺเฆ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ ‘สุปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ, อุชุปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ, ญายปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ, สามีจิปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ, ยทิทๆ จตฺตาริ ปุริสยุคานิ อฏฺฐ ปุริสปุคฺคลา, เอส ภควโต สาวกสงฺโฆ อาหุเนยฺโย ปาหุเนยฺโย ทกฺขิเณยฺโย อญฺชลิกรณีโย อนุตฺตรๆ ปุญฺญกฺเขตฺตๆ โลกสฺสาติ อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคโต โหติ อขณฺเฑหิ อจฺฉิทฺเทหิ อสพเลหิ อกมฺมาเสหิ ภุชิสฺเสหิ วิญฺญูปสฏฺเฐหิ อปรามฏฺเฐหิ สมาธิสๆวตฺตนิเกหิ. อิเมหิ จตูหิ โสตาปตฺติยงฺเคหิ สมนฺนาคโต โหติ.

กตโม จสฺส อริโย ญาโย ปญฺญาย สุทิฏฺโ โหติ สุปฺปฏิวิทฺโธ. อิธ คหปติ อริยสาวโก อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ; ‘อิติ อิมสฺมึ สติ อิทๆ โหติ; อิมสฺสุปฺปาทา อิทๆ อุปฺปชฺชติ, อิมสฺมึ อสติ อิทๆ น โหติ อิมสฺส นิโรธา อิทๆ นิรุชฺฌติ. ยทิทๆ, อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารา, สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณๆ, วิญฺญาณปจฺจยา นามรูปๆ, นามรูปปจฺจยา สพายตนๆ, สพาตนปจฺจยา ผสฺโส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา ตณฺหา, ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานๆ, อุปาทานปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณๆ

โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสา สมฺภวนฺติ, เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติ; อวิชฺชาย เตฺวว อเสสวิราคนิโรธา สงฺขารนิโรโธ, สงฺขารนิโรธา วิญฺญาณนิโรโธ, วิญฺญาณนิโรธา นามรูปนิโรโธ, นามรูปนิโรธา สฬายตนนิโรโธ, สฬายตนนิโรธา ผสฺสนิโรโธ, ผสฺสนิโรธา เวทนานิโรโธ, เวทนานิโรธา ตณฺหานิโรโธ, ตณฺหานิโรธา อุปาทานนิโรโธ, อุปาทานนิโรธา ภวนิโรโธ, ภวนิโรธา ชาตินิโรโธ, ชาตินิโรธา ชรามรณํ โสกปริเทว-ทุกฺขโทมนสฺสุปายาสา นิรุชฺฌนฺติ, เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส นิโรโธ โหติ[๑] อยญฺจสฺส อริโย ญาโย ปญฺญาย สุทิฏฺโฐ โหติ สุปฺปฏิวิทฺโธ.

ยโต โข คหปติ อริยสาวกสฺส อิมานิ ปญฺจ ภยานิ เวรานิ วูปสนฺตานิ โหนฺติ, อิเมหิ [๒] จตูหิ โสตาปตฺติยงฺเคหิ สมนฺนาคโต โหติ, อยญฺจสฺส อริโย ญาโย ปญฺญาย สุทิฏฺโฐ โหติ สุปฺปฏิวิทฺโธ, โส อากงฺขมาโน อตฺตนา ว อตฺตานํ พฺยากเรยฺย 'ขีณนิรโยมฺหิ ขีณติรจฺฉานโยนิ ขีณปิตฺติวิสโย ขีณาปายทุคฺคติวินิปาโต: โสตาปนฺโนหมสฺมิ อวินิปาตธมฺโม นิยโต สมฺโพธิปรายโนติ. ทุติยं.

๓. กึทิฏฺฐิกสุตฺตํ

[๙๓] เอกํ สมยं ภควา สาวตฺถิยं วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม. อถ โข อนาถปิณฺฑิโก คหปติ ทิวาทิวสฺส สาวตฺถิยา นิกฺขมิ ภควนฺตं ทสฺสนาย. อถ โข อนาถปิณฺฑิกสฺส คหปติสฺส เอตทโหสิ "อกาโล โข ตาว ภควนฺตं ทสฺสนาย, ปฏิสลฺลีโน ภควา, มโนภาวนียานมฺปิ ภิกฺขูนํ อกาโล ทสฺสนาย,

---

[๑] ฉ.,เท. อิติสทฺโท ทิสฺสติ.　　[๒] ฉ.,เท. จ

ปฏิสลฺลีนา มโนภาวนียา ภิกฺขู, ยนฺนูนาหํ, เยน อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ อาราโม, เตนุปสงฺกเมยฺยนฺติ.

อถ โข อนาถปิณฺฑิโก คหปติ, เยน อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ อาราโม, เตนุปสงฺกมิ. เตน โข ปน สมเยน อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา สงฺคมฺม สมาคมฺม อุนฺนาทิโน อุจฺจาสทฺทา มหาสทฺทา[๑] อเนกวิหิตํ ติรจฺฉานกถํ กเถนฺตา นิสินฺนา โหนฺติ. อทฺทสํสุ โข เต อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา อนาถปิณฺฑิกํ คหปตึ ทูรโตว อาคจฺฉนฺตํ; ทิสฺวาน อญฺญมญฺญํ สญฺจเปสุ๒ "อปฺปสทฺทา โภนฺโต โหนฺตุ, มา โภนฺโต สทฺทมกตฺถ. อยํ อนาถปิณฺฑิโก คหปติ [๓] อาคจฺฉติ สมณสฺส โคตมสฺส สาวโก. ยาวตา โข ปน สมณสฺส โคตมสฺส สาวกา คิหี โอทาตวสนา สาวตฺถิยํ ปฏิวสนฺติ, อยํ เตสํ อญฺญตโร อนาถปิณฺฑิโก คหปติ. อปฺปสทฺทกามา โข ปน เต อายสฺมนฺโต อปฺปสทฺทวินีตา อปฺปสทฺทสฺส วณฺณวาทิโน. อปฺเปว นาม อปฺปสทฺทํ ปริสํ วิทิตฺวา อุปสงฺกมิตพฺพํ มญฺเญยฺยาติ.

อถ โข เต [๔] ปริพฺพาชกา ตุณฺหี อเหสุ. อถ โข อนาถปิณฺฑิโก คหปติ, เยน เต [๔] ปริพฺพาชกา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา เตหิ อญฺญติตฺถิเยหิ ปริพฺพาชเกหิ สทฺธึ สมฺโมทิ; สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ; เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข อนาถปิณฺฑิกํ [๕] เต อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา เอตทโวจุ๋ "วเทหิ คหปติ กึทิฏฺฐิโก สมโณ โคตโมติ.

---

[๑] ฉ.,เท. อุจฺจาสทฺทมหาสทฺทา
[๒] ฉ.,เท.,อิ. สญฺจาเปสุ๋
[๓] ฉ.,เท. อารามํ
[๔] ฉ.,เท.,อิ. อญฺญติตฺถิยา
[๕] ฉ.,เท.,อิ. คหปตึ

"น โข อหํ ภนฺเต ภควโต สพฺพํ ทิฏฺฐึ ชานามีติ.

"อิทานิ[๑] กิร ตฺวํ คหปติ น สมณสฺส โคตมสฺส สพฺพํ ทิฏฺฐึ ชานาสิ, วเทหิ คหปติ กึทิฏฺฐิกา ภิกฺขูติ.

"ภิกฺขูนมฺปิ โข อหํ ภนฺเต น สพฺพํ ทิฏฺฐึ ชานามีติ.

"อิติ กิร ตฺวํ คหปติ น สมณสฺส โคตมสฺส สพฺพํ ทิฏฺฐึ ชานาสิ, นปิ ภิกฺขูนํ สพฺพํ ทิฏฺฐึ ชานาสิ, วเทหิ คหปติ กึทิฏฺฐิโกสิ ตุวนฺติ.

"เอตํ โข ภนฺเต อมฺเหหิ น ทุกฺกรํ พฺยากาตุํ 'ยํทิฏฺฐิกา มยนฺติ,[๒] อิงฺฆ ตาว อายสฺมนฺโต ยถาสกานิ ทิฏฺฐิคตานิ พฺยากโรนฺตุ, ปจฺฉาเปตํ อมฺเหหิ น[๓] ทุกฺกรํ ภวิสฺสติ พฺยากาตุํ 'ยํทิฏฺฐิกา มยนฺติ.

เอวํ วุตฺเต, อญฺญตโร ปริพฺพาชโก อนาถปิณฺฑิกํ คหปตึ เอตทโวจ "สสฺสโต โลโก, อิทเมว สจฺจํ, โมฆมญฺญนฺติ เอวํทิฏฺฐิโก อหํ คหปตีติ.

อญฺญตโรปิ โข ปริพฺพาชโก อนาถปิณฺฑิกํ คหปตึ เอตทโวจ "อสสฺสโต โลโก, อิทเมว สจฺจํ, โมฆมญฺญนฺติ เอวํทิฏฺฐิโก อหํ คหปตีติ.

อญฺญตโรปิ โข ปริพฺพาชโก อนาถปิณฺฑิกํ คหปตึ เอตทโวจ "อนฺตวา โลโก ฯเปฯ อนนฺตวา โลโก ฯเปฯ ตํ ชีวํ ตํ สรีรํ ฯเปฯ อญฺญํ ชีวํ อญฺญํ สรีรํ ฯเปฯ โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณา ฯเปฯ น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณา ฯเปฯ โหติ จ

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อิติ
[๒] ฉ.,เท. อิติสทฺโท น ทิสฺสติ.
[๓] อิ. โน

น จ โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณา ฯเปฯ เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณา, อิทเมว สจฺจํ, โมฆมญฺญนฺติ เอวํทิฏฺฐิโก อหํ คหปตีติ.

เอวํ วุตฺเต. อนาถปิณฺฑิโก คหปติ เต ปริพฺพาชเก เอตทโวจ "ยฺวายํ ภนฺเต อายสฺมา เอวมาห 'สสฺสโต โลโก, อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ เอวํทิฏฺฐิโก อหํ คหปตีติ, อิมสฺส อยมายสฺมโต ทิฏฺฐิ อตฺตโน วา อโยนิโส มนสิการเหตุ อุปฺปนฺนา ปรโฆสปจฺจยา[๑] วา. สา โข ปเนสา ทิฏฺฐิ ภูตา สงฺขตา เจตยิตา ปฏิจฺจสมุปฺปนฺนา. ยํ โข ปน กิญฺจิ ภูตํ สงฺขตํ เจตยิตํ ปฏิจฺจสมุปฺปนฺนํ, ตทนิจฺจํ. ยทนิจฺจํ, ตํ ทุกฺขํ. ยํ ทุกฺขํ, ตเทว[๒] โส อายสฺมา อลฺลีโน, ตเทว โส อายสฺมา อชฺฌุปคโต.

โยปายํ ภนฺเต อายสฺมา เอวมาห 'อสสฺสโต โลโก, อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ เอวํทิฏฺฐิโก อหํ คหปตีติ, อิมสฺสาปิ อยมายสฺมโต ทิฏฺฐิ อตฺตโน วา อโยนิโส มนสิการเหตุ อุปฺปนฺนา ปรโฆสปจฺจยา วา. สา โข ปเนสา ทิฏฺฐิ ภูตา สงฺขตา เจตยิตา ปฏิจฺจสมุปฺปนฺนา. ยํ โข ปน กิญฺจิ ภูตํ สงฺขตํ เจตยิตํ ปฏิจฺจสมุปฺปนฺนํ, ตทนิจฺจํ. ยทนิจฺจํ, ตํ ทุกฺขํ, ยํ ทุกฺขํ, ตเทว โส อายสฺมา อลฺลีโน. ตเทว โส อายสฺมา อชฺฌุปคโต.

โยปายํ ภนฺเต อายสฺมา เอวมาห 'อนฺตวา โลโก ฯเปฯ อนนฺตวา โลโก ฯเปฯ ตํ ชีวํ ตํ สรีรํ ฯเปฯ อญฺญํ ชีวํ อญฺญํ สรีรํ ฯเปฯ โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณา ฯเปฯ น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณา ฯเปฯ โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณา

---

[๑] ฉ.,เท. ปรโต โฆสปจฺจยา, เอวมุปริปิ. [๒] ฉ.,เท. ตเทวโส, เอวมุปริปิ.

ฯเปฯ เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณา. อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ เอวํทิฏฺฐิโก อหํ คหปตีติ, อิมสฺสาปิ อยมายสฺมโต ทิฏฺฐิ อตฺตโน วา อโยนิโส มนสิการเหตุ อุปฺปนฺนา ปรโฆสปจฺจยา วา. สา โข ปเนสา ทิฏฺฐิ ภูตา สงฺขตา เจตยิตา ปฏิจฺจสมุปฺปนฺนา. ยํ โข ปน กิญฺจิ ภูตํ สงฺขตํ เจตยิตํ ปฏิจฺจสมุปฺปนฺนํ, ตทนิจฺจํ. ยทนิจฺจํ, ตํ ทุกฺขํ. ยํ ทุกฺขํ, ตเทว โส อายสฺมา อลฺลีโน, ตเทว โส อายสฺมา อชฺฌุปคโตติ.

เอวํ วุตฺเต, เต ปริพฺพาชกา อนาถปิณฺฑิกํ คหปตึ เอตทโวจุ "พฺยากตานิ โข คหปติ อมฺเหหิ สพฺเพเหว ยถาสกานิ ทิฏฺฐิคตานิ. วเทหิ คหปติ กึทิฏฺฐิโกสิ ตุวนฺติ.

"ยํ โข ปน[๑] ภนฺเต กิญฺจิ ภูตํ สงฺขตํ เจตยิตํ ปฏิจฺจสมุปฺปนฺนํ, ตทนิจฺจํ. ยทนิจฺจํ, ตํ ทุกฺขํ. 'ยํ ทุกฺขํ, ตํ เนตํ มม, เนโสหมสฺมิ, น เมโส อตฺตาติ; เอวํทิฏฺฐิโก โข อหํ ภนฺเตติ.

"ยํ โข คหปติ กิญฺจิ ภูตํ สงฺขตํ เจตยิตํ ปฏิจฺจสมุปฺปนฺนํ, ตทนิจฺจํ. ยทนิจฺจํ, ตํ ทุกฺขํ. ยํ ทุกฺขํ, ตเทว ตฺวํ คหปติ อลฺลีโน, ตเทว ตฺวํ คหปติ อชฺฌุปคโตติ.

"ยํ โข ปน ภนฺเต กิญฺจิ ภูตํ สงฺขตํ เจตยิตํ ปฏิจฺจสมุปฺปนฺนํ, ตทนิจฺจํ. ยทนิจฺจํ, ตํ ทุกฺขํ. 'ยํ ทุกฺขํ, ตํ เนตํ มม, เนโสหมสฺมิ, น เมโส อตฺตาติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญาย สุทิฏฺฐํ, ตสฺส จ อุตฺตริ[๒] นิสฺสรณํ ยถาภูตํ ปชานามีติ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ปนสทฺโท น ทิสฺสติ.　　[๒] ฉ.,เท. อุตฺตริ

เอวํ วุตฺเต, เต ปริพฺพาชกา ตุณฺหีภูตา มงฺกุภูตา ปตฺตกฺขนฺธา อโธมุขา ปชฺฌายนฺตา อปฺปฏิภาณา นิสีทึสุ. อถ โข อนาถปิณฺฑิโก คหปติ เต ปริพฺพาชเก ตุณฺหีภูเต มงฺกุภูเต ปตฺตกฺขนฺเธ อโธมุเข ปชฺฌายนฺเต อปฺปฏิภาเณ วิทิตฺวา อุฏฺฐายาสนา, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ; เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อนาถปิณฺฑิโก คหปติ, ยาวตโก อโหสิ เตหิ อญฺญติตฺถิเยหิ ปริพฺพาชเกหิ สทฺธึ กถาสลฺลาโป, ตํ สพฺพํ ภควโต อาโรเจสิ.

"สาธุ สาธุ คหปติ, เอวํ โข เต คหปติ โมฆปุริสา กาเลน กาลํ สหธมฺเมน สุนิคฺคหิตํ นิคฺคเหตพฺพาติ.

อถ โข ภควา อนาถปิณฺฑิกํ คหปตึ ธมฺมิยา กถาย สนฺทสฺเสสิ สมาทเปสิ สมุตฺเตเชสิ สมฺปหํเสสิ. อถ โข อนาถปิณฺฑิโก คหปติ ภควตา ธมฺมิยา กถาย สนฺทสฺสิโต สมาทปิโต สมุตฺเตชิโต สมฺปหํสิโต อุฏฺฐายาสนา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ปกฺกามิ.

อถ โข ภควา อจิรปกฺกนฺเต อนาถปิณฺฑิเก คหปติมฺหิ ภิกฺขู อามนฺเตสิ "โยปิ โข[๑] ภิกฺขเว ภิกฺขู[๒] ทีฆรตฺตํ อเวธิธมฺโม อิมสฺมึ ธมฺมวินเย[๒] โสปิ เอวเมวํ[๓] อญฺญติตฺถิเย ปริพฺพาชเก สหธมฺเมน สุนิคฺคหิตํ นิคฺคเหยฺย,[๔] ยถาตํ อนาถปิณฺฑิเกน คหปตินา นิคฺคหิตาติ. ตติยํ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. โส
[๒] ฉ.,เท.,อิ. ภิกฺขู วสฺสสตุปสมฺปนฺโน อิมสฺมึ ธมฺมวินเย
[๓] ฉ.,เท. เอวเมว, เอวมุปริปิ.
[๔] ฉ.,เท.,อิ. นิคฺคณฺเหยฺย, เอวมุปริปิ.

๔. วชฺชิยมาหิตสุตฺตํ

[๙๔] เอกํ สมยํ ภควา จมฺปายํ วิหรติ คคฺคราย โปกฺขรณิยา ตีเร. อถ โข วชฺชิยมาหิโต คหปติ ทิวาทิวสฺส จมฺปาย นิกฺขมิ ภควนฺตํ ทสฺสนาย. อถ โข วชฺชิยมาหิตสฺส คหปติสฺส เอตทโหสิ "อกาโล โข ตาว ภควนฺตํ ทสฺสนาย, ปฏิสลฺลีโน ภควา, มโนภาวนียานํ[๑] ภิกฺขูนํ อกาโล ทสฺสนาย, ปฏิสลฺลีนา มโนภาวนียา ภิกฺขู, ยนฺนูนาหํ, เยน อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ อาราโม, เตนุปสงฺกเมยฺยนฺติ.

อถ โข วชฺชิยมาหิโต คหปติ, เยน อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ อาราโม, เตนุปสงฺกมิ. เตน โข ปน สมเยน [๒] อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา สงฺคมฺม สมาคมฺม อุนฺนาทิโน อุจฺจาสทฺทา มหาสทฺทา อเนกวิหิตํ ติรจฺฉานกถํ กเถนฺตา นิสินฺนา โหนฺติ. อทฺทสๅสุ โข เต อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา วชฺชิยมาหิตํ คหปตึ ทูรโตว อาคจฺฉนฺตํ; ทิสฺวาน อญฺญมญฺญํ สญฺญเปสุ๎[๓] "อปฺปสทฺทา โภนฺโต โหนฺตุ, มา โภนฺโต สทฺทมกตฺถ. อยํ วชฺชิยมาหิโต คหปติ อาคจฺฉติ สมณสฺส โคตมสฺส สาวโก. ยาวตา โข ปน สมณสฺส โคตมสฺส สาวกา คิหี โอทาตวสนา จมฺปายํ ปฏิวสนฺติ, อยํ เตสํ อญฺญตโร วชฺชิยมาหิโต คหปติ. อปฺปสทฺทกามา โข ปน เต อายสฺมนฺโต อปฺปสทฺทวินีตา อปฺปสทฺทสฺส วณฺณวาทิโน, อปฺเปว นาม อปฺปสทฺทํ ปริสํ วิทิตฺวา อุปสงฺกมิตพฺพํ มญฺเญยฺยาติ. อถ โข เต [๔] ปริพฺพาชกา ตุณฺหี อเหสุ๎.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. มโนภาวนียานมฺปิ [๒] ฉ.,เท.,อิ. เต
[๓] ฉ.,เท. สญฺจาเปสุ๎ [๔] ฉ.,เท.,อิ. อญฺญติตฺถิยา

อถ โข วชฺชิยมาหิโต คหปติ, เยน [๑] ปริพฺพาชกา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา เตหิ อญฺญติตฺถิเยหิ ปริพฺพาชเกหิ สทฺธึ สมฺโมทิ; สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ; เอกมนฺตं นิสินฺนं โข วชฺชิยมาหิตं คหปตึ เต [๒] ปริพฺพาชกา เอตทโวจุ๎ “สจฺจํ กิร คหปติ สมโณ โคตโม สพฺพํ ตปํ ครหติ, สพฺพं ตปสฺสึ ลูขาชีวึ เอกัเสน อุปกฺโกสติ อุปวทตีติ.

“น โข ภนฺเต ภควา สพฺพํ ตปํ ครหติ, นปิ สพฺพं ตปสฺสึ ลูขาชีวึ เอกัเสน อุปกฺโกสติ อุปวทติ. คารยฺหํ โข ภนฺเต ภควา ครหติ, ปสํสิยं[๓] ปสํสติ. คารยฺหं โข ปน ภนฺเต ภควา ครหนฺโต ปสํสิยं ปสํสนฺโต วิภชวาที[๔] ภควา, น โส ภควา เอตฺถ เอกัสวาทีติ.[๕]

เอวं วุตฺเต, อญฺญตโร ปริพฺพาชโก วชฺชิยมาหิตं คหปตึ เอตทโวจ “อาคเมหิ ตฺวं คหปติ, ยสฺส ตฺวं สมณสฺส โคตมสฺส วณฺณํ ภาสสิ,[๖] โส[๗] สมโณ โคตโม เวนยิโก อปฺปญฺญตฺติโกติ.

“เอตฺถปาหं ภนฺเต อายสฺมนฺเต วกฺขามิ สหธมฺเมน, ‘อิทํ กุสลนฺติ ภนฺเต ภควตา ปญฺญตฺตं, ‘อิทํ อกุสลนฺติ ภนฺเต ภควตา ปญฺญตฺตं. อิติ กุสลากุสลं ภควา ปญฺญายมาโน[๘] สปฺปญฺญตฺติโก [๙] น โส ภควา เวนยิโก อปฺปญฺญตฺติโกติ.

เอวं วุตฺเต, [๑๐] ปริพฺพาชกา ตุณฺหีภูตา มงฺกุภูตา ปตฺตกฺขนฺธา อโธมุขา ปชฺฌายนฺตา อปฺปฏิภาณา นิสีทึสุ.

๑-๒ ฉ.,เท.,อิ. อญฺญติตฺถิยา
๓ ฉ.,เท. ปสสิตพฺพึ, เอวมุปริปิ.
๔ ฉ.,เท.,อิ. วิภชวาโท
๕ ฉ.,เท.,อิ. เอกัสวาโทติ
๖ ฉ.,เท. ภาสติ
๗ ฉ.,เท. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.
๘ ฉ.,เท.,อิ. ปญฺญาปยมาโน
๙ ฉ.,เท.,อิ. ภควา
๑๐ ฉ.,เท.,อิ. เต

อถ โข วชฺชิยมาหิโต คหปติ เต ปริพฺพาชเก ตุณฺหีภูเต มงฺกุภูเต ปตฺตกฺขนฺเธ อโธมุเข ปชฺฌายนฺเต อปฺปฏิภาเณ วิทิตฺวา อุฏฺฐายาสนา, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ; เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข วชฺชิยมาหิโต คหปติ, ยาวตโก อโหสิ เตหิ อญฺญติตฺถิเยหิ ปริพฺพาชเกหิ สทฺธึ กถาสลฺลาโป, ตं สพฺพं ภควโต อาโรเจสิ.

"สาธุ สาธุ คหปติ, เอวํ โข เต คหปติ โมฆปุริสา กาเลน กาลํ สหธมฺเมน สุนิคฺคหีตํ นิคฺคเหตพฺพา. นาหं คหปติ สพฺพं ตปํ 'ตปิตพฺพนฺติ วทามิ, น ปนาหं[๑] คหปติ สพฺพं ตปํ 'น ตปิตพฺพนฺติ วทามิ, นาหं คหปติ สพฺพं สมาทานํ 'สมาทิตพฺพนฺติ วทามิ, น ปนาหं คหปติ สมาทานं 'น สมาทิตพฺพนฺติ วทามิ, นาหं คหปติ สพฺพं ปธานं 'ปทหิตพฺพนฺติ วทามิ, น ปนาหं คหปติ สพฺพं ปธานं 'น ปทหิตพฺพนฺติ วทามิ, นาหं คหปติ สพฺพं[๒] ปฏินิสฺสคฺคं 'ปฏินิสฺสชฺชิตพฺโพติ[๒] วทามิ, น ปนาหं คหปติ ปฏินิสฺสคฺคं 'น ปฏินิสฺสชฺชิตพฺโพติ วทามิ, นาหं คหปติ สพฺพं[๓] วิมุตฺตึ 'วิมุจฺจิตพฺพาติ[๓] วทามิ, น ปนาหं คหปติ สพฺพं วิมุตฺตึ 'น วิมุจฺจิตพฺพาติ[๓] วทามิ.

ยญฺหิ คหปติ ตปํ ตปโต อกุสลา ธมฺมา อภิวฑฺฒนฺติ, กุสลา ธมฺมา ปริหายนฺติ, เอวรูปं ตปं 'น ตปิตพฺพนฺติ วทามิ. ยญฺจ ขฺวาสฺส คหปติ ตปํ ตปโต อกุสลา ธมฺมา ปริหายนฺติ, กุสลา ธมฺมา อภิวฑฺฒนฺติ, เอวรูปं ตปं 'ตปิตพฺพนฺติ วทามิ.

---

[๑] ฉ.,เท. น จ ปนาหं　[๒-๒] ฉ.,เท.,อิ. สพฺโพ ปฏินิสฺสคฺโค ปฏินิสฺสชฺชิตพฺโพ, เอวมุปริปิ　[๓-๓] ฉ.,เท. สพฺพา วิมุตฺติ วิมุจฺจิตพฺพาติ, เอวมุปริปิ.

ยญฺหิ คหปติ สมาทานํ สมาทยโต[๑] อกุสลา ธมฺมา อภิวฑฺฒนฺติ, กุสลา ธมฺมา ปริหายนฺติ, เอวรูปํ สมาทานํ 'น 'สมาทิตพฺพนฺติ วทามิ. ยญฺจ ขฺวาสฺส คหปติ สมาทานํ สมาทยโต[๑] อกุสลา ธมฺมา ปริหายนฺติ, กุสลา ธมฺมา อภิวฑฺฒนฺติ, เอวรูปํ สมาทานํ 'สมาทิตพฺพนฺติ วทามิ.

ยญฺหิ คหปติ ปธานํ ปทหโต อกุสลา ธมฺมา อภิวฑฺฒนฺติ, กุสลา ธมฺมา ปริหายนฺติ, เอวรูปํ ปธานํ 'น ปทหิตพฺพนฺติ วทามิ. ยญฺจ ขฺวาสฺส คหปติ ปธานํ ปทหโต อกุสลา ธมฺมา ปริหายนฺติ, กุสลา ธมฺมา อภิวฑฺฒนฺติ, เอวรูปํ ปธานํ 'ปทหิตพฺพนฺติ วทามิ.

ยญฺหิ คหปติ ปฏินิสฺสคฺคํ ปฏินิสฺสชฺชโต อกุสลา ธมฺมา อภิวฑฺฒนฺติ, กุสลา ธมฺมา ปริหายนฺติ, เอวรูโป ปฏินิสฺสคฺโค 'น ปฏินิสฺสชฺชิตพฺโพติ วทามิ. ยญฺจ ขฺวาสฺส คหปติ ปฏินิสฺสคฺคํ ปฏินิสฺสชฺชโต อกุสลา ธมฺมา ปริหายนฺติ, กุสลา ธมฺมา อภิวฑฺฒนฺติ, เอวรูโป ปฏินิสฺสคฺโค 'ปฏินิสฺสชฺชิตพฺโพติ วทามิ.

ยญฺหิ คหปติ วิมุตฺตึ วิมุจฺจโต อกุสลา ธมฺมา อภิวฑฺฒนฺติ, กุสลา ธมฺมา ปริหายนฺติ, เอวรูปา วิมุตฺติ 'น วิมุจฺจิตพฺพาติ วทามิ. ยญฺจ ขฺวาสฺส คหปติ วิมุตฺตึ วิมุจฺจโต อกุสลา ธมฺมา ปริหายนฺติ, กุสลา ธมฺมา อภิวฑฺฒนฺติ, เอวรูปา วิมุตฺติ 'วิมุจฺจิตพฺพาติ วทามีติ.

อถ โข วชฺชิยมาหิโต คหปติ ภควตา ธมฺมิยา กถาย สนฺทสฺสิโต สมาทปิโต สมุตฺเตชิโต สมฺปหํสิโต อุฏฺฐายาสนา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ปกฺกามิ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. สมาทิยโต, เอวมุปริปิ

อถ โข ภควา อจิรปกฺกนฺเต วชฺชิยมาหิเต คหปติมฺหิ ภิกฺขู อามนฺเตสิ "โยปิ โข[๑] ภิกฺขุ ทีฆรตฺตํ อปฺปรชกฺโข อิมสฺมึ ธมฺมวินเย, โสปิ เอวเมวํ อญฺญติตฺถิเย ปริพฺพาชเก สหธมฺเมน สุนิคฺคหิตํ นิคฺคเหยฺย, ยถาตํ วชฺชิยมาหิเตน คหปตินา นิคฺคหิตาติ. จตุตฺถํ.

๕. อุตฺติยสุตฺตํ

[๙๕] อถ โข อุตฺติโย ปริพฺพาชโก, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธึ สมฺโมทิ; สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ; เอกมนฺตं นิสินฺโน โข อุตฺติโย ปริพฺพาชโก ภควนฺตํ เอตทโวจ

"กึ นุ โข โภ โคตม สสฺสโต โลโก, อิทเมว สจฺจํ, โมฆมญฺญนฺติ.

"อพฺยากตํ โข เอตं อุตฺติย มยา 'สสฺสโต โลโก, อิทเมว สจฺจํ, โมฆมญฺญนฺติ.

"กึ ปน โภ โคตม อสสฺสโต โลโก, อิทเมว สจฺจํ, โมฆมญฺญนฺติ.

"เอตมฺปิ โข อุตฺติย อพฺยากตं มยา 'อสสฺสโต โลโก, อิทเมว สจฺจํ, โมฆมญฺญนฺติ.

"กึ นุ โข โภ โคตม อนฺตวา โลโก ฯเปฯ อนนฺตวา โลโก ฯเปฯ ตं ชีวं ตं สรีรं ฯเปฯ อญฺญं ชีวं อญฺญं สรีรं ฯเปฯ โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณา ฯเปฯ น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณา ฯเปฯ โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณา ฯเปฯ เนว

---

[๑] ฉ.,เท. โส ภิกฺขเว ภิกฺขุ อิ. โส

โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณา, อิทเมว สจฺจํ, โมฆมญฺญนฺติ.

“เอตมฺปิ โข อุตฺติย อพฺยากตํ มยา ‘เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณา, อิทเมว สจฺจํ, โมฆมญฺญนฺติ.

‘กึ นุ โข โภ โคตม สสฺสโต โลโก, อิทเมว สจฺจํ, โมฆมญฺญนฺติ อิติ ปุฏฺโฐ สมาโน ‘อพฺยากตํ โข เอตํ อุตฺติย มยา ‘สสฺสโต โลโก, อิทเมว สจฺจํ, โมฆมญฺญนฺติ วเทสิ.

‘กึ ปน โภ โคตม อสสฺสโต โลโก, อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ อิติ ปุฏฺโฐ สมาโน ‘เอตมฺปิ โข อุตฺติย อพฺยากตํ มยา อสสฺสโต โลโก, อิทเมว สจฺจํ, โมฆมญฺญนฺติ วเทสิ.

‘กึ นุ โข โภ โคตม อนฺตวา โลโก ฯเปฯ อนนฺตวา โลโก ฯเปฯ ตํ ชีวํ ตํ สรีรํ ฯเปฯ อญฺญํ ชีวํ อญฺญํ สรีรํ ฯเปฯ โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณา ฯเปฯ น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณา ฯเปฯ โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณา ฯเปฯ เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณา, อิทเมว สจฺจํ, โมฆมญฺญนฺติ อิติ ปุฏฺโฐ สมาโน ‘เอตมฺปิ โข อุตฺติย อพฺยากตํ มยา ‘เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณา, อิทเมว สจฺจํ, โมฆมญฺญนฺติ วเทสิ. อถ กิญฺจรหิ โภตา โคตเมน พฺยากตนฺติ.

“อภิญฺญา โข อหํ อุตฺติย สาวกานํ ธมฺมํ เทเสมิ สตฺตานํ วิสุทฺธิยา โสกปริเทวานํ สมติกฺกมาย ทุกฺขโทมนสฺสานํ อตฺถงฺคมาย ญายสฺส อธิคมาย นิพฺพานสฺส สจฺฉิกิริยายาติ.

ยํ ปเนตํ ภวํ โคตโม อภิญฺญา สาวกานํ ธมฺมํ เทเสสิ สตฺตานํ วิสุทฺธิยา โสกปริเทวานํ สมติกฺกมาย ทุกฺขโทมนสฺสานํ

อตฺถงฺคมาย ฌายสฺส อธิคมาย นิพฺพานสฺส สจฺฉิกิริยาย, สพฺโพ วา[๑] เตน โลโก นิยฺยาสฺสติ[๒] อุปฑฺโฒ วา ติภาโค วา.[๓] เอวํ วุตฺเต, ภควา ตุณฺหี อโหสิ.

อถ โข อายสฺมโต อานนฺทสฺส เอตทโหสิ "มาเหว[๔] โข อุตฺติโย ปริพฺพาชโก ปาปกํ ทิฏฺฐิคตํ ปฏิลภิ[๕] 'สพฺพํ สามุกฺกํสิกํ วต เม สมโณ โคตโม ปญฺหํ ปุฏฺโฐ สํสาเทติ, โน วิสชฺเชติ, นูน น[๖] วิสหตีติ, ตทสฺส อุตฺติยสฺส ปริพฺพาชกสฺส ทีฆรตฺตํ อหิตาย ทุกฺขายาติ.

อถ โข อายสฺมา อานนฺโท อุตฺติยํ ปริพฺพาชกํ เอตทโวจ "เตนหาวุโส อุตฺติย อุปมนฺเต กริสฺสามิ, อุปมายมิเธกจฺเจ วิญฺญู ปุริสา ภาสิตสฺส อตฺถํ อาชานนฺติ. เสยฺยถาปิ อาวุโส อุตฺติย รญฺโญ ปจฺจนฺติมํ นครํ ตํ ทพฺหทฺทาลํ[๗] ทพฺหปาการโตรณํ เอกทฺวารํ, ตตฺรสฺส โทวาริโก ปณฺฑิโต พฺยตฺโต เมธาวี อญฺญาตานํ นิวาเรตา ญาตานํ ปเวเสตา, โส ตสฺส นครสฺส สมนฺตา อนุปริยายปถํ [๘] อนุกฺกมมาโน น ปสฺเสยฺย ปาการสนฺธึ วา ปาการวิวรं วา อนฺตมโส วิฬารนิสฺสกนมตฺตมฺปิ,[๙] โน จ ขฺวาสฺส เอวํ ญาณํ โหติ 'เอตฺตกา ปาณา อิมํ นครํ ปวิสนฺติ วา นิกฺขมนฺติ วาติ. อถ ขฺวาสฺส เอวเมตฺถ โหติ 'เย โข เกจิ โอฬาริกา ปาณา อิมํ นครํ ปวิสนฺติ วา นิกฺขมนฺติ วา, สพฺเพ เต อิมินา ทฺวาเรน ปวิสนฺติ วา นิกฺขมนฺติ วาติ.

---

[๑] อิ. จ
[๒] สี. นียิสฺสติ ฉ.,เท. นียติ, เอวมุปริปิ. อิ. นิยฺยิสฺสติ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. วาติ
[๔] ฉ.,เท.,อิ. มหาเหวํ
[๕] อิ. ปฏิลภติ
[๖] ฉ.,เท.,อิ. น นูน
[๗] ฉ.,เท. นครํ ทพฺหุทฺทาปิ อิ. นครํ ทุพฺพหุทฺทาปิ
[๘] ฉ.,เท. อนุกฺกมติ อนุปริยายปถํ
[๙] ฉ.,เท. พิฬารนิกฺขมนมตฺตมฺปิ

เอวเมว โข อาวุโส อุตฺติย น ตถาคตสฺส เอวํ อุสฺสุกฺกตํ[๑] โหติ ‘สพฺโพ วา เตน โลโก นิยฺยาสฺสติ, อุปฑฺโฒ วา ติภาโค วาติ. อถ โข เอวเมตฺถ ตถาคตสฺส โหติ ‘เย โข เกจิ โลกมฺหา นิยฺยึสุ วา นิยฺยนฺติ วา นิยฺยาสฺสนฺติ[๒] วา, สพฺเพ เต ปญฺจ นีวรเณ ปหาย เจตโส อุปกฺกิเลเส ปญฺญาย ทุพฺพลีกรเณ จตูสุ สติปฏฺฐาเนสุ สุปติฏฺฐิตจิตฺตา สตฺต โพชฺฌงฺเค ยถาภูตํ ภาเวตฺวา เอวเมเต โลกมฺหา นิยฺยึสุ วา นิยฺยนฺติ วา นิยฺยาสฺสนฺติ วาติ. ยเทว โข ตฺวํ อาวุโส อุตฺติย ภควนฺตํ อิมํ[๓] ปญฺหํ อปุจฺฉิ, ตเทเวตํ ปญฺหํ ภควนฺตํ อญฺเญน ปริยาเยน อปุจฺฉิ. ตสฺมา เต ตํ ภควา น พฺยากาสีติ. ปญฺจมํ.

๖. โกกนุทสุตฺตํ

[๙๖] เอกํ สมยํ อายสฺมา อานนฺโท [๔] รตฺติยา ปจฺจูสสมยํ ปจฺจุฏฺฐาย, เยน ตโปทา, เตนุปสงฺกมิ; คตฺตานิ ปริสิญฺจิตุํ. ตโปทาย[๕] คตฺตานิ ปริสิญฺจิตฺวา ปจฺจุตฺตริตฺวา เอกจีวโร อฏฺฐาสิ คตฺตานิ ปุพฺพาปยมาโน. โกกนุโทปิ โข ปริพฺพาชโก รตฺติยา ปจฺจูสสมยํ ปจฺจุฏฺฐาย, เยน ตโปทา, เตนุปสงฺกมิ คตฺตานิ ปริสิญฺจิตุํ. อทฺทสา โข โกกนุโท ปริพฺพาชโก อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ ทูรโต ว อาคจฺฉนฺตํ; ทิสฺวาน อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ เอตทโวจ

“เกฺวตฺถ[๖] อาวุโสติ.

---

[๑] ฉ.,เท. อุสฺสุกฺกํ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. นียิสฺสนฺติ, เอวมุปริปิ.
[๓] ฉ.,เท.,อิ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.
[๔] ฉ.,เท.,อิ. ราชคเห วิหรติ ตโปทาราเม อถ โข อายสฺมา อานนฺโท
[๕] ฉ.,เท. ตโปเท
[๖] อิ. กวตฺถ

"อหมาวุโส ภิกฺขูติ.

"กตเม[๑] อาวุโส ภิกฺขูติ.[๑]

"สมณา[๒] อาวุโส สกฺยปุตฺติยาติ.[๒] "ปุจฺเฉยฺยาม มยํ อายสฺมนฺตํ กิญฺจิเทว เทสํ, สเจ อายสฺมา โอกาสํ กโรติ ปญฺหสฺส เวยฺยากรณายาติ.

"ปุจฺฉาวุโส สุตฺวา เวทิสฺสามาติ.

"กึ นุ โข โภ 'สสฺสโต โลโก, อิทเมว สจฺจํ, โมฆมญฺญนฺติ เอวํทิฏฺฐิโก[๓] ภวนฺติ.

"น โข อหํ อาวุโส เอวํทิฏฺฐิโก 'สสฺสโต โลโก, อิทเมว สจฺจํ, โมฆมญฺญนฺติ.

"กึ นุ[๔] โข[๔] โภ 'อสสฺสโต โลโก, อิทเมว สจฺจํ, โมฆมญฺญนฺติ เอวํทิฏฺฐิโก ภวนฺติ.

"น โข อหํ อาวุโส เอวํทิฏฺฐิโก 'อสสฺสโต โลโก อิทเมว สจฺจํ, โมฆมญฺญนฺติ.

"กึ นุ โข โภ อนฺตวา โลโก ฯเปฯ อนนฺตวา โลโก ฯเปฯ ตํ ชีวํ ตํ สรีรํ ฯเปฯ อญฺญํ ชีวํ อญฺญํ สรีรํ ฯเปฯ โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณา ฯเปฯ น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณา ฯเปฯ โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณา ฯเปฯ เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณา, อิทเมว สจฺจํ, โมฆมญฺญนฺติ เอวํทิฏฺฐิโก ภวนฺติ.

[๑-๑] ฉ.,เท.,อิ. กตเมสํ อาวุโส ภิกฺขูนนฺติ　[๒-๒] ฉ.,เท.,อิ. สมณานํ อาวุโส สกฺยปุตฺติยานนฺติ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. เอวํทิฏฺจิ, เอวมุปริปิ.　[๔-๔] ฉ.,เท.,อิ. ปน

"น โข อหํ อาวุโส เอวํทิฏฺฐิโก 'เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณา, อิทเมว สจฺจํ, โมฆมญฺญนฺติ.

"เตนหิ ภวํ น ชานาติ น ปสฺสตีติ.

"น โข อหํ อาวุโส น ชานามิ น ปสฺสามิ, ชานามิหํ อาวุโส ปสฺสามีติ.

'กึ นุ โข โภ สสฺสโต โลโก, อิทเมว สจฺจํ, โมฆมญฺญนฺติ เอวํทิฏฺฐิโก ภวนฺติ อิติ ปุฏฺโฐ สมาโน 'น โข อหํ อาวุโส เอวํทิฏฺฐิโก สสฺสโต โลโก, อิทเมว สจฺจํ, โมฆมญฺญนฺติ วเทสิ.

'กึ นุ[๑] โข[๑] โภ อสสฺสโต โลโก, อิทเมว สจฺจํ, โมฆมญฺญนฺติ เอวํทิฏฺฐิโก ภวนฺติ ปุฏฺโฐ สมาโน 'น โข อหํ อาวุโส เอวํทิฏฺฐิโก 'อสสฺสโต โลโก, อิทเมว สจฺจํ, โมฆมญฺญนฺติ วเทสิ.

'กึ นุ โข โภ อนฺตวา โลโก ฯเปฯ อนนฺตวา โลโก ฯเปฯ ตํ ชีวํ ตํ สรีรํ ฯเปฯ อญฺญํ ชีวํ อญฺญํ สรีรํ ฯเปฯ โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณา ฯเปฯ น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณา ฯเปฯ โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณา ฯเปฯ เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณา, อิทเมว สจฺจํ, โมฆมญฺญนฺติ เอวํทิฏฺฐิโก ภวนฺติ อิติ ปุฏฺโฐ สมาโน 'น โข อหํ อาวุโส เอวํทิฏฺฐิโก 'เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณา, อิทเมว สจฺจํ, โมฆมญฺญนฺติ วเทสิ.

'เตนหิ ภวํ น ชานาติ น ปสฺสตีติ อิติ ปุฏฺโฐ สมาโน 'น โข อหํ อาวุโส น ชานามิ น ปสฺสามิ, ชานามหํ อาวุโส ปสฺสามีติ วเทสิ. ยถากถํ ปนาวุโส อิมสฺส ภาสิตสฺส อตฺโถ ทฏฺฐพฺโพติ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ปน

"สสฺสโต โลโก, อิทเมว สจฺจํ, โมฆมญฺญนฺติ โข อาวุโส ทิฏฺฐิคตเมตํ, 'อสสฺสโต โลโก, อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ โข อาวุโส ทิฏฺฐิคตเมตํ, 'อนฺตวา โลโก ฯเปฯ อนนฺตวา โลโก ฯเปฯ ตํ ชีวํ ตํ สรีรํ ฯเปฯ อญฺญํ ชีวํ อญฺญํ สรีรํ ฯเปฯ โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณา ฯเปฯ น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณา ฯเปฯ โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณา ฯเปฯ เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณา, อิทเมว สจฺจํ, โมฆมญฺญนฺติ โข อาวุโส ทิฏฺฐิคตเมตํ.

ยาวตา อาวุโส ทิฏฺฐิคตา ยาวตา ทิฏฺฐิฏฺฐานา อธิฏฺฐานํ ปริยุฏฺฐานํ [๑] สมุคฺฆาโต ตมหํ ชานามิ ตมหํ ปสฺสามิ. ตมหํ ชานนฺโต 'ชานามีติ ตมหํ ปสฺสนฺโต 'ปสฺสามีติ กฺยาหํ วกฺขามิ, 'น ชานามิ น ปสฺสามีติ ชานามหํ อาวุโส ปสฺสามีติ.

"โก นาม อายสฺมา กถญฺจ ปนายสฺมนฺตํ สพฺรหฺมจารี สญฺชานนฺตีติ.

"อานนฺโทติ โข เม อาวุโส นามํ, 'อานนฺโทติ จ ปน มํ สพฺรหฺมจารี สญฺชานนฺตีติ.

"มหาจริเยน กิร โภ สทฺธึ มนฺตยมานา น ชานิมฺหา[๒] 'อายสฺมา อานนฺโทติ. สเจ หิ มยํ สญฺชาเนยฺยาม 'อยมายสฺมา อานนฺโทติ, เอตฺตกมฺปิ โน นปฺปฏิภาเสยฺย 'ขมตุ จ เม อายสฺมา อานนฺโทติ. ฉฏฺฐํ.

---

[๑] ฉ.,เท. ทิฏฺฐิฏฺฐานํ ทิฏฺฐิอธิฏฺฐานํ ทิฏฺฐิปริยุฏฺฐานํ ทิฏฺฐิสมุฏฺฐานํ ทิฏฺฐิสมุคฺฆาโต อิ. ทิฏฺฐิฐานทิฏฺฐิอธิฏฺฐานทิฏฺฐิปริยุฏฺฐานทิฏฺฐิสมุฏฺฐานทิฏฺฐิสมุคฺฆาโต

[๒] ฉ.,เท.,อิ. ชานิมฺห

๗. อาหุเนยฺยสุตฺตํ

[๙๗] "ทสหิ ภิกฺขเว ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อาหุเนยฺโย[๑] ปาหุเนยฺโย ทกฺขิเณยฺโย อญฺชลิกรณีโย อนุตฺตรํ ปุญฺญกฺเขตฺตํ โลกสฺส. กตเมหิ ทสหิ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สีลวา โหติ, ปาติโมกฺขสํวรสํวุโต วิหรติ อาจารโคจรสมฺปนฺโน, อณุมตฺเตสุ วชฺเชสุ ภยทสฺสาวี สมาทาย สิกฺขติ สิกฺขาปเทสุ.

พหุสฺสุโต โหติ สุตธโร สุตสนฺนิจโย, เย เต ธมฺมา อาทิกลฺยาณา มชฺเฌกลฺยาณา ปริโยสานกลฺยาณา สาตฺถํ สพฺยญฺชนํ เกวลปริปุณฺณํ ปริสุทฺธํ พฺรหฺมจริยํ อภิวทนฺติ, ตถารูปาสฺส ธมฺมา พหุสฺสุตา โหนฺติ ธตา วจสา ปริจิตา มนสานุเปกฺขิตา ทิฏฺฐิยา สุปฺปฏิวิทฺธา.

กลฺยาณมิตฺโต โหติ กลฺยาณสหาโย กลฺยาณสมฺปวงฺโก.

สมฺมาทิฏฺฐิโก โหติ สมฺมาทสฺสเนน สมนฺนาคโต.

อเนกวิหิตํ อิทฺธิวิธํ ปจฺจนุโภติ: เอโกปิ หุตฺวา พหุธา โหติ; พหุธาปิ หุตฺวา เอโก โหติ; อาวิภาวํ ติโรภาวํ; ติโรกุฑฺฑํ ติโรปาการํ ติโรปพฺพตํ อสชฺชมาโน คจฺฉติ, เสยฺยถาปิ อากาเส; ปถวิยาปิ อุมฺมุชฺชนิมฺมุชฺชํ กโรติ, เสยฺยถาปิ อุทเก; อุทเกปิ อภิชฺชมาเน คจฺฉติ, เสยฺยถาปิ ปถวิยํ; อากาเสปิ ปลฺลงฺเกน กมติ, เสยฺยถาปิ ปกฺขี สกุโณ; อิเมปิ จนฺทิมสุริเย เอวํมหิทฺธิเก เอวํมหานุภาเว ปาณินา ปรามสติ ปริมชฺชติ, ยาว พฺรหฺมโลกาปิ กาเยน จ[๒] วสํ วตฺเตติ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. โหติ

[๒] ฉ.,เท.,อิ. จสทฺโท น ทิสฺสติ.

ทิพฺพาย โสตธาตุยา วิสุทฺธาย อติกฺกนฺตมานุสิกาย อุโภ สทฺเท สุณาติ ทิพฺเพ จ มานุเส จ เย ทูเร สนฺติเก จ.

ปรสตฺตานํ ปรปุคฺคลานํ เจตสา เจโต ปริจฺจ ปชานาติ. สราคํ วา จิตฺตํ 'สราคํ จิตฺตนฺติ ปชานาติ, วีตราคํ วา จิตฺตํ 'วีตราคํ จิตฺตนฺติ ปชานาติ, สโทสํ วา จิตฺตํ ฯเปฯ วีตโทสํ วา จิตฺตํ ฯเปฯ สโมหํ วา จิตฺตํ ฯเปฯ วีตโมหํ วา จิตฺตํ ฯเปฯ สงฺขิตฺตํ วา จิตฺตํ ฯเปฯ วิกฺขิตฺตํ วา จิตฺตํ ฯเปฯ มหคฺคตं[๑] วา จิตฺตํ ฯเปฯ อมหคฺคตं วา จิตฺตं[๑] ฯเปฯ สอุตฺตรํ วา จิตฺตํ ฯเปฯ อนุตฺตรํ วา จิตฺตํ ฯเปฯ สมาหิตं[๒] วา จิตฺตํ ฯเปฯ อสมาหิตं วา[๒] จิตฺตํ ฯเปฯ วิมุตฺตํ วา จิตฺตํ ฯเปฯ อวิมุตฺตํ วา จิตฺตं "อวิมุตฺตं จิตฺตนฺติ[๓] ปชานาติ.

อเนกวิหิตํ ปุพฺเพนิวาสํ อนุสฺสรติ, เสยฺยถีทํ: เอกมฺปิ ชาตึ เทฺวปิ ชาติโย ติสฺโสปิ ชาติโย จตสฺโสปิ ชาติโย ปญฺจปิ ชาติโย ทสปิ ชาติโย วีสมฺปิ ชาติโย ตึสมฺปิ ชาติโย จตฺตาฬีสมฺปิ ชาติโย ปญฺญาสมฺปิ ชาติโย ชาติสตมฺปิ ชาติสหสฺสมฺปิ ชาติสตสหสฺสมฺปิ อเนเกปิ สํวฏฺฏกปฺเป อเนเกปิ วิวฏฺฏกปฺเป อเนเกปิ สํวฏฺฏวิวฏฺฏกปฺเป; 'อมุตฺราสึ เอวนฺนาโม เอวโคตฺโต เอววณฺโณ เอวมาหาโร เอวสุขทุกฺขปฏิสංเวที เอวมายุปริยนฺโต, โส ตโต จุโต อมุตฺร อุทปาทึ; ตตฺรปาสึ เอวนฺนาโม เอวโคตฺโต เอววณฺโณ เอวมาหาโร เอวสุขทุกฺขปฏิสංเวที เอวมายุปริยนฺโต, โส ตโต จุโต อิธูปปนฺโนติ,[๔] อิติ สาการं สอุทฺเทสं อเนกวิหิตं ปุพฺเพนิวาสं อนุสฺสรติ.

[๑-๑] อิ. อมหคฺคตํ วา จิตฺตํ ฯเปฯ มหคฺคตํ วา จิตฺตํ [๒-๒] อิ. อสมาหิตं วา จิตฺตํ ฯเปฯ สมาหิตं วา จิตฺตํ [๓] อิ. อวิมุตฺตํ จิตฺตนฺติ [๔] ฉ.,เท. อิธูปปนฺโนติ.

ทิพฺเพน จกฺขุนา วิสุทฺเธน อติกฺกนฺตมานุสเกน สตฺเต ปสฺสติ จวมาเน อุปปชฺชมาเน หีเน ปณีเต สุวณฺเณ ทุพฺพณฺเณ สุคเต ทุคฺคเต, ยถากมฺมูปเค สตฺเต ปชานาติ 'อิเม วต [๑] โภนฺโต สตฺตา กายทุจฺจริเตน สมนฺนาคตา วจีทุจฺจริเตน สมนฺนาคตา มโนทุจฺจริเตน สมนฺนาคตา, อริยานํ อุปวาทกา, มิจฺฉาทิฏฺฐิกา มิจฺฉาทิฏฺฐิกมฺมสมาทานา, เต กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปนฺนา, อิเม วา ปน โภนฺโต สตฺตา กายสุจริเตน สมนฺนาคตา วจีสุจริเตน สมนฺนาคตา มโนสุจริเตน สมนฺนาคตา, อริยานํ อนุปวาทกา, สมฺมาทิฏฺฐิกา สมฺมาทิฏฺฐิกมฺมสมาทานา, เต กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปนฺนาติ, อิติ ทิพฺเพน จกฺขุนา วิสุทฺเธน อติกฺกนฺตมานุสเกน สตฺเต ปสฺสติ จวมาเน อุปปชฺชมาเน หีเน ปณีเต สุวณฺเณ ทุพฺพณฺเณ สุคเต ทุคฺคเต, ยถากมฺมูปเค สตฺเต ปชานาติ.

อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิฏฺเเ ว ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรติ. อิเมหิ โข ภิกฺขเว ทสหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อาหุเนยฺโย โหติ ปาหุเนยฺโย ทกฺขิเณยฺโย อญฺชลิกรณีโย อนุตฺตรํ ปุญฺญกฺเขตฺตํ โลกสฺสาติ. สตฺตมํ.

๘. เถรสุตฺตํ

[๙๘] "ทสหิ ภิกฺขเว ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต เถโร ภิกฺขุ ยสฺสํ ยสฺสํ ทิสายํ วิหรติ, ผาสุเยว วิหรติ, กตเมหิ ทสหิ. เถโร โหติ รตฺตญฺญู จิรปพฺพชิโต, สีลวา โหติ ฯเปฯ สมาทาย สิกฺขติ สิกฺขาปเทสุ, พหุสฺสุโต โหติ สุตธโร สุตสนฺนิจโย, เย เต ธมฺมา

---

[๑] ฉ.,เท. โข

อาทิกลฺยาณา มชฺเฌกลฺยาณา ปริโยสานกลฺยาณา สาตฺถํ สพฺยญฺชนํ เกวลปริปุณฺณํ ปริสุทฺธํ พฺรหฺมจริยํ อภิวทนฺติ, ตถารูปาสฺส ธมฺมา พหุสฺสุตา โหนฺติ ธตา วจสา ปริจิตา มนสานุเปกฺขิตา ทิฏฺริยา สุปฺปฏิวิทฺธา, อุภยานิ โข ปนสฺส ปาติโมกฺขานิ วิตฺถาเรน สฺวาคตานิ โหนฺติ สุวิภตฺตานิ สุปฺปวตฺตานิ[๑] วินิจฺฉิตานิ สุตฺตโส, อนุพฺยญฺชนโส อธิกรณสมุปฺปาทวูปสมกุสโล โหติ, ธมฺมกาโม โหติ ปิยสมุทาหาโร อภิธมฺเม อภิวินเย อุฬารปามุชฺโช,[๒] สนฺตุฏฺโจ โหติ อิตรีตรจีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขาเรน, ปาสาทิโก โหติ อภิกฺกนฺตปฏิกฺกนฺเต สุสำวุโต อนฺตรฆเรปิ[๓] นิสชฺชาย, จตุนฺนำ ฌานานำ อาภิเจตสิกานำ[๔] ทิฏฺธมฺมสุขวิหารานำ นิกามลาภี โหติ อกิจฺฉลาภี อกสิรลาภี, อาสวานญฺจ ขยา อนาสวำ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิฏฺเจ ว ธมฺเม สยำ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรติ. อิเมหิ โข ภิกฺขเว ทสหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต เถโร ภิกฺขุ ยสฺสำ ยสฺสำ ทิสายำ วิหรติ ผาสุเยว วิหรตีติ. อฏฺฐมำ.

๙. อุปาลิสุตฺตำ

[๙๙] อถ โข อายสฺมา อุปาลิ, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตำ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตำ นิสีทิ; เอกมนฺตำ นิสินฺโน โข อายสฺมา อุปาลิ ภควนฺตำ เอตทโวจ "อิจฺฉามหำ ภนฺเต อรญฺญวนปตฺถานิ[๕] ปนฺตานิ เสนาสนานิ ปฏิเสวิตุนฺติ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. สุปวตฺตีนิ
[๒] ฉ.,เท. อุพารปาโมชฺโช
[๓] ฉ.,เท. ปิสทฺโท น ทิสฺสติ.
[๔] อิ. อภิเจตสิกานำ
[๕] อิ. อรญฺเญ วนปตฺถานิ, เอวมุปริปิ.

"ทุรภิสมฺภวานิ หิ[๑] โข อุปาลิ อรญฺญวนปตฺถานิ ปนฺตานิ เสนาสนานิ, ทุกฺกรํ ปวิเวกํ, ทุรภิรมํ เอกตฺเต, หรนฺติ มญฺเญ มโน วนานิ สมาธึ อลภมานสฺส ภิกฺขุโน. โย โข อุปาลิ เอวํ วเทยฺย 'อหํ สมาธึ อลภมาโน อรญฺญวนปตฺถานิ ปนฺตานิ เสนาสนานิ ปฏิเสวิสฺสามีติ, ตสฺเสตํ ปาฏิกงฺขํ สํสีทิสฺสติ วา อุปฺปิลวิสฺสติ วา.[๒]

เสยฺยถาปิ อุปาลิ มหาอุทกรหโท, อถ อาคจฺเฉยฺย หตฺถินาโค สตฺตรตโน วา อฑฺฒฏฺฐรตโน[๓] วา, ตสฺส เอวมสฺส 'ยนฺนูนาหํ อิมํ อุทกรหทํ โอคาเหตฺวา กณฺณสนฺโธวิกมฺปิ ขิฑฺฑํ กีเฬยฺยํ, ปิฏฺฐิสนฺโธวิกมฺปิ ขิฑฺฑํ กีเฬยฺยํ, กณฺณสนฺโธวิกมฺปิ ขิฑฺฑํ กีฬิตฺวา ปิฏฺฐิสนฺโธวิกมฺปิ ขิฑฺฑํ กีฬิตฺวา นฺหาตฺวา[๔] จ ปีวิตฺวา จ ปจฺจุตฺตริตฺวา เยน กามํ ปกฺกเมยฺยนฺติ โส ตํ อุทกรหทํ โอคาเหตฺวา กณฺณสนฺโธวิกมฺปิ ขิฑฺฑํ กีเฬยฺย, ปิฏฺฐิสนฺโธวิกมฺปิ ขิฑฺฑํ กีเฬยฺย; กณฺณสนฺโธวิกมฺปิ ขิฑฺฑํ กีฬิตฺวา ปิฏฺฐิสนฺโธวิกมฺปิ ขิฑฺฑํ กีฬิตฺวา นฺหาตฺวา จ ปีวิตฺวา จ ปจฺจุตฺตริตฺวา เยน กามํ ปกฺกเมยฺย. ตํ กิสฺส เหตุ. มหา อุปาลิ[๕] อตฺตภาโว คมฺภีเร คาธํ วินฺทติ.

อถ อาคจฺเฉยฺย สโส วา พิฬาโร วา, ตสฺส เอวมสฺส 'โก จาหํ, โก จ หตฺถินาโค, ยนฺนูนาหํ อิมํ อุทกรหทํ โอคาเหตฺวา กณฺณสนฺโธวิกมฺปิ ขิฑฺฑํ กีเฬยฺยํ ปิฏฺฐิสนฺโธวิกมฺปิ ขิฑฺฑํ กีเฬยฺยํ; กณฺณสนฺโธวิกมฺปิ ขิฑฺฑํ กีฬิตฺวา ปิฏฺฐิสนฺโธวิกมฺปิ ขิฑฺฑํ กีฬิตฺวา นฺหาตฺวา จ ปีวิตฺวา จ ปจฺจุตฺตริตฺวา เยน กามํ

---

[๑] อิ. หิสทฺโท น ทิสฺสติ.
[๒] ฉ.,เท. อิติสทฺโท ทิสฺสติ, เอวมุปริปิ.
[๓] อิ. อฑฺฒรตโน
[๔] ฉ.,เท. นฺหตฺวา, เอวมุปริปิ.
[๕] สี.,อิ. มหา หุปาลิ

ปกฺกเมยฺยนฺติ. โส ตํ อุทกรหทํ สหสา อปฺปฏิสงฺขาย,[๑] ตสฺเสตํ ปาฏิกงฺขํ 'สตฺตีหิสฺสติ วา อุปฺปิลวิสฺสติ วา.[๒] ตํ กิสฺส เหตุ. ปริตฺโต อุปาลิ[๓] อตฺตภาโว คมฺภีเร คาธํ น วินฺทติ. เอวเมว โข อุปาลิ โย เอวํ วเทยฺย 'อหํ สมาธึ อลภมาโน อรญฺญวนปตฺถานิ ปนฺตานิ เสนาสนานิ ปฏิเสวิสฺสามีติ, ตสฺเสตํ ปาฏิกงฺขํ สตฺตีหิสฺสติ วา อุปฺปิลวิสฺสติ วา.[๒]

เสยฺยถาปิ อุปาลิ ทหโร กุมาโร มนฺโท อุตฺตานเสยฺยโก สเกน มุตฺตกรีเสน กีฬติ. ตํ กึ มญฺญสิ อุปาลิ 'นนฺวายํ เกวลา ปริปูรา พาลขิฑฺฑาติ.

เอวํ ภนฺเต.

สโข โส อุปาลิ กุมาโร อปเรน สมเยน วุทฺธิมนฺวาย อินฺทฺริยานํ ปริปากมนฺวาย ยานิ ตานิ[๔] กุมารกานํ กีฬาปนกานิ ภวนฺติ, เสยฺยถีทํ. วงฺกกํ[๕] ฆฏิกํ โมกฺขจิกํ ปิงฺคุลิกํ[๖] ปตฺตาฬฺหกํ รถกํ ธนุกํ, เตหิ กีฬติ. ตํ กึ มญฺญสิ อุปาลิ 'นนฺวายํ ขิฑฺฑา ปุริมาย ขิฑฺฑาย อภิกฺกนฺตตรา จ ปณีตตรา จาติ.

เอวํ ภนฺเต.

สโข โส อุปาลิ กุมาโร อปเรน สมเยน วุทฺธิมนฺวาย อินฺทฺริยานํ ปริปากมนฺวาย ปญฺจหิ กามคุเณหิ สมปฺปิโต สมงฺคีภูโต ปริจาเรติ จกฺขุวิญฺเญยฺเยหิ รูเปหิ อิฏฺเฐหิ กนฺเตหิ มนาเปหิ ปิยรูเปหิ กามูปสญฺหิเตหิ รชนีเยหิ, โสตวิญฺเญยฺเยหิ สทฺเทหิ ฯเปฯ ฆานวิญฺเญยฺเยหิ คนฺเธหิ ฯเปฯ ชิวฺหาวิญฺเญยฺเยหิ รเสหิ ฯเปฯ

---

[๑] ฉ.,เท. อปฺปฏิสงฺขา ปกฺขนฺเญยฺย
[๒] ฉ.,เท. อิติสทฺโท ทิสฺสติ.
[๓] อิ. หุปาลิ
[๔] ฉ.,เท. ยานิ กานิจิ
[๕] อิ. วงฺกํ
[๖] ฉ.,เท.,อิ. จิงฺคุลกํ

กายวิญฺเญยฺเยหิ โผฏฺฐพฺเพหิ อิฏฺเฐหิ กนฺเตหิ มนาเปหิ ปิยรูเปหิ กามูปสญฺหิเตหิ รชนีเยหิ. ตํ กึ มญฺญสิ อุปาลิ ‘นนฺวายํ ขิฑฺฑา ปุริมาหิ ขิฑฺฑาหิ อภิกฺกนฺตตรา จ ปณีตตรา จาติ.

เอวํ ภนฺเต.

อิธ โข ปน [๑] อุปาลิ ตถาคโต โลเก อุปฺปชฺชติ อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน สุคโต โลกวิทู อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควา. โส อิมํ โลกํ สเทวกํ สมารกํ สพฺรหฺมกํ สสฺสมณพฺราหฺมณึ ปชํ สเทวมนุสฺสํ สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา ปเวเทติ. โส ธมฺมํ เทเสติ อาทิกลฺยาณํ มชฺเฌกลฺยาณํ ปริโยสานกลฺยาณํ สาตฺถํ สพฺยญฺชนํ เกวลปริปุณฺณํ ปริสุทฺธํ พฺรหฺมจริยํ ปกาเสติ.

ตํ ธมฺมํ สุณาติ คหปติ วา คหปติปุตฺโต วา อญฺญตรสฺมึ วา กุเล ปจฺฉา ชาโต. โส ตํ ธมฺมํ สุตฺวา ตถาคเต สทฺธํ ปฏิลภติ, โส เตน สทฺธาปฏิลาเภน สมนฺนาคโต อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ ‘สมฺพาโธ ฆราวาโส รชาปโถ, อพฺโภกาโส ปพฺพชา, นยิทํ สุกรํ อคารํ อชฺฌาวสตา เอกนฺตปริปุณฺณํ เอกนฺตปริสุทฺธํ สงฺขลิขิตํ พฺรหฺมจริยํ จริตุํ, ยนฺนูนาหํ เกสมสฺสุํ โอหาเรตฺวา กาสายานิ วตฺถานิ อจฺฉาเทตฺวา อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพเชยฺยนฺติ.

โส อปเรน สมเยน อปฺปํ วา โภคกฺขนฺธํ ปหาย มหนฺตํ วา โภคกฺขนฺธํ ปหาย อปฺปํ วา ญาติปริวฏฺฏํ ปหาย มหนฺตํ วา ญาติปริวฏฺฏํ ปหาย เกสมสฺสุํ โอหาเรตฺวา กาสายานิ วตฺถานิ อจฺฉาเทตฺวา อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชติ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. โว

โส เอวํ ปพฺพชิโต สมาโน ภิกฺขูนํ สิกฺขาสาชีวสมาปนฺโน ปาณาติปาตํ ปหาย ปาณาติปาตา ปฏิวิรโต โหติ, นิหิตทณฺโฑ นิหิตสตฺโถ ลชฺชี ทยาปนฺโน สพฺพปาณภูตหิตานุกมฺปี วิหรติ.

อทินฺนาทานํ ปหาย อทินฺนาทานา ปฏิวิรโต โหติ, ทินฺนาทายี ทินฺนปาฏิกงฺขี; อเถเนน สุจิภูเตน อตฺตนา วิหรติ.

อพฺรหฺมจริยํ ปหาย พฺรหฺมจารี โหติ อาราจารี วิรโต เมถุนา คามธมฺมา.

มุสาวาทํ ปหาย มุสาวาทา ปฏิวิรโต โหติ สจฺจวาที สจฺจสนฺโธ เถโต ปจฺจยิโก อวิสํวาทโก โลกสฺส.

ปิสุณํ วาจํ ปหาย ปิสุณาย วาจาย ปฏิวิรโต โหติ, น[๑] อิโต สุตฺวา อมุตฺร[๑] อกฺขาตา อิเมสํ เภทาย, อมุตฺร วา สุตฺวา น อิเมสํ อกฺขาตา อมูสํ เภทาย. อิติ ภินฺนานํ วา สนฺธาตา สหิตานํ วา อนุปฺปทาตา, สมคฺคาราโม สมคฺครโต สมคฺคนนฺที; สมคฺคกรณึ วาจํ ภาสิตา โหติ.

ผรุสํ วาจํ ปหาย ผรุสาย วาจาย ปฏิวิรโต โหติ, ยา สา วาจา กณฺณสุขา เปมนิยา[๒] หทยงฺคมา โปรี พหุชนกนฺตา พหุชนมนาปา, ตถารูปึ วาจํ ภาสิตา โหติ.

สมฺผปฺปลาปึ ปหาย สมฺผปฺปลาปา ปฏิวิรโต โหติ กาลวาที ภูตวาที อตฺถวาที ธมฺมวาที วินยวาที, นิธานวตึ วาจํ ภาสิตา โหติ, กาเลน สาปเทสํ ปริยนฺตวตึ อตฺถสญฺหิตํ.

โส พีชคามภูตคามสมารมฺภา ปฏิวิรโต โหติ. เอกภตฺติโก โหติ รตฺตูปรโต, วิรโต วิกาลโภชนา. นจฺจคีตวาทิตวิสูกทสฺสนา

[๑-๑] ฉ.,เท. อิโต สุตฺวา น อมุตฺร　[๒] ฉ.,เท. เปมนียา

ปฏิวิรโต โหติ, มาลาคนฺธวิเลปนธารณมณฺฑนวิภูสนฏฺฐานา ปฏิวิรโต โหติ, อุจฺจาสยนมหาสยนา ปฏิวิรโต โหติ, ชาตรูปรชตปฏิคฺคหณา ปฏิวิรโต โหติ, อามกธญฺญปฏิคฺคหณา ปฏิวิรโต โหติ, อามกมํสปฏิคฺคหณา ปฏิวิรโต โหติ, อิตฺถีกุมาริปฏิคฺคหณา ปฏิวิรโต โหติ, ทาสิทาสปฏิคฺคหณา ปฏิวิรโต โหติ, อเชฬกปฏิคฺคหณา ปฏิวิรโต โหติ, กุกฺกุฏสูกรปฏิคฺคหณา ปฏิวิรโต โหติ, หตฺถิควาสฺสวฬวปฏิคฺคหณา[๑] ปฏิวิรโต โหติ, เขตฺตวตฺถุปฏิคฺคหณา ปฏิวิรโต โหติ, ทูเตยฺยปหีนคมนานุโยคา ปฏิวิรโต โหติ, กยวิกฺกยา ปฏิวิรโต โหติ, ตุลากูฏกํสกูฏมานกูฏา ปฏิวิรโต โหติ, อุกฺโกฏนวญฺจนิกนิกติสาวิโยคา[๒] ปฏิวิรโต โหติ, เฉทนวธพนฺธนวิปราโมสอาโลปสาหสา[๓] ปฏิวิรโต โหติ.

โส สนฺตุฏฺโฐ โหติ, กายปริหาริเกน จีวเรน กุจฺฉิปริหาริเกน ปิณฺฑปาเตน, เยน เยเนว ปกฺกมติ สมาทายเว ปกฺกมติ. เสยฺยถาปิ นาม ปกฺขี สกุโณ เยน เยเนว เฑติ สปตฺตภาโรว เฑติ, เอวเมว ภิกฺขุ สนฺตุฏฺโฐ โหติ กายปริหาริเกน จีวเรน กุจฺฉิปริหาริเกน ปิณฺฑปาเตน, เยน เยเนว ปกฺกมติ สมาทายเว ปกฺกมติ. โส อิมินา อริเยน สีลกฺขนฺเธน สมนฺนาคโต อชฺฌตฺตํ อนวชฺชสุขํ ปฏิสํเวเทติ.

โส จกฺขุนา รูปึ ทิสฺวา น นิมิตฺตคฺคาหี โหติ นานุพฺยญฺชนคฺคาหี, ยตฺวาธิกรณเมนํ จกฺขุนฺทฺริยํ อสංวุตํ วิหรนฺตํ อภิชฺฌาโทมนสฺสา ปาปกา อกุสลา ธมฺมา อนฺวาสฺสเวยฺยุํ, ตสฺส สංวราย ปฏิปชฺชติ; รกฺขติ จกฺขุนฺทฺริยํ, จกฺขุนฺทฺริเย สංวรं อาปชฺชติ.

---

[๑] ฉ.,เท. -ควสฺส- [๒] ฉ.,เท.,อิ. -สาจิโยคา
[๓] ฉ.,เท.,อิ. เฉทนวธพนฺธนวิปราโมสอาโลปสหสาการา

โสเตน สทฺทํ สุตฺวา ฯเปฯ ฆาเนน คนฺธํ ฆายิตฺวา ฯเปฯ ชิวฺหาย รสํ สายิตฺวา ฯเปฯ กาเยน โผฏฺฐพฺพํ ผุสิตฺวา ฯเปฯ มนสา ธมฺมํ วิญฺญาย น นิมิตฺตคฺคาหี โหติ นานุพฺยญฺชนคฺคาหี, ยตฺวาธิกรณเมนํ มนินฺทฺริยํ อสංวุตํ วิหรนฺตं อภิชฺฌาโทมนสฺสา ปาปกา อกุสลา ธมฺมา อนฺวาสฺสเวยฺยุं, ตสฺส สංวราย ปฏิปชฺชติ; รกฺขติ มนินฺทฺริยं, มนินฺทฺริเย สංวรं อาปชฺชติ. โส อิมินา อริเยน อินฺทฺริยสංวเรน สมนฺนาคโต อชฺฌตฺตं อพฺยาเสกสุขं ปฏิสංเวเทติ.

โส อภิกฺกนฺเต ปฏิกฺกนฺเต สมฺปชานการี โหติ, อาโลกิเต วิโลกิเต สมฺปชานการี โหติ, สมฺมิญฺชิเต ปสาริเต สมฺปชานการี โหติ, สงฺฆาฏิปตฺตจีวรธารเณ สมฺปชานการี โหติ, อสิเต ปีเต ขายิเต สายิเต สมฺปชานการี โหติ, อุจฺจารปสฺสาวกมฺเม สมฺปชานการี โหติ, คเต ฐิเต นิสินฺเน สุตฺเต ชาคริเต ภาสิเต ตุณฺหีภาเว สมฺปชานการี โหติ.

โส อิมินา จ อริเยน สีลกฺขนฺเธน สมนฺนาคโต, อิมินา จ อริเยน อินฺทฺริยสංวเรน สมนฺนาคโต, อิมินา จ อริเยน สติสมฺปชญฺเญน สมนฺนาคโต วิวิตฺตं เสนาสนं ภชติ อรญฺญं รุกฺขมูลं ปพฺพตं กนฺทรं คิริคุหं สุสานं วนปตฺถं อพฺโภกาสं ปลาลปุญฺชं. โส อรญฺญคโต วา รุกฺขมูลคโต วา สุญฺญาคารคโต วา นิสีทติ ปลฺลงฺกं อาภุชิตฺวา อุชุं กายं ปณิธาย ปริมุขं สตึ อุปฏฺฐเปตฺวา.

โส อภิชฺฌं โลเก ปหาย วิคตาภิชฺเฌน เจตสา วิหรติ, อภิชฺฌาย จิตฺตं ปริโสเธติ. พฺยาปาทปโทสं ปหาย อพฺยาปนฺนจิตฺโต วิหรติ สพฺพปาณภูตหิตานุกมฺปี, พฺยาปาทปโทสา จิตฺตं ปริโสเธติ.

ถีนมิทฺธํ ปหาย วิคตถีนมิทฺโธ วิหรติ อาโลกสญฺญี สโต สมฺปชาโน, ถีนมิทฺธา จิตฺตํ ปริโสเธติ. อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจํ ปหาย อนุทฺธโต วิหรติ อชฺฌตฺตํ วูปสนฺตจิตฺโต, อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจา จิตฺตํ ปริโสเธติ. วิจิกิจฺฉํ ปหาย ติณฺณวิจิกิจฺโฉ วิหรติ อกถํกถี กุสเลสุ ธมฺเมสุ, วิจิกิจฺฉาย จิตฺตํ ปริโสเธติ.

โส อิเม ปญฺจ นีวรเณ ปหาย เจตโส อุปกฺกิเลเส ปญฺญาย ทุพฺพลีกรเณ, วิวิจฺเจว กาเมหิ วิวิจฺจ อกุสเลหิ ธมฺเมหิ สวิตกฺกํ สวิจารํ วิเวกชํ ปีติสุขํ ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ. ตํ กึ มญฺญสิ อุปาลิ 'นนฺวายํ วิหาโร ปุริเมหิ วิหาเรหิ อภิกฺกนฺตตโร จ ปณีตตโร จาติ.

เอวํ ภนฺเต.

อิมมฺปิ โข อุปาลิ มม สาวกา อตฺตนิ ธมฺมํ สมฺปสฺสมานา อรญฺญวนปตฺถานิ ปนฺตานิ เสนาสนานิ ปฏิเสวนฺติ, โน จ โข ตาว อนุปฺปตฺตสทตฺถา วิหรนฺติ.

ปุน จ ปรํ อุปาลิ ภิกฺขุ วิตกฺกวิจารานํ วูปสมา ฯเปฯ ทุติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ. ตํ กึ มญฺญสิ อุปาลิ 'นนฺวายํ วิหาโร ปุริเมหิ วิหาเรหิ อภิกฺกนฺตตโร จ ปณีตตโร จาติ.

เอวํ ภนฺเต.

อิมมฺปิ โข อุปาลิ มม สาวกา อตฺตนิ ธมฺมํ สมฺปสฺสมานา อรญฺญวนปตฺถานิ ปนฺตานิ เสนาสนานิ ปฏิเสวนฺติ, โน จ โข ตาว อนุปฺปตฺตสทตฺถา วิหรนฺติ,

ปุน จปรํ อุปาลิ ภิกฺขุ ปีติยา จ วิราคา ฯเปฯ ตติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ. ตํ กึ มญฺญสิ อุปาลิ 'นนฺวายํ วิหาโร ปุริเมหิ วิหาเรหิ อภิกฺกนฺตตโร จ ปณีตตโร จาติ.

เอวํ ภนฺเต.

อิมมฺปิ โข อุปาลิ มม สาวกา อตฺตนิ ธมฺมํ สมฺปสฺสมานา อรญฺญวนปตฺถานิ ปนฺตานิ เสนาสนานิ ปฏิเสวนฺติ, โน จ โข ตาว อนุปฺปตฺตสทตฺถา วิหรนฺติ.

ปุน จปรํ อุปาลิ ภิกฺขุ สุขสฺส จ ปหานา ฯเปฯ จตุตฺถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ. ตํ กึ มญฺญสิ อุปาลิ 'นนฺวายํ วิหาโร ปุริเมหิ วิหาเรหิ อภิกฺกนฺตตโร จ ปณีตตโร จาติ.

เอวํ ภนฺเต.

อิมมฺปิ โข มม สาวกา อตฺตนิ ธมฺมํ สมฺปสฺสมานา อรญฺญวนปตฺถานิ ปนฺตานิ เสนาสนานิ ปฏิเสวนฺติ. โน จ โข ตาว อนุปฺปตฺตสทตฺถา วิหรนฺติ.

ปุน จปรํ อุปาลิ ภิกฺขุ สพฺพโส รูปสญฺญานํ สมติกฺกมา ปฏิฆสญฺญานํ อตฺถงฺคมา นานตฺตสญฺญานํ อมนสิการา 'อนนฺโต อากาโสติ อากาสานญฺจายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ. ตํ กึ มญฺญสิ อุปาลิ 'นนฺวายํ วิหาโร ปุริเมหิ วิหาเรหิ อภิกฺกนฺตตโร จ ปณีตตโร จาติ.

เอวํ ภนฺเต.

อิมมฺปิ โข อุปาลิ มม สาวกา อตฺตนิ ธมฺมํ สมฺปสฺสมานา อรญฺญวนปตฺถานิ ปนฺตานิ เสนาสนานิ ปฏิเสวนฺติ, โน จ โข ตาว อนุปฺปตฺตสทตฺถา วิหรนฺติ.

ปุน จปรํ อุปาลิ ภิกฺขุ สพฺพโส อากาสานญฺจายตนํ สมติกฺกมฺม ‘อนนฺตํ วิญฺญาณนฺติ วิญฺญาณญฺจายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ฯเปฯ สพฺพโส วิญฺญาณญฺจายตนํ สมติกฺกมฺม ‘นตฺถิ กิญฺจีติ อากิญฺจญฺญายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ฯเปฯ

สพฺพโส อากิญฺจญฺญายตนํ สมติกฺกมฺม ‘สนฺตเมตํ ปณีตเมตนฺติ เนวสญฺญานาสญฺญายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ. ตํ กึ มญฺญสิ อุปาลิ ‘นนฺวายํ วิหาโร ปุริเมหิ วิหาเรหิ อภิกฺกนฺตตโร จ ปณีตตโร จาติ.

เอวํ ภนฺเต.

อิมมฺปิ โข อุปาลิ มม สาวกา อตฺตนิ ธมฺมํ สมฺปสฺสมานา อรญฺญวนปตฺถานิ ปนฺตานิ เสนาสนานิ ปฏิเสวนฺติ, โน จ โข ตาว อนุปฺปตฺตสทตฺถา วิหรนฺติ.

ปุน จปรํ อุปาลิ ภิกฺขุ สพฺพโส เนวสญฺญานาสญฺญายตนํ สมติกฺกมฺม สญฺญาเวทยิตนิโรธํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ; ปญฺญาย จสฺส ทิสฺวา อาสวา ปริกฺขีณา โหนฺติ. ตํ กึ มญฺญสิ อุปาลิ ‘นนฺวายํ วิหาโร ปุริเมหิ วิหาเรหิ อภิกฺกนฺตตโร จ ปณีตตโร จาติ.

เอวํ ภนฺเต.

อิมมฺปิ โข อุปาลิ มม สาวกา อตฺตนิ ธมฺมํ สมฺปสฺสมานา อรญฺญวนปตฺถานิ ปนฺตานิ เสนาสนานิ ปฏิเสวนฺติ, โน[๑] จ โข ตาว[๑] อนุปฺปตฺตสทตฺถา วิหรนฺติ. อิงฺฆ ตฺวํ อุปาลิ สงฺเฆ วิหราหิ, สงฺเฆ เต วิหรโต ผาสุ ภวิสฺสตีติ. นวมํ.

[๑-๑] ฉ.,เท. อิเม ปาฐา น ทิสฺสนฺติ.

๑๐. อภพฺพสุตฺตํ

[๑๐๐] "ทสยิเม ภิกฺขเว ธมฺเม อปฺปหาย อภพฺโพ อรหตฺตํ สจฺฉิกาตุํ. กตเม ทส. ราคํ โทสํ โมหํ โกธํ อุปนาหํ มกฺขํ ปฬาสํ อิสฺสํ มจฺฉริยํ มานํ. อิเม โข ภิกฺขเว ทส ธมฺเม อปฺปหาย อภพฺโพ อรหตฺตํ สจฺฉิกาตุนฺติ.[๑] ทสยิเม ภิกฺขเว ธมฺเม ปหาย ภพฺโพ อรหตฺตํ สจฺฉิกาตุํ. กตเม ทส. ราคํ โทสํ โมหํ โกธํ อุปนาหํ มกฺขํ ปฬาสํ อิสฺสํ มจฺฉริยํ มานํ. อิเม โข ภิกฺขเว ทส ธมฺเม ปหาย ภพฺโพ อรหตฺตํ สจฺฉิกาตุนฺติ. ทสมํ.

ปญฺจโม อุปาสกวคฺโค.[๒]

ตสฺสุทฺทานํ

กามโภคี เวรี[๓] ทิฏฺฐิ, วชฺชิยอุตฺติยา[๔] อุโภ[๕]
โกกนุโท อาหุณิโย,[๖] เถโร อุปาลิ อาภโพ.[๗]

ทุติโย ทุติยปณฺณาสโก.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อิติสทฺโท น ทิสฺสติ.
[๒] ฉ.,เท. อุปาลิวคฺโค
[๓] ฉ.,เท. ภยํ
[๔] ฉ.,เท. วชฺชิยมาหิตฺตุตฺติยา
[๕] ฉ.,เท. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.
[๖] ฉ.,เท. อาหุเณยฺโย
[๗] ฉ.,เท.,อิ. อภพฺโพ ฉ.,เท.,อิ. อิติสทฺโท ทิสฺสติ.

๓. ตติยปณฺณาสโก

๑. สมณสญฺญาวคฺโค

๑. สมณสญฺญาสุตฺตํ

[๑๐๑] "ติสฺโส [๑] ภิกฺขเว สมณสญฺญา ภาวิตา พหุลีกตา สตฺต ธมฺเม ปริปูเรนฺติ. กตมา ติสฺโส. เววณฺณิยมฺหิ อชฺฌุปคโต, ปรปฏิพทฺธา เม ชีวิกา, อญฺโญ เม อากปฺโป กรณีโยติ: อิมา โข ภิกฺขเว ติสฺโส สมณสญฺญา ภาวิตา พหุลีกตา สตฺต ธมฺเม ปริปูเรนฺติ.

กตเม สตฺต. นิจฺจํ[๒] สตตการี โหติ สตตวุตฺตี สีเลสุ,[๒] อนภิชฺฌาลุ โหติ, อพฺยาปชฺโฌ โหติ, อนติมานี โหติ, สิกฺขากาโม โหติ, อิจฺจตฺถนฺติสฺส[๓] โหติ ชีวิตปริกฺขาเรสุ, อารทฺธวีริโย [๔] วิหรติ. อิมา โข ภิกฺขเว ติสฺโส สมณสญฺญา ภาวิตา พหุลีกตา อิเม สตฺต ธมฺเม ปริปูเรนฺตีติ. ปฐมํ.

๒. โพชฺฌงฺคสุตฺตํ

[๑๐๒] "สตฺติเม ภิกฺขเว โพชฺฌงฺคา ภาวิตา พหุลีกตา ติสฺโส วิชฺชา ปริปูเรนฺติ. กตเม สตฺต. สติสมฺโพชฺฌงฺโค, ธมฺมวิจยสมฺโพชฺฌงฺโค, วิริยสมฺโพชฺฌงฺโค, ปีติสมฺโพชฺฌงฺโค, ปสฺสทฺธิสมฺโพชฺฌงฺโค, สมาธิสมฺโพชฺฌงฺโค, อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺโค.

---

[๑] ฉ.,เท. อิมา [๒-๒] ฉ.,เท. อิเม ปาฐา น ทิสฺสนฺติ.
[๓] ฉ.,เท. อิทมตฺถิติสฺส อิ. อิทมตฺถนฺติสฺส [๔] ฉ.,เท.,อิ. จ

อิเม โข ภิกฺขเว สตฺต โพชฺฌงฺคา ภาวิตา พหุลีกตา ติสฺโส วิชฺชา ปริปูเรนฺติ.

กตมา ติสฺโส. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อเนกวิหิตํ ปุพฺเพนิวาสํ อนุสฺสรติ, เสยฺยถีทํ. เอกมฺปิ ชาตึ เทฺวปิ ชาติโย ฯเปฯ อิติ สาการํ สอุทฺเทสํ อเนกวิหิตํ ปุพฺเพนิวาสํ อนุสฺสรติ. ทิพฺเพน จกฺขุนา วิสุทฺเธน อติกฺกนฺตมานุสเกน ฯเปฯ ยถากมฺมูปเค สตฺเต ปชานาติ. อาสวานํ ขยา ฯเปฯ สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรติ. อิเม โข ภิกฺขเว สตฺต โพชฺฌงฺคา ภาวิตา พหุลีกตา อิมา ติสฺโส วิชฺชา ปริปูเรนฺตีติ. ทุติยํ.

๓. มิจฺฉตฺตสุตฺตํ

[๑๐๓] "มิจฺฉตฺตํ ภิกฺขเว อาคมฺม วิราธนา โหติ, โน อาราธนา. กถญฺจ ภิกฺขเว มิจฺฉตฺตํ อาคมฺม วิราธนา โหติ, โน อาราธนา. มิจฺฉาทิฏฺฐิกสฺส ภิกฺขเว มิจฺฉาสงฺกปฺโป ปโหติ, มิจฺฉาสงฺกปฺปสฺส มิจฺฉาวาจา ปโหติ, มิจฺฉาวาจสฺส มิจฺฉากมฺมนฺโต ปโหติ, มิจฺฉากมฺมนฺตสฺส มิจฺฉาอาชีโว ปโหติ, มิจฺฉาอาชีวสฺส มิจฺฉาวายาโม ปโหติ, มิจฺฉาวายามสฺส มิจฺฉาสติ ปโหติ, มิจฺฉาสติสฺส มิจฺฉาสมาธิ ปโหติ, มิจฺฉาสมาธิสฺส มิจฺฉาญาณํ ปโหติ, มิจฺฉาญาณิสฺส[๑] มิจฺฉาวิมุตฺติ ปโหติ. เอวํ โข ภิกฺขเว มิจฺฉตฺตํ อาคมฺม วิราธนา โหติ, โน อาราธนา.

สมฺมตฺตํ ภิกฺขเว อาคมฺม อาราธนา โหติ, โน วิราธนา. กถญฺจ ภิกฺขเว สมฺมตฺตํ อาคมฺม อาราธนา โหติ, โน วิราธนา.

---

[๑] อิ. มิจฺฉาญาณสฺส, เอวมุปริปิ.

สมฺมาทิฏฺฐิกสฺส ภิกฺขเว สมฺมาสงฺกปฺโป ปโหติ, สมฺมาสงฺกปฺปสฺส สมฺมาวาจา ปโหติ, สมฺมาวาจสฺส สมฺมากมฺมนฺโต ปโหติ, สมฺมากมฺมนฺตสฺส สมฺมาอาชีโว ปโหติ, สมฺมาอาชีวสฺส สมฺมาวายาโม ปโหติ, สมฺมาวายามสฺส สมฺมาสติ ปโหติ, สมฺมาสติสฺส สมฺมาสมาธิ ปโหติ, สมฺมาสมาธิสฺส สมฺมาญาณํ ปโหติ, สมฺมาญาณิสฺส[๑] สมฺมาวิมุตฺติ ปโหติ. เอวํ โข ภิกฺขเว สมฺมตฺตํ อาคมฺม อาราธนา โหติ, โน วิราธนาติ. ตติยं.

๔. พีชสุตฺตํ

[๑๐๔] "มิจฺฉาทิฏฺฐิกสฺส ภิกฺขเว ปุริสปุคฺคลสฺส มิจฺฉาสงฺกปฺปสฺส มิจฺฉาวาจสฺส มิจฺฉากมฺมนฺตสฺส มิจฺฉาอาชีวสฺส มิจฺฉาวายามสฺส มิจฺฉาสติสฺส มิจฺฉาสมาธิสฺส มิจฺฉาญาณิสฺส มิจฺฉาวิมุตฺติสฺส ยญฺเจว กายกมฺมํ ยถาทิฏฺฐิสมตฺตํ สมาทินฺนํ ยญฺจ วจีกมฺมํ ฯเปฯ ยญฺจ มโนกมฺมํ ยถาทิฏฺฐิสมตฺตํ สมาทินฺนํ, ยา จ เจตนา ยา จ ปตฺถนา โย จ ปณิธิ เย จ สงฺขารา, สพฺเพ เต ธมฺมา อนิฏฺฐาย อกนฺตาย อมนาปาย อหิตาย ทุกฺขาย สํวตฺตนฺติ. ตํ กิสฺส เหตุ. ทิฏฺฐิ หิ[๒] ภิกฺขเว ปาปิกา.

เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว นิมฺพพีชํ วา โกสาตกิพีชํ วา ติตฺตกลาพุพีชํ วา อลฺลาย ปถวิยา นิกฺขิตฺตํ ยญฺเจว ปถวีรสํ อุปาทิยติ ยญฺจ อาโปรสํ อุปาทิยติ, สพฺพนฺตํ ติตฺตกตฺตาย กฏุกตฺตาย อสาตตฺตาย สํวตฺตติ. ตํ กิสฺส เหตุ. พีชมฺหิ ภิกฺขเว ปาปกํ. เอวเมว โข ภิกฺขเว มิจฺฉาทิฏฺฐิกสฺส ปุริสปุคฺคลสฺส

---

[๑] อิ. สมฺมาญาณสฺส, เอวมุปริปิ. [๒] ฉ.,เท. หิสฺส, เอวมุปริปิ.

มิจฺฉาสงฺกปฺปสฺส มิจฺฉาวาจสฺส มิจฺฉากมฺมนฺตสฺส มิจฺฉาวายามสฺส มิจฺฉาสติสฺส มิจฺฉาสมาธิสฺส มิจฺฉาญาณิสฺส มิจฺฉาวิมุตฺติสฺส ยญฺเจว กายกมฺมํ ยถาทิฏฺฐิสมตฺตํ สมาทินฺนํ, ยญฺจ วจีกมฺมํ ฯเปฯ ยญฺจ มโนกมฺมํ ยถาทิฏฺฐิสมตฺตํ สมาทินฺนํ, ยา จ เจตนา ยา จ ปตฺถนา โย จ ปณิธิ เย จ สงฺขารา, สพฺเพ เต ธมฺมา อนิฏฺฐาย อกนฺตาย อมนาปาย อหิตาย ทุกฺขาย สංวตฺตนฺติ. ตํ กิสฺส เหตุ. ทิฏฺฐิ หิ ภิกฺขเว ปาปิกา.

สมฺมาทิฏฺฐิกสฺส ภิกฺขเว ปุริสปุคฺคลสฺส สมฺมาสงฺกปฺปสฺส สมฺมาวาจสฺส สมฺมากมฺมนฺตสฺส สมฺมาอาชีวสฺส สมฺมาวายามสฺส สมฺมาสติสฺส สมฺมาสมาธิสฺส สมฺมาญาณิสฺส สมฺมาวิมุตฺติสฺส ยญฺเจว กายกมฺมํ ยถาทิฏฺฐิสมตฺตํ สมาทินฺนํ, ยญฺจ วจีกมฺมํ ยถาทิฏฺฐิสมตฺตํ สมาทินฺนํ ฯเปฯ ยญฺจ มโนกมฺมํ ยถาทิฏฺฐิสมตฺตํ สมาทินฺนํ, ยา จ เจตนา ยา จ ปตฺถนา โย จ ปณิธิ เย จ สงฺขารา, สพฺเพ เต ธมฺมา อิฏฺฐาย กนฺตาย มนาปาย หิตาย สุขาย สංวตฺตนฺติ. ตํ กิสฺส เหตุ. ทิฏฺฐิ หิ ภิกฺขเว ภทฺทิกา.

เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว อุจฺฉุพีชํ วา สาลิพีชํ วา มุทฺทิกพีชํ วา อลฺลาย ปถวิยา นิกฺขิตฺตํ ยญฺจ[๑] ปถวีรสํ อุปาทิยติ. ยญฺจ อาโปรสํ อุปาทิยติ, สพฺพนฺตํ สาตตฺตาย มธุรตฺตาย อเสจนกตฺตาย สංวตฺตติ. ตํ กิสฺส เหตุ. พีชมฺหิ ภิกฺขเว ภทฺทิกํ,[๒] เอวเมว โข ภิกฺขเว สมฺมาทิฏฺฐิกสฺส ปุริสปุคฺคลสฺส สมฺมาสงฺกปฺปสฺส สมฺมาวาจสฺส สมฺมากมฺมนฺตสฺส สมฺมาอาชีวสฺส สมฺมาวายามสฺส สมฺมาสติสฺส สมฺมาสมาธิสฺส สมฺมาญาณิสฺส สมฺมาวิมุตฺติสฺส

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ยญฺเจว　　[๒] ฉ.,เท.,อิ. ภทฺทกํ

ยญฺเจว กายกมฺมํ ยถาทิฏฺฐิสมตฺตํ สมาทินฺนํ, ยญฺจ วจีกมฺมํ ฯเปฯ ยญฺจ มโนกมฺมํ ยถาทิฏฺฐิสมตฺตํ สมาทินฺนํ, ยา จ เจตนา ยา จ ปตฺถนา โย จ ปณิธิ เย จ สงฺขารา สพฺเพ เต ธมฺมา อิฏฺฐาย กนฺตาย มนาปาย หิตาย สุขาย สํวตฺตนฺติ. ตํ กิสฺส เหตุ. ทิฏฺฐิ หิ ภิกฺขเว ภทฺทิกาติ. จตุตฺถํ.

๕. วิชฺชาสุตฺตํ

[๑๐๕] "อวิชฺชา ภิกฺขเว ปุพฺพงฺคมา อกุสลานํ ธมฺมานํ สมาปตฺติยา, อนฺวเทว อหิริกํ อโนตฺตปฺปํ. อวิชฺชาคตสฺส ภิกฺขเว อวิทฺทสุโน มิจฺฉาทิฏฺฐิ ปโหติ, มิจฺฉาทิฏฺฐิกสฺส มิจฺฉาสงฺกปฺโป ปโหติ, มิจฺฉาสงฺกปฺปสฺส มิจฺฉาวาจา ปโหติ, มิจฺฉาวาจสฺส มิจฺฉากมฺมนฺโต ปโหติ, มิจฺฉากมฺมนฺตสฺส มิจฺฉาอาชีโว ปโหติ, มิจฺฉาอาชีวสฺส มิจฺฉาวายาโม ปโหติ, มิจฺฉาวายามสฺส มิจฺฉาสติ ปโหติ, มิจฺฉาสติสฺส มิจฺฉาสมาธิ ปโหติ, มิจฺฉาสมาธิสฺส มิจฺฉาญาณํ ปโหติ, มิจฺฉาญาณิสฺส มิจฺฉาวิมุตฺติ ปโหติ.

วิชฺชา ภิกฺขเว ปุพฺพงฺคมา กุสลานํ ธมฺมานํ สมาปตฺติยา, อนฺวเทว หิโรตฺตปฺปํ. วิชฺชาคตสฺส ภิกฺขเว วิทฺทสุโน สมฺมาทิฏฺฐิ ปโหติ, สมฺมาทิฏฺฐิกสฺส สมฺมาสงฺกปฺโป ปโหติ, สมฺมาสงฺกปฺปสฺส สมฺมาวาจา ปโหติ, สมฺมาวาจสฺส สมฺมากมฺมนฺโต ปโหติ, สมฺมากมฺมนฺตสฺส สมฺมาอาชีโว ปโหติ, สมฺมาอาชีวสฺส สมฺมาวายาโม ปโหติ, สมฺมาวายามสฺส สมฺมาสติ ปโหติ, สมฺมาสติสฺส สมฺมาสมาธิ ปโหติ, สมฺมาสมาธิสฺส สมฺมาญาณํ ปโหติ, สมฺมาญาณิสฺส สมฺมาวิมุตฺติ ปโหติ. ปญฺจมํ.

๖. นิชฺชรสุตฺตํ

[๑๐๖] "ทสยิมานิ ภิกฺขเว นิชฺชรวตฺถูนิ. กตมานิ ทส. สมฺมาทิฏฺฐิกสฺส ภิกฺขเว มิจฺฉาทิฏฺฐิ นิชฺชิณฺณา โหติ; เย จ มิจฺฉาทิฏฺฐิปจฺจยา อเนเก ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สมฺภวนฺติ, เต จสฺส นิชฺชิณฺณา โหนฺติ; สมฺมาทิฏฺฐิปจฺจยา จ อเนเก กุสลา ธมฺมา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ.

สมฺมาสงฺกปฺปสฺส ภิกฺขเว มิจฺฉาสงฺกปฺโป นิชฺชิณฺโณ โหติ; เย จ มิจฺฉาสงฺกปฺปปจฺจยา อเนเก ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สมฺภวนฺติ, เต จสฺส นิชฺชิณฺณา โหนฺติ; สมฺมาสงฺกปฺปปจฺจยา จ อเนเก กุสลา ธมฺมา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ.

สมฺมาวาจสฺส ภิกฺขเว มิจฺฉาวาจา นิชฺชิณฺณา โหติ; เย จ มิจฺฉาวาจาปจฺจยา อเนเก ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สมฺภวนฺติ, เต จสฺส นิชฺชิณฺณา โหนฺติ; สมฺมาวาจาปจฺจยา จ อเนเก กุสลา ธมฺมา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ.

สมฺมากมฺมนฺตสฺส ภิกฺขเว มิจฺฉากมฺมนฺโต นิชฺชิณฺโณ โหติ; เย จ มิจฺฉากมฺมนฺตปจฺจยา อเนเก ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สมฺภวนฺติ, เต จสฺส นิชฺชิณฺณา โหนฺติ; สมฺมากมฺมนฺตปจฺจยา จ อเนเก กุสลา ธมฺมา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ.

สมฺมาอาชีวสฺส ภิกฺขเว มิจฺฉาอาชีโว นิชฺชิณฺโณ โหติ; เย จ มิจฺฉาอาชีวปจฺจยา อเนเก ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สมฺภวนฺติ, เต จสฺส นิชฺชิณฺณา โหนฺติ; สมฺมาอาชีวปจฺจยา จ อเนเก กุสลา ธมฺมา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ.

สมฺมาวายามสฺส ภิกฺขเว มิจฺฉาวายาโม นิชฺชิณฺโณ โหติ; เย จ มิจฺฉาวายามปจฺจยา อเนเก ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สมฺภวนฺติ, เต จสฺส นิชฺชิณฺณา โหนฺติ; สมฺมาวายามปจฺจยา จ อเนเก กุสลา ธมฺมา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ.

สมฺมาสติสฺส ภิกฺขเว มิจฺฉาสติ นิชฺชิณฺณา โหติ; เย จ มิจฺฉาสติปจฺจยา อเนเก ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สมฺภวนฺติ, เต จสฺส นิชฺชิณฺณา โหนฺติ; สมฺมาสติปจฺจยา จ อเนเก กุสลา ธมฺมา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ.

สมฺมาสมาธิสฺส ภิกฺขเว มิจฺฉาสมาธิ นิชฺชิณฺโณ โหติ; เย จ มิจฺฉาสมาธิปจฺจยา อเนเก ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สมฺภวนฺติ, เต จสฺส นิชฺชิณฺณา โหนฺติ; สมฺมาสมาธิปจฺจยา จ อเนเก กุสลา ธมฺมา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ.

สมฺมาญาณิสฺส ภิกฺขเว มิจฺฉาญาณํ นิชฺชิณฺณํ โหติ; เย จ มิจฺฉาญาณปจฺจยา อเนเก ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สมฺภวนฺติ, เต จสฺส นิชฺชิณฺณา โหนฺติ; สมฺมาญาณปจฺจยา จ อเนเก กุสลา ธมฺมา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ.

สมฺมาวิมุตฺติสฺส ภิกฺขเว มิจฺฉาวิมุตฺติ นิชฺชิณฺณา โหติ; เย จ มิจฺฉาวิมุตฺติปจฺจยา อเนเก ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สมฺภวนฺติ, เต จสฺส นิชฺชิณฺณา โหนฺติ; สมฺมาวิมุตฺติปจฺจยา จ อเนเก กุสลา ธมฺมา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ. อิมานิ โข ภิกฺขเว ทส นิชฺชรวตฺถูนีติ. ฉฏฺฐํ.

๗. โฆวนสุตฺตํ

[๑๐๗] “อตฺถิ ภิกฺขเว ทกฺขิเณสุ ชนปเทสุ โฆวนํ นาม. ตตฺถ โหติ อนฺนมฺปิ ปานมฺปิ ขชฺชมฺปิ โภชฺชมฺปิ เลยฺยมฺปิ เสยฺยมฺปิ นจฺจมฺปิ คีตมฺปิ วาทิตมฺปิ. อตฺเถตํ ภิกฺขเว โฆวนํ; “เนตํ นตฺถีติ วทามิ ตญฺจ โข เอตํ ภิกฺขเว โฆวนํ หีนํ คมฺมํ โปถุชฺชนิกํ อนริยํ อนตฺถสญฺหิตํ น นิพฺพิทาย น วิราคาย น นิโรธาย น อุปสมาย น อภิญฺญาย น สมฺโพธาย น นิพฺพานาย สංวตฺตติ.

“อหญฺจ โข ภิกฺขเว อริยํ โฆวนํ เทสิสฺสามิ[๑] ยํ โฆวนํ เอกนฺตนิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย อุปสมาย อภิญฺญาย สมฺโพธาย นิพฺพานาย สංวตฺตติ, ยํ โฆวนํ อาคมฺม ชาติธมฺมา สตฺตา ชาติยา ปริมุจฺจนฺติ, ชราธมฺมา สตฺตา ชราย ปริมุจฺจนฺติ, มรณธมฺมา สตฺตา มรเณน ปริมุจฺจนฺติ, โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสธมฺมา สตฺตา โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาเสหิ ปริมุจฺจนฺติ. ตํ สุณาถ สาธุกํ มนสิกโรถ; ภาสิสฺสามีติ. “เอวं ภนฺเตติ โข เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจสฺโสสุं. ภควา เอตทโวจ

“กตมญฺจ ตํ ภิกฺขเว อริยํ [๒] โฆวนํ เอกนฺตนิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย อุปสมาย อภิญฺญาย สมฺโพธาย นิพฺพานาย สංวตฺตติ; ยํ โฆวนํ อาคมฺม ชาติธมฺมา สตฺตา ชาติยา ปริมุจฺจนฺติ, ชราธมฺมา สตฺตา ชราย ปริมุจฺจนฺติ, มรณธมฺมา สตฺตา มรเณน ปริมุจฺจนฺติ, โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสธมฺมา สตฺตา โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาเสหิ ปริมุจฺจนฺติ.

---

[๑] ฉ.,เท. เทเสสฺสามิ, เอวมุปริปิ.　[๒] อิ. ยํ

สมฺมาทิฏฺฐิกสฺส ภิกฺขเว มิจฺฉาทิฏฺฐิ นิทฺโธตา โหติ; เย จ มิจฺฉาทิฏฺฐิปจฺจยา อเนเก ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สมฺภวนฺติ, เต จสฺส นิทฺโธตา โหติ; สมฺมาทิฏฺฐิปจฺจยา [๑] อเนเก กุสลา ธมฺมา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ.

สมฺมาสงฺกปฺปสฺส ภิกฺขเว มิจฺฉาสงฺกปฺโป นิทฺโธโต โหติ ฯเปฯ สมฺมาวาจสฺส ภิกฺขเว มิจฺฉาวาจา นิทฺโธตา โหติ ฯเปฯ สมฺมากมฺมนฺตสฺส ภิกฺขเว มิจฺฉากมฺมนฺโต นิทฺโธโต โหติ ฯเปฯ สมฺมาอาชีวสฺส ภิกฺขเว มิจฺฉาอาชีโว นิทฺโธโต โหติ ฯเปฯ สมฺมาวายามสฺส ภิกฺขเว มิจฺฉาวายาโม นิทฺโธโต โหติ ฯเปฯ สมฺมาสติสฺส ภิกฺขเว มิจฺฉาสติ นิทฺโธตา โหติ ฯเปฯ สมฺมาสมาธิสฺส ภิกฺขเว มิจฺฉาสมาธิ นิทฺโธโต โหติ ฯเปฯ สมฺมาญาณิสฺส ภิกฺขเว มิจฺฉาญาณํ นิทฺโธตํ โหติ ฯเปฯ

สมฺมาวิมุตฺติสฺส ภิกฺขเว มิจฺฉาวิมุตฺติ นิทฺโธตา โหติ; เย จ มิจฺฉาวิมุตฺติปจฺจยา อเนเก ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สมฺภวนฺติ, เต จสฺส นิทฺโธตา โหนฺติ; สมฺมาวิมุตฺติปจฺจยา จ อเนเก กุสลา ธมฺมา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ. อิทํ โข ตํ ภิกฺขเว อริยํ [๒] โธวนํ เอกนฺตนิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย อุปสมาย อภิญฺญาย สมฺโพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตติ, ยํ โธวนํ อาคมฺม ชาติธมฺมา สตฺตา ชาติยา ปริมุจฺจนฺติ, ชราธมฺมา สตฺตา ชราย ปริมุจฺจนฺติ, มรณธมฺมา สตฺตา มรเณน ปริมุจฺจนฺติ, โสกปริเทว-ทุกฺขโทมนสฺสุปายาสธมฺมา สตฺตา โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาเสหิ ปริมุจฺจนฺตีติ. สตฺตมํ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. จ [๒] อิ. ยํ

๘. ติกิจฺฉกสุตฺตํ

[๑๐๘] "ติกิจฺฉกา ภิกฺขเว วิเรจนํ เทนฺติ ปิตฺตสมุฏฺฐานานมฺปิ อาพาธานํ ปฏิฆาตาย, เสมฺหสมุฏฺฐานานมฺปิ อาพาธานํ ปฏิฆาตาย, วาตสมุฏฺฐานานมฺปิ อาพาธานํ ปฏิฆาตาย. อตฺเถตํ ภิกฺขเว วิเรจนํ; 'เนตํ นตฺถีติ วทามิ. ตญฺจ โข เอตํ ภิกฺขเว วิเรจนํ สมฺปชฺชติปิ วิปชฺชติปิ.

"อหญฺจ โข ภิกฺขเว อริยํ วิเรจนํ เทสิสฺสามิ, ยํ วิเรจนํ สมฺปชฺชติเยว โน วิปชฺชติ, ยํ วิเรจนํ อาคมฺม ชาติธมฺมา สตฺตา ชาติยา ปริมุจฺจนฺติ, ชราธมฺมา สตฺตา ชราย ปริมุจฺจนฺติ มรณธมฺมา สตฺตา มรเณน ปริมุจฺจนฺติ, โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสธมฺมา สตฺตา โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาเสหิ ปริมุจฺจนฺติ. ตํ สุณาถ สาธุกํ มนสิกโรถ; ภาสิสฺสามีติ. "เอวํ ภนฺเตติ โข เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจสฺโสสุํ. ภควา เอตทโวจ

"กตมญฺจ ตํ ภิกฺขเว อริยํ วิเรจนํ [๑] สมฺปชฺชติเยว โน วิปชฺชติ; ยํ วิเรจนํ อาคมฺม ชาติธมฺมา สตฺตา ชาติยา ปริมุจฺจนฺติ, ชราธมฺมา สตฺตา ชราย ปริมุจฺจนฺติ, มรณธมฺมา สตฺตา มรเณน ปริมุจฺจนฺติ, โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสธมฺมา สตฺตา โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาเสหิ ปริมุจฺจนฺติ.

สมฺมาทิฏฺฐิกสฺส ภิกฺขเว มิจฺฉาทิฏฺฐิ วิริตา[๒] โหติ; เย จ มิจฺฉาทิฏฺฐิปจฺจยา อเนเก ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สมฺภวนฺติ, เต จสฺส วิริตา โหนฺติ; สมฺมาทิฏฺฐิปจฺจยา จ อเนเก กุสลา ธมฺมา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ยํ วิเรจนํ　　[๒] ฉ.,เท.,อิ. วิริตฺตา, เอวมุปริปิ.

สมฺมาสงฺกปฺปสฺส ภิกฺขเว มิจฺฉาสงฺกปฺโป วิริโต โหติ ฯเปฯ สมฺมาวาจสฺส ภิกฺขเว มิจฺฉาวาจา วิริตา โหติ ฯเปฯ สมฺมากมฺมนฺตสฺส ภิกฺขเว มิจฺฉากมฺมนฺโต วิริโต โหติ ฯเปฯ สมฺมาอาชีวสฺส ภิกฺขเว มิจฺฉาอาชีโว วิริโต โหติ ฯเปฯ สมฺมาวายามสฺส ภิกฺขเว มิจฺฉาวายาโม วิริโต โหติ ฯเปฯ สมฺมาสติสฺส ภิกฺขเว มิจฺฉาสติ วิริตา โหติ ฯเปฯ สมฺมาสมาธิสฺส ภิกฺขเว มิจฺฉาสมาธิ วิริโต โหติ ฯเปฯ สมฺมาญาณิสฺส ภิกฺขเว มิจฺฉาญาณํ วิริตํ โหติ ฯเปฯ

สมฺมาวิมุตฺติสฺส ภิกฺขเว มิจฺฉาวิมุตฺติ วิริตา โหติ; เย จ มิจฺฉาวิมุตฺติปจฺจยา อเนเก ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สมฺภวนฺติ, เต จสฺส วิริตา โหนฺติ; สมฺมาวิมุตฺติปจฺจยา จ อเนเก กุสลา ธมฺมา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ. อิทํ โข ตํ ภิกฺขเว อริยํ วิเรจนํ, ยํ วิเรจนํ สมฺปชฺชติเยว โน วิปชฺชติ; ยํ วิเรจนํ อาคมฺม ชาติธมฺมา สตฺตา ชาติยา ปริมุจฺจนฺติ, ชราธมฺมา สตฺตา ชราย ปริมุจฺจนฺติ มรณธมฺมา สตฺตา มรเณน ปริมุจฺจนฺติ, โสกปริเทวทุกฺข-โทมนสฺสุปายาสธมฺมา สตฺตา โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาเสหิ ปริมุจฺจนฺตีติ. อฏฺฐมํ.

๙. วมนสุตฺตํ

[๑๐๙] “ติกิจฺฉกา ภิกฺขเว วมนํ เทนฺติ ปิตฺต-สมุฏฺฐานานมฺปิ อาพาธานํ ปฏิฆาตาย, เสมฺหสมุฏฺฐานานมฺปิ อาพาธานํ ปฏิฆาตาย วาตสมุฏฺฐานานมฺปิ อาพาธานํ ปฏิฆาตาย, อตฺเถตํ ภิกฺขเว วมนํ; ‘เนตํ นตฺถีติ วทามิ. ตญฺจ โข เอตํ ภิกฺขเว วมนํ สมฺปชฺชติปิ วิปชฺชติปิ.

"อหญฺจ โข ตํ[๑] ภิกฺขเว อริยํ วมนํ เทสิสฺสามิ, ยํ วมนํ สมฺปชฺชติเยว โน วิปชฺชติ; ยํ วมนํ อาคมฺม ชาติธมฺมา สตฺตา ชาติยา ปริมุจฺจนฺติ, ชราธมฺมา สตฺตา ชราย ปริมุจฺจนฺติ, มรณธมฺมา สตฺตา มรเณน ปริมุจฺจนฺติ, โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสธมฺมา สตฺตา โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาเสหิ ปริมุจฺจนฺติ. ตํ สุณาถ ฯเปฯ

"กตมญฺจ ตํ ภิกฺขเว อริยํ วมนํ [๒] สมฺปชฺชติเยว โน วิปชฺชติ; ยํ วมนํ อาคมฺม ชาติธมฺมา สตฺตา ชาติยา ปริมุจฺจนฺติ ฯ เป ฯ โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสธมฺมา สตฺตา โสกปริเทว-ทุกฺขโทมนสฺสุปายาเสหิ ปริมุจฺจนฺติ.

สมฺมาทิฏฺฐิกสฺส ภิกฺขเว มิจฺฉาทิฏฺฐิ วนฺตา โหติ; เย จ มิจฺฉาทิฏฺฐิปจฺจยา อเนเก ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สมฺภวนฺติ, เต จสฺส วนฺตา โหนฺติ; สมฺมาทิฏฺฐิปจฺจยา จ อเนเก กุสลา ธมฺมา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ.

สมฺมาสงฺกปฺปสฺส ภิกฺขเว มิจฺฉาสงฺกปฺโป วนฺโต โหติ ฯเปฯ สมฺมาวาจสฺส ภิกฺขเว มิจฺฉาวาจา วนฺตา โหติ ฯเปฯ สมฺมากมฺมนฺตสฺส ภิกฺขเว มิจฺฉากมฺมนฺโต วนฺโต โหติ ฯเปฯ สมฺมาอาชีวสฺส ภิกฺขเว มิจฺฉาอาชีโว วนฺโต โหติ ฯเปฯ สมฺมาวายามสฺส ภิกฺขเว มิจฺฉาวายาโม วนฺโต โหติ ฯเปฯ สมฺมาสติสฺส ภิกฺขเว มิจฺฉาสติ วนฺตา โหติ ฯเปฯ สมฺมาสมาธิสฺส ภิกฺขเว มิจฺฉาสมาธิ วนฺโต โหติ ฯเปฯ สมฺมาญาณิสฺส ภิกฺขเว มิจฺฉาญาณํ วนฺตํ โหติ ฯเปฯ

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.　　[๒] ฉ.,เท.,อิ. ยํ วมนํ

สมฺมาวิมุตฺติสฺส ภิกฺขเว มิจฺฉาวิมุตฺติ วนฺตา โหติ; เย จ มิจฺฉาวิมุตฺติปจฺจยา อเนเก ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สมฺภวนฺติ, เต จสฺส วนฺตา โหนฺติ; สมฺมาวิมุตฺติปจฺจยา จ อเนเก กุสลา ธมฺมา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ. อิทำ โข ตำ ภิกฺขเว อริยำ วมนำ, [๑] สมฺปชฺชติเยว โน วิปชฺชติ; ยำ วมนำ อาคมฺม ชาติธมฺมา สตฺตา ชาติยา ปริมุจฺจนฺติ, ชราธมฺมา สตฺตา ชราย ปริมุจฺจนฺติ, มรณธมฺมา สตฺตา มรเณน ปริมุจฺจนฺติ, โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสธมฺมา สตฺตา โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาเสหิ ปริมุจฺจนฺตีติ. นวมำ.

๑๐. นิทฺธมนิยสุตฺตำ

[๑๑๐] "ทสยิเม ภิกฺขเว นิทฺธมนิยา[๒] ธมฺมา. กตเม ทส. สมฺมาทิฏฺฐิกสฺส ภิกฺขเว มิจฺฉาทิฏฺฐิ นิทฺธนฺตา โหติ; เย จ มิจฺฉาทิฏฺฐิปจฺจยา อเนเก ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สมฺภวนฺติ, เต จสฺส นิทฺธนฺตา โหนฺติ; สมฺมาทิฏฺฐิปจฺจยา จ อเนเก กุสลา ธมฺมา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ.

สมฺมาสงฺกปฺปสฺส ภิกฺขเว มิจฺฉาสงฺกปฺโป นิทฺธนฺโต โหติ ฯเปฯ สมฺมาวาจสฺส ภิกฺขเว มิจฺฉาวาจา นิทฺธนฺตา โหติ ฯเปฯ สมฺมากมฺมนฺตสฺส ภิกฺขเว มิจฺฉากมฺมนฺโต นิทฺธนฺโต โหติ ฯเปฯ สมฺมาอาชีวสฺส ภิกฺขเว มิจฺฉาอาชีโว นิทฺธนฺโต โหติ ฯเปฯ สมฺมาวายามสฺส ภิกฺขเว มิจฺฉาวายาโม นิทฺธนฺโต โหติ ฯเปฯ สมฺมาสติสฺส ภิกฺขเว มิจฺฉาสติ นิทฺธนฺตา โหติ ฯเปฯ สมฺมาสมาธิสฺส ภิกฺขเว มิจฺฉาสมาธิ นิทฺธนฺโต โหติ ฯเปฯ สมฺมาญาณิสฺส ภิกฺขเว มิจฺฉาญาณำ นิทฺธนฺตำ โหติ ฯเปฯ

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ยำ วมนำ [๒] ฉ.,เท. นิทฺธมนียา

สมฺมาวิมุตฺติสฺส ภิกฺขเว มิจฺฉาวิมุตฺติ นิทฺธนฺตา โหติ; เย จ มิจฺฉาวิมุตฺติปจฺจยา อเนเก ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สมฺภวนฺติ, เต จสฺส นิทฺธนฺตา โหนฺติ; สมฺมาวิมุตฺติปจฺจยา จ อเนเก กุสลา ธมฺมา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ. อิเม โข ภิกฺขเว ทส นิทฺธมนิยา ธมฺมาติ. ทสมํ.

๑๑. ปฐมอเสขสุตฺตํ

[๑๑๑] อถ โข อญฺญตโร ภิกฺขุ, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ, เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ

"อเสโข อเสโขติ ภนฺเต วุจฺจติ, กิตฺตาวตา นุ โข ภนฺเต ภิกฺขุ อเสโข โหตีติ.

"อิธ ภิกฺขุ[๑] อเสขาย สมฺมาทิฏฺฐิยา สมนฺนาคโต โหติ, อเสเขน สมฺมาสงฺกปฺเปน สมนฺนาคโต โหติ, อเสขาย สมฺมาวาจาย สมนฺนาคโต โหติ, อเสเขน สมฺมากมฺมนฺเตน สมนฺนาคโต โหติ, อเสเขน สมฺมาอาชีเวน สมนฺนาคโต โหติ, อเสเขน สมฺมาวายาเมน สมนฺนาคโต โหติ, อเสขาย สมฺมาสติยา สมนฺนาคโต โหติ, อเสเขน สมฺมาสมาธินา สมนฺนาคโต โหติ, อเสเขน สมฺมาญาเณน สมนฺนาคโต โหติ, อเสขาย สมฺมาวิมุตฺติยา สมนฺนาคโต โหติ, เอวํ โข ภิกฺขุ[๑] อเสโข โหตีติ. เอกาทสมํ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อาเมณฺฑิตํ

๑๒. ทุติยอเสขสุตฺตํ

[๑๑๒] “ทสยิเม ภิกฺขเว อเสขิยา ธมฺมา. กตเม ทส. อเสขา สมฺมาทิฏฺฐิ, อเสโข สมฺมาสงฺกปฺโป, อเสขา สมฺมาวาจา, อเสโข สมฺมากมฺมนฺโต, อเสโข สมฺมาอาชีโว, อเสโข สมฺมาวายาโม, อเสขา สมฺมาสติ อเสโข สมฺมาสมาธิ, อเสขํ สมฺมาญาณํ, อเสขา สมฺมาวิมุตฺติ. อิเม โข ภิกฺขเว ทส อเสขิยา ธมฺมาติ. ทุวาทสมํ.

ปฐโม สมณสญฺญาวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานํ

สมณสญฺญา โพชฺฌงฺคา มิจฺฉตฺตํ อุปวิชฺชย
วิชฺชานํ โฆวนติกิจฺฉา นิทฺธเมน เทฺว จาติ.[๑]

[๑-๑] ฉ.,เท. สญฺญา โพชฺฌงฺคา มิจฺฉตฺตํ พีชํ วิชาย นิชฺชรํ
โฆวนํ ติกิจฺฉา วมนํ นิทฺธมนํ เทฺว อเสขาติ.

๒. ปจฺโจโรหณิวคฺโค

๑. ปฐมอธมฺมสุตฺตํ

[๑๑๓] “อธมฺโม จ ภิกฺขเว เวทิตพฺโพ อนตฺโถ จ, ธมฺโม จ เวทิตพฺโพ อตฺโถ จ, อธมฺมญฺจ วิทิตฺวา อนตฺถญฺจ, ธมฺมญฺจ วิทิตฺวา อตฺถญฺจ, ยถา ธมฺโม ยถา อตฺโถ, ตถา ปฏิปชฺชิตพฺพํ.

กตโม จ ภิกฺขเว อธมฺโม จ อนตฺโถ จ. มิจฺฉาทิฏฺฐิ, มิจฺฉาสงฺกปฺโป, มิจฺฉาวาจา, มิจฺฉากมฺมนฺโต, มิจฺฉาอาชีโว, มิจฺฉาวายาโม, มิจฺฉาสติ, มิจฺฉาสมาธิ, มิจฺฉาญาณํ, มิจฺฉาวิมุตฺติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อธมฺโม จ อนตฺโถ จ.

กตโม จ ภิกฺขเว ธมฺโม จ อตฺโถ จ. สมฺมาทิฏฺฐิ, สมฺมาสงฺกปฺโป, สมฺมาวาจา, สมฺมากมฺมนฺโต, สมฺมาอาชีโว, สมฺมาวายาโม, สมฺมาสติ, สมฺมาสมาธิ, สมฺมาญาณํ, สมฺมาวิมุตฺติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ธมฺโม จ.

อตฺโถ จ อธมฺโม จ ภิกฺขเว เวทิตพฺโพ อนตฺโถ จ, ธมฺโม จ เวทิตพฺโพ อตฺโถ จ, อธมฺมญฺจ วิทิตฺวา อนตฺถญฺจ, ธมฺมญฺจ วิทิตฺวา อตฺถญฺจ, ยถา ธมฺโม ยถา อตฺโถ, ตถา ปฏิปชฺชิตพฺพนฺติ อิติ ยนฺตํ วุตฺตํ, อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺตนฺติ. ปฐมํ.

๒. ทุติยอธมฺมสุตฺตํ

[๑๑๔] "อธมฺโม จ ภิกฺขเว เวทิตพฺโพ ธมฺโม จ, อนตฺโถ จ เวทิตพฺโพ อตฺโถ จ, อธมฺมญฺจ วิทิตฺวา ธมฺมญฺจ, อนตฺถญฺจ วิทิตฺวา อตฺถญฺจ, ยถา ธมฺโม ยถา อตฺโถ, ตถา ปฏิปชฺชิตพฺพํ.

กตโม จ ภิกฺขเว อธมฺโม กตโม จ ธมฺโม, กตโม จ อนตฺโถ กตโม จ อตฺโถ.

มิจฺฉาทิฏฺฐิ ภิกฺขเว อธมฺโม, สมฺมาทิฏฺฐิ ธมฺโม; เย จ มิจฺฉาทิฏฺฐิปจฺจยา อเนเก ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สมฺภวนฺติ, อยํ อนตฺโถ; สมฺมาทิฏฺฐิปจฺจยา จ อเนเก กุสลา ธมฺมา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ, อยํ อตฺโถ.

มิจฺฉาสงฺกปฺโป ภิกฺขเว อธมฺโม, สมฺมาสงฺกปฺโป ธมฺโม; เย จ มิจฺฉาสงฺกปฺปปจฺจยา อเนเก ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สมฺภวนฺติ, อยํ อนตฺโถ; สมฺมาสงฺกปฺปปจฺจยา จ อเนเก กุสลา ธมฺมา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ, อยํ อตฺโถ.

มิจฺฉาวาจา ภิกฺขเว อธมฺโม, สมฺมาวาจา ธมฺโม; เย จ มิจฺฉาวาจาปจฺจยา อเนเก ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สมฺภวนฺติ, อยํ อนตฺโถ; สมฺมาวาจาปจฺจยา จ อเนเก กุสลา ธมฺมา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ, อยํ อตฺโถ.

มิจฺฉากมฺมนฺโต ภิกฺขเว อธมฺโม, สมฺมากมฺมนฺโต ธมฺโม; เย จ มิจฺฉากมฺมนฺตปจฺจยา อเนเก ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สมฺภวนฺติ, อยํ อนตฺโถ; สมฺมากมฺมนฺตปจฺจยา จ อเนเก กุสลา ธมฺมา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ, อยํ อตฺโถ.

มิจฺฉาอาชีโว ภิกฺขเว อธมฺโม, สมฺมาอาชีโว ธมฺโม; เย จ มิจฺฉาอาชีวปจฺจยา อเนเก ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สมฺภวนฺติ, อยํ อนตฺโถ; สมฺมาอาชีวปจฺจยา จ อเนเก กุสลา ธมฺมา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ, อยํ อตฺโถ.

มิจฺฉาวายาโม ภิกฺขเว อธมฺโม, สมฺมาวายาโม ธมฺโม; เย จ มิจฺฉาวายามปจฺจยา อเนเก ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สมฺภวนฺติ, อยํ อนตฺโถ; สมฺมาวายามปจฺจยา จ อเนเก กุสลา ธมฺมา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ, อยํ อตฺโถ.

มิจฺฉาสติ ภิกฺขเว อธมฺโม; สมฺมาสติ ธมฺโม, เย จ มิจฺฉาสติปจฺจยา อเนเก ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สมฺภวนฺติ, อยํ อนตฺโถ; สมฺมาสติปจฺจยา จ อเนเก กุสลา ธมฺมา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ, อยํ อตฺโถ.

มิจฺฉาสมาธิ ภิกฺขเว อธมฺโม, สมฺมาสมาธิ ธมฺโม, เย จ มิจฺฉาสมาธิปจฺจยา อเนเก ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สมฺภวนฺติ, อยํ อนตฺโถ; สมฺมาสมาธิปจฺจยา จ อเนเก กุสลา ธมฺมา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ, อยํ อตฺโถ.

มิจฺฉาญาณํ ภิกฺขเว อธมฺโม; สมฺมาญาณํ ธมฺโม, เย จ มิจฺฉาญาณปจฺจยา อเนเก ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สมฺภวนฺติ, อยํ อนตฺโถ; สมฺมาญาณปจฺจยา จ อเนเก กุสลา ธมฺมา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ, อยํ อตฺโถ.

มิจฺฉาวิมุตฺติ ภิกฺขเว อธมฺโม, สมฺมาวิมุตฺติ ธมฺโม; เย จ มิจฺฉาวิมุตฺติปจฺจยา อเนเก ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สมฺภวนฺติ, อยํ อนตฺโถ; สมฺมาวิมุตฺติปจฺจยา จ อเนเก กุสลา ธมฺมา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ, อยํ อตฺโถ.

อธมฺโม จ ภิกฺขเว เวทิตพฺโพ ธมฺโม จ, อนตฺโถ จ เวทิตพฺโพ อตฺโถ จ; อธมฺมญฺจ วิทิตฺวา ธมฺมญฺจ, อนตฺถญฺจ วิทิตฺวา อตฺถญฺจ, ยถา ธมฺโม ยถา อตฺโถ, ตถา ปฏิปชฺชิตพฺพนฺติ อิติ ยนฺตํ วุตฺตํ, อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺตนฺติ. ทุติยํ.

๓. ตติยอธมฺมสุตฺตํ

[๑๑๕] "อธมฺโม จ ภิกฺขเว เวทิตพฺโพ ธมฺโม จ, อนตฺโถ จ เวทิตพฺโพ อตฺโถ จ; อธมฺมญฺจ วิทิตฺวา ธมฺมญฺจ, อนตฺถญฺจ วิทิตฺวา อตฺถญฺจ, ยถา ธมฺโม ยถา อตฺโถ, ตถา ปฏิปชฺชิตพฺพนฺติ. อิทมโวจ ภควา, อิทํ วตฺวาน สุคโต อุฏฺจายาสนา วิหารํ ปาวิสิ.

อถ โข เตสํ ภิกฺขูนํ อจิรปกฺกนฺตสฺส ภควโต เอตทโหสิ "อิทํ โข โน อาวุโส ภควา สงฺขิตฺเตน อุทฺเทสํ อุทฺทิสิตฺวา วิตฺถาเรน อตฺถํ อวิภชิตฺวา อุฏฺจายาสนา วิหารํ ปวิฏโฐ, 'อธมฺโม จ ภิกฺขเว เวทิตพฺโพ ธมฺโม จ, อนตฺโถ จ เวทิตพฺโพ อตฺโถ จ; อธมฺมญฺจ วิทิตฺวา ธมฺมญฺจ, อนตฺถญฺจ วิทิตฺวา อตฺถญฺจ, ยถา ธมฺโม ยถา อตฺโถ, ตถา ปฏิปชฺชิตพฺพนฺติ. โก นุ โข อิมสฺส ภควตา สงฺขิตฺเตน อุทฺเทสสฺส อุทฺทิฏฺจสฺส วิตฺถาเรน อตฺถํ อวิภตฺตสฺส วิตฺถาเรน อตฺถํ วิภเชยฺยาติ.

อถ โข เตสํ ภิกฺขูนํ เอตทโหสิ "อยํ โข อายสฺมา อานนฺโท สตฺถุ เจว สวณฺณิโต สมฺภาวิโต จ วิญฺญูนํ สพฺรหฺมจารีนํ. ปโหติ อายสฺมา[๑] อานนฺโท อิมสฺส ภควตา

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. จายสฺมา, เอวมุปริปิ.

สงฺขิตฺเตน อุทฺเทสสฺส อุทฺทิฏฺฐสฺส วิตฺถาเรน อตฺถํ อวิภตฺตสฺส วิตฺถาเรน อตฺถํ วิภชิตุํ. ยนฺนูน มยํ, เยนายสฺมา อานนฺโท, เตนุปสงฺกเมยฺยาม; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ เอตมตฺถํ ปุจฺเฉยฺยาม.[๑] ยถา โน อายสฺมา อานนฺโท พฺยากริสฺสติ; ตถา นํ ธาเรสฺสามาติ.

อถ โข เต ภิกฺขู, เยนายสฺมา อานนฺโท, เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมตา อานนฺเทน สทฺธึ สมฺโมทึสุ, สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุ, เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข เต ภิกฺขู อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ เอตทโวจุ

อิทํ โข[๒] อาวุโส อานนฺท ภควา สงฺขิตฺเตน อุทฺเทสํ อุทฺทิสิตฺวา วิตฺถาเรน อตฺถํ อวิภชิตฺวา อุฏฺฐายาสนา วิหารํ ปวิฏฺโฐ, “อธมฺโม จ ภิกฺขเว เวทิตพฺโพ ธมฺโม จ, อนตฺโถ จ เวทิตพฺโพ อตฺโถ จ; อธมฺมญฺจ วิทิตฺวา ธมฺมญฺจ, อนตฺถญฺจ วิทิตฺวา อตฺถญฺจ, ยถา ธมฺโม ยถา อตฺโถ, ตถา ปฏิปชฺชิตพฺพนฺติ.

เตสํ โน อาวุโส อมฺหากํ อจิรปกฺกนฺตสฺส ภควโต เอตทโหสิ “อิทํ โข โน อาวุโส ภควา สงฺขิตฺเตน อุทฺเทสํ อุทฺทิสิตฺวา วิตฺถาเรน อตฺถํ อวิภชิตฺวา อุฏฺฐายาสนา วิหารํ ปวิฏฺโฐ, ‘อธมฺโม จ ภิกฺขเว เวทิตพฺโพ ธมฺโม จ, อนตฺโถ จ เวทิตพฺโพ อตฺโถ จ; อธมฺมญฺจ วิทิตฺวา ธมฺมญฺจ, อนตฺถญฺจ วิทิตฺวา อตฺถญฺจ, ยถา ธมฺโม ยถา อตฺโถ, ตถา ปฏิปชฺชิตพฺพนฺติ. โก นุ โข อิมสฺส ภควตา สงฺขิตฺเตน อุทฺเทสสฺส อุทฺทิฏฺฐสฺส วิตฺถาเรน อตฺถํ อวิภตฺตสฺส วิตฺถาเรน อตฺถํ วิภเชยฺยาติ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ปฏิปุจฺเฉยฺยาม, เอวมุปริปิ.　[๒] ฉ.,เท.,อิ. โข โน

เตสํ โน อาวุโส อมฺหากํ เอตทโหสิ “อยํ โข อายสฺมา อานนฺโท สตฺถุ เจว สวณฺณิโต สมฺภาวิโต จ วิญฺญูนํ สพฺรหฺมจารีนํ. ปโหติ อายสฺมา อานนฺโท อิมสฺส ภควตา สงฺขิตฺเตน อุทฺเทสสฺส อุทฺทิฏฺฐสฺส วิตฺถาเรน อตฺถํ อวิภตฺตสฺส วิตฺถาเรน อตฺถํ วิภชิตุํ. ‘ยนฺนูน มยํ, เยนายสฺมา อานนฺโท, เตนุปสงฺกมิสฺสาม; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ เอตมตฺถํ ปุจฺเฉยฺยาม. ยถา โน อายสฺมา อานนฺโท พฺยากริสฺสติ; ตถา นํ ธาเรยฺยามาติ.[๑] วิภชตายสฺมา อานนฺโทติ.

“เสยฺยถาปิ อาวุโส ปุริโส สารตฺถิโก สารคเวสี สารปริเยสนํ จรมาโน มหโต รุกฺขสฺส ติฏฺฐโต สารวโต อติกฺกมฺเมว มูลํ อติกฺกมฺม ขนฺธํ สาขาปลาเส สารํ ปริเยสิตพฺพํ มญฺเญยฺย; เอวํ สมฺปทมิทํ; อายสฺมนฺตานํ สตฺถริ สมฺมุขีภูเต ตํ ภควนฺตํ อติสิตฺวา อมฺเห เอตมตฺถํ ปฏิปุจฺฉิตพฺพํ มญฺญถ. โส[๒] อาวุโส[๒] ภควา ชานํ ชานาติ, ปสฺสํ ปสฺสติ, จกฺขุภูโต ญาณภูโต ธมฺมภูโต พฺรหฺมภูโต วตฺตา ปวตฺตา อตฺถสฺส นินฺเนตา อมตสฺส ทาตา ธมฺมสามี ตถาคโต. โส เจว ปเนตสฺส กาโล อโหสิ, ยํ ตุมฺเห ภควนฺตเยว อุปสงฺกมิตฺวา เอตมตฺถํ ปุจฺเฉยฺยาถ. ยถา โน[๓] ภควา พฺยากเรยฺย; ตถา นํ ธาเรยฺยาถาติ.

“อทฺธาวุโส อานนฺท ภควา ชานํ ชานาติ, ปสฺสํ ปสฺสติ, จกฺขุภูโต ญาณภูโต ธมฺมภูโต พฺรหฺมภูโต วตฺตา ปวตฺตา อตฺถสฺส นินฺเนตา อมตสฺส ทาตา ธมฺมสามี ตถาคโต. โส เจว ปเนตสฺส กาโล อโหสิ, ยํ มยํ ภควนฺตเยว อุปสงฺกมิตฺวา

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ธาเรสฺสามาติ. [๒-๒] ฉ.,เท.,อิ. โส หาวุโส
[๓] ฉ.,เท.,อิ. โว

เอตมตฺถํ ปุจฺเฉยฺยาม, ยถา โน ภควา พฺยากเรยฺย; ตถา นํ ธาเรยฺยาม. อปิจายสฺมา อานนฺโท สตฺถุเจว สวณฺณิโต สมฺภาวิโต จ วิญฺญูนํ สพฺรหฺมจารีนํ, ปโหติ อายสฺมา อานนฺโท อิมสฺส ภควตา สงฺขิตฺเตน อุทฺเทสสฺส อุทฺทิฏฺฐสฺส วิตฺถาเรน อตฺถํ อวิภตฺตสฺส วิตฺถาเรน อตฺถํ วิภชิตุํ. วิภชิตายสฺมา อานนฺโท อครุกตฺวาติ.

"เตนหาวุโส สุณาถ, สาธุกํ มนสิกโรถ; ภาสิสฺสามีติ. "เอวมาวุโสติ โข เต ภิกฺขู อายสฺมโต อานนฺทสฺส ปจฺจสฺโสสุํ. อายสฺมา[๑] อานนฺโท เอตทโวจ

"ยํ โข โน อาวุโส ภควา สงฺขิตฺเตน อุทฺเทสํ อุทฺทิสิตฺวา วิตฺถาเรน อตฺถํ อวิภชิตฺวา อุฏฺฐายาสนา วิหารํ ปวิฏฺโฐ, 'อธมฺโม จ ภิกฺขเว เวทิตพฺโพ ธมฺโม จ, อนตฺโถ จ เวทิตพฺโพ อตฺโถ จ; อธมฺมญฺจ วิทิตฺวา ธมฺมญฺจ, อนตฺถญฺจ วิทิตฺวา อตฺถญฺจ, ยถา ธมฺโม ยถา อตฺโถ, ตถา ปฏิปชฺชิตพฺพนฺติ. กตโม จาวุโส อธมฺโม, กตโม จ ธมฺโม, กตโม จ อนตฺโถ จ, กตโม จ อตฺโถ.

มิจฺฉาทิฏฺฐิ อาวุโส อธมฺโม, สมฺมาทิฏฺฐิ ธมฺโม; เย จ มิจฺฉาทิฏฺฐิปจฺจยา อเนเก ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สมฺภวนฺติ, อยํ อนตฺโถ; สมฺมาทิฏฺฐิปจฺจยา จ อเนเก กุสลา ธมฺมา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ, อยํ อตฺโถ.

มิจฺฉาสงฺกปฺโป อาวุโส อธมฺโม, สมฺมาสงฺกปฺโป ธมฺโม ฯเปฯ มิจฺฉาวาจา อาวุโส อธมฺโม, สมฺมาวาจา ธมฺโม ฯเปฯ มิจฺฉากมฺมนฺโต อาวุโส อธมฺโม, สมฺมากมฺมนฺโต ธมฺโม ฯเปฯ มิจฺฉาอาชีโว อาวุโส อธมฺโม, สมฺมาอาชีโว ธมฺโม ฯเปฯ

---

[๑] ฉ.,เท. อถายสฺมา

มิจฺฉาวายาโม อาวุโส อธมฺโม, สมฺมาวายาโม ธมฺโม ฯเปฯ มิจฺฉาสมาธิ อาวุโส อธมฺโม, สมฺมาสมาธิ ธมฺโม ฯเปฯ มิจฺฉาญาณํ อาวุโส อธมฺโม, สมฺมาญาณํ ธมฺโม ฯเปฯ มิจฺฉาวิมุตฺติ อาวุโส อธมฺโม, สมฺมาวิมุตฺติ ธมฺโม; เย จ มิจฺฉาวิมุตฺติปจฺจยา อเนเก ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สมฺภวนฺติ, อยํ อนตฺโถ. สมฺมาวิมุตฺติปจฺจยา จ อเนเก กุสลา ธมฺมา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ, อยํ อตฺโถ.

"ยํ โข โน อาวุโส ภควา สงฺขิตฺเตน อุทฺเทสํ อุทฺทิสิตฺวา วิตฺถาเรน อตฺถํ อวิภชิตฺวา อุฏฺฐายาสนา วิหารํ ปวิฏฺโ, 'อธมฺโม จ ภิกฺขเว เวทิตพฺโพ ธมฺโม จ, อนตฺโถ จ เวทิตพฺโพ อตฺโถ จ, อธมฺมญจ วิทิตฺวา ธมฺมญจ, อนตฺถญจ วิทิตฺวา อตฺถญจ, ยถา ธมฺโม ยถา อตฺโถ, ตถา ปฏิปชฺชิตพฺพนฺติ, อิมสฺส โข อหํ อาวุโส ภควตา สงฺขิตฺเตน อุทฺเทสสฺส อุทฺทิฏฺฐสฺส วิตฺถาเรน อตฺถํ อวิภตฺตสฺส เอวํ วิตฺถาเรน อตฺถํ อาชานามิ. อากงฺขมานา จ ปน ตุมฺเห อาวุโส ภควนฺตํเยว อุปสงฺกมิตฺวา เอตมตฺถํ ปุจฺเฉยฺยาถ. ยถา[๑] โน ภควา พฺยากเรยฺย;[๑] ตถา นํ ธาเรยฺยาถาติ.

"เอวมาวุโสติ โข เต ภิกฺขู อายสฺมโต อานนฺทสฺส ภาสิตํ อภินนฺทิตฺวา อนุโมทิตฺวา อุฏฺฐายาสนา, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุ, เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข เต ภิกฺขู ภควนฺตํ เอตทโวจุ

"ยํ โข โน ภนฺเต[๒] ภควา สงฺขิตฺเตน อุทฺเทสํ อุทฺทิสิตฺวา วิตฺถาเรน อตฺถํ อวิภชิตฺวา อุฏฺฐายาสนา วิหารํ ปวิฏฺโ, 'อธมฺโม จ ภิกฺขเว เวทิตพฺโพ ธมฺโม จ, อนตฺโถ จ เวทิตพฺโพ อตฺโถ จ; อธมฺมญจ วิทิตฺวา ธมฺมญจ, อนตฺถญจ วิทิตฺวา อตฺถญจ, ยถา

[๑-๑] ฉ.,เท.,อิ. ยถา โว ภควา พฺยากโรติ [๒] ฉ.,เท. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.

ธมฺโม ยถา อตฺโถ, ตถา ปฏิปชฺชิตพฺพนฺติ. เตสํ โน ภนฺเต อมฺหากํ อจิรปกฺกนฺตสฺส ภควโต เอตทโหสิ "อิทํ โข โน อาวุโส ภควา สงฺขิตฺเตน อุทฺเทสํ อุทฺทิสิตฺวา วิตฺถาเรน อตฺถํ อวิภชิตฺวา อุฏฺฐายาสนา วิหารํ ปวิฏฺโฐ, 'อธมฺโม จ ภิกฺขเว เวทิตพฺโพ ธมฺโม จ; อนตฺโถ จ เวทิตพฺโพ อตฺโถ จ, อธมฺมญฺจ วิทิตฺวา ธมฺมญฺจ, อนตฺถญฺจ วิทิตฺวา อตฺถญฺจ, ยถา ธมฺโม ยถา อตฺโถ, ตถา ปฏิปชฺชิตพฺพนฺติ. โก นุ โข อิมสฺส ภควตา สงฺขิตฺเตน อุทฺเทสสฺส อุทฺทิฏฺฐสฺส วิตฺถาเรน อตฺถํ อวิภตฺตสฺส วิตฺถาเรน อตฺถํ วิภเชยฺยาติ. เตสํ โน ภนฺเต อมฺหากํ เอตทโหสิ "อยํ โข อายสฺมา อานนฺโท สตฺถุเจว สวณฺณิโต สมฺภาวิโต จ วิญฺญูนํ สพฺรหฺมจารีนํ. ปโหติ อายสฺมา อานนฺโท อิมสฺส ภควตา สงฺขิตฺเตน อุทฺเทสสฺส อุทฺทิฏฺฐสฺส วิตฺถาเรน อตฺถํ อวิภตฺตสฺส วิตฺถาเรน อตฺถํ วิภชิตุ. ยนฺนูน มยํ, เยนายสฺมา อานนฺโท เตนุปสงฺกเมยฺยาม; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ เอตมตฺถํ ปุจฺเฉยฺยาม. ยถา โน อายสฺมา อานนฺโท พฺยากริสฺสติ; ตถา นํ ธาเรยฺยามาติ."[๑]

"อถ โข มยํ ภนฺเต, เยนายสฺมา อานนฺโท, เตนุปสงฺกมิมฺหา; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ เอตมตฺถํ อปุจฺฉิมฺหา. เตสํ โน ภนฺเต อายสฺมตา อานนฺเทน อิเมหิ อากาเรหิ อิเมหิ ปเทหิ อิเมหิ พฺยญฺชเนหิ อตฺโถ สุวิภตฺโตติ.

"สาธุ สาธุ ภิกฺขเว, ปณฺฑิโต ภิกฺขเว อานนฺโท, มหาปญฺโญ ภิกฺขเว อานนฺโท. มํ เจปิ ตุมฺเห ภิกฺขเว อุปสงฺกมิตฺวา เอตมตฺถํ ปุจฺเฉยฺยาถ, อหมฺปิเจตํ เอวเมว พฺยากเรยฺยํ ยถาตํ อานนฺเทน พฺยากตํ. เอโส เจว ตสฺส อตฺโถ; เอวญฺจ นํ ธาเรยฺยาถาติ. ตติยํ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ธาเรสฺสามาติ.

๔. อชิตสุตฺตํ

[๑๑๖] อถ โข อาชิโต[๑] ปริพฺพาชโก, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธึ สมฺโมทิ สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ, เอกมนฺตं นิสินฺโน โข [๒] ปริพฺพาชโก ภควนฺตํ เอตทโวจ

"อมฺหากํ โภ โคตม ปณฺฑิโต นาม สพฺรหฺมจารี, เตน ปญฺจมตฺตานิ จิตฺตฏฺฐานสตานิ [๓] เยหิ อญฺญติตฺถิยา อุปารทฺธาว ชานนฺติ อุปารทฺธสฺมาติ.

อถ โข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ "ธาเรถ โน ตุมฺเห ภิกฺขเว ปณฺฑิตวตฺถูนีติ.

"เอตสฺส ภควา กาโล เอตสฺส สุคต กาโล, ยं ภควา ภาเสยฺย; ภควโต สุตฺวา ภิกฺขู ธาเรสฺสนฺตีติ.

"เตนหิ ภิกฺขเว สุณาถ สาธุกं มนสิกโรถ; ภาสิสฺสามีติ. "เอวं ภนฺเตติ โข เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจสฺโสสุं. ภควา เอตทโวจ

"อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ อธมฺมิเกน วาเทน อธมฺมิกํ วาทํ อภินิคฺคณฺหาติ อภินิปฺปีเฬติ, เตน จ อธมฺมิกํ ปริสं รญฺเชติ. เตน สา อธมฺมิกา ปริสา อุจฺจาสทฺทา มหาสทฺทา[๔] โหติ "ปณฺฑิโต วต โภ, ปณฺฑิโต วต โภติ.

อิธ ปน ภิกฺขเว เอกจฺโจ อธมฺมิเกน วาเทน ธมฺมิกं วาทํ อภินิคฺคณฺหาติ อภินิปฺปีเฬติ, เตน จ อธมฺมิกं ปริสं รญฺเชติ. เตน สา อธมฺมิกา ปริสา อุจฺจาสทฺทา มหาสทฺทา โหติ 'ปณฺฑิโต วต โภ, ปณฺฑิโต วต โภติ.

---

[๑] สฺยา. อาชิโน
[๒] ฉ.,เท.,อิ. อชิโต
[๓] ฉ.,เท.,อิ. จินฺติตานิ
[๔] ฉ.,เท. อุจฺจาสทฺทมหาสทฺทา, เอวมุปริปิ.

อิธ ปน ภิกฺขเว เอกจฺโจ อธมฺมิเกน วาเทน ธมฺมิกญฺจ วาทํ อธมฺมิกญฺจ วาทํ อภินิคฺคณฺหาติ อภินิปฺปีเฬติ, เตน จ อธมฺมิกํ ปริสํ รญฺเชติ. เตน สา อธมฺมิกา ปริสา อุจฺจาสทฺทา มหาสทฺทา โหติ 'ปณฺฑิโต วต โภ, ปณฺฑิโต วต โภติ.

"อิธ[๑] ปน ภิกฺขเว เอกจฺโจ ธมฺมิเกน วาเทน อธมฺมิกํ วาทํ อภินิคฺคณฺหาติ อภินิปฺปีเฬติ, เตน จ อธมฺมิกํ ปริสํ รญฺเชติ, เตน สา อธมฺมิกา ปริสา อุจฺจาสทฺทา มหาสทฺทา โหติ 'ปณฺฑิโต วต โภ, ปณฺฑิโต วต โภติ.[๑]

อิธ ปน ภิกฺขเว เอกจฺโจ ธมฺมิเกน วาเทน ธมฺมิกํ วาทํ อภินิคฺคณฺหาติ อภินิปฺปีเฬติ, เตน จ ธมฺมิกํ ปริสํ รญฺเชติ, เตน สา ธมฺมิกา ปริสา อุจฺจาสทฺทา มหาสทฺทา โหติ 'ปณฺฑิโต วต โภ, ปณฺฑิโต วต โภติ.

'อธมฺโม จ ภิกฺขเว เวทิตพฺโพ ธมฺโม จ, อนตฺโถ จ เวทิตพฺโพ อตฺโถ จ, อธมฺมญฺจ วิทิตฺวา ธมฺมญฺจ, อนตฺถญฺจ วิทิตฺวา อตฺถญฺจ, ยถา ธมฺโม ยถา อตฺโถ, ตถา ปฏิปชฺชิตพฺพนฺติ.

กตโม จ ภิกฺขเว อธมฺโม, กตโม จ ธมฺโม, กตโม จ อนตฺโถ, กตโม จ อตฺโถ. มิจฺฉาทิฏฺฐิ ภิกฺขเว อธมฺโม, สมฺมาทิฏฺฐิ ธมฺโม; เย จ มิจฺฉาทิฏฺฐิปจฺจยา อเนเก ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สมฺภวนฺติ, อยํ อนตฺโถ; สมฺมาทิฏฺฐิปจฺจยา จ อเนเก กุสลา ธมฺมา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ, อยํ อตฺโถ.

มิจฺฉาสงฺกปฺโป ภิกฺขเว อธมฺโม, สมฺมาสงฺกปฺโป ธมฺโม ฯเปฯ มิจฺฉาวาจา ภิกฺขเว อธมฺโม, สมฺมาวาจา ธมฺโม ฯเปฯ

[๑-๑] ฉ.,เท. อิเม ปาฐา น ทิสฺสนฺติ.

มิจฺฉากมฺมนฺโต ภิกฺขเว อธมฺโม, สมฺมากมฺมนฺโต ธมฺโม ฯเปฯ มิจฺฉาอาชีโว ภิกฺขเว อธมฺโม, สมฺมาอาชีโว ธมฺโม ฯเปฯ มิจฺฉาวายาโม ภิกฺขเว อธมฺโม, สมฺมาวายาโม ธมฺโม ฯเปฯ มิจฺฉาสติ ภิกฺขเว อธมฺโม, สมฺมาสติ ธมฺโม ฯเปฯ มิจฺฉาสมาธิ ภิกฺขเว อธมฺโม, สมฺมาสมาธิ ธมฺโม ฯเปฯ มิจฺฉาญาณํ ภิกฺขเว อธมฺโม, สมฺมาญาณํ ธมฺโม ฯเปฯ

มิจฺฉาวิมุตฺติ ภิกฺขเว อธมฺโม, สมฺมาวิมุตฺติ ธมฺโม; เย จ มิจฺฉาวิมุตฺติปจฺจยา อเนเก ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สมฺภวนฺติ, อยํ อนตฺโถ; สมฺมาวิมุตฺติปจฺจยา จ อเนเก กุสลา ธมฺมา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ, อยํ อตฺโถ.

อธมฺโม จ ภิกฺขเว เวทิตพฺโพ ธมฺโม จ, อนตฺโถ จ เวทิตพฺโพ อตฺโถ จ; อธมฺมญฺจ วิทิตฺวา ธมฺมญฺจ, อนตฺถญฺจ วิทิตฺวา อตฺถญฺจ, ยถา ธมฺโม ยถา อตฺโถ, ตถา ปฏิปชฺชิตพฺพนฺติ อิติ ยนฺตํ วุตฺตํ, อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺตนฺติ. จตุตฺถํ.

๕. สคารวสุตฺตํ

[๑๑๗] อถ โข สคารโว[๑] พฺราหฺมโณ, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธึ สมฺโมทิ, สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ[๒] วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ, เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข สคารโว พฺราหฺมโณ ภควนฺตํ เอตทโวจ "กึ นุ โข โภ โคตม โอริมํ ตีรํ, กึ ปาริมํ ตีรนฺติ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. สงฺคารโว [๒] ทยฺ. สารณียํ, เอวมุปริปิ.

"มิจฺฉาทิฏฺฐิ โข พฺราหฺมณ โอริมํ ตีรํ, สมฺมาทิฏฺฐิ ปาริมํ ตีรํ, มิจฺฉาสงฺกปฺโป โอริมํ ตีรํ; สมฺมาสงฺกปฺโป ปาริมํ ตีรํ, มิจฺฉาวาจา โอริมํ ตีรํ, สมฺมาวาจา ปาริมํ ตีรํ, มิจฺฉากมฺมนฺโต โอริมํ ตีรํ; สมฺมากมฺมนฺโต ปาริมํ ตีรํ; มิจฺฉาอาชีโว โอริมํ ตีรํ, สมฺมาอาชีโว ปาริมํ ตีรํ; มิจฺฉาวายาโม โอริมํ ตีรํ, สมฺมาวายาโม ปาริมํ ตีรํ, มิจฺฉาสติ โอริมํ ตีรํ, สมฺมาสติ ปาริมํ ตีรํ; มิจฺฉาสมาธิ โอริมํ ตีรํ, สมฺมาสมาธิ ปาริมํ ตีรํ; มิจฺฉาญาณํ โอริมํ ตีรํ, สมฺมาญาณํ ปาริมํ ตีรํ; มิจฺฉาวิมุตฺติ โอริมํ ตีรํ, สมฺมาวิมุตฺติ ปาริมํ ตีรํ.[๑] อิทํ โข พฺราหฺมณ โอริมํ ตีรํ; อิทํ ปาริมํ ตีรนฺติ.

"อปฺปกา เต มนุสฺเสสุ　　เย ชนา ปารคามิโน,
อถายํ อิตรา ปชา,　　ตีรเมวานุธาวติ.
เย จ โข สมฺมทกฺขาเต,　　ธมฺเม ธมฺมานุวตฺติโน,
เต ชนา ปารเมสฺสนฺติ,　　มจฺจุเธยฺยํ สุทุตฺตรํ.
กณฺหं ธมฺมํ วิปฺปหาย,　　สุกฺกํ ภาเวถ ปณฺฑิโต,
โอกา อโนกฺกมาคมฺม,　　วิเวเก ยตฺถ ทูรมํ.
ตตฺราภิรติมิจฺเฉยฺย,　　หิตฺวา กาเม อกิญฺจโน,
ปริโยทเปยฺย อตฺตานํ,　　จิตฺตเกฺลเสหิ ปณฺฑิโต.
เยสํ สมฺโพธิยงฺเคสุ,　　สมฺมา จิตฺตํ สุภาวิตํ,
อาทานปฏินิสฺสคฺเค,　　อนุปาทาย เย รตา,
ขีณาสวา ชุติมนฺโต　　เต โลเก ปรินิพฺพุตาติ. ปญฺจมํ.

---

[๑] ฉ.,เท. ตีรนฺติ

๖. โอริมตีรสุตฺตํ

[๑๑๘] "โอริมญฺจ โว ภิกฺขเว ตีรํ เทสิสฺสามิ ปาริมญฺจ ตีรํ. ตํ สุณาถ สาธุกํ มนสิกโรถ; ภาสิสฺสามีติ. "เอวํ ภนฺเตติ โข เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจสฺโสสุํ. ภควา เอตทโวจ

"กตมญฺจ ภิกฺขเว โอริมํ ตีรํ, กตมญฺจ ปาริมํ ตีรํ. มิจฺฉาทิฏฺฐิ ภิกฺขเว[๑] โอริมํ ตีรํ, สมฺมาทิฏฺฐิ ปาริมํ ตีรํ ฯเปฯ มิจฺฉาวิมุตฺติ โอริมํ ตีรํ, สมฺมาวิมุตฺติ ปาริมํ ตีรํ. อิทํ โข ภิกฺขเว โอริมํ ตีรํ, อิทํ ปาริมํ ตีรนฺติ.

"อปฺปกา เต มนุสฺเสสุ, เย ชนา ปารคามิโน
อถายํ อิตรา ปชา, ตีรเมวานุธาวติ.
เย จ โข สมฺมทกฺขาเต, ธมฺเม ธมฺมานุวตฺติโน,
เต ชนา ปารเมสฺสนฺติ, มจฺจุเธยฺยํ สุทุตฺตรํ.
กณฺหํ ธมฺมํ วิปฺปหาย, สุกฺกํ ภาเวถ ปณฺฑิโต,
โอกา อโนกมาคมฺม วิเวเก ยตฺถ ทูรมํ.
ตตฺราภิรติมิจฺเฉยฺย, หิตฺวา กาเม อกิญฺจโน,
ปริโยทเปยฺย อตฺตานํ, จิตฺตเกฺลเสหิ ปณฺฑิโต.
เยสํ สมฺโพธิยงฺเคสุ, สมฺมา จิตฺตํ สุภาวิตํ,
อาทานปฏินิสฺสคฺเค, อนุปาทาย เย รตา,
ขีณาสวา ชุติมนฺโต เต โลเก ปรินิพฺพุตาติ. ฉฏฺฐํ.

---

[๑] ฉ.,เท. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.

๗. ปฐมปจฺโจโรหณีสุตฺตํ

[๑๑๙] เตน โข ปน สมเยน ชาณุสฺโสณิ พฺราหฺมโณ ตทหุโปสเถ สีสนฺหาโต[๑] นวํ โขมยุคํ นิวตฺโถ อลฺลกุสมุฏฺฐึ อาทาย ภควโต อวิทูเร เอกมนฺตํ จิโต โหติ. อทฺทสา โข ภควา ชาณุสฺโสณึ พฺราหฺมณํ ตทหุโปสเถ สีสนฺหาตํ นวํ โขมยุคํ นิวตฺถํ อลฺลกุสมุฏฺฐึ อาทาย อวิทูเร เอกมนฺตํ จิตํ; ทิสฺวาน[๒] ชาณุสฺโสณึ พฺราหฺมณํ เอตทโวจ

“กึ นุ ตฺวํ พฺราหฺมณ ตทหุโปสเถ สีสนฺหาโต นวํ โขมยุคํ นิวตฺโถ อลฺลกุสมุฏฺฐึ อาทาย เอกมนฺตํ จิโต. กึ นุ อชฺช[๓] พฺราหฺมณกุลสฺสาติ.

“ปจฺโจโรหณี โภ โคตม อชฺช พฺราหฺมณกุลสฺสาติ.

“ยถากถํ ปน พฺราหฺมณ พฺราหฺมณานํ ปจฺโจโรหณี โหตีติ.

“อิธ โภ โคตม พฺราหฺมณา ตทหุโปสเถ สีสนฺหาตา นวํ โขมยุคํ นิวตฺถา อลฺเลน โคมเยน ปจวึ โอปุณฺชิตฺวา หริเตหิ กุเสหิ ปตฺถริตฺวา อนฺตรา จ เวลํ อนฺตรา จ อคฺยาคารํ เสยฺยํ กปฺเปนฺติ. เต ตํ รตฺตึ ติกฺขตฺตุํ ปจฺจุฏฺฐาย ปญฺชลิกา อคฺคึ นมสฺสนฺติ ‘ปจฺโจโรหาม ภวนฺตํ ปจฺโจโรหาม ภวนฺตนฺติ. ปหุเตน[๔] จ สปฺปิเตเลน นวนีเตน อคฺคึ สนฺตปฺเปนฺติ. ตสฺสา จ รตฺติยา อจฺจเยน ปณีเตน ขาทนีเยน โภชนีเยน พฺราหฺมเณ สนฺตปฺเปนฺติ. เอวํ โภ โคตม พฺราหฺมณานํ ปจฺโจโรหณี โหตีติ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. สีสํ นฺหาโต, เอวมุปริปิ. [๒] อิ. ทิสฺวา
[๓] ฉ.,เท. นฺวชฺช, อิ. กึ นุ โข อชฺช [๔] ฉ.,เท. พหุเกน, อิ. พหุเตน

"อญฺญถา โข พฺราหฺมณ พฺราหฺมณานํ ปจฺโจโรหณี [๑] อญฺญถา จ ปน อริยสฺส วินเย ปจฺโจโรหณี โหตีติ.

"ยถากถํ ปน โภ โคตม อริยสฺส วินเย ปจฺโจโรหณี โหติ. สาธุ เม ภวํ โคตโม[๒] ตถาธมฺมํ เทเสตุ, ยถา อริยสฺส วินเย ปจฺโจโรหณี โหตีติ.

"เตนหิ พฺราหฺมณ สุณาหิ, สาธุกํ มนสิกโรหิ, ภาสิสฺสามีติ. "เอวํ โภติ โข ชาณุสฺโสณิ พฺราหฺมโณ ภควโต ปจฺจสฺโสสิ. ภควา เอตทโวจ

"อิธ พฺราหฺมณ อริยสาวโก อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ 'มิจฺฉาทิฏฺฐิยา โข ปาปโก วิปาโก ทิฏฺเฐ เจว ธมฺเม อภิสมฺปรายญฺจาติ. โส อิติ ปฏิสงฺขาย มิจฺฉาทิฏฺฐึ ปชหติ; มิจฺฉาทิฏฺฐิยา ปจฺโจโรหติ.

ฯเปฯ 'มิจฺฉาสงฺกปฺปสฺส โข ปาปโก วิปาโก ทิฏฺเฐ เจว ธมฺเม อภิสมฺปรายญฺจาติ. โส อิติ ปฏิสงฺขาย มิจฺฉาสงฺกปฺปํ ปชหติ; มิจฺฉาสงฺกปฺปา ปจฺโจโรหติ.

ฯเปฯ 'มิจฺฉาวาจาย โข ปาปโก วิปาโก ทิฏฺเฐ เจว ธมฺเม อภิสมฺปรายญฺจาติ โส อิติ ปฏิสงฺขาย มิจฺฉาวาจํ ปชหติ; มิจฺฉาวาจาย ปจฺโจโรหติ.

ฯเปฯ 'มิจฺฉากมฺมนฺตสฺส โข ปาปโก วิปาโก ทิฏฺเฐ เจว ธมฺเม อภิสมฺปรายญฺจาติ. โส อิติ ปฏิสงฺขาย มิจฺฉากมฺมนฺตํ ปชหติ; มิจฺฉากมฺมนฺตา ปจฺโจโรหติ.

ฯเปฯ 'มิจฺฉาอาชีวสฺส โข ปาปโก วิปาโก ทิฏฺเฐ เจว ธมฺเม อภิสมฺปรายญฺจาติ. โส อิติ ปฏิสงฺขาย มิจฺฉาอาชีวํ ปชหติ; มิจฺฉาอาชีวา ปจฺโจโรหติ.

---

[๑] ฉ.,เท. โหติ [๒] อิ. โคตม

ฯเปฯ ‘มิจฺฉาวายามสฺส โข ปาปโก วิปาโก ทิฏฺเฐ เจว ธมฺเม อภิสมฺปรายญฺจาติ. โส อิติ ปฏิสงฺขาย มิจฺฉาวายามํ ปชหติ; มิจฺฉาวายามา ปจฺโจโรหติ.

ฯเปฯ ‘มิจฺฉาสติยา โข ปาปโก วิปาโก ทิฏฺเฐ เจว ธมฺเม อภิสมฺปรายญฺจาติ. โส อิติ ปฏิสงฺขาย มิจฺฉาสตึ ปชหติ; มิจฺฉาสติยา ปจฺโจโรหติ.

ฯเปฯ ‘มิจฺฉาสมาธิสฺส โข ปาปโก วิปาโก ทิฏฺเฐ เจว ธมฺเม อภิสมฺปรายญฺจาติ. โส อิติ ปฏิสงฺขาย มิจฺฉาสมาธึ ปชหติ; มิจฺฉาสมาธิมฺหา ปจฺโจโรหติ.

ฯเปฯ ‘มิจฺฉาญาณสฺส โข ปาปโก วิปาโก ทิฏฺเฐ เจว ธมฺเม อภิสมฺปรายญฺจาติ. โส อิติ ปฏิสงฺขาย มิจฺฉาญาณํ ปชหติ; มิจฺฉาญาณา[๑] ปจฺโจโรหติ.

[๒] ‘มิจฺฉาวิมุตฺติยา โข ปาปโก วิปาโก ทิฏฺเฐ เจว ธมฺเม อภิสมฺปรายญฺจาติ. โส อิติ ปฏิสงฺขาย มิจฺฉาวิมุตฺตึ ปชหติ; มิจฺฉาวิมุตฺติยา ปจฺโจโรหติ. เอวํ โข พฺราหฺมณ อริยสฺส วินเย ปจฺโจโรหณี โหตีติ.

“อญฺญถา โภ โคตม พฺราหฺมณานํ ปจฺโจโรหณี, อญฺญถา จ ปน อริยสฺส วินเย ปจฺโจโรหณี โหติ. อิมิสฺสา จ โภ โคตม อริยสฺส วินเย ปจฺโจโรหณิยา พฺราหฺมณานํ ปจฺโจโรหณี กลฺลํ[๓] น อคฺฆติ โสพฺภสึ. อภิกฺกนฺตํ โภ โคตม ฯเปฯ อุปาสกํ มํ ภวํ โคตโม[๔] ธาเรตุ อชฺชตคฺเค ปาณุเปตํ สรณคตนฺติ. สตฺตมํ.

---

[๑] ฉ.,เท. มิจฺฉาญาณมฺหา [๒] เท. อิธ พฺราหฺมณ ปฏิสญฺจิกฺขติ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. กลํ [๔] อิ. โคตม

๘. ทุติยปจฺโจโรหณีสุตฺตํ

[๑๒๐] "อริยํ โว ภิกฺขเว ปจฺโจโรหณึ เทสิสฺสามิ. ตํ สุณาถ ฯเปฯ กตมา จ ภิกฺขเว อริยา ปจฺโจโรหณี. อิธ ภิกฺขเว อริยสาวโก อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ "มิจฺฉาทิฏฺฐิยา โข ปาปโก วิปาโก ทิฏฺเธ เจว ธมฺเม อภิสมฺปรายญฺจาติ. โส อิติ ปฏิสงฺขาย มิจฺฉาทิฏฺฐึ ปชหติ; มิจฺฉาทิฏฺฐิยา ปจฺโจโรหติ. "มิจฺฉาสงฺกปฺปสฺส โข ฯเปฯ มิจฺฉาวาจาย โข ฯเปฯ มิจฺฉากมฺมนฺตสฺส โข ฯเปฯ มิจฺฉาอาชีวสฺส โข ฯเปฯ มิจฺฉาวายามสฺส โข ฯเปฯ มิจฺฉาสติยา โข ฯเปฯ มิจฺฉาสมาธิสฺส โข ฯเปฯ มิจฺฉาญาณสฺส โข ฯเปฯ มิจฺฉาวิมุตฺติยา โข ปาปโก วิปาโก ทิฏฺเธ เจว ธมฺเม อภิสมฺปรายญฺจาติ โส. อิติ ปฏิสงฺขาย มิจฺฉาวิมุตฺตึ ปชหติ; มิจฺฉาวิมุตฺติยา ปจฺโจโรหติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อริยา ปจฺโจโรหณีติ. อฏฺฐมํ.

๙. ปุพฺพงฺคมสุตฺตํ

[๑๒๑] "สุริยสฺส ภิกฺขเว อุทยโต เอตํ ปุพฺพงฺคมํ, เอตํ ปุพฺพนิมิตฺตํ ยทิทํ อรุณุตฺตํ[๑] เอวเมว โข ภิกฺขเว กุสลานํ ธมฺมานํ เอตํ ปุพฺพงฺคมํ, เอตํ ปุพฺพนิมิตฺตํ, ยทิทํ: สมฺมาทิฏฺฐิ. สมฺมาทิฏฺฐิกสฺส ภิกฺขเว สมฺมาสงฺกปฺโป ปโหติ, สมฺมาสงฺกปฺปสฺส สมฺมาวาจา ปโหติ, สมฺมาวาจสฺส สมฺมากมฺมนฺโต ปโหติ, สมฺมากมฺมนฺตสฺส สมฺมาอาชีโว ปโหติ, สมฺมาอาชีวสฺส สมฺมาวายาโม ปโหติ, สมฺมาวายามสฺส สมฺมาสติ ปโหติ, สมฺมาสติสฺส

---

[๑] ฉ.,เท. อรุณุคฺคํ อิ. อรุณคฺคํ

สมฺมาสมาธิ ปโหติ, สมฺมาสมาธิสฺส สมฺมาญาณํ ปโหติ, สมฺมาญาณิสฺส สมฺมาวิมุตฺติ ปโหติ. นวมํ.

๑๐. อาสวกฺขยสุตฺตํ

[๑๒๒] "ทสยิเม ภิกฺขเว ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา อาสวานํ ขยาย สංวตฺตนฺติ. กตเม ทส. สมฺมาทิฏฺฐิ สมฺมาสงฺกปฺโป สมฺมาวาจา สมฺมากมฺมนฺโต สมฺมาอาชีโว สมฺมาวายาโม สมฺมาสติ สมฺมาสมาธิ สมฺมาญาณํ สมฺมาวิมุตฺติ. อิเม โข ภิกฺขเว ทส ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา อาสวานํ ขยาย สංวตฺตนฺตีติ. ทสมํ.

ทุติโย ปจฺโจโรหณิวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานํ

ตโย อธมฺมา อชิโต,　　สคารโว จ โอริมํ.
เทฺว เจว ปจฺโจโรหณี,　　ปุพฺพงฺคมํ อาวุโส[๑] จาติ.[๑]

[๑-๑] ฉ.,เท. อาสวกฺขโยติ

๓. ปาริสุทฺธิวคฺโค

๑. ปฐมสุตฺตํ

[๑๒๓] "ทสยิเม ภิกฺขเว ธมฺมา ปริสุทฺธา ปริโยทาตา, น อญฺญตฺร[๑] สุคตวินยา. กตเม ทส. สมฺมาทิฏฺฐิ สมฺมาสงฺกปฺโป สมฺมาวาจา สมฺมากมฺมนฺโต สมฺมาอาชีโว สมฺมาวายาโม สมฺมาสติ สมฺมาสมาธิ สมฺมาญาณํ สมฺมาวิมุตฺติ. อิเม โข ภิกฺขเว ทส ธมฺมา ปริสุทฺธา ปริโยทาตา น อญฺญตฺร สุคตวินยาติ. ปฐมํ.

๒. ทุติยสุตฺตํ

[๑๒๔] "ทสยิเม ภิกฺขเว ธมฺมา อนุปฺปนฺนา อุปฺปชฺชนฺติ, น อญฺญตฺร[๑] สุคตวินยา. กตเม ทส. สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ สมฺมาวิมุตฺติ. อิเม โข ภิกฺขเว ทส ธมฺมา อนุปฺปนฺนา อุปฺปชฺชนฺติ น อญฺญตฺร สุคตวินยาติ. ทุติยํ.

๓. ตติยสุตฺตํ

[๑๒๕] "ทสยิเม ภิกฺขเว ธมฺมา มหปฺผลา มหานิสํสา, น อญฺญตฺร สุคตวินยา. กตเม ทส. สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ สมฺมาวิมุตฺติ. อิเม โข ภิกฺขเว ทส ธมฺมา มหปฺผลา มหานิสํสา น อญฺญตฺร สุคตวินยาติ. ตติยํ.

---

[๑] ฉ.,เท. นาญฺญตฺร, เอวมุปริปิ.

๔. จตุตฺถสุตฺตำ

[๑๒๖] "ทสยิเม ภิกฺขเว ธมฺมา ราควินยปริโยสานา โหนฺติ. โทสวินยปริโยสานา โหนฺติ. โมหวินยปริโยสานา โหนฺติ. น อญฺญตฺร สุคตวินยา. กตเม ทส. สมฺมาทิฏฺฐิ. ฯเปฯ สมฺมาวิมุตฺติ อิเม โข ภิกฺขเว ทส ธมฺมา ราควินยปริโยสานา โหนฺติ, โทสวินยปริโยสานา โหนฺติ, โมหวินยปริโยสานา โหนฺติ, น อญฺญตฺร สุคตวินยาติ. จตุตฺถำ.

๕. ปญฺจมสุตฺตำ

[๑๒๗] "ทสยิเม ภิกฺขเว ธมฺมา เอกนฺตนิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย อุปสมาย อภิญฺญาย สมฺโพธาย นิพฺพานาย สำวตฺตนฺติ, น อญฺญตฺร สุคตวินยาติ.[๑] กตเม ทส. สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ สมฺมาวิมุตฺติ. อิเม โข ภิกฺขเว ทส ธมฺมา เอกนฺตนิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย อุปสมาย อภิญฺญาย สมฺโพธาย นิพฺพานาย สำวตฺตนฺติ, น อญฺญตฺร สุคตวินยาติ. ปญฺจมำ.

๖. ฉฏฺฐสุตฺตำ

[๑๒๘] "ทสยิเม ภิกฺขเว ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา อนุปฺปนฺนา อุปฺปชฺชนฺติ, น อญฺญตฺร สุคตวินยา. กตเม ทส. สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ สมฺมาวิมุตฺติ. อิเม โข ภิกฺขเว ทส ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา อนุปฺปนฺนา อุปฺปชฺชนฺติ, น อญฺญตฺร สุคตวินยาติ. ฉฏฺฐำ.

---

[๑] ฉ.,เท. อิติสทฺโท น ทิสฺสติ.

๗. สตฺตมสุตฺตํ

[๑๒๙] "ทสยิเม ภิกฺขเว ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา มหปฺผลา โหนฺติ มหานิสํสา, น อญฺญตฺร สุคตวินยาติ.[๑] กตเม ทส. สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ สมฺมาวิมุตฺติ. อิเม โข ภิกฺขเว ทส ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา มหปฺผลา โหนฺติ มหานิสํสา, น อญฺญตฺร สุคตวินยาติ. สตฺตมํ.

๘. อฏฺฐมสุตฺตํ

[๑๓๐] "ทสยิเม ภิกฺขเว ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา ราควินยปริโยสานา โหนฺติ, โทสวินยปริโยสานา โหนฺติ, โมหวินยปริโยสานา โหนฺติ, น อญฺญตฺร สุคตวินยา. กตเม ทส. สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ สมฺมาวิมุตฺติ. อิเม โข ภิกฺขเว ทส ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา ราควินยปริโยสานา โหนฺติ, โทสวินยปริโยสานา โหนฺติ, โมหวินยปริโยสานา โหนฺติ, น อญฺญตฺร สุคตวินยาติ. อฏฺฐมํ.

๙. นวมสุตฺตํ

[๑๓๑] "ทสยิเม ภิกฺขเว ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา เอกนฺตนิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย อุปสมาย อภิญฺญาย สมฺโพธาย นิพฺพานาย สංวตฺตนฺติ, น อญฺญตฺร สุคตวินยา. กตเม ทส. สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ สมฺมาวิมุตฺติ. อิเม โข ภิกฺขเว ทส ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา เอกนฺตนิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย อุปสมาย

---

[๑] ฉ.,เท. อิติสทฺโท น ทิสฺสติ.

อภิญฺญาย สมฺโพธาย นิพฺพานาย สංวตฺตนฺติ, น อญฺญตฺร สุคตวินยาติ. นวมं.

๑๐. ทสมสุตฺตं

[๑๓๒] "ทสยิเม ภิกฺขเว มิจฺฉตฺตา. กตเม ทส. มิจฺฉาทิฏฺฐิ มิจฺฉาสงฺกปฺโป มิจฺฉาวาจา มิจฺฉากมฺมนฺโต มิจฺฉาอาชีโว มิจฺฉาวายาโม มิจฺฉาสติ มิจฺฉาสมาธิ มิจฺฉาญาณं มิจฺฉาวิมุตฺติ. อิเม โข ภิกฺขเว ทส มิจฺฉตฺตาติ. ทสมं.

๑๑. เอกาทสมสุตฺตं

[๑๓๓] "ทสยิเม ภิกฺขเว สมฺมตฺตา. กตเม ทส. สมฺมาทิฏฺฐิ สมฺมาสงฺกปฺโป สมฺมาวาจา สมฺมากมฺมนฺโต สมฺมาอาชีโว สมฺมาวายาโม สมฺมาสติ สมฺมาสมาธิ สมฺมาญาณं สมฺมาวิมุตฺติ. อิเม โข ภิกฺขเว ทส สมฺมตฺตาติ. เอกาทสมं.

ตติโย ปาริสุทฺธิวคฺโค.

๔. สาธุวคฺโค

๑. สาธุสุตฺตํ

[๑๓๔] “สาธุญฺจ โว ภิกฺขเว เทสิสฺสามิ[๑] อสาธุญฺจ, ตํ สุณาถ สาธุกํ มนสิกโรถ; ภาสิสฺสามีติ. “เอวํ ภนฺเตติ โข เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจสฺโสสุํ. ภควา เอตทโวจ

“กตมญฺจ ภิกฺขเว อสาธุ.[๒] มิจฺฉาทิฏฺฐิ มิจฺฉาสงฺกปฺโป มิจฺฉาวาจา มิจฺฉากมฺมนฺโต มิจฺฉาอาชีโว มิจฺฉาวายาโม มิจฺฉาสติ มิจฺฉาสมาธิ มิจฺฉาญาณํ มิจฺฉาวิมุตฺติ. อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อสาธุ. กตมญฺจ ภิกฺขเว สาธุ. สมฺมาทิฏฺฐิ สมฺมาสงฺกปฺโป สมฺมาวาจา สมฺมากมฺมนฺโต สมฺมาอาชีโว สมฺมาวายาโม สมฺมาสติ สมฺมาสมาธิ สมฺมาญาณํ สมฺมาวิมุตฺติ. อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว สาธุนฺติ. ปฐมํ.

๒. อริยธมฺมสุตฺตํ

[๑๓๕] “อริยธมฺมญฺจ โว ภิกฺขเว เทสิสฺสามิ อนริยธมฺมญฺจ, ตํ สุณาถ สาธุกํ มนสิกโรถ; ภาสิสฺสามีติ. “เอวํ ภนฺเตติ โข เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจสฺโสสุํ. ภควา เอตทโวจ

“กตโม จ ภิกฺขเว อนริโย ธมฺโม. มิจฺฉาทิฏฺฐิ ฯเปฯ มิจฺฉาวิมุตฺติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อนริโย ธมฺโม. กตโม จ ภิกฺขเว อริโย ธมฺโม. สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ สมฺมาวิมุตฺติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อริโย ธมฺโมติ. ทุติยํ.

---

[๑] ฉ.,เท. เทเสสฺสามิ, เอวมุปริปิ. [๒] ฉ.,เท. อสาธุ, เอวมุปริปิ.

๓. กุสลสุตฺตํ[๑]

[๑๓๖] "กุสลญฺจ[๒] โว ภิกฺขเว เทสิสฺสามิ อกุสลญฺจ,[๓] ตํ สุณาถ สาธุกํ มนสิกโรถ; ภาสิสฺสามีติ. "เอวํ ภนฺเตติ โข เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจสฺโสสุํ. ภควา เอตทโวจ

"กตมญฺจ ภิกฺขเว อกุสลํ. มิจฺฉาทิฏฺฐิ ฯเปฯ มิจฺฉาวิมุตฺติ. อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อกุสลํ. กตมญฺจ ภิกฺขเว กุสลํ. สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ สมฺมาวิมุตฺติ. อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว กุสลนฺติ. ตติยं.

๔. อตฺถสุตฺตํ

[๑๓๗] "อตฺถญฺจ โว ภิกฺขเว เทสิสฺสามิ อนตฺถญฺจ, ตํ สุณาถ สาธุกํ มนสิกโรถ; ภาสิสฺสามีติ. "เอวํ ภนฺเตติ โข เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจสฺโสสุํ. ภควา เอตทโวจ

"กตโม จ ภิกฺขเว อนตฺโถ. มิจฺฉาทิฏฺฐิ ฯเปฯ มิจฺฉาวิมุตฺติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อนตฺโถ. กตโม จ ภิกฺขเว อตฺโถ. สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ สมฺมาวิมุตฺติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อตฺโถติ. จตุตถํ.

๕. ธมฺมสุตฺตํ

[๑๓๘] "ธมฺมญฺจ โว ภิกฺขเว เทสิสฺสามิ อธมฺมญฺจ, ตํ สุณาถ สาธุกํ มนสิกโรถ; ภาสิสฺสามีติ. "เอวํ ภนฺเตติ โข เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจสฺโสสุํ. ภควา เอตทโวจ

---

[๑] ฉ.,เท. อกุสลสุตฺตํ [๒] ฉ.,เท. อกุสลญฺจ
[๓] ฉ.,เท. กุสลญฺจ

“กตโม จ ภิกฺขเว อธมฺโม. มิจฺฉาทิฏฺฐิ ฯเปฯ มิจฺฉาวิมุตฺติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อธมฺโม. กตโม จ ภิกฺขเว ธมฺโม. สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ สมฺมาวิมุตฺติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ธมฺโมติ. ปญฺจมํ.

๖. สาสวสุตฺตํ

[๑๓๙] “สาสวญฺจ โว ภิกฺขเว ธมฺมํ เทสิสฺสามิ อนาสวญฺจ, ตํ สุณาถ สาธุกํ มนสิกโรถ; ภาสิสฺสามีติ. “เอวํ ภนฺเตติ โข เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจสฺโสสุํ. ภควา เอตทโวจ

“กตโม จ ภิกฺขเว สาสโว ธมฺโม. มิจฺฉาทิฏฺฐิ ฯเปฯ มิจฺฉาวิมุตฺติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว สาสโว ธมฺโม. กตโม จ ภิกฺขเว อนาสโว ธมฺโม. สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ สมฺมาวิมุตฺติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อนาสโว ธมฺโมติ. ฉฏฺฐํ.

๗. สาวชฺชสุตฺตํ

[๑๔๐] “สาวชฺชญฺจ โว ภิกฺขเว ธมฺมํ เทสิสฺสามิ อนวชฺชญฺจ, ตํ สุณาถ สาธุกํ มนสิกโรถ; ภาสิสฺสามีติ. “เอวํ ภนฺเตติ โข เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจสฺโสสุํ. ภควา เอตทโวจ

“กตโม จ ภิกฺขเว สาวชฺโช ธมฺโม. มิจฺฉาทิฏฺฐิ ฯเปฯ มิจฺฉาวิมุตฺติ อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว สาวชฺโช ธมฺโม. กตโม จ ภิกฺขเว อนวชฺโช ธมฺโม. สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ สมฺมาวิมุตฺติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อนวชฺโช ธมฺโมติ. สตฺตมํ.

๘. ตปนียสุตฺตํ

[๑๔๑] “ตปนิยญฺจ โว ภิกฺขเว ธมฺมํ เทสิสฺสามิ อตปนิยญฺจ, ตํ สุณาถ สาธุกํ มนสิกโรถ; ภาสิสฺสามีติ. “เอวํ ภนฺเตติ โข เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจสฺโสสุํ. ภควา เอตทโวจ

“กตโม จ ภิกฺขเว ตปนิโย ธมฺโม. มิจฺฉาทิฏฺฐิ ฯเปฯ มิจฺฉาวิมุตฺติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ตปนิโย ธมฺโม. กตโม จ ภิกฺขเว อตปนิโย ธมฺโม. สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ สมฺมาวิมุตฺติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อตปนิโย ธมฺโมติ. อฏฺฐมํ.

๙. อาจยคามิสุตฺตํ

[๑๔๒] “อาจยคามิญฺจ โว ภิกฺขเว ธมฺมํ เทสิสฺสามิ อปจยคามิญฺจ, ตํ สุณาถ สาธุกํ มนสิกโรถ; ภาสิสฺสามีติ. “เอวํ ภนฺเตติ โข เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจสฺโสสุํ. ภควา เอตทโวจ

“กตโม จ ภิกฺขเว อาจยคามี ธมฺโม. มิจฺฉาทิฏฺฐิ ฯเปฯ มิจฺฉาวิมุตฺติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อาจยคามี ธมฺโม. กตโม จ ภิกฺขเว อปจยคามี ธมฺโม. สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ สมฺมาวิมุตฺติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อปจยคามี ธมฺโมติ. นวมํ.

๑๐. ทุกฺขุทฺรยสุตฺตํ

[๑๔๓] “ทุกฺขุทฺรยญฺจ โว ภิกฺขเว ธมฺมํ เทสิสฺสามิ สุขุทฺรยญฺจ, ตํ สุณาถ สาธุกํ มนสิกโรถ; ภาสิสฺสามีติ. “เอวํ ภนฺเตติ โข เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจสฺโสสุํ. ภควา เอตทโวจ

“กตโม จ ภิกฺขเว ทุกฺขุทฺรโย ธมฺโม. มิจฺฉาทิฏฺฐิ ฯเปฯ มิจฺฉาวิมุตฺติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ทุกฺขุทฺรโย ธมฺโม. กตโม จ ภิกฺขเว สุขุทฺรโย ธมฺโม. สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ สมฺมาวิมุตฺติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว สุขุทฺรโย ธมฺโมติ. ทสมํ.

๑๑. ทุกฺขวิปากสุตฺตํ

[๑๔๔] “ทุกฺขวิปากญฺจ โว ภิกฺขเว ธมฺมํ เทสิสฺสามิ สุขวิปากญฺจ, ตํ สุณาถ สาธุกํ มนสิกโรถ; ภาสิสฺสามีติ. “เอวํ ภนฺเตติ โข เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจสฺโสสุํ. ภควา เอตทโวจ

“กตโม จ ภิกฺขเว ทุกฺขวิปาโก ธมฺโม. มิจฺฉาทิฏฺฐิ ฯเปฯ มิจฺฉาวิมุตฺติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ทุกฺขวิปาโก ธมฺโม. กตโม จ ภิกฺขเว สุขวิปาโก ธมฺโม. สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ สมฺมาวิมุตฺติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว สุขวิปาโก ธมฺโมติ. เอกาทสมํ.

จตุตฺโถ สาฐุวคฺโค.

๕. อริยมคฺควคฺโค

๑. อริยมคฺคสุตฺตํ

[๑๔๕] "อริยมคฺคญฺจ โว ภิกฺขเว ธมฺมํ เทสิสฺสามิ อนริยมคฺคญฺจ, ตํ สุณาถ สาธุกํ มนสิกโรถ; ภาสิสฺสามีติ. "เอวํ ภนฺเตติ โข เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจสฺโสสุํ. ภควา เอตทโวจ

"กตโม จ ภิกฺขเว อนริโย มคฺโค. มิจฺฉาทิฏฺฐิ ฯเปฯ มิจฺฉาวิมุตฺติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อนริโย มคฺโค. กตโม จ ภิกฺขเว อริโย มคฺโค. สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ สมฺมาวิมุตฺติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อริโย มคฺโคติ. ปฐมํ.

๒. กณฺหมคฺคสุตฺตํ

[๑๔๖] "กณฺหมคฺคญฺจ[๑] โว ภิกฺขเว ธมฺมํ เทสิสฺสามิ สุกฺกมคฺคญฺจ,[๑] ตํ สุณาถ สาธุกํ มนสิกโรถ; ภาสิสฺสามีติ. "เอวํ ภนฺเตติ โข เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจสฺโสสุํ. ภควา เอตทโวจ

"กตโม จ ภิกฺขเว กณฺหมคฺโค. มิจฺฉาทิฏฺฐิ ฯเปฯ มิจฺฉาวิมุตฺติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว กณฺหมคฺโค. กตโม จ ภิกฺขเว สุกฺโก[๒] มคฺโค.[๒] สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ สมฺมาวิมุตฺติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว สุกฺโก มคฺโคติ. ทุติยํ.

[๑-๑] อิ. สุกฺกมคฺคญฺจ ฯเปฯ กณฺหมคฺคญฺจ

[๒-๒] ฉ.,เท.,อิ. สุกฺกมคฺโค, เอวมุปริปิ.

๓. สทฺธมฺมสุตฺตํ

[๑๔๗] "สทฺธมฺมญฺจ โว ภิกฺขเว [๑] เทสิสฺสามิ อสทฺธมฺมญฺจ, ตํ สุณาถ สาธุกํ มนสิกโรถ; ภาสิสฺสามีติ. "เอวํ ภนฺเตติ โข เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจสฺโสสุํ. ภควา เอตทโวจ

"กตโม จ ภิกฺขเว อสทฺธมฺโม. มิจฺฉาทิฏฺฐิ ฯเปฯ มิจฺฉาวิมุตฺติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อสทฺธมฺโม. กตโม จ ภิกฺขเว สทฺธมฺโม. สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ สมฺมาวิมุตฺติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว สทฺธมฺโมติ. ตติยं.

๔. สปฺปุริสธมฺมสุตฺตํ

[๑๔๘] "สปฺปุริสธมฺมญฺจ โว ภิกฺขเว เทสิสฺสามิ อสปฺปุริสธมฺมญฺจ, ตํ สุณาถ สาธุกํ มนสิกโรถ; ภาสิสฺสามีติ. "เอวํ ภนฺเตติ โข เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจสฺโสสุํ. ภควา เอตทโวจ

"กตโม จ ภิกฺขเว อสปฺปุริสธมฺโม. มิจฺฉาทิฏฺฐิ ฯเปฯ มิจฺฉาวิมุตฺติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อสปฺปุริสธมฺโม. กตโม จ ภิกฺขเว สปฺปุริสธมฺโม. สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ สมฺมาวิมุตฺติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว สปฺปุริสธมฺโมติ. จตุตฺถํ.

๕. อุปฺปาเทตพฺพสุตฺตํ

[๑๔๙] "อุปฺปาเทตพฺพญฺจ โว ภิกฺขเว ธมฺมํ เทสิสฺสามิ น อุปฺปาเทตพฺพญฺจ, ตํ สุณาถ สาธุกํ มนสิกโรถ; ภาสิสฺสามีติ. "เอวํ ภนฺเตติ โข เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจสฺโสสุํ. ภควา เอตทโวจ

---

[๑] ฉ.,เท. ธมฺมํ

"กตโม จ ภิกฺขเว น อุปฺปาเทตพฺโพ ธมฺโม. มิจฺฉาทิฏฺฐิ ฯเปฯ มิจฺฉาวิมุตฺติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว น อุปฺปาเทตพฺโพ ธมฺโม. กตโม จ ภิกฺขเว อุปฺปาเทตพฺโพ ธมฺโม. สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ สมฺมาวิมุตฺติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อุปฺปาเทตพฺโพ ธมฺโมติ. ปญฺจมํ.

๖. อาเสวิตพฺพสุตฺตํ

[๑๕๐] "อาเสวิตพฺพญฺจ โว ภิกฺขเว ธมฺมํ เทสิสฺสามิ น อาเสวิตพฺพญฺจ. ตํ สุณาถ สาธุกํ มนสิกโรถ; ภาสิสฺสามีติ. "เอวํ ภนฺเตติ โข เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจสฺโสสุํ. ภควา เอตทโวจ

"กตโม จ ภิกฺขเว น อาเสวิตพฺโพ ธมฺโม. มิจฺฉาทิฏฺฐิ ฯเปฯ มิจฺฉาวิมุตฺติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว น อาเสวิตพฺโพ ธมฺโม. กตโม จ ภิกฺขเว อาเสวิตพฺโพ ธมฺโม. สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ สมฺมาวิมุตฺติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อาเสวิตพฺโพ ธมฺโมติ. ฉฏฺฐํ.

๗. ภาเวตพฺพสุตฺตํ

[๑๕๑] "ภาเวตพฺพญฺจ โว ภิกฺขเว ธมฺมํ เทสิสฺสามิ น ภาเวตพฺพญฺจ. ตํ สุณาถ สาธุกํ มนสิกโรถ; ภาสิสฺสามีติ. "เอวํ ภนฺเตติ โข เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจสฺโสสุํ. ภควา เอตทโวจ

"กตโม จ ภิกฺขเว น ภาเวตพฺโพ ธมฺโม. มิจฺฉาทิฏฺฐิ ฯเปฯ มิจฺฉาวิมุตฺติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว น ภาเวตพฺโพ ธมฺโม. กตโม จ ภิกฺขเว ภาเวตพฺโพ ธมฺโม. สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ สมฺมาวิมุตฺติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ภาเวตพฺโพ ธมฺโมติ. สตฺตมํ.

๘. พหุลีกาตพฺพสุตฺตํ

[๑๕๒] “พหุลีกาตพฺพญฺจ โว ภิกฺขเว ธมฺมํ เทสิสฺสามิ น พหุลีกาตพฺพญฺจ, ตํ สุณาถ สาธุกํ มนสิกโรถ; ภาสิสฺสามีติ. “เอวํ ภนฺเตติ โข เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจสฺโสสุํ. ภควา เอตทโวจ

“กตโม จ ภิกฺขเว น พหุลีกาตพฺโพ ธมฺโม. มิจฺฉาทิฏฺฐิ ฯเปฯ มิจฺฉาวิมุตฺติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว น พหุลีกาตพฺโพ ธมฺโม. กตโม จ ภิกฺขเว พหุลีกาตพฺโพ ธมฺโม. สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ สมฺมาวิมุตฺติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว พหุลีกาตพฺโพ ธมฺโมติ. อฏฺฐมํ.

๙. อนุสฺสริตพฺพสุตฺตํ

[๑๕๓] “อนุสฺสริตพฺพญฺจ โว ภิกฺขเว ธมฺมํ เทสิสฺสามิ น อนุสสริตพฺพญฺจ, ตํ สุณาถ สาธุกํ มนสิกโรถ; ภาสิสฺสามีติ. “เอวํ ภนฺเตติ โข เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจสฺโสสุํ. ภควา เอตทโวจ

“กตโม จ ภิกฺขเว น อนุสฺสริตพฺโพ ธมฺโม. มิจฺฉาทิฏฺฐิ ฯเปฯ มิจฺฉาวิมุตฺติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว น อนุสฺสริตพฺโพ ธมฺโม. กตโม จ ภิกฺขเว อนุสฺสริตพฺโพ ธมฺโม. สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ สมฺมาวิมุตฺติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อนุสฺสริตพฺโพ ธมฺโมติ. นวมํ.

๑๐. สจฺฉิกาตพฺพสุตฺตํ

[๑๕๔] “สจฺฉิกาตพฺพญฺจ โว ภิกฺขเว ธมฺมํ เทสิสฺสามิ น สจฺฉิกาตพฺพญฺจ, ตํ สุณาถ สาธุกํ มนสิกโรถ; ภาสิสฺสามีติ. “เอวํ ภนฺเตติ โข เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจสฺโสสุํ. ภควา เอตทโวจ

"กตโม จ ภิกฺขเว น สจฺฉิกาตพฺโพ ธมฺโม. มิจฺฉาทิฏฺฐิ ฯเปฯ มิจฺฉาวิมุตฺติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว น สจฺฉิกาตพฺโพ ธมฺโม. กตโม จ ภิกฺขเว สจฺฉิกาตพฺโพ ธมฺโม. สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ สมฺมาวิมุตฺติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว สจฺฉิกาตพฺโพ ธมฺโมติ. ทสมํ.

ปญฺจโม อริยมคฺควคฺโค.

ตติโย ตติยปณฺณาสโก.

๔. จตุตฺถปณฺณาสโก

๑. ปุคฺคลวคฺโค

๑. เสวิตพฺพสุตฺตํ

[๑๕๕] "ทสหิ ภิกฺขเว ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ปุคฺคโล น เสวิตพฺโพ. กตเมหิ ทสหิ. มิจฺฉาทิฏฺฐิโก โหติ, มิจฺฉาสงฺกปฺโป โหติ, มิจฺฉาวาโจ โหติ, มิจฺฉากมฺมนฺโต โหติ, มิจฺฉาอาชีโว โหติ, มิจฺฉาวายาโม โหติ, มิจฺฉาสติ โหติ, มิจฺฉาสมาธิ โหติ, มิจฺฉาญาณี โหติ, มิจฺฉาวิมุตฺติ โหติ. อิเมหิ โข ภิกฺขเว ทสหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ปุคฺคโล น เสวิตพฺโพ.

ทสหิ ภิกฺขเว ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ปุคฺคโล เสวิตพฺโพ. กตเมหิ ทสหิ. สมฺมาทิฏฺฐิโก โหติ, สมฺมาสงฺกปฺโป โหติ, สมฺมาวาโจ โหติ, สมฺมากมฺมนฺโต โหติ, สมฺมาอาชีโว โหติ, สมฺมาวายาโม โหติ, สมฺมาสติ โหติ, สมฺมาสมาธิ โหติ, สมฺมาญาณี โหติ, สมฺมาวิมุตฺติ โหติ. อิเมหิ โข ภิกฺขเว ทสหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ปุคฺคโล เสวิตพฺโพติ. (ฉุตฺตรทิยฑฺฒสตาทิสุตฺตํ เปยฺยาลวเสน คณิตพฺพํ) ปฐมํ.

๒ - ๑๒. ภชิตพฺพาทิสุตฺตํ

[๑๕๖-๑๖๔] "ทสหิ ภิกฺขเว ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ปุคฺคโล น ภชิตพฺโพ ฯเปฯ ภชิตพฺโพ ฯเปฯ น ปยิรุปาสิตพฺโพ ฯเปฯ ปยิรุปาสิตพฺโพ ฯเปฯ น ปูชฺโช โหติ ฯเปฯ ปูชฺโช โหติ

ฯเปฯ น ปาสํโส โหติ ฯเปฯ ปาสํโส โหติ ฯเปฯ อคารโว โหติ ฯเปฯ สคารโว โหติ อปฺปติกฺโข[๑] โหติ ฯเปฯ สปฺปติกฺโข[๒] โหติ ฯเปฯ น อาราธโก โหติ ฯเปฯ อาราธโก โหติ ฯเปฯ น วิสุชฺฌติ ฯเปฯ วิสุชฺฌติ ฯเปฯ มานํ นาธิโภติ ฯเปฯ มานํ อธิโภติ ฯเปฯ ปญฺญาย น วฑฺฒติ ฯเปฯ ปญฺญาย วฑฺฒติ ฯเปฯ

[๑๖๖] พหุ อปุญฺญํ ปสวติ ฯเปฯ พหุ ปุญฺญํ ปสวติ. กตเมหิ ทสหิ. สมฺมาทิฏฺฐิโก โหติ, สมฺมาสงฺกปฺโป โหติ, สมฺมาวาโจ โหติ, สมฺมากมฺมนฺโต โหติ, สมฺมาอาชีโว โหติ, สมฺมาวายาโม โหติ, สมฺมาสติ โหติ, สมฺมาสมาธิ โหติ, สมฺมาญาณี โหติ, สมฺมาวิมุตฺติ โหติ. อิเมหิ โข ภิกฺขเว ทสหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ปุคฺคโล พหุ ปุญฺญํ ปสวตีติ. ทุติยं - ทฺวาทสมํ.

ปฐโม ปุคฺคลวคฺโค.

---

[๑] ฉ.,เท. อปฺปติสฺโส [๒] ฉ.,เท. สปฺปติสฺโส

๒. ชาณุสฺโสณิวคฺโค

๑. พฺราหฺมณปจฺโจโรหณีสุตฺตํ

[๑๖๗] เตน โข ปน สมเยน ชาณุสฺโสณิ พฺราหฺมโณ ตทหุโปสเถ สีสนฺหาโต นวํ โขมยุคํ นิวตฺโถ อลฺลกุสมุฏฺฐึ อาทาย ภควโต อวิทูเร เอกมนฺตํ ฐิโต โหติ. อทฺทสา โข ภควา ชาณุสฺโสณึ พฺราหฺมณํ ตทหุโปสเถ สีสนฺหาตํ นวํ โขมยุคํ นิวตฺถํ อลฺลกุสมุฏฺฐึ อาทาย เอกมนฺตํ ฐิตํ, ทิสฺวาน[๑] ชาณุสฺโสณึ พฺราหฺมณํ เอตทโวจ

"กึ นุ ตฺวํ พฺราหฺมณ ตทหุโปสเถ สีสนฺหาโต นวํ โขมยุคํ นิวตฺโถ อลฺลกุสมุฏฺฐึ อาทาย เอกมนฺตํ ฐิโต; กึ นุ โข อชฺช พฺราหฺมณกุลสฺสาติ.

"ปจฺโจโรหณี โภ โคตม อชฺช พฺราหฺมณกุลสฺสาติ.

"ยถากถํ ปน พฺราหฺมณ พฺราหฺมณานํ ปจฺโจโรหณี โหตีติ.

"อิธ โภ โคตม พฺราหฺมณา ตทหุโปสเถ สีสนฺหาตา นวํ โขมยุคํ นิวตฺถา อลฺเลน โคมเยน ปถวึ โอปุญฺชิตฺวา หริเตหิ กุเสหิ ปตฺถริตฺวา อนฺตรา จ เวลํ อนฺตรา จ อคฺยาคารํ เสยฺยํ กปฺเปนฺติ. เต ตํ รตฺตึ ติกฺขตฺตุํ ปจฺจุฏฺฐาย ปญฺชลิกา อคฺคึ นมสฺสนฺติ 'ปจฺโจโรหาม ภวนฺตํ ปจฺโจโรหาม ภวนฺตนฺติ, ปหุเตน จ สปฺปิเตเลน นวนีเตน อคฺคึ สนฺตปฺเปนฺติ, ตสฺสา จ รตฺติยา อจฺจเยน ปณีเตน ขาทนีเยน โภชนีเยน พฺราหฺมเณ สนฺตปฺเปนฺติ; เอวํ โข โภ โคตม พฺราหฺมณานํ ปจฺโจโรหณี โหตีติ.

---

[๑] อิ. ทิสฺวา

"อญฺญถา โข [๑] พฺราหฺมณานํ ปจฺโจโรหณี โหติ, อญฺญถา จ ปน อริยสฺส วินเย ปจฺโจโรหณี โหตีติ.

"ยถากถํ ปน โภ โคตม อริยสฺส วินเย ปจฺโจโรหณี โหติ. สาธุ วต[๒] เม ภวํ โคตโม ตถา ธมฺมํ เทเสตุ, ยถา อริยสฺส วินเย ปจฺโจโรหณี โหตีติ.

"เตนหิ พฺราหฺมณ สุณาหิ สาธุกํ มนสิกโรหิ; ภาสิสฺสามีติ.

"เอวํ โภติ โข ชาณุสฺโสณิ พฺราหฺมโณ ภควโต ปจฺจสฺโสสิ. ภควา เอตทโวจ

"อิธ พฺราหฺมณ อริยสาวโก อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ 'ปาณาติปาตสฺส โข ปาปโก วิปาโก ทิฏฺเเ เจว ธมฺเม อภิสมฺปรายญฺจาติ. โส อิติ ปฏิสงฺขาย ปาณาติปาตํ ปชหติ; ปาณาติปาตา ปจฺโจโรหติ.

ฯเปฯ 'อทินฺนาทานสฺส โข ปาปโก วิปาโก ทิฏฺเเ เจว ธมฺเม อภิสมฺปรายญฺจาติ. โส อิติ ปฏิสงฺขาย อทินฺนาทานํ ปชหติ; อทินฺนาทานา ปจฺโจโรหติ.

ฯเปฯ 'กาเมสุมิจฺฉาจารสฺส โข ปาปโก วิปาโก ทิฏฺเเ เจว ธมฺเม อภิสมฺปรายญฺจาติ. โส อิติ ปฏิสงฺขาย กาเมสุมิจฺฉาจารํ ปชหติ; กาเมสุมิจฺฉาจารา ปจฺโจโรหติ.

ฯเปฯ 'มุสาวาทสฺส โข ปาปโก วิปาโก ทิฏฺเเ เจว ธมฺเม อภิสมฺปรายญฺจาติ. โส อิติ ปฏิสงฺขาย มุสาวาทํ ปชหติ; มุสาวาทา ปจฺโจโรหติ.

---

[๑] ฉ.,เท. พฺราหฺมณ [๒] ฉ.,เท.,อิ. วตสทฺโท น ทิสฺสติ.

ฯเปฯ ‘ปิสุณาย วาจาย โข ปาปโก วิปาโก ทิฏฺเฐ เจว ธมฺเม อภิสมฺปรายญฺจาติ. โส อิติ ปฏิสงฺขาย ปิสุณํ วาจํ ปชหติ. ปิสุณาย วาจาย ปจฺโจโรหติ.

ฯเปฯ ‘ผรุสาย วาจาย โข ปาปโก วิปาโก ทิฏฺเฐ เจว ธมฺเม อภิสมฺปรายญฺจาติ. โส อิติ ปฏิสงฺขาย ผรุสํ วาจํ ปชหติ; ผรุสาย วาจาย ปจฺโจโรหติ.

ฯเปฯ ‘สมฺผปฺปลาปสฺส โข ปาปโก วิปาโก ทิฏฺเฐ เจว ธมฺเม อภิสมฺปรายญฺจาติ. โส อิติ ปฏิสงฺขาย สมฺผปฺปลาปํ ปชหติ; สมฺผปฺปลาปา ปจฺโจโรหติ.

ฯเปฯ ‘อภิชฺฌาย โข ปาปโก วิปาโก ทิฏฺเฐ เจว ธมฺเม อภิสมฺปรายญฺจาติ. โส อิติ ปฏิสงฺขาย อภิชฺฌํ ปชหติ; อภิชฺฌาย ปจฺโจโรหติ.

ฯเปฯ ‘พฺยาปาทสฺส โข ปาปโก วิปาโก ทิฏฺเฐ เจว ธมฺเม อภิสมฺปรายญฺจาติ. โส อิติ ปฏิสงฺขาย พฺยาปาทํ ปชหติ; พฺยาปาทา ปจฺโจโรหติ.

ฯเปฯ ‘มิจฺฉาทิฏฺจิยา โข ปาปโก วิปาโก ทิฏฺเฐ เจว ธมฺเม อภิสมฺปรายญฺจาติ. โส อิติ ปฏิสงฺขาย มิจฺฉาทิฏฺจึ ปชหติ; มิจฺฉาทิฏฺจิยา ปจฺโจโรหติ. เอวํ โข พฺราหฺมณ อริยสฺส วินเย ปจฺโจโรหณี โหตีติ.

“อญฺญถา [๑] โภ โคตม พฺราหฺมณานํ ปจฺโจโรหณี โหติ,[๒] อญฺญถา จ ปน อริยสฺส วินเย ปจฺโจโรหณี โหติ.

---

๑ ฉ.,เท. โข

๒ อิ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.

อิมิสฺสา จ โภ โคตม อริยสฺส วินเย ปจฺโจโรหณิยา พฺราหฺมณานํ ปจฺโจโรหณี กลฺลํ นาคฺฆติ โสพฺภสี. อภิกฺกนฺตํ โภ โคตม ฯเปฯ อุปาสกํ มํ ภวํ โคตโม ธาเรตุ อชฺชตคฺเค ปาณุเปตํ สรณงฺคตนฺติ. ปฐมํ.

๒. อริยปจฺโจโรหณีสุตฺตํ

[๑๖๘] "อริยํ โว ภิกฺขเว ปจฺโจโรหณึ เทสิสฺสามิ, ตํ สุณาถ สาธุกํ มนสิกโรถ; ภาสิสฺสามีติ. "เอวํ ภนฺเตติ โข เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจสฺโสสุํ. ภควา เอตทโวจ

"กตมา จ ภิกฺขเว อริยา ปจฺโจโรหณี. อิธ ภิกฺขเว อริยสาวโก อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ 'ปาณาติปาตสฺส โข ปาปโก วิปาโก ทิฏฺเจ เจว ธมฺเม อภิสมฺปรายญฺจาติ. โส อิติ ปฏิสงฺขาย ปาณาติปาตํ ปชหติ; ปาณาติปาตา ปจฺโจโรหติ.

ฯเปฯ 'อทินฺนาทานสฺส โข ปาปโก วิปาโก ทิฏฺเจ เจว ธมฺเม อภิสมฺปรายญฺจาติ. โส อิติ ปฏิสงฺขาย อทินฺนาทานํ ปชหติ; อทินฺนาทานา ปจฺโจโรหติ.

ฯเปฯ 'กาเมสุมิจฺฉาจารสฺส โข ปาปโก วิปาโก ทิฏฺเจ เจว ธมฺเม อภิสมฺปรายญฺจาติ. โส อิติ ปฏิสงฺขาย กาเมสุมิจฺฉาจารํ ปชหติ; กาเมสุมิจฺฉาจารา ปจฺโจโรหติ.

ฯเปฯ 'มุสาวาทสฺส โข ปาปโก วิปาโก ทิฏฺเจ เจว ธมฺเม อภิสมฺปรายญฺจาติ. โส อิติ ปฏิสงฺขาย มุสาวาทํ ปชหติ; มุสาวาทา ปจฺโจโรหติ.

ฯเปฯ ‘ปิสุณาย วาจาย โข ปาปโก วิปาโก ทิฏฺเจ เจว ธมฺเม อภิสมฺปรายญฺจาติ. โส อิติ ปฏิสงฺขาย ปิสุณํ วาจํ ปชหติ; ปิสุณาย วาจาย ปจฺโจโรหติ.

ฯเปฯ ‘ผรุสาย วาจาย โข ปาปโก วิปาโก ทิฏฺเจ เจว ธมฺเม อภิสมฺปรายญฺจาติ. โส อิติ ปฏิสงฺขาย ผรุสํ วาจํ ปชหติ; ผรุสาย วาจาย ปจฺโจโรหติ.

ฯเปฯ ‘สมฺผปฺปลาปสฺส โข ปาปโก วิปาโก ทิฏฺเจ เจว ธมฺเม อภิสมฺปรายญฺจาติ. โส อิติ ปฏิสงฺขาย สมฺผปฺปลาปึ ปชหติ, สมฺผปฺปลาปา ปจฺโจโรหติ.

ฯเปฯ ‘อภิชฺฌาย โข ปาปโก วิปาโก ทิฏฺเจ เจว ธมฺเม อภิสมฺปรายญฺจาติ. โส อิติ ปฏิสงฺขาย อภิชฺฌํ ปชหติ; อภิชฺฌาย ปจฺโจโรหติ.

ฯเปฯ ‘พฺยาปาทสฺส โข ปาปโก วิปาโก ทิฏฺเจ เจว ธมฺเม อภิสมฺปรายญฺจาติ. โส อิติ ปฏิสงฺขาย พฺยาปาทํ ปชหติ; พฺยาปาทา ปจฺโจโรหติ.

ฯเปฯ ‘มิจฺฉาทิฏฺฐิยา โข ปาปโก วิปาโก ทิฏฺเจ เจว ธมฺเม อภิสมฺปรายญฺจาติ. โส อิติ ปฏิสงฺขาย มิจฺฉาทิฏฺฐึ ปชหติ; มิจฺฉาทิฏฺฐิยา ปจฺโจโรหติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อริยา ปจฺโจโรหณีติ. ทุติยํ.

๓. สคารวสุตฺตํ

[๑๖๙] อถโข สคารโว พฺราหฺมโณ, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธึ สมฺโมทิ; สมฺโมทนียํ

กถํ สาราณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ; เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข สคารโว พฺราหฺมโณ ภควนฺตํ เอตทโวจ

"กึ นุ โข โภ โคตม โอริมํ ตีรํ กึ ปาริมํ ตีรนฺติ.

"ปาณาติปาโต โข พฺราหฺมณ โอริมํ ตีรํ, ปาณาติปาตา เวรมณี ปาริมํ ตีรํ; อทินฺนาทานํ [๑] โอริมํ ตีรํ, อทินฺนาทานา เวรมณี ปาริมํ ตีรํ; กาเมสุมิจฺฉาจาโร โอริมํ ตีรํ, กาเมสุ มิจฺฉาจารา เวรมณี ปาริมํ ตีรํ; มุสาวาโท โอริมํ ตีรํ, มุสาวาทา เวรมณี ปาริมํ ตีรํ; ปิสุณา วาจา โอริมํ ตีรํ, ปิสุณาย วาจาย เวรมณี ปาริมํ ตีรํ; ผรุสา วาจา โอริมํ ตีรํ, ผรุสาย วาจาย เวรมณี ปาริมํ ตีรํ; สมฺผปฺปลาโป โอริมํ ตีรํ, สมฺผปฺปลาปา เวรมณี ปาริมํ ตีรํ; อภิชฺฌา โอริมํ ตีรํ, อนภิชฺฌา ปาริมํ ตีรํ; พฺยาปาโท โอริมํ ตีรํ, อพฺยาปาโท ปารมํ ตีรํ; มิจฺฉาทิฏฺฐิ โอริมํ ตีรํ, สมฺมาทิฏฺฐิ ปาริมํ ตีรํ. อิทํ โข พฺราหฺมณ โอริมํ ตีรํ; อิทํ ปาริมํ ตีรนฺติ.

อปฺปกา เต มนุสฺเสสุ,　　เย ชนา ปารคามิโน,
อถายํ อิตรา ปชา,　　ตีรเมวานุธาวติ.
เย จ โข สมฺมทกฺขาเต,　ธมฺเม ธมฺมานุวตฺติโน,
เต ชนา ปารเมสฺสนฺติ,　　มจฺจุเธยฺยํ สุทุตฺตรํ.
กณฺหํ ธมฺมํ วิปฺปหาย,　　สุกฺกํ ภาเวถ ปณฺฑิโต,
โอกา อโนกมาคมฺม,　　วิเวเก ยตฺถ ทูรมํ.
ตตฺราภิรติมิจฺเฉยฺย,　　หิตฺวา กาเม อกิญฺจโน,
ปริโยทเปยฺย อตฺตานํ,　　จิตฺตเกฺลเสหิ ปณฺฑิโต.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. โข พฺราหฺมณ

เยสํ สมฺโพธิยงฺเคสุ,ท สมฺมา จิตฺตํ สุภาวิตํ,
อาทานปฏินิสฺสคฺเค, อนุปาทาย เย รตา,
ขีณาสวา ชุติมนฺโต, เต โลเก ปรินิพฺพุตาติ. ตติยํ.

๔. โอริมสุตฺตํ

[๑๗๐] "โอริมญฺจ โว[๑] ภิกฺขเว ตีรํ เทสิสฺสามิ ปาริมญฺจ ตีรํ, ตํ สุณาถ ฯเปฯ กตมญฺจ ภิกฺขเว โอริมํ ตีรํ, กตมญฺจ ปาริมํ ตีรํ. ปาณาติปาโต โข ภิกฺขเว โอริมํ ตีรํ, ปาณาติปาตา เวรมณี ปาริมํ ตีรํ. อทินฺนาทานํ โอริมํ ตีรํ, อทินฺนาทานา เวรมณี ปาริมํ ตีรํ. กาเมสุมิจฺฉาจาโร โอริมํ ตีรํ, กาเมสุมิจฺฉาจารา เวรมณี ปาริมํ ตีรํ. มุสาวาโท โอริมํ ตีรํ, มุสาวาทา เวรมณี ปาริมํ ตีรํ. ปิสุณา วาจา โอริมํ ตีรํ, ปิสุณาย วาจาย เวรมณี ปาริมํ ตีรํ. ผรุสา วาจา โอริมํ ตีรํ, ผรุสาย วาจาย เวรมณี ปาริมํ ตีรํ. สมฺผปฺปลาโป โอริมํ ตีรํ, สมฺผปฺปลาปา เวรมณี ปาริมํ ตีรํ. อภิชฺฌา โอริมํ ตีรํ, อนภิชฺฌา ปาริมํ ตีรํ. พฺยาปาโท โอริมํ ตีรํ, อพฺยาปาโท ปาริมํ ตีรํ. มิจฺฉาทิฏฺฐิ โอริมํ ตีรํ, สมฺมาทิฏฺฐิ ปาริมํ ตีรํ. อิทํ โข ภิกฺขเว โอริมํ ตีรํ, อิทํ ปาริมํ ตีรนฺติ.

อปฺปกา เต มนุสฺเสสุ, เย ชนา ปารคามิโน,
อถายํ อิตรา ปชา, ตีรเมวานุธาวติ.
เย จ โข สมฺมทกฺขาเต, ธมฺเม ธมฺมานุวตฺติโน,
เต ชนา ปารเมสฺสนฺติ, มจฺจุเธยฺยํ สุทุตฺตรํ.

---

[๑] ฉ.,เท. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.

กณฺหํ ธมฺมํ วิปฺปหาย, สุกฺกํ ภาเวถ ปณฺฑิโต,
โอกา อโนกมาคมฺม, วิเวเก ยตฺถ ทูรมํ.
ตตฺราภิรติมิจฺเฉยฺย, หิตฺวา กาเม อกิญฺจโน,
ปริโยทเปยฺย อตฺตานํ, จิตฺตเกฺลเสหิ ปณฺฑิโต.
เยสํ สมฺโพธิยงฺเคสุ, สมฺมา จิตฺตํ สุภาวิตํ,
อาทานปฏินิสฺสคฺเค, อนุปาทาย เย รตา,
ขีณาสวา ชุติมนฺโต, เต โลเก ปรินิพฺพุตาติ. จตุตฺถํ.

๕. ปฐมอธมฺมสุตฺตํ

[๑๗๑] “อธมฺโม จ ภิกฺขเว เวทิตพฺโพ อนตฺโถ จ; ธมฺโม จ เวทิตพฺโพ อตฺโถ จ. อธมฺมญฺจ วิทิตฺวา อนตฺถญฺจ, ธมฺมญฺจ วิทิตฺวา อตฺถญฺจ, ยถา ธมฺโม ยถา อตฺโถ, ตถา ปฏิปชฺชิตพฺพํ.

กตโม จ ภิกฺขเว อธมฺโม จ อนตฺโถ จ. ปาณาติปาโต อทินฺนาทานํ กาเมสุมิจฺฉาจาโร มุสาวาโท ปิสุณา วาจา ผรุสา วาจา สมฺผปฺปลาโป อภิชฺฌา พฺยาปาโท มิจฺฉาทิฏฺฐิ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อธมฺโม จ อนตฺโถ จ.

กตโม จ ภิกฺขเว ธมฺโม จ อตฺโถ จ. ปาณาติปาตา เวรมณี, อทินฺนาทานา เวรมณี, กาเมสุมิจฺฉาจารา เวรมณี, มุสาวาทา เวรมณี, ปิสุณาย วาจาย เวรมณี, ผรุสาย วาจาย เวรมณี, สมฺผปฺปลาปา เวรมณี, อนภิชฺฌา, อพฺยาปาโท, สมฺมาทิฏฺฐิ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ธมฺโม จ อตฺโถ จ.

‘อธมฺโม จ ภิกฺขเว เวทิตพฺโพ อนตฺโถ จ; ธมฺโม จ เวทิตพฺโพ อตฺโถ จ. อธมฺมญฺจ วิทิตฺวา อนตฺถญฺจ, ธมฺมญฺจ

วิทิตฺวา อตฺถญฺจ, ยถา ธมฺโม ยถา อตฺโถ, ตถา ปฏิปชฺชิตพฺพนฺติ อิติ ยนฺตํ วุตฺตํ, อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺตนฺติ. ปญฺจมํ.

๖. ทุติยอธมฺมสุตฺตํ

[๑๗๒] "อธมฺโม จ ภิกฺขเว เวทิตพฺโพ ธมฺโม จ; อนตฺโถ จ เวทิตพฺโพ อตฺโถ จ. อธมฺมญฺจ วิทิตฺวา ธมฺมญฺจ, อนตฺถญฺจ วิทิตฺวา อตฺถญฺจ, ยถา ธมฺโม ยถา อตฺโถ, ตถา ปฏิปชฺชิตพฺพนฺติ อิทมโวจ ภควา อิทํ วตฺวาน สุคโต อุฏฺฐายาสนา วิหารํ ปาวิสิ.

อถ โข เตสํ ภิกฺขูนํ อจิรปกฺกนฺตสฺส ภควโต เอตทโหสิ "อิทํ โข โน อาวุโส ภควา สงฺขิตฺเตน อุทฺเทสํ อุทฺทิสิตฺวา วิตฺถาเรน อตฺถํ อวิภชิตฺวา อุฏฺฐายาสนา วิหารํ ปวิฏฺโฐ, 'อธมฺโม จ ภิกฺขเว เวทิตพฺโพ ธมฺโม จ, อนตฺโถ จ เวทิตพฺโพ อตฺโถ จ, อธมฺมญฺจ วิทิตฺวา ธมฺมญฺจ, อนตฺถญฺจ วิทิตฺวา อตฺถญฺจ, ยถา ธมฺโม ยถา อตฺโถ, ตถา ปฏิปชฺชิตพฺพนฺติ. โก นุ โข อิมสฺส ภควตา สงฺขิตฺเตน อุทฺเทสสฺส อุทฺทิฏฺฐสฺส วิตฺถาเรน อตฺถํ อวิภตฺตสฺส วิตฺถาเรน อตฺถํ วิภาเชยฺยาติ.

อถ โข เตสํ ภิกฺขูนํ เอตทโหสิ "อยํ โข อายสฺมา มหากจฺจาโน สตฺถุ เจว สวณฺณิโต สมฺภาวิโต จ วิญฺญูนํ สพฺรหฺมจารีนํ, ปโหติ อายสฺมา[๑] มหากจฺจาโน อิมสฺส ภควตา สงฺขิตฺเตน อุทฺเทสสฺส อุทฺทิฏฺฐสฺส วิตฺถาเรน อตฺถํ อวิภตฺตสฺส

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. จายสฺมา, เอวมุปริปิ.

วิตฺถาเรน อตฺถํ วิภชิตุํ, ยนฺนูน มยํ, เยนายสฺมา มหากจฺจาโน, เตนุปสงฺกเมยฺยาม; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ มหากจฺจานํ เอตมตฺถํ ปุจฺเฉยฺยาม. ยถา โน อายสฺมา มหากจฺจาโน พฺยากริสฺสติ ตถา นํ ธาเรสฺสามาติ.

อถ โข เต ภิกฺขู, เยนายสฺมา มหากจฺจาโน, เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมตา มหากจฺจาเนน สทฺธึ สมฺโมทึสุ; สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุ; เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข เต ภิกฺขู อายสฺมนฺตํ มหากจฺจานํ เอตทโวจุ๎ “อิทํ โข โน อาวุโส กจฺจาน ภควา สงฺขิตฺเตน อุทฺเทสํ อุทฺทิสิตฺวา วิตฺถาเรน อตฺถํ อวิภชิตฺวา อุฏฺฐายาสนา วิหารํ ปวิฏฺโ, ‘อธมฺโม จ ภิกฺขเว เวทิตพฺโพ ธมฺโม จ, อนตฺโถ จ เวทิตพฺโพ อตฺโถ จ, อธมฺมญฺจ วิทิตฺวา ธมฺมญฺจ, อนตฺถญฺจ วิทิตฺวา อตฺถญฺจ, ยถา ธมฺโม ยถา อตฺโถ, ตถา ปฏิปชฺชิตพฺพนฺติ.

เตสํ โน อาวุโส อมฺหากํ อจิรปกฺกนฺตสฺส ภควโต เอตทโหสิ ‘อิทํ โข โน อาวุโส ภควา สงฺขิตฺเตน อุทฺเทสํ อุทฺทิสิตฺวา วิตฺถาเรน อตฺถํ อวิภชิตฺวา อุฏฺฐายาสนา วิหารํ ปวิฏฺโ, ‘อธมฺโม จ ภิกฺขเว เวทิตพฺโพ ธมฺโม จ, อนตฺโถ จ เวทิตพฺโพ อตฺโถ จ, อธมฺมญฺจ วิทิตฺวา ธมฺมญฺจ, อนตฺถญฺจ วิทิตฺวา อตฺถญฺจ, ยถา ธมฺโม ยถา อตฺโถ ตถา ปฏิปชฺชิตพฺพนฺติ, โก นุ โข อิมสฺส ภควตา สงฺขิตฺเตน อุทฺเทสสฺส อุทฺทิฏฺสฺส วิตฺถาเรน อตฺถํ อวิภตฺตสฺส วิตฺถาเรน อตฺถํ วิภเชยฺยาติ.

เตสํ โน อาวุโส อมฺหากํ เอตทโหสิ ‘อยํ โข อายสฺมา

มหากจฺจาโน สตฺถุ เจว สำวณฺณิโต สมฺภาวิโต จ วิญฺญูนำ สพฺรหฺมจารีนำ, ปโหติ อายสฺมา มหากจฺจาโน อิมสฺส ภควตา สงฺขิตฺเตน อุทฺเทสสฺส อุทฺทิฏฺจสฺส วิตฺถาเรน อตฺถำ อวิภตฺตสฺส วิตฺถาเรน อตฺถำ วิภชิตุำ, ยนฺนูน มยำ, เยนายสฺมา มหากจฺจาโน, เตนุปสงฺกเมยฺยาม; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตำ มหากจฺจานำ เอตมตฺถำ ปุจฺเฉยฺยาม. ยถา โน อายสฺมา มหากจฺจาโน พฺยากริสฺสติ; ตถา นำ ธาเรสฺสามาติ. วิภชตายสฺมา[๑] มหากจฺจาโนติ.

"เสยฺยถาปิ อาวุโส ปุริโส สารตฺถิโก สารคเวสี สารปริเยสนำ จรมาโน มหโต รุกฺขสฺส ติฏฺจโต สารวโต อติกฺกมฺเมว มูลำ อติกฺกมฺม ขนฺธำ สาขาปลาเส สารำ ปริเยสิตพฺพำ มญฺเญยฺย; เอวำ สมฺปทมิทำ อายสฺมนฺตานำ สตฺถริ สมฺมุขีภูเต ตำ ภควนฺตำ อติสิตฺวา อมฺเห เอตมตฺถำ ปฏิปุจฺฉิตพฺพำ มญฺญถ.[๒] โส หิ อาวุโส ภควา ชานำ ชานาติ, ปสฺสำ ปสฺสติ, จกฺขุภูโต ญาณภูโต ธมฺมภูโต พฺรหฺมภูโต วตฺตา ปวตฺตา อตฺถสฺส นินฺเนตา อมตสฺส ทาตา ธมฺมสามี ตถาคโต, โส เจว ปเนตสฺส กาโล อโหสิ, ยำ ตุมฺเห ภควนฺตำเยว อุปสงฺกมิตฺวา เอตมตฺถำ ปุจฺเฉยฺยาถ,[๓] ยถา โน[๔] ภควา พฺยากเรยฺย; ตถา นำ ธาเรยฺยาถาติ.

"อทฺธาวุโส กจฺจาน ภควา ชานำ ชานาติ, ปสฺสำ ปสฺสติ, จกฺขุภูโต ญาณภูโต ธมฺมภูโต พฺรหฺมภูโต วตฺตา ปวตฺตา อตฺถสฺส นินฺเนตา อมตสฺส ทาตา ธมฺมสามี ตถาคโต, โส เจว ปเนตสฺส กาโล อโหสิ, ยำ มยำ ภควนฺตำเยว อุปสงฺกมิตฺวา

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. วิภชตุ อายสฺมา [๒] อิ. มญฺเญถ
[๓] ฉ.,เท. ปฏิปุจฺเฉยฺยาถ [๔] ฉ.,เท.,อิ. โว

เอตมตฺถํ ปุจฺเฉยฺยาม. ยถา โน ภควา พฺยากเรยฺย; ตถา นํ ธาเรยฺยาม. อปิจายสฺมา มหากจฺจาโน สตฺถุ เจว สํวณฺณิโต สมฺภาวิโต จ วิญฺญูนํ สพฺรหฺมจารีนํ, ปโหติ อายสฺมา มหากจฺจาโน อิมสฺส ภควตา สงฺขิตฺเตน อุทฺเทสสฺส อุทฺทิฏฺฐสฺส วิตฺถาเรน อตฺถํ อวิภตฺตสฺส วิตฺถาเรน อตฺถํ วิภชิตุํ, วิภชตายสฺมา มหากจฺจาโน อครุกตฺวาติ.[๑]

"เตนหาวุโส สุณาถ สาธุกํ มนสิกโรถ, ภาสิสฺสามีติ. "เอวมาวุโสติ โข เต ภิกฺขู อายสฺมโต มหากจฺจานสฺส ปจฺจสฺโสสุํ. อายสฺมา[๒] มหากจฺจาโน เอตทโวจ

"ยํ โข โน อาวุโส ภควา สงฺขิตฺเตน อุทฺเทสํ อุทฺทิสิตฺวา วิตฺถาเรน อตฺถํ อวิภชิตฺวา อุฏฺฐายาสนา วิหารํ ปวิฏฺโฐ, 'อธมฺโม จ ภิกฺขเว เวทิตพฺโพ ธมฺโม จ, อนตฺโถ จ เวทิตพฺโพ อตฺโถ จ. อธมฺมญฺจ วิทิตฺวา ธมฺมญฺจ, อนตฺถญฺจ วิทิตฺวา อตฺถญฺจ, ยถา ธมฺโม ยถา อตฺโถ, ตถา ปฏิปชฺชิตพฺพนฺติ. กตโม จาวุโส อธมฺโม, กตโม จ ธมฺโม, กตโม จ อนตฺโถ, กตโม จ อตฺโถ. ปาณาติปาโต อาวุโส อธมฺโม, ปาณาติปาตา เวรมณี ธมฺโม. เย จ ปาณาติปาตปจฺจยา อเนเก ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สมฺภวนฺติ, อยํ อนตฺโถ. ปาณาติปาตา เวรมณีปจฺจยา จ อเนเก กุสลา ธมฺมา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ, อยํ อตฺโถ.

อทินฺนาทานํ อาวุโส อธมฺโม, อทินฺนาทานา เวรมณี ธมฺโม, เย จ อทินฺนาทานปจฺจยา อเนเก ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สมฺภวนฺติ, อยํ อนตฺโถ. อทินฺนาทานา เวรมณีปจฺจยา จ อเนเก

---

[๑] ฉ.,เท. อครุ กริตฺวาติ อิ. อครุกริตฺวา [๒] ฉ.,เท. อถายสฺมา

กุสลา ธมฺมา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ, อยํ อตฺโถ.

กาเมสุมิจฺฉาจาโร อาวุโส อธมฺโม, กาเมสุมิจฺฉาจารา เวรมณี ธมฺโม. เย จ กาเมสุมิจฺฉาจารปจฺจยา อเนเก ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สมฺภวนฺติ, อยํ อนตฺโถ. กาเมสุมิจฺฉาจารา เวรมณีปจฺจยา จ อเนเก กุสลา ธมฺมา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ, อยํ อตฺโถ.

มุสาวาโท อาวุโส อธมฺโม, มุสาวาทา เวรมณี ธมฺโม. เย จ มุสาวาทปจฺจยา อเนเก ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สมฺภวนฺติ, อยํ อนตฺโถ. มุสาวาทา เวรมณีปจฺจยา จ อเนเก กุสลา ธมฺมา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ, อยํ อตฺโถ.

ปิสุณา วาจา อาวุโส อธมฺโม, ปิสุณาย วาจาย เวรมณี ธมฺโม. เย จ ปิสุณา วาจาปจฺจยา อเนเก ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สมฺภวนฺติ, อยํ อนตฺโถ. ปิสุณาย วาจาย เวรมณีปจฺจยา จ อเนเก กุสลา ธมฺมา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ, อยํ อตฺโถ.

ผรุสา วาจา อาวุโส อธมฺโม, ผรุสาย วาจาย เวรมณี ธมฺโม. เย จ ผรุสวาจาปจฺจยา อเนเก ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สมฺภวนฺติ, อยํ อนตฺโถ. ผรุสาย วาจาย เวรมณีปจฺจยา จ อเนเก กุสลา ธมฺมา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ, อยํ อตฺโถ.

สมฺผปฺปลาโป อาวุโส อธมฺโม, สมฺผปฺปลาปา เวรมณี ธมฺโม. เย จ สมฺผปฺปลาปปจฺจยา อเนเก ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สมฺภวนฺติ, อยํ อนตฺโถ. สมฺผปฺปลาปา เวรมณีปจฺจยา จ อเนเก กุสลา ธมฺมา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ, อยํ อตฺโถ.

อภิชฺฌา อาวุโส อธมฺโม, อนภิชฺฌา ธมฺโม. เย จ

อภิชฺฌาปจฺจยา อเนเก ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สมฺภวนฺติ, อยํ อนตฺโถ. อนภิชฺฌาปจฺจยา จ อเนเก กุสลา ธมฺมา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ, อยํ อตฺโถ.

พฺยาปาโท อาวุโส อธมฺโม, อพฺยาปาโท ธมฺโม. เย จ พฺยาปาทปจฺจยา อเนเก ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สมฺภวนฺติ, อยํ อนตฺโถ. อพฺยาปาทปจฺจยา จ อเนเก กุสลา ธมฺมา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ, อยํ อตฺโถ.

มิจฺฉาทิฏฺฐิ อาวุโส อธมฺโม, สมฺมาทิฏฺฐิ ธมฺโม. เย จ มิจฺฉาทิฏฺฐิปจฺจยา อเนเก ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สมฺภวนฺติ, อยํ อนตฺโถ. สมฺมาทิฏฺฐิปจฺจยา จ อเนเก กุสลา ธมฺมา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ, อยํ อตฺโถ.

“ยํ โข โน อาวุโส ภควา สงฺขิตฺเตน อุทฺเทสํ อุทฺทิสิตฺวา วิตฺถาเรน อตฺถํ อวิภชิตฺวา อุฏฺฐายาสนา วิหารํ ปวิฏฺโฐ, ‘อธมฺโม จ ภิกฺขเว เวทิตพฺโพ ธมฺโม จ, อนตฺโถ จ เวทิตพฺโพ อตฺโถ จ, อธมฺมญฺจ วิทิตฺวา ธมฺมญฺจ, อนตฺถญฺจ วิทิตฺวา อตฺถญฺจ, ยถา ธมฺโม ยถา อตฺโถ, ตถา ปฏิปชฺชิตพฺพนฺติ. อิมสฺสปิ[๑] โข อหํ อาวุโส ภควตา สงฺขิตฺเตน อุทฺเทสสฺส อุทฺทิฏฺฐสฺส วิตฺถาเรน อตฺถํ อวิภชิตฺวา เอวํ วิตฺถาเรน อตฺถํ อาชานามิ. อากงฺขมานา จ ปน ตุมฺเห อาวุโส ภควนฺตํเยว อุปสงฺกมิตฺวา เอตมตฺถํ ปุจฺเฉยฺยาถ. ยถา โน[๒] ภควา พฺยากเรยฺย; ตถา นํ ธาเรยฺยาถาติ.

“เอวมาวุโสติ โข เต ภิกฺขู อายสฺมโต มหากจฺจานสฺส ภาสิตํ อภินนฺทิตฺวา อนุโมทิตฺวา อุฏฺฐายาสนา, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อิมสฺส [๒] ฉ.,เท.,อิ. โว

นิสีทึสุ; เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข เต ภิกฺขู ภควนฺตํ เอตทโวจุ๋

"ยํ โข โน ภนฺเต ภควา สงฺขิตฺเตน อุทฺเทสํ อุทฺทิสิตฺวา วิตฺถาเรน อตฺถํ อวิภชิตฺวา อุฏฺฐายาสนา วิหารํ ปวิฏฺโจ 'อธมฺโม จ ภิกฺขเว เวทิตพฺโพ ธมฺโม จ, อนตฺโถ จ เวทิตพฺโพ อตฺโถ จ, อธมฺมญฺจ วิทิตฺวา ธมฺมญฺจ, อนตฺถญฺจ วิทิตฺวา อตฺถญฺจ, ยถา ธมฺโม ยถา อตฺโถ, ตถา ปฏิปชฺชิตพฺพนฺติ.

เตสํ โน ภนฺเต อมฺหากํ อจิรปกฺกนฺตสฺส ภควโต เอตทโหสิ 'อิทำ โข โน อาวุโส ภควา สงฺขิตฺเตน อุทฺเทสำ อุทฺทิสิตฺวา วิตฺถาเรน อตฺถำ อวิภชิตฺวา อุฏฺฐายาสนา วิหารำ ปวิฏฺโจ, 'อธมฺโม จ ภิกฺขเว เวทิตพฺโพ ธมฺโม จ, อนตฺโถ จ เวทิตพฺโพ อตฺโถ จ, อธมฺมญฺจ วิทิตฺวา ธมฺมญฺจ, อนตฺถญฺจ วิทิตฺวา อตฺถญฺจ, ยถา ธมฺโม ยถา อตฺโถ, ตถา ปฏิปชฺชิตพฺพนฺติ. โก นุ โข อิมสฺส ภควตา สงฺขิตฺเตน อุทฺเทสสฺส อุทฺทิฏฺจสฺส วิตฺถาเรน อตฺถำ วิภเชยฺยาติ.

เตสำ โน ภนฺเต อมฺหากำ เอตทโหสิ 'อยำ โข อายสฺมา มหากจฺจาโน สตฺถุ เจว สำวณฺณิโต สมฺภาวิโต จ วิญฺญูนำ สพฺรหฺมจารีนำ, ปโหติ อายสฺมา มหากจฺจาโน อิมสฺส ภควตา สงฺขิตฺเตน อุทฺเทสสฺส อุทฺทิฏฺจสฺส วิตฺถาเรน อตฺถำ อวิภตฺตสฺส วิตฺถาเรน อตฺถำ วิภชิตุำ. ยนฺนูน มยำ, เยนายสฺมา มหากจฺจาโน, เตนุปสงฺกเมยฺยาม; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตำ มหากจฺจานำ เอตมตฺถำ ปุจฺเฉยฺยาม. ยถา โน อายสฺมา มหากจฺจาโน พฺยากริสฺสติ; ตถา นำ ธาเรสฺสามาติ.

อถ โข มยํ ภนฺเต, เยนายสฺมา มหากจฺจาโน, เตนุปสงฺกมิมฺหา; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ มหากจฺจานํ เอตมตฺถํ ปุจฺฉิมฺหา.[๑] เตสํ โน ภนฺเต อายสฺมตา มหากจฺจาเนน อิเมหิ อากาเรหิ อิเมหิ ปเทหิ อิเมหิ พฺยญฺชเนหิ อตฺโถ สุวิภตฺโตติ.

"สาธุ สาธุ ภิกฺขเว ปณฺฑิโต ภิกฺขเว มหากจฺจาโน, มหาปญฺโญ ภิกฺขเว มหากจฺจาโน. มํ เจปิ ตุมฺเห ภิกฺขเว อุปสงฺกมิตฺวา เอตมตฺถํ ปุจฺเฉยฺยาถ, อหมฺปิเจตํ เอวเมว พฺยากเรยฺยํ, ยถาตํ มหากจฺจาเนน พฺยากตํ, เอโส เจว ตสฺส อตฺโถ, เอวญฺจ นํ ธาเรยฺยาถาติ. ฉฏฺฐํ.

๗. ตติยอธมฺมสุตฺตํ

[๑๗๓] "อธมฺโม จ ภิกฺขเว เวทิตพฺโพ ธมฺโม จ, อนตฺโถ จ เวทิตพฺโพ อตฺโถ จ, อธมฺมญฺจ วิทิตฺวา ธมฺมญฺจ, อนตฺถญฺจ วิทิตฺวา อตฺถญฺจ, ยถา ธมฺโม ยถา อตฺโถ, ตถา ปฏิปชฺชิตพฺพนฺติ.[๒]

กตโม จ ภิกฺขเว อธมฺโม, กตโม จ ธมฺโม, กตโม จ อนตฺโถ, กตโม จ อตฺโถ. ปาณาติปาโต ภิกฺขเว อธมฺโม, ปาณาติปาตา เวรมณี ธมฺโม; เย จ ปาณาติปาตปจฺจยา อเนเก ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สมฺภวนฺติ, อยํ อนตฺโถ. ปาณาติปาตา เวรมณีปจฺจยา จ อเนเก กุสลา ธมฺมา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ, อยํ อตฺโถ.

อทินฺนาทานํ ภิกฺขเว อธมฺโม, อทินฺนาทานา เวรมณี ธมฺโม ฯปฯ กาเมสุมิจฺฉาจาโร ภิกฺขเว อธมฺโม, กาเมสุมิจฺฉาจารา

---

[๑] ฉ.,เท. อปุจฺฉิมฺหา　　[๒] ฉ.,เท. อิติสทฺโท น ทิสฺสติ.

เวรมณี ธมฺโม ฯเปฯ มุสาวาโท ภิกฺขเว อธมฺโม, มุสาวาทา เวรมณี ธมฺโม ฯเปฯ ปิสุณา วาจา ภิกฺขเว อธมฺโม, ปิสุณาย วาจาย เวรมณี ธมฺโม ฯเปฯ ผรุสวาจา ภิกฺขเว อธมฺโม, ผรุสาย วาจาย เวรมณี ธมฺโม ฯเปฯ สมฺผปฺปลาโป ภิกฺขเว อธมฺโม, สมฺผปฺปลาปา เวรมณี ธมฺโม ฯเปฯ อภิชฺฌา ภิกฺขเว อธมฺโม, อนภิชฺฌา ธมฺโม ฯเปฯ พฺยาปาโท ภิกฺขเว อธมฺโม, อพฺยาปาโท ธมฺโม ฯเปฯ

มิจฺฉาทิฏฺฐิ ภิกฺขเว อธมฺโม, สมฺมาทิฏฺฐิ ธมฺโม; เย จ มิจฺฉาทิฏฺฐิปจฺจยา อเนเก ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สมฺภวนฺติ, อยํ อนตฺโถ. สมฺมาทิฏฺฐิปจฺจยา จ อเนเก กุสลา ธมฺมา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ, อยํ อตฺโถ.

'อธมฺโม จ ภิกฺขเว เวทิตพฺโพ ธมฺโม จ, อนตฺโถ จ เวทิตพฺโพ อตฺโถ จ, อธมฺมญฺจ วิทิตฺวา ธมฺมญฺจ, อนตฺถญฺจ วิทิตฺวา อตฺถญฺจ, ยถา ธมฺโม ยถา อตฺโถ, ตถา ปฏิปชฺชิตพฺพนฺติ อิติ ยนฺตํ วุตฺตํ, อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺตนฺติ. สตฺตมํ.

๘. กมฺมนิทานสุตฺตํ

[๑๗๔] "ปาณาติปาตํปหํ[๑] ภิกฺขเว ติวิธํ วทามิ: โลภเหตุกมฺปิ โทสเหตุกมฺปิ โมหเหตุกมฺปิ.

อทินฺนาทานํปหํ ภิกฺขเว ติวิธํ วทามิ: โลภเหตุกมฺปิ โทสเหตุกมฺปิ โมหเหตุกมฺปิ.

กาเมสุมิจฺฉาจารํปหํ ภิกฺขเว ติวิธํ วทามิ: โลภเหตุกมฺปิ โทสเหตุกมฺปิ โมหเหตุกมฺปิ.

---

[๑] ฉ.,เท. ปาณาติปาตมฺปหํ, เอวมุปริปิ.

มุสาวาทปหํ ภิกฺขเว ติวิธํ วทามิ: โลภเหตุกมฺปิ โทสเหตุกมฺปิ โมหเหตุกมฺปิ.

ปิสุณาวาจปหํ ภิกฺขเว ติวิธํ วทามิ: โลภเหตุกมฺปิ โทสเหตุกมฺปิ โมหเหตุกมฺปิ.

ผรุสวาจปหํ ภิกฺขเว ติวิธํ วทามิ: โลภเหตุกมฺปิ โทสเหตุกมฺปิ โมหเหตุกมฺปิ.

สมฺผปฺปลาปปหํ ภิกฺขเว ติวิธํ วทามิ: โลภเหตุกมฺปิ โทสเหตุกมฺปิ โมหเหตุกมฺปิ.

อภิชฺฌปหํ ภิกฺขเว ติวิธํ วทามิ: โลภเหตุกมฺปิ โทสเหตุกมฺปิ โมหเหตุกมฺปิ.

พฺยาปาทปหํ ภิกฺขเว ติวิธํ วทามิ: โลภเหตุกมฺปิ โทสเหตุกมฺปิ โมหเหตุกมฺปิ.

มิจฺฉาทิฏฺฐิปหํ ภิกฺขเว ติวิธํ วทามิ: โลภเหตุกมฺปิ โทสเหตุกมฺปิ โมหเหตุกมฺปิ. อิติ โข ภิกฺขเว โลโภ กมฺมนิทานสมฺุภโว, โทโส กมฺมนิทานสมฺุภโว, โมโห กมฺมนิทานสมฺุภโว. โลภกฺขยา กมฺมนิทานสงฺขโย, โทสกฺขยา กมฺมนิทานสงฺขโย, โมหกฺขยา กมฺมนิทานสงฺขโยติ. อฏฺฐมํ.

๙. ปริกฺกมนสุตฺตํ

[๑๗๕] "สปริกฺกมโน อยํ ภิกฺขเว ธมฺโม, นายํ ธมฺโม อปริกฺกมโน. กถญฺจ ภิกฺขเว สปริกฺกมโน อยํ ธมฺโม, นายํ ธมฺโม อปริกฺกมโน. ปาณาติปาติสฺส ภิกฺขเว ปาณาติปาตา เวรมณี ปริกฺกมนํ โหติ. อทินฺนาทายิสฺส ภิกฺขเว อทินฺนาทานา เวรมณี

ปริกฺกมนํ โหติ. กาเมสุมิจฺฉาจาริสฺส[๑] ภิกฺขเว กาเมสุมิจฺฉาจารา เวรมณี ปริกฺกมนํ โหติ. มุสาวาทิสฺส[๒] ภิกฺขเว มุสาวาทา เวรมณี ปริกฺกมนํ โหติ. ปิสุณาวาจสฺส ภิกฺขเว ปิสุณาย วาจาย เวรมณี ปริกฺกมนํ โหติ. ผรุสวาจสฺส ภิกฺขเว ผรุสาย วาจาย เวรมณี ปริกฺกมนํ โหติ. สมฺผปฺปลาปิสฺส[๓] ภิกฺขเว สมฺผปฺปลาปา เวรมณี ปริกฺกมนํ โหติ. อภิชฺฌาลุสฺส ภิกฺขเว อนภิชฺฌา ปริกฺกมนํ โหติ. พฺยาปนฺนสฺส[๔] ภิกฺขเว อพฺยาปาโท ปริกฺกมนํ โหติ. มิจฺฉาทิฏฺฐิกสฺส ภิกฺขเว สมฺมาทิฏฺฐิ ปริกฺกมนํ โหติ. เอวํ โข ภิกฺขเว ปริกฺกมนํ โหติ, เอวํ โข ภิกฺขเว สปริกฺกมโน [๕] นายํ ธมฺโม อปริกฺกมโนติ. นวมํ.

๑๐. จุนฺทสุตฺตํ

[๑๗๖] เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา ปาวายํ วิหรติ จุนฺทสฺส กมฺมารปุตฺตสฺส อมฺพวเน. อถ โข จุนฺโท กมฺมารปุตฺโต, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ; เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข จุนฺทํ กมฺมารปุตฺตํ ภควา เอตทโวจ

"กสฺส โน ตฺวํ จุนฺท โสเจยฺยานิ โรเจสีติ.

"พฺราหฺมณา ภนฺเต ปจฺฉาภูมกา กมณฺฑลุกา เสวาลมาลกา[๖] อคฺคิปริจาริกา อุทโกโรหกา โสเจยฺยานิ ปญฺญาเปนฺติ;[๗] เตสาหํ [๘] โรเจมีติ.

---

[๑] อิ. มิจฺฉาจารสฺส
[๒] อิ. มุสาวาทสฺส
[๓] อิ. สมฺผปฺปลาปสฺส
[๔] ฉ.,เท. พฺยาปนฺนจิตฺตสฺส อิ. พฺยาปทสฺส
[๕] ฉ.,เท.,อิ. อยํ ธมฺโม
[๖] ฉ.,เท. เสวาลมาลิกา, เอวมุปริปิ.
[๗] ฉ.,เท. ปญฺญเปนฺติ
[๘] ฉ.,เท.,อิ. โสเจยฺยานิ

"ยถากถํ ปน จุนฺท พฺราหฺมณา ปจฺฉาภูมกา กมณฺฑลุกา เสวาลมาลกา อคฺคิปริจาริกา อุทโกโรหกา โสเจยฺยานิ ปญฺญาเปนฺตีติ.

"อิธ ภนฺเต พฺราหฺมณา ปจฺฉาภูมกา กมณฺฑลุกา เสวาลมาลกา อคฺคิปริจาริกา อุทโกโรหกา. เต สาวเก[๑] เอวํ สมาทเปนฺติ 'เอหิ ตฺวํ อมฺโภ ปุริส สกาลสฺเสว[๒] อุฏฺฐหนฺโต[๓] สยนมฺหา ปฐวึ อามเสยฺยาสิ; โน เจ ปฐวึ อามเสยฺยาสิ, อลฺลโคมยานิ[๔] อามเสยฺยาสิ; โน เจ อลฺลโคมยานิ อามเสยฺยาสิ, หริตานิ ติณานิ อามเสยฺยาสิ; โน เจ หริตานิ ติณานิ อามเสยฺยาสิ, อคฺคึ ปริจเรยฺยาสิ; โน เจ อคฺคึ ปริจเรยฺยาสิ, ปญฺชลิโก อาทิจฺจํ นมสฺเสยฺยาสิ; โน เจ ปญฺชลิโก อาทิจฺจํ นมสฺเสยฺยาสิ, สายตติยกํ อุทกํ โอโรเหยฺยาสีติ, เอวํ โข ภนฺเต พฺราหฺมณา ปจฺฉาภูมกา กมณฺฑลุกา เสวาลมาลกา อคฺคิปริจาริกา อุทโกโรหกา โสเจยฺยานิ ปญฺญาเปนฺติ; เตสาหํ โสเจยฺยานิ โรเจมีติ.

"อญฺญถา โข จุนฺท พฺราหฺมณา ปจฺฉาภูมกา กมณฺฑลุกา เสวาลมาลกา อคฺคิปริจาริกา อุทโกโรหกา โสเจยฺยานิ ปญฺญาเปนฺติ, อญฺญถา จ ปน อริยสฺส วินเย โสเจยฺยํ โหตีติ.

"ยถากถํ ปน ภนฺเต อริยสฺส วินเย โสเจยฺยํ โหติ. สาธุ เม ภนฺเต ภควา ตถา ธมฺมํ เทเสตุ, ยถา อริยสฺส วินเย โสเจยฺยํ โหตีติ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. สาวกํ　[๒] ฉ.,เท.,อิ. กาลสฺเสว
[๓] อิ. วุฏฺฐหนฺโต ว, เอวมุปริปิ.　[๔] ฉ.,เท.,อิ. อลฺลานิ โคมยานิ, เอวมุปริปิ.

"เตนหิ จุนฺท สุณาหิ สาธุกํ มนสิกโรหิ, ภาสิสฺสามีติ. "เอวํ ภนฺเตติ โข จุนฺโท กมฺมารปุตฺโต ภควโต ปจฺจสฺโสสิ. ภควา เอตทโวจ

"ติวิธํ โข จุนฺท กาเยน อโสเจยฺยํ โหติ; จตุพฺพิธํ วาจาย อโสเจยฺยํ โหติ; ติวิธํ มนสา อโสเจยฺยํ โหติ.

กถญฺจ จุนฺท ติวิธํ กาเยน อโสเจยฺยํ โหติ.

อิธ จุนฺท เอกจฺโจ ปาณาติปาตี โหติ ลุทฺโท[๑] โลหิตปาณี หตปหเต นิวิฏฺโ อทยาปนฺโน ปาณภูเตสุ.

อทินฺนาทายี โหติ, ยนฺตํ ปรสฺส ปรวิตฺตูปกรณํ คามคตํ วา อรญฺญคตํ [๒] วา อทินฺนํ เถยฺยสงฺขาตํ อาทาตา โหติ.

กาเมสุมิจฺฉาจารี โหติ, ยา ตา มาตุรกฺขิตา ปิตุรกฺขิตา [๓] ภาตุรกฺขิตา ภคินิรกฺขิตา ญาติรกฺขิตา [๔] ธมฺมรกฺขิตา สสามิกา สปริทณฺฑา อนฺตมโส มาลาคุณปริกฺขิตาปิ[๕] ตถารูปาสุ จาริตฺตํ อาปชฺชิตา โหติ. เอวํ จุนฺท ติวิธํ กาเยน อโสเจยฺยํ โหติ.

กถญฺจ จุนฺท จตุพฺพิธํ วาจาย อโสเจยฺยํ โหติ. อิธ จุนฺท เอกจฺโจ มุสาวาที โหติ, สภคฺคโต[๖] วา ปริสคฺคโต วา ญาติมชฺฌคฺคโต วา ปูคมชฺฌคฺคโต วา ราชกุลมชฺฌคฺคโต วา อภินีโต สกฺขึ ปุฏฺโ 'เอหิ[๗] โภ ปุริส, ยํ ชานาสิ, ตํ วเทหีติ, โส อชานํ วา อาห[๘] 'ชานามีติ, ชานํ วา อาห 'น ชานามีติ; อปสฺสํ วา อาห 'ปสฺสามีติ, ปสฺสํ วา อาห 'น ปสฺสามีติ"

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ลุทฺโท
[๒] ฉ.,เท.,อิ. ตํ
[๓] ฉ.,เท. มาตาปิตุรกฺขิตา, เอวมุปริปิ.
[๔] ฉ.,เท. โคตฺตรกฺขิตา, เอวมุปริปิ.
[๕] ฉ.,เท. มาลาคุพปริกฺขิตาปิ
[๖] อิ. สภาคโต วา
[๗] ฉ.,เท.,อิ. เอหมฺโภ
[๘] อิ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ, เอวมุปริปิ.

อิติ อตฺตเหตุ วา ปรเหตุ วา อามิสกิญฺจิกฺขเหตุ วา สมฺปชานมุสา ภาสิตา โหติ.

ปิสุณวาโจ โหติ, อิโต สุตฺวา อมุตฺร อกฺขาตา อิเมสํ เภทาย, อมุตฺร วา สุตฺวา อิเมสํ อกฺขาตา อมูสํ เภทาย. อิติ สมคฺคานํ วา เภตฺตา, ภินฺนานํ วา อนุปฺปทาตา, วคฺคารามา วคฺครโต วคฺคนนฺที วคฺคกรณึ วาจํ ภาสิตา โหติ.

ผรุสวาโจ โหติ, ยา สา วาจา อณฺหกา กกฺกสา ปรกฏุกา ปราภิสชฺชนี โกธสามนฺตา อสมาธิสංวตฺตนิกา, ตถารูปึ วาจํ ภาสิตา โหติ.

สมฺผปฺปลาปี โหติ, อกาลวาที อภูตวาที อนตฺถวาที อธมฺมวาที อวินยวาที; อนิธานวตึ วาจํ ภาสิตา โหติ อกาเลน อนปเทสं อปริยนฺตวตึ อนตฺถสญฺหิตํ. เอวं โข จุนฺท จตุพฺพิธं วาจาย อโสเจยฺยं โหติ.

กถญฺจ จุนฺท ติวิธं มนสา อโสเจยฺยं โหติ. อิธ จุนฺท เอกจฺโจ อภิชฺฌาลุ โหติ, ยนฺตं ปรสฺส ปรวิตฺตูปกรณं ตं อภิชฺฌิตา โหติ “อโห วต ยं ปรสฺส, ตं มม อสฺสาติ.

พฺยาปนฺนจิตฺโต โหติ ปทุฏฺฐมนสงฺกปฺโป, “อิเม สตฺตา หญฺญนฺตุ วา ภิชฺชนฺตุ[๑] วา อุจฺฉิชฺชนฺตุ วา วินสฺสนฺตุ วา มา วา อเหสุนฺติ.[๒]

มิจฺฉาทิฏฺฐิโก โหติ วิปรีตทสฺสโน “นตฺถิ ทินฺนํ, นตฺถิ ยิฏฺฐํ, นตฺถิ หุตํ, นตฺถิ สุกตทุกฺกตานं กมฺมานं ผลं วิปาโก, นตฺถิ อยं โลโก, นตฺถิ ปโร โลโก, นตฺถิ มาตา, นตฺถิ ปิตา, นตฺถิ

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ภชฺชนฺตุ　　[๒] อิ. อเหสุ อิติ วาติ

สตฺตา โอปปาติกา, นตฺถิ โลเก สมณพฺราหฺมณา สมฺมคฺคตา สมฺมาปฏิปนฺนา, เย อิมญฺจ โลกํ ปรญฺจ โลกํ สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา ปเวเทนฺตีติ. เอวํ โข จุนฺท ติวิธํ มนสา อโสเจยฺยํ โหติ.

อิเม โข จุนฺท ทส อกุสลกมฺมปถา. อิเมหิ โข จุนฺท ทสหิ อกุสเลหิ กมฺมปเถหิ สมนฺนาคโต, สกาลสฺเสว อุฏฺฐหนฺโต สยนมฺหา ปจฺวึ เจปิ อามสติ, อสุจิเยว โหติ; โน เจปิ ปจฺวึ อามสติ. อสุจิเยว โหติ.

อลฺลานิ เจปิ โคมยานิ อามสติ, อสุจิเยว โหติ; โน เจปิ อลฺลานิ โคมยานิ อามสติ, อสุจิเยว โหติ.

หริตานิ เจปิ ติณานิ อามสติ, อสุจิเยว โหติ; โน เจปิ หริตานิ ติณานิ อามสติ, อสุจิเยว โหติ.

อคฺคึ เจปิ ปริจรติ, อสุจิเยว โหติ; โน เจปิ อคฺคึ ปริจรติ, อสุจิเยว โหติ.

ปณฺฑิโก เจปิ อาทิจฺจํ นมสฺสติ, อสุจิเยว โหติ; โน เจ ปณฺฑิโก อาทิจฺจํ นมสฺสติ, อสุจิเยว โหติ.

สายตติยกํ เจปิ อุทกํ โอโรหติ, อสุจิเยว โหติ; โน เจปิ สายตติยกํ อุทกํ โอโรหติ, อสุจิเยว โหติ ตํ กิสฺส เหตุ. อิเม จุนฺท ทส อกุสลกมฺมปถา อสุจิเจว[๑] อสุจิกรณา จ.

อิเมสํ ปน จุนฺท ทสนฺนํ อกุสลานํ กมฺมปถานํ สมนฺนาคมนเหตุ นิรโย ปญฺญายติ, ติรจฺฉานโยนิ ปญฺญายติ, ปิตฺติวิสโย ปญฺญายติ, ยา วา ปนญฺญาปิ กาจิ ทุคฺคติ[๒] โหติ.[๓]

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อสุจิเยว โหนฺติ [๒] ฉ.,เท.,อิ. ทุคฺคติโย
[๓] ฉ.,เท.,อิ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.

ติวิธํ โข จุนฺท กาเยน โสเจยฺยํ โหติ; จตุพฺพิธํ วาจาย โสเจยฺยํ โหติ; ติวิธํ มนสา โสเจยฺยํ โหติ.

กถญฺจ[๑] จุนฺท ติวิธํ กาเยน โสเจยฺยํ โหติ. อิธ จุนฺท เอกจฺโจ ปาณาติปาตํ ปหาย ปาณาติปาตา ปฏิวิรโต โหติ นิหิตทณฺโฑ, นิหิตสตฺโถ, ลชฺชี พฺยาปนฺโน, สพฺพปาณภูตหิตานุกมฺปี วิหรติ.

อทินฺนาทานํ ปหาย อทินฺนาทานา ปฏิวิรโต โหติ. ยนฺตํ ปรสฺส ปรวิตฺตูปกรณํ คามคตํ วา อรญฺญคตํ วา, ตํ อทินฺนํ เถยฺยสงฺขาตํ อนาทาตา โหติ.

กาเมสุ มิจฺฉาจารํ ปหาย กาเมสุ มิจฺฉาจารา ปฏิวิรโต โหติ, ยา ตา มาตุรกฺขิตา ปิตุรกฺขิตา ภาตุรกฺขิตา ภคินิรกฺขิตา ญาติรกฺขิตา ธมฺมรกฺขิตา สสามิกา สปริทณฺฑา อนฺตมโส มาลาคุณปริกฺขิตาปิ, ตถารูปาสุ น จาริตฺตํ อาปชฺชิตา โหติ. เอวํ โข จุนฺท ติวิธํ กาเยน โสเจยฺยํ โหติ.

กถญฺจ จุนฺท จตุพฺพิธํ วาจาย โสเจยฺยํ โหติ. อิธ จุนฺท เอกจฺโจ มุสาวาทํ ปหาย มุสาวาทา ปฏิวิรโต โหติ. สภาคฺคโต วา ปริสคฺคโต วา ญาติมชฺฌคฺคโต วา ปูคมชฺฌคฺคโต วา ราชกุลมชฺฌคฺคโต วา อภินีโต สกฺขึ ปุฏฺโฐ "เอหิ โภ ปุริส ยํ ชานาสิ, ตํ วเทหีติ. โส อชานํ วา อาห "น ชานามีติ, ชานํ วา อาห "ชานามีติ, อปสฺสํ วา อาห "น ปสฺสามีติ, ปสฺสํ วา อาห "ปสฺสามีติ. อิติ อตฺตเหตุ วา ปรเหตุ วา อามิสกิญฺจิกฺขเหตุ วา น สมฺปชานมุสา ภาสิตา โหติ.

---

[๑] ฉ.,เท. จสทฺโท น ทิสฺสติ.

ปิสุณํ วาจํ ปหาย ปิสุณาย วาจาย ปฏิวิรโต โหติ: น อิโต สุตฺวา อมุตฺร อกฺขาตา อิเมสํ เภทาย, อมุตฺร วา สุตฺวา น อิเมสํ อกฺขาตา อมูสํ เภทาย. อิติ ภินฺนานํ วา สนฺธาตา สหิตานํ วา อนุปฺปทาตา สมคฺคาราโม สมคฺครโต สมคฺคนนฺที สมคฺคกรณึ วาจํ ภาสิตา โหติ.

ผรุสํ วาจํ ปหาย ผรุสาย วาจาย ปฏิวิรโต โหติ. ยา สา วาจา เนลา กณฺณสุขา เปมนิยา หทยงฺคมา โปรี พหุชนกนฺตา พหุชนมนาปา, ตถารูปึ วาจํ ภาสิตา โหติ.

สมฺผปฺปลาปึ ปหาย สมฺผปฺปลาปา ปฏิวิรโต โหติ กาลวาที ภูตวาที อตฺถวาที ธมฺมวาที วินยวาที, นิธานวตึ วาจํ ภาสิตา โหติ กาเลน สาปเทสํ ปริยนฺตวตึ อตฺถสญฺหิตํ. เอวํ โข จุนฺท จตุพฺพิธํ วาจาย โสเจยฺยํ โหติ.

กถญฺจ จุนฺท ติวิธํ มนสา โสเจยฺยํ โหติ. อิธ จุนฺท เอกจฺโจ อนภิชฺฌาลุ โหติ. ยนฺตํ ปรสฺส ปรวิตฺตูปกรณํ, ตํ อนภิชฺฌิตา โหติ "อโห วต ยํ ปรสฺส ตํ มม อสฺสาติ.

อพฺยาปนฺนจิตฺโต โหติ อปฺปทุฏฺฐมนสงฺกปฺโป "อิเม สตฺตา อเวรา [๑] อพฺยาปชฺฌา, อนีฆา สุขี อตฺตานํ ปริหรนฺตูติ.

สมฺมาทิฏฺฐิโก โหติ อวิปริตฺตทสฺสโน "อตฺถิ ทินฺนํ, อตฺถิ ยิฏฺฐํ, อตฺถิ หุตํ, อตฺถิ สุกตทุกฺกตานํ กมฺมานํ ผลํ วิปาโก, อตฺถิ อยํ โลโก, อตฺถิ ปโร โลโก, อตฺถิ มาตา, อตฺถิ ปิตา, อตฺถิ สตฺตา โอปปาติกา, อตฺถิ โลเก สมณพฺราหฺมณา สมฺมคฺคตา สมฺมาปฏิปนฺนา, เย อิมญฺจ โลกํ ปรญฺจ โลกํ สยं อภิญฺญา

---

[๑] ฉ.,เท. โหนฺตุ

สจฺฉิกตฺวา ปเวเทนฺตีติ. เอวํ โข จุนฺท ติวิธํ มนสา โสเจยฺยํ โหติ.

อิเม โข จุนฺท ทส กุสลกมฺมปถา. อิเมหิ โข จุนฺท ทสหิ กุสเลหิ กมฺมปเถหิ สมนฺนาคโต กาลสฺเสว อุฏฺฐหนฺโต [๑] สยนมฺหา ปจฺวึ เจปิ อามสติ, สุจิเยว โหติ; โน เจปิ ปจฺวึ อามสติ, สุจิเยว โหติ.

อลฺลานิ เจปิ โคมยานิ อามสติ, สุจิเยว โหติ; โน เจปิ อลฺลานิ โคมยานิ อามสติ, สุจิเยว โหติ.

หริตานิ เจปิ ติณานิ อามสติ, สุจิเยว โหติ; โน เจปิ หริตานิ ติณานิ อามสติ สุจิเยว โหติ.

อคฺคึ เจปิ ปริจรติ, สุจิเยว โหติ; โน เจปิ อคฺคึ ปริจรติ, สุจิเยว โหติ.

ปณฺฑิโก เจปิ อาทิจฺจํ นมสฺสติ, สุจิเยว โหติ; โน เจปิ ปณฺฑิโก อาทิจฺจํ นมสฺสติ, สุจิเยว โหติ.

สายตติยกํ เจปิ อุทกํ โอโรหติ, สุจิเยว โหติ; โน เจปิ สายตติยกํ อุทกํ โอโรหติ, สุจิเยว โหติ. ตํ กิสฺส เหตุ. อิเม จุนฺท ทส กุสลกมฺมปถา สุจิเจว โหนฺติ สุจิกรณา จ.

อิเมสญฺจ ปน จุนฺท ทสนฺนํ กุสลานํ กมฺมปถานํ สมนฺนาคมเหตุ เทวา ปญฺญายนฺติ, มนุสฺสา ปญฺญายนฺติ, ยา วา ปนญฺญาปิ กาจิ สุคติ[๒] โหติ.[๒]

---

[๑] ฉ.,เท. ว อิ. วุฏฺฐหนฺโต　　[๒-๒] ฉ.,เท.,อิ. อิเม ปาฐา น ทิสฺสนฺติ.

เอวํ วุตฺเต, จุนฺโท กมฺมารปุตฺโต ภควนฺตํ เอตทโวจ "อภิกฺกนฺตํ ภนฺเต ฯเปฯ อุปาสกํ มํ ภนฺเต ภควา ธาเรตุ อชฺชตคฺเค ปาณุเปตํ สรณงฺคตนฺติ. ทสมํ.

๑๑. ชาณุสฺโสณิสุตฺตํ

[๑๗๗] อถ โข ชาณุสฺโสณิ พฺราหฺมโณ เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธึ สมฺโมทิ; สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ; เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข ชาณุสฺโสณิ พฺราหฺมโณ ภควนฺตํ เอตทโวจ

"มยมสฺสุ โภ โคตม พฺราหฺมณา นาม ทานานิ เทม, สทฺธานิ กโรม "อิทํ ทานํ เปตานํ ญาติสาโลหิตานํ อุปกปฺปตุ, อิทํ ทานํ เปตา ญาติสาโลหิตา ปริภุญฺชนฺตูติ. กจฺจิ ตํ โภ โคตม ทานํ เปตานํ ญาติสาโลหิตานํ อุปกปฺปติ; กจฺจิ เต เปตา ญาติสาโลหิตา ตํ ทานํ ปริภุญฺชนฺตีติ.

"ฐาเน โข พฺราหฺมณ อุปกปฺปติ, โน อฏฺฐาเนติ.

"กตมํ[๑] โภ โคตม ฐานํ กตมํ อฏฺฐานนฺติ.

อิธ พฺราหฺมณ เอกจฺโจ ปาณาติปาตี โหติ, อทินฺนาทายี โหติ, กาเมสุมิจฺฉาจารี โหติ, มุสาวาที โหติ, ปิสุณวาโจ โหติ, ผรุสวาโจ โหติ, สมฺผปฺปลาปี โหติ, อภิชฺฌาลุ โหติ, พฺยาปนฺนจิตฺโต โหติ, มิจฺฉาทิฏฺฐิโก โหติ. โส กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา นิรยํ อุปปชฺชติ. โย เนรยิกานํ สตฺตานํ อาหาโร, เตน โส ตตฺถ

---

[๑] ฉ.,เท. กตมํ ปน อิ. กตมญฺจ ปน

ยาเปติ, เตน โส ตตฺถ ติฏฺฐติ. อิทมฺ[๑] โข พฺราหฺมณ อฏฺฐานํ, ยตฺถ จิตสฺส ตํ ทานํ น อุปกปฺปติ.

อิธ ปน พฺราหฺมณ เอกจฺโจ ปาณาติปาตี โหติ ฯเปฯ มิจฺฉาทิฏฺฐิโก โหติ. โส กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา ติรจฺฉานโยนึ อุปปชฺชติ. โย ติรจฺฉานโยนิกานํ สตฺตานํ อาหาโร, เตน โส ตตฺถ ยาเปติ, เตน โส ตตฺถ ติฏฺฐติ. อิทมฺปิ โข พฺราหฺมณ อฏฺฐานํ, ยตฺถ จิตสฺส ตํ ทานํ น อุปกปฺปติ.

อิธ [๒] พฺราหฺมณ เอกจฺโจ ปาณาติปาตา ปฏิวิรโต โหติ, อทินฺนาทานา ปฏิวิรโต โหติ, กาเมสุมิจฺฉาจารา ปฏิวิรโต โหติ, มุสาวาทา ปฏิวิรโต โหติ, ปิสุณาย วาจาย ปฏิวิรโต โหติ, ผรุสาย วาจาย ปฏิวิรโต โหติ, สมฺผปฺปลาปา ปฏิวิรโต โหติ, อนภิชฺฌาลุ โหติ, อพฺยาปนฺนจิตฺโต โหติ, สมฺมาทิฏฺฐิโก โหติ. โส กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา มนุสฺสานํ สหพฺยตํ อุปปชฺชติ. โย มนุสฺสานํ อาหาโร, เตน โส ตตฺถ ยาเปติ, เตน โส ตตฺถ ติฏฺฐติ. อิทมฺปิ โข พฺราหฺมณ อฏฺฐานํ, ยตฺถ จิตสฺส ตํ ทานํ น อุปกปฺปติ.

อิธ ปน พฺราหฺมณ เอกจฺโจ ปาณาติปาตา ปฏิวิรโต โหติ ฯเปฯ สมฺมาทิฏฺฐิโก โหติ. โส กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา เทวานํ สหพฺยตํ อุปปชฺชติ. โย เทวานํ อาหาโร, เตน โส ตตฺถ ยาเปติ, เตน โส ตตฺถ ติฏฺฐติ. อิทมฺปิ โข พฺราหฺมณ อฏฺฐานํ, ยตฺถ จิตสฺส ตํ ทานํ น อุปกปฺปติ.

อิธ พฺราหฺมณ เอกจฺโจ ปาณาติปาตี โหติ ฯเปฯ มิจฺฉาทิฏฺฐิโก โหติ. โส กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา ปิตฺติวิสยํ

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อิทมฺปิ [๒] ฉ.,เท.,อิ. ปน

อุปปชฺชติ. โย ปิตฺติวิสยิกานํ[๑] สตฺตานํ อาหาโร, เตน โส ตตฺถ ยาเปติ, เตน โส ตตฺถ ติฏฺฐติ, ยํ วา ปนสฺส อิโต อนุปฺปเวจฺฉนฺติ มิตฺตามจฺจา[๒] วา ญาติสาโลหิตา วา, เตน โส ตตฺถ ยาเปติ, เตน โส ตตฺถ ติฏฺฐติ. อิทมฺปิ โข พฺราหฺมณ ฐานํ, ยตฺถ จิตสฺส ตํ ทานํ อุปกปฺปตีติ.

"สเจ ปน โภ โคตม โส เปโต ญาติสาโลหิโต ตํ ฐานํ อนุปปนฺโน โหติ, โก ตํ ทานํ ปริภุญฺชตีติ.

"อญฺเญปิสฺส พฺราหฺมณ เปตา ญาติสาโลหิตา ตํ ฐานํ อุปปนฺนา โหนฺติ, เต ตํ ทานํ ปริภุญฺชนฺตีติ.

"สเจ ปน โภ โคตม โสเจว เปโต ญาติสาโลหิโต ตํ ฐานํ อนุปปนฺโน โหติ, อญฺเญปิสฺส เปตา[๓] ญาติสาโลหิตา,[๓] ตํ ฐานํ อนุปปนฺนา โหนฺติ, โก ตํ ทานํ ปริภุญฺชตีติ.

"อฏฺฐานํ โข เอตํ พฺราหฺมณ อนวกาโส, ยนฺตं ฐานํ วิวิตฺตํ อสฺส อิมินา ทีเฆน อทฺธุนา ยทิทं เปเตหิ ญาติสาโลหิเตหิ. อปิจ พฺราหฺมณ ทายโกปิ อนิปฺผโลติ.

"อฏฺฐาเนปิ ภวं โคตโม ปริกปฺปํ วทตีติ.

"อฏฺฐาเนปิ โข อหํ พฺราหฺมณ ปริกปฺปํ วทามิ. อิธ พฺราหฺมณ เอกจฺโจ ปาณาติปาตี โหติ, อทินฺนาทายี โหติ, กาเมสุมิจฺฉาจารี โหติ, มุสาวาที โหติ, ปิสุณวาโจ โหติ, ผรุสวาโจ โหติ, สมฺผปฺปลาปี โหติ, อภิชฺฌาลุ โหติ, พฺยาปนฺนจิตฺโต โหติ, มิจฺฉาทิฏฺฐิโก โหติ; โส ทาตา โหติ สมณสฺส วา พฺราหฺมณสฺส วา

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. เปตฺติวิสยิกานํ [๒] อิ. มิตฺตา วา อมจฺจา วา
[๓-๓] ฉ.,เท. ญาติสาโลหิตา เปตา

อนฺนํ ปานํ วตฺถํ ยานํ มาลาคนฺธ[๑] วิเลปนํ เสยฺยาวสถํ ปทีเปยฺยํ.[๑] โส กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา หตฺถีนํ สหพฺยตํ อุปปชฺชติ. โส ตตฺถ ลาภี โหติ อนฺนสฺส ปานสฺส มาลานานาลงฺการสฺส.

"ยํ โข พฺราหฺมณ อิธ ปาณาติปาตี อทินฺนาทายี กาเมสุมิจฺฉาจารี มุสาวาที ปิสุณวาโจ ผรุสวาโจ สมฺผปฺปลาปี อภิชฺฌาลุ พฺยาปนฺนจิตฺโต มิจฺฉาทิฏฺฐิโก, เตน โส กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา หตฺถีนํ สหพฺยตํ อุปปชฺชติ. ยญฺจ โข โส ทาตา โหติ สมณสฺส วา พฺราหฺมณสฺส วา อนฺนํ ปานํ วตฺถํ ยานํ มาลาคนฺธ วิเลปนํ เสยฺยาวสถํ ปทีเปยฺยํ, เตน โส ตตฺถ ลาภี โหติ อนฺนสฺส ปานสฺส มาลานานาลงฺการสฺส.

"อิธ ปน พฺราหฺมณ เอกจฺโจ ปาณาติปาตี โหติ, อทินฺนาทายี โหติ, กาเมสุมิจฺฉาจารี โหติ, มุสาวาที โหติ, ปิสุณวาโจ โหติ, ผรุสวาโจ โหติ, สมฺผปฺปลาปี โหติ, อภิชฺฌาลุ โหติ, พฺยาปนฺนจิตฺโต โหติ, มิจฺฉาทิฏฺฐิโก โหติ. โส ทาตา โหติ สมณสฺส วา พฺราหฺมณสฺส วา อนฺนํ ปานํ วตฺถํ ยานํ มาลาคนฺธ วิเลปนํ เสยฺยาวสถํ ปทีเปยฺยํ. โส กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา อสฺสานํ สหพฺยตํ อุปปชฺชติ ฯเปฯ คุนฺนํ สหพฺยตํ อุปปชฺชติ ฯเปฯ กุกฺกุรานํ สหพฺยตํ อุปปชฺชติ. โส ตตฺถ ลาภี โหติ อนฺนสฺส ปานสฺส มาลานานาลงฺการสฺส.

"ยํ โข พฺราหฺมณ อิธ ปาณาติปาตี อทินฺนาทายี กาเมสุมิจฺฉาจารี มุสาวาที ปิสุณวาโจ ผรุสวาโจ สมฺผปฺปลาปี อภิชฺฌาลุ พฺยาปนฺนจิตฺโต มิจฺฉาทิฏฺฐิโก, เตน โส กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา

[๑-๑] ฉ.,เท.,อิ. มาลาคนฺธวิเลปนํ เสยฺยาวสถปทีเปยฺยํ, เอวมุปริปิ.

กุกฺกุรานํ สหพฺยตํ อุปปชฺชติ. ยญฺจ โข โส ทาตา โหติ สมณสฺส วา พฺราหฺมณสฺส วา อนฺนํ ปานํ วตฺถํ ยานํ มาลาคนฺธํ วิเลปนํ เสยฺยาวสถํ ปทีเปยฺยํ, เตน โส ตตฺถ ลาภี โหติ อนฺนสฺส ปานสฺส มาลานานาลงฺการสฺส.

"อิธ พฺราหฺมณ เอกจฺโจ ปาณาติปาตา ปฏิวิรโต โหติ, อทินฺนาทานา ปฏิวิรโต โหติ, กาเมสุมิจฺฉาจารา ปฏิวิรโต โหติ, มุสาวาทา ปฏิวิรโต โหติ, ปิสุณาย วาจาย ปฏิวิรโต โหติ, ผรุสาย วาจาย ปฏิวิรโต โหติ, สมฺผปฺปลาปา ปฏิวิรโต โหติ, อนภิชฺฌาลุ โหติ, อพฺยาปนฺนจิตฺโต โหติ, สมฺมาทิฏฺฐิโก โหติ. โส ทาตา โหติ สมณสฺส วา พฺราหฺมณสฺส วา อนฺนํ ปานํ วตฺถํ ยานํ มาลาคนฺธํ วิเลปนํ เสยฺยาวสถํ ปทีเปยฺยํ. โส กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา มนุสฺสานํ สหพฺยตํ อุปปชฺชติ. โส ตตฺถ ลาภี โหติ มานุสกานํ ปญฺจนฺนํ กามคุณานํ.

"ยํ โข พฺราหฺมณ อิธ ปาณาติปาตา ปฏิวิรโต โหติ, อทินฺนาทานา ปฏิวิรโต โหติ, กาเมสุมิจฺฉาจารา ปฏิวิรโต โหติ, มุสาวาทา ปฏิวิรโต โหติ, ปิสุณาย วาจาย ปฏิวิรโต โหติ, ผรุสาย วาจาย ปฏิวิรโต โหติ, สมฺผปฺปลาปา ปฏิวิรโต โหติ, อนภิชฺฌาลุ โหติ, อพฺยาปนฺนจิตฺโต โหติ, สมฺมาทิฏฺฐิโก โหติ, เตน โส กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา มนุสฺสานํ สหพฺยตํ อุปปชฺชติ. ยญฺจ โข โส ทาตา โหติ สมณสฺส วา พฺราหฺมณสฺส วา อนฺนํ ปานํ วตฺถํ ยานํ มาลาคนฺธํ วิเลปนํ เสยฺยาวสถํ ปทีเปยฺยํ, เตน โส ตตฺถ ลาภี โหติ มานุสกานํ ปญฺจนฺนํ กามคุณานํ.

"อิธ ปน พฺราหฺมณ เอกจฺโจ ปาณาติปาตา ปฏิวิรโต โหติ ฯเปฯ สมฺมาทิฏฺฐิโก โหติ. โส ทาตา โหติ สมณสฺส วา พฺราหฺมณสฺส วา อนฺนํ ปานํ วตฺถํ ยานํ มาลาคนฺธํ วิเลปนํ เสยฺยาวสถํ ปทีเปยฺยํ. โส กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา เทวานํ สหพฺยตํ อุปปชฺชติ. โส ตตฺถ ลาภี โหติ ทิพฺพานํ ปญฺจนฺนํ กามคุณานํ.

"ยํ โข พฺราหฺมณ อิธ ปาณาติปาตา ปฏิวิรโต โหติ ฯเปฯ สมฺมาทิฏฺฐิโก โหติ, เตน โส กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา เทวานํ สหพฺยตํ อุปปชฺชติ. ยญฺจ โข โส ทาตา โหติ สมณสฺส วา พฺราหฺมณสฺส วา อนฺนํ ปานํ วตฺถํ ยานํ มาลาคนฺธํ วิเลปนํ เสยฺยาวสถํ ปทีเปยฺยํ, เตน โส ตตฺถ ลาภี โหติ ทิพฺพานํ ปญฺจนฺนํ กามคุณานํ. อปิจ พฺราหฺมณ ทายโกปิ อนิปฺผโลติ.

"อจฺฉริยํ โภ โคตม, อพฺภูตํ โภ โคตม. ยาวญฺจิทํ โภ โคตม อลเมว ทานานิ ทาตุํ, อลํ สทฺธานิ กาตุํ, ยตฺร หิ นาม ทายโกปิ อนิปฺผโลติ.

"เอวเมตํ พฺราหฺมณ, เอวเมตํ พฺราหฺมณ, ทายโกปิ พฺราหฺมณ อนิปฺผโลติ.

"อภิกฺกนฺตํ โภ โคตม ฯเปฯ อุปาสกํ มํ ภวํ โคตโม ธาเรตุ อชฺชตคฺเค ปาณุเปตํ สรณํ คตนฺติ. เอกาทสมํ.

ทุติโย ชาณุสฺโสณิวคฺโค.

๓. สุนฺทรวคฺโค*

๑. สาธุสุตฺตํ

[๑๗๘] "สาธุญฺจ โว ภิกฺขเว เทสิสฺสามิ อสาธุญฺจ, ตํ สุณาถ สาธุกํ มนสิกโรถ; ภาสิสฺสามีติ. "เอวํ ภนฺเตติ โข เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจสฺโสสุํ. ภควา เอตทโวจ

"กตมญฺจ ภิกฺขเว อสาธุ.[๒] ปาณาติปาโต อทินฺนาทานํ กาเมสุมิจฺฉาจาโร มุสาวาโท ปิสุณา วาจา ผรุสา วาจา สมฺผปฺปลาโป อภิชฺฌา พฺยาปาโท มิจฺฉาทิฏฺฐิ. อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อสาธุ.[๒]

กตมญฺจ ภิกฺขเว สาธุ.[๓] ปาณาติปาตา เวรมณี, อทินฺนาทานา เวรมณี, กาเมสุ มิจฺฉาจารา เวรมณี, มุสาวาทา เวรมณี, ปิสุณาย วาจาย เวรมณี, ผรุสาย วาจาย เวรมณี, สมฺผปฺปลาปา เวรมณี, อนภิชฺฌา อพฺยาปาโท สมฺมาทิฏฺฐิ. อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว สาธุนฺติ.[๔] ปฐมํ.

๒. อริยธมฺมสุตฺตํ

[๑๗๙] "อริยธมฺมญฺจ โว ภิกฺขเว เทสิสฺสามิ อนริยธมฺมญฺจ, ตํ สุณาถ สาธุกํ มนสิกโรถ; ภาสิสฺสามีติ. "เอวํ ภนฺเตติ โข เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจสฺโสสุํ. ภควา เอตทโวจ

---

[๑] ฉ.,เท. สาธุวคฺโค
[๒] ฉ.,เท. อสาธุ
[๓] ฉ.,เท. สาธู
[๓] ฉ.,เท. สาธูติ

"กตโม จ ภิกฺขเว อนริโย ธมฺโม. ปาณาติปาโต ฯเปฯ มิจฺฉาทิฏฺฐิ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อนริโย ธมฺโม.

กตโม จ ภิกฺขเว อริโย ธมฺโม. ปาณาติปาตา เวรมณี ฯเปฯ สมฺมาทิฏฺฐิ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อริโย ธมฺโมติ. ทุติยํ.

๓. กุสลสุตฺตํ

[๑๘๐] "กุสลญฺจ โว ภิกฺขเว เทสิสฺสามิ อกุสลญฺจ. ตํ สุณาถ สาธุกํ มนสิกโรถ; ภาสิสฺสามีติ. "เอวํ ภนฺเตติ โข เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจสฺโสสุํ. ภควา เอตทโวจ

"กตมญฺจ ภิกฺขเว อกุสลํ. ปาณาติปาโต ฯเปฯ มิจฺฉาทิฏฺฐิ. อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อกุสลํ.

กตมญฺจ ภิกฺขเว กุสลํ. ปาณาติปาตา เวรมณี ฯเปฯ สมฺมาทิฏฺฐิ. อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว กุสลนฺติ. ตติยํ

๔. อตฺถสุตฺตํ

[๑๘๑] "อตฺถญฺจ โว ภิกฺขเว เทสิสฺสามิ อนตฺถญฺจ, ตํ สุณาถ สาธุกํ มนสิกโรถ; ภาสิสฺสามีติ. "เอวํ ภนฺเตติ โข เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจสฺโสสุํ. ภควา เอตทโวจ

"กตโม จ ภิกฺขเว อนตฺโถ. ปาณาติปาโต ฯเปฯ มิจฺฉาทิฏฺฐิ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อนตฺโถ.

กตโม จ ภิกฺขเว อตฺโถ. ปาณาติปาตา เวรมณี ฯเปฯ สมฺมาทิฏฺฐิ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อตฺโถติ. จตุตฺถํ.

๕. ธมฺมสุตฺตํ

[๑๘๒] "ธมฺมญฺจ โว ภิกฺขเว เทสิสฺสามิ อธมฺมญฺจ, ตํ สุณาถ สาธุกํ มนสิกโรถ; ภาสิสฺสามีติ. "เอวํ ภนฺเตติ โข เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจสฺโสสุํ. ภควา เอตทโวจ

"กตโม จ ภิกฺขเว อธมฺโม. ปาณาติปาโต ฯเปฯ มิจฺฉาทิฏฺฐิ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อธมฺโม.

กตโม จ ภิกฺขเว ธมฺโม. ปาณาติปาตา เวรมณี ฯเปฯ สมฺมาทิฏฺฐิ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ธมฺโมติ. ปญฺจมํ.

๖. อาสวสุตฺตํ

[๑๘๓] "สาสวญฺจ โว ภิกฺขเว [๑] เทสิสฺสามิ อนาสวญฺจ, ตํ สุณาถ สาธุกํ มนสิกโรถ; ภาสิสฺสามีติ. "เอวํ ภนฺเตติ โข เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจสฺโสสุํ. ภควา เอตทโวจ

"กตโม จ ภิกฺขเว สาสโว ธมฺโม. ปาณาติปาโต ฯเปฯ มิจฺฉาทิฏฺฐิ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว สาสโว ธมฺโม.

กตโม จ ภิกฺขเว อนาสโว ธมฺโม. ปาณาติปาตา เวรมณี ฯเปฯ สมฺมาทิฏฺฐิ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อนาสโว ธมฺโมติ. ฉฏฺฐํ.

๗. วชฺชสุตฺตํ

[๑๘๔] "สาวชฺชญฺจ โว ภิกฺขเว [๒] เทสิสฺสามิ[๒] อนวชฺชญฺจ. ตํ สุณาถ สาธุกํ มนสิกโรถ; ภาสิสฺสามีติ. "เอวํ ภนฺเตติ โข เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจสฺโสสุํ. ภควา เอตทโวจ

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ธมฺมํ [๒-๒] ฉ.,เท.,อิ. ธมฺมํ เทเสสฺสามิ

"กตโม จ ภิกฺขเว สาวชฺโช ธมฺโม. ปาณาติปาโต ฯเปฯ มิจฺฉาทิฏฺฐิ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว สาวชฺโช ธมฺโม.

กตโม จ ภิกฺขเว อนวชฺโช ธมฺโม. ปาณาติปาตา เวรมณี ฯเปฯ สมฺมาทิฏฺฐิ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อนวชฺโช ธมฺโมติ. สตฺตมํ.

๘. ตปนิยสุตฺตํ

[๑๘๕] "ตปนิยญฺจ[๑] โว ภิกฺขเว ธมฺมํ เทสิสฺสามิ อตปนิยญฺจ. ตํ สุณาถ ฯเปฯ กตโม จ ภิกฺขเว ตปนิโย ธมฺโม. ปาณาติปาโต ฯเปฯ มิจฺฉาทิฏฺฐิ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ตปนิโย ธมฺโม.

กตโม จ ภิกฺขเว อตปนิโย ธมฺโม. ปาณาติปาตา เวรมณี ฯเปฯ สมฺมาทิฏฺฐิ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อตปนิโย ธมฺโมติ. อฏฺฐมํ.

๙. อาจยคามิสุตฺตํ

[๑๘๖] "อาจยคามิญฺจ[๒] โว ภิกฺขเว ธมฺมํ เทสิสฺสามิ อปจยคามิญฺจ. ตํ สุณาถ สาธุกํ มนสิกโรถ; ภาสิสฺสามีติ. "เอวํ ภนฺเตติ โข เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจสฺโสสุํ. ภควา เอตทโวจ

"กตโม จ ภิกฺขเว อาจยคามี ธมฺโม. ปาณาติปาโต ฯเปฯ มิจฺฉาทิฏฺฐิ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อาจยคามี ธมฺโม.

กตโม จ ภิกฺขเว อปจยคามี ธมฺโม. ปาณาติปาตา เวรมณี ฯเปฯ สมฺมาทิฏฺฐิ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อปจยคามี ธมฺโมติ. นวมํ.

---

[๑] ฉ.,เท. ตปนียญฺจ, เอวมุปริปิ.　[๒] อิ. อาจยปคามิญฺจ, เอวมุปริปิ.

๑๐. ทุกฺขุทฺรยสุตฺตํ

[๑๘๗] "ทุกฺขุทฺรยญฺจ โว ภิกฺขเว ธมฺมํ เทสิสฺสามิ สุขุทฺรยญฺจ, ตํ สุณาถ สาธุกํ มนสิกโรถ; ภาสิสฺสามีติ. "เอวํ ภนฺเตติ โข เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจสฺโสสุ๋. ภควา เอตทโวจ

"กตโม จ ภิกฺขเว ทุกฺขุทฺรโย ธมฺโม. ปาณาติปาโต ฯเปฯ มิจฺฉาทิฏฺฐิ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ทุกฺขุทฺรโย ธมฺโม.

กตโม จ ภิกฺขเว สุขุทฺรโย ธมฺโม. ปาณาติปาตา เวรมณี ฯเปฯ สมฺมาทิฏฺฐิ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว สุขุทฺรโย ธมฺโมติ. ทสมํ.

๑๑. วิปากสุตฺตํ

[๑๘๘] "ทุกฺขวิปากญฺจ โว ภิกฺขเว ธมฺมํ เทสิสฺสามิ สุขวิปากญฺจ, ตํ สุณาถ สาธุกํ มนสิกโรถ: ภาสิสฺสามีติ. "เอวํ ภนฺเตติ โข เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจสฺโสสุ๋. ภควา เอตทโวจ

"กตโม จ ภิกฺขเว ทุกฺขวิปาโก ธมฺโม. ปาณาติปาโต ฯเปฯ มิจฺฉาทิฏฺฐิ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ทุกฺขวิปาโก ธมฺโม.

กตโม จ ภิกฺขเว สุขวิปาโก ธมฺโม. ปาณาติปาตา เวรมณี ฯเปฯ สมฺมาทิฏฺฐิ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว สุขวิปาโก ธมฺโมติ. เอกาทสมํ.

ตติโย สุนฺทรวคฺโค.[๑]

---

[๑] ฉ. สาธุวคฺโค ตติโย เท.,อิ. สาธุวคฺโค อฏฺฐโม

๔. เสฏฺฐวคฺโค[๑]

๑. อริยมคฺคสุตฺตํ

[๑๘๙] “อริยมคฺคญฺจ โว ภิกฺขเว เทสิสฺสามิ อนริยมคฺคญฺจ, ตํ สุณาถ ฯเปฯ กตโม จ ภิกฺขเว อนริโย มคฺโค. ปาณาติปาโต ฯเปฯ มิจฺฉาทิฏฺฐิ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อนริโย มคฺโค.

กตโม จ ภิกฺขเว อริโย มคฺโค. ปาณาติปาตา เวรมณี ฯเปฯ สมฺมาทิฏฺฐิ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อริโย มคฺโคติ. ปฐมํ.

๒. กณฺหมคฺคสุตฺตํ

[๑๙๐] “กณฺหมคฺคญฺจ โว ภิกฺขเว เทสิสฺสามิ สุกฺกมคฺคญฺจ, ตํ สุณาถ ฯเปฯ กตโม จ ภิกฺขเว กณฺโห มคฺโค. ปาณาติปาโต ฯเปฯ มิจฺฉาทิฏฺฐิ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว กณฺโห มคฺโค.

กตโม จ ภิกฺขเว สุกฺโก มคฺโค. ปาณาติปาตา เวรมณี ฯเปฯ สมฺมาทิฏฺฐิ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว สุกฺโก มคฺโคติ. ทุติยํ.

๓. สทฺธมฺมสุตฺตํ

[๑๙๑] “สทฺธมฺมญฺจ โว ภิกฺขเว เทสิสฺสามิ อสทฺธมฺมญฺจ, ตํ สุณาถ ฯเปฯ กตโม จ ภิกฺขเว อสทฺธมฺโม. ปาณาติปาโต ฯเปฯ มิจฺฉาทิฏฺฐิ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อสทฺธมฺโม.

---

[๑] ฉ.,เท. อริยมคฺควคฺโค

กตโม จ ภิกฺขเว สทฺธมฺโม. ปาณาติปาตา เวรมณี ฯเปฯ สมฺมาทิฏฺจิ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว สทฺธมฺโมติ. ตติยํ.

๔. สปฺปุริสธมฺมสุตฺตํ

[๑๙๒] "สปฺปุริสธมฺมญฺจ โว ภิกฺขเว เทสิสฺสามิ อสปฺปุริสธมฺมญฺจ, ตํ สุณาถ ฯเปฯ กตโม จ ภิกฺขเว อสปฺปุริสธมฺโม. ปาณาติปาโต ฯเปฯ มิจฺฉาทิฏฺจิ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อสปฺปุริสธมฺโม.

กตโม จ ภิกฺขเว สปฺปุริสธมฺโม. ปาณาติปาตา เวรมณี ฯเปฯ สมฺมาทิฏฺจิ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว สปฺปุริสธมฺโมติ. จตุตฺถํ.

๕. อุปฺปาเทตพฺพธมฺมสุตฺตํ

[๑๙๓] "อุปฺปาเทตพฺพญฺจ โว ภิกฺขเว ธมฺมํ เทสิสฺสามิ น อุปฺปาเทตพฺพญฺจ, ตํ สุณาถ ฯเปฯ กตโม จ ภิกฺขเว น อุปฺปาเทตพฺโพ ธมฺโม. ปาณาติปาโต ฯเปฯ มิจฺฉาทิฏฺจิ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว น อุปฺปาเทตพฺโพ ธมฺโม.

กตโม จ ภิกฺขเว อุปฺปาเทตพฺโพ ธมฺโม. ปาณาติปาตา เวรมณี ฯเปฯ สมฺมาทิฏฺจิ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อุปฺปาเทตพฺโพ ธมฺโมติ. ปญฺจมํ. [๑]

---

[๑] ฉ.,เท. พฺยาปาเทตพฺพญฺจ โว ภิกฺขเว ธมฺมํ เทเสสฺสามิ อพฺยาปาเทตพฺพญฺจ ตํ สุณาถ ฯเปฯ กตโม จ ภิกฺขเว อพฺยาปาเทตพฺโพ ธมฺโม, ปาณาติปาโต ฯเปฯ มิจฺฉาทิฏฺจิ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อพฺยาปาเทตพฺโพ ธมฺโม. กตโม จ ภิกฺขเว พฺยาปาเทตพฺโพ ธมฺโม, ปาณาติปาตา เวรมณี ฯเปฯ สมฺมาทิฏฺจิ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว พฺยาปาเทตพฺโพ ธมฺโม

๖. อาเสวิตพฺพธมฺมสุตฺตํ

[๑๙๔] "อาเสวิตพฺพญฺจ โว ภิกฺขเว ธมฺมํ เทสิสฺสามิ น อาเสวิตพฺพญฺจ. ตํ สุณาถ ฯเปฯ กตโม จ ภิกฺขเว น อาเสวิตพฺโพ ธมฺโม. ปาณาติปาโต ฯเปฯ มิจฺฉาทิฏฺฐิ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว น อาเสวิตพฺโพ ธมฺโม.

กตโม จ ภิกฺขเว อาเสวิตพฺโพ ธมฺโม. ปาณาติปาตา เวรมณี ฯเปฯ สมฺมาทิฏฺฐิ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อาเสวิตพฺโพ ธมฺโมติ. ฉฏฺฐํ.

๗. ภาเวตพฺพธมฺมสุตฺตํ

[๑๙๕] "ภาเวตพฺพญฺจ โว ภิกฺขเว ธมฺมํ เทสิสฺสามิ น ภาเวตพฺพญฺจ, ตํ สุณาถ ฯเปฯ กตโม จ ภิกฺขเว น ภาเวตพฺโพ ธมฺโม. ปาณาติปาโต ฯเปฯ มิจฺฉาทิฏฺฐิ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว น ภาเวตพฺโพ ธมฺโม.

กตโม จ ภิกฺขเว ภาเวตพฺโพ ธมฺโม. ปาณาติปาตา เวรมณี ฯ เป ฯ สมฺมาทิฏฺฐิ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ภาเวตพฺโพ ธมฺโมติ. สตฺตมํ

๘. พหุลีกาตพฺพสุตฺตํ

[๑๙๖] "พหุลีกาตพฺพญฺจ โว ภิกฺขเว ธมฺมํ เทสิสฺสามิ น พหุลีกาตพฺพญฺจ. ตํ สุณาถ ฯเปฯ กตโม จ ภิกฺขเว น พหุลีกาตพฺโพ ธมฺโม. ปาณาติปาโต ฯเปฯ มิจฺฉาทิฏฺฐิ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว น พหุลีกาตพฺโพ ธมฺโม.

กตโม จ ภิกฺขเว พหุลีกาตพฺโพ ธมฺโม. ปาณาติปาตา เวรมณี ฯเปฯ สมฺมาทิฏฺฐิ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว พหุลีกาตพฺโพ ธมฺโมติ. อฏฺฐมํ.

๙. อนุสฺสริตพฺพสุตฺตํ

[๑๙๗] "อนุสฺสริตพฺพญฺจ โว ภิกฺขเว ธมฺมํ เทสิสฺสามิ น[๑] อนุสฺสริตพฺพญฺจ. ตํ สุณาถ ฯเปฯ กตโม จ ภิกฺขเว น อนุสฺสริตพฺโพ ธมฺโม. ปาณาติปาโต ฯเปฯ มิจฺฉาทิฏฺฐิ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว น อนุสฺสริตพฺโพ ธมฺโม.

กตโม จ ภิกฺขเว อนุสฺสริตพฺโพ ธมฺโม. ปาณาติปาตา เวรมณี ฯเปฯ สมฺมาทิฏฺฐิ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อนุสฺสริตพฺโพ ธมฺโมติ. นวมํ.

๑๐. สจฺฉิกาตพฺพสุตฺตํ

[๑๙๘] "สจฺฉิกาตพฺพญฺจ โว ภิกฺขเว ธมฺมํ เทสิสฺสามิ น สจฺฉิกาตพฺพญฺจ, ตํ สุณาถ ฯเปฯ กตโม จ ภิกฺขเว น สจฺฉิกาตพฺโพ ธมฺโม. ปาณาติปาโต ฯเปฯ มิจฺฉาทิฏฺฐิ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว น สจฺฉิกาตพฺโพ ธมฺโม.

กตโม จ ภิกฺขเว สจฺฉิกาตพฺโพ ธมฺโม. ปาณาติปาตา เวรมณี ฯเปฯ สมฺมาทิฏฺฐิ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว สจฺฉิกาตพฺโพ ธมฺโมติ. ทสมํ.

จตุตฺโถ เสฏฺฐวคฺโค.[๒]

---

[๑] ฉ.,เท. นานุสฺสริตพฺพํ [๒] ฉ.,เท,อิ. อริยมคฺควคฺโค นวโม

๕. เสวิตพฺพาเสวิตพฺพวคฺโค

๑. นเสวิตพฺพาทิสุตฺตํ

[๑๙๙] "ทสหิ ภิกฺขเว ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ปุคฺคโล น เสวิตพฺโพ. กตเมหิ ทสหิ. ปาณาติปาตี โหติ, อทินฺนาทายี โหติ, กาเมสุมิจฺฉาจารี โหติ, มุสาวาที โหติ, ปิสุณวาโจ โหติ, ผรุสวาโจ[๑] โหติ, สมฺผปฺปลาปี โหติ, อภิชฺฌาลุ โหติ, พฺยาปนฺนจิตฺโต โหติ, มิจฺฉาทิฏฺฐิโก โหติ. อิเมหิ โข ภิกฺขเว ทสหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ปุคฺคโล น เสวิตพฺโพ.

ทสหิ ภิกฺขเว ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ปุคฺคโล เสวิตพฺโพ. กตเมหิ ทสหิ. ปาณาติปาตา ปฏิวิรโต โหติ, อทินฺนาทานา ปฏิวิรโต โหติ, กาเมสุมิจฺฉาจารา ปฏิวิรโต โหติ, มุสาวาทา ปฏิวิรโต โหติ, ปิสุณาย วาจาย ปฏิวิรโต โหติ, ผรุสาย วาจาย ปฏิวิรโต โหติ, สมฺผปฺปลาปา ปฏิวิรโต โหติ, อนภิชฺฌาลุ โหติ, อพฺยาปนฺนจิตฺโต โหติ, สมฺมาทิฏฺฐิโก โหติ. อิเมหิ โข ภิกฺขเว ทสหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต[๒] เสวิตพฺโพติ.[๓] [อิธ ทฺวิสตาทิสุตฺตํ เปยฺยาลวเสน คณิตพฺพํ]

[๒๐๐-๒๐๙] ทสหิ ภิกฺขเว ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ปุคฺคโล น ภชิตพฺโพ ฯเปฯ ภชิตพฺโพ ฯเปฯ น ปยิรุปาสิตพฺโพ ฯเปฯ ปยิรุปาสิตพฺโพ ฯเปฯ น ปุชฺโช โหติ ฯเปฯ ปุชฺโช โหติ ฯเปฯ น ปาสํโส โหติ ฯเปฯ ปาสํโส โหติ ฯเปฯ อคารโว โหติ ฯเปฯ

---

[๑] อิ. ผรุสาวาโจ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. ปุคฺคโล
[๓] ฉ.,เท.,อิ. อิติสทฺโท น ทิสฺสติ.

สคารโว[๑] โหติ ฯเปฯ อปฺปติกุโช[๒] โหติ ฯเปฯ สปฺปติกุโช[๓] โหติ ฯเปฯ น อาราธโก โหติ ฯเปฯ อาราธโก โหติ ฯเปฯ น วิสุชฺฌติ ฯเปฯ วิสุชฺฌติ ฯเปฯ มานํ นาธิโภติ ฯเปฯ มานํ อธิโภติ ฯเปฯ ปญฺญาย น วฑฺฒติ ฯเปฯ ปญฺญาย วฑฺฒติ ฯเปฯ พหุ๋ อปุญฺญ์ ปสวติ. ฯเปฯ พหุ๋ ปุญฺญ์ ปสวติ. กตเมหิ ทสหิ. ปาณาติปาตา ปฏิวิรโต โหติ, อทินฺนาทานา ปฏิวิรโต โหติ, กาเมสุ มิจฺฉาจารา ปฏิวิรโต โหติ, มุสาวาทา ปฏิวิรโต โหติ, ปิสุณาย วาจาย ปฏิวิรโต โหติ, ผรุสาย วาจาย ปฏิวิรโต โหติ, สมฺผปฺปลาปา ปฏิวิรโต โหติ, อนภิชฺฌาลุ โหติ, อพฺยาปนฺนจิตฺโต โหติ, สมฺมาทิฏฺฐิโก โหติ.

[๒๑๐] อิเมหิ โข ภิกฺขเว ทสหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ปุคฺคโล พหุ๋ ปุญฺญ์ ปสวตีติ. ปฐมๆ (๑๒)

ปญฺจโม เสวิตพฺพาเสวิตพฺพวคฺโค.[๔]

จตุตฺโถ จตุตฺถปณฺณาสโก.

---

[๑] ฉ.,เท. คารโว
[๒] ฉ.,เท. อปฺปติสฺโส
[๓] ฉ.,เท. สปฺปติสฺโส
[๔] อิ. ปุคฺคลวคฺโค ทสโม.

๕. ปญฺจมปณฺณาสโก

[๒๑] ๑. ปฐมวคฺโค

๑. ปฐมนิรยสคฺคสุตฺตํ

[๒๑๑] "ทสหิ ภิกฺขเว ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตํ นิกฺขิตฺโต เอวํ นิรเย. กตเมหิ ทสหิ. อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ ปาณาติปาตี โหติ, ลุทฺโท โลหิตปาณี หตปหเต นิวิฏฺโ อทยาปนฺโน สพฺพปาณภูเตสุ.

อทินฺนาทายี โหติ, ยนฺตํ ปรสฺส ปรวิตฺตูปกรณํ คามคตํ วา อรญฺญคตํ วา, [๒] อทินฺนํ เถยฺยสงฺขาตํ อาทาตา โหติ.

กาเมสุมิจฺฉาจารี โหติ, ยา ตา มาตุรกฺขิตา ปิตุรกฺขิตา [๓] ภาตุรกฺขิตา ภคินิรกฺขิตา ญาติรกฺขิตา [๔] ธมฺมรกฺขิตา สสามิกา สปริทณฺฑา อนฺตมโส มาลาคุณปริกฺขิตาปิ, ตถารูปาสุ จาริตฺตํ อาปชฺชิตา โหติ.

มุสาวาที โหติ, สภคฺคโต วา ปริสคฺคโต วา ญาติมชฺฌคฺคโต วา ปูคมชฺฌคฺคโต วา ราชกุลมชฺฌคฺคโต วา อภินีโต สกฺขึ ปุฏฺโ "เอหิ โภ ปุริส ยํ ชานาสิ, ตํ วเทหีติ, โส อชานนฺ วา อาห "ชานามีติ, ชานนฺ วา อาห "น ชานามีติ, อปสฺสนฺ วา อาห "ปสฺสามีติ, ปสฺสนฺ วา อาห "น ปสฺสามีติ. อิติ อตฺตเหตุ วา ปรเหตุ วา อามิสกิญฺจิกฺขเหตุ วา สมฺปชานมุสา ภาสิตา โหติ.

---

[๑] ฉ.,เท. กรชกายวคฺค
[๒] ฉ.,เท.,อิ. ตํ
[๓] ฉ.,เท. มาตาปิตุรกฺขิตา
[๔] ฉ.,เท. โคตฺตรกฺขิตา, เอวมุปริปิ.

ปิสุณวาโจ โหติ, อิโต สุตฺวา อมุตฺร อกฺขาตา อิเมสํ เภทาย, อมุตฺร วา สุตฺวา อิเมสํ อกฺขาตา อมูสํ เภทาย, อิติ สมคฺคานํ วา เภตฺตา, ภินฺนานํ วา อนุปฺปทาตา, วคฺคาราโม วคฺครโต วคฺคนนฺที, วคฺคกรณึ วาจํ ภาสิตา โหติ.

ผรุสวาโจ โหติ, ยา สา วาจา อณฺหกา กกฺกสา ปรกฏกา ปราภิสชฺชนี โกธสามนฺตา อสมาธิสํวตฺตนิกา, [๑] ตถารูปึ วาจํ ภาสิตา โหติ.

สมฺผปฺปลาปี โหติ, อกาลวาที [๒] อนตฺถวาที อธมฺมวาที อวินยวาที, อนิธานวตึ วาจํ ภาสิตา โหติ กาเลน อนปเทสํ อปริยนฺตวตึ อนตฺถสญฺหิตํ.

อภิชฺฌาลุ โหติ, ยนฺตํ ปรสฺส ปริวิตฺตูปกรณํ, ตํ อภิชฺฌิตา โหติ "อโห วต ยํ ปรสฺส ตํ มม อสฺสาติ.

พฺยาปนฺนจิตฺโต โหติ ปทุฏฺฐมนสงฺกปฺโป "อิเม สตฺตา หญฺญนฺตุ วา วชฺฌนฺตุ วา อุจฺฉิชฺชนฺตุ วา วินสฺสนฺตุ วา มา วา อเหสุนฺติ.[๓]

มิจฺฉาทิฏฺฐิโก โหติ วิปริตฺตทสฺสโน "นตฺถิ ทินฺนํ, นตฺถิ ยิฏฺฐํ, นตฺถิ หุตํ, นตฺถิ สุกตทุกฺกตานํ กมฺมานํ ผลํ วิปาโก, นตฺถิ อยं โลโก, นตฺถิ ปโร โลโก, นตฺถิ มาตา, นตฺถิ ปิตา, นตฺถิ สตฺตา โอปปาติกา, นตฺถิ โลเก สมณพฺราหฺมณา สมฺมคฺคตา สมฺมาปฏิปนฺนา, เย อิมญฺจ โลกํ ปรญฺจ โลกํ สยं อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา ปเวเทนฺตีติ, อิเมหิ โข ภิกฺขเว ทสหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตํ นิกฺขิตฺโต เอวํ นิรเย.

---

[๑] อิ. ตํ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. อภูตวาที
[๓] อิ. อเหสุ อิติ วาติ

ทสหิ ภิกฺขเว ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตํ นิกฺขิตฺโต เอวํ สคฺเค. กตเมหิ ทสหิ. อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ ปาณาติปาตํ ปหาย ปาณาติปาตา ปฏิวิรโต โหติ นิหิตทณฺโฑ นิหิตสตฺโถ ลชฺชี ทยาปนฺโน, สพฺพปาณภูตหิตานุกมฺปี วิหรติ.

อทินฺนาทานํ ปหาย อทินฺนาทานา ปฏิวิรโต โหติ, ยนฺตํ ปรสฺส ปรวิตฺตูปกรณํ คามคตํ วา อรญฺญคตํ วา, อทินฺนํ[๑] เถยฺยสงฺขาตํ น อาทาตา โหติ.[๑]

กาเมสุมิจฺฉาจารํ ปหาย กาเมสุมิจฺฉาจารา ปฏิวิรโต โหติ, ยา ตา มาตุรกฺขิตา ปิตุรกฺขิตา ภาตุรกฺขิตา ภคินิรกฺขิตา ญาติรกฺขิตา ธมฺมรกฺขิตา สสามิกา สปริทณฺฑา อนฺตมโส มาลาคุณปริกฺขิตาปิ, ตถารูปาสุ น จาริตฺตํ อาปชฺชิตา โหติ.

มุสาวาทํ ปหาย มุสาวาทา ปฏิวิรโต โหติ, สภาคฺคโต วา ปริสคฺคโต วา ญาติมชฺฌคฺคโต วา ปูคมชฺฌคฺคโต วา ราชกุลมชฺฌคฺคโต วา อภินีโต สกฺขึ ปุฏฺโฐ "เอหิ โภ ปุริส ยํ ชานาสิ, ตํ วเทหีติ, โส อชานํ วา อาห "น ชานามีติ, ชานํ วา อาห "ชานามีติ, อปสฺสํ วา อาห "น ปสฺสามีติ, ปสฺสํ วา อาห "ปสฺสามีติ. อิติ อตฺตเหตุ วา ปรเหตุ วา อามิสกิญฺจิกฺขเหตุ วา น สมฺปชานมุสา ภาสิตา โหติ.

ปิสุณวาจํ ปหาย ปิสุณาย วาจาย ปฏิวิรโต โหติ: น อิโต สุตฺวา อมุตฺร อกฺขาตา อิเมสํ เภทาย, อมุตฺร วา สุตฺวา น อิเมสํ อกฺขาตา อมูสํ เภทาย. อิติ ภินฺนานํ วา สนฺธาตา

[๑-๑] ฉ.,เท.,อิ. น ตํ อทินฺนํ เถยฺยสงฺขาตํ อาทาตา โหติ

สหิตานำ วา อนุปฺปทาตา สมคฺคาราโม สมคฺครโต สมคฺคนนฺที, สมคฺคกรณึ วาจำ ภาสิตา โหติ.

ผรุสำ วาจำ ปหาย ผรุสาย วาจาย ปฏิวิรโต โหติ, ยา สา วาจา เนลา กณฺณสุขา เปมนิยา หทยงฺคมา โปรี พหุชนกนฺตา พหุชนมนาปา, ตถารูปึ วาจำ ภาสิตา โหติ.

สมฺผปฺปลาปึ ปหาย สมฺผปฺปลาปา ปฏิวิรโต โหติ, กาลวาที ภูตวาที อตฺถวาที ธมฺมวาที วินยวาที, นิธานวตึ วาจำ ภาสิตา โหติ กาเลน สาปเทสำ ปริยนฺตวตึ อตฺถสญฺหิตำ.

อนภิชฺฌาลุ โหติ, ยนฺตำ ปรสฺส ปรวิตฺตูปกรณำ ตำ อนภิชฺฌิตา โหติ "อโห วต ยำ ปรสฺส ตำ มม อสฺสาติ.

อพฺยาปนฺนจิตฺโต โหติ อปฺปทุฏฺฐมนสงฺกปฺโป "อิเม สตฺตา อเวรา [๑] อพฺยาปชฺฌา อนีฆา สุขี อตฺตานำ ปริหรนฺตูติ.

สมฺมาทิฏฺฐิโก โหติ อวิปริตฺตทสฺสโน "อตฺถิ ทินฺนำ, อตฺถิ ยิฏฺฐำ, อตฺถิ หุตำ, อตฺถิ สุกตทุกฺกตานำ กมฺมานำ ผลำ วิปาโก, อตฺถิ อยำ โลโก, อตฺถิ ปโร โลโก, อตฺถิ มาตา, อตฺถิ ปิตา, อตฺถิ สตฺตา โอปปาติกา, อตฺถิ โลเก สมณพฺราหฺมณา สมฺมคฺคตา สมฺมาปฏิปนฺนา, เย อิมญฺจ โลกำ ปรญฺจ โลกำ สยำ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา ปเวเทนฺตีติ. อิเมหิ โข ภิกฺขเว ทสหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตำ นิกฺขิตฺโต เอวำ สคฺเคติ. ปญฺจมำ.

---

[๑] ฉ.,เท. โหนฺตุ

๒. ทุติยนิรยสคฺคสุตฺตํ

[๒๑๒] "ทสหิ ภิกฺขเว ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตํ นิกฺขิตฺโต เอวํ นิรเย. กตเมหิ ทสหิ. อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ ปาณาติปาตี โหติ, ลุทฺโท โลหิตปาณี หตปหเต นิวิฏฺโฐ, อทยาปนฺโน สพฺพปาณภูเตสุ.

อทินฺนาทายี โหติ ฯเปฯ กาเมสุมิจฺฉาจารี โหติ ฯเปฯ มุสาวาที โหติ ฯเปฯ ปิสุณวาโจ โหติ ฯเปฯ ผรุสวาโจ โหติ ฯเปฯ สมฺผปฺปลาปี โหติ ฯเปฯ อภิชฺฌาลุ โหติ ฯเปฯ พฺยาปนฺนจิตฺโต โหติ ฯเปฯ มิจฺฉาทิฏฺฐิโก โหติ วิปรีตทสฺสโน "นตฺถิ ทินฺนํ ฯเปฯ สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา ปเวเทนฺตีติ. อิเมหิ โข ภิกฺขเว ทสหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตํ นิกฺขิตฺโต, เอวํ นิรเย.

ทสหิ ภิกฺขเว ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตํ นิกฺขิตฺโต, เอวํ สคฺเค. กตเมหิ ทสหิ. อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ ปาณาติปาตํ ปหาย ปาณาติปาตา ปฏิวิรโต โหติ, นิหิตทณฺโฑ นิหิตสตฺโถ ลชฺชี ทยาปนฺโน, สพฺพปาณาภูตหิตานุกมฺปี วิหรติ.

อทินฺนาทานํ ปหาย อทินฺนา ปฏิวิรโต โหติ ฯเปฯ กาเมสุมิจฺฉาจารํ ปหาย กาเมสุมิจฺฉาจารา ปฏิวิรโต โหติ ฯเปฯ มุสาวาทํ ปหาย มุสาวาทา ปฏิวิรโต โหติ ฯเปฯ ปิสุณํ วาจํ ปหาย ปิสุณาย วาจาย ปฏิวิรโต โหติ ฯเปฯ ผรุสํ วาจํ ปหาย ผรุสาย วาจาย ปฏิวิรโต โหติ ฯเปฯ สมฺผปฺปลาปํ ปหาย สมฺผปฺปลาปา ปฏิวิรโต โหติ ฯเปฯ อนภิชฺฌาลุ โหติ ฯเปฯ อพฺยาปนฺนจิตฺโต โหติ. สมฺมาทิฏฺฐิโก โหติ อวิปรีตทสฺสโน "อตฺถิ ทินฺนํ ฯเปฯ เย อิมญฺจ โลกํ ปรญฺจ โลกํ สยํ อภิญฺญา

สจฺฉิกตฺวา ปเวเทนฺตีติ. อิเมหิ โข ภิกฺขเว ทสหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ยถาภูตํ นิกฺขิตฺโต เอวํ สคฺเคติ. ทุติยํ.

๓. มาตุคามสุตฺตํ

[๒๑๓] “ทสหิ ภิกฺขเว ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต มาตุคาโม ยถาภตํ นิกฺขิตฺโต เอวํ นิรเย. กตเมหิ ทสหิ. ปาณาติปาตี โหติ ฯเปฯ มิจฺฉาทิฏฺฐิโก โหติ. อิเมหิ โข ภิกฺขเว ทสหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต มาตุคาโม ยถาภตํ นิกฺขิตฺโต เอวํ นิรเย.

ทสหิ ภิกฺขเว ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต มาตุคาโม ยถาภตํ นิกฺขิตฺโต เอวํ สคฺเค. กตเมหิ ทสหิ. ปาณาติปาตา ปฏิวิรโต โหติ ฯเปฯ สมฺมาทิฏฺฐิโก โหติ. อิเมหิ โข ภิกฺขเว ทสหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต มาตุคาโม ยถาภตํ นิกฺขิตฺโต เอวํ สคฺเคติ. ตติยํ.

๔. อุปาสิกาสุตฺตํ

[๒๑๔] “ทสหิ ภิกฺขเว ธมฺเมหิ สมนฺนาคตา อุปาสิกา ยถาภตํ นิกฺขิตฺตา เอวํ นิรเย. กตเมหิ ทสหิ. ปาณาติปาตินี โหติ ฯเปฯ มิจฺฉาทิฏฺฐิกา โหติ. อิเมหิ โข ภิกฺขเว ทสหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคตา อุปาสิกา ยถาภตํ นิกฺขิตฺตา เอวํ นิรเย.

ทสหิ ภิกฺขเว ธมฺเมหิ สมนฺนาคตา อุปาสิกา ยถาภตํ นิกฺขิตฺตา เอวํ สคฺเค. กตเมหิ ทสหิ. ปาณาติปาตา ปฏิวิรตา โหติ ฯเปฯ สมฺมาทิฏฺฐิกา โหติ. อิเมหิ โข ภิกฺขเว ทสหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคตา อุปาสิกา ยถาภตํ นิกฺขิตฺตา เอวํ สคฺเคติ. จตุตฺถํ.

๕. วิสารทสุตฺตํ

[๒๑๕] "ทสหิ ภิกฺขเว ธมฺเมหิ สมนฺนาคตา อุปาสิกา อวิสารทา อคารํ อชฺฌาวสติ. กตเมหิ ทสหิ. ปาณาติปาตินี โหติ ฯเปฯ มิจฺฉาทิฏฺฐิกา โหติ. อิเมหิ โข ภิกฺขเว ทสหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคตา อุปาสิกา อวิสารทา อคารํ อชฺฌาวสติ.

ทสหิ ภิกฺขเว ธมฺเมหิ สมนฺนาคตา อุปาสิกา วิสารทา อคารํ อชฺฌาวสติ. กตเมหิ ทสหิ. ปาณาติปาตา ปฏิวิรตา โหติ ฯเปฯ สมฺมาทิฏฺฐิกา โหติ. อิเมหิ โข ภิกฺขเว ทสหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคตา อุปาสิกา วิสารทา อคารํ อชฺฌาวสตีติ. ปญฺจมํ.

๖. สัสปฺปติปริยายสุตฺตํ[๑]

[๒๑๖] "สัสปฺปติปริยายํ[๒] โว ภิกฺขเว ธมฺมปริยายํ เทสิสฺสามิ, ตํ สุณาถ สาธุกํ มนสิกโรถ; ภาสิสฺสามีติ. "เอวํ ภนฺเตติ โข เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจสฺโสสุํ. ภควา เอตทโวจ

"กตโม จ [๓] ภิกฺขเว สัสปฺปติปริยาโย ธมฺมปริยาโย. กมฺมสฺสกา ภิกฺขเว สตฺตา กมฺมทายาทา กมฺมโยนี กมฺมพนฺธู กมฺมปฏิสรณา, ยํ กมฺมํ กโรนฺติ; กลฺยาณํ วา ปาปกํ วา, ตสฺส ทายาทา ภวนฺติ.

อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ ปาณาติปาตี โหติ ลุทฺโท โลหิตปาณี หตปหเต นิวิฏฺโจ, อทยาปนฺโน สพฺพปาณภูเตสุ. โส สัสปฺปติ กาเยน, สัสปฺปติ วาจาย, สัสปฺปติ มนสา. ตสฺส ชิมฺหํ กายกมฺมํ

---

[๑] ฉ.,เท. สัสปฺปนียสุตฺตํ　[๒] ฉ.,เท.,อิ. สัสปฺปนิยปริยายํ, เอวมุปริปิ.
[๓] อิ. โส

โหติ, ชิมฺหํ วจีกมฺมํ, ชิมฺหํ มโนกมฺมํ, ชิมฺหา คติ ชิมฺหา[๑] อุปปตฺติ.

ชิมฺหคติกสฺส โข ปนาหํ ภิกฺขเว ชิมฺหูปปตฺติกสฺส ทฺวินฺนํ คตีนํ อญฺญตรํ คตึ วทามิ; เย วา เอกนฺตทุกฺขา นิรยา ยา วา สํสปฺปชาติกา ติรจฺฉานโยนิ. กตมา จ สา ภิกฺขเว สํสปฺปชาติกา ติรจฺฉานโยนิ. อหิ วิจฺฉิกา สตปที นกุลา พิฬารา มูสิกา อุลูกา เย วา ปนญฺเญปิ เกจิ ติรจฺฉานโยนิกา สตฺตา มนุสฺเส ทิสฺวา สํสปฺปนฺติ. อิติ โข ภิกฺขเว ภูตา ภูตสฺส อุปปตฺติ โหติ. ยํ กโรติ เตน อุปปชฺชติ, อุปปนฺนเมนํ ผสฺสา ผุสนฺติ. เอวมหํ ภิกฺขเว "กมฺมทายาทา สตฺตาติ วทามิ.

อิธ ปน ภิกฺขเว เอกจฺโจ อทินฺนาทายี โหติ ฯเปฯ กาเมสุมิจฺฉาจารี โหติ ฯเปฯ มุสาวาที โหติ ฯเปฯ ปิสุณวาโจ โหติ ฯเปฯ ผรุสวาโจ โหติ ฯเปฯ สมฺผปฺปลาปี โหติ ฯเปฯ อภิชฺฌาลุ โหติ ฯเปฯ พฺยาปนฺนจิตฺโต โหติ ฯเปฯ มิจฺฉาทิฏฺฐิโก โหติ วิปริตฺตทสฺสโน "นตฺถิ ทินฺนํ, นตฺถิ ยิฏฺฐํ, นตฺถิ หุตํ, นตฺถิ สุกตทุกฺกตานํ กมฺมานํ ผลํ วิปาโก, นตฺถิ อยํ โลโก, นตฺถิ ปโร โลโก, นตฺถิ มาตา นตฺถิ ปิตา, นตฺถิ สตฺตา โอปปาติกา, นตฺถิ โลเก สมณพฺราหฺมณา สมฺมคฺคตา สมฺมาปฏิปนฺนา, เย อิมญฺจ โลกํ ปรญฺจ โลกํ สยं อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา ปเวเทนฺตีติ. โส สํสปฺปติ กาเยน, สํสปฺปติ วาจาย, สํสปฺปติ มนสา, ตสฺส ชิมฺหํ กายกมฺมํ โหติ, ชิมฺหํ วจีกมฺมํ, ชิมฺหํ มโนกมฺมํ, ชิมฺหา คติ ชิมฺหูปปตฺติ.

---

[๑] ฉ,เท. ชิมฺหูปปติ อิ. ชิมฺหุปปติ

ชิมฺหคติกสฺส โข ปนาหํ ภิกฺขเว ชิมฺหูปปตฺติกสฺส ทฺวินฺนํ คตีนํ อญฺญตรํ คตึ วทามิ; เย วา เอกนฺตทุกฺขา นิรยา ยา วา สํสปฺปชาติกา ติรจฺฉานโยนิ. กตมา จ สา ภิกฺขเว สํสปฺปชาติกา ติรจฺฉานโยนิ. อหิ วิจฺฉิกา สตปที นกุลา พิฬารา มูสิกา อุลูกา, เย วา ปนญฺเญปิ เกจิ ติรจฺฉานโยนิกา สตฺตา มนุสฺเส ทิสฺวา สํสปฺปนฺติ. อิติ โข ภิกฺขเว ภูตา ภูตสฺส อุปปตฺติ โหติ, ยํ กโรติ เตน อุปปชฺชติ. อุปปนฺนเมนํ ผสฺสา ผุสนฺติ. เอวมหํ ภิกฺขเว "กมฺมทายาทา สตฺตาติ วทามิ. กมฺมสฺสกา ภิกฺขเว สตฺตา กมฺมทายาทา กมฺมโยนี กมฺมพนฺธู กมฺมปฏิสรณา, ยํ กมฺมํ กโรนฺติ; กลฺยาณํ วา ปาปกํ วา, ตสฺส ทายาทา ภวนฺติ.

อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ ปาณาติปาตํ ปหาย ปาณาติปาตา ปฏิวิรโต โหติ นิหิตทณฺโฑ นิหิตสตฺโถ, ลชฺชี ทยาปนฺโน สพฺพปาณภูตหิตานุกมฺปี วิหรติ. โส น สํสปฺปติ กาเยน, น สํสปฺปติ วาจาย, น สํสปฺปติ มนสา. ตสฺส อุชุ[๑] กายกมฺมํ โหติ, อุชุ วจีกมฺมํ, อุชุ มโนกมฺมํ, อุชุ คติ อุชูปปตฺติ.

อุชูคติกสฺส โข ปนาหํ ภิกฺขเว อุชูปปตฺติกสฺส ทฺวินฺนํ คตีนํ อญฺญตรํ คตึ วทามิ; เย จ เอกนฺตสุขา สตฺตา,[๒] ยานิ วา ปน ตานิ อุจฺจากุลานิ ขตฺติยมหาสาลกุลานิ วา พฺราหฺมณมหาสาลกุลานิ วา คหปติมหาสาลกุลานิ วา อฑฺฒานิ มหทฺธนานิ มหาโภคานิ พหุตชาตรูปรชตานิ[๓] พหุตวิตฺตูปกรณานิ พหุตธนธญฺญานิ. อิติ โข ภิกฺขเว ภูตา ภูตสฺส อุปปตฺติ โหติ. ยํ กโรติ เตน อุปปชฺชติ. อุปปนฺนเมนํ ผสฺสา ผุสนฺติ. เอวมหํ ภิกฺขเว "กมฺมทายาทา สตฺตาติ วทามิ.

---

[๑] อิ. อุชุ, เอวมุปริปิ. [๒] ฉ.,เท.,อิ. สคฺคา, เอวมุปริปิ.
[๓] ฉ.,เท.,อิ. ปหูตชาตรูปรชตานิ, เอวมุปริปิ.

อิธ ปน ภิกฺขเว เอกจฺโจ อทินฺนาทานํ ปหาย อทินฺนาทานา ปฏิวิรโต โหติ ฯเปฯ กาเมสุ มิจฺฉาจารํ ปหาย กาเมสุ มิจฺฉาจารา ปฏิวิรโต โหติ ฯเปฯ มุสาวาทํ ปหาย มุสาวาทา ปฏิวิรโต โหติ ฯเปฯ ปิสุณวาจํ ปหาย ปิสุณาย วาจาย ปฏิวิรโต โหติ ฯเปฯ ผรุสวาจํ ปหาย ผรุสาย วาจาย ปฏิวิรโต โหติ ฯเปฯ สมฺผปฺปลาปึ ปหาย สมฺผปฺปลาปา ปฏิวิรโต โหติ ฯเปฯ อนภิชฺฌาลุ โหติ ฯเปฯ อพฺยาปนฺนจิตฺโต โหติ ฯเปฯ สมฺมาทิฏฺฐิโก โหติ อวิปริตฺตทสฺสโน "อตฺถิ ทินฺนํ, อตฺถิ ยิฏฺฐํ, อตฺถิ หุตํ, อตฺถิ สุกตทุกฺกตานํ กมฺมานํ ผลํ วิปาโก, อตฺถิ อยं โลโก, อตฺถิ ปโร โลโก, อตฺถิ มาตา, อตฺถิ ปิตา, อตฺถิ สตฺตา โอปปาติกา, อตฺถิ สมณพฺราหฺมณา สมฺมคฺคตา สมฺมาปฏิปนฺนา, เย อิมญฺจ โลกํ ปรญฺจ โลกํ สยं อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา ปเวเทนฺตีติ. โส น สํสปฺปติ กาเยน, น สํสปฺปติ วาจาย, น สํสปฺปติ มนสา. ตสฺส อุชุ กายกมฺมํ โหติ, อุชุ วจีกมฺมํ, อุชุ มโนกมฺมํ, อุชุ คติ, อุชูปปตฺติ.

อุชูคติกสฺส โข ปนาหํ ภิกฺขเว อุชูปปตฺติกสฺส ทฺวินฺนํ คตีนํ อญฺญตรं คตึ วทามิ; เย วา เอกนฺตสุขา สตฺตา ยานิ วา ปน ตานิ อุจฺจากุลานิ ขตฺติยมหาสาลกุลานิ วา พฺราหฺมณมหาสาลกุลานิ วา คหปติมหาสาลกุลานิ วา อฑฺฒานิ มหทฺธนานิ มหาโภคานิ พหุตชาตรูปรชตานิ พหุตวิตฺตูปกรณานิ พหุตธนธญฺญานิ. อิติ โข ภิกฺขเว ภูตา ภูตสฺส อุปปตฺติ โหติ. ยํ กโรติ เตน อุปปชฺชติ. อุปปนฺนเมนํ ผสฺสา ผุสนฺติ. เอวมหํ ภิกฺขเว "กมฺมทายาทา สตฺตาติ วทามิ.

กมฺมสฺสกา ภิกฺขเว สตฺตา กมฺมทายาทา กมฺมโยนี กมฺมพนฺธู กมฺมปฏิสรณา, ยํ กมฺมํ กโรนฺติ; กลฺยาณํ วา ปาปกํ วา, ตสฺส ทายาทา ภวนฺติ. อยํ โข [๑] ภิกฺขเว สํสปฺปติปริยาโย[๒] ธมฺมปริยาโยติ. ฉฏฺฐํ.

๗. ปฐมสญฺเจตนิกสุตฺตํ

[๒๑๗] "นาหํ ภิกฺขเว สญฺเจตนิกานํ กมฺมานํ กตานํ อุปจิตานํ อปฺปฏิสํวิทิตฺวา[๓] พฺยนฺติภาวํ วทามิ. ตญฺจ โข ทิฏฺเธ ว ธมฺเม อุปปชฺเช[๔] วา อปเร วา ปริยาเย. น เตฺววาหํ ภิกฺขเว สญฺเจตนิกานํ กมฺมานํ กตานํ อุปจิตานํ อปฺปฏิสํวิทิตฺวา ทุกฺขสฺสนฺตกิริยํ วทามิ.

ตตฺร ภิกฺขเว ติวิธํ[๕] กายกมฺมนฺตสนฺโทสพฺยาปตฺติ อกุสลสญฺเจตนิกา ทุกฺขุทฺรยา ทุกฺขวิปากา โหติ; จตุพฺพิธํ[๖] วจีกมฺมนฺตสนฺโทสพฺยาปตฺติ อกุสลสญฺเจตนิกา ทุกฺขุทฺรยา ทุกฺขวิปากา โหติ; ติวิธํ มโนกมฺมนฺตสนฺโทสพฺยาปตฺติ อกุสลสญฺเจตนิกา ทุกฺขุทฺรยา ทุกฺขวิปากา โหติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ติวิธํ กายกมฺมนฺตสนฺโทสพฺยาปตฺติ อกุสลสญฺเจตนิกา ทุกฺขุทฺรยา ทุกฺขวิปากา โหติ. อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ ปาณาติปาตี โหติ ลุทฺโท โลหิตปาณี หตปหเต นิวิฏฺโฐ อทยาปนฺโน สพฺพปาณภูเตสุ.

อทินฺนาทายี โหติ, ยนฺตํ ปรสฺส ปรวิตฺตูปกรณํ คามคตํ วา อรญฺญคตํ วา, อทินฺนํ เถยฺยสงฺขาตํ อาทาตา โหติ.

---

[๑] อิ. โส
[๒] ฉ.,เท.,อิ. สํสปฺปนียปริยาโย
[๓] ฉ.,เท. อปฏิสํเวทิตฺวา
[๔] ฉ.,เท.,อิ. อุปปชฺชํ
[๕] ฉ.,เท.,อิ. ติวิธา, เอวมุปริปิ.
[๖] ฉ.,เท.,อิ. จตุพฺพิธา, เอวมุปริปิ.

กาเมสุมิจฺฉาจารี โหติ, ยา ตา มาตุรกฺขิตา ปิตุรกฺขิตา ภาตุรกฺขิตา ภคินิรกฺขิตา ญาติรกฺขิตา ธมฺมรกฺขิตา สสามิกา สปริทณฺฑา อนฺตมโส มาลาคุณปริกฺขิตาปิ, ตถารูปาสุ จาริตฺตํ อาปชฺชิตา โหติ. เอวํ โข ภิกฺขเว ติวิธํ กายกมฺมนฺตสนฺโทสพฺยาปตฺติ อกุสลสญฺเจตนิกา ทุกฺขุทฺรยา ทุกฺขวิปากา โหติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว จตุพฺพิธํ วจีกมฺมนฺตสนฺโทสพฺยาปตฺติ อกุสลสญฺเจตนิกา ทุกฺขุทฺรยา ทุกฺขวิปากา โหติ. อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ มุสาวาที โหติ, สภคฺคโต วา ปริสคฺคโต วา ญาติมชฺฌคฺคโต วา ปูคมชฺฌคฺคโต วา ราชกุลมชฺฌคฺคโต วา อภินีโต สกฺขึ ปุฏฺโฐ “เอหิ โภ ปุริส ยํ ชานาสิ ตํ วเทหีติ, โส อชานํ วา อาห “ชานามีติ, ชานํ วา อาห “น ชานามีติ, อปสฺสํ วา อาห “ปสฺสามีติ, ปสฺสํ วา อาห “น ปสฺสามีติ, อิติ อตฺตเหตุ วา ปรเหตุ วา อามิสกิญฺจิกฺขเหตุ วา สมฺปชานมุสา ภาสิตา โหติ.

ปิสุณวาโจ โหติ; อิโต สุตฺวา อมุตฺร อกฺขาตา อิเมสํ เภทาย, อมุตฺร วา สุตฺวา อิเมสํ อกฺขาตา อมูสํ เภทาย. อิติ สมคฺคานํ วา เภตฺตา ภินฺนานํ วา อนุปฺปทาตา วคฺคารามา วคฺครโต วคฺคนนฺที, วคฺคกรณึ วาจํ ภาสิตา โหติ.

ผรุสวาโจ โหติ, ยา สา วาจา อณฺหกา กกฺกสา ปรกฏุกา ปราภิสชฺชนี โกธสามนฺตา อสมาธิสํวตฺตนิกา, ตถารูปึ วาจํ ภาสิตา โหติ.

สมฺผปฺปลาปี โหติ, อกาลวาที อภูตวาที อนตฺถวาที อธมฺมวาที อวินยวาที, อนิธานวตึ วาจํ ภาสิตา โหติ, กาเลน อนปเทสํ อปริยนฺตวตึ อนตฺถสญฺหิตํ. เอวํ โข ภิกฺขเว จตุพฺพิธํ

วจีกมฺมนฺตสนฺโทสพฺยาปตฺติ อกุสลสญฺเจตนิกา ทุกฺขุทฺรยา ทุกฺขวิปากา โหติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ติวิธํ มโนกมฺมนฺตสนฺโทสพฺยาปตฺติ อกุสลสญฺเจตนิกา ทุกฺขุทฺรยา ทุกฺขวิปากา โหติ. อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ อภิชฺฌาลุ โหติ. ยนฺตํ ปรสฺส ปรวิตฺตูปกรณํ, ตํ อภิชฺฌิตา โหติ "อโห วต ยํ ปรสฺส ตํ มม อสฺสาติ.

พฺยาปนฺนจิตฺโต โหติ ปทุฏฺฐมนสงฺกปฺโป "อิเม สตฺตา หญฺญนฺตุ วา วชฺฌนฺตุ วา อุจฺฉิชฺชนฺตุ วา วินสฺสนฺตุ วา มา วา อเหสุนฺติ.

มิจฺฉาทิฏฺฐิโก โหติ วิปริตฺตทสฺสโน "นตฺถิ ทินฺนํ, นตฺถิ ยิฏฺฐํ, นตฺถิ หุตํ, นตฺถิ สุกตทุกฺกตานํ กมฺมานํ ผลํ วิปาโก, นตฺถิ อยํ โลโก, นตฺถิ ปโร โลโก, นตฺถิ มาตา, นตฺถิ ปิตา, นตฺถิ สตฺตา โอปปาติกา, นตฺถิ โลเก สมณพฺราหฺมณา สมฺมคฺคตา สมฺมาปฏิปนฺนา, เย อิมญฺจ โลกํ ปรญฺจ โลกํ สยं อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา ปเวเทนฺตีติ. เอวํ โข ภิกฺขเว ติวิธํ มโนกมฺมนฺตสนฺโทสพฺยาปตฺติ อกุสลสญฺเจตนิกา ทุกฺขุทฺรยา ทุกฺขวิปากา โหติ.

ติวิธกายกมฺมนฺตสนฺโทสพฺยาปตฺติอกุสลสญฺเจตนิกาเหตุ วา ภิกฺขเว สตฺตา กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตं นิรยं อุปปชฺชนฺติ; จตุพฺพิธวจีกมฺมนฺตสนฺโทสพฺยาปตฺติ-อกุสลสญฺเจตนิกาเหตุ วา ภิกฺขเว สตฺตา กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตं นิรยं อุปปชฺชนฺติ; ติวิธมโนกมฺมนฺต-สนฺโทสพฺยาปตฺติอกุสลสญฺเจตนิกาเหตุ วา ภิกฺขเว สตฺตา กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตं นิรยं อุปปชฺชนฺติ.

เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว อปณฺณโก มณิ อุทฺธํ ขิตฺโต เยน เยเนว ปติฏฺฐาติ, สุปติฏฺฐิตเมว ปติฏฺฐาติ; เอวเมว โข ภิกฺขเว ติวิธกายกมฺมนฺตสนฺโทสพฺยาปตฺติอกุสลสญฺเจตนิกาเหตุ วา สตฺตา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชนฺติ; จตุพฺพิธวจีกมฺมนฺต-สนฺโทสพฺยาปตฺติอกุสลสญฺเจตนิกาเหตุ วา สตฺตา กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชนฺติ; ติวิธมโนกมฺมนฺตสนฺโทสพฺยาปตฺติอกุสลสญฺเจตนิกาเหตุ วา สตฺตา กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชนฺติ.

นาหํ ภิกฺขเว สญฺเจตนิกานํ กมฺมานํ กตานํ อุปจิตานํ อปฺปฏิสํวิทิตฺวา พฺยนฺติภาวํ วทามิ, ตญฺจ โข ทิฏฺเเ ว ธมฺเม อุปปชฺเช วา อปเร วา ปริยาเย. น เตฺววาหํ ภิกฺขเว สญฺเจตนิกานํ กมฺมานํ กตานํ อุปจิตานํ อปฺปฏิสํวิทิตฺวา ทุกฺขสฺสนฺตกิริยํ วทามิ. ตตฺร ภิกฺขเว ติวิธํ กายกมฺมนฺตสมฺปตฺติ กุสลสญฺเจตนิกา สุขุทฺรยา สุขวิปากา โหติ; จตุพฺพิธํ วจีกมฺมนฺตสมฺปตฺติ กุสลสญฺเจตนิกา สุขุทฺรยา สุขวิปากา โหติ; ติวิธํ มโนกมฺมนฺตสมฺปตฺติ กุสลสญฺเจตนิกา สุขุทฺรยา สุขวิปากา โหติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ติวิธํ กายกมฺมนฺตสมฺปตฺติ กุสลสญฺเจตนิกา สุขุทฺรยา สุขวิปากา โหติ, อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ ปาณาติปาตํ ปหาย ปาณาติปาตา ปฏิวิรโต โหติ, นิหิตทณฺโฑ นิหิตสตฺโถ ลชฺชี ทยาปนฺโน, สพฺพปาณภูตหิตานุกมฺปี วิหรติ.[๑]

---

[๑] ฉ.,เท. ฯเปฯ

อทินฺนาทานํ ปหาย อทินฺนาทานา ปฏิวิรโต โหติ, ยนฺตํ ปรสฺส ปริวิตฺตูปกรณํ คามคตํ วา อรญฺญคตํ วา, อทินฺนํ เถยฺยสงฺขาตํ น อาทาตา โหติ.

กาเมสุ มิจฺฉาจารํ ปหาย กาเมสุ มิจฺฉาจารา ปฏิวิรโต โหติ, ยา ตา มาตุรกฺขิตา ปิตุรกฺขิตา ภาตุรกฺขิตา ภคินิรกฺขิตา ญาติรกฺขิตา ธมฺมรกฺขิตา สสามิกา สปริทณฺฑา อนฺตมโส มาลาคุณปริกฺขิตาปิ, ตถารูปาสุ น จาริตฺตํ อาปชฺชิตา โหติ. เอวํ โข ภิกฺขเว ติวิธํ กายกมฺมนฺตสมฺปตฺติ กุสลสญฺเจตนิกา สุขุทฺรยา สุขวิปากา โหติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว จตุพฺพิธํ วจีกมฺมนฺตสมฺปตฺติ กุสลสญฺเจตนิกา สุขุทฺรยา สุขวิปากา โหติ. อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ มุสาวาทํ ปหาย มุสาวาทา ปฏิวิรโต โหติ. สภคฺคโต วา ปริสคฺคโต วา ญาติมชฺฌคฺคโต วา ปูคมชฺฌคฺคโต วา ราชกุลมชฺฌคฺคโต วา อภินีโต สกฺขึ ปุฏฺโฐ "เอหิ โภ ปุริส ยํ ชานาสิ ตํ วเทหีติ, โส อชานํ วา อาห "น ชานามีติ, ชานํ วา อาห "ชานามีติ, อปสฺสํ วา อาห "น ปสฺสามีติ, ปสฺสํ วา อาห "ปสฺสามีติ, อิติ อตฺตเหตุ วา ปรเหตุ วา อามิสกิญฺจิกฺขเหตุ วา น สมฺปชานมุสา ภาสิตา โหติ.

ปิสุณวาจํ ปหาย ปิสุณาย วาจาย ปฏิวิรโต โหติ: น อิโต สุตฺวา อมุตฺร อกฺขาตา อิเมสํ เภทาย, อมุตฺร วา สุตฺวา น อิเมสํ อกฺขาตา อมูสํ เภทาย. อิติ ภินฺนานํ วา สนฺธาตา สหิตานํ วา อนุปฺปทาตา สมคฺคาราโม สมคฺครโต สมคฺคนนฺที, สมคฺคกรณึ วาจํ ภาสิตา โหติ.

ผรุสํ วาจํ ปหาย ผรุสาย วาจาย ปฏิวิรโต โหติ, ยา สา วาจา เนลา กณฺณสุขา เปมนิยา หทยงฺคมา โปรี พหุชนกนฺตา พหุชนมนาปา, ตถารูปึ วาจํ ภาสิตา โหติ.

สมฺผปฺปลาปึ ปหาย สมฺผปฺปลาปา ปฏิวิรโต โหติ กาลวาที ภูตวาที อตฺถวาที ธมฺมวาที วินยวาที, นิธานวตึ วาจํ ภาสิตา โหติ กาเลน สาปเทสํ ปริยนฺตวตึ อตฺถสญฺหิตํ. เอวํ โข ภิกฺขเว จตุพฺพิธํ วจีกมฺมนฺตสมฺปตฺติ กุสลสญฺเจตนิกา สุขุทฺรยา สุขวิปากา โหติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ติวิธํ มโนกมฺมนฺตสมฺปตฺติ กุสลสญฺเจตนิกา สุขุทฺรยา สุขวิปากา โหติ. อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ อนภิชฺฌาลุ โหติ, ยนฺตํ ปรสฺส ปรวิตฺตูปกรณํ ตํ อนภิชฺฌิตา โหติ "อโห วต ยํ ปรสฺส ตํ มม อสฺสาติ.

อพฺยาปนฺนจิตฺโต โหติ อปฺปทุฏฺฐมนสงฺกปฺโป "อิเม สตฺตา อเวรา [๑] อพฺยาปชฺฌา อนีฆา, สุขี อตฺตานํ ปริหรนฺตูติ.

สมฺมาทิฏฺฐิโก โหติ อวิปรีตทสฺสโน "อตฺถิ ทินฺนํ, อตฺถิ ยิฏฺฐํ, อตฺถิ หุตํ, ฯเปฯ เย อิมญฺจ โลกํ ปรญฺจ โลกํ สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา ปเวเทนฺตีติ. เอวํ โข ภิกฺขเว ติวิธํ มโนกมฺมนฺตสมฺปตฺติ กุสลสญฺเจตนิกา สุขุทฺรยา สุขวิปากา โหติ. ติวิธกายกมฺมนฺตสมฺปตฺติกุสลสญฺเจตนิกาเหตุ วา ภิกฺขเว สตฺตา กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺติ; จตุพฺพิธวจีกมฺมนฺตสมฺปตฺติกุสลสญฺเจตนิกาเหตุ วา ภิกฺขเว สตฺตา กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺติ;

---

[๑] ฉ.,เท. โหนฺตุ

ติวิธมโนกมฺมนฺตสมฺปตฺติกุสลสญฺเจตนิกาเหตุ วา ภิกฺขเว สตฺตา กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺติ.

เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว อปณฺณโก มณิ อุทฺธํ ขิตฺโต เยน เยเนว ปติฏฺฐาติ, สุปติฏฺฐิตเมว ปติฏฺฐาติ; เอวเมว โข ภิกฺขเว ติวิธกายกมฺมนฺตสมฺปตฺติกุสลสญฺเจตนิกาเหตุ วา สตฺตา กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺติ; จตุพฺพิธ-วจีกมฺมนฺตสมฺปตฺติกุสลสญฺเจตนิกาเหตุ วา สตฺตา กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺติ; ติวิธมโนกมฺมนฺต-สมฺปตฺติกุสลสญฺเจตนิกาเหตุ วา สตฺตา กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺติ. สตฺตมํ.

๘. ทุติยสญฺเจตนิกสุตฺตํ

[๒๑๘] "นาหํ ภิกฺขเว สญฺเจตนิกานํ กมฺมานํ กตานํ อุปจิตานํ อปฺปฏิสํวิทิตฺวา พฺยนฺติภาวํ วทามิ. ตญฺจ โข ทิฏฺเฐ ว ธมฺเม อุปปชฺเช วา อปเร วา ปริยาเย. น เตฺววาหํ ภิกฺขเว สญฺเจตนิกานํ กมฺมานํ กตานํ อุปจิตานํ อปฺปฏิสํวิทิตฺวา ทุกฺขสฺสนฺตกิริยํ วทามิ.

ตตฺร ภิกฺขเว ติวิธํ กายกมฺมนฺตสนฺโทสพฺยาปตฺติ อกุสลสญฺเจตนิกา ทุกฺขุทฺรยา ทุกฺขวิปากา โหติ; จตุพฺพิธํ วจีกมฺมนฺตสนฺโทสพฺยาปตฺติ อกุสลสญฺเจตนิกา ทุกฺขุทฺรยา ทุกฺขวิปากา โหติ; ติวิธํ มโนกมฺมนฺตสนฺโทสพฺยาปตฺติ อกุสลสญฺเจตนิกา ทุกฺขุทฺรยา ทุกฺขวิปากา โหติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ติวิธํ กายกมฺมนฺตสนฺโทสพฺยาปตฺติ อกุสลสญฺเจตนิกา ทุกฺขุทฺรยา ทุกฺขวิปากา โหติ ฯเปฯ เอวํ โข ภิกฺขเว ติวิธํ กายกมฺมนฺตสนฺโทสพฺยาปตฺติ อกุสลสญฺเจตนิกา ทุกฺขุทฺรยา ทุกฺขวิปากา โหติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว จตุพฺพิธํ วจีกมฺมนฺตสนฺโทสพฺยาปตฺติ อกุสลสญฺเจตนิกา ทุกฺขุทฺรยา ทุกฺขวิปากา โหติ ฯเปฯ เอวํ โข ภิกฺขเว จตุพฺพิธํ วจีกมฺมนฺตสนฺโทสพฺยาปตฺติ อกุสลสญฺเจตนิกา ทุกฺขุทฺรยา ทุกฺขวิปากา โหติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ติวิธํ มโนกมฺมนฺตสนฺโทสพฺยาปตฺติ อกุสลสญฺเจตนิกา ทุกฺขุทฺรยา ทุกฺขวิปากา โหติ ฯเปฯ เอวํ โข ภิกฺขเว ติวิธํ มโนกมฺมนฺตสนฺโทสพฺยาปตฺติ อกุสลสญฺเจตนิกา ทุกฺขุทฺรยา ทุกฺขวิปากา โหติ.

ติวิธกายกมฺมนฺตสนฺโทสพฺยาปตฺติอกุสลสญฺเจตนิกาเหตุ วา ภิกฺขเว สตฺตา กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชนฺติ, จตุพฺพิธวจีกมฺมนฺตสนฺโทสพฺยาปตฺติอกุสลสญฺเจตนิกาเหตุ วา ฯเปฯ ติวิธมโนกมฺมนฺตสนฺโทสพฺยาปตฺติอกุสลสญฺเจตนิกาเหตุ วา ภิกฺขเว สตฺตา กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชนฺติ.

นาหํ ภิกฺขเว สญฺเจตนิกานํ กมฺมานํ กตานํ อุปจิตานํ อปฺปฏิสํวิทิตฺวา พฺยนฺติภาวํ วทามิ, ตญฺจ โข ทิฏฺเเ ว ธมฺเม อุปปชฺเช วา อปเร วา ปริยาเย. น เตฺววาหํ ภิกฺขเว สญฺเจตนิกานํ กมฺมานํ กตานํ อุปจิตานํ อปฺปฏิสํวิทิตฺวา ทุกฺขสฺสนฺตกิริยํ วทามิ. ตตฺร [๑] ภิกฺขเว ติวิธํ กายกมฺมนฺตสมฺปตฺติ

---

๑ ฉ.,เท. โข

กุสลสญฺเจตนิกา สุขุทฺรยา สุขวิปากา โหติ; จตุพฺพิธํ วจีกมฺมนฺตสมฺปตฺติ กุสลสญฺเจตนิกา สุขุทฺรยา สุขวิปากา โหติ, ติวิธํ มโนกมฺมนฺตสมฺปตฺติ กุสลสญฺเจตนิกา สุขุทฺรยา สุขวิปากา โหติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ติวิธํ กายกมฺมนฺตสมฺปตฺติ กุสลสญฺเจตนิกา สุขุทฺรยา สุขวิปากา โหติ ฯเปฯ เอวํ โข ภิกฺขเว ติวิธํ กายกมฺมนฺตสมฺปตฺติ กุสลสญฺเจตนิกา สุขุทฺรยา สุขวิปากา โหติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว จตุพฺพิธํ วจีกมฺมนฺตสมฺปตฺติ กุสลสญฺเจตนิกา สุขุทฺรยา สุขวิปากา โหติ ฯเปฯ เอวํ โข ภิกฺขเว จตุพฺพิธํ วจีกมฺมนฺตสมฺปตฺติ กุสลสญฺเจตนิกา สุขุทฺรยา สุขวิปากา โหติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ติวิธํ มโนกมฺมนฺตสมฺปตฺติ กุสลสญฺเจตนิกา สุขุทฺรยา สุขวิปากา โหติ ฯเปฯ เอวํ โข ภิกฺขเว ติวิธํ มโนกมฺมนฺตสมฺปตฺติ กุสลสญฺเจตนิกา สุขุทฺรยา สุขวิปากา โหติ.

ติวิธกายกมฺมนฺตสมฺปตฺติกุสลสญฺเจตนิกาเหตุ วา ภิกฺขเว สตฺตา กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺติ; จตุพฺพิธวจีกมฺมนฺตสมฺปตฺติกุสลสญฺเจตนิกาเหตุ วา ฯเปฯ ติวิธมโนกมฺมนฺตสมฺปตฺติกุสลสญฺเจตนิกาเหตุ วา ภิกฺขเว สตฺตา กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺติ. อฏฺฐมํ.

๙. กรชกายสุตฺตํ

[๒๑๙] “นาหํ ภิกฺขเว สญฺเจตนิกานํ กมฺมานํ กตานํ อุปจิตานํ อปฺปฏิสํวิทิตฺวา พฺยนฺติภาวํ วทามิ, ตญฺจ โข ทิฏฺเฐ ว ธมฺเม อุปปชฺเช วา อปเร วา ปริยาเย. น เตฺววาหํ ภิกฺขเว

สญฺเจตนิกานำ กมฺมานำ กตานำ อุปจิตานำ อปฺปฏิสำวิทิตฺวา ทุกฺขสฺสนฺตกิริยำ วทามิ.

สโข โส ภิกฺขเว อริยสาวโก เอวำ วิคตาภิชฺโฌ วิคตพฺยาปาโท อสมฺมูฬฺโห สมฺปชาโน ปติสฺสโต เมตฺตาสหคเตน เจตสา เอกำ ทิสำ ผริตฺวา วิหรติ, ตถา ทุติยำ ฯเปฯ ตถา ตติยำ ฯเปฯ ตถา จตุตฺถำ ฯเปฯ อิติ อุทฺธมโธ ติริยำ สพฺพธิ สพฺพตฺตตาย สพฺพาวนฺตำ โลกำ เมตฺตาสหคเตน เจตสา วิปุเลน มหคฺคเตน อปฺปมาเณน อเวเรน อพฺยาปชฺเฌน ผริตฺวา วิหรติ.

โส เอวำ ปชานาติ "ปุพฺเพ โข เม อิทำ จิตฺตำ ปริตฺตำ โหติ อภาวิตำ, เอตรหิ ปน เม อิทำ จิตฺตำ อปฺปมาณำ สุภาวิตำ. ยำ โข ปน กิญฺจิ ปมาณกตำ กมฺมำ, น ตำ ตตฺราวสิสฺสติ น ตำ ตตฺราวติฏฺฐติ.[๑]

"ตำ กึ มญฺญถ ภิกฺขเว ทหรตคฺเค เจ [๒] อยำ กุมาโร เมตฺตาเจโตวิมุตฺตึ[๓] ภาเวยฺย, อปินุ โข ปาปกมฺมำ กเรยฺยาติ.

โน เหตำ ภนฺเต. "อกโรนฺตำ โข ปน ปาปกมฺมำ อปินุ โข ทุกฺขำ ผุเสยฺยาติ.

"โน เหตำ ภนฺเต, อกโรนฺตญฺหิ ภนฺเต ปาปกมฺมำ กุโต ทุกฺขำ ผุสิสฺสตีติ.

"ภาเวตพฺพา โข ปนายำ ภิกฺขเว เมตฺตาเจโตวิมุตฺติ อิตฺถิยา วา ปุริเสน วา. อิตฺถิยา วา ภิกฺขเว ปุริสสฺส วา นายำ กาโย อาทาย คมนีโย. จิตฺตนฺตโร อยำ ภิกฺขเว มจฺโจ. โส เอวำ

---

[๑] ฉ.,เท. ตตฺราวติฏฺฐตีติ, เอวมุปริปิ. [๒] ฉ.,เท.,อิ. โส
[๓] ฉ.,เท. เมตฺตำ เจโตวิมุตฺตึ, เอวมุปริปิ.

ปชานาติ "ยํ โข เม อิทํ[๑] กิญฺจิ ปุพฺเพ อิมินา กรชกาเยน ปาปกมฺมํ กตํ, สพฺพนฺตํ อิธ เวทนิยํ; น ตํ [๒] อนุภวิสฺสตีติ. เอวํ ภาวิตา โข ภิกฺขเว เมตฺตาเจโตวิมุตฺติ อนาคามิตาย สංวตฺตติ, อิธ ปณฺฑสฺส ภิกฺขุโน อุตฺตรึ วิมุตฺตึ อปฺปฏิวิชฺฌโตติ.[๓]

กรุณาสหคเตน เจตสา ฯเปฯ มุทิตาสหคเตน เจตสา ฯเปฯ อุเปกฺขาสหคเตน เจตสา เอกं ทิสं ผริตฺวา วิหรติ ตถา ทุติยं ฯเปฯ ตถา ตติยं ฯเปฯ ตถา จตุตฺถं ฯเปฯ อิติ อุทฺธมโธ ติริยं สพฺพธิ สพฺพตฺตตาย สพฺพาวนฺตं โลกं อุเปกฺขาสหคเตน เจตสา วิปุเลน มหคฺคเตน อปฺปมาเณน อเวเรน อพฺยาปชฺเฌน ผริตฺวา วิหรติ.

โส เอวं ปชานาติ "ปุพฺเพ โข เม อิทं จิตฺตं ปริตฺตं โหติ อภาวิตं, เอตรหิ ปน เม อิทं จิตฺตं อปฺปมาณं สุภาวิตं. ยํ โข ปน กิญฺจิ ปมาณกตं กมฺมं, น ตं ตตฺราวสิสฺสติ น ตं ตตฺราวติฏฺฐติ.

"ตं กึ มญฺญถ ภิกฺขเว ทหรตคฺเค เจ [๔] อยं กุมาโร อุเปกฺขาเจโตวิมุตฺตึ ภาเวยฺย, อปินุ โข ปาปกมฺมं กเรยฺยาติ.

"โน เหตं ภนฺเต.

"อกโรนฺตํ โข ปน ปาปกมฺมं อปินุ โข ทุกฺขํ ผุเสยฺยาติ.

"โน เหตं ภนฺเต, อกโรนฺตญฺหิ ภนฺเต ปาปกมฺมं กุโต ทุกฺขํ ผุสิสฺสตีติ.

---

[๑] อิ. อิธ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. อนุคํ
[๓] ฉ.,เท. อิติสทฺโท น ทิสฺสติ.
[๔] ฉ.,เท.,อิ. โส

ภาเวตพฺพา โข ปนายํ ภิกฺขเว อุเปกฺขาเจโตวิมุตฺติ อิตฺถิยา วา ปุริเสน วา. อิตฺถิยา วา ภิกฺขเว ปุริสสฺส วา นายํ กาโย อาทาย คมนีโย. จิตฺตนฺตโร อยํ ภิกฺขเว มจฺโจ. โส เอวํ ปชานาติ "ยํ โข เม อิทํ[๑] กิญฺจิ ปุพฺเพ อิมินา กรชกาเยน ปาปกมฺมํ กตํ, สพฺพนฺตํ อิธ เวทนิยํ; น ตํ อนุภวิสฺสตีติ. เอวํ ภาวิตา โข ภิกฺขเว อุเปกฺขาเจโตวิมุตฺติ อนาคามิตาย สංวตฺตติ อิธ ปญฺญสฺส ภิกฺขุโน อุตฺตริ วิมุตฺตึ อปฺปฏิวิชฺฌโตติ. นวมํ.

๑๐. อธมฺมจริยสุตฺตํ

[๒๒๐] อถ โข อญฺญตโร พฺราหฺมโณ, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธึ สมฺโมทิ; สมฺโมทนียं กถं สาราณียं วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตं นิสีทิ; เอกมนฺตं นิสินฺโน โข โส พฺราหฺมโณ ภควนฺตं เอตทโวจ

"โก นุ โข โภ โคตม เหตุ, โก ปจฺจโย, เยนมิเธกจฺเจ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา อปายं ทุคฺคตึ วินิปาตं นิรยं อุปปชฺชนฺตีติ.

"อธมฺมจริยวิสมจริยาเหตุ โข พฺราหฺมณ เอวมิเธกจฺเจ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา อปายं ทุคฺคตึ วินิปาตं นิรยं อุปปชฺชนฺตีติ.

"โก ปน โภ โคตม เหตุ, โก ปจฺจโย, เยนมิเธกจฺเจ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา สุคตึ สคฺคं โลกं อุปปชฺชนฺตีติ.

"ธมฺมจริยสมจริยาเหตุ โข พฺราหฺมณ เอวมิเธกจฺเจ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรมมรณา สุคตึ สคฺคं โลกं อุปปชฺชนฺติ.[๒]

---

[๑] อิ. อิธ

[๒] ฉ.,เท.,อิ. อิติสทฺโท ทิสฺสติ.

"น โข อหํ อิมสฺส โภโต โคตมสฺส สงฺขิตฺเตน ภาสิตสฺส วิตฺถาเรน อตฺถํ อาชานามิ. สาธุ เม ภวํ โคตโม ตถา ธมฺมํ เทเสตุ, ยถาหํ อิมสฺส โภโต โคตมสฺส สงฺขิตฺเตน ภาสิตสฺส วิตฺถาเรน อตฺถํ อาชาเนยฺยนฺติ.

"เตนหิ พฺราหฺมณ สุณาหิ, สาธุกํ มนสิกโรหิ; ภาสิสฺสามีติ. "เอวํ โภติ โข โส พฺราหฺมโณ ภควโต ปจฺจสฺโสสิ. ภควา เอตทโวจ

"ติวิธํ โข พฺราหฺมณ กาเยน อธมฺมจริยวิสมจริยา โหติ; จตุพฺพิธํ วาจาย อธมฺมจริยวิสมจริยา โหติ; ติวิธํ มนสา อธมฺมจริยวิสมจริยา โหติ.

กถญฺจ พฺราหฺมณ ติวิธํ กาเยน อธมฺมจริยวิสมจริยา[๑] โหติ ฯเปฯ เอวํ โข พฺราหฺมณ ติวิธํ กาเยน อธมฺมจริยวิสมจริยา โหติ.

กถญฺจ พฺราหฺมณ จตุพฺพิธํ วาจาย อธมฺมจริยวิสมจริยา โหติ ฯเปฯ เอวํ โข พฺราหฺมณ จตุพฺพิธํ วาจาย อธมฺมจริยวิสมจริยา โหติ.

กถญฺจ พฺราหฺมณ ติวิธํ มนสา อธมฺมจริยวิสมจริยา โหติ ฯเปฯ เอวํ โข พฺราหฺมณ ติวิธํ มนสา อธมฺมจริยวิสมจริยา โหติ,

เอวํ อธมฺมจริยวิสมจริยาเหตุ โข พฺราหฺมณ เอวมิเธกจฺเจ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชนฺติ.

---

[๑] ฉ.,เท. อธมฺมจริยา วิสมจริยา, เอวมุปริปิ.

ติวิธํ โข พฺราหฺมณ กาเยน ธมฺมจริยสมจริยา[๑] โหติ; จตุพฺพิธํ วาจาย ธมฺมจริยสมจริยา โหติ; ติวิธํ มนสา ธมฺมจริยสมจริยา โหติ

กถญฺจ พฺราหฺมณ ติวิธํ กาเยน ธมฺมจริยสมจริยา โหติ ฯเปฯ เอวํ โข พฺราหฺมณ ติวิธํ กาเยน ธมฺมจริยสมจริยา โหติ.

กถญฺจ พฺราหฺมณ จตุพฺพิธํ วาจาย ธมฺมจริยสมจริยา โหติ ฯเปฯ เอวํ โข พฺราหฺมณ จตุพฺพิธํ วาจาย ธมฺมจริยสมจริยา โหติ.

กถญฺจ พฺราหฺมณ ติวิธํ มนสา ธมฺมจริยสมจริยา โหติ ฯเปฯ เอวํ โข พฺราหฺมณ ติวิธํ มนสา ธมฺมจริยสมจริยา โหติ.

เอวํ ธมฺมจริยสมจริยาเหตุ โข พฺราหฺมณ เอวมิเธกจฺเจ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺตีติ.

"อภิกฺกนฺตํ โภ โคตม ฯเปฯ อุปาสกํ มํ ภวํ โคตโม ธาเรตุ อชฺชตคฺเค ปาณุเปตํ สรณงฺคตนฺติ. ทสมํ.

ปฐโม ปฐมวคฺโค.[๒]

---

[๑] ฉ.,เท. ธมฺมจริยาสมจริยา, เอวมุปริปิ. [๒] ฉ.,เท.,อิ. กรชกายวคฺโค

(๒๒) ๒. สามญฺญวคฺโค

[๒๒๑] “ทสหิ ภิกฺขเว ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตํ นิกฺขิตฺโต เอวํ นิรเย. กตเมหิ ทสหิ. ปาณาติปาตี โหติ, อทินฺนาทายี โหติ, กาเมสุ มิจฺฉาจารี โหติ, มุสาวาที โหติ, ปิสุณวาโจ โหติ, ผรุสวาโจ โหติ, สมฺผปฺปลาปี โหติ, อภิชฺฌาลุ โหติ, พฺยาปนฺนจิตฺโต โหติ, มิจฺฉาทิฏฺฐิโก โหติ. อิเมหิ โข ภิกฺขเว ทสหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตํ นิกฺขิตฺโต เอวํ นิรเย.

ทสหิ ภิกฺขเว ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตํ นิกฺขิตฺโต เอวํ สคฺเค. กตเมหิ ทสหิ. ปาณาติปาตา ปฏิวิรโต โหติ, อทินฺนาทานา ปฏิวิรโต โหติ, กาเมสุ มิจฺฉาจารา ปฏิวิรโต โหติ, มุสาวาทา ปฏิวิรโต โหติ, ปิสุณาย วาจาย ปฏิวิรโต โหติ, ผรุสาย วาจาย ปฏิวิรโต โหติ, สมฺผปฺปลาปา ปฏิวิรโต โหติ, อนภิชฺฌาลุ โหติ, อพฺยาปนฺนจิตฺโต โหติ, สมฺมาทิฏฺฐิโก โหติ, อิเมหิ โข ภิกฺขเว ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตํ นิกฺขิตฺโต เอวํ สคฺเคติ. (๑)

[๒๒๒] “วีสติยา ภิกฺขเว ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตํ นิกฺขิตฺโต เอวํ นิรเย. กตเมหิ วีสติยา. อตฺตนา จ ปาณาติปาตี โหติ, ปรญฺจ ปาณาติปาเต สมาทเปติ; อตฺตนา จ อทินฺนาทายี โหติ. ปรญฺจ อทินฺนาทาเน สมาทเปติ; อตฺตนา จ กาเมสุ มิจฺฉาจารี โหติ, ปรญฺจ กาเมสุ มิจฺฉาจาเร สมาทเปติ; อตฺตนา จ มุสาวาที โหติ, ปรญฺจ มุสาวาเท สมาทเปติ; อตฺตนา จ ปิสุณวาโจ โหติ, ปรญฺจ ปิสุณาย วาจาย สมาทเปติ; อตฺตนา จ

ผรุสวาโจ โหติ, ปรญฺจ ผรุสาย วาจาย สมาทเปติ; อตฺตนา จ สมฺผปฺปลาปี โหติ, ปรญฺจ สมฺผปฺปลาเป สมาทเปติ; อตฺตนา จ อภิชฺฌาลุ โหติ, ปรญฺจ อภิชฺฌาย สมาทเปติ; อตฺตนา จ พฺยาปนฺนจิตฺโต โหติ, ปรญฺจ พฺยาปาเท สมาทเปติ; อตฺตนา จ มิจฺฉาทิฏฺฐิโก โหติ, ปรญฺจ มิจฺฉาทิฏฺฐิยา สมาทเปติ. อิเมหิ โข ภิกฺขเว วีสติยา ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตํ นิกฺขิตฺโต เอวํ นิรเย.

วีสติยา ภิกฺขเว ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตํ นิกฺขิตฺโต เอวํ สคฺเค. กตเมหิ วีสติยา. อตฺตนา จ ปาณาติปาตา ปฏิวิรโต โหติ. ปรญฺจ ปาณาติปาตา เวรมณิยา สมาทเปติ; อตฺตนา จ อทินฺนาทานา ปฏิวิรโต โหติ. ปรญฺจ อทินฺนาทานา เวรมณิยา สมาทเปติ; อตฺตนา จ กาเมสุ มิจฺฉาจารา ปฏิวิรโต โหติ. ปรญฺจ กาเมสุ มิจฺฉาจารา เวรมณิยา สมาทเปติ; อตฺตนา จ มุสาวาทา ปฏิวิรโต โหติ. ปรญฺจ มุสาวาทา เวรมณิยา สมาทเปติ; อตฺตนา จ ปิสุณาย วาจาย ปฏิวิรโต โหติ, ปรญฺจ ปิสุณาย วาจาย เวรมณิยา สมาทเปติ; อตฺตนา จ ผรุสาย วาจาย ปฏิวิรโต โหติ, ปรญฺจ ผรุสาย วาจาย เวรมณิยา สมาทเปติ; อตฺตนา จ สมฺผปฺปลาปา ปฏิวิรโต โหติ. ปรญฺจ สมฺผปฺปลาปา เวรมณิยา สมาทเปติ; อตฺตนา จ อนภิชฺฌาลุ โหติ, ปรญฺจ อนภิชฺฌาย สมาทเปติ; อตฺตนา จ อพฺยาปนฺนจิตฺโต โหติ, ปรญฺจ อพฺยาปาเท สมาทเปติ; อตฺตนา จ สมฺมาทิฏฺฐิโก โหติ, ปรญฺจ สมฺมาทิฏฺฐิยา สมาทเปติ. อิเมหิ โข ภิกฺขเว วีสติยา ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตํ นิกฺขิตฺโต เอวํ สคฺเคติ. (๒)

[๒๒๓] "ตีสาย ภิกฺขเว ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตํ นิกฺขิตฺโต เอวํ นิรเย. กตเมหิ ตีสาย. อตฺตนา จ ปาณาติปาตี โหติ, ปรญฺจ ปาณาติปาเต สมาทเปติ, ปาณาติปาเต จ สมนุญฺโญ โหติ; อตฺตนา จ อทินฺนาทายี โหติ, ปรญฺจ อทินฺนาทาเน สมาทเปติ, อทินฺนาทาเน จ สมนุญฺโญ โหติ; อตฺตนา จ กาเมสุ มิจฺฉาจารี โหติ, ปรญฺจ กาเมสุ มิจฺฉาจาเร สมาทเปติ, กาเมสุ มิจฺฉาจาเร จ สมนุญฺโญ โหติ; อตฺตนา จ มุสาวาที โหติ, ปรญฺจ มุสาวาเท สมาทเปติ, มุสาวาเท จ สมนุญฺโญ โหติ; อตฺตนา จ ปิสุณวาโจ โหติ, ปรญฺจ ปิสุณาย วาจาย สมาทเปติ, ปิสุณาย จ วาจาย สมนุญฺโญ โหติ; อตฺตนา จ ผรุสวาโจ โหติ, ปรญฺจ ผรุสาย วาจาย สมาทเปติ, ผรุสาย จ วาจาย สมนุญฺโญ โหติ; อตฺตนา จ สมฺผปฺปลาปี โหติ, ปรญฺจ สมฺผปฺปลาเป สมาทเปติ, สมฺผปฺปลาเป จ สมนุญฺโญ โหติ; อตฺตนา จ อภิชฺฌาลุ โหติ, ปรญฺจ อภิชฺฌาย สมาทเปติ, อภิชฺฌาย จ สมนุญฺโญ โหติ; อตฺตนา จ พฺยาปนฺนจิตฺโต โหติ, ปรญฺจ พฺยาปาเท สมาทเปติ, พฺยาปาเท จ สมนุญฺโญ โหติ; อตฺตนา จ มิจฺฉาทิฏฺฐิโก โหติ, ปรญฺจ มิจฺฉาทิฏฺฐิยา จ สมาทเปติ, มิจฺฉาทิฏฺฐิยา จ สมนุญฺโญ โหติ. อิเมหิ โข ภิกฺขเว ตีสาย ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตํ นิกฺขิตฺโต เอวํ นิรเย.

ตีสาย ภิกฺขเว ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตํ นิกฺขิตฺโต เอวํ สคฺเค กตเมหิ ตีสาย. อตฺตนา จ ปาณาติปาตา ปฏิวิรโต โหติ, ปรญฺจ ปาณาติปาตา เวรมณิยา สมาทเปติ, ปาณาติปาตา เวรมณิยา จ สมนุญฺโญ โหติ; อตฺตนา จ อทินฺนาทานา ปฏิวิรโต โหติ, ปรญฺจ อทินฺนาทานา เวรมณิยา สมาทเปติ,

อทินฺนาทานา เวรมณิยา จ สมนุญฺโญ โหติ; อตฺตนา จ กาเมสุ มิจฺฉาจารา ปฏิวิรโต โหติ, ปรญฺจ กาเมสุ มิจฺฉาจารา เวรมณิยา สมาทเปติ, กาเมสุ มิจฺฉาจารา เวรมณิยา จ สมนุญฺโญ โหติ; อตฺตนา จ มุสาวาทา ปฏิวิรโต โหติ, ปรญฺจ มุสาวาทา เวรมณิยา จ สมาทเปติ, มุสาวาทา เวรมณิยา จ สมนุญฺโญ โหติ; อตฺตนา จ ปิสุณาย วาจาย ปฏิวิรโต โหติ, ปรญฺจ ปิสุณาย วาจาย เวรมณิยา สมาทเปติ, ปิสุณาย วาจาย เวรมณิยา จ สมนุญฺโญ โหติ; อตฺตนา จ ผรุสาย วาจาย ปฏิวิรโต โหติ, ปรญฺจ ผรุสาย วาจาย เวรมณิยา สมาทเปติ, ผรุสาย จ วาจาย เวรมณิยา สมนุญฺโญ โหติ; อตฺตนา จ สมฺผปฺปลาปา ปฏิวิรโต โหติ, ปรญฺจ สมฺผปฺปลาปา เวรมณิยา สมาทเปติ, สมฺผปฺปลาปา เวรมณิยา จ สมนุญฺโญ โหติ; อตฺตนา จ อนภิชฺฌาลุ โหติ, ปรญฺจ อนภิชฺฌาย สมาทเปติ, อนภิชฺฌาย จ สมนุญฺโญ โหติ; อตฺตนา จ อพฺยาปนฺนจิตฺโต โหติ, ปรญฺจ อพฺยาปาเท สมาทเปติ, อพฺยาปาเท จ สมนุญฺโญ โหติ; อตฺตนา จ สมฺมาทิฏฺฐิโก โหติ, ปรญฺจ สมฺมาทิฏฺฐิยา สมาทเปติ, สมฺมาทิฏฺฐิยา จ สมนุญฺโญ โหติ. อิเมหิ โข ภิกฺขเว ตีสาย ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตํ นิกฺขิตฺโต เอวํ สคฺเคติ. (๓)

[๒๒๔] "จตฺตาฬีสาย[๑] ภิกฺขเว ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตํ นิกฺขิตฺโต เอวํ นิรเย. กตเมหิ จตฺตาฬีสาย. อตฺตนา จ ปาณาติปาตี โหติ, ปรญฺจ ปาณาติปาเต สมาทเปติ, ปาณาติปาเต จ สมนุญฺโญ โหติ, ปาณาติปาตสฺส จ วณฺณํ ภาสติ; อตฺตนา จ

[๑] อิ. จตฺตาลีสาย

อทินฺนาทายี โหติ, ปรญฺจ อทินฺนาทาเน สมาทเปติ, อทินฺนาทาเน จ สมนุญฺโญ โหติ, อทินฺนาทานสฺส จ วณฺณํ ภาสติ; อตฺตนา จ กาเมสุ มิจฺฉาจารี โหติ. ปรญฺจ กาเมสุ มิจฺฉาจาเร สมาทเปติ. กาเมสุ มิจฺฉาจาเร จ สมนุญฺโญ โหติ. กาเมสุ มิจฺฉาจารสฺส จ วณฺณํ ภาสติ; อตฺตนา จ มุสาวาที โหติ, ปรญฺจ มุสาวาเท สมาทเปติ, มุสาวาเท จ สมนุญฺโญ โหติ, มุสาวาทสฺส จ วณฺณํ ภาสติ; อตฺตนา จ ปิสุณวาโจ โหติ, ปรญฺจ ปิสุณาย วาจาย สมาทเปติ, ปิสุณาย จ วาจาย สมนุญฺโญ โหติ, ปิสุณาย จ วาจาย วณฺณํ ภาสติ; อตฺตนา จ ผรุสวาโจ โหติ, ปรญฺจ ผรุสาย วาจาย สมาทเปติ, ผรุสาย จ วาจาย สมนุญฺโญ โหติ, ผรุสาย จ วาจาย วณฺณํ ภาสติ; อตฺตนา จ สมฺผปฺปลาปี โหติ, ปรญฺจ สมฺผปฺปลาเป สมาทเปติ, สมฺผปฺปลาเป จ สมนุญฺโญ โหติ, สมฺผปฺปลาปสฺส จ วณฺณํ ภาสติ; อตฺตนา จ อภิชฺฌาลุ โหติ, ปรญฺจ อภิชฺฌาย สมาทเปติ, อภิชฺฌาย จ สมนุญฺโญ โหติ, อภิชฺฌาย จ วณฺณํ ภาสติ; อตฺตนา จ พฺยาปนฺนจิตฺโต โหติ, ปรญฺจ พฺยาปาเท สมาทเปติ, พฺยาปาเท จ สมนุญฺโญ โหติ, พฺยาปาทสฺส จ วณฺณํ ภาสติ; อตฺตนา จ มิจฺฉาทิฏฺฐิ[๑] โหติ, ปรญฺจ มิจฺฉาทิฏฺฐิยา สมาทเปติ, มิจฺฉาทิฏฺฐิยา จ สมนุญฺโญ โหติ, มิจฺฉาทิฏฺฐิยา จ วณฺณํ ภาสติ. อิเมหิ โข ภิกฺขเว จตฺตาพีสาย ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตํ นิกฺขิตฺโต เอวํ นิรเย.

จตฺตาพีสาย ภิกฺขเว ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตํ นิกฺขิตฺโต เอวํ สคฺเค. กตเมหิ จตฺตาพีสาย. อตฺตนา จ ปาณาติปาตา

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. มิจฺฉาทิฏฺฐิโก

เวรมณิยา[๑] ปฏิวิรโต โหติ, ปรญฺจ ปาณาติปาตา เวรมณิยา สมาทเปติ, ปาณาติปาตา เวรมณิยา จ สมนุญฺโญ โหติ, ปาณาติปาตา เวรมณิยา จ วณฺณํ ภาสติ; อตฺตนา จ อทินฺนาทานา ปฏิวิรโต โหติ, ปรญฺจ อทินฺนาทานา เวรมณิยา สมาทเปติ, อทินฺนาทานา เวรมณิยา จ สมนุญฺโญ โหติ, อทินฺนาทานา เวรมณิยา จ วณฺณํ ภาสติ; อตฺตนา จ กาเมสุ มิจฺฉาจารา ปฏิวิรโต โหติ, ปรญฺจ กาเมสุ มิจฺฉาจารา เวรมณิยา สมาทเปติ, กาเมสุ มิจฺฉาจารา เวรมณิยา จ สมนุญฺโญ โหติ, กาเมสุ มิจฺฉาจารา เวรมณิยา จ วณฺณํ ภาสติ; อตฺตนา จ มุสาวาทา ปฏิวิรโต โหติ, ปรญฺจ มุสาวาทา เวรมณิยา สมาทเปติ, มุสาวาทา เวรมณิยา จ สมนุญฺโญ โหติ, มุสาวาทา เวรมณิยา จ วณฺณํ ภาสติ; อตฺตนา จ ปิสุณาย วาจาย ปฏิวิรโต โหติ, ปรญฺจ ปิสุณาย วาจาย เวรมณิยา สมาทเปติ, ปิสุณาย วาจาย เวรมณิยา จ สมนุญฺโญ โหติ, ปิสุณาย วาจาย เวรมณิยา จ วณฺณํ ภาสติ; อตฺตนา จ ผรุสาย วาจาย ปฏิวิรโต โหติ, ปรญฺจ ผรุสาย วาจาย เวรมณิยา สมาทเปติ, ผรุสาย วาจาย เวรมณิยา จ สมนุญฺโญ โหติ, ผรุสาย วาจาย เวรมณิยา จ วณฺณํ ภาสติ; อตฺตนา จ สมฺผปฺปลาปา ปฏิวิรโต โหติ, ปรญฺจ สมฺผปฺปลาปา เวรมณิยา จ สมาทเปติ, สมฺผปฺปลาปา เวรมณิยา จ สมนุญฺโญ โหติ, สมฺผปฺปลาปา เวรมณิยา จ วณฺณํ ภาสติ; อตฺตนา จ อนภิชฺฌาลุ โหติ, ปรญฺจ อนภิชฺฌาย สมาทเปติ, อนภิชฺฌาย จ สมนุญฺโญ โหติ, อนภิชฺฌาย จ วณฺณํ ภาสติ; อตฺตนา จ อพฺยาปนฺนจิตฺโต โหติ, ปรญฺจ อพฺยาปาเท สมาทเปติ,

[๑] ฉ.,เท. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.

อพฺยาปาเท จ สมนุญฺโญ โหติ, อพฺยาปาทสฺส จ วณฺณํ ภาสติ; อตฺตนา จ สมฺมาทิฏฺฐิโก โหติ, ปรญฺจ สมฺมาทิฏฺฐิยา สมาทเปติ, สมฺมาทิฏฺฐิยา จ สมนุญฺโญ โหติ, สมฺมาทิฏฺฐิยา จ วณฺณํ ภาสติ, อิเมหิ โข ภิกฺขเว จตฺตาฬีสาย ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตํ นิกฺขิตฺโต เอวํ สคฺเคติ. (๔)

[๒๒๕-๒๒๘] "ทสหิ ภิกฺขเว ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ขตํ อุปหตํ อตฺตานํ ปริหรติ ฯเปฯ อกฺขตํ อนุปหตํ อตฺตานํ ปริหรติ ฯเปฯ วีสติยา ภิกฺขเว ฯเปฯ ตีสาย ภิกฺขเว ฯเปฯ จตฺตาฬีสาย ภิกฺขเว ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ขตํ อุปหตํ อตฺตานํ ปริหรติ ฯเปฯ อกฺขตํ อนุปหตํ อตฺตานํ ปริหรติ ฯเปฯ อิเมหิ โข ภิกฺขเว จตฺตาฬีสาย ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต อกฺขตํ อนุปหตํ อตฺตานํ ปริหรตีติ. (๕-๘)

[๒๒๙-๒๓๒] ทสหิ ภิกฺขเว ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต อิเธกจฺโจ กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตं นิรยं อุปปชฺชติ ฯเปฯ อิเธกจฺโจ กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา สุคตึ สคฺคं โลกํ อุปปชฺชติ ฯเปฯ วีสติยา ภิกฺขเว ฯเปฯ ตีสาย ภิกฺขเว ฯเปฯ จตฺตาฬีสาย ภิกฺขเว ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต อิเธกจฺโจ กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตं นิรยं อุปปชฺชติ ฯเปฯ อิเธกจฺโจ กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา สุคตึ สคฺคं โลกํ อุปปชฺชติ. (๙-๑๒)

[๒๓๓-๒๓๖] ทสหิ ภิกฺขเว ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต พาโล เวทิตพฺโพ ฯเปฯ ปณฺฑิโต เวทิตพฺโพ ฯเปฯ วีสติยา ภิกฺขเว ฯเปฯ ตีสาย ภิกฺขเว ฯเปฯ จตฺตาฬีสาย ภิกฺขเว ธมฺเมหิ

สมนฺนาคโต พาโล เวทิตพฺโพ ฯเปฯ ปณฺฑิโต เวทิตพฺโพ อิเมหิ โข ภิกฺขเว จตฺตาฬีสาย ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ปณฺฑิโต เวทิตพฺโพ. (๑๓-๑๖)

ทุติโย สามญฺญวคฺโค.

(๒๗) ราคเปยฺยาโล

(อิเมสุ จตุตฺถปญฺจเมสุ วคฺเคสุ สุตฺตคณนา เปยฺยาลวเสน เวทิตพฺพา)

[๒๓๗] "ราคสฺส ภิกฺขเว อภิญฺญาย ทส ธมฺมา ภาเวตพฺพา. กตเม ทส. อสุภสญฺญา มรณสญฺญา อาหาเร ปฏิกฺกูลสญฺญา สพฺพโลเก อนภิรตสญฺญา[๑] อนิจฺจสญฺญา อนิจฺเจ ทุกฺขสญฺญา ทุกฺเข อนตฺตสญฺญา ปหานสญฺญา วิราคสญฺญา นิโรธสญฺญา. ราคสฺส ภิกฺขเว อภิญฺญาย อิเม ทส ธมฺมา ภาเวตพฺพาติ. (๑)

[๒๓๘] "ราคสฺส ภิกฺขเว อภิญฺญาย ทส ธมฺมา ภาเวตพฺพา. กตเม ทส. อนิจฺจสญฺญา อนตฺตสญฺญา อาหาเร ปฏิกฺกูลสญฺญา สพฺพโลเก อนภิรตสญฺญา อฏฺฐิกสญฺญา ปุพฺพกสญฺญา วินีลกสญฺญา วิปุพฺพกสญฺญา วิจฺฉิทฺทกสญฺญา อุทฺธุมาตกสญฺญา. ราคสฺส ภิกฺขเว อภิญฺญาย อิเม ทส ธมฺมา ภาเวตพฺพาติ. (๒)

---

[๑] ฉ.,เท. อนภิรติสญฺญา, เอวมุปริปิ.

[๒๓๙] "ราคสฺส ภิกฺขเว อภิญฺญาย ทส ธมฺมา ภาเวตพฺพา. กตเม ทส. สมฺมาทิฏฺฐิ สมฺมาสงฺกปฺโป สมฺมาวาจา สมฺมากมฺมนฺโต สมฺมาอาชีโว สมฺมาวายาโม สมฺมาสติ สมฺมาสมาธิ สมฺมาญาณํ สมฺมาวิมุตฺติ. ราคสฺส ภิกฺขเว อภิญฺญาย อิเม ทส ธมฺมา ภาเวตพฺพาติ. (๓)

[๒๔๐-๒๖๖] ราคสฺส ภิกฺขเว ปริญฺญาย ฯเปฯ ปริกฺขยาย ฯเปฯ ปหานาย ฯเปฯ ขยาย ฯเปฯ วยาย ฯเปฯ วิราคาย ฯเปฯ นิโรธาย ฯเปฯ อุปสมาย ฯเปฯ จาคาย ฯเปฯ ปฏินิสฺสคฺคาย ฯเปฯ ทส ธมฺมา ภาเวตพฺพา.

[๒๖๗-๗๔๖] "โทสสฺส ฯเปฯ โมหสฺส ฯเปฯ โกธสฺส ฯเปฯ อุปนาหสฺส ฯเปฯ มกฺขสฺส ฯเปฯ ปลาสสฺส ฯเปฯ อิสฺสาย ฯเปฯ มจฺฉริยสฺส ฯเปฯ มายาย ฯเปฯ สาเฐยฺยสฺส ฯเปฯ ถมฺภสฺส ฯเปฯ สารมฺภสฺส ฯเปฯ มานสฺส ฯเปฯ อติมานสฺส ฯเปฯ มทสฺส ฯเปฯ ปมาทสฺส ฯเปฯ อภิญฺญาย ฯเปฯ ปริญฺญาย ฯเปฯ ปริกฺขยาย ฯเปฯ ปหานาย ฯเปฯ ขยาย ฯเปฯ วยาย ฯเปฯ วิราคาย ฯเปฯ นิโรธาย ฯเปฯ อุปสมาย ฯเปฯ จาคาย ฯเปฯ ปฏินิสฺสคฺคาย ฯเปฯ อิเม ทส ธมฺมา ภาเวตพฺพาติ. (๓๑-๕๑๐)

ปญฺจโม ปญฺจมปณฺณาสโก.

ทสกนิปาตปาลิ นิฏฺฐิตา.

สุตฺตนฺตปิฎเก องฺคุตฺตรนิกายสฺส
เอกาทสกนิปาตปาลิ

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส.

๑. นิสฺสายวคฺโค[๑]

๑. กิมตฺถิยสุตฺตํ

[๑] เอวมฺเม[๒] สุตํ:-[๒] เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม. อถ โข อายสฺมา อานนฺโท, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ; เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา อานนฺโท ภควนฺตํ เอตทโวจ

"กิมตฺถิยานิ ภนฺเต กุสลานิ สีลานิ กิมานิสංสานีติ.

อวิปฺปฏิสารตฺถานิ โข อานนฺท กุสลานิ สีลานิ อวิปฺปฏิสารานิสංสานิ.[๓]

"อวิปฺปฏิสาโร ปน ภนฺเต กิมตฺถิโย กิมานิสංโสติ.

อวิปฺปฏิสาโร โข อานนฺท ปามุชฺชตฺโถ ปามุชฺชานิสංโส.

"ปามุชฺชं ปน ภนฺเต กิมตฺถิยं กิมานิสංสนฺติ.

---

[๑] ฉ.,เท.,ทย. นิสฺสยวคฺโค [๒-๒] อิ. อิเม ปาฐา น ทิสฺสนฺติ.
[๓] ฉ.,เท. อิติสทฺโท ทิสฺสติ. เอวมุปริปิ.

ปามุชฺชํ โข อานนฺท ปีตตฺถํ ปีตานิสํสํ.

“ปีติ ปน ภนฺเต กิมตฺถิยา กิมานิสํสาติ.

ปีติ โข อานนฺท ปสฺสทฺธตฺถา ปสฺสทฺธานิสํสา.

“ปสฺสทฺธิ ปน ภนฺเต กิมตฺถิยา กิมานิสํสาติ.

ปสฺสทฺธิ โข อานนฺท สุขตฺถา สุขานิสํสา.

“สุขํ ปน ภนฺเต กิมตฺถิยํ กิมานิสํสนฺติ.

สุขํ โข อานนฺท สมาธตฺถํ สมาธานิสํสํ.

“สมาธิ ปน ภนฺเต กิมตฺถิโย กิมานิสํโสติ.

สมาธิ โข อานนฺท ยถาภูตญาณทสฺสนตฺโถ ยถาภูตญาณทสฺสนานิสํโส. “ยถาภูตญาณทสฺสนํ ปน ภนฺเต กิมตฺถิยं กิมานิสํสนฺติ.

ยถาภูตญาณทสฺสนํ โข อานนฺท นิพฺพิทตฺถํ นิพฺพิทานิสํสं.

“นิพฺพิทา ปน ภนฺเต กิมตฺถิยา กิมานิสํสาติ.

นิพฺพิทา โข อานนฺท วิราคตฺถา วิราคานิสํสา.

“วิราโค ปน ภนฺเต กิมตฺถิโย กิมานิสํโสติ.

“วิราโค โข อานนฺท วิมุตฺติญาณทสฺสนตฺโถ วิมุตฺติญาณทสฺสนานิสํโสติ.

“อิติ โข อานนฺท กุสลานิ สีลานิ อวิปฺปฏิสารตฺถานิ อวิปฺปฏิสารานิสํสานิ, อวิปฺปฏิสาโร ปามุชฺชตฺโถ ปามุชฺชานิสํโส, ปามุชฺชํ ปีตตฺถํ ปีตานิสํสํ, ปีติ ปสฺสทฺธตฺถา ปสฺสทฺธานิสํสา, ปสฺสทฺธิ สุขตฺถา สุขานิสํสา, สุขํ สมาธตฺถํ สมาธานิสํสํ, สมาธิ

ยถาภูตญาณทสฺสนตฺโถ ยถาภูตญาณทสฺสนานิสํโส, ยถาภูต-ญาณทสฺสนํ นิพฺพิทตฺถํ นิพฺพิทานิสํสํ, นิพฺพิทา วิราคตฺถา วิราคานิสํสา, วิราโค วิมุตฺติญาณทสฺสนตฺโถ วิมุตฺติญาณ-ทสฺสนานิสํโส. อิติ โข อานนฺท กุสลานิ สีลานิ อนุปุพฺเพน อรหตฺตาย[๑] ปริปูเรนฺตีติ.[๑] ปฐมํ.

๒. เจตนากรณียสุตฺตํ

[๒] "สีลวโต ภิกฺขเว สีลสมฺปนฺนสฺส น เจตนาย กรณียํ 'อวิปฺปฏิสาโร เม อุปฺปชฺชตูติ. ธมฺมตา เอสา ภิกฺขเว ยํ สีลวโต สีลสมฺปนฺนสฺส อวิปฺปฏิสาโร อุปฺปชฺชติ.

อวิปฺปฏิสาริสฺส[๒] ภิกฺขเว น เจตสา กรณียํ 'ปามุชฺชํ เม อุปฺปชฺชตูติ. ธมฺมตา เอสา ภิกฺขเว ยํ อวิปฺปฏิสาริสฺส ปามุชฺชํ อุปฺปชฺชติ.

ปมุทิตสฺส ภิกฺขเว น เจตนาย กรณียํ 'ปีติ เม อุปฺปชฺชตูติ. ธมฺมตา เอสา ภิกฺขเว ยํ ปมุทิตสฺส ปีติ อุปฺปชฺชติ.

ปีติมนสฺส ภิกฺขเว น เจตนาย กรณียํ 'กาโย เม ปสฺสมฺภตูติ. ธมฺมตา เอสา ภิกฺขเว ยํ ปีติมนสฺส กาโย ปสฺสมฺภติ.

ปสฺสทฺธกายสฺส ภิกฺขเว น เจตนาย กรณียํ 'สุขํ เวทิยามีติ. ธมฺมตา เอสา ภิกฺขเว ยํ ปสฺสทฺธกาโย สุขํ เวทิยติ.

สุขิโน ภิกฺขเว น เจตนาย กรณียํ 'จิตฺตํ เม สมาธิยตูติ. ธมฺมตา เอสา ภิกฺขเว ยํ สุขิโน จิตฺตํ สมาธิยติ

[๑-๑] ฉ.,เท.,อิ. อคฺคาย ปูเรนฺตีติ [๒] ฉ.,เท. อวิปฺปฏิสารสฺส

สมาหิตสฺส ภิกฺขเว น เจตนาย กรณียํ 'ยถาภูตํ ปชานามิ[๑] ปสฺสามีติ. ธมฺมตา เอสา ภิกฺขเว ยํ สมาหิโต ยถาภูตํ ปชานาติ[๒] ปสฺสติ.

ยถาภูตํ ภิกฺขเว ชานโต ปสฺสโต น เจตนาย กรณียํ 'นิพฺพินฺทามีติ. ธมฺมตา เอสา ภิกฺขเว ยํ ยถาภูตํ ชานํ ปสฺสํ นิพฺพินฺทติ.

นิพฺพินฺนสฺส ภิกฺขเว น เจตนาย กรณียํ 'วิรชฺชามีติ. ธมฺมตา เอสา ภิกฺขเว ยํ นิพฺพินฺโน วิรชฺชติ.

วิรตฺตสฺส ภิกฺขเว น เจตนาย กรณียํ 'วิมุตฺติญาณทสฺสนํ สจฺฉิกโรมีติ. ธมฺมตา เอสา ภิกฺขเว ยํ วิรตฺโต วิมุตฺติญาณทสฺสนํ สจฺฉิกโรติ.

อิติ โข ภิกฺขเว วิราโค วิมุตฺติญาณทสฺสนตฺโถ วิมุตฺติญาณทสฺสนานิสํโส, นิพฺพิทา วิราคตฺถา วิราคานิสํสา, ยถาภูตญาณทสฺสนํ นิพฺพิทตฺถํ นิพฺพิทานิสํสํ, สมาธิ ยถาภูต-ญาณทสฺสนตฺโถ ยถาภูตญาณทสฺสนานิสํโส, สุขํ สมาธตฺถํ สมาธานิสํสํ, ปสฺสทฺธิ สุขตฺถา สุขานิสํสา, ปีติ ปสฺสทฺธตฺถา ปสฺสทฺธานิสํสา, ปามุชฺชํ ปีตตฺถํ ปีตานิสํสํ, อวิปฺปฏิสาโร ปามุชฺชตฺโถ ปามุชฺชานิสโส, กุสลานิ สีลานิ อวิปฺปฏิสารตฺถานิ อวิปฺปฏิสารานิสํสานิ. อิติ โข ภิกฺขเว ธมฺมา [๓] ธมฺเม อภิสนฺเทนฺติ ธมฺมา [๔] ธมฺเม ปริปูเรนฺติ. อปารา ปารคมนายาติ. ทุติยํ.

---

[๑] ฉ.,เท. ชานามิ
[๒] ฉ.,เท. ชานาติ
[๓] อิ. จ
[๔] อิ. จ

๓. ปฐมอุปนิสาสุตฺตํ

[๓] “ทุสฺสีลสฺส ภิกฺขเว สีลวิปนฺนสฺส หตูปนิโส โหติ อวิปฺปฏิสาโร. อวิปฺปฏิสาเร อสติ อวิปฺปฏิสารวิปนฺนสฺส หตูปนิสํ โหติ ปามุชฺชํ. ปามุชฺเช อสติ ปามุชฺชวิปนฺนสฺส หตูปนิสา โหติ ปีติ. ปีติยา อสติ ปีติวิปนฺนสฺส หตูปนิสา โหติ ปสฺสทฺธิ. ปสฺสทฺธิยา อสติ ปสฺสทฺธิวิปนฺนสฺส หตูปนิสํ โหติ สุขํ. สุเข อสติ สุขวิปนฺนสฺส หตูปนิโส โหติ สมฺมาสมาธิ. สมฺมาสมาธิมฺหิ อสติ สมฺมาสมาธิวิปนฺนสฺส หตูปนิสํ โหติ ยถาภูตญาณทสฺสนํ. ยถาภูตญาณทสฺสเน อสติ ยถาภูตญาณทสฺสนวิปนฺนสฺส หตูปนิสา โหติ นิพฺพิทา. นิพฺพิทาย อสติ นิพฺพิทาวิปนฺนสฺส หตูปนิโส โหติ วิราโค. วิราเค อสติ วิราควิปนฺนสฺส หตูปนิสํ โหติ วิมุตฺติญาณทสฺสนํ.

เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว รุกฺโข สาขาปลาสวิปนฺโน; ตสฺส ปปฺปฏิกาปิ[๑] น ปาริปูรึ คจฺฉติ, ตโจปิ ฯเปฯ เผคฺคุปิ ฯเปฯ สาโรปิ น ปาริปูรึ คจฺฉติ; เอวเมว โข ภิกฺขเว ทุสฺสีลสฺส สีลวิปนฺนสฺส หตูปนิโส โหติ อวิปฺปฏิสาโร, อวิปฺปฏิสาเร อสติ อวิปฺปฏิสารวิปนฺนสฺส หตูปนิสํ โหติ ฯเปฯ วิมุตฺติญาณทสฺสนํ.

สีลวโต ภิกฺขเว สีลสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺโน โหติ อวิปฺปฏิสาโร, อวิปฺปฏิสาเร สติ อวิปฺปฏิสารสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺนํ โหติ ปามุชฺชํ, ปามุชฺเช สติ ปามุชฺชสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺนา โหติ ปีติ, ปีติยา สติ ปีติสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺนา โหติ ปสฺสทฺธิ, ปสฺสทฺธิยา สติ ปสฺสทฺธิสมฺปนฺนสฺส

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ปปฏิกาปิ, เอวมุปริปิ.

อุปนิสสมฺปนฺนํ โหติ สุขํ, สุเข สติ สุขสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺโน โหติ สมฺมาสมาธิ, สมฺมาสมาธิมฺหิ สติ สมฺมาสมาธิสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺนํ โหติ ยถาภูตญาณทสฺสนํ, ยถาภูตญาณทสฺสเน สติ ยถาภูตญาณทสฺสนสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺนา โหติ นิพฺพิทา, นิพฺพิทาย สติ นิพฺพิทาสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺโน โหติ วิราโค, วิราเค สติ วิราคสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺนํ โหติ วิมุตฺติญาณทสฺสนํ.

เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว รุกฺโข สาขาปลาสสมฺปนฺโน; ตสฺส ปปฺปฏิกาปิ ปาริปูรึ คจฺฉติ, ตโจปิ ฯเปฯ เผคฺคุปิ ฯเปฯ สาโรปิ ปาริปูรึ คจฺฉติ; เอวเมว โข ภิกฺขเว สีลวโต สีลสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺโน โหติ อวิปฺปฏิสาโร, อวิปฺปฏิสาเร สติ อวิปฺปฏิสารสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺนํ โหติ ฯเปฯ วิมุตฺติญาณทสฺสนนฺติ. ตติยํ.

๔. ทุติยอุปนิสาสุตฺตํ

[๔] ตตฺร โข อายสฺมา สารีปุตฺโต ภิกฺขู อามนฺเตสิ "อาวุโส ภิกฺขโวติ.[๑] "อาวุโสติ โข เต ภิกฺขู อายสฺมโต สารีปุตฺตสฺส ปจฺจสฺโสสุํ. อายสฺมา สารีปุตฺโต เอตทโวจ

"ทุสฺสีลสฺส อาวุโส สีลวิปนฺนสฺส หตูปนิโส โหติ อวิปฺปฏิสาโร, อวิปฺปฏิสาเร อสติ อวิปฺปฏิสารวิปนฺนสฺส หตูปนิสํ โหติ ปามุชฺชํ, ปามุชฺเช อสติ ปามุชฺชวิปนฺนสฺส หตูปนิสา โหติ ปีติ, ปีติยา อสติ ปีติวิปนฺนสฺส หตูปนิสา โหติ ปสฺสทฺธิ, ปสฺสทฺธิยา อสติ ปสฺสทฺธิวิปนฺนสฺส หตูปนิสํ โหติ สุขํ, สุเข

---

[๑] ฉ.,เท. ภิกฺขเวติ.

อสติ สุขวิปนฺนสฺส หตูปนิโส โหติ สมฺมาสมาธิ, สมฺมาสมาธิมฺหิ อสติ สมฺมาสมาธิวิปนฺนสฺส หตูปนิสํ โหติ ยถาภูตญาณทสฺสนํ, ยถาภูตญาณทสฺสเน อสติ ยถาภูตญาณทสฺสนวิปนฺนสฺส หตูปนิสา โหติ นิพฺพิทา, นิพฺพิทาย อสติ นิพฺพิทาวิปนฺนสฺส หตูปนิโส โหติ วิราโค, วิราเค อสติ วิราควิปนฺนสฺส หตูปนิสํ โหติ วิมุตฺติญาณทสฺสนํ.

เสยฺยถาปิ อาวุโส รุกฺโข สาขาปลาสวิปนฺโน; ตสฺส ปปฺปฏิกาปิ น ปาริปูรึ คจฺฉติ, ตโจปิ ฯเปฯ เผคฺคุปิ ฯเปฯ สาโรปิ น ปาริปูรึ คจฺฉติ; เอวเมว โข อาวุโส ทุสฺสีลสฺส สีลวิปนฺนสฺส หตูปนิโส โหติ อวิปฺปฏิสาโร, อวิปฺปฏิสาเร อสติ อวิปฺปฏิสารวิปนฺนสฺส หตูปนิสํ โหติ ฯเปฯ วิมุตฺติญาณทสฺสนํ.

สีลวโต อาวุโส สีลสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺโน โหติ อวิปฺปฏิสาโร, อวิปฺปฏิสาเร สติ อวิปฺปฏิสารสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺนํ โหติ ปามุชฺชํ, ปามุชฺเช สติ ปามุชฺชสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺโน โหติ ปีติ, ปีติยา สติ ปีติสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺนา โหติ ปสฺสทฺธิ, ปสฺสทฺธิยา สติ ปสฺสทฺธิสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺนํ โหติ สุขํ, สุเข สติ สุขสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺโน โหติ สมฺมาสมาธิ, สมฺมาสมาธิมฺหิ สติ สมฺมาสมาธิสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺนํ โหติ ยถาภูตญาณทสฺสนํ, ยถาภูตญาณทสฺสเน สติ ยถาภูตญาณทสฺสนสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺนา โหติ นิพฺพิทา, นิพฺพิทาย สติ นิพฺพิทาสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺโน โหติ วิราโค, วิราเค สติ วิราคสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺนํ โหติ วิมุตฺติญาณทสฺสนํ.

เสยฺยถาปิ อาวุโส รุกฺโข สาขาปลาสสมฺปนฺโน; ตสฺส ปปฺปฏิกาปิ ปาริปูรึ คจฺฉติ, ตโจปิ ฯเปฯ เผคฺคุปิ ฯเปฯ สาโรปิ ปาริปูรึ คจฺฉติ; เอวเมว โข อาวุโส สีลวโต สีลสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺโน โหติ อวิปฺปฏิสาโร, อวิปฺปฏิสาเร สติ อวิปฺปฏิสารสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺนํ โหติ ฯเปฯ วิมุตฺติญาณทสฺสนนฺติ. จตุตฺถํ.

๕. ตติยอุปนิสาสุตฺตํ

[๔] ตตฺร โข อายสฺมา อานนฺโท ภิกฺขู อามนฺเตสิ ฯเปฯ “ทุสฺสีลสฺส อาวุโส สีลวิปนฺนสฺส หตูปนิโส โหติ อวิปฺปฏิสาโร, อวิปฺปฏิสาเร อสติ อวิปฺปฏิสารวิปนฺนสฺส หตูปนิสํ โหติ ปามุชฺชํ, ปามุชฺเช อสติ ปามุชฺชวิปนฺนสฺส หตูปนิสา โหติ ปีติ, ปีติยา อสติ ปีติวิปนฺนสฺส หตูปนิสา โหติ ปสฺสทฺธิ, ปสฺสทฺธิยา อสติ ปสฺสทฺธิวิปนฺนสฺส หตูปนิสํ โหติ สุขํ, สุเข อสติ สุขวิปนฺนสฺส หตูปนิโส โหติ สมฺมาสมาธิ, สมฺมาสมาธิมฺหิ อสติ สมฺมาสมาธิวิปนฺนสฺส หตูปนิสํ โหติ ยถาภูตญาณทสฺสนํ, ยถาภูตญาณทสฺสเน อสติ ยถาภูตญาณทสฺสนวิปนฺนสฺส หตูปนิสา โหติ นิพฺพิทา, นิพฺพิทาย อสติ นิพฺพิทาวิปนฺนสฺส หตูปนิโส โหติ วิราโค, วิราเค อสติ วิราควิปนฺนสฺส หตูปนิสํ โหติ วิมุตฺติญาณทสฺสนํ.

เสยฺยถาปิ อาวุโส รุกฺโข สาขาปลาสวิปนฺโน; ตสฺส ปปฺปฏิกาปิ น ปาริปูรึ คจฺฉติ, ตโจปิ ฯเปฯ เผคฺคุปิ ฯเปฯ สาโรปิ น ปาริปูรึ คจฺฉติ; เอวเมว โข อาวุโส ทุสฺสีลสฺส

สีลวิปนฺนสฺส หตูปนิโส โหติ อวิปฺปฏิสาโร, อวิปฺปฏิสาเร อสติ อวิปฺปฏิสารวิปนฺนสฺส หตูปนิสํ โหติ ฯเปฯ วิมุตฺติญาณทสฺสนํ.

สีลวโต อาวุโส สีลสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺโน โหติ อวิปฺปฏิสาโร, อวิปฺปฏิสาเร สติ อวิปฺปฏิสารสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺนํ โหติ ปามุชฺชํ, ปามุชฺเช สติ ปามุชฺชสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺนา โหติ ปีติ, ปีติยา สติ ปีติสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺนา โหติ ปสฺสทฺธิ, ปสฺสทฺธิยา สติ ปสฺสทฺธิสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺนํ โหติ สุขํ, สุเข สติ สุขสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺโน โหติ สมฺมาสมาธิ, สมฺมาสมาธิมฺหิ สติ สมฺมาสมาธิสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺนํ โหติ ยภาภูตญาณทสฺสนํ ยถาภูตญาณทสฺสเน สติ ยถาภูตญาณทสฺสนสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺนา โหติ นิพฺพิทา, นิพฺพิทาย สติ นิพฺพิทาสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺโน โหติ วิราโค, วิราเค สติ วิราคสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺนํ โหติ วิมุตฺติญาณทสฺสนํ.

เสยฺยถาปิ [๑] รุกฺโข สาขาปลาสสมฺปนฺโน. ตสฺส ปปฺปฏิกาปิ ปาริปูรึ คจฺฉติ ตโจปิ ฯเปฯ เผคฺคุปิ ฯเปฯ สาโรปิ ปาริปูรึ คจฺฉติ; เอวเมว โข อาวุโส สีลวโต สีลสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺโน โหติ อวิปฺปฏิสาโร, อวิปฺปฏิสาเร สติ อวิปฺปฏิสารสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺนํ โหติ ฯเปฯ วิมุตฺติญาณทสฺสนนฺติ. ปญฺจมํ.

---

[๑] ฉ.,เท. อาวุโส

๖. พฺยสนสุตฺตํ

[๖] โย[๑] โส ภิกฺขเว ภิกฺขุ อกฺโกสกปริภาสโก อริยูปวาที สพฺรหฺมจารีนํ, อฏฺฐานเมตํ อนวกาโส, ยํ โส เอกาทสนฺนํ พฺยสนานํ อญฺญตรํ พฺยสนํ น นิคจฺเฉยฺย.

กตเมสํ เอกาทสนฺนํ. อนธิคตํ นาธิคจฺฉติ, อธิคตา ปริหายติ, สทฺธมฺมสฺส น โวทายติ, สทฺธมฺเมสุ วา อธิมานิโก โหติ อนภิรโต วา พฺรหฺมจริยํ จรติ, อญฺญตรํ วา สงฺกิลิฏฺฐํ อาปตฺตึ อาปชฺชติ, สิกฺขํ วา ปจฺจกฺขาย หีนายาวตฺตติ, คาพฺหํ วา โรคาตงฺคํ ผุสติ, อุมฺมาทํ วา ปาปุณาติ จิตฺตกฺเขปํ วา, สมฺมูพฺโห กาลํ กโรติ, กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชติ. โย โส ภิกฺขเว ภิกฺขุ อกฺโกสโก ปริภาสโก อริยูปวาโท สพฺรหฺมจารีนํ, จานเมตํ อวกาโส, ยํ โส อิเมสํ เอกาทสนฺนํ พฺยสนานํ อญฺญตรํ พฺยสนํ นิคจฺเฉยฺย.[๑]

โย โส ภิกฺขเว ภิกฺขุ อกฺโกสกปริภาสโก อริยูปวาที สพฺรหฺมจารีนํ, อฏฺฐานเมตํ อนวกาโส, ยํ โส เอกาทสนฺนํ พฺยสนานํ อญฺญตรํ พฺยสนํ น นิคจฺเฉยฺย.

กเตมสํ เอกาทสนฺนํ. อนธิคตํ นาธิคจฺฉติ, อธิคตา ปริหายติ, สทฺธมฺมสฺส น โวทายนฺติ, สทฺธมฺเมสุ วา อธิมานิโก โหติ, อนภิรโต วา พฺรหฺมจริยํ จรติ, อญฺญตรํ วา สงฺกิลิฏฺฐํ อาปตฺตึ อาปชฺชติ, สิกฺขํ วา ปจฺจกฺขาย หีนายาวตฺตติ, คาพฺหํ วา โรคาตงฺคํ ผุสติ, อุมฺมาทํ วา ปาปุณาติ จิตฺตกฺเขปํ วา, สมฺมูพฺโห กาลํ กโรติ. กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา อปายํ ทุคฺคตึ

---

[๑] สฺยา อิเม ปาฐา น ทิสฺสนฺติ.

วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชติ. โย โส ภิกฺขเว ภิกฺขุ อกฺโกสกปริภาสโก อริยูปวาที สพฺรหฺมจารีนํ, อฏฺฐานเมตํ อนวกาโส, ยํ โส อิเมสํ เอกาทสนฺนํ พฺยสนานํ อญฺญตรํ พฺยสนํ น นิคจฺเฉยฺยาติ. ฉฏฺฐํ.

๗. สญฺญาสุตฺตํ

[๗] อถ โข อายสฺมา อานนฺโท, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ; เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา อานนฺโท ภควนฺตํ เอตทโวจ

"สิยา นุ โข ภนฺเต ภิกฺขุโน ตถารูโป สมาธิปฏิลาโภ, ยถา เนว ปจฺวิยํ ปจฺวีสญฺญี อสฺส, น อาปสฺมึ อาโปสญฺญี อสฺส, น เตชสฺมึ เตโชสญฺญี อสฺส, น วายสฺมึ วาโยสญฺญี อสฺส, น อากาสานญฺจายตเน อากาสานญฺจายตนสญฺญี อสฺส, น วิญฺญาณญฺจายตเน วิญฺญาณญฺจายตนสญฺญี อสฺส, น อากิญฺจญฺญายตเน อากิญฺจญฺญายตนสญฺญี อสฺส, น เนวสญฺญานาสญฺญายตเน เนวสญฺญานาสญฺญายตนสญฺญี อสฺส, น อิธโลเก อิธโลกสญฺญี อสฺส, น ปรโลเก ปรโลกสญฺญี อสฺส, ยมิทํ[๑] ทิฏฺฐํ สุตํ มุตํ วิญฺญาตํ ปตฺตํ ปริเยสิตํ อนุวิจริตํ มนสา, ตตฺราปิ น สญฺญี อสฺส, สญฺญี จ ปน อสฺสาติ.

"สิยา อานนฺท ภิกฺขุโน ตถารูโป สมาธิปฏิลาโภ, ยถา เนว ปจฺวิยํ ปจฺวีสญฺญี อสฺส, น อาปสฺมึ อาโปสญฺญี อสฺส, น เตชสฺมึ เตโชสญฺญี อสฺส, น วายสฺมึ วาโยสญฺญี อสฺส, น อากาสานญฺจายตเน อากาสานญฺจายตนสญฺญี อสฺส, น

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ยมฺปิทํ, เอวมุปริปิ.

วิญฺญาณญฺจายตเน วิญฺญาณญฺจายตนสญฺญี อสฺส, น อากิญฺจญฺญายตเน อากิญฺจญฺญายตนสญฺญี อสฺส, น เนวสญฺญานาสญฺญายตเน เนวสญฺญานาสญฺญายตนสญฺญี อสฺส, น อิธโลเก อิธโลกสญฺญี อสฺส, น ปรโลเก ปรโลกสญฺญี อสฺส, ยมิทํ ทิฏฺฐํ สุตํ มุตํ วิญฺญาตํ ปตฺตํ ปริเยสิตํ อนุวิจริตํ มนสา, ตตฺราปิ น สญฺญี อสฺส, สญฺญี จ ปน อสฺสาติ.

“ยถากถํ ปน ภนฺเต สิยา ภิกฺขุโน ตถารูโป สมาธิปฏิลาโภ ยถา เนว ปฐวิยํ ปฐวีสญฺญี อสฺส, น อาปสฺมึ อาโปสญฺญี อสฺส, น เตชสฺมึ เตโชสญฺญี อสฺส, น วายสฺมึ วาโยสญฺญี อสฺส, น อากาสานญฺจายตเน อากาสานญฺจายตนสญฺญี อสฺส, น วิญฺญาณญฺจายตเน วิญฺญาณญฺจายตนสญฺญี อสฺส, น อากิญฺจญฺญายตเน อากิญฺจญฺญายตนสญฺญี อสฺส, น เนวสญฺญานาสญฺญายตเน เนวสญฺญานาสญฺญายตนสญฺญี อสฺส, น อิธโลเก อิธโลกสญฺญี อสฺส, น ปรโลเก ปรโลกสญฺญี อสฺส, ยมิทํ ทิฏฺฐํ สุตํ มุตํ วิญฺญาตํ ปตฺตํ ปริเยสิตํ อนุวิจริตํ มนสา, ตตฺราปิ น สญฺญี อสฺส, สญฺญี จ ปน อสฺสาติ.

“อิธานนฺท ภิกฺขุ เอวํสญฺญี โหติ ‘เอตํ สนฺตํ, เอตํ ปณีตํ, ยทิทํ สพฺพสงฺขารสมโถ สพฺพูปธิปฏินิสฺสคฺโค ตณฺหกฺขโย วิราโค นิโรโธ นิพฺพานนฺติ; เอวํ โข อานนฺท สิยา ภิกฺขุโน ตถารูโป สมาธิปฏิลาโภ, ยถา เนว ปฐวิยํ ปฐวีสญฺญี อสฺส, น อาปสฺมึ อาโปสญฺญี อสฺส, น เตชสฺมึ เตโชสญฺญี อสฺส, น วายสฺมึ วาโยสญฺญี อสฺส, น อากาสานญฺจายตเน อากาสานญฺจายตนสญฺญี อสฺส, น วิญฺญาณญฺจายตเน วิญฺญาณญฺจายตนสญฺญี อสฺส, น อากิญฺจญฺญายตเน

อากิญฺจญฺญายตนสญฺญี อสฺส, น เนวสญฺญานาสญฺญายตเน เนวสญฺญานาสญฺญายตนสญฺญี อสฺส, น อิธโลเก อิธโลกสญฺญี อสฺส, น ปรโลเก ปรโลกสญฺญี อสฺส, ยมิทำ ทิฏฺฐำ สุตำ มุตำ วิญฺญาตำ ปตฺตำ ปริเยสิตำ อนุวิจริตำ มนสา, ตตฺราปิ น สญฺญี อสฺส, สญฺญี จ ปน อสฺสาติ.

อถ โข อายสฺมา อานนฺโท ภควโต ภาสิตำ อภินนฺทิตฺวา อนุโมทิตฺวา อุฏฺฐายาสนา ภควนฺตำ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณำ กตฺวา เยนายสฺมา สารีปุตฺโต, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมตา สารีปุตฺเตน สทฺธึ สมฺโมทิ; สมฺโมทนียำ กถำ สาราณียำ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตำ นิสีทิ; เอกมนฺตำ นิสินฺโน โข อายสฺมา อานนฺโท อายสฺมนฺตำ สารีปุตฺตำ เอตทโวจ

“สิยา นุ โข อาวุโส สารีปุตฺต ภิกฺขุโน ตถารูโป สมาธิปฏิลาโภ, ยถา เนว ปจวิยำ ปจวีสญฺญี อสฺส ฯเปฯ ยมิทำ ทิฏฺฐำ สุตำ มุตำ วิญฺญาตำ ปตฺตำ ปริเยสิตำ อนุวิจริตำ มนสา, ตตฺราปิ น สญฺญี อสฺส, สญฺญี จ[๑] ปน อสฺสาติ.

“สิยา อาวุโส อานนฺท ภิกฺขุโน ตถารูโป สมาธิปฏิลาโภ, ยถา เนว ปจวิยำ ปจวีสญฺญี อสฺส ฯเปฯ ยมิทำ ทิฏฺฐำ สุตำ มุตำ วิญฺญาตำ ปตฺตำ ปริเยสิตำ อนุวิจริตำ มนสา, ตตฺราปิ น สญฺญี อสฺส, สญฺญี จ ปน อสฺสาติ.

“ยถากถำ ปนาวุโส สารีปุตฺต สิยา ภิกฺขุโน ตถารูโป สมาธิปฏิลาโภ, ยถา เนว ปจวิยำ ปจวีสญฺญี อสฺส ฯเปฯ ยมิทำ ทิฏฺฐำ สุตำ มุตำ วิญฺญาตำ ปตฺตำ ปริเยสิตำ อนุวิจริตำ มนสา, ตตฺราปิ น สญฺญี อสฺส, สญฺญี จ ปน อสฺสาติ.

---

[๑] ฉ.,เท. จสทฺโท น ทิสฺสติ.

"อิธาวุโส อานนฺท ภิกฺขุ เอวํสญฺญี โหติ 'เอตํ สนฺตํ, เอตํ ปณีตํ, ยทิทํ สพฺพสงฺขารสมโถ สพฺพูปธิปฏินิสฺสคฺโค ตณฺหกฺขโย วิราโค นิโรโธ นิพฺพานนฺติ; เอวํ โข อาวุโส อานนฺท สิยา ภิกฺขุโน ตถารูโป สมาธิปฏิลาโภ, ยถา เนว ปฐวิยํ ปฐวีสญฺญี อสฺส ฯเปฯ ยมิทํ ทิฏฺฐํ สุตํ มุตํ วิญฺญาตํ ปตฺตํ ปริเยสิตํ อนุวิจริตํ มนสา, ตตฺราปิ น สญฺญี อสฺส, สญฺญี จ ปน อสฺสาติ.

"อจฺฉริยํ อาวุโส, อพฺภูตํ อาวุโส, ยตฺร หิ นาม สตฺถุ จ[๑] สาวกสฺส จ อตฺเถน อตฺถํ[๒] พฺยญฺชเนน พฺยญฺชนํ สํสนฺทิสฺสติ สเมสฺสติ น วิคยฺหิสฺสติ,[๓] ยทิทํ อคฺคปทสฺมึ. อิทานาหํ อาวุโส ภควนฺตํ อุปสงฺกมิตฺวา เอตมตฺถํ อปุจฺฉึ, ภควาปิ เม [๔] เอเตหิ ปเทหิ เอเตหิ พฺยญฺชเนหิ เอตมตฺถํ พฺยากาสิ; เสยฺยถาปิ อายสฺมา สารีปุตฺโต, อจฺฉริยํ อาวุโส, อพฺภูตํ อาวุโส, ยตฺร หิ นาม สตฺถุ จ สาวกสฺส จ อตฺเถน อตฺถํ พฺยญฺชเนน พฺยญฺชนํ สํสนฺทิสฺสติ สเมสฺสติ น วิคยฺหิสฺสติ, ยทิทํ อคฺคปทสฺมินฺติ. สตฺตมํ.

๘. มนสิการสุตฺตํ

[๘] อถ โข อายสฺมา อานนฺโท, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ; เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา อานนฺโท ภควนฺตํ เอตทโวจ

---

[๑] ฉ.,เท. เจว [๒] ฉ.,เท. อตฺโถ, เอวมุปริปิ.
[๓] อิ. วิคฺคหิสฺสติ, เอวมุปริปิ. [๔] ฉ.,เท. เอเตหิ อกฺขเรหิ

“สิยา นุ โข ภนฺเต ภิกฺขุโน ตถารูโป สมาธิปฏิลาโภ, ยถา น จกฺขุ์ มนสิกเรยฺย, น รูป์ มนสิกเรยฺย, น โสตๆ มนสิกเรยฺย, น สทฺทๆ มนสิกเรยฺย, น ฆานๆ มนสิกเรยฺย, น คนฺธๆ มนสิกเรยฺย, น ชิวฺหๆ มนสิกเรยฺย, น รสๆ มนสิกเรยฺย, น กายๆ มนสิกเรยฺย, น โผฏฺ‌ฐพฺพๆ มนสิกเรยฺย, น ปฐวึ มนสิกเรยฺย, น อาป์ มนสิกเรยฺย, น เตชๆ มนสิกเรยฺย, น วายๆ มนสิกเรยฺย, น อากาสานญฺจายตนๆ มนสิกเรยฺย, น วิญฺญาณญฺจายตนๆ มนสิกเรยฺย, น อากิญฺจญฺญายตนๆ มนสิกเรยฺย, น เนวสญฺญานาสญฺญายตนๆ มนสิกเรยฺย, น อิธโลกๆ มนสิกเรยฺย, น ปรโลกๆ มนสิกเรยฺย, ยมิทๆ ทิฏฺ‌ฐๆ สุตๆ มุตๆ วิญฺญาตๆ ปตฺตๆ ปริเยสิตๆ อนุวิจริตๆ มนสา, ตมฺปิ น มนสิกเรยฺย, มนสิ จ ปน กเรยฺยาติ.

“สิยา อานนฺท ภิกฺขุโน ตถารูโป สมาธิปฏิลาโภ, ยถา น จกฺขุ์ มนสิกเรยฺย, น รูป์ มนสิกเรยฺย, น โสตๆ มนสิกเรยฺย, น สทฺทๆ มนสิกเรยฺย, น ฆานๆ มนสิกเรยฺย, น คนฺธๆ มนสิกเรยฺย, น ชิวฺหๆ มนสิกเรยฺย, น รสๆ มนสิกเรยฺย, น กายๆ มนสิกเรยฺย, น โผฏฺ‌ฐพฺพๆ มนสิกเรยฺย, น ปฐวึ มนสิกเรยฺย, น อาป์ มนสิกเรยฺย, น เตชๆ มนสิกเรยฺย, น วายๆ มนสิกเรยฺย, น อากาสานญฺจายตนๆ มนสิกเรยฺย, น วิญฺญาณญฺจายตนๆ มนสิกเรยฺย, น อากิญฺจญฺญายตนๆ มนสิกเรยฺย, น เนวสญฺญานาสญฺญายตนๆ มนสิกเรยฺย, น อิธโลกๆ มนสิกเรยฺย, น ปรโลกๆ มนสิกเรยฺย, ยมิทๆ ทิฏฺ‌ฐๆ สุตๆ มุตๆ วิญฺญาตๆ ปตฺตๆ ปริเยสิตๆ อนุวิจริตๆ มนสา, ตมฺปิ น มนสิกเรยฺย, มนสิ จ ปน กเรยฺยาติ.

"ยถากถํ ปน ภนฺเต สิยา ภิกฺขุโน ตถารูเป สมาธิปฏิลาโภ, ยถา น จกฺขุํ มนสิกเรยฺย, น รูปา มนสิกเรยฺย ฯเปฯ ยมิทํ ทิฏฺฐํ สุตํ มุตํ วิญฺญาตํ ปตฺตํ ปริเยสิตํ อนุวิจริตํ มนสา, ตมฺปิ น มนสิกเรยฺย, มนสิ จ ปน กเรยฺยาติ.

"อิธานนฺท ภิกฺขุ เอวํ มนสิกโรติ 'เอตํ สนฺตํ, เอตํ ปณีตํ, ยทิทํ สพฺพสงฺขารสมโถ สพฺพูปธิปฏินิสฺสคฺโค ตณฺหกฺขโย วิราโค นิโรโธ นิพฺพานนฺติ; เอวํ โข อานนฺท สิยา ภิกฺขุโน ตถารูเป สมาธิปฏิลาโภ, ยถา น จกฺขุํ มนสิกเรยฺย, น รูปา มนสิกเรยฺย, น โสตํ มนสิกเรยฺย, น สทฺทา มนสิกเรยฺย, น ฆานํ มนสิกเรยฺย, น คนฺธา มนสิกเรยฺย, น ชิวฺหา มนสิกเรยฺย, น รสา มนสิกเรยฺย, น กายา มนสิกเรยฺย, น โผฏฺฐพฺพา มนสิกเรยฺย, น ปฐวึ มนสิกเรยฺย, น อาปา มนสิกเรยฺย, น เตชา มนสิกเรยฺย, น วายา มนสิกเรยฺย, น อากาสานญฺจายตนา มนสิกเรยฺย, น วิญฺญาณญฺจายตนา มนสิกเรยฺย, น อากิญฺจญฺญายตนา มนสิกเรยฺย, น เนวสญฺญานาสญฺญายตนา มนสิกเรยฺย, น อิธโลกา มนสิกเรยฺย, น ปรโลกา มนสิกเรยฺย, ยมิทํ ทิฏฺฐํ สุตํ มุตํ วิญฺญาตํ ปตฺตํ ปริเยสิตํ อนุวิจริตํ มนสา, ตมฺปิ น มนสิกเรยฺย, มนสิ จ ปน กเรยฺยาติ. อฏฺฐมํ.

๙. สนฺธสุตฺตํ[๑]

[๙] เอกํ สมยํ ภควา นาทิเก[๒] วิหรติ อิญฺชกาวสเถ[๓] อถ โข อายสฺมา สนฺโธ,[๔] เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา

---

[๑] ฉ.,เท. สทฺธสุตฺตํ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. นาติเก
[๓] ฉ.,เท.,อิ. คิญฺชกาวสเก
[๔] ฉ.,เท. สทฺโธ, เอวมุปริปิ.

ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ; เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข อายสฺมนฺตา สนฺธา ภควา เอตทโวจ

"อาชานียฆายิตา โข สนฺธ ฆาย[๑] มา ขพฺพุงฺคฆายิตา[๒] กถญฺจ สนฺธ[๓] ขพฺพุงฺคฆายิตา โหติ. อสฺสขพฺพุงฺโค หิ สนฺธ โทณิยา พนฺโธ[๔] ยวสสฺสา ยวสสฺสนฺติ[๕] ฆายติ. ตา กิสฺส เหตุ. น หิ สนฺธ อสฺสขพฺพุงฺคสฺส โทณิยา พนฺธสฺส เอวา โหติ "กึ นุ โข มา อชฺช อสฺสทมฺมสารถิ การณา กาเรสฺสติ, กิมสฺสาหา ปฏิกโรมีติ. โส โทณิยา พนฺโธ "ยวสสฺสา ยวสสฺสนฺติ ฆายติ. เอวเมว โข สนฺธ อิเธกจฺโจ ปุริสขพฺพุงฺโค อรญฺญคโตปิ รุกฺขมูลคโตปิ สุญฺญาคารคโตปิ กามราคปริยุฏฺฐิเตน เจตสา วิหรติ กามราคปเรเตน อุปฺปนฺนสฺส จ กามราคสฺส นิสฺสรณา ยถาภูตา นปฺปชานาติ. โส กามราคเยว อนนฺตรา[๖] กริตฺวา ฆายติ ปชฺฆายติ นิชฺฆายติ อวชฺฆายติ พฺยาปาทปริยุฏฺฐิเตน เจตสา วิหรติ ฯเปฯ ถีนมิทฺธปริยุฏฺฐิเตน เจตสา วิหรติ ฯเปฯ อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจปริยุฏฺฐิเตน เจตสา วิหรติ ฯเปฯ วิจิกิจฺฉาปริยุฏฺฐิเตน เจตสา วิหรติ วิจิกิจฺฉาปเรเตน, อุปฺปนฺนาย จ วิจิกิจฺฉาย นิสฺสรณา ยถาภูตา นปฺปชานาติ, โส วิจิกิจฺฉาเยว อนนฺตรา กริตฺวา ฆายติ ปชฺฆายติ นิชฺฆายติ อวชฺฆายติ. โส ปญฺจวิมฺปิ นิสฺสาย ฆายติ, อาปมฺปิ นิสฺสาย ฆายติ, เตชมฺปิ นิสฺสาย ฆายติ, วายมฺปิ นิสฺสาย ฆายติ, อากาสานญฺจายตนมฺปิ นิสฺสาย ฆายติ, วิญฺญาณญฺจายตนมฺปิ นิสฺสาย ฆายติ, อากิญฺจญฺญายตนมฺปิ นิสฺสาย ฆายติ, เนวสญฺญานาสญฺญายตนมฺปิ นิสฺสาย ฆายติ, อิธโลกมฺปิ นิสฺสาย

---

[๑] อิ. ฆายถ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. ขพฺพุงฺกฆายิตา
[๓] ฉ.,เท. อยา ปาโฐ น ทิสฺสติ.
[๔] ฉ.,เท.,อิ. พทฺโธ, เอวมุปริปิ.
[๕] ฉ.,เท.,อิ. ยวา ยวสนฺติ, เอวมุปริปิ.
[๖] ฉ.,เท.,อิ. อนนฺตรา กริตฺวา

ฌายติ, ปรโลกมฺปิ นิสฺสาย ฌายติ, ยมิทำ ทิฏฺฐํ สุตำ มุตำ วิญฺญาตำ ปตฺตำ ปริเยสิตำ อนุวิจริตำ มนสา, ตมฺปิ นิสฺสาย ฌายติ, เอวำ โข สนฺธ ปุริสขพฺพุงฺคฌายิตำ โหติ.

กถญฺจ สนฺธ อาชานียฌายิตำ โหติ, ภทฺโร หิ สนฺธ อสฺสาชานีโย โทณิยา พนฺโธ น "ยวสสฺสำ ยวสสฺสนฺติ ฌายติ. ตำ กิสฺส เหตุ. ภทฺรสฺส หิ สนฺธ อสฺสาชานียสฺส โทณิยา พนฺธสฺส เอวำ โหติ "กึ นุ โข มำ อชฺช อสฺสทมฺมสารถิ การณำ กาเรสฺสติ, กิมสฺสาหำ ปฏิกโรมีติ. โส โทณิยา พนฺโธ น "ยวสสฺสำ ยวสสฺสนฺติ ฌายติ. ภทฺโร หิ สนฺธ อสฺสาชานีโย ยถา อิณำ ยถาพนฺธำ ยถา[๑] ชานิ ยถา กลึ,[๑] เอวำ ปโตทสฺส อชฺโฌหรณำ สมนุปสฺสติ. เอวเมว โข สนฺธ ภทฺโร ปุริสาชานีโย อรญฺญคโตปิ รุกฺขมูลคโตปิ สุญฺญาคารคโตปิ น กามราคปริยุฏฺฐิเตน เจตสา วิหรติ กามราคปเรเตน, อุปฺปนฺนสฺส จ กามราคสฺส นิสฺสรณำ ยถาภูตำ ปชานาติ, น พฺยาปาทปริยุฏฺฐิเตน เจตสา วิหรติ ฯเปฯ น ถีนมิทฺธปริยุฏฺฐิเตน เจตสา วิหรติ ฯเปฯ น อุทฺธจฺจ-กุกฺกุจฺจปริยุฏฺฐิเตน เจตสา วิหรติ ฯเปฯ น วิจิกิจฺฉาปริยุฏฺฐิเตน เจตสา วิหรติ น วิจิกิจฺฉาปเรเตน, อุปฺปนฺนาย จ วิจิกิจฺฉาย นิสฺสรณำ ยถาภูตำ ปชานาติ. โส เนว ปถวึ นิสฺสาย ฌายติ, น อาปำ นิสฺสาย ฌายติ, น เตชำ นิสฺสาย ฌายติ, น วายำ นิสฺสาย ฌายติ, น อากาสานญฺจายตนำ นิสฺสาย ฌายติ, น วิญฺญาณญฺจายตนำ นิสฺสาย ฌายติ, น อากิญฺจญฺญายตนำ นิสฺสาย ฌายติ, น เนวสญฺญานาสญฺญายตนำ นิสฺสาย ฌายติ, น อิธโลกำ

[๑-๑] ฉ.,เท.,อิ. ยถา ชานึ ยถา กลึ

นิสฺสาย ฌายติ, น ปรโลกํ นิสฺสาย ฌายติ, ยมิทํ ทิฏฺฐํ สุตํ มุตํ วิญฺญาตํ ปตฺตํ ปริเยสิตํ อนุวิจริตํ มนสา, ตมฺปิ นิสฺสาย น ฌายติ; ฌายติ จ ปน เอวํฌายิญฺจ ปน สนฺธ ภทฺรํ ปุริสาชานียํ สอินฺทา เทวา สพฺรหฺมกา สปชาปติกา อารกาว นมสฺสนฺติ

"นโม เต ปุริสาชญฺญ นโม เต ปุริสุตฺตม,
ยสฺส เตนาภิชานาม ยมฺปิ นิสฺสาย ฌายตีติ.[๑]

เอวํ วุตฺเต, อายสฺมา สนฺโช ภควนฺตํ เอตทโวจ "กถํ ฌายี ปน ภนฺเต ภทฺโร ปุริสาชานีโย ฌายติ,[๒] โส เนว ปจวึ นิสฺสาย ฌายติ, น อาปึ นิสฺสาย ฌายติ, น เตชํ นิสฺสาย ฌายติ, น วายุ นิสฺสาย ฌายติ, น อากาสานญฺจายตนํ นิสฺสาย ฌายติ, น วิญฺญาณญฺจายตนํ นิสฺสาย ฌายติ, น อากิญฺจญฺญายตนํ นิสฺสาย ฌายติ, น เนวสญฺญานาสญฺญายตนํ นิสฺสาย ฌายติ, น อิธโลกํ นิสฺสาย ฌายติ, น ปรโลกํ นิสฺสาย ฌายติ, ยมิทํ ทิฏฺฐํ สุตํ มุตํ วิญฺญาตํ ปตฺตํ ปริเยสิตํ อนุวิจริตํ มนสา, ตมฺปิ นิสฺสาย น ฌายติ; ฌายติ จ ปน. กถํ ฌายิญฺจ ปน ภนฺเต ภทฺรํ ปุริสาชานียํ สอินฺทา เทวา สพฺรหฺมกา สปชาปติกา อารกาว นมสฺสนฺติ

"นโม เต ปุริสาชญฺญ นโม เต ปุริสุตฺตม,
ยสฺส เตนาภิชานาม ยมฺปิ นิสฺสาย ฌายตีติ.[๑]

อิธ สนฺธ ภทฺรสฺส ปุริสาชานียสฺส ปจวิยา ปจวีสญฺญา วิภูตา โหติ, อาปสฺมึ อาโปสญฺญา วิภูตา โหติ, เตชสฺมึ

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ฌายสีติ [๒] ฉ.,เท. อยํ ปาโจ น ทิสฺสติ.

เตโชสญฺญา วิภูตา โหติ, วายสฺมึ วาโยสญฺญา วิภูตา โหติ, อากาสานญฺจายตเน อากาสานญฺจายตนสญฺญา วิภูตา โหติ, วิญฺญาณญฺจายตเน วิญฺญาณญฺจายตนสญฺญา วิภูตา โหติ, อากิญฺจญฺญายตเน อากิญฺจญฺญายตนสญฺญา วิภูตา โหติ, เนวสญฺญานาสญฺญายตเน เนวสญฺญานาสญฺญายตนสญฺญา วิภูตา โหติ, อิธโลเก อิธโลกสญฺญา วิภูตา โหติ, ปรโลเก ปรโลกสญฺญา วิภูตา โหติ, ยมิทํ ทิฏฺฐํ สุตํ มุตํ วิญฺญาตํ ปตฺตํ ปริเยสิตํ อนุวิจริตํ มนสา, ตตฺราปิ สญฺญา วิภูตา โหติ,

เอวํฌายี โข สนฺธ ภทฺโร ปุริสาชานีโย เนว ปถวึ นิสฺสาย ฌายติ, น อาปึ นิสฺสาย ฌายติ, น เตชํ นิสฺสาย ฌายติ, น วายุ นิสฺสาย ฌายติ, น อากาสานญฺจายตนํ นิสฺสาย ฌายติ, น วิญฺญาณญฺจายตนํ นิสฺสาย ฌายติ, น อากิญฺจญฺญายตนํ นิสฺสาย ฌายติ, น เนวสญฺญานาสญฺญายตนํ นิสฺสาย ฌายติ, น อิธโลกํ นิสฺสาย ฌายติ, น ปรโลกํ นิสฺสาย ฌายติ, ยมิทํ ทิฏฺฐํ สุตํ มุตํ วิญฺญาตํ ปตฺตํ ปริเยสิตํ อนุวิจริตํ มนสา, ตมฺปิ นิสฺสาย น ฌายติ; ฌายติ จ ปน. เอวํฌายิญฺจ ปน สนฺธ ภทฺรํ ปุริสาชานียํ สอินฺทา เทวา สพฺรหฺมกา สปชาปติกา อารกาว นมสฺสนฺติ

"นโม เต ปุริสาชญฺญ นโม เต ปุริสุตฺตม
ยสฺส เตนาภิชานาม ยมฺปิ นิสฺสาย ฌายตีติ.[๑] นวมํ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ฌายสีติ

๑๐. โมรนิวาปสุตฺตं

[๑๐] เอกं สมยं ภควา ราชคเห วิหรติ โมรนิวาเป ปริพฺพาชการาเม. ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ "ภิกฺขโวติ. "ภทนฺเตติ เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจสฺโสสุํ. ภควา เอตทโวจ ตีหิ ภิกฺขเว ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อจฺจนฺตนิฏฺโฐ โหติ, อจฺจนฺตโยคกฺเขมี อจฺจนฺตพฺรหฺมจารี อจฺจนฺตปริโยสาโน เสฏฺโฐ เทวมนุสฺสานํ. กตเมหิ ตีหิ. อเสกฺเขน[๑] สีลกฺขนฺเธน อเสกฺเขน สมาธิกฺขนฺเธน อเสกฺเขน ปญฺญากฺขนฺเธน. อิเมหิ โข ภิกฺขเว ตีหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อจฺจนฺตนิฏฺโฐ โหติ, อจฺจนฺตโยคกฺเขมี อจฺจนฺตพฺรหฺมจารี อจฺจนฺตปริโยสาโน เสฏฺโฐ เทวมนุสฺสานํ.

อปเรหิปิ ภิกฺขเว ตีหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อจฺจนฺตนิฏฺโฐ โหติ อจฺจนฺตโยคกฺเขมี อจฺจนฺตพฺรหฺมจารี อจฺจนฺตปริโยสาโน เสฏฺโฐ เทวมนุสฺสานํ. กตเมหิ ตีหิ. อิทฺธิปาฏิหาริเยน อาเทสนาปาฏิหาริเยน อนุสาสนีปาฏิหาริเยน. อิเมหิ โข ภิกฺขเว ตีหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อจฺจนฺตนิฏฺโฐ โหติ, อจฺจนฺตโยคกฺเขมี อจฺจนฺตพฺรหฺมจารี อจฺจนฺตปริโยสาโน เสฏฺโฐ เทวมนุสฺสานํ.

อปเรหิปิ ภิกฺขเว ตีหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อจฺจนฺตนิฏฺโฐ โหติ, อจฺจนฺตโยคกฺเขมี อจฺจนฺตพฺรหฺมจารี อจฺจนฺตปริโยสาโน เสฏฺโฐ เทวมนุสฺสานํ. กตเมหิ ตีหิ. สมฺมาทิฏฺฐิยา สมฺมาญาเณน สมฺมาวิมุตฺติยา. อิเมหิ โข ภิกฺขเว ตีหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อจฺจนฺตนิฏฺโฐ โหติ, อจฺจนฺตโยคกฺเขมี อจฺจนฺตพฺรหฺมจารี อจฺจนฺตปริโยสาโน เสฏฺโฐ เทวมนุสฺสานํ.

---

[๑] ฉ.,เท. อเสเขน, เอวมุปริปิ.

ทฺวีหิ ภิกฺขเว ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อจฺจนฺตนิฏฺโฐ โหติ, อจฺจนฺตโยคกฺเขมี อจฺจนฺตพฺรหฺมจารี อจฺจนฺตปริโยสาโน เสฏฺโฐ เทวมนุสฺสานํ. กตเมหิ ทฺวีหิ. วิชฺชาย จรเณน. อิเมหิ โข ภิกฺขเว ทฺวีหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อจฺจนฺตนิฏฺโฐ โหติ, อจฺจนฺตโยคกฺเขมี อจฺจนฺตพฺรหฺมจารี อจฺจนฺตปริโยสาโน เสฏฺโฐ เทวมนุสฺสานํ. พฺรหฺมุนาเปสา ภิกฺขเว สนงฺกุมาเรน คาถา ภาสิตา

"ขตฺติโย เสฏฺโฐ ชเนตสฺมึ, เย โคตฺตปฏิสาริโน,
วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน, โส เสฏฺโฐ เทวมานุเสติ.

สา โข ปเนสา ภิกฺขเว [๑] สนงฺกุมาเรน คาถา สุคีตา[๒] โน ทุคฺคีตา[๒] [๓] สุภาสิตา โน ทุพฺภาสิตา; อตฺถสญฺหิตา โน อนตฺถสญฺหิตา; อนุมตา มยา, อหํ[๔] ภิกฺขเว เอวํ วทามิ

"ขตฺติโย เสฏฺโฐ ชเนตสฺมึ, เย โคตฺตปฏิสาริโน
วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน, โส เสฏฺโฐ เทวมานุเสติ.

ปญฺโม นิสฺสายวคฺโค.[๕]

ตสฺสุทฺทานํ[๖]

กิมตฺถิยา เจตนา ตโย อุปนิสา พฺยสเนน จ
สญฺญามนสิกาโร[๗] เสกฺโข โมรนิวาปเนน จ.[๗]

---

[๑] สี.,อิ. พฺรหฺมุนา
[๒-๒] ฉ.,เท. อิเม ปาจา น ทิสฺสนฺติ.
[๓] ฉ.,เท. คาถา ภาสิตา
[๔] ฉ.,เท.,อิ. อหมฺปิ
[๕] ฉ.,เท. นิสฺสยวคฺโค
[๖] อิ. ตตฺรุทฺทานํ
[๗-๗] ฉ.,เท. เทฺว สญฺญา มนสิกาโร สทฺโธ โปรนิวาปกนฺติ.
อิ. สญฺญามนสิการา เสโข โมรนิวาปเนน จาติ.

๒. อนุสฺสติวคฺโค

๑. ปฐมมหานามสุตฺตํ

[๑๑] เอกํ สมยํ ภควา สกฺเกสุ วิหรติ กปิลวตฺถุสฺมึ นิโคฺรธาราเม. เตน โข ปน สมเยน สมฺพหุลา ภิกฺขู ภควโต จีวรกมฺมํ กโรนฺติ “นิฏฺฐิตจีวโร ภควา เตมาสจฺจเยน จาริกํ ปกฺกมิสฺสตีติ. อสฺโสสิ โข มหานาโม สกฺโก “สมฺพหุลา กิร ภิกฺขู ภควโต จีวรกมฺมํ กโรนฺติ “นิฏฺฐิตจีวโร ภควา เตมาสจฺจเยน จาริกํ ปกฺกมิสฺสตีติ.

อถ โข มหานาโม สกฺโก, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ; เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข มหานาโม สกฺโก ภควนฺตํ เอตทโวจ “สุตเมตํ ภนฺเต ‘สมฺพหุลา กิร ภิกฺขู ภควโต จีวรกมฺมํ กโรนฺติ, นิฏฺฐิตจีวโร ภควา เตมาสจฺจเยน จาริกํ ปกฺกมิสฺสตีติ, เตสํ โน ภนฺเต นานาวิหาเรหิ วิหรตํ เกน[๑] วิหาเรน วิหาตพฺพนฺติ.

“สาธุ สาธุ มหานาม, เอตํ โข มหานาม ตุมฺหากํ ปฏิรูปํ กุลปุตฺตานํ, ยํ ตุมฺเห ตถาคตํ อุปสงฺกมิตฺวา ปุจฺเฉยฺยาถ “เตสํ โน ภนฺเต นานาวิหาเรหิ วิหรตํ เกน วิหาเรน วิหาตพฺพนฺติ. สทฺโธ โข มหานาม อาราธโก โหติ, โน อสทฺโธ; อารทฺธวีริโย อาราธโก โหติ, โน กุสีโต; อุปฏฺฐิตสติ อาราธโก โหติ, โน มุฏฺฐสฺสติ; สมาหิโต อาราธโก โหติ, โน อสมาหิโต; ปญฺญวา อาราธโก โหติ, โน ทุปฺปญฺโญ อิเมสุ โข ตฺวํ มหานาม ปญฺจสุ ธมฺเมสุ ปติฏฺฐาย ฉ ธมฺเม อุตฺตรึ ภาเวยฺยาสิ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. เกนสฺส, เอวมุปริปิ.

อิธ ตฺวํ มหานาม ตถาคตํ อนุสฺสเรยฺยาสิ “อิติปิ โส ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน สุคโต โลกวิทู อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาติ. ยสฺมึ มหานาม สมเย อริยสาวโก ตถาคตํ อนุสฺสรติ, เนวสฺส ตสฺมึ สมเย ราคปริยุฏฺฐิตं จิตฺตํ โหติ, น โทสปริยุฏฺฐิตं จิตฺตํ โหติ, น โมหปริยุฏฺฐิตं จิตฺตํ โหติ; อุชุคตเมวสฺส ตสฺมึ สมเย จิตฺตํ โหติ ตถาคตํ อารพฺภ. อุชุคตจิตฺโต โข ปน มหานาม อริยสาวโก ลภติ อตฺถเวทํ, ลภติ ธมฺมเวทํ, ลภติ ธมฺมูปสญฺหิตं ปามุชฺชํ ปมุทิตสฺส ปีติ ชายติ, ปีติมนสฺส กาโย ปสฺสมฺภติ, ปสฺสทฺธกาโย สุขํ เวทิยติ, สุขิโน จิตฺตं สมาธิยติ. อยं วุจฺจติ มหานาม อริยสาวโก วิสมคตาย ปชาย สมปฺปตฺโต วิหรติ, สพฺยาปชฺฌาย ปชาย อพฺยาปชฺโฌ วิหรติ, ธมฺมโสตสมาปนฺโน พุทฺธานุสฺสตึ ภาเวติ.

ปุน จปรं ตฺวํ มหานาม ธมฺมํ อนุสฺสเรยฺยาสิ “สฺวากฺขาโต ภควตา ธมฺโม สนฺทิฏฺฐิโก อกาลิโก เอหิปสฺสิโก โอปนยิโก[๑] ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ วิญฺญูหีติ. ยสฺมึ มหานาม สมเย อริยสาวโก ธมฺมํ อนุสฺสรติ, เนวสฺส ตสฺมึ สมเย ราคปริยุฏฺฐิตं จิตฺตํ โหติ, น โทสปริยุฏฺฐิตं จิตฺตํ โหติ, น โมหปริยุฏฺฐิตं จิตฺตํ โหติ; อุชุคตเมวสฺส ตสฺมึ สมเย จิตฺตํ โหติ ธมฺมं อารพฺภ. อุชุคตจิตฺโต โข ปน มหานาม อริยสาวโก ลภติ อตฺถเวทํ, ลภติ ธมฺมเวทํ, ลภติ ธมฺมูปสญฺหิตं ปามุชฺชํ ปมุทิตสฺส ปีติ ชายติ, ปีติมนสฺส กาโย ปสฺสมฺภติ, ปสฺสทฺธกาโย สุขํ เวทิยติ, สุขิโน จิตฺตं

---

[๑] ฉ.,เท. โอปเนยฺยิโก, เอวมุปริปิ.

สมาธิยติ. อยํ วุจฺจติ มหานาม อริยสาวโก วิสมคตาย ปชาย สมปฺปตฺโต วิหรติ, สพฺยาปชฺฌาย ปชาย อพฺยาปชฺโฌ วิหรติ, ธมฺมโสตสมาปนฺโน ธมฺมานุสฺสตึ ภาเวติ.

ปุน จปรํ ตฺวํ มหานาม สงฺฆํ อนุสฺสเรยฺยาสิ "สุปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ, อุชุปฏิปนฺโน[๑] ภควโต สาวกสงฺโฆ, ญายปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ, สามีจิปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ, ยทิทํ จตฺตาริ ปุริสยุคานิ อฏฺฐ ปุริสปุคฺคลา, เอส ภควโต สาวกสงฺโฆ, อาหุเนยฺโย ปาหุเนยฺโย ทกฺขิเณยฺโย อญฺชลีกรณีโย อนุตฺตรํ ปุญฺญกฺเขตฺตํ โลกสฺสาติ. ยสฺมึ มหานาม สมเย อริยสาวโก สงฺฆํ อนุสฺสรติ, เนวสฺส ตสฺมึ สมเย ราคปริยุฏฺฐิตं จิตฺตํ โหติ, น โทสปริยุฏฺฐิตं จิตฺตํ โหติ, น โมหปริยุฏฺฐิตं จิตฺตํ โหติ; อุชุคตเมวสฺส ตสฺมึ สมเย จิตฺตํ โหติ สงฺฆํ อารพฺภ. อุชุคตจิตฺโต โข ปน มหานาม อริยสาวโก ลภติ อตฺถเวทํ, ลภติ ธมฺมเวทํ, ลภติ ธมฺมูปสญฺหิตं ปามุชฺชํ. ปมุทิตสฺส ปีติ ชายติ, ปีติมนสฺส กาโย ปสฺสมฺภติ, ปสฺสทฺธกาโย สุขं เวทิยติ, สุขิโน จิตฺตं สมาธิยติ. อยํ วุจฺจติ มหานาม อริยสาวโก วิสมคตาย ปชาย สมปฺปตฺโต วิหรติ, สพฺยาปชฺฌาย ปชาย อพฺยาปชฺโฌ วิหรติ, ธมฺมโสตสมาปนฺโน สงฺฆานุสฺสตึ ภาเวติ.

ปุน จปรํ ตฺวํ มหานาม อตฺตโน สีลานิ อนุสฺสเรยฺยาสิ "อขณฺฑานิ อจฺฉิทฺทานิ อสพลานิ อกมฺมาสานิ ภุชิสฺสานิ วิญฺญุปสฏฺฐานิ อปรามฏฺฐานิ สมาธิสංวตฺตนิกานีติ.[๒] ยสฺมึ มหานาม สมเย อริยสาวโก สีลํ อนุสฺสรติ, เนวสฺส ตสฺมึ สมเย ราคปริยุฏฺฐิตं

---

[๑] ฉ.,เท. อุชุปฺปฏิปนฺโน [๒] ฉ.,เท. อิติสทฺโท น ทิสฺสติ.

จิตฺตํ โหติ, น โทสปริยุฏฺฐิตํ จิตฺตํ โหติ, น โมหปริยุฏฺฐิตํ จิตฺตํ โหติ; อุชุคตเมวสฺส ตสฺมึ สมเย จิตฺตํ โหติ สีลํ อารพฺภ. อุชุคตจิตฺโต โข ปน มหานาม อริยสาวโก ลภติ อตฺถเวทํ, ลภติ ธมฺมเวทํ, ลภติ ธมฺมูปสญฺหิตํ ปามุชฺชํ. ปมุทิตสฺส ปีติ ชายติ, ปีติมนสฺส กาโย ปสฺสมฺภติ, ปสฺสทฺธกาโย สุขํ เวทิยติ, สุขิโน จิตฺตํ สมาธิยติ. อยํ วุจฺจติ มหานาม อริยสาวโก วิสมคตาย ปชาย สมปฺปตฺโต วิหรติ, สพฺยาปชฺฌาย ปชาย อพฺยาปชฺโฌ วิหรติ, ธมฺมโสตสมาปนฺโน สีลานุสฺสตึ ภาเวติ.

ปุน จปรํ ตฺวํ มหานาม อตฺตโน จาคํ อนุสฺสเรยฺยาสิ “ลาภา วต เม, สุลทฺธํ วต เม, โยหํ มจฺเฉรมลปริยุฏฺฐิตาย ปชาย วิคตมลมจฺเฉเรน เจตสา อคารํ อชฺฌาวสามิ มุตฺตจาโค ปยตปาณี[๑] โวสฺสคฺครโต ยาจโยโค ทานสංวิภาครโตติ. ยสฺมึ มหานาม สมเย อริยสาวโก จาคํ อนุสฺสรติ, เนวสฺส ตสฺมึ สมเย ราคปริยุฏฺฐิตं จิตฺตํ โหติ, น โทสปริยุฏฺฐิตं จิตฺตํ โหติ, น โมหปริยุฏฺฐิตं จิตฺตํ โหติ; อุชุคตเมวสฺส ตสฺมึ สมเย จิตฺตํ โหติ จาคํ อารพฺภ. อุชุคตจิตฺโต โข ปน มหานาม อริยสาวโก ลภติ อตฺถเวทं, ลภติ ธมฺมเวทं, ลภติ ธมฺมูปสญฺหิตं ปามุชฺชं. ปมุทิตสฺส ปีติ ชายติ, ปีติมนสฺส กาโย ปสฺสมฺภติ, ปสฺสทฺธกาโย สุขं เวทิยติ, สุขิโน จิตฺตं สมาธิยติ. อยं วุจฺจติ มหานาม อริยสาวโก วิสมคตาย ปชาย สมปฺปตฺโต วิหรติ, สพฺยาปชฺฌาย ปชาย อพฺยาปชฺโฌ วิหรติ, ธมฺมโสตสมาปนฺโน จาคานุสฺสตึ ภาเวติ.

---

[๑] ฉ.,เท. ปยตปาณิ

ปุน จปรํ ตฺวํ มหานาม เทวตา อนุสฺสเรยฺยาสิ “สนฺติ เทวา จาตุมฺมหาราชิกา, สนฺติ เทวา ตาวตึสา, สนฺติ เทวา ยามา, สนฺติ เทวา ตุสิตา, สนฺติ เทวา นิมฺมานรติโน, สนฺติ เทวา ปรนิมฺมิตวสวตฺติโน, สนฺติ เทวา พฺรหฺมกายิกา, สนฺติ เทวา ตทุตฺตริ.[๑] ยถารูปาย สทฺธาย สมนฺนาคตา ตา เทวตา อิโต จุตา ตตฺถ อุปฺปนฺนา,[๒] มยฺหมฺปิ ตถารูปา สทฺธา สํวิชฺชติ. ยถารูเปน สีเลน สมนฺนาคตา ตา เทวตา อิโต จุตา ตตฺถ อุปฺปนฺนา, มยฺหมฺปิ ตถารูปํ สีลํ สํวิชฺชติ. ยถารูเปน สุเตน สมนฺนาคตา ตา เทวตา อิโต จุตา ตตฺถ อุปฺปนฺนา, มยฺหมฺปิ ตถารูปํ สุตํ สํวิชฺชติ. ยถารูเปน จาเคน สมนฺนาคตา ตา เทวตา อิโต จุตา ตตฺถ อุปฺปนฺนา, มยฺหมฺปิ ตถารูโป จาโค สํวิชฺชติ. ยถารูปาย ปญฺญาย สมนฺนาคตา ตา เทวตา อิโต จุตา ตตฺถ อุปฺปนฺนา, มยฺหมฺปิ ตถารูปา ปญฺญา สํวิชฺชตีติ. ยสฺมึ มหานาม สมเย อริยสาวโก อตฺตโน จ ตาสญฺจ เทวตานํ สทฺธญฺจ สีลญฺจ สุตญฺจ จาคญฺจ ปญฺญญฺจ อนุสฺสรติ, เนวสฺส ตสฺมึ สมเย ราคปริยุฏฺฐิตํ จิตฺตํ โหติ, น โทสปริยุฏฺฐิตํ จิตฺตํ โหติ, น โมหปริยุฏฺฐิตํ จิตฺตํ โหติ; อุชุคตเมวสฺส ตสฺมึ สมเย จิตฺตํ โหติ เทวตา อารพฺภ. อุชุคตจิตฺโต โข ปน มหานาม อริยสาวโก ลภติ อตฺถเวทํ, ลภติ ธมฺมเวทํ, ลภติ ธมฺมูปสญฺหิตํ ปามุชฺชํ. ปมุทิตสฺส ปีติ ชายติ, ปีติมนสฺส กาโย ปสฺสมฺภติ, ปสฺสทฺธกาโย สุขํ เวทิยติ, สุขิโน จิตฺตํ สมาธิยติ. อยํ วุจฺจติ มหานาม อริยสาวโก วิสมคตาย ปชาย สมปฺปตฺโต วิหรติ, สพฺยาปชฺฌาย ปชาย อพฺยาปชฺโฌ วิหรติ, ธมฺมโสตสมาปนฺโน เทวตานุสฺสตึ ภาเวตีติ. ปฐมํ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ตตุตฺตริ

[๒] ฉ.,เท. ตตฺถูปปนฺนา, เอวมุปริปิ. อิ. อุปปนฺนา

๒. ทุติยมหานามสุตฺตํ

[๑๒] เอกํ สมยํ ภควา สกฺเกสุ วิหรติ กปิลวตฺถุสฺมึ นิโคฺรธาราเม. เตน โข ปน สมเยน มหานาโม สกฺโก คิลานา วุฏฺฐิโต โหติ อจิรวุฏฺฐิโต เคลญฺญา. เตน โข ปน สมเยน สมฺพหุลา ภิกฺขู ภควโต จีวรกมฺมํ กโรนฺติ “นิฏฺฐิตจีวโร ภควา เตมาสจฺจเยน จาริกํ ปกฺกมิสฺสตีติ. อสฺโสสิ โข มหานาโม สกฺโก “สมฺพหุลา กิร ภิกฺขู ภควโต จีวรกมฺมํ กโรนฺติ ‘นิฏฺฐิตจีวโร ภควา เตมาสจฺจเยน จาริกํ ปกฺกมิสฺสตีติ.

อถ โข มหานาโม สกฺโก, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ; เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข มหานาโม สกฺโก ภควนฺตํ เอตทโวจ “สุตเมตํ ภนฺเต ‘สมฺพหุลา กิร ภิกฺขู ภควโต จีวรกมฺมํ กโรนฺติ, นิฏฺฐิตจีวโร ภควา เตมาสจฺจเยน จาริกํ ปกฺกมิสฺสตีติ, เตสํ โน ภนฺเต นานาวิหาเรหิ วิหรตํ เกน วิหาเรน วิหาตพฺพนฺติ.

“สาธุ สาธุ มหานาม, เอตํ โข มหานาม ตุมฺหากํ ปฏิรูปํ กุลปุตฺตานํ, ยํ ตุมฺเห ตถาคตํ อุปสงฺกมิตฺวา ปุจฺเฉยฺยาถ “เตสํ โน ภนฺเต นานาวิหาเรหิ วิหรตํ เกน วิหาเรน วิหาตพฺพนฺติ. สทฺโธ โข มหานาม อาราธโก โหติ, โน อสทฺโธ; อารทฺธวีริโย อาราธโก โหติ, โน กุสีโต; อุปฏฺฐิตสติ อาราธโก โหติ, โน มุฏฺฐสฺสติ; สมาหิโต อาราธโก โหติ, โน อสมาหิโต; ปญฺญวา อาราธโก โหติ, โน ทุปฺปญฺโญ. อิเมสุ โข ตฺวํ มหานาม ปญฺจสุ ธมฺเมสุ ปติฏฺฐาย ฉ ธมฺเม อุตฺตรึ[๑] ภาเวยฺยาสิ.

---

[๑] ฉ.,เท. อุตฺตริ

อิธ ตฺวํ มหานาม ตถาคตํ อนุสฺสเรยฺยาสิ “อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาติ. ยสฺมึ มหานาม สมเย อริยสาวโก ตถาคตํ อนุสฺสรติ, เนวสฺส ตสฺมึ สมเย ราคปริยุฏฺฐิตํ จิตฺตํ โหติ, น โทสปริยุฏฺฐิตํ จิตฺตํ โหติ, น โมหปริยุฏฺฐิตํ จิตฺตํ โหติ; อุชุคตเมวสฺส ตสฺมึ สมเย จิตฺตํ โหติ ตถาคตํ อารพฺภ. อุชุคตจิตฺโต โข ปน มหานาม อริยสาวโก ลภติ อตฺถเวทํ, ลภติ ธมฺมเวทํ, ลภติ ธมฺมูปสญฺหิตํ ปามุชฺชํ. ปมุทิตสฺส ปีติ ชายติ, ปีติมนสฺส กาโย ปสฺสมฺภติ, ปสฺสทฺธกาโย สุขํ เวทิยติ, สุขิโน จิตฺตํ สมาธิยติ. อิมํ โข ตฺวํ มหานาม พุทฺธานุสฺสตึ คจฺฉนฺโตปิ ภาเวยฺยาสิ, จิโตปิ ภาเวยฺยาสิ, นิสินฺโนปิ ภาเวยฺยาสิ, สยาโนปิ ภาเวยฺยาสิ, กมฺมนฺตํ อธิฏฺฐหนฺโตปิ ภาเวยฺยาสิ, ปุตฺตสมฺพาธสยนํ อชฺฌาวสนฺโตปิ ภาเวยฺยาสิ.

ปุน จปรํ ตฺวํ มหานาม ธมฺมํ อนุสฺสเรยฺยาสิ ฯเปฯ สงฺฆํ อนุสฺสเรยฺยาสิ ฯเปฯ อตฺตโน สีลานิ[๑] อนุสฺสเรยฺยาสิ ฯเปฯ อตฺตโน จาคํ อนุสฺสเรยฺยาสิ ฯเปฯ เทวตา อนุสฺสเรยฺยาสิ “สนฺติ เทวา จาตุมฺมหาราชิกา สนฺติ เทวา ฯเปฯ ตทุตฺตริ. ยถารูปาย สทฺธาย สมนฺนาคตา ตา เทวตา อิโต จุตา ตตฺถ อุปฺปนฺนา, มยฺหมฺปิ ตถารูปา สทฺธา สํวิชฺชติ. ยถารูเปน สีเลน ฯเปฯ สุเตน ฯเปฯ จาเคน ฯเปฯ ปญฺญาย สมนฺนาคตา ตา เทวตา อิโต จุตา ตตฺถ อุปฺปนฺนา, มยฺหมฺปิ ตถารูปา ปญฺญา สํวิชฺชตีติ. ยสฺมึ มหานาม สมเย อริยสาวโก อตฺตโน จ ตาสญฺจ เทวตานํ สทฺธญฺจ สีลญฺจ สุตญฺจ จาคญฺจ ปญฺญญฺจ อนุสฺสรติ, เนวสฺส ตสฺมึ สมเย ราคปริยุฏฺฐิตํ จิตฺตํ โหติ, น โทสปริยุฏฺฐิตํ จิตฺตํ

---

[๑] ฉ.,เท. สีลํ

โหติ, น โมหปริยุฏฺฐิตํ จิตฺตํ โหติ; อุชุคตเมวสฺส ตสฺมึ สมเย จิตฺตํ โหติ เทวตา อารพฺภ. อุชุคตจิตฺโต โข ปน มหานาม อริยสาวโก ลภติ อตฺถเวทํ, ลภติ ธมฺมเวทํ, ลภติ ธมฺมูปสญฺหิตํ ปามุชฺชํ. ปมุทิตสฺส ปีติ ชายติ, ปีติมนสฺส กาโย ปสฺสมฺภติ, ปสฺสทฺธกาโย สุขํ เวทิยติ, สุขิโน จิตฺตํ สมาธิยติ. อิมํ โข ตฺวํ มหานาม เทวตานุสฺสตึ คจฺฉนฺโตปิ ภาเวยฺยาสิ, ฐิโตปิ ภาเวยฺยาสิ, นิสินฺโนปิ ภาเวยฺยาสิ, สยาโนปิ ภาเวยฺยาสิ, กมฺมนฺตํ อธิฏฺฐหนฺโตปิ ภาเวยฺยาสิ, ปุตฺตสมฺพาธสยนํ อชฺฌาวสนฺโตปิ ภาเวยฺยาสีติ. ทุติยํ.

๓. นนฺทิยสุตฺตํ

[๑๓] เอกํ สมยํ ภควา สกฺเกสุ วิหรติ กปิลวตฺถุสฺมึ นิโคฺรธาราเม. เตน โข ปน สมเยน ภควา สาวตฺถิยํ วสฺสาวาสํ อุปคนฺตุกาโม โหติ. อสฺโสสิ โข นนฺทิโย สกฺโก ภควา กิร สาวตฺถิยํ วสฺสาวาสํ อุปคนฺตุกาโมติ. อถ โข นนฺทิยสฺส สกฺกสฺส เอตทโหสิ "ยนฺนูนาหมฺปิ สาวตฺถิยํ วสฺสาวาสํ อุปคจฺเฉยฺยํ, ตตฺถ กมฺมนฺตญฺเจว อธิฏฺฐิสฺสามิ, ภควนฺตญฺจ ลจฺฉามิ กาเลน กาลํ ทสฺสนายาติ.

อถ โข ภควา สาวตฺถิยํ วสฺสาวาสํ อุปคจฺฉิ.[๑] นนฺทิโยปิ โข สกฺโก สาวตฺถิยํ วสฺสาวาสํ อุปคจฺฉิ. ตตฺถ กมฺมนฺตญฺเจว อธิฏฺฐาย[๒] ภควนฺตญฺจ ลจฺฉติ[๓] กาเลน กาลํ ทสฺสนาย. เตน โข ปน สมเยน สมฺพหุลา ภิกฺขู ภควโต จีวรกมฺมํ กโรนฺติ "นิฏฺฐิตจีวโร ภควา เตมาสจฺจเยน จาริกํ ปกฺกมิสฺสตีติ. อสฺโสสิ โข

---

[๑] อิ. อุปคญฺฉิ, เอวมุปริปิ. [๒] ฉ.,เท. อธิฏฺฐาสิ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. ลภิ

นนฺทิโย สกฺโก “สมฺพหุลา กิร ภิกฺขู ภควโต จีวรกมฺมํ กโรนฺติ, นิฏฺฐิตจีวโร ภควา เตมาสจฺจเยน จาริกํ ปกฺกมิสฺสตีติ.

อถ โข นนฺทิโย สกฺโก, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ, เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข นนฺทิโย สกฺโก ภควนฺตํ เอตทโวจ “สุตเมตํ ภนฺเต สมฺพหุลา กิร ภิกฺขู ภควโต จีวรกมฺมํ กโรนฺติ, นิฏฺฐิตจีวโร ภควา เตมาสจฺจเยน จาริกํ ปกฺกมิสฺสตีติ, เตสํ โน ภนฺเต นานาวิหาเรหิ วิหรตๅ เกน วิหาเรน วิหาตพฺพนฺติ.

“สาธุ สาธุ นนฺทิย, เอตํ โข นนฺทิย ตุมฺหากํ ปฏิรูปํ กุลปุตฺตานํ, ยํ ตุมฺเห ตถาคตํ อุปสงฺกมิตฺวา ปุจฺเฉยฺยาถ “เตสํ โน ภนฺเต นานาวิหาเรหิ วิหรตๅ เกน วิหาเรน วิหาตพฺพนฺติ. สทฺโธ โข นนฺทิย อาราธโก โหติ, โน อสทฺโธ; สีลวา อาราธโก โหติ, โน ทุสฺสีโล; อารทฺธวีริโย อาราธโก โหติ, โน กุสีโต; อุปฏฺฐิตสติ อาราธโก โหติ, โน มุฏฺฐสฺสติ; สมาหิโต อาราธโก โหติ, โน อสมาหิโต; ปญฺญวา อาราธโก โหติ, โน ทุปฺปญฺโญ. อิเมสุ โข เต นนฺทิย ฉสุ ธมฺเมสุ ปติฏฺฐาย ปญฺจสุ ธมฺเมสุ อชฺฌตฺตํ สติ อุปฏฺฐเปตพฺพา.[๒]

“อิธ ตฺวํ นนฺทิย ตถาคตํ อนุสฺสเรยฺยาสิ ‘อิติปิ โส ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน สุคโต โลกวิทู อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาติ. อิติ โข เต นนฺทิย ตถาคตํ อารพฺภ อชฺฌตฺตํ สติ อุปฏฺฐเปตพฺพา.

ปุน จปรํ ตฺวํ นนฺทิย ธมฺมํ อนุสฺสเรยฺยาสิ “สฺวากฺขาโต ภควตา ธมฺโม สนฺทิฏฺฐิโก อกาลิโก เอหิปสฺสิโก โอปนยิโก

ๅ อิ. วิหริตํ

[๒] ฉ.,เท. อุปฏฺฐาเปตพฺพา, เอวมุปริปิ.

ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ วิญฺญูหีติ. อิติ โข เต นนฺทิย ธมฺมํ อารพฺภ อชฺฌตฺตํ สติ อุปฏฺฐเปตพฺพา.

ปุน จปรํ ตฺวํ นนฺทิย กลฺยาณมิตฺเต อนุสฺสเรยฺยาสิ "ลาภา วต เม, สุลทฺธํ วต เม, ยสฺส [๑] กลฺยาณมิตฺตา อนุกมฺปกา อตฺถกามา โอวาทกา อนุสาสกาติ. อิติ โข เต นนฺทิย กลฺยาณมิตฺเต อารพฺภ อชฺฌตฺตํ สติ อุปฏฺฐเปตพฺพา.

ปุน จปรํ ตฺวํ นนฺทิย อตฺตโน จาคํ อนุสฺสเรยฺยาสิ "ลาภา วต เม, สุลทฺธํ วต เม, โยหํ มจฺเฉรมลปริยุฏฺฐิตาย ปชาย วิคตมลมจฺเฉเรน เจตสา อคารํ อชฺฌาวสามิ มุตฺตจาโค ปยตปาณี โวสฺสคฺครโต ยาจโยโค ทานสํวิภาครโตติ อิติ โข เต นนฺทิย จาคํ อารพฺภ อชฺฌตฺตํ สติ อุปฏฺฐเปตพฺพา.

ปุน จปรํ ตฺวํ นนฺทิย เทวตา อนุสฺสเรยฺยาสิ "ยา ตา[๒] เทวตา อติกฺกมฺเมว กพฬีการภกฺขานํ[๓] เทวตานํ[๔] สหพฺยตํ อญฺญตรํ มโนมยํ กายํ อุปปนฺนา, ตา กรณียํ อตฺตโน น สมนุปสฺสนฺติ กตสฺส วา ปฏิจฺจยํ. เสยฺยถาปิ นนฺทิย ภิกฺขุ อสมยวิมุตฺโต อกรณียํ อตฺตโน น สมนุปสฺสติ กตสฺส วา ปฏิจฺจยํ; เอวเมว โข นนฺทิย ยา ตา เทวตา อติกฺกมฺเมว กพฬีการภกฺขานํ เทวานํ สหพฺยตํ อญฺญตรํ มโนมยํ กายํ อุปปนฺนา, ตา กรณียํ อตฺตโน น สมนุปสฺสนฺติ กตสฺส วา ปฏิจฺจยนฺติ. อิติ โข เต นนฺทิย เทวตา อารพฺภ อชฺฌตฺตํ สติ อุปฏฺฐเปตพฺพา.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. เม [๒] ฉ.,เท. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.
[๓] สี. กวลีการภกฺขานํ, เอวมุปริปิ. ฉ.,เท. กพนีการาหารภิกฺขานํ [๔] อิ. เทวานํ, เอวมุปริปิ.

อิเมหิ โข นนฺทิย เอกาทสหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต อริยสาวโก ปชหเตว ปาปเก อกุสเล ธมฺเม น อุปาทิยติ. เสยฺยถาปิ นนฺทิย กุมฺโภ นิกฺกุชฺโช[๑] [๒] โน วนฺตำ ปจฺจามสติ.[๓] เสยฺยถาปิ นนฺทิย ติณา[๔] อคฺคิ มุตฺโต ฑหญฺเญว คจฺฉติ, โน ทฑฺฒำ ปจฺจุทาวตฺตติ; เอวเมว โข นนฺทิย อิเมหิ เอกาทสหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต อริยสาวโก ปชหเตว ปาปเก อกุสเล ธมฺเม น อุปาทิยตีติ. ตติยำ.

๔. สุภูติสุตฺตำ

[๑๔] อถ โข อายสฺมา สุภูติ สทฺเธน ภิกฺขุนา สทฺธึ, เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตำ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตำ นิสีทิ. เอกมนฺตำ นิสินฺนำ โข อายสฺมนฺตำ สุภูตึ ภควา เอตทโวจ

"โก นาม อยำ สุภูติ ภิกฺขูติ.

"สทฺโธ นามายำ ภนฺเต ภิกฺขุ สทฺธสฺส[๕] อุปาสกสฺส ปุตฺโต สทฺธา อคารสฺมา อนคาริยำ ปพฺพชิโตติ.

"กจฺจิ ปนายำ สุภูติ สทฺโธ ภิกฺขุ สทฺธสฺส อุปาสกสฺส ปุตฺโต สทฺธา อคารสฺมา อนคาริยำ ปพฺพชิโต สนฺทิสฺสติ สทฺธาปทาเนสูติ.

"เอตสฺส ภควา กาโล; เอตสฺส สุคต กาโล, [๖] ภควา สทฺธสฺส สทฺธาปทานานิ ภาเสยฺย. อิทานาหำ ชานิสฺสามิ, ยทิ วา อยำ ภิกฺขุ สนฺทิสฺสติ สทฺธาปทาเนสุ ยทิ วา โนติ.

---

[๑] ฉ.,เท. นิกุชฺโช
[๒] ฉ.,เท. วมเตว อุทกำ อิ. วตเมว อุทกำ
[๓] ฉ.,เท. ปจฺจาวมติ
[๔] ฉ.,เท.,อิ. สุกฺเข ติณทาเย
[๕] ฉ.,เท. สุทตฺตสฺส, เอวมุปริปิ.
[๖] ฉ.,เท.,อิ. ยำ

"เตนหิ สุภูติ สุณาหิ สาธุกํ มนสิกโรหิ; ภาสิสฺสามีติ. "เอวํ ภนฺเตติ โข อายสฺมา สุภูติ ภควโต ปจฺจสฺโสสิ. ภควา เอตทโวจ

"อิธ สุภูติ ภิกฺขุ สีลวา โหติ, ปาติโมกฺขสංวรสංวุโต วิหรติ อาจารโคจรสมฺปนฺโน อณุมตฺเตสุ วชฺเชสุ ภยทสฺสาวี, สมาทาย สิกฺขติ สิกฺขาปเทสุ. ยมฺปิ สุภูติ ภิกฺขุ สีลวา โหติ ฯเปฯ สมาทาย สิกฺขติ สิกฺขาปเทสุ, อิทมฺปิ สุภูติ สทฺธสฺส สทฺธาปทานํ โหติ.

ปุน จปรํ สุภูติ ภิกฺขุ พหุสฺสุโต โหติ สุตธโร สุตสนฺนิจโย; เย เต ธมฺมา อาทิกลฺยาณา มชฺเฌกลฺยาณา ปริโยสานกลฺยาณา สาตฺถं สพฺยญฺชนํ เกวลปริปุณฺณํ ปริสุทฺธं พฺรหฺมจริยํ อภิวทนฺติ, ตถารูปาสฺส ธมฺมา พหุสฺสุตา โหนฺติ ธตา[๑] วจสา ปริจิตา มนสานุเปกฺขิตา ทิฏฺฐิยา สุปฺปฏิวิทฺธา ยมฺปิ สุภูติ ภิกฺขุ พหุสฺสุโต โหติ ฯเปฯ ทิฏฺฐิยา สุปฺปฏิวิทฺธา, อิทมฺปิ สุภูติ สทฺธสฺส สทฺธาปทานํ โหติ.

ปุน จปรํ สุภูติ ภิกฺขุ กลฺยาณมิตฺโต โหติ กลฺยาณสหาโย กลฺยาณสมฺปวงฺโก. ยมฺปิ สุภูติ ภิกฺขุ กลฺยาณมิตฺโต โหติ กลฺยาณสหาโย กลฺยาณสมฺปวงฺโก. อิทมฺปิ [๒] สทฺธสฺส สทฺธาปทานํ โหติ.

ปุน จปรํ สุภูติ ภิกฺขุ สุวโจ โหติ โสวจสฺสกรเณหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ขโม ปทกฺขิณคฺคาหี อนุสาสนึ. ยมฺปิ สุภูติ ภิกฺขุ สุวโจ โหติ โสวจสฺสกรเณหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ขโม ปทกฺขิณคฺคาหี อนุสาสนึ, อิทมฺปิ สุภูติ สทฺธสฺส สทฺธาปทานํ โหติ.

---

[๑] ฉ.,เท. ธาตา, เอวมุปริปิ. [๒] ฉ.,เท. สุภูติ

ปุน จปรํ สุภูติ ภิกฺขุ ยานิ ตานิ สพฺรหฺมจารีนํ อุจฺจาวจานิ กึกรณียานิ, ตตฺถ[๑] ทกฺโข โหติ อนลโส ตตฺรุปายาย วีมํสาย สมนฺนาคโต อลํ กาตุํ อลํ สํวิธาตุํ. ยมฺปิ สุภูติ ภิกฺขุ ยานิ ตานิ สพฺรหฺมจารีนํ ฯเปฯ อลํ กาตุํ อลํ สํวิธาตุํ, อิทมฺปิ สุภูติ สทฺธสฺส สทฺธาปทานํ โหติ.

ปุน จปรํ สุภูติ ภิกฺขุ ธมฺมกาโม โหติ ปิยสมุทาหาโร อภิธมฺเม อภิวินเย อุฬารปามุชฺโช. ยมฺปิ สุภูติ ภิกฺขุ ธมฺมกาโม โหติ ปิยสมุทาหาโร อภิธมฺเม อภิวินเย อุฬารปามุชฺโช. อิทมฺปิ สุภูติ สทฺธสฺส สทฺธาปทานํ โหติ.

ปุน จปรํ สุภูติ ภิกฺขุ อารทฺธวีริโย วิหรติ อกุสลานํ ธมฺมานํ ปหานาย, กุสลานํ ธมฺมานํ อุปสมฺปทาย, ถามวา ทฬฺหปรกฺกโม อนิกฺขิตฺตธุโร กุสเลสุ ธมฺเมสุ. ยมฺปิ สุภูติ ภิกฺขุ อารทฺธวีริโย วิหรติ ฯเปฯ อิทมฺปิ สุภูติ สทฺธสฺส สทฺธาปทานํ โหติ.

ปุน จปรํ สุภูติ ภิกฺขุ จตุนฺนํ ฌานานํ อาภิเจตสิกานํ ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหารานํ นิกามลาภี โหติ อกิจฺฉลาภี อกสิรลาภี. ยมฺปิ สุภูติ ภิกฺขุ จตุนฺนํ ฌานานํ อาภิเจตสิกานํ ทิฏฺฐธมฺมสุวิหารานํ นิกามลาภี โหติ อกิจฺฉลาภี อกสิรลาภี, อิทมฺปิ สุภูติ สทฺธสฺส สทฺธาปทานํ โหติ.

ปุน จปรํ สุภูติ ภิกฺขุ อเนกวิหิตํ ปุพฺเพนิวาสํ อนุสฺสรติ. เสยฺยถีทํ. เอกมฺปิ ชาตึ เทฺวปิ ชาติโย ติสฺโสปิ ชาติโย จตสฺโสปิ ชาติโย ปญฺจปิ ชาติโย ทสปิ ชาติโย วีสมฺปิ ชาติโย ตึสมฺปิ

---

[๑] ฉ.,เท. ตตฺร

ชาติโย จตฺตาฬีสมฺปิ ชาติโย ปญฺญาสมฺปิ ชาติโย ชาติสตมฺปิ ชาติสหสฺสมฺปิ ชาติสตสหสฺสมฺปิ อเนเกปิ สංวฏฺฏกปฺเป อเนเกปิ วิวฏฺฏกปฺเป อเนเกปิ สංวฏฺฏวิวฏฺฏกปฺเป “อมุตฺราสึ เอวංนาโม เอวංโคตฺโต เอวංวณฺโณ เอวมาหาโร เอวංสุขทุกฺขปฏิสංเวที เอวมายุปริยนฺโต, โส ตโต จุโต อมุตฺร อุทปาทึ; ตตฺราปาสึ เอวංนาโม เอวංโคตฺโต เอวංวณฺโณ เอวมาหาโร เอวංสุขทุกฺขปฏิสංเวที เอวมายุปริยนฺโต, โส ตโต จุโต อิธุปฺปนฺโนติ. อิติ สาการං สอุทฺเทสං อเนกวิหิตං ปุพฺเพนิวาสං อนุสฺสรติ. ยมฺปิ สุภูติ ภิกฺขุ อเนกวิหิตං ปุพฺเพนิวาสං อนุสฺสรติ ฯเปฯ เสยฺยถีทං. เอกมฺปิ ชาตึ เทฺวปิ ชาติโย ฯเปฯ อิติ สาการං สอุทฺเทสං อเนกวิหิตං ปุพฺเพนิวาสං อนุสฺสรติ, อิทมฺปิ สุภูติ สทฺธสฺส สทฺธาปทานං โหติ.

ปุน จปรං สุภูติ ภิกฺขุ ทิพฺเพน จกฺขุนา วิสุทฺเธน อติกฺกนฺตมานุสเกน สตฺเต ปสฺสติ จวมาเน อุปปชฺชมาเน หีเน ปณีเต สุวณฺเณ ทุพฺพณฺเณ สุคเต ทุคฺคเต ยถากมฺมูปเค สตฺเต ปชานาติ “อิเม วต โภนฺโต สตฺตา กายทุจฺจริเตน สมนฺนาคตา วจีทุจฺจริเตน สมนฺนาคตา มโนทุจฺจริเตน สมนฺนาคตา อริยานං อุปวาทกา มิจฺฉาทิฏฺฐิกา มิจฺฉาทิฏฺฐิกมฺมสมาทานา, เต กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา อปายං ทุคฺคตึ วินิปาตං นิรยං อุปปนฺนา. อิเม วา ปน โภนฺโต สตฺตา กายสุจริเตน สมนฺนาคตา วจีสุจริเตน สมนฺนาคตา มโนสุจริเตน สมนฺนาคตา อริยานං อนุปวาทกา สมฺมาทิฏฺฐิกา สมฺมาทิฏฺฐิกมฺมสมาทานา, เต กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา สุคตึ สคฺคං โลกं อุปปนฺนาติ. อิติ ทิพฺเพน จกฺขุนา วิสุทฺเธน อติกฺกนฺตมานุสเกน สตฺเต ปสฺสติ จวมาเน อุปปชฺชมาเน หีเน ปณีเต สุวณฺเณ ทุพฺพณฺเณ สุคเต ทุคฺคเต ยถากมฺมูปเค

สตฺเต ปชานาติ. ยมฺปิ สุภูติ ภิกฺขุ ทิพฺเพน จกฺขุนา วิสุทฺเธน ฯเปฯ ยถากมฺมูปเค สตฺเต ปชานาติ, อิทมฺปิ สุภูติ สทฺธสฺส สทฺธาปทานำ โหติ.

ปุน จปรำ สุภูติ ภิกฺขุ อาสวานำ ขยา อนาสวำ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิฏฺเเ ว ธมฺเม สยำ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรติ. ยมฺปิ สุภูติ ภิกฺขุ อาสวานำ ขยา ฯเปฯ สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรติ, อิทมฺปิ สุภูติ สทฺธสฺส สทฺธาปทานำ โหตีติ.

เอวำ วุตฺเต, อายสฺมา สุภูติ ภควนฺตำ เอตทโวจ “ยานิมานิ ภนฺเต ภควตา สทฺธสฺส สทฺธาปทานานิ ภาสิตานิ, สำวิชฺชนฺติ ตานิ อิมสฺส ภิกฺขุโน, อยญฺจ ภิกฺขุ เอเตสุ สนฺทิสฺสติ

อยำ ภนฺเต ภิกฺขุ สีลวา โหติ, ปาติโมกฺขสำวรสำวุโต วิหรติ อาจารโคจรสมฺปนฺโน อณุมตฺเตสุ วชฺเชสุ ภยทสฺสาวี, สมาทาย สิกฺขติ สิกฺขาปเทสุ.

อยำ ภนฺเต ภิกฺขุ พหุสฺสุโต โหติ สุตธโร สุตสนฺนิจโย; เย เต ธมฺมา อาทิกลฺยาณา มชฺเฌกลฺยาณา ปริโยสานกลฺยาณา สาตฺถำ สพฺยญฺชนำ เกวลปริปุณฺณำ ปริสุทฺธำ พฺรหฺมจริยำ อภิวทนฺติ, ตถารูปาสฺส ธมฺมา พหุสฺสุตา โหนฺติ ธตา วจสา ปริจิตา มนสานุเปกฺขิตา ทิฏฺจิยา สุปฺปฏิวิทฺธา.

อยำ ภนฺเต ภิกฺขุ กลฺยาณมิตฺโต โหติ กลฺยาณสหาโย กลฺยาณสมฺปวงฺโก.

อยำ ภนฺเต ภิกฺขุ สุวโจ โหติ โสวจสฺสกรเณหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ขโม ปทกฺขิณคฺคาหี อนุสาสนึ.

อยํ ภนฺเต ภิกฺขุ, ยานิ ตานิ สพฺรหฺมจารีนํ อุจฺจาวจานิ กึกรณียานิ, ตตฺถ ทกฺโข โหติ อนลโส ตตฺรุปายาย วีมํสาย สมนฺนาคโต อลํ กาตุํ อลํ สංวิธาตุํ.

อยํ ภนฺเต ภิกฺขุ ธมฺมกาโม โหติ ปิยสมุทาหาโร อภิธมฺเม อภิวินเย อุพฬาปามุชฺโช.

อยํ ภนฺเต ภิกฺขุ อารทฺธวีริโย วิหรติ ฯเปฯ ถามวา ทฬฺหปรกฺกโม อนิกฺขิตฺตธุโร กุสเลสุ ธมฺเมสุ.

อยํ ภนฺเต ภิกฺขุ จตุนฺนํ ฌานานํ อาภิเจตสิกานํ ทิฏฺ‌ฐธมฺมสุขวิหารานํ นิกามลาภี โหติ อกิจฺฉลาภี อกสิรลาภี.

อยํ ภนฺเต ภิกฺขุ อเนกวิหิตं ปุพฺเพนิวาสं อนุสฺสรติ. เสยฺยถีทं. เอกมฺปิ ชาตึ เทฺวปิ ชาติโย ฯเปฯ อิติ สาการं สอุทฺเทสं อเนกวิหิตं ปุพฺเพนิวาสं อนุสฺสรติ.

อยํ ภนฺเต ภิกฺขุ ทิพฺเพน จกฺขุนา วิสุทฺเธน อติกฺกนฺตมานุสเกน ฯเปฯ ยถากมฺมูปเค สตฺเต ปชานาติ.

อยํ ภนฺเต ภิกฺขุ อาสวานं ขยา ฯเปฯ สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรติ. ยานิมานิ ภนฺเต ภควตา สทฺธสฺส สทฺธาปทานานิ ภาสิตานิ, สංวิชฺชนฺติ ตานิ อิมสฺส ภิกฺขุโน, อยญฺจ ภิกฺขุ เอเตสุ สนฺทิสฺสตีติ.

“สาธุ สาธุ สุภูติ, เตนหิ ตฺวं สุภูติ อิมินา จ สทฺเธน ภิกฺขุนา สทฺธึ วิหเรยฺยาสิ. ยทา จ ตฺวं สุภูติ อากงฺเขยฺยาสิ ตถาคตं ทสฺสนาย, อิมินา จ สทฺเธน ภิกฺขุนา สทฺธึ อุปสงฺกเมยฺยาสิ ตถาคตं ทสฺสนายาติ. จตุตฺถं.

๕. เมตฺตาสุตฺตํ

[๑๕] "เมตฺตาย ภิกฺขเว เจโตวิมุตฺติยา อาเสวิตาย ภาวิตาย พหุลีกตาย ยานีกตาย วตฺถุกตาย อนุฏฺฐิตาย ปริจิตาย สุสมารทฺธาย เอกาทสานิสังสา ปาฏิกงฺขา. กตเม เอกาทส. สุขํ สุปติ, สุขํ ปฏิพุชฺฌติ, น ปาปกํ สุปินํ ปสฺสติ, มนุสฺสานํ ปิโย โหติ, อมนุสฺสานํ ปิโย โหติ, เทวตา รกฺขนฺติ, นาสฺส อคฺคิ วา วิสํ วา สตฺถํ วา กมติ, ตุวฏฺฏ จิตฺตํ สมาธิยติ, มุขวณฺโณ วิปฺปสีทติ, อสมฺมูฬฺโห กาลํ กโรติ, อุตฺตรึ[๑] อปฺปฏิวิชฺฌนฺโต พฺรหฺมโลกูปโค โหติ. เมตฺตาย ภิกฺขเว เจโตวิมุตฺติยา อาเสวิตาย ภาวิตาย พหุลีกตาย ยานีกตาย วตฺถุกตาย อนุฏฺฐิตาย ปริจิตาย สุสมารทฺธาย อิเม เอกาทสานิสังสา ปาฏิกงฺขาติ. ปญฺจมํ.

๖. อฏฺฐกนาครสุตฺตํ

[๑๖] เอกํ สมยํ อายสฺมา อานนฺโท เวสาลิยํ วิหรติ เวพฺพุวคามเก. เตน โข ปน สมเยน ทสโม คหปติ อฏฺฐกนาคโร ปาตลิปุตฺตํ อนุปฺปตฺโต โหติ เกนจิเทว กรณีเยน.

อถ โข ทสโม คหปติ อฏฺฐกนาคโร, เยน กุกฺกุฏาราโม, เยน อญฺญตโร ภิกฺขุ, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ตํ ภิกฺขุ เอตทโวจ

"กหํ นุ โข ภนฺเต อายสฺมา อานนฺโท เอตรหิ วิหรติ, ทสฺสนกามา หิ มยํ ภนฺเต อายสฺมนฺตํ อานนฺทนฺติ.

---

[๑] ฉ.,เท. อุตฺตริ

"เอโส คหปติ อายสฺมา อานนฺโท เวสาลิยํ วิหรติ เวพฺวคามเกติ.

อถ โข ทสโม คหปติ อฏฺฐกนาคโร ปาตลิปุตฺเต ตํ กรณียํ ตีเรตฺวา, เยน เวสาลี, เวพฺวคามโก, เยนายสฺมา อานนฺโท, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ, เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข ทสโม คหปติ อฏฺฐกนาคโร อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ เอตทโวจ "อตฺถิ นุ โข ภนฺเต อานนฺท เตน ภควตา ชานตา ปสฺสตา อรหตา สมฺมาสมฺพุทฺเธน เอกธมฺโม สมฺมทกฺขาโต, ยตฺถ ภิกฺขุโน อปฺปมตฺตสฺส อาตาปิโน ปหิตตฺตสฺส วิหรโต อวิมุตฺตํ วา จิตฺตํ วิมุจฺจติ, อปริกฺขีณา วา อาสวา ปริกฺขยํ คจฺฉนฺติ, อนนุปฺปตฺตํ วา อนุตฺตรํ โยคกฺเขมํ อนุปาปุณาตีติ.

"อตฺถิ [๑] คหปติ เตน ภควตา ชานตา ปสฺสตา อรหตา สมฺมาสมฺพุทฺเธน เอกธมฺโม สมฺมทกฺขาโต, ยตฺถ ภิกฺขุโน อปฺปมตฺตสฺส อาตาปิโน ปหิตตฺตสฺส วิหรโต อวิมุตฺตํ วา จิตฺตํ วิมุจฺจติ, อปริกฺขีณา วา อาสวา ปริกฺขยํ คจฺฉนฺติ, อนนุปฺปตฺตํ วา อนุตฺตรํ โยคกฺเขมํ อนุปาปุณาตีติ.

"กตโม [๒] ปน ภนฺเต อานนฺท เตน ภควตา ชานตา ปสฺสตา อรหตา สมฺมาสมฺพุทฺเธน เอกธมฺโม สมฺมทกฺขาโต, ยตฺถ ภิกฺขุโน อปฺปมตฺตสฺส อาตาปิโน ปหิตตฺตสฺส วิหรโต อวิมุตฺตํ วา จิตฺตํ วิมุจฺจติ, อปริกฺขีณา วา อาสวา ปริกฺขยํ คจฺฉนฺติ, อนนุปฺปตฺตํ วา อนุตฺตรํ โยคกฺเขมํ อนุปาปุณาตีติ.

---

[๑] ฉ.,เท. โข [๒] อิ. จ

"อิธ คหปติ ภิกฺขุ วิวิจฺเจว กาเมหิ วิวิจฺจ อกุสเลหิ ธมฺเมหิ สวิตกฺกํ สวิจารํ วิเวกชํ ปีติสุขํ ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ. โส อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ "อิทำ[1] โข ปฐมํ ฌานํ อภิสงฺขตํ อภิสญฺเจตยิตํ, ยํ โข ปน กิญฺจิ อภิสงฺขตํ อภิสญฺเจตยิตํ, ตทนิจฺจํ นิโรธธมฺมนฺติ ปชานาติ. โส ตตฺถ จิโต อาสวานํ ขยํ ปาปุณาติ; โน เจ อาสวานํ ขยํ ปาปุณาติ, เตเนว ธมฺมราเคน ตาย ธมฺมนนฺทิยา ปญฺจนฺนํ โอรมฺภาคิยานํ สโยชนานํ ปริกฺขยา โอปปาติโก โหติ ตตฺถ ปรินิพฺพายี อนาวตฺติธมฺโม ตสฺมา โลกา. อยำ[2] โข คหปติ เตน ภควตา ชานตา ปสฺสตา อรหตา สมฺมาสมฺพุทฺเธน เอกธมฺโม สมฺมทกฺขาโต, ยตฺถ ภิกฺขุโน อปฺปมตฺตสฺส อาตาปิโน ปหิตตฺตสฺส วิหรโต อวิมุตฺตํ วา จิตฺตํ วิมุจฺจติ, อปริกฺขีณา วา อาสวา ปริกฺขยํ คจฺฉนฺติ, อนนุปฺปตฺตํ วา อนุตฺตรํ โยคกฺเขมํ อนุปาปุณาติ.

ปุน จปรํ คหปติ ภิกฺขุ วิตกฺกวิจารานํ วูปสมา อชฺฌตฺตํ สมฺปสาทนํ เจตโส เอโกทิภาวํ อวิตกฺกํ อวิจารํ สมาธิชํ ปีติสุขํ ทุติยํ ฌานํ ฯเปฯ ตติยํ ฌานํ ฯเปฯ จตุตฺถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ. โส อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ "อิทมฺปิ โข จตุตฺถํ ฌานํ อภิสงฺขตํ อภิสญฺเจตยิตํ, ยํ โข ปน กิญฺจิ อภิสงฺขตํ อภิสญฺเจตยิตํ, ตทนิจฺจํ นิโรธธมฺมนฺติ ปชานาติ. โส ตตฺถ จิโต อาสวานํ ขยํ ปาปุณาติ; โน เจ อาสวานํ ขยํ ปาปุณาติ, เตเนว ธมฺมราเคน ตาย ธมฺมนนฺทิยา ปญฺจนฺนํ โอรมฺภาคิยานํ สโยชนานํ ปริกฺขยา โอปปาติโก โหติ ตตฺถ ปรินิพฺพายี อนาวตฺติธมฺโม ตสฺมา โลกา. อยมฺปิ โข คหปติ เตน ภควตา

---

[1] ฉ.,เท.,อิ. อิทมฺปิ [2] ฉ.,เท.,อิ. อยมฺปิ

ชานตา ปสฺสตา อรหตา สมฺมาสมฺพุทฺเธน เอกธมฺโม สมฺมทกฺขาโต, ยตฺถ ภิกฺขุโน อปฺปมตฺตสฺส อาตาปิโน ปหิตตฺตสฺส วิหรโต อวิมุตฺตํ วา จิตฺตํ, วิมุจฺจติ, อปริกฺขีณา วา อาสวา ปริกฺขยํ คจฺฉนฺติ, อนนุปฺปตฺตํ วา อนุตฺตรํ โยคกฺเขมํ อนุปาปุณาติ.

ปุน จปรํ คหปติ ภิกฺขุ เมตฺตาสหคเตน เจตสา เอกํ ทิสํ ผริตฺวา วิหรติ. ตถา ทุติยํ ฯเปฯ ตถา ตติยํ ฯเปฯ ตถา จตุตฺถํ. อิติ อุทฺธมโธ ติริยํ สพฺพธิ สพฺพตฺตตาย สพฺพาวนฺตํ โลกํ เมตฺตาสหคเตน เจตสา [๑] วิปุเลน มหคฺคเตน อปฺปมาเณน อเวเรน อพฺยาปชฺเฌน ผริตฺวา วิหรติ. โส อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ "อยมฺปิ โข เมตฺตาเจโตวิมุตฺติ อภิสงฺขตา อภิสญฺเจตยิตา, ยํ [๒] ปน กิญฺจิ อภิสงฺขตํ อภิสญฺเจตยิตํ, ตทนิจฺจํ นิโรธธมฺมนฺติ ปชานาติ. โส ตตฺถ จิโต อาสวานํ ขยํ ปาปุณาติ; โน เจ อาสวานํ ขยํ ปาปุณาติ, เตเนว ธมฺมราเคน ตาย ธมฺมนนฺทิยา ปญฺจนฺนํ โอรมฺภาคิยานํ สโยชนานํ ปริกฺขยา โอปปาติโก โหติ ตตฺถ ปรินิพฺพายี อนาวตฺติธมฺโม ตสฺมา โลกา. อยมฺปิ โข คหปติ เตน ภควตา ชานตา ปสฺสตา อรหตา สมฺมาสมฺพุทฺเธน เอกธมฺโม สมฺมทกฺขาโต, ยตฺถ ภิกฺขุโน อปฺปมตฺตสฺส อาตาปิโน ปหิตตฺตสฺส วิหรโต อวิมุตฺตํ วา จิตฺตํ วิมุจฺจติ, อปริกฺขีณา วา อาสวา ปริกฺขยํ คจฺฉนฺติ, อนนุปฺปตฺตํ วา อนุตฺตรํ โยคกฺเขมํ อนุปาปุณาติ.

ปุน จ ปรํ คหปติ ภิกฺขุ กรุณาสหคเตน เจตสา ฯเปฯ มุทิตาสหคเตน เจตสา ฯเปฯ อุเปกฺขาสหคเตน เจตสา เอกํ ทิสํ

---

[๑] ฉ.,เท. เอกํ ทิสํ ผริตฺวา วิหรติ. [๒] ฉ.,เท.,อิ. โข

ผริตฺวา วิหรติ. ตถา ทุติยํ ฯเปฯ ตถา ตติยํ ฯเปฯ ตถา จตุตฺถํ. อิติ อุทฺธมโธ ติริยํ สพฺพธิ สพฺพตฺตตาย สพฺพาวนฺตํ โลกํ อุเปกฺขาสหคเตน เจตสา วิปุเลน มหคฺคเตน อปฺปมาเณน อเวเรน อพฺยาปชฺเฌน ผริตฺวา วิหรติ. โส อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ “อยมฺปิ โข อุเปกฺขาเจโตวิมุตฺติ อภิสงฺขตา อภิสญฺเจตยิตา, ยํ โข ปน กิญฺจิ อภิสงฺขตํ อภิสญฺเจตยิตํ, ตทนิจฺจํ นิโรธธมฺมนฺติ ปชานาติ. โส ตตฺถ จิโต อาสวานํ ขยํ ปาปุณาติ; โน เจ อาสวานํ ขยํ ปาปุณาติ, เตเนว ธมฺมราเคน ตาย ธมฺมนนฺทิยา ปญฺจนฺนํ โอรมฺภาคิยานํ สโยชนานํ ปริกฺขยา โอปปาติโก โหติ ตตฺถ ปรินิพฺพายี อนาวตฺติธมฺโม ตสฺมา โลกา. อยมฺปิ โข คหปติ เตน ภควตา ชานตา ปสฺสตา อรหตา สมฺมาสมฺพุทฺเธน เอกธมฺโม สมฺมทกฺขาโต, ยตฺถ ภิกฺขุโน อปฺปมตฺตสฺส อาตาปิโน ปหิตตฺตสฺส วิหรโต อวิมุตฺตํ วา จิตฺตํ วิมุจฺจติ, อปริกฺขีณา วา อาสวา ปริกฺขยํ คจฺฉนฺติ, อนนุปฺปตฺตํ วา อนุตฺตรํ โยคกฺเขมํ อนุปาปุณาติ.

ปุน จปรํ คหปติ ภิกฺขุ สพฺพโส รูปสญฺญานํ สมติกฺกมา ปฏิฆสญฺญานํ อตฺถงฺคมา นานตฺตสญฺญานํ อมนสิการา “อนนฺโต อากาโสติ อากาสานญฺจายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ. โส อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ “อยมฺปิ โข อากาสานญฺจายตนสมาปตฺติ อภิสงฺขตา อภิสญฺเจตยิตา, ยํ โข ปน กิญฺจิ อภิสงฺขตํ อภิสญฺเจตยิตํ, ตทนิจฺจํ นิโรธธมฺมนฺติ ปชานาติ. โส ตตฺถ จิโต อาสวานํ ขยํ ปาปุณาติ; โน เจ อาสวานํ ขยํ ปาปุณาติ, เตเนว ธมฺมราเคน ตาย ธมฺมนนฺทิยา ปญฺจนฺนํ โอรมฺภาคิยานํ สโยชนานํ ปริกฺขยา โอปปาติโก โหติ ตตฺถ ปรินิพฺพายี อนาวตฺติธมฺโม ตสฺมา โลกา.

อยมฺปิ โข คหปติ เตน ภควตา ชานตา ปสฺสตา อรหตา สมฺมาสมฺพุทฺเธน เอกธมฺโม สมฺมทกฺขาโต, ยตฺถ ภิกฺขุโน อปฺปมตฺตสฺส อาตาปิโน ปหิตตฺตสฺส วิหรโต อวิมุตฺตํ วา จิตฺตํ วิมุจฺจติ, อปริกฺขีณา วา อาสวา ปริกฺขยํ คจฺฉนฺติ, อนนุปฺปตฺตํ วา อนุตฺตรํ โยคกฺเขมํ อนุปาปุณาติ.

ปุน จปรํ คหปติ ภิกฺขุ สพฺพโส อากาสานญฺจายตนํ สมติกฺกมฺม “อนนฺตํ วิญฺญาณนฺติ วิญฺญาณญฺจายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ฯเปฯ สพฺพโส วิญฺญาณญฺจายตนํ สมติกฺกมฺม “นตฺถิ กิญฺจีติ อากิญฺจญฺญายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ. โส อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ “อยมฺปิ โข อากิญฺจญฺญายตนสมาปตฺติ อภิสงฺขตา อภิสญฺเจตยิตา, ยํ โข ปน กิญฺจิ อภิสงฺขตํ อภิสญฺเจตยิตํ, ตทนิจฺจํ นิโรธธมฺมนฺติ ปชานาติ. โส ตตฺถ ฐิโต อาสวานํ ขยํ ปาปุณาติ; โน เจ อาสวานํ ขยํ ปาปุณาติ, เตเนว ธมฺมราเคน ตาย ธมฺมนนฺทิยา ปญฺจนฺนํ โอรมฺภาคิยานํ สโยชนานํ ปริกฺขยา โอปปาติโก โหติ ตตฺถ ปรินิพฺพายี อนาวตฺติธมฺโม ตสฺมา โลกา. อยมฺปิ โข คหปติ เตน ภควตา ชานตา ปสฺสตา อรหตา สมฺมาสมฺพุทฺเธน เอกธมฺโม สมฺมทกฺขาโต, ยตฺถ ภิกฺขุโน อปฺปมตฺตสฺส อาตาปิโน ปหิตตฺตสฺส วิหรโต อวิมุตฺตํ วา จิตฺตํ วิมุจฺจติ, อปริกฺขีณา วา อาสวา ปริกฺขยํ คจฺฉนฺติ, อนนุปฺปตฺตํ วา อนุตฺตรํ โยคกฺเขมํ อนุปาปุณาตีติ.

เอวํ วุตฺเต, ทสโม คหปติ อฏฺฐกนาคโร อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ เอตทโวจ “เสยฺยถาปิ ภนฺเต อานนฺท ปุริโส เอกํ นิธิมุขํ คเวสนฺโต สกิเทว เอกาทส นิธิมุขานิ อธิคจฺเฉยฺย;

เอวเมว โข อหํ ภนฺเต เอกํ อมตทฺวารํ คเวสนฺโต สกิเทว เอกาทสนฺนํ[๑] อมตทฺวารานํ อลตฺถํ สวนาย.[๑] เสยฺยถาปิ ภนฺเต ปุริสสฺส อคารํ เอกาทสทฺวารํ. โส ตสฺมึ อคาเร อาทิตฺเต เอกเมเกน[๒] ทฺวาเรน สกฺกุเณยฺย อตฺตานํ โสตฺถึ กาตุํ; เอวเมว โข อหํ ภนฺเต อิเมสํ เอกาทสนฺนํ อมตทฺวารานํ เอกเมเกน อมตทฺวาเรน สกฺกุณิสฺสามิ อตฺตานํ โสตฺถึ กาตุํ. อิเม หิ นาม ภนฺเต อญฺญติตฺถิยา อาจริยสฺส อาจริยธนํ ปริเยสิสฺสนฺติ. กึ ปนาหํ อายสฺมโต อานนฺทสฺส ปูชं [๓] กริสฺสามีติ.

อถ โข ทสโม คหปติ อฏฺฐกนาคโร เวสาลิกญฺจ ปาตลิปุตฺตกญฺจ ภิกฺขุสงฺฆํ สนฺนิปาตาเปตฺวา ปณีเตน ขาทนีเยน โภชนีเยน สหตฺถา สนฺตปฺเปสิ สมฺปวาเรสิ. เอกเมกญฺจ ภิกฺขุ ปจฺเจกทุสฺสยุเคน[๔] อจฺฉาเทสิ, อายสฺมนฺตญฺจ อานนฺทํ ติจีวเรน อายสฺมโต จ[๕] อานนฺทสฺส ปญฺจสตํ วิหารํ การาเปสีติ. ฉฏฺฐํ.

๗. โคปาลสุตฺตํ

[๑๗] "เอกาทสหิ ภิกฺขเว องฺเคหิ สมนฺนาคโต โคปาลโก อภพฺโพ โคคณํ ปริหริตุํ ผาติกาตุํ.[๖] กตเมหิ เอกาทสหิ. อิธ ภิกฺขเว โคปาลโก น รูปญฺญู โหติ, น ลกฺขณกุสโล โหติ, น อาสาฏิกํ สาเฏตา[๗] โหติ, น วณํ ปฏิจฺฉาเทตา โหติ, น ธูมํ กตฺตา โหติ, น ติตฺถํ ชานาติ, น ปีตํ ชานาติ, น วีถึ ชานาติ, น โคจรกุสโล โหติ, อนวเสสโทหี [๘] โหติ, เย เต อุสภา

[๑-๑] ฉ.,เท. เอกาทสอมตทฺวารานิ อลตฺถํ เสวนาย
[๒] ฉ.,เท. เอกเมเกนปิ, เอวมุปริปิ.
[๓] ฉ.,เท.,อิ. น
[๔] ฉ.,เท. ปจฺเจกกึ ทุสฺสยุเคน
[๕] ฉ.,เท. จสทฺโท น ทิสฺสติ.
[๖] ฉ.,เท. ผาตึ กาตุํ, เอวมุปริปิ.
[๗] ฉ.,เท. หาเรตา, เอวมุปริปิ.
[๘] ฉ.,เท. จ, เอวมุปริปิ.

โคปีตโร โคปรินายกา เต น อติเรกปูชาย ปูเชตา โหติ. อิเมหิ โข ภิกฺขเว เอกาทสหิ องฺเคหิ สมนฺนาคโต โคปาลโก อภพฺโพ โคคณํ ปริหริตุํ ผาติกาตุํ.

เอวเมว โข ภิกฺขเว เอกาทสหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อภพฺโพ อิมสฺมึ ธมฺมวินเย วุฑฺฒึ วิรูพฺหึ เวปุลฺลํ อาปชฺชิตุํ. กตเมหิ เอกาทสหิ.

อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ น รูปญฺญู โหติ, น ลกฺขณกุสโล โหติ, น อาสาฏิกํ สาเฏตา โหติ, น วณํ ปฏิจฺฉาเทตา โหติ, น ธูมํ กตฺตา โหติ, น ติตฺถํ ชานาติ, น ปีตํ ชานาติ, น วีถึ ชานาติ, น โคจรกุสโล โหติ, อนวเสสโทหี โหติ, เย เต ภิกฺขู เถรา รตฺตญฺญู จิรปพฺพชิตา สงฺฆปิตโร สงฺฆปรินายกา, เต น อติเรกปูชาย ปูเชตา โหติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ น รูปญฺญู โหติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ยงฺกิญฺจิ รูปึ [๑] "จตฺตาริ จ[๒] มหาภูตานิ, จตุนฺนญฺจ มหาภูตานํ อุปาทายรูปนฺติ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ น รูปญฺญู โหติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ น ลกฺขณกุสโล โหติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ "กมฺมลกฺขโณ พาโล, กมฺมลกฺขโณ ปณฺฑิโตติ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ น ลกฺขณกุสโล โหติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ น อาสาฏิกํ สาเฏตา โหติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อุปฺปนฺนํ กามวิตกฺกํ อธิวาเสติ น ปชหติ น วิโนเทติ น พฺยนฺตีกโรติ น อนภาวํ คเมติ, อุปฺปนฺนํ พฺยาปาทวิตกฺกํ

---

[๑] ฉ.,เท. สพฺพํ ตํ รูปึ [๒] ฉ.,เท. จสทฺโท น ทิสฺสติ.

ฯเปฯ อุปฺปนฺนํ วิหึสาวิตกฺกํ ฯเปฯ อุปฺปนฺนุปฺปนฺเน ปาปเก อกุสเล ธมฺเม อธิวาเสติ น ปชหติ น วิโนเทติ น พฺยนฺตีกโรติ น อนภาวํ คเมติ. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ น อาสาฏิกํ สาเฏตา โหติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ น วณฺณ ปฏิจฺฉาเทตา โหติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ จกฺขุนา รูปี ทิสฺวา นิมิตฺตคฺคาหี โหติ อนุพฺยญฺชนคฺคาหี; ยตฺวาธิกรณเมนํ จกฺขุนฺทฺริยํ อสํวุตํ วิหรนฺตํ อภิชฺฌาโทมนสฺสา ปาปกา อกุสลา ธมฺมา อนฺวาสฺสเวยฺยุ, ตสฺส สํวราย น ปฏิปชฺชติ, น รกฺขติ จกฺขุนฺทฺริยํ, จกฺขุนฺทฺริเย น[๑] สํวรํ อาปชฺชติ.[๑] โสเตน สทฺทํ สุตฺวา ฯเปฯ ฆาเนน คนฺธ ฆายิตฺวา ฯเปฯ ชิวฺหาย รสํ สายิตฺวา ฯเปฯ กาเยน โผฏฺฐพฺพ ผุสิตฺวา ฯเปฯ มนสา ธมฺมํ วิญฺญาย นิมิตฺตคฺคาหี โหติ อนุพฺยญฺชนคฺคาหี; ยตฺวาธิกรณเมนํ มนินฺทฺริยํ อสํวุตํ วิหรนฺตํ อภิชฺฌาโทมนสฺสา ปาปกา อกุสลา ธมฺมา อนฺวาสฺสเวยฺยุ, ตสฺส สํวราย น ปฏิปชฺชติ, น รกฺขติ มนินฺทฺริยํ, มนินฺทฺริเย น สํวรํ อาปชฺชติ. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ น วณฺณ ปฏิจฺฉาเทตา โหติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ น ธูมํ กตฺตา โหติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ, น ยถาสุตํ ยถาปริยตฺตํ ธมฺมํ วิตฺถาเรน ปเรสํ เทเสตา โหติ. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ น ธูมํ กตฺตา โหติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ น ติตฺถ ชานาติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ เย เต ภิกฺขู พหุสฺสุตา อาคตาคมา ธมฺมธรา วินยธรา

๑-๑ ฉ.,เท. สํวรํ นาปชฺชติ, เอวมุปริปิ.

มาติกาธรา, เต กาเลน กาลํ อุปสงฺกมิตฺวา น ปริปุจฺฉติ น ปริปญฺหติ "อิทํ ภนฺเต กถํ, อิมสฺส โก อตฺโถติ. ตสฺส เต อายสฺมนฺโต อวิวฏญฺเจว น วิวรนฺติ, อนุตฺตานีกตญฺจ น อุตฺตานีกโรนฺติ, อเนกวิหิเตสุ [๑] กงฺขฏฺฐานิเยสุ ธมฺเมสุ กงฺขं น ปฏิวิโนเทนฺติ. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ น ติตฺถํ ชานาติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ น ปีตํ ชานาติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย เทสิยมาเน น ลภติ อตฺถเวทํ, น ลภติ ธมฺมเวทํ, น ลภติ ธมฺมูปสญฺหิตํ ปามุชฺชํ. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปีตํ[๒] น ชานาติ.[๒]

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ น วีถึ ชานาติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ น วีถึ ชานาติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ น โคจรกุสโล โหติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ จตฺตาโร สติปฏฺฐาเน ยถาภูตํ นปฺปชานาติ. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ น โคจรกุสโล โหติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อนวเสสโทหี โหติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สทฺธา คหปติกา อภิหฏฺฐุํ ปวาเรนฺติ จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขาเรน.[๓] ตตฺร ภิกฺขเว[๔] ภิกฺขุ มตฺตํ น ชานาติ ปฏิคฺคหณาย. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ อนวเสสโทหี โหติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ, เย เต ภิกฺขู เถรา รตฺตญฺญู จิรปพฺพชิตา สงฺฆปิตโร สงฺฆปรินายกา, เต น อติเรกปูชาย

---

[๑] ฉ.,เท. จ

[๒-๒] ฉ.,เท.,อิ. น ปีตํ ชานาติ

[๓] ฉ.,เท. -ปริกฺขาเรหิ, เอวมุปริปิ.

[๔] ฉ.,เท.,อิ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.

ปูเชตา โหติ, อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ, เย เต ภิกฺขู เถรา รตฺตญฺญู จิรปพฺพชิตา สงฺฆปิตโร สงฺฆปรินายกา, เตสุ น เมตฺตํ กายกมฺมํ ปจฺจุปฏฺฐาเปติ อาวี เจว[๑] รโห จ น เมตฺตํ วจีกมฺมํ ฯเปฯ น เมตฺตํ มโนกมฺมํ ปจฺจุปฏฺฐาเปติ อาวี เจว รโห จ. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ, เย เต ภิกฺขู เถรา รตฺตญฺญู จิรปพฺพชิตา สงฺฆปิตโร สงฺฆปรินายกา, เต น อติเรกปูชาย ปูเชตา โหติ.

อิเมหิ โข ภิกฺขเว เอกาทสหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อภพฺโพ อิมสฺมึ ธมฺมวินเย วุฑฺฒึ วิรูฬฺหึ เวปุลฺลํ อาปชฺชิตุํ.

เอกาทสหิ ภิกฺขเว องฺเคหิ สมนฺนาคโต โคปาลโก ภพฺโพ โคคณํ ปริหริตุํ ผาติกาตุํ. กตเมหิ เอกาทสหิ. อิธ ภิกฺขเว โคปาลโก รูปญฺญู โหติ, ลกฺขณกุสโล โหติ, อาสาฏิกํ สาเฏตา โหติ, วณํ ปฏิจฺฉาเทตา โหติ, ธูมํ กตฺตา โหติ, ติตฺถํ ชานาติ, ปีตํ ชานาติ, วีถึ ชานาติ, โคจรกุสโล โหติ, สาวเสสโทหี โหติ, เย เต อุสภา โคปิตโร โคปรินายกา, เต อติเรกปูชาย ปูเชตา โหติ. อิเมหิ โข ภิกฺขเว เอกาทสหิ องฺเคหิ สมนฺนาคโต โคปาลโก ภพฺโพ โคคณํ ปริหริตุํ ผาติกาตุํ.

เอวเมว โข ภิกฺขเว เอกาทสหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ ภพฺโพ อิมสฺมึ ธมฺมวินเย วุฑฺฒึ วิรูฬฺหึ เวปุลฺลํ อาปชฺชิตุํ. กตเมหิ เอกาทสหิ. อิธ [๒] ภิกฺขุ รูปญฺญู โหติ, ลกฺขณกุสโล โหติ, อาสาฏิกํ สาเฏตา โหติ, วณํ ปฏิจฺฉาเทตา โหติ, ธูมํ กตฺตา โหติ, ติตฺถํ ชานาติ, ปีตํ ชานาติ, วีถึ ชานาติ, โคจรกุสโล โหติ, สาวเสสโทหี โหติ, เย เต ภิกฺขู เถรา รตฺตญฺญู จิรปพฺพชิตา สงฺฆปิตโร สงฺฆปรินายกา, เต อติเรกปูชาย ปูเชตา โหติ.

---

[๑] ฉ.,เท. อาวิเจว, เอวมุปริปิ. [๒] ฉ.,เท.,อิ. ภิกฺขเว

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ รูปญฺญู โหติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ยงฺกญฺจิ รูปี "จตฺตาริ จ[๑] มหาภูตานิ จตุนฺนญฺจ มหาภูตานํ อุปาทายรูปนฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ รูปญฺญู โหติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ลกฺขณกุสโล โหติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ "กมฺมลกฺขโณ พาโล, กมฺมลกฺขโณ ปณฺฑิโตติ ยถาภูตํ ปชานาติ. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ ลกฺขณกุสโล โหติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อาสาฏิกํ สาเฏตา โหติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อุปฺปนฺนํ กามวิตกฺกํ นาธิวาเสติ ปชหติ วิโนเทติ พฺยนฺตีกโรติ อนภาวํ คเมติ, อุปฺปนฺนํ พฺยาปาทวิตกฺกํ ฯเปฯ อุปฺปนฺนํ วิหึสาวิตกฺกํ ฯเปฯ อุปฺปนฺนุปฺปนฺเน ปาปเก อกุสเล ธมฺเม นาธิวาเสติ ปชหติ วิโนเทติ พฺยนฺตีกโรติ อนภาวํ คเมติ. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ อาสาฏิกํ สาเฏตา โหติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ วณํ ปฏิจฺฉาเทตา โหติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ จกฺขุนา รูปี ทิสฺวา น นิมิตฺตคฺคาหี โหติ นานุพฺยญฺชนคฺคาหี; ยตฺวาธิกรณเมนํ จกฺขุนฺทฺริยํ อสංวุตํ วิหรนฺตํ อภิชฺฌาโทมนสฺสา ปาปกา อกุสลา ธมฺมา อนฺวาสฺสเวยฺยุํ, ตสฺส สංวราย ปฏิปชฺชติ, รกฺขติ จกฺขุนฺทฺริยํ, จกฺขุนฺทฺริเย สංวรं อาปชฺชติ. โสเตน สทฺทํ สุตฺวา ฯเปฯ ฆาเนน คนฺธं ฆายิตฺวา ฯเปฯ ชิวฺหาย รสं สายิตฺวา ฯเปฯ กาเยน โผฏฺฐพฺพํ ผุสิตฺวา ฯเปฯ มนสา ธมฺมํ วิญฺญาย น นิมิตฺตคฺคาหี โหติ นานุพฺยญฺชนคฺคาหี;

---

[๑] ฉ.,เท. จสทฺโท น ทิสฺสติ.

ยตฺวาธิกรณเมนํ มนินฺทฺริยํ อสํวุตํ วิหรนฺตํ อภิชฺฌาโทมนสฺสา ปาปกา อกุสลา ธมฺมา อนฺวาสฺสเวยฺยุ ตสฺส สำวราย ปฏิปชฺชติ, รกฺขติ มนินฺทฺริยํ, มนินฺทฺริเย สำวรำ อาปชฺชติ. เอวำ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ วณำ ปฏิจฺฉาเทตา โหติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ฐูมำ กตฺตา โหติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ยถาสุตำ ยถาปริยตฺตำ ธมฺมำ วิตฺถาเรน ปเรสำ เทเสตา โหติ. เอวำ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ ฐูมำ กตฺตา โหติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ติตฺถำ ชานาติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ, เย เต ภิกฺขู พหุสฺสุตา อาคตาคมา ธมฺมธรา วินยธรา มาติกาธรา, เต กาเลน กาลำ อุปสงฺกมิตฺวา ปริปุจฺฉติ [๑] "อิทำ ภนฺเต กถำ, อิมสฺส โก อตฺโถติ. ตสฺส เต อายสฺมนฺโต อวิวฏญฺเจว วิวรนฺติ, อนุตฺตานีกตญฺจ อุตฺตานีกโรนฺติ, อเนกวิหิเตสุ [๒] กงฺขฏฺฐานิเยสุ ธมฺเมสุ กงฺขำ วิโนเทนฺติ๓ ปฏิวิโนเทนฺติ. เอวำ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ ติตฺถำ ชานาติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปีตำ ชานาติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย เทสิยมาเน ลภติ อตฺถเวทำ, ลภติ ธมฺมเวทำ, ลภติ ธมฺมูปสญฺหิตำ ปามุชฺชำ. เอวำ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปีตำ ชานาติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ วีถึ ชานาติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยำ อฏฺฐงฺคิกำ มคฺคำ ยถาภูตำ ปชานาติ. เอวำ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ วีถึ ปชานาติ.

---

๑ ฉ.,เท. ปริปญฺหติ ๒ ฉ.,เท. จ

๓ ฉ.,เท.,อิ. อยำ ปาโฐ น ทิสฺสติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ โคจรกุสโล โหติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ จตฺตาโร สติปฏฺฐาเน ยถาภูตํ ปชานาติ. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ โคจรกุสโล โหติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สาวเสสโทหี โหติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สทฺธา คหปติกา อภิหฏฺฐุํ ปวาเรนฺติ จีวรปิณฺฑปาต-เสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขาเรน. ตตฺร ภิกฺขุ มตฺตํ ชานาติ ปฏิคฺคหณาย. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ สาวเสสโทหี โหติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ, เย เต ภิกฺขู เถรา รตฺตญฺญู จิรปพฺพชิตา สงฺฆปิตโร สงฺฆปรินายกา, เต อติเรกปูชาย ปูเชตา โหติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ, เย เต ภิกฺขู[๑] เถรา รตฺตญฺญู จิรปพฺพชิตา สงฺฆปิตโร สงฺฆปรินายกา, เตสุ เมตฺตํ กายกมฺมํ ปจฺจุปฏฺฐาเปติ อาวี เจว รโห จ. เมตฺตํ วจีกมฺมํ ฯเปฯ เมตฺตํ มโนกมฺมํ ปจฺจุปฏฺฐาเปติ อาวี เจว รโห จ. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ, เย เต ภิกฺขู เถรา รตฺตญฺญู จิรปพฺพชิตา สงฺฆปิตโร สงฺฆปรินายกา, เต อติเรกปูชาย ปูเชตา โหติ.

อิเมหิ โข ภิกฺขเว เอกาทสหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ ภพฺโพ อิมสฺมึ ธมฺมวินเย วุฑฺฒึ วิรูฬฺหึ เวปุลฺลํ อาปชฺชิตุนฺติ. สตฺตมํ.

---

[๑] ฉ.,เท. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.

๘. ปฐมสมาธิสุตฺตํ

[๑๘] อถ โข สมฺพหุลา ภิกฺขู, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุ, เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข เต ภิกฺขู ภควนฺตํ เอตทโวจุ

"สิยา นุ โข ภนฺเต ภิกฺขุโน ตถารูโป สมาธิปฏิลาโภ, ยถา เนว ปจวิยํ ปจวีสญฺญี อสฺส, น อาปสฺมึ อาโปสญฺญี อสฺส, น เตชสฺมึ เตโชสญฺญี อสฺส, น วายสฺมึ วาโยสญฺญี อสฺส, น อากาสานญฺจายตเน อากาสานญฺจายตนสญฺญี อสฺส, น วิญฺญาณญฺจายตเน วิญฺญาณญฺจายตนสญฺญี อสฺส, น อากิญฺจญฺญายตเน อากิญฺจญฺญายตนสญฺญี อสฺส, น เนวสญฺญานาสญฺญายตเน เนวสญฺญานาสญฺญายตนสญฺญี อสฺส, น อิธโลเก อิธโลกสญฺญี อสฺส, น ปรโลเก ปรโลกสญฺญี อสฺส, ยมิทํ ทิฏฺฐํ สุตํ มุตํ วิญฺญาตํ ปตฺตํ ปริเยสิตํ อนุวิจริตํ มนสา, ตตฺราปิ น สญฺญี อสฺส; สญฺญี จ ปน อสฺสาติ.

"สิยา ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ตถารูโป สมาธิปฏิลาโภ, ยถา เนว ปจวิยํ ปจวีสญฺญี อสฺส ฯเปฯ ยมิทํ ทิฏฺฐํ สุตํ มุตํ วิญฺญาตํ ปตฺตํ ปริเยสิตํ อนุวิจริตํ มนสา, ตตฺราปิ น สญฺญี อสฺส; สญฺญี จ ปน อสฺสาติ.

"ยถากถํ ปน ภนฺเต สิยา ภิกฺขุโน ตถารูโป สมาธิปฏิลาโภ, ยถา เนว ปจวิยํ ปจวีสญฺญี อสฺส ฯเปฯ ยมิทํ ทิฏฺฐํ สุตํ มุตํ วิญฺญาตํ ปตฺตํ ปริเยสิตํ อนุวิจริตํ มนสา, ตตฺราปิ น สญฺญี อสฺส; สญฺญี จ ปน อสฺสาติ.

"อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ เอวํสญฺญี โหติ 'เอตํ สนฺตํ, เอตํ ปณีตํ, ยทิทํ สพฺพสงฺขารสมโถ สพฺพูปธิปฏินิสฺสคฺโค ตณฺหกฺขโย[๑] วิราโค นิโรโธ นิพฺพานนฺติ. เอวํ โข สิยา[๒] ภิกฺขเว[๒] ภิกฺขุโน ตถารูโป สมาธิปฏิลาโภ, ยถา เนว ปจวิยํ ปจวีสญฺญี อสฺส, น อาปสฺมึ อาโปสญฺญี อสฺส, น เตชสฺมึ เตโชสญฺญี อสฺส, น วายสฺมึ วาโยสญฺญี อสฺส, น อากาสานญฺจายตเน อากาสานญฺจายตนสญฺญี อสฺส, น วิญฺญาณญฺจายตเน วิญฺญาณญฺจายตนสญฺญี อสฺส, น อากิญฺจญฺญายตเน อากิญฺจญฺญายตนสญฺญี อสฺส, น เนวสญฺญานาสญฺญายตเน เนวสญฺญานาสญฺญายตนสญฺญี อสฺส, น อิธโลเก อิธโลกสญฺญี อสฺส, น ปรโลเก ปรโลกสญฺญี อสฺส, ยมิทํ ทิฏฺฐสุตมุตวิญฺญาตพฺพปตฺตปริเยสิตอนุวิจริตมนสา, ตตฺราปิ น สญฺญี อสฺส; สญฺญี จ ปน อสฺสาติ. อฏฺฐมํ.

๙. ทุติยสมาธิสุตฺตํ

[๑๙] ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ "ภิกฺขโวติ. "ภทนฺเตติ เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจสฺโสสุํ. ภควา เอตทโวจ

"สิยา นุ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ตถารูโป สมาธิปฏิลาโภ, ยถา เนว ปจวิยํ ปจวีสญฺญี อสฺส, น อาปสฺมึ อาโปสญฺญี อสฺส, น เตชสฺมึ เตโชสญฺญี อสฺส, น วายสฺมึ วาโยสญฺญี อสฺส, น อากาสานญฺจายตเน อากาสานญฺจายตนสญฺญี อสฺส, น วิญฺญาณญฺจายตเน วิญฺญาณญฺจายตนสญฺญี อสฺส, น

---

[๑] ฉ.,เท. ตณฺหากฺขโย, เอวมุปริปิ. [๒-๒] ฉ.,เท.,อิ. ภิกฺขเว สิยา

อากิญฺจญฺญายตเน อากิญฺจญฺญายตนสญฺญี อสฺส, น เนวสญฺญานาสญฺญายตเน เนวสญฺญานาสญฺญายตนสญฺญี อสฺส, น อิธโลเก อิธโลกสญฺญี อสฺส, น ปรโลเก ปรโลกสญฺญี อสฺส, ยมิทำ ทิฏฺฐำ สุตำ มุตำ วิญฺญาตำ ปตฺตำ ปริเยสิตำ อนุวิจริตำ มนสา, ตตฺราปิ น สญฺญี อสฺส; สญฺญี จ ปน อสฺสาติ.

“ภควำมูลกา โน ภนฺเต ธมฺมา ภควำเนตฺติกา ภควำปฏิสรณา. สาธุ วต ภนฺเต ภควนฺตำเยว ปฏิภาตุ เอตสฺส ภาสิตสฺส อตฺโถ, ภควโต สุตฺวา ภิกฺขู ธาเรสฺสนฺตีติ.

“เตนหิ ภิกฺขเว สุณาถ, สาธุกำ มนสิกโรถ; ภาสิสฺสามีติ. “เอวำ ภนฺเตติ โข เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจสฺโสสุำ. ภควา เอตทโวจ

“สิยา ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ตถารูโป สมาธิปฏิลาโภ, ยถา เนว ปจวิยำ ปจวีสญฺญี อสฺส ฯเปฯ ยมิทำ ทิฏฺฐำ สุตำ มุตำ วิญฺญาตำ ปตฺตำ ปริเยสิตำ อนุวิจริตำ มนสา, ตตฺราปิ น สญฺญี อสฺส; สญฺญี จ ปน อสฺสาติ.

“ยถากถำ ปน ภนฺเต สิยา ภิกฺขุโน ตถารูโป สมาธิปฏิลาโภ, ยถา เนว ปจวิยำ ปจวีสญฺญี อสฺส ฯเปฯ ยมิทำ ทิฏฺฐำ สุตำ มุตำ วิญฺญาตำ ปตฺตำ ปริเยสิตำ อนุวิจริตำ มนสา, ตตฺราปิ น สญฺญี อสฺส; สญฺญี จ ปน อสฺสาติ.

“อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ เอวำสญฺญี โหติ ‘เอตำ สนฺตำ, เอตำ ปณีตำ, ยทิทำ สพฺพสงฺขารสมโถ สพฺพูปธิปฏินิสฺสคฺโค ตณฺหกฺขโย วิราโค นิโรโธ นิพฺพานนฺติ. เอวำ โข ภิกฺขเว สิยา ภิกฺขุโน ตถารูโป สมาธิปฏิลาโภ, ยถา เนว ปจวิยำ ปจวีสญฺญี อสฺส, น อาปสฺมึ อาโปสญฺญี อสฺส, น เตชสฺมึ เตโชสญฺญี อสฺส,

น วายสฺมึ วาโยสญฺญี อสฺส, น อากาสานญฺจายตเน อากาสานญฺจายตนสญฺญี อสฺส, น วิญฺญาณญฺจายตเน วิญฺญาณญฺจายตนสญฺญี อสฺส, น อากิญฺจญฺญายตเน อากิญฺจญฺญายตนสญฺญี อสฺส, น เนวสญฺญานาสญฺญายตเน เนวสญฺญานาสญฺญายตนสญฺญี อสฺส, น อิธโลเก อิธโลกสญฺญี อสฺส, น ปรโลเก ปรโลกสญฺญี อสฺส, ยมิทํ ทิฏฺฐํ สุตํ มุตํ วิญฺญาตํ ปตฺตํ ปริเยสิตํ อนุวิจริตํ มนสา, ตตฺราปิ น สญฺญี อสฺส; สญฺญี จ ปน อสฺสาติ. นวมํ.

๑๐. ตติยสมาธิสุตฺตํ

[๒๐] อถ โข สมฺพหุลา ภิกฺขู, เยนายสฺมา สารีปุตฺโต. เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมตา สารีปุตฺเตน สทฺธึ สมฺโมทึสุ; สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุ; เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข เต ภิกฺขู อายสฺมนฺตํ สารีปุตฺตํ เอตทโวจุ

“สิยา นุ โข อาวุโส สารีปุตฺต ภิกฺขุโน ตถารูโป สมาธิปฏิลาโภ, ยถา เนว ปจวิยํ ปจวีสญฺญี อสฺส, น อาปสฺมึ อาโปสญฺญี อสฺส, น เตชสฺมึ เตโชสญฺญี อสฺส, น วายสฺมึ วาโยสญฺญี อสฺส, น อากาสานญฺจายตเน อากาสานญฺจายตนสญฺญี อสฺส, น วิญฺญาณญฺจายตเน วิญฺญาณญฺจายตนสญฺญี อสฺส, น อากิญฺจญฺญายตเน อากิญฺจญฺญายตนสญฺญี อสฺส, น เนวสญฺญานาสญฺญายตเน เนวสญฺญานาสญฺญายตนสญฺญี อสฺส, น อิธโลเก อิธโลกสญฺญี อสฺส, น ปรโลเก ปรโลกสญฺญี อสฺส, ยมิทํ ทิฏฺฐํ สุตํ มุตํ วิญฺญาตํ ปตฺตํ ปริเยสิตํ อนุวิจริตํ มนสา, ตตฺราปิ น สญฺญี อสฺส; สญฺญี จ ปน อสฺสาติ.

“สิยา อาวุโส ภิกฺขุโน ตถารูโป สมาธิปฏิลาโภ, ยถา เนว ปถวิยํ ปถวีสญฺญี อสฺส ฯเปฯ ยมิทํ ทิฏฺฐํ สุตํ มุตํ วิญฺญาตํ ปตฺตํ ปริเยสิตํ อนุวิจริตํ มนสา, ตตฺราปิ น สญฺญี อสฺส; สญฺญี จ ปน อสฺสาติ.

“ยถากถํ ปนาวุโส สารีปุตฺต สิยา ภิกฺขุโน ตถารูโป สมาธิปฏิลาโภ, ยถา เนว ปถวิยํ ปถวีสญฺญี อสฺส ฯเปฯ ยมิทํ ทิฏฺฐํ สุตํ มุตํ วิญฺญาตํ ปตฺตํ ปริเยสิตํ อนุวิจริตํ มนสา, ตตฺราปิ น สญฺญี อสฺส; สญฺญี จ ปน อสฺสาติ.

“อิธ อาวุโส ภิกฺขุ เอวํ สญฺญี โหติ ‘เอตํ สนฺตํ, เอตํ ปณีตํ, ยทิทํ สพฺพสงฺขารสมโถ สพฺพูปธิปฏินิสฺสคฺโค ตณฺหกฺขโย วิราโค นิโรโธ นิพฺพานนฺติ. เอวํ โข อาวุโส สิยา ภิกฺขุโน ตถารูโป สมาธิปฏิลาโภ, ยถา เนว ปถวิยํ ปถวีสญฺญี อสฺส, น อาปสฺมึ อาโปสญฺญี อสฺส, น เตชสฺมึ เตโชสญฺญี อสฺส, น วายสฺมึ วาโยสญฺญี อสฺส, น อากาสานญฺจายตเน อากาสานญฺจายตนสญฺญี อสฺส, น วิญฺญาณญฺจายตเน วิญฺญาณญฺจายตนสญฺญี อสฺส น อากิญฺจญฺญายตเน อากิญฺจญฺญายตนสญฺญี อสฺส, น เนวสญฺญานาสญฺญายตเน เนวสญฺญานาสญฺญายตนสญฺญี อสฺส, น อิธโลเก อิธโลกสญฺญี อสฺส, น ปรโลเก ปรโลกสญฺญี อสฺส, ยมิทํ ทิฏฺฐํ สุตํ มุตํ วิญฺญาตํ ปตฺตํ ปริเยสิตํ อนุวิจริตํ มนสา, ตตฺราปิ น สญฺญี อสฺส; สญฺญี จ ปน อสฺสาติ. ทสมํ.

๑๑. จตุตฺถสมาธิสุตฺตํ

[๒๑] ตตฺร โข อายสฺมา สารีปุตฺโต ภิกฺขู อามนฺเตสิ "สิยา นุ โข อาวุโส ภิกฺขุโน ตถารูโป สมาธิปฏิลาโภ, ยถา เนว ปฐวิยํ ปฐวีสญฺญี อสฺส, น อาปสฺมึ อาโปสญฺญี อสฺส, น เตชสฺมึ เตโชสญฺญี อสฺส, น วายสฺมึ วาโยสญฺญี อสฺส, น อากาสานญฺจายตเน อากาสานญฺจายตนสญฺญี อสฺส, น วิญฺญาณญฺจายตเน วิญฺญาณญฺจายตนสญฺญี อสฺส, น อากิญฺจญฺญายตเน อากิญฺจญฺญายตนสญฺญี อสฺส, น เนวสญฺญานาสญฺญายตเน เนวสญฺญานาสญฺญายตนสญฺญี อสฺส, น อิธโลเก อิธโลกสญฺญี อสฺส, น ปรโลเก ปรโลกสญฺญี อสฺส, ยมิทํ ทิฏฺฐํ สุตํ มุตํ วิญฺญาตํ ปตฺตํ ปริเยสิตํ อนุวิจริตํ มนสา, ตตฺราปิ น สญฺญี อสฺส; สญฺญี จ ปน อสฺสาติ.

"ทูรโตปิ โข มยํ อาวุโส อาคจฺเฉยฺยาม อายสฺมโต สารีปุตฺตสฺส สนฺติเก เอตสฺส ภาสิตสฺส อตฺถมญฺญาตุํ. สาธุ วตายสฺมนฺตํเยว สารีปุตฺตํ ปฏิภาตุ เอตสฺส ภาสิตสฺส อตฺโถ, อายสฺมโต สารีปุตฺตสฺส สุตฺวา ภิกฺขู ธาเรสฺสนฺตีติ.

"เตนหาวุโส ตํ[๑] สุณาถ สาธุกํ มนสิกโรถ; ภาสิสฺสามีติ. "เอวมาวุโสติ โข เต ภิกฺขู อายสฺมโต สารีปุตฺตสฺส ปจฺจสฺโสสุํ. อายสฺมา สารีปุตฺโต เอตทโวจ

"สิยา อาวุโส ภิกฺขุโน ตถารูโป สมาธิปฏิลาโภ, ยถา เนว ปฐวิยํ ปฐวีสญฺญี อสฺส ฯเปฯ ยมิทํ ทิฏฺฐํ สุตํ มุตํ

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.

วิญฺญาตํ ปตฺตํ ปริเยสิตํ อนุวิจริตํ มนสา, ตตฺราปิ น สญฺญี อสฺส, สญฺญี จ ปน อสฺสาติ.

"ยถากถํ ปนาวุโส สารีปุตฺต สิยา ภิกฺขุโน ตถารูโป สมาธิปฏิลาโภ, ยถา เนว ปจวิยํ ปจวีสญฺญี อสฺส ฯเปฯ ยมิทํ ทิฏฺฐํ สุตํ มุตํ วิญฺญาตํ ปตฺตํ ปริเยสิตํ อนุวิจริตํ มนสา, ตตฺราปิ น สญฺญี อสฺส; สญฺญี จ ปน อสฺสาติ.

"อิธ อาวุโส ภิกฺขุ เอวํสญฺญี โหติ 'เอตํ สนฺตํ เอตํ ปณีตํ, ยทิทํ สพฺพสงฺขารสมโถ สพฺพูปธิปฏินิสฺสคฺโค ตณฺหกฺขโย วิราโค นิโรโธ นิพฺพานนฺติ. เอวมฺปิ[๑] โข อาวุโส สิยา ภิกฺขุโน ตถารูโป สมาธิปฏิลาโภ, ยถา เนว ปจวิยํ ปจวีสญฺญี อสฺส, น อาปสฺมึ อาโปสญฺญี อสฺส, น เตชสฺมึ เตโชสญฺญี อสฺส, น วายสฺมึ วาโยสญฺญี อสฺส, น อากาสานญฺจายตเน อากาสานญฺจายตนสญฺญี อสฺส, น วิญฺญาณญฺจายตเน วิญฺญาณญฺจายตนสญฺญี อสฺส, น อากิญฺจญฺญายตเน อากิญฺจญฺญายตนสญฺญี อสฺส, น เนวสญฺญานาสญฺญายตเน เนวสญฺญานาสญฺญายตนสญฺญี อสฺส, น อิธโลเก อิธโลกสญฺญี อสฺส, น ปรโลเก ปรโลกสญฺญี อสฺส, ยมิทํ ทิฏฺฐํ สุตํ มุตํ วิญฺญาตํ ปตฺตํ ปริเยสิตํ อนุวิจริตํ มนสา, ตตฺราปิ น สญฺญี อสฺส; สญฺญี จ ปน อสฺสาติ. เอกาทสมํ.

ทุติโย อนุสฺสติวคฺโค.

---

[๑] ฉ.,เท. เอวํ

ตสฺสุทฺทานํ

เทฺว[๑] มหานามา จ นนฺทิเยน สุภูตินา จ เมตฺตา
ทสโม โคปาลโก จตฺตาโร จ สมาธิโนติ.[๑]

[๑-๑] ฉ.,เท. เทฺว วุตฺตา มหานาเมน นนฺทิเยน สุภูตินา
เมตฺตา อฏฺฐโก โคปาโล จตฺตาโร จ สมาธินาติ.
อิ. เทฺว มหานามา นนฺทิเยน สุภูตินา จ เมตฺตา
ทสโม เจว โคปาโล จตฺตาโร จ สมาธิโนติ.

๓. สามญฺญวคฺโค

[๒๒-๒๙] "เอกาทสหิ ภิกฺขเว องฺเคหิ สมนฺนาคโต โคปาลโก อภพฺโพ โคคณํ ปริหริตุํ ผาติกาตุํ. กตเมหิ เอกาทสหิ. อิธ ภิกฺขเว โคปาลโก น รูปญฺญู โหติ, น ลกฺขณกุสโล โหติ, น อาสาฏิกํ สาเฏตา โหติ, น วณํ ปฏิจฺฉาเทตา โหติ, น ธูมํ กตฺตา โหติ, น ติตฺถํ ชานาติ, น ปีตํ ชานาติ, น วีถึ ชานาติ, น โคจรกุสโล โหติ, อนวเสสโทหี โหติ, เย เต อุสภา โคปิตโร โคปริณายกา, เต น อติเรกปูชาย ปูเชตา โหติ. อิเมหิ โข ภิกฺขเว เอกาทสหิ องฺเคหิ สมนฺนาคโต โคปาลโก อภพฺโพ โคคณํ ปริหริตุํ ผาติกาตุํ.

เอวเมว โข ภิกฺขเว เอกาทสหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อภพฺโพ จกฺขุสฺมึ อนิจฺจานุปสฺสึ วิหริตุํ ฯเปฯ อภพฺโพ จกฺขุสฺมึ ทุกฺขานุปสฺสึ วิหริตุํ ฯเปฯ อภพฺโพ จกฺขุสฺมึ อนตฺตานุปสฺสึ วิหริตุํ ฯเปฯ อภพฺโพ จกฺขุสฺมึ ขยานุปสฺสึ วิหริตุํ ฯเปฯ อภพฺโพ จกฺขุสฺมึ วยานุปสฺสึ วิหริตุํ ฯเปฯ อภพฺโพ จกฺขุสฺมึ วิราคานุปสฺสึ วิหริตุํ ฯเปฯ อภพฺโพ จกฺขุสฺมึ นิโรธานุปสฺสึ วิหริตุํ ฯเปฯ อภพฺโพ จกฺขุสฺมึ ปฏินิสฺสคฺคานุปสฺสึ วิหริตุํ. (๑-๘)

[๓๐-๖๙] อภพฺโพ โสตสฺมึ ฯเปฯ ฆานสฺมึ ฯเปฯ ชิวฺหาย ฯเปฯ กายสฺมึ ฯเปฯ มนสฺมึ.

[๗๐-๑๑๗] รูเปสุ ฯเปฯ สทฺเทสุ ฯเปฯ คนฺเธสุ ฯเปฯ รเสสุ ฯเปฯ โผฏฺฐพฺเพสุ ฯเปฯ ธมฺเมสุ. [๔๙-๙๖]

[๑๑๘-๑๖๕] จกฺขุวิญฺญาเณ ฯเปฯ โสตวิญฺญาเณ ฯเปฯ ฆานวิญฺญาเณ ฯเปฯ ชิวฺหาวิญฺญาเณ ฯเปฯ กายวิญฺญาเณ ฯเปฯ มโนวิญฺญาเณ. (๙๗-๑๔๔)

[๑๖๖-๒๑๓] จกฺขุสมฺผสฺเส ฯเปฯ โสตสมฺผสฺเส ฯเปฯ ฆานสมฺผสฺเส ฯเปฯ ชิวฺหาสมฺผสฺเส ฯเปฯ กายสมฺผสฺเส ฯเปฯ มโนสมฺผสฺเส. (๑๔๕-๑๙๒)

[๒๑๔-๒๖๑] จกฺขุสมฺผสฺสชาย เวทนาย ฯเปฯ โสตสมฺผสฺสชาย เวทนาย ฯเปฯ ฆานสมฺผสฺสชาย เวทนาย ฯเปฯ ชิวฺหาสมฺผสฺสชาย เวทนาย ฯเปฯ กายสมฺผสฺสชาย เวทนาย ฯเปฯ มโนสมฺผสฺสชาย เวทนาย. (๑๙๓-๒๔๐)

[๒๖๒-๓๐๙] รูปสญฺญาย ฯเปฯ สทฺทสญฺญาย ฯเปฯ คนฺธสญฺญาย ฯเปฯ รสสญฺญาย ฯเปฯ โผฏฺฐพฺพสญฺญาย ฯเปฯ ธมฺมสญฺญาย. (๒๔๑-๒๘๘)

[๓๑๐-๓๕๗] รูปสญฺเจตนาย ฯเปฯ สทฺทสญฺเจตนาย ฯเปฯ คนฺธสญฺเจตนาย ฯเปฯ รสสญฺเจตนาย ฯเปฯ โผฏฺฐพฺพสญฺเจตนาย ฯเปฯ ธมฺมสญฺเจตนาย. (๒๘๙-๓๓๖)

[๓๕๘-๔๐๕] รูปตณฺหาย ฯเปฯ สทฺทตณฺหาย ฯเปฯ คนฺธตณฺหาย ฯเปฯ รสตณฺหาย ฯเปฯ โผฏฺฐพฺพตณฺหาย ฯเปฯ ธมฺมตณฺหาย. (๓๓๗-๓๘๔)

[๔๐๖-๔๕๓] รูปวิตกฺเก ฯเปฯ สทฺทวิตกฺเก ฯเปฯ คนฺธวิตกฺเก ฯเปฯ รสวิตกฺเก ฯเปฯ โผฏฺฐพฺพวิตกฺเก ฯเปฯ ธมฺมวิตกฺเก. (๓๘๕-๔๓๒)

[๔๕๔-๕๐๑] รูปวิจาเร ฯเปฯ สทฺทวิจาเร ฯเปฯ คนฺธวิจาเร ฯเปฯ รสวิจาเร ฯเปฯ โผฏฺฐพฺพวิจาเร ฯเปฯ ธมฺมวิจาเร อนิจฺจานุปสฺสี วิหริตุ ฯเปฯ ทุกฺขานุปสฺสี วิหริตุ ฯเปฯ อนตฺตานุปสฺสี วิหริตุ ฯเปฯ ขยานุปสฺสี วิหริตุ ฯเปฯ วยานุปสฺสี วิหริตุ ฯเปฯ วิราคานุปสฺสี วิหริตุ ฯเปฯ นิโรธานุปสฺสี วิหริตุ ฯเปฯ ปฏินิสฺสคฺคานุปสฺสี วิหริตุนฺติ. (๔๓๓-๔๘๐)

๔. ราคเปยฺยาโล

[๕๐๒] "เอกาทสหิ[๑] ภิกฺขเว องฺเคหิ สมนฺนาคโต โคปาลโก ภพฺโพ โคคณํ ปริหริตุ ผาติกาตุ. กตเมหิ เอกาทสหิ. อิธ ภิกฺขเว โคปาลโก รูปญฺญู โหติ ฯเปฯ เอวเมว โข ภิกฺขเว เอกาทสหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ ภพฺโพว จกฺขุสฺมึ อนิจฺจานุปสฺสี วิหริตุ ฯเปฯ ปฏินิสฺสคฺคานุปสฺสี วิหริตุนฺติ.[๑] ราคสฺส ภิกฺขเว อภิญฺญาย เอกาทส ธมฺมา ภาเวตพฺพา.

กตเม เอกาทส. ปฐมชฺฌานํ ทุติยชฺฌานํ ตติยชฺฌานํ จตุตฺถชฺฌานํ เมตฺตาเจโตวิมุตฺติ กรุณาเจโตวิมุตฺติ มุทิตาเจโตวิมุตฺติ อุเปกฺขาเจโตวิมุตฺติ อากาสานญฺจายตนํ วิญฺญาณญฺจายตนํ อากิญฺจญฺญายตนํ ราคสฺส ภิกฺขเว อภิญฺญาย อิเม เอกาทส ธมฺมา ภาเวตพฺพาติ.[๒] (๑)

[๕๐๓-๕๑๑] ราคสฺส ภิกฺขเว อภิญฺญาย[๓] ฯเปฯ ปริญฺญาย ฯเปฯ ปริกฺขยาย ฯเปฯ ปหานาย ฯเปฯ ขยาย ฯเปฯ วยาย

[๑-๑] ฉ.,เท. อิเม ปาจา น ทิสฺสนฺติ. [๒] ฉ.,เท. อิติสทฺโท น ทิสฺสติ.
[๓] ฉ.,เท. อยํ ปาโจ น ทิสฺสติ.

ฯเปฯ วิราคาย ฯเปฯ นิโรธาย ฯเปฯ จาคาย ฯเปฯ ปฏินิสฺสคฺคาย อิเม เอกาทส ธมฺมา ภาเวตพฺพา.[๑] (๒-๑๐)

[๕๑๒-๖๘๑] โทสสฺส ฯเปฯ โมหสฺส ฯเปฯ โกธสฺส ฯเปฯ อุปนาหสฺส ฯเปฯ มกฺขสฺส ฯเปฯ ปฬาสสฺส ฯเปฯ อิสฺสาย ฯเปฯ มจฺฉริยสฺส ฯเปฯ มายาย ฯเปฯ สาเฐยฺยสฺส ฯเปฯ ถมฺภสฺส ฯเปฯ สารมฺภสฺส ฯเปฯ มานสฺส ฯเปฯ มทสฺส ฯเปฯ ปมาทสฺส ฯเปฯ อภิญฺญาย ฯเปฯ ปริญฺญาย ฯเปฯ ปริกฺขยาย ฯเปฯ ปหานาย ฯเปฯ ขยาย ฯเปฯ วยาย ฯเปฯ วิราคาย ฯเปฯ นิโรธาย ฯเปฯ จาคาย ฯเปฯ ปฏินิสฺสคฺคาย อิเม เอกาทส ธมฺมา ภาเวตพฺพาติ. (๑๑-๑๗๐)

อิทมโวจ ภควา. อตฺตมนา เต ภิกฺขู ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทุนฺติ.

จตุตฺโถ ราคเปยฺยาโล.

นวสุตฺตสหสฺสานิ ภิยฺโย ปญฺจสตานิ จ
สตฺตปญฺญาสสุตฺตนฺตา องฺคุตฺตรสมายุตาติ.

เอกาทสกนิปาตปาลิ นิฏฺฐิตา.

องฺคุตฺตรนิกาโย สมตฺโต.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อิติสทฺโท ทิสฺสติ.

สุตฺตนฺตปิฏเก องฺคุตฺตรนิกายสฺส
ทสกเอกาทสกนิปาตปาลิยา
ปทานุกฺกโม

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก	ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
[อ]		อธิกรณนิโรธ์	๓๓/๘๑
อกณฺฏกา	๗๒/๑๕๔	อธิกรณสมุทยฺ	๓๓/๘๑
อกสิรลาภี	๙๘/๒๓๑	อธิกรณสมุปฺปาทวูปสมกุสโล	๓๓/๘๑
อกิจฺฉลาภี	๙๘/๒๓๑	อธิกรณ์	๓๓/๘๑
อกฺโกธโน	๕๑/๑๐๕	อธิคเมสุ	๘๕/๑๗๙
อคฺคมกฺขายติ	๑๕/๒๔	อธิมุตฺติปาน์	๒๒/๔๑
อคฺคพฺ	๓๐/๗๓	อธิวาเสติ	๒๐/๓๔
องฺคารกาสูปมา	๙๐/๑๙๙	อนตฺตมโน	๑๔/๒๐
อจฺจิ	๗/๑๒	อนนฺตวา	๒๐/๓๔
อจฺฉิทฺเทน	๔๔/๘๙	อนภาวๆ	๒๐/๓๕
อญฺชลิกรณียา	๑๖/๒๖	อนภิชฺฌาลุ	๕๑/๑๐๔
อญฺญติตฺถิยา	๒๗/๕๕	อนภิรติ	๖๖/๑๓๘
อญฺญถตฺตๆ	๒๙/๖๖	อนริโย	๑๓๕/๒๘๐
อฑฺฒวาทๆ	๒๔/๔๘	อนลโส	๑๗/๒๗
อติกฺกนฺตมานุสเกน	๑๐/๑๕	อนาจิณฺณ์	๓๗/๘๓
อติปฺปโค	๒๗/๕๕	อนาถา	๑๗/๒๖
อตฺถงฺคมา	๒๐/๓๕	อนาโถ	๑๗/๒๖
อทุกฺขมสุขๆ	๒๐/๓๕	อนาวิลสงฺกปฺโป	๑๙/๓๒
อธโนว	๒๔/๔๘	อนิกฺขิตฺตธุโร	๑๑/๑๗
อธมฺโม	๓๓/๘๑	อนุตฺตานีกตๆ	๑๑/๑๘
อธิกรณนิโรธคามินีปฏิปทๆ	๓๓/๘๑	อนุปวาทกา	๒๑/๔๐

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก	ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
อนุปสมฺปนฺโน	๓๒/๗๙	อปฺปมาทสโมสรณา	๑๕/๒๔
อนุปฺปตฺตสทตฺถา	๙๙/๒๓๘	อปฺปมาโท	๑๕/๒๔
อนุพฺยญฺชนโส	๓๓/๘๐	อปฺปสทฺทำ	๑๑/๑๗
อนุโยคาย	๑๔/๒๐	อปฺปสทฺโท	๓๐/๗๓
อนุวิโลเกติ	๒๑/๓๗	อปฺปหีโน	๑๔/๒๐
อนุสาสนึ	๑๗/๒๘	อปฺปตงฺโก	๑๑/๑๗
อนุสฺสรติ	๑๐/๑๕	อปฺปาพาโธ	๑๑/๑๗
อนุสฺสริตา	๑๗/๒๘	อปฺปิจฺฉกถา	๓๐/๗๕
อเนกธาตุ	๒๑/๓๘	อพฺภนฺตรา	๕๔/๙๒
อเนกวิหิตำ	๑๐/๑๕	อพฺภสฺสกฺกมาโน	๑๕/๒๕
อนฺตลิกฺเข จรา	๒๙/๖๗	อพฺยาปนฺนจิตฺโต	๕๑/๑๐๔
อนฺตวา	๒๑/๓๔	อภิชฺฌาลุ	๕๑/๑๐๔
อนฺเตปุเร	๔๕/๙๑	อภิธมฺเม	๑๗/๒๗
อนฺธวนสฺมึ	๗/๑๑	อภินนฺทึสุ	๒๗/๕๕
อปทา	๑๕/๒๔	อภินิคฺคณฺหาติ	๑๑๖/๒๖๖
อปริปูโร	๘/๑๒	อภินิปฺปีเฬติ	๑๑๖/๒๖๖
อปารา	๒/๔	อภิภายตนานิ	๒๙/๖๘
อปฺปกสิเรเนว	๑๑/๑๙	อภิรติ	๖๖/๑๓๘
อปฺปกิณฺณำ	๑๑/๑๗	อภิวทนฺติ	๑๗/๒๖
อปฺปฏิกุลฺยตา	๒๙/๗๑	อภิวินเย	๑๗/๒๗
อปฺปฏิมำเสน	๔๔/๘๙	อภิวิหจฺจ	๑๕/๒๕
อปฺปฑฺฒสมกสวาตาตปสิรึสปสมฺผสฺสำ	๑๑/๑๗	อภิสนฺเทนฺติ	๒/๔
		อภิสลฺเลขิกา	๓๐/๗๕
อปฺปนิคฺโฆสำ	๑๑/๑๗	อภิสเมจฺจ	๒๗/๕๗
อปฺปมาณเมโก	๒๙/๗๑	อโภควาว	๒๔/๔๘
อปฺปมาทมูลกา	๑๕/๒๔	อมายาวี	๑๑/๑๗

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก	ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
อมฺพวเน	๑๗๖/๓๑๐	อสญฺญิโน	๑๕/๒๔
อรญฺญวนปตฺถานิ	๓๐/๗๔	อสโจ	๑๑/๑๗
อริยวาสา	๑๙/๓๒	อสปฺปุริสธมฺโม	๑๔๘/๒๘๖
อริยสีโล	๓๐/๗๔	อสปฺปุริสสํเสโว	๖๑/๑๒๘
อริยาย	๕๐/๑๐๓	อสมุจฺฉินฺโน	๑๔/๒๑
อริโย	๙๐/๒๐๐	อสสฺสโต	๒๐/๓๔
อรูปราโค	๑๓/๑๗	อสฺสสมฺพาธํ	๔๕/๙๓
อรูปสญฺญี	๒๙/๖๘	อสงฺกิลิฏฺฐจิตฺโต	๕๑/๑๐๕
อรูปิโน	๑๕/๒๔	อสํสคฺคกถา	๓๐/๗๕
อลํ	๑๗/๒๗	อสํหิโร	๓๓/๘๐
อวกสฺสนฺติ	๓๗/๘๓	อสารทฺธกาโย	๕๑/๑๐๕
อวิคตจฺฉนฺโท	๑๔/๒๐	อเสโข	๑๑๑/๒๕๕
อวิคตตณฺโห	๑๔/๒๐	[อา]	
อวิคตปริฬาโห	๑๔/๒๐	อากาสกสิณเมโก	๒๕/๕๒
อวิคตปิปาโส	๑๔/๒๐	อากาสคตํ	๑๕/๒๕
อวิคตเปโม	๑๔/๒๐	อากาสานญฺจายตนสญฺญี	๗/๑๑
อวิชฺชา	๑๓/๑๙	อากิญฺจญฺญายตนเมโก	๓๐/๗๑
อวินโย	๓๗/๘๓	อากิญฺจญฺญายตนสญฺญี	๖/๙
อวิปฺปฏิสารตฺถานิ	๑/๑	อาโกเฏสิ	๓๐/๗๓
อวิปฺปฏิสารวิปนฺนสฺส	๓/๔	อาคตาคมา	๑๑/๑๘
อวิปฺปฏิสารสมฺปนฺนสฺส	๓/๕	อาจยคามี	๑๔๒/๒๘๓
อวิปฺปฏิสารานิสํสานิ	๒/๔	อาจารโคจรสมฺปนฺโน	๑๗/๒๖
อวิปฺปฏิสาโร	๑/๑	อาชีวสัวโร	๔๙/๙๙
อวิวฏฺฏ	๑๑/๑๘	อาตปฺปาย	๑๔/๒๐
อวิวาทาย	๕๐/๑๐๐	อาทิกลฺยาณา	๑๗/๒๖
อวีตราโค	๑๔/๒๐	อาทิตฺตเจโล	๕๑/๑๐๕

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก	ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
อาทิตฺตสีโส	๕๑/๑๐๕	อิธโลกสญฺญี	๖/๙
อาทิทสฺสนเหตุ	๒๖/๕๓	อินฺทฺริยปโรปริยตฺตํ	๒๑/๓๘
อาทีนวทสฺสนเหตุ	๒๖/๕๓	อิรณํ	๔๘/๑๗๗
อาโปกสิณเมโก	๒๕/๕๒	อิสฺสา	๖/๙
อาโปสญฺญี	๖/๙	[อุ]	
อาภสฺสรวตฺตนิกา	๒๙/๖๗	อุจฺจาโร	๔๙/๙๙
อาภิเจตสิกานํ	๘/๑๒	อุจฺจาวจานิ	๑๕/๒๗
อายตึอนุปฺปาทธมฺโม	๒๐/๓๕	อุจฺฉินฺนมูโล	๒๐/๓๕
อารญฺญโก	๘/๑๒	อุฏฺฐานสมฺปนฺโน	๔๖/๙๔
อารทฺธวิริโย	๑๑/๑๗	อุณฺหํ	๔๙/๙๙
อารุปฺปา	๙/๑๔	อุตฺตมปุริโส	๑๒/๑๘
อาวสนฺติ	๑๙/๓๒	อุตฺตานีกโรนฺติ	๑๑/๑๘
อาวสิสฺสนฺติ	๑๙๓๒	อุทยตฺถคามินิยา	๑๑/๑๖
อาวสึสุ	๑๙/๓๒	อุทราวเทหกํ	๑๐/๒๑
อาวิกตฺตา	๑๑/๑๗	อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจํ	๑๒/๑๘
อาเวนิกกมฺมานิ	๓๗/๘๓	อุทฺธจฺจํ	๑๒/๑๙
อาเวนิกปาฏิโมกฺขํ	๓๗/๘๓	อุปฏฺฐานสาลา	๕๐/๑๐๐
อาสภณฺฐานํ	๒๑/๓๗	อุปฏฺฐิตสฺสติ	๓๒/๔๕
อาหตจิตฺโต	๑๔/๒๐	อุปทฺทเสสิ	๓๐/๗๓
อาหารฏฺฐิติกา	๒๗/๕๗	อุปนาโห	๓๒/๔๔
อาหุเนยฺยา	๑๖/๒๖	อุปนิสสมฺปนฺโน	๓/๕
อาพินฺทึ	๓๐/๗๓	อุปนีหาตุ	๒๔/๔๙
[อิ]		อุปวาทกา	๒๑/๔๐
อิจฺฉา	๒๓/๔๕	อุปสมฺปทาย	๑๑/๑๗
อิตรีตรจีวรปิณฺฑปาตเสนาสน-ปจฺจยเภสชฺชปริกฺขาเรน	๑๗/๒๘	อุปายาย	๑๑/๑๗
		อุเปกฺขโก	๒๐/๓๓

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
อุเปกฺขาสติปาริสุทฺธึ	๒๐/๓๕
อุพฺพาหิกาย	๓๓/๘๐
อุภโตภาควิมุตฺโจ	๑๖/๒๖
อุมฺมารปุปฺผํ	๒๙/๖๙
อุสฺสาโห	๕๑/๑๐๕
อุสฺโสพฺหิ	๕๑/๑๐๕
อุพฺพารปามุชฺโช	๑๗/๒๗
[เอ]	
เอกนฺตสุขปฏิสํเวที	๔๖/๙๕
เอการกฺโข	๑๙/๓๒
เอกีภาวาย	๕๐/๑๐๐
เอวมายุปริยนฺโต	๒๑/๓๙
เอวมาหาโร	๒๑/๓๙
เอวโคตฺโต	๒๑/๓๙
เอวนาโม	๒๑/๓๙
เอววณฺโณ	๒๑/๓๙
เอวสญฺญี	๖/๑๐
เอวสุขทุกฺขปฏิสํเวที	๒๑/๓๙
[โอ]	
โอทาตกสิณเมโก	๒๕/๕๒
โอทาตนิทสฺสนานิ	๒๙/๗๐
โอทาตนิภาสานิ	๒๙/๗๐
โอทาตวณฺณานิ	๒๙/๗๐
โอทาตานิ	๒๙/๗๐
โอริมํ	๑๑๗/๒๖๘
โอสธิตารกา	๒๙/๗๐
[ก]	
กงฺขฏฺฐานิเยสุ	๑๑/๑๘
กงฺขติ	๑๔/๒๐
กณฺณิการปุปฺผํ	๒๙/๖๙
กณฺหมคฺโค	๑๔๖/๒๘๕
กปฺปฏฺฐิยํ	๓๙/๘๕
กมฺมสมาทานานํ	๒๑/๓๗
กลฺยาณธมฺมตาย	๓๐/๗๔
กลฺยาณมิตฺโต	๑๗/๒๗
กลฺยาณสมฺปวงฺโก	๑๗/๒๗
กลฺยาณสหาโย	๑๗/๒๗
กลหชาตา	๕๐/๑๐๐
กลํ	๑๕/๒๕
กสิณายตนานิ	๒๕/๕๒
กาโก	๗๗/๑๖๙
กามจฺฉนฺโท	๑๒/๑๘
กามโภคี	๙๑/๒๐๒
กามสงฺกปฺโป	๒๐/๓๔
กาเมสนา	๒๐/๓๔
กายสมาจาเรน	๔๔/๘๙
กายสวโร	๔๙/๙๙
กาพานุสาริยํ	๑๕/๒๕
กิพฺพิสนฺติ	๓๙/๘๕
กิพฺพิสํ	๓๙/๘๕
กึกรณียานิ	๑๗/๒๗

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
กิสญฺญี	๗/๑๒
กุฑฺฑราชาโน	๑๕/๒๕
กุปิโต	๑๔/๒๐
กุสลธมฺมตาย	๓๐/๗๔
กุสลสีโล	๓๐/๗๔
กุสีโต	๒๓/๔๕
กูฏงฺคมา	๑๕/๒๔
กูฏสโมสรณา	๑๗/๒๖
เกวลปริปุณฺณํ	๑๕/๒๔
โกฏิ	๖๑/๑๒๘
โกธโน	๕๑/๑๐๕
[ข]	
ขโม	๑๗/๒๖
ขิปฺปาภิญฺญา	๒๙/๗๐
ขิลชาโต	๑๔/๒๐
[ค]	
คมนาคมนสมฺปนฺนํ	๑๑/๑๗
ครุกรโณ	๕๐/๑๐๑
คหณิยา	๑๑/๑๗
คุยฺหมนฺตา	๔๕/๙๒
โคปานสิโย	๑๕/๒๔
[ฆ]	
ฆราวาโส	๙๙/๒๓๔
[จ]	
จกฺกวตฺติ	๑๕/๒๕
จกฺขุภูโต	๑๑๕/๒๖๒
จตุปฺปทา	๑๕/๒๔
จตุราปสฺเสโน	๑๙/๓๒
จนฺทปฺปภา	๑๕/๒๕
จิรกตํ	๑๗/๒๗
จิรภาสิตมฺปิ	๑๗/๒๗
จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลาน - ปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารา	๑๑/๑๘
เจโตขิลา	๑๔/๒๐
เจโตวิวรณสปฺปายา	๓๐/๗๕
[ฉ]	
ฉนฺโท	๕๐/๑๐๕
[ช]	
ชานโต	๒/๓
ชิฆจฺฉา	๔๙/๙๙
ชิตสงฺคาโม	๓๐/๗๓
[ฌ]	
ฌานวิโมกฺขสมาธิสมาปตฺตีนํ	๒๑/๓๙
[ญ]	
ญานภูโต	๑๗๒/๓๒๐
ญาณวาทึ	๒๔/๕๑
ญาเตยฺยึ	๒๒/๔๑
ญาโย	๙๒/๒๐๙
[ฐ]	
ฐานโส	๖๐/๑๒๖

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
[ต]	
ตโจ	๓/๔
ตณฺหกฺขโย	๖/๑๐
ตถาคตพลานิ	๒๑/๓๗
ตปเต	๑๕/๒๕
ตปนิโย	๑๔๑/๒๘๓
ตเปน	๑๔/๒๑
ตมคตำ	๑๕/๒๕
ตารกรูปานำ	๑๕/๒๕
ตาลาวตฺถุกโต	๒๐/๓๕
ติกิจฺฉกา	๑๐๘/๒๕๑
ติณฺณวิจิกิจฺโฉ	๕๐/๑๐๕
ตุทิปจฺเจกพฺรหฺมา	๘๙/๑๙๕
เตโชกสิณเมโก	๒๕/๕๒
เตโชสญฺญี	๖/๙
[ถ]	
ถามวา	๑๑/๑๗
ถีนมิทฺธปริยุฏฺฐิโต	๕๑/๑๐๔
ถีนมิทฺธำ	๑๒/๑๘
เถรานุกมฺปิตสฺส	๑๘/๒๙
[ท]	
ทกฺขิเณยฺยา	๑๖/๒๖
ทกฺโข	๑๗/๒๗
ทฏฺฐยฺยำ	๒๒/๔๑
ทนฺธาภิญฺญา	๒๙/๗๐
ทฺวิปทา	๑๕/๒๔
ทสยิมานิ	๑๓/๑๙
ทสฺสนกามา	๓๐/๗๓
ทสฺสนปรกฺกโม	๒๔/๔๘
ทพฺหปรกฺกโม	๑๑/๑๗
ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหารานำ	๘/๑๒
ทิฏฺฐิยา	๑๗/๒๖
ทิวา	๑๑/๑๗
ทุกฺขสฺสนฺตกโร	๒๗/๕๗
ทุกฺขุทฺรโย	๑๔๓/๒๘๔
ทุปฺปญฺโญ	๒๓/๔๕
ทุมฺมงฺกูนำ	๓๑/๗๙
ทุมฺมโน	๒๐/๓๓
ทุสฺสีลสฺส	๓/๔
เทวญฺญตโร	๑๔/๒๑
เทวนิกาย	๑๔/๒๑
[ธ]	
ธตา	๑๗/๒๖
ธนกรณีเย	๒๔/๔๙
ธนวาทำ	๒๔/๔๘
ธมฺมกาโม	๑๗/๒๗
ธมฺมตา	๒/๓
ธมฺมธรา	๑๑/๑๘
ธมฺมภูโต	๑๑๕/๒๖๒
ธมฺมสามี	๑๑๕/๒๖๒
ธมฺมโสโต	๗๕/๑๐๖

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก	ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
โธวนํ	๑๐๗/๒๔๙	นิพฺพินฺทามิ	๒/๓
[น]		นิพฺพินฺโน	๒/๓
นปฺปฏิกฺโกสึสุ	๒๗/๔๕	นิพฺพุโต	๒๙/๗๒
นทติ	๒๑/๓๗	นิพฺเพธิกาย	๑๑/๑๗
นมติ	๑๔/๒๔	นิรุชฺฌติ	๗/๑๒
นวานุกมฺปิตสฺส	๑๘/๒๙	นิโรโธ	๖/๑๐
นาคฺฆนฺติ	๑๕/๒๕	นิสฺสรณทสฺสนเหตุ	๒๖/๕๓
นาจฺจาสนฺนํ	๑๑/๑๗	นีจถานิยํ	๔๕/๙๒
นาติทูรํ	๑๑/๑๗	นีลกสิณเมโก	๒๕/๕๒
นาติสีตาย	๑๑/๑๗	นีลนิภาสานิ	๒๙/๖๘
นาถกรโณ	๑๗/๒๖	นีลวณฺณานิ	๒๙/๖๘
นาธิมุจฺจติ	๑๔/๒๐	นีลานิ	๑/๑
นานาธาตุ	๒๑/๓๘	นุณฺณานิ	๒๐/๓๔
นานาธิมุตฺติกตํ	๒๑/๓๘	เนวสญฺญานาสญฺญายตนสญฺญี	๖/๙
นิกามลาภี	๘/๑๒	เนวสญฺญินาสญฺญิโน	๑๕/๒๔
นิคนฺถา	๘๐/๑๗๑	[ป]	
นิโครฺธารามเม	๔๖/๓๙	ปจฺจกฺขาตโก	๓๒/๘๐
นิคฺคหาย	๓๑/๗๙	ปจฺโจโรหณี	๑๑๙/๒๗๑
นิจฺฉาโต	๒๙/๗๒	ปชานาติ	๑๐/๑๕
นิชฺฌาเปตุ	๓๓/๘๐	ปญฺจงฺควิปฺปหีโน	๑๒/๑๘
นิพฺพานํ	๗/๑๒	ปญฺจงฺคสมนฺนาคโต	๑๑/๑๗
นิพฺพิทาวิราคตฺถํ	๑/๒	ปญฺญเปนฺติ	๒๙/๗๒
นิพฺพิทาวิราควิปนฺนสฺส	๓/๔	ปญฺญวา	๑๑/๑๗
นิพฺพิทาวิราคสมฺปนฺนสฺส	๓/๕	ปญฺญากถา	๓๐/๗๕
นิพฺพิทาวิราคานิสฺสํ	๑/๒	ปญฺญาเปตุ	๓๓/๘๐
นิพฺพิทาวิราโค	๑/๒	ปฏิกุลฺยตา	๒๙/๗๑

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก	ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
ปฏิฆาตาย	๓๑/๗๙	ปรจิตฺตปริยายกุสโล	๕๑/๑๐๔
ปฏิชานาติ	๒๑/๓๗	ปรปุคฺคลานํ	๙๗/๒๒๙
ปฏินิสฺสฏฺฐานิ	๒๐/๓๔	ปรมตฺถวิสุทฺธึ	๓๐/๗๒
ปฏิปทา	๒๙/๗๐	ปรมทิฏฺฐธมฺมนิพฺพานํ	๒๙/๗๒
ปฏิพโล	๓๓/๘๐	ปรมนิปจฺจการํ	๓๐/๗๓
ปฏิภาติ	๘๓/๑๗๕	ปรมฺมรณา	๒๐/๓๔
ปฏิรูปี	๕๐/๑๐๐	ปรโลกสญฺญี	๖/๙
ปฏิวิโนเทนฺติ	๑๑/๑๘	ปรสตฺตานํ	๒๑/๓๘
ปฏิเสวติ	๒๐/๓๔	ปริจฺจ	๘๔/๑๗๗
ปฐวีกสิณเมโก	๒๕/๕๒	ปริตฺตเมโก	๒๙/๗๑
ปฐวีกสิณสมาปตฺติปรมตา	๒๕/๕๓	ปริปณฺหติ	๑๑/๑๘
ปฐวีสญฺญี	๖/๙	ปริปนฺถา	๗๓/๑๕๕
ปณฺฑโก	๓๒/๘๐	ปริปุจฺฉติ	๑๑/๑๘
ปตฺติโกว	๓๐/๗๓	ปริปุณฺณสงฺกปฺโป	๕๑/๑๐๔
ปทกฺขิณคฺคาหี	๑๗/๒๗	ปริปูโร	๘/๑๒
ปทชาตานิ	๑๕/๒๔	ปริโยสานกลฺยาณา	๑๗/๒๖
ปทุมนิรเย	๘๙/๑๙๗	ปริวชฺเชติ	๒๐/๓๔
ปธานกฺขมาย	๑๑/๑๗	ปริสมฺพาหติ	๓๐/๗๓
ปธานาย	๑๒/๒๐	ปริสาวจโร	๘/๑๒
ปนุณฺณปจฺเจกสจฺโจ	๑๙/๓๒	ปริสุทฺธกายสมาจาโร	๔๕/๘๙
ปนุณฺณานิ	๒๐/๓๔	ปริสุทฺธวจีสมาจาโร	๔๕/๘๙
ปนฺตเสนาสโน	๘/๑๒	ปริสุทฺธึ	๑๗/๒๖
ปปฺปฏิกาปิ	๓/๔	ปริหานิ	๑๔/๒๒
ปพฺพชิตสารุปฺปานิ	๔๕/๙๓	ปเรติ	๗๕/๑๕๙
ปภา	๑๕/๒๕	ปวกสฺสนฺติ	๓๗/๘๓
ปมุทิตสฺส	๒/๓	ปวิวิตฺโต	๒๓/๔๕

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก	ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
ปวิเวกกถา	๓๐/๗๕	ปามุชฺชานิสํโส	๑/๑
ปสาทาย	๓๑/๗๙	ปารํ	๒/๔
ปสาเทตุํ	๓๓/๘๐	ปาราชิกกถา	๓๒/๗๙
ปสฺสโต	๒/๓	ปาราชิโก	๓๒/๗๙
ปสฺสทฺธกายสงฺขาโร	๒๐/๓๕	ปาหุเนยฺยา	๑๖/๒๖
ปสฺสทฺธกาโย	๒/๓	ปิปาสา	๔๙/๙๙
ปสฺสทฺธตฺถา	๑/๒	ปิยกรโณ	๕๐/๑๐๑
ปสฺสทฺธานิสํสา	๑/๒	ปิยสมุทาหาโร	๑๗/๒๗
ปสฺสทฺธิ	๑/๒	ปีตกสิณเมโก	๒๕/๕๒
ปสฺสทฺธิวิปนฺนสฺส	๓/๔	ปีตตฺถํ	๑/๒
ปสฺสทฺธิสมปนฺนสฺส	๓/๕	ปีตนิทสฺสนานิ	๒๙/๖๙
ปสฺสมฺภติ	๒/๓	ปีตนิภาสานิ	๒๙/๖๙
ปสฺสสุขํ	๑๔/๒๑	ปีตวณฺณานิ	๒๙/๖๙
ปสฺสาโว	๔๙/๙๙	ปีตานิสํสํ	๑/๒
ปหีนานิ	๒๐/๓๔	ปีติ	๑/๒
ปพาโส	๒๓/๔๔	ปีติภกฺขา	๒๙/๖๗
ปาฏิกงฺขา	๑๔/๒๐	ปีติมนสฺส	๒/๓
ปาติโมกฺขฏฺฐปนา	๓๒/๗๙	ปีติวิปนฺนสฺส	๓/๔
ปาติโมกฺขสํวรสํวุโต	๑๗/๒๖	ปีติสมฺปนฺนสฺส	๓/๕
ปาติโมกฺขานิ	๓๓/๘๐	ปุถุปจฺเจกสจฺจานิ	๒๐/๓๔
ปาตุกโรติ	๔๕/๙๑	ปุถุสมณพฺราหฺมณานํ	๒๐/๓๔
ปาปิกา	๒๓/๔๔	ปุปฺผคนฺธา	๑๕/๒๕
ปามุชฺชตฺโถ	๑/๑	ปุพฺเพนิวาสํ	๑๐/๑๕
ปามุชฺชวิปนฺนสฺส	๓/๔	เปกฺขาตุํ	๓๓/๘๐
ปามุชฺชสมฺปนฺนสฺส	๓/๕	เปสลานํ	๓๑/๗๙
ปามุชฺชํ	๑/๒	โปโนพฺภวิโก	๔๙/๙๙

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก	ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
[ผ]		ภวนิโรโธ	๗/๑๒
ผาสุ	๔๑/๘๗	ภวสงฺขาโร	๔๙/๙๙
ผาสุวิหาราย	๓๑/๗๙	ภเวสนา	๒๐/๓๔
เผคฺคุปิ	๓/๕	ภาวนาปาริปูรึ	๑๐๖/๒๔๗
[พ]		ภาวนาวาทำ	๒๔/๔๗
พฺยสนานำ	๘๘/๑๙๓	ภาวิตกาโย	๒๔/๔๗
พฺยาปนฺนจิตฺโต	๘๐/๑๐๔	ภาวิตจิตฺโต	๒๔/๔๗
พฺยาปาทสงฺกปฺโป	๒๐/๓๔	ภาวิตปญฺโญ	๒๔/๔๗
พฺยาปาโท	๑๒/๑๘	ภาวิตสีโล	๒๔/๔๗
พฺรหฺมจกฺกำ	๒๑/๓๗	ภาสิตำ	๑๙/๓๒
พฺรหฺมจริยำ	๑๔/๒๑	ภิกฺขุนีทูสโก	๓๒/๘๐
พฺรหฺมจริเยสนา	๒๐/๓๔	ภิยฺโยภาวาย	๓๑/๗๙
พฺรหฺมภูโต	๑๑๕/๒๖๒	โภคกฺขนฺธำ	๔๖/๙๔
พหุการา	๘๐/๑๐๔	โภคนิทานำ	๔๖/๙๕
พหุชนสุขาย	๓๐/๗๔	โภควาทำ	๒๔/๔๙
พหุชนหิตาย	๓๐/๗๔	โภคเหตุกำ	๔๖/๙๕
พหุปฺปทา	๑๕/๒๔	โภคาธิกรณำ	๔๖/๙๕
พหุสฺสุตา	๑๑/๑๘	[ม]	
พหุสฺสุโต	๘/๑๒	มคฺคามคฺคญาณทสฺสนเหตุ	๒๖/๕๓
พาราณเสยฺยกำ	๒๙/๖๙	มชฺฌิมานุกมฺปิตสฺส	๑๗/๒๙
พุทฺธสีโล	๓๐/๗๔	มชฺเฌกลฺยาณา	๑๗/๒๖
[ภ]		มนสานุเปกฺขิตา	๑๗/๒๖
ภชมาโน	๑๑/๑๗	มโนมยา	๒๙/๖๗
ภณฺฑนกลหวิคฺคหวิวาทา	๔๑/๘๗	มรณสภเย	๔๖/๙๓
ภนฺฑนชาตา	๕๐/๑๐๐	มหคฺคตเมโก	๒๙/๗๑
ภยทสฺสาวี	๑๗/๒๖	มหนฺตตฺเตน	๑๕/๒๔

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
มหาสมุทฺโท	๑๕/๒๕
มาติกาธรา	๑๑/๑๘
มาโน	๑๓/๑๙
มิคราชา	๒๑/๓๗
มิจฺฉตฺตา	๑๓๒/๒๗๙
มิจฺฉาทิฏฺฐิกมฺมสมาทานา	๒๑/๔๐
มิจฺฉาทิฏฺฐิกา	๒๑/๔๐
มิทฺธสุขํ	๑๔/๒๑
มุฏฺฐสฺสติ	๒๓/๔๕
มุตฺตานิ	๒๐/๓๔
มูลคนฺธา	๑๕/๒๕
เมตฺตูปหารํ	๓๐/๗๓
[ย]	
ยถากมฺมูปเค	๑๐/๑๕
ยถาภูตญาณทสฺสนตฺโถ	๑/๒
ยถาภูตญาณทสฺสนวิปนฺนสฺส	๓/๔
ยถาภูตญาณทสฺสนสมฺปนฺนสฺส	๓/๕
ยถาภูตญาณทสฺสนํ	๑/๒
ยถาภูตญาณทสฺสนานิสํโส	๑/๒
ยาวทตฺถํ	๑๔/๒๑
[ร]	
รชนียานิ	๔๕/๙๓
รตฺตึ	๑๑/๑๗
รถสมฺพาธํ	๔๕/๙๓
ราชนฺเตปุรปฺปเวสเน	๔๕/๙๓
รูปราโค	๑๓/๑๙
รูปสญฺญี	๒๙/๖๘
รูปสทฺทคนฺธรสโผฏฺฐพฺพานิ	๔๕/๙๓
รูปิโน	๑๕/๒๔
[ล]	
ลทฺธาธิปฺปาโย	๓๐/๗๓
ลปิตํ	๓๗/๘๓
โลหิตกนิทสฺสนานิ	๒๙/๖๙
โลหิตกนิภาสานิ	๒๙/๖๙
โลหิตกวณฺณานิ	๒๙/๖๙
โลหิตกสิณเมโก	๒๙/๖๗
โลหิตกานิ	๒๙/๖๙
โลหิตจนฺทนํ	๑๕/๒๕
[ว]	
วจีสมาจาเรน	๔๔/๘๙
วจีสังวโร	๔๔/๙๖
วชฺชิยมาหิโต	๙๔/๒๑๗
วเตน	๑๔/๒๑
วนฺตา	๑๐๙/๒๕๓
วสฺสสตชีวี	๔๖/๙๔
วสฺสิกํ	๑๕/๒๕
วายาโม	๕๑/๑๐๕
วาโยกสิณเมโก	๒๕/๕๒
วาโยสญฺญี	๖/๙
วิคตถีนมิทฺโธ	๕๑/๑๐๕
วิคตวลาหเก	๑๕/๒๕
วิจิกิจฺฉติ	๑๔/๒๐

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก	ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
วิจิกิจฺฉา	๑๒/๑๘	วิโรจติ	๑๕/๒๕
วิจิกิจฺโฉ	๕๑/๑๐๕	วิวรนฺติ	๑๑/๑๘
วิชมฺภติ	๒๑/๓๗	วิวาทาปนฺนา	๕๐/๑๐๐
วิญฺญาณกสิณเมโก	๒๕/๕๒	วิวาทมูลานิ	๔๒/๘๔
วิญฺญาณญฺจายตนสญฺญี	๖/๙	วิสารโท	๘/๑๒
วินยธรา	๑๑/๑๘	วิเสสคามี	๗๕/๑๕๙
วินยานุคฺคหาย	๓๑/๗๙	วิหาโร	๓๐/๗๓
วิโนเทติ	๒๐/๓๔	วิหึสาสงฺกปฺโป	๒๐/๓๔
วินิพนฺโธ	๑๔/๒๑	วีมํสาย	๑๗/๒๔
วิปริณาโม	๒๙/๖๖	วิริยารมฺภกถา	๓๐/๗๕
วิปาโก	๑๑๙/๒๗๒	วุฏฺฐานํ	๒๑/๓๙
วิปฺปกตา	๓๒/๗๙	วุฑฺฒิ	๑๔/๒๐
วิภชวาที	๙๔/๒๑๘	วูปกาสาเปตุ	๓๔/๘๑
วิมริยาทิกเตน	๘๑/๑๗๒	เวจิกิจฺโฉ	๗๖/๑๑๖
วิมุตฺติกถา	๓๐/๗๕	เวทิยามิ	๒/๓
วิมุตฺติกฺขนฺเธน	๑๒/๑๘	**[ส]**	
วิมุตฺติญาณทสฺสนกถา	๓๐/๗๕	สอุทฺเทสํ	๑๐/๑๕
วิมุตฺติญาณทสฺสนกฺขนฺเธน	๑๒/๑๙	สกลิกคฺคิสฺส	๗/๑๒
วิมุตฺติญาณทสฺสนตฺโถ	๑/๒	สกฺกายทิฏฺฐิ	๑๓/๑๙
วิมุตฺติญาณทสฺสนํ	๒/๓	สงฺกิเลสํ	๒๑/๓๙
วิมุตฺติญาณทสฺสนานิสํโส	๑/๒	สงฺขาเยกํ	๒๑/๓๔
วิโมกฺขา	๙/๑๔	สงฺคณิการาโม	๒๓/๔๕
วิรชฺชามิ	๒/๓	สงฺคหาย	๕๑/๑๐๐
วิรตฺโต	๒/๓	สจิตฺตปริยายกุสโล	๕๑/๑๐๔
วิราโค	๖/๑๐	สจฺฉิกตยุยํ	๒๒/๔๑
วิเรจนํ	๑๐๘/๒๑๕	สจฺฉิกโรมิ	๒/๓

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก	ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
สญฺชานาติ	๒๕/๕๒	สมวยสฏฺเจสโน	๑๙/๓๒
สญฺญา	๗/๑๒	สมเวปากินิยา	๑๑/๑๗
สญฺญาเปตุ	๓๓/๘๒	สมสมคติกา	๗๕/๑๕๗
สญฺญิโน	๑๕/๒๔	สมาธตฺถ	๑/๒
สญฺญี	๖/๙	สมาธานิสสํ	๑/๒
สตารกฺเขน	๒๐/๓๓	สมาธิ	๑/๒
สติเนปกฺเกน	๑๗/๒๘	สมาธิกถา	๓๐/๗๕
สติมา	๑๗/๒๘	สมาธิกฺขนฺเธน	๑๐/๓๘๘
สโต	๒๐/๓๓	สมาธิปฏิลาโภ	๖/๙
สตฺตา	๑๕/๒๔	สมาธิยตุ	๒/๓
สทฺทกณฺฏกา	๗๒/๑๕๓	สมาหิโต	๒/๓
สทฺทหติ	๑๑/๑๗	สมุทฺทงฺคมา	๑๕/๒๕
สทฺธมฺมฏฺฐิติยา	๓๑/๗๙	สมุทฺทนินฺนา	๑๕/๒๕
สถานา	๑๗/๒๖	สมุทฺทปพฺภารา	๑๕/๒๕
สนฺตุฏฺฐิกถา	๓๐/๗๕	สมุทฺทโปณา	๑๕/๒๕
สนฺตุฏฺโจ	๑๗/๒๘	สมฺปชาโน	๒๐/๓๓
สปฺปุริสธมฺโม	๑๔๘/๒๘๖	สมฺปสีทติ	๑๔/๒๐
สปฺปุริสํเสโว	๖๑/๑๓๐	สมฺภวนฺติ	๙๒/๒๑๑
สพฺพตฺถคามินี	๒๑/๓๘	สมฺมตฺตา	๑๓๓/๒๗๙
สพฺพสงฺขารสมโถ	๖/๑๐	สมฺมนฺนิตพฺโพ	๓๓/๘๐
สพฺพาการปริปูโร	๘/๑๓	สมฺมาทิฏฺฐิกมฺมสมาทานา	๒๑/๔๐
สพฺพูปธิปฏินิสฺสคฺโค	๖/๑๐	สมฺมาทิฏฺฐิกา	๒๑/๔๐
สพฺยญฺชนํ	๑๖/๒๖	สมฺมาทุกฺขกฺขยคามินิยา	๑๑/๑๗
สมคฺโค	๓๘/๘๔	สมฺมานิพฺพินฺทมาโน	๒๗/๕๗
สมณสญฺญา	๑๐๑/๒๔๒	สมฺมาปริยนฺตทสฺสาวี	๒๗/๕๘
สมนฺตปาสาทิโก	๘/๑๓	สมฺมาวิมุจฺจมาโน	๒๗/๕๘

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก	ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
สมฺมาวิรชฺชมาโน	๒๗/๕๘	สามายิกำ	๗๕/๑๕๙
สมฺมาสมาธิ	๓/๔	สารคนฺธา	๑๗/๒๕
สมฺมาสมาธิวิปนฺนสฺส	๓/๔	สารคเวสี	๑๑๕/๒๖๒
สมฺมาสมาธิสมฺปนฺนสฺส	๓/๕	สารตฺถิโก	๑๑๕/๒๖๒
สมฺมาสุภาวิตจิตฺโต	๒๘/๖๓	สารทฺธกาโย	๕๑/๑๐๕
สมฺโมทิ	๗/๑๐	สาราณียำ	๑๑๗/๒๖๘
สมฺโมทนียำ	๗/๑๐	สาโรปิ	๓/๕
สยำปภา	๒๙/๖๗	สีตำ	๔๙/๙๙
สรทสมเย	๑๕/๒๕	สีติภูโต	๒๙/๗๒
สริตา	๑๗/๒๘	สีลกถา	๓๐/๗๕
สฺวาคตำ	๓๔/๘๑	สีลพฺพตปรามาโส	๑๓/๑๙
สสฺสโต	๒๐/๓๔	สีลวา	๘/๑๒
สงฺกิลิฏฺฐจิตฺโต	๕๑/๑๐๕	สีลวิปนฺนสฺส	๓/๔
สงฺฆผาสุตาย	๓๑/๗๙	สีลสมฺปนฺนสฺส	๓/๔
สงฺฆเภโท	๓๐/๗๓	สีหนาทำ	๒๑/๓๗
สงฺฆสามคฺคี	๓๘/๘๔	สุกฺโก	๑๔๖/๒๘๕
สงฺฆสุฏฺฐุตาย	๓๑/๗๙	สุขตฺถา	๑/๒
สญฺโญชนานิ	๑๓/๑๙	สุขวิปนฺนสฺส	๓/๔
สำวฏฺฏติ	๒๙/๖๗	สุขสมฺปนฺนสฺส	๓/๕
สำวฏฺฏวิวฏฺฏกปฺเป	๒๑/๓๙	สุขี	๑/๒
สำวุตทฺวาโร	๓๐/๗๓	สุขานิสำสา	๑/๒
สาการำ	๑๐/๑๕	สุขิโน	๒/๓
สาขาปลาสวิปนฺโน	๓/๔	สุเขติ	๙๑/๒๐๒
สาตจฺจาย	๑๔/๒๐	สุตธโร	๑๗/๒๖
สาตฺถำ	๑๗/๒๖	สุตสนฺนิจโย	๑๗/๒๖
สามคฺคิยา	๕๐/๑๐๐	สุตฺตโส	๓๓/๘๐

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก	ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
สุปฺปวตฺตํ	๓๔/๘๑	โสตาวธานํ	๖๘/๑๔๓
สุภฏฺฐายิโน	๒๙/๖๗	โสมนสฺสโทมนสฺสานํ	๒๐/๓๙
สุมโน	๒๐/๓๓	โสวจสฺสกรเณหิ	๑๘/๒๗
สุวโจ	๑๗/๒๗		
สุวณฺณทุพฺพณฺณานิ	๒๙/๖๘	[ห]	
สุวินิจฺฉิตํ	๓๔/๘๑	หตูปนิสํ	๓/๔
สุวินิจฺฉิตานิ	๓๓/๘๐	หตูปนิโส	๓/๔
สุวิภตฺตํ	๓๔/๘๑	หตฺถิปทำ	๑๕/๒๔
สุวิมุตฺตจิตฺโต	๑๙/๓๒	หตฺถิสมฺพาธํ	๔๕/๙๓
สุวิมุตฺตปญฺโญ	๑๙/๓๒	หานคามี	๗๕/๑๕๙
เสยฺยสุขำ	๑๔/๒๑	หานิ	๑๔/๒๐
เสวมาโน	๑๑/๑๗	หิโรตฺตปฺปำ	๑๐๕/๒๔๖
โสกสภเย	๔๖/๙๓	เหตุ	๒๑/๓๗

สุตฺตนฺตปิฏกเ องฺคุตฺตรนิกายสฺส
ทสกเอกาทสกนิปาตปาลิยา

อสาธารณนามานิ

อสาธารณนามานิ	ปพฺเพ/องฺเก
[อ]	
อจิรวตี	๑๕/๒๕
อชิโต (ปริพฺพาชโก)	๑๒๒/๒๗๕
อนาถปิณฺฑิโก (คหปติ)	๙๑/๒๐๒
[อา]	
อานนฺโท (อายสฺมา)	๑/๑
[อิ]	
อิสิทตฺโต	๗๕/๑๕๗
[อุ]	
อุตฺติโย (ปริพฺพาชโก)	๙๕/๒๒๑
อุปาลิ (อายสฺมา)	๓๑/๗๙
อุปปาเลน (อายสฺมตา)	๗๒/๑๕๒
[ก]	
กกุกเฏน (อายสฺมตา)	๗๒/๑๕๒
กชงฺคลา (ภิกฺขุนี)	๒๘/๖๑
กฏิสฺสเหน (อายสฺมตา)	๗๒/๑๕๒
กมฺมาสธมฺมํ (นิคโม)	๒๐/๓๓
กพิมฺเภน (อายสฺมตา)	๗๒/๑๕๒
กาลี (อุปาสิกา)	๒๖/๕๓
กาสิโกสลา	๒๙/๖๖
กาพกภิกฺขุ	๘๗/๑๘๘
กุรรฆริกา	๒๖/๕๒
กุรูสุ	๒๐/๓๓
กูฏาคารสาลายํ	๔๗/๙๗
โกกนุโท (ปริพฺพาชโก)	๙๖/๒๒๔
โกกาลิโก (ภิกฺขุ)	๘๙/๑๙๔
โกสเลสุ	๖๗/๑๓๘
[ค]	
คคฺครายา (โปกฺขรณิยา)	๘๑/๑๗๒
คงฺคา	๑๕/๒๕
คิริมานนฺโท	๖๐/๑๑๒
[จ]	
จมฺปายํ	๘๑/๑๗๒
จุนฺโท (กมฺมารปุตฺโต)	๑๗๖/๓๑๐
เจตีสุ	๒๔/๗๔

อสาธารณนามานิ	ปพฺเพ/องฺเก
[ช]	
ชาณุสฺโสณิ (พฺราหฺมโณ)	๑๑๙/๒๗๑
เชตวเน	๑/๑
[ท]	
ทกฺขิเณสุ (ชนปเทสุ)	๑๐๗/๒๔๙
[น]	
นพกปานํ (นิคโม)	๖๗/๑๓๘
นาลกคามเก	๖๕/๑๓๗
นิกเฏน (อายสฺมตา)	๗๒/๑๕๒
[ป]	
ปลาสวเน	๗๖/๑๓๙
ปเสนทิ (โกสโล)	๒๙/๖๖
ปาเลน (อายสฺมตา)	๗๒/๑๕๒
ปาวายํ	๑๗๖/๓๑๐
ปุณฺณิโย (อายสฺมา)	๘๓/๑๗๕
ปุราโณ	๗๕/๑๕๗
[ม]	
มคเธสุ	๖๕/๑๓๗
มหากจฺจาโน (อายสฺมา)	๒๖/๕๒
มหากสฺสโป (อายสฺมา)	๘๖/๑๘๔
มหาจุนฺโท (อายสฺมา)	๒๔/๔๗
มหาโมคฺคลฺลาโน (อายสฺมา)	๘๔/๑๗๗
มหาวเน	๔๗/๙๗
มหี	๑๕/๒๕
มิคสาลา (อุปาสิกา)	๗๕/๑๕๗
[ย]	
ยมุนา	๑๕/๒๕
[ร]	
ราชคเห	๘๖/๑๘๔
[ล]	
ลิจฺฉวี	๔๗/๙๗
[ว]	
วาหุโน (อายสฺมา)	๘๑/๑๗๒
เวสาลิยํ	๔๗/๙๗
เวฬุวเน	๘๖/๑๘๔
[ส]	
สรภู	๑๕/๒๕
สหชาติยํ	๒๔/๔๗
สามณฺฑกานิ (ปริพฺพาชโก)	๖๕/๑๓๗
สารีปุตฺโต (อายสฺมา)	๔/๖
สาวตฺถิยํ	๑/๒

สุตฺตนฺตปิฏกเ องฺคุตฺตรนิกายสฺส
ทสกเอกาทสกนิปาตปาลิยา

ธมฺมปฺปเภโท

ธมฺมปฺปเภโท	ปพฺเพ/องฺเก
[ติกํ]	
ธมฺมา	๑/๔
[จตุกฺกํ]	
สติปฏฺฐานา	๖๑/๑๓๐
สมฺมปฺปธานา	๙๐/๒๐๐
โสตาปตฺติยงฺเคหิ	๙๒/๒๐๙
[ปญฺจกํ]	
ภยานิ	๙๒/๒๐๙
สีลกฺขนฺเธน	๑๒/๑๘
[ทสกํ]	
อาฆาตปฏิวินยา	๘๐/๑๗๑

ธมฺมปฺปเภโท	ปพฺเพ/องฺเก
อาหารา	๗๓/๑๕๕
กถาวตฺถูนิ	๖๙/๑๔๖
กามโภคิโน	๙๑/๒๐๒
ฐานานิ	๗๐/๑๔๘
ธมฺมา	๒/๔
ธมฺเมหิ	๘/๑๓
ปุคฺคลา	๑๖/๒๖
วฑฺฒีหิ	๗๔/๑๕๖
สญฺญา	๖๐/๑๒๖
[เอกาทสกํ]	
ธมฺมา	๒/๔
ธมฺเมหิ	๗/๑๓

คณะกรรมการพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฯ*

๑.	สมเด็จพระพุฒาจารย์	วัดสระเกศ	ประธานกรรมการ
๒.	พระพรหมมุนี	วัดบวรนิเวศวิหาร	รองประธานกรรมการ
๓.	พระพรหมเวที	วัดไตรมิตรวิทยาราม	รองประธานกรรมการ
๔.	พระพรหมเมธาจารย์	วัดบุรณศิริมาตยาราม	กรรมการ
๕.	พระพรหมโมลี	วัดพิชยญาติการาม	กรรมการ
๖.	พระวิสุทธิวงศาจารย์	วัดปากน้ำ	กรรมการ
๗.	พระธรรมกิตติวงศ์	วัดราชโอรสาราม	กรรมการ
๘.	พระธรรมเจดีย์	วัดกัลยาณมิตร	กรรมการ
๙.	พระธรรมปัญญาภรณ์	วัดปากน้ำ	กรรมการ
๑๐.	พระธรรมคุณาภรณ์	วัดสามพระยา	กรรมการ
๑๑.	พระธรรมไตรโลกาจารย์	วัดราชประดิษฐ์ฯ	กรรมการ
๑๒.	พระธรรมรัตนดิลก	วัดสุทัศนเทพวราราม	กรรมการ
๑๓.	พระเทพปริยัติสุธี	วัดบพิตรพิมุข	กรรมการ
๑๔.	พระเทพปริยัติเมธี	วัดชลประทานรังสฤษฎ์	กรรมการ
๑๕.	พระเทพเวที	วัดอนงคาราม	กรรมการ
๑๖.	พระเทพปริยัติมุนี	วัดทองนพคุณ	กรรมการ
๑๗.	พระเทพมุนี	วัดไตรมิตรวิทยาราม	กรรมการ
๑๘.	พระเทพรัตนโมลี	วัดหงส์รัตนาราม	กรรมการ
๑๙.	พระเทพเมธี	วัดอรุณราชวราราม	กรรมการ
๒๐.	พระเทพโสภณ	วัดราชบุรณะ	กรรมการ

---

* **มติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๒๗/๒๕๔๘** มติที่ ๕๐๙/๒๕๔๘ เรื่อง ขอความเห็นชอบรายนามคณะกรรมการพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลีและฉบับภาษาไทย เพื่อร่วมงานฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี และ **มติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๑๖/๒๕๔๙** มติที่ ๓๕๗/๒๕๔๙ เรื่อง แต่งตั้งกรรมการพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฯ แทนกรรมการที่พ้นจากตำแหน่ง

๒๑.	พระราชวชิราภรณ์		วัดพระเชตุพนฯ	กรรมการ
๒๒.	พระราชวชิรโมลี		วัดสวนพลู	กรรมการ
๒๓.	พระราชปริยัติวิลก		วัดประยุรวงศาวาส	กรรมการ
๒๔.	พระราชเมธี		วัดราชนัดดาราม	กรรมการ
๒๕.	พระราชโมลี		วัดจักรวรรดิราชาวาส	กรรมการ
๒๖.	พระราชวรมุนี		วัดดุสิดาราม	กรรมการ
๒๗.	พระราชวิสุทธิโมลี		วัดมหาธาตุฯ	กรรมการ
๒๘.	พระราชวรเมธี		วัดเทพธิดาราม	กรรมการ
๒๙.	พระราชสุธี		วัดเทวราชกุญชร	กรรมการและเลขานุการ
๓๐.	พระราชกิตติโสภณ		วัดเบญจมบพิตรฯ	กรรมการ
๓๑.	พระราชปฏิภาณโสภณ		วัดราชโอรสาราม	กรรมการ
๓๒.	พระศรีวิสุทธิมุนี		วัดสุทัศนเทพวราราม	กรรมการ
๓๓.	พระศรีรัชมงคลเมธี		วัดอาวุธวิกสิตาราม	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๓๔.	พระปริยัติกวี		วัดปากน้ำ	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๓๕.	พระเมธีวราลงกรณ์		วัดชนะสงคราม	กรรมการ
๓๖.	พระศรีวิสุทธาภรณ์		วัดบรมนิวาส	กรรมการ
๓๗.	พระมหานายก		วัดบวรนิเวศวิหาร	กรรมการ
๓๘.	พระอมรโมลี		วัดปทุมวนาราม	กรรมการ
๓๙.	พระมหาไฉน	จิตฺตสุทฺโธ	ป.ธ. ๙	วัดบวรนิเวศวิหาร กรรมการ
๔๐.	พระมหารังษี	เขมวีโร	ป.ธ. ๙	วัดพระศรีมหาธาตุ กรรมการ
๔๑.	พระมหาวินัย	ถิรวินโย	ป.ธ. ๙	วัดราชาธิวาสวิหาร กรรมการ
๔๒.	นายวิชัย	ธรรมเจริญ	ป.ธ. ๙	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๔๓.	นายบุญสืบ	อินสาร	ป.ธ. ๙	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๔๔.	นายบุญเชิด	กิตติธรางกูร	ป.ธ. ๙	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๔๕.	นายแก้ว	ชิดตะขบ	ป.ธ. ๙	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

คณะอนุกรรมการประจำศูนย์ประสานงานกลาง พิจารณาตรวจต้นฉบับพระไตรปิฎกฯ*

๑.	พระธรรมกิตติวงศ์	วัดราชโอรสาราม	ประธานอนุกรรมการ
๒.	พระเทพมุนี	วัดไตรมิตรวิทยาราม	อนุกรรมการ
๓.	พระราชวชิราภรณ์	วัดพระเชตุพนฯ	อนุกรรมการ
๔.	พระราชวชิรโมลี	วัดสวนพลู	อนุกรรมการ
๕.	พระราชโมลี	วัดจักรวรรดิราชาวาส	อนุกรรมการ
๖.	พระราชกิตติโสภณ	วัดเบญจมบพิตรฯ	อนุกรรมการ
๗.	พระศรีวิสุทธิมุนี	วัดสุทัศนเทพวราราม	อนุกรรมการ
๘.	พระศรีวิสุทธาภรณ์	วัดบรมนิวาส	อนุกรรมการ
๙.	พระมหานายก	วัดบวรนิเวศวิหาร	อนุกรรมการ
๑๐.	พระอมรโมลี	วัดปทุมวนาราม	อนุกรรมการ
๑๑.	พระมหารังษี เขมวีโร	ป.ธ. ๙ วัดพระศรีมหาธาตุ	อนุกรรมการ
๑๒.	พระมหาวินัย ถิรวินโย	ป.ธ. ๙ วัดราชาธิวาสวิหาร	อนุกรรมการ
๑๓.	พระมหาไฉน จิตฺตสุทฺโธ	ป.ธ. ๙ วัดบวรนิเวศวิหาร	อนุกรรมการ

---

* มติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๑๗/๒๕๔๕ มติที่ ๓๗๒/๒๕๔๙ เรื่อง รายงานผลการดำเนินงานของคณะกรรมการพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฯ เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี ลงนามแต่งตั้งโดย สมเด็จพระพุฒาจารย์ ประธานคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช

คณะทำงานพิจารณาตรวจต้นฉบับพระวินัยปิฎก*

๑.	พระพรหมเมธาจารย์	วัดบุรณศิริมาตยาราม	ที่ปรึกษา
๒.	พระธรรมคุณาภรณ์	วัดสามพระยา	ประธานคณะทำงาน
๓.	พระธรรมปริยัติเวที	วัดพระปฐมเจดีย์	รองประธานคณะทำงาน
๔.	พระธรรมรัตนดิลก	วัดสุทัศนเทพวราราม	รองประธานคณะทำงาน
๕.	พระเทพปริยัติสุธี	วัดบพิตรพิมุข	รองประธานคณะทำงาน
๖.	พระเทพปริยัติเมธี	วัดชลประทานรังสฤษฎ์	รองประธานคณะทำงาน
๗.	พระเทพปริยัติมุนี	วัดทองนพคุณ	คณะทำงาน
๘.	พระราชเมธี	วัดราชนัดดาราม	คณะทำงาน
๙.	พระราชวรมุนี	วัดดุสิดาราม	คณะทำงาน
๑๐.	พระราชวิสุทธิโมลี	วัดมหาธาตุฯ	คณะทำงาน
๑๑.	พระราชวรเมธี	วัดเทพธิดาราม	คณะทำงาน
๑๒.	พระราชวิสุทธิดิลก	วัดสามพระยา	คณะทำงาน
๑๓.	พระเมธีธรรมานันท์	วัดไร่ขิง	คณะทำงาน
๑๔.	พระเมธีปริยัติวิบูล	วัดสามพระยา	คณะทำงาน
๑๕.	พระเมธีวราลงกรณ์	วัดชนะสงคราม	คณะทำงาน
๑๖.	พระสุธีรัตนาภรณ์	วัดสุทัศนเทพวราราม	คณะทำงาน
๑๗.	พระศรีปริยัติโมลี	วัดราชนัดดาราม	คณะทำงาน
๑๘.	พระกิตติสารเมธี	วัดดาวดึงษาราม	คณะทำงานและเลขานุการ

---

* **มติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๑๗/๒๕๔๕** มติที่ ๓๗๒/๒๕๔๙ เรื่อง รายงานผลการดำเนินงานของคณะกรรมการพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฯ เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี ลงนามแต่งตั้งโดย สมเด็จพระพุฒาจารย์ ประธานคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช

๑๙. พระมหาอิทธิยาวุธ ธีรวโร ป.ธ. ๙ วัดสามพระยา คณะทำงาน
และผู้ช่วยเลขานุการ

๒๐. พระมหาวัชระ จิตวณฺโณ ป.ธ. ๙ วัดสามพระยา คณะทำงาน
และผู้ช่วยเลขานุการ

๒๑. พระมหาชลอ ปิยาจาโร ป.ธ. ๙ วัดชนะสงคราม คณะทำงาน

๒๒. พระมหาปราโมทย์ วิริยธมฺโม ป.ธ. ๙ วัดดุสิดาราม คณะทำงาน

๒๓. พระมหาอุดม สารเมธี ป.ธ. ๙ วัดทองนพคุณ คณะทำงาน

๒๔. นายประสิทธิ์ แสงทับ นักวิชาการภาษาโบราณ ๘ คณะทำงาน

๒๕. นายสำรวย นักการเรียน นักวรรณศิลป์ ๗ คณะทำงาน

คณะทำงานพิจารณาตรวจต้นฉบับพระสุตตันตปิฎก*

๑.	พระวิสุทธิวงศาจารย์			วัดปากน้ำ	ประธานคณะทำงาน
๒.	พระธรรมปัญญาภรณ์			วัดปากน้ำ	รองประธานคณะทำงาน
๓.	พระราชวิริยาลังการ			วัดปากน้ำ	คณะทำงาน
๔.	พระราชสุตาภรณ์			วัดปากน้ำ	คณะทำงาน
๕.	พระปริยัติกวี			วัดปากน้ำ	คณะทำงาน
๖.	พระปิฎกโกศล			วัดปากน้ำ	คณะทำงานและเลขานุการ
๗.	พระวิเชียรกวี			วัดปากน้ำ	คณะทำงาน
๘.	พระมหามนตรี	ขนฺติสาโร	ป.ธ. ๙	วัดปากน้ำ	คณะทำงาน
๙.	พระมหาประนอม	กิตฺติปญฺโญ	ป.ธ. ๙	วัดปากน้ำ	คณะทำงาน
๑๐.	พระมหาสมจินต์	สมฺมาปญฺโญ	ป.ธ. ๙	วัดปากน้ำ	คณะทำงาน
๑๑.	พระมหาบุญชู	กิตฺติโชติโก	ป.ธ. ๙	วัดปากน้ำ	คณะทำงาน
๑๒.	พระมหาจรัญ	วิจารณเมธี	ป.ธ. ๙	วัดปากน้ำ	คณะทำงาน
๑๓.	พระมหาทองดี	ปญฺญาวชิโร	ป.ธ. ๙	วัดปากน้ำ	คณะทำงาน
๑๔.	พระมหาเสนาะ	กิตฺติเสโน	ป.ธ. ๙	วัดปากน้ำ	คณะทำงาน
๑๕.	พระมหาครรชิต	สุชิตคนฺโธ	ป.ธ. ๙	วัดปากน้ำ	คณะทำงาน
๑๖.	พระมหาวัฒน์พร	อภิวฑฺฒโน	ป.ธ. ๙	วัดปากน้ำ	คณะทำงาน
๑๗.	พระมหาชำนาญ	มหาชาโน	ป.ธ. ๙	วัดปากน้ำ	คณะทำงาน
๑๘.	พระมหาหวน	ยสาโส	ป.ธ. ๙	วัดปากน้ำ	คณะทำงาน
๑๙.	พระมหาสมาน	มโนพนฺโธ	ป.ธ. ๙	วัดปากน้ำ	คณะทำงาน

---

* **มติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๑๗/๒๕๔๕** มติที่ ๓๗๒/๒๕๔๙ เรื่อง รายงานผลการดำเนินงานของคณะกรรมการพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฯ เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี ลงนามแต่งตั้งโดย สมเด็จพระพุฒาจารย์ ประธานคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช

คณะทำงานพิจารณาตรวจต้นฉบับพระอภิธรรมปิฎก*

๑.	พระพรหมโมลี	วัดพิชยญาติการาม	ประธานคณะทำงาน
๒.	พระธรรมเจดีย์	วัดกัลยาณมิตร	รองประธานคณะทำงาน
๓.	พระเทพเวที	วัดอนงคาราม	รองประธานคณะทำงาน
๔.	พระธรรมไตรโลกาจารย์	วัดราชประดิษฐ์ฯ	คณะทำงาน
๕.	พระเทพรัตนโมลี	วัดหงส์รัตนาราม	คณะทำงาน
๖.	พระเทพโสภณ	วัดราชบุรณะ	คณะทำงาน
๗.	พระเทพเมธี	วัดอรุณราชวราราม	คณะทำงาน
๘.	พระราชปริยัติวิลก	วัดประยุรวงศาวาส	คณะทำงาน
๙.	พระราชเวที	วัดพระเชตุพนฯ	คณะทำงาน
๑๐.	พระราชปฏิภาณโสภณ	วัดราชโอรสาราม	คณะทำงานและเลขานุการ
๑๑.	พระราชสิทธิมุนี	วัดมหาธาตุฯ	คณะทำงาน
๑๒.	พระสุธีธรรมนุวัตร	วัดพระเชตุพนฯ	คณะทำงาน
๑๓.	พระศรีวิสุทธิโกศล	วัดเพชรสมุทร	คณะทำงานและผู้ช่วยเลขานุการ
๑๔.	พระวิสุทธิธีรพงศ์	วัดพิชยญาติการาม	คณะทำงานและผู้ช่วยเลขานุการ
๑๕.	พระศรีศาสนวงศ์	วัดอรุณราชวราราม	คณะทำงานและผู้ช่วยเลขานุการ
๑๖.	พระมหาบุญเทียม ญาณินฺโท ป.ธ. ๘	วัดพิชยญาติการาม	คณะทำงานและผู้ช่วยเลขานุการ
๑๗.	พระมหาสมลักษณ์ คนฺธสาโร ป.ธ. ๘	วัดท่ามะโอ	คณะทำงาน
๑๘.	พระมหาประนอม ธมฺมาลงฺกาโร ป.ธ. ๖	วัดจากแดง	คณะทำงาน
๑๙.	พระครูธรรมธรสุมนต์ นนฺทิโก	วัดจากแดง	คณะทำงาน
๒๐.	นายนิมิตร โพธิพัฒน์		คณะทำงาน
๒๑.	ผศ. เวทย์ บรรณกรกุล		คณะทำงาน

---

* **มติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๑๗/๒๕๔๕** มติที่ ๓๗๒/๒๕๔๙ เรื่อง รายงานผลการดำเนินงานของคณะกรรมการพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฯ เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี ลงนามแต่งตั้งโดย สมเด็จพระพุฒาจารย์ ประธานคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช

พระไตรปิฎกฉบับเฉลิมพระเกียรติ
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
เนื่องในการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี
พุทธศักราช ๒๕๔๙

เจ้าของ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

ผู้จัดทำ คณะกรรมการพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์
คณะทำงานพิจารณาตรวจต้นฉบับพระวินัยปิฎก
คณะทำงานพิจารณาตรวจต้นฉบับพระสุตตันตปิฎก
คณะทำงานพิจารณาตรวจต้นฉบับพระอภิธรรมปิฎก
คณะอนุกรรมการประจำศูนย์ประสานงานกลาง

ที่ปรึกษา
พระพรหมสุธี วัดสระเกศ
พระธรรมกิตติเมธี วัดสัมพันธวงศาราม
พระธรรมวรเมธี วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม

บรรณาธิการ พระราชสุธี (โสภณ โสภณจิตฺโต ป.ธ. ๙)

คณะบรรณาธิการ/ประสานงาน
พระศรีรัชมงคลเมธี (ประนต กิตฺติวฑฺฒโน ป.ธ. ๙)
พระปริยัติกวี (สุบิน ธีรวโส ป.ธ. ๙)
นายวิชัย ธรรมเจริญ ป.ธ. ๙
นายบุญสืบ อินสาร ป.ธ. ๙
นายบุญเชิด กิตติธรางกูร ป.ธ. ๙
นายแก้ว ชิดตะขบ ป.ธ. ๙

พิมพ์ที่ บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน)
๖๕/๑๖ ถนนชัยพฤกษ์ เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร ๑๐๑๗๐
โทร. ๐-๒๔๒๒-๙๐๐๐
โทรสาร ๐-๒๔๓๓-๒๗๔๒, ๐-๒๔๓๔-๑๓๘๕